This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

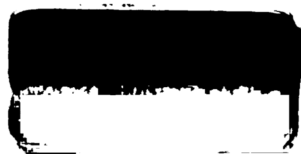
https://books.google.com

NATIONALBIBLIOTHEK
IN WIEN
398120-C
PERIOD. NEU.

J. 4° 471.

Digitized by Google

393120-C
PERIOD.

Digitized by Google

Digitized by Google

GOSPODARSKI LIST.

Izdavan

TROŠKOM HRV.-SLAVONSKOGA GOSPODARSKOGA DRUŽTVA.

TEČAJ DVADESET I PRVI.

1873.

Urednik

PETAR ZORIČIĆ,

profesor na kralj. velikoj realci, poslovodja i član hrvatsko-slavonskoga gospodarskoga družtva.

U ZAGREBU.

KNJIGOTISKARNA DRAGUTINA ALBRECHTA.

Digitized by Google

KAZALO.

Digitized by Google

Osim toga bilo je u svakom broju nekoliko kratkih gospodarskih crtica.

Digitized by Google

Broj 1. U Zagrebu 2. siečnja 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Poziv na predplatu.

„**Gospodarski List**“ izlazi kao i dosad svaki tjedan po jedan krat na polak tabaka. Pozivljemo dakle p. n. gg. predplatnike, da se čim prije predbroje te se može potrebita naklada za vremena ustanoviti.

„**Gospodarskomu Listu**“ je godišnja ciena:

a) za članove u samu mjestu Zagrebu 80 novč., pošiljan u kuću stoji 1 for. 30 novč.; za vanjske članove 1 for. 30 novč.

Za nečlanove u Zagrebu stoji na godinu 3 for., pošiljan u kuću 3 for. 50 novč. — Vanjski nečlanovi plaćaju 4 for.

b) O „Gospodarskom Poučniku“ ubaviestismo obćinstvo u „Glasonoši“ br. 51.

Napokon molimo gospodu dosadanje predplatnike, koji nam što duguju — a takovih ima žalibože mnogo, — da dug čim prije podmire.

Odpravničtvo
„Gospodarskoga Lista“.

Metrička mjera.

Početkom mjeseca siečnja godine 1876 zamienit će u našoj monarkiji sve dosadanje mjere i vage metrički sustav, a već počam od ove nove godine 1873 može se uz staru mjeru metrički sustav u javnom životu rabiti te će ga sve oblasti imati priznati; ove godine dopušta se dakle poraba novih mjera, dočim će god. 1876 jedino valjane biti.

Uvedenjem metričkoga mjernoga sustava izpunjena je u carevini želja, koju već odavna učeni, trgovački i prometni sviet gojaše.

Ako pomisliš, koliko ima samo u našoj monarkiji različitih mjera za dužinu, a još različitijih za šupljinu, kao što imademo bečka i ugarska viedra, slovenske štrtine, bečke, česke, poljske mjerove itd., onda ćeš uvidjeti smetnju, koja s tolikih razlika u trgovini nastaje.

Sve mjere i vage osnivaju se na slobodnom voljom odabranih u stanoviti sustav sastavljenih jedinica. I metrička mjera osniva se na slobodnom voljom odabranoj jedinici, ali je ova jedinica uzeta iz same prirode tako, da se mienjati nemože, nego ju svatko, prihvativ ju jednom, kao takovu uzeti mora, ni manju ni veću.

U vrieme naime prvoga francezkoga prevrata koncem prošloga vieka uzeše francezki učenjaci četvrti dio zemaljskoga meridijana za temelj novoj mjeri. Ovaj naime četvrt meridijana razdieliše na deset milion čestí, a jednu takovu 10 miliontu čest, koja čini $3\cdot_{14136}$ bečke stope, uzeše za jedinicu mjere, kojom se dužina mjeri, te ju prozvaše metar.

Računanje s metričkom mjerom je veoma lako i udobno, jer se osniva na desetičnom sustavu tako, da se povećavanje metra sa 10 ili deseterostruko pomnoži, te se ovako dobljeni proizvod starogrčkim imenom deka (deset), hekto (sto), kilo (chiloi tisuć) nazivlje; dočim se smanjena opet mjera s 10 ili deseterostrukim razdieli, te se onda ovako smanjenoj mjeri dadne latinsko ime deci (deseti dio), centi (sto dio) mili (tisući dio jednoga metra).

Digitized by Google

Prema tomu imamo

1 metar = $3{\cdot}_{1634}$, ... bečkih stopa
10 met. t. j. 1 dekametar = $31{\cdot}_{634}$ " "
100 met. t. j. 1 hektomět. = $316{\cdot}_{34}$ " "
1000 met. t. j. 1 kilometar = $3163{\cdot}_{44}$ " "
10.000 met. t. j. 1 miriamet. = $31634{\cdot}_{46}$ " "

Suprotivnim pako načinom

1 decimetar = $^1/_{10}$ metra
1 centimet. = $^1/_{100}$ metra
1 milimetar = $^1/_{1000}$ metra

U jednom dakle metru ima 10 decimetra, 100 centimetra, 1000 milimetra.

Kao što se vidi metrička mjera nemože se izraziti u cielih jedinicah bečkih stopah, nego ostane uviek neki odlomak; tako n. p. ima u

1 decimetru od prilike 3 beč. palca 9 crta;
1 centimetru " " $4^1/_2$ " crta
1 milimetru " " $^1/_2$ " crta

Putna dužina, koja se dosad mjerila geografijskom miljom, mjeri se po metričkom sustavu kilometrom te 1 kilometar (1000 metara) ima $3163{\cdot}_{44}$ bč. st., = nešto preko 1 četvrt sata.

Za poljsku mjeru, kojom se mjere površine zemlje, mjesto dosadanje rali uzimlje se po metričkom sustavu are t. j., kvadrat, kojemu je stran jedan dekametar, dakle cieli četvorac (10 + 10 met.) 100 kvadr. metara. Prema tomu čini

1 are = blizu 28 bečkih □° (točno = $27{\cdot}_{7998}$ beč. □°)
1 hekt. = 100 are, dakle = $2779{\cdot}_{98}$ bč. □° = $1{\cdot}_{7374}$ bč. rali.

Za šuplju mjeru, kojom se mjere tekuće stvari, žito itd. uzimlje se šuplja kocka, kojoj je jedna strana 1 decimetar dugačka, te se zove ovakova mjera 1 litra i čini od prilike nešto preko $^7/_{10}$ beč. oke (= $0{\cdot}_{707}$), dakle nešto malo preko naše holbe (pol bečke oke); 1 hektolitra ima 100 litara, od prilike nešto preko $1^3/_4$ beč. viedra.

Ako uzmemo šuplju kocku, kojoj je jedna stranica dugačka 1 centimetar, pa ju napunimo čistom vodom, zove se težina ove vode jedan gram, na kojem se osniva vaganje težina, naime: 1000 grama zove se 1 kilogram i teža nešto više od $1^3/_4$ bečke funte (= $1{\cdot}_{7856}$ beč. funt.); 500 grama čini jednu carinsku funtu, koja čini od prilike nešto preko 28 loti.

Kako već početkom napomenusmo uvedena je metrička mjera u Francezkoj već prije 74 godine. Budući ova mjera čedom velikoga francezkoga državnoga prevrata, nije mogla ostalomu svietu dugo vremena omiliti; ali napokon, videći njezinu znanstvenu temeljitost i veliku praktičnu vriednost, s prijatelji se s njom najprije učeni, a onda i trgovački, obrtni i ostali gradjanski sviet. Tako prihvatiše ovu francezku mjeru već odavna Belgija, Nizozemska, Grčka, Italija, Španjolska, Portugalska, Rumunjska, a napokon godine 1872 i ciela Njemačka. Napokon se sklonuše i u našoj monarkiji da ju prihvate.

Kao što je poznato, potvrdjen je njegov. veličanstvom dotični zakon o metričkoj mjeri za zapadnu polovinu monarkije dne 23. srpnja 1871, te se početkom ove godine poraba dopušta a godine 1876 bezuvjetno nalaže. Premda je već iza sankcioniranoga zakona 17 mjeseci izminulo, nije stvar u ugar. saboru jošte u pretres uzeta, te je samo, u koliko se sjećamo, u tu svrhu saborsko povjerenstvo izabrano, ali o njegovu izradku nismo još ništa čuli. Netreba nam razlagati, zašto na potvrdjenu već bečkom zakonu neće moći biti u Ugarskoj znatnih promjena, s toga mislimo da će se viećanje, kako jednom na dnevni red dojde, brzo obaviti.

Upravo zato, što znatnijih promjena neće biti, bilo bi već vrieme, da se i kod nas ob uvedenju nove mjere misli.

Imajući na umu, kako se naš puk laku i jednostavnu novčanu sustavu mučno priuča, možemo si pomisliti, kolike će s njim neprilike biti, kad se jednom metrička mjera bude uvadjati počela.

Upravljajući odbor gospod. družtva je minule godine visoku zemaljsku vladu na ovu okolnost pozornom učinio, zamoliv ju, neka bi o tom nastojala, da se čim prije na zemaljski trošak izradi popularno napisana knjižica, kojom bi se školska mladež i drugo čitajuće obćinstvo o porabi nove mjere za vremena upućivalo. Najviše će muke biti sa šupljom mjerom litrom, hektolitrom itd., zatim s novimi utezi, grami i kilogrami itd. Ove mjere i utezi mogli bi se za vremena nabaviti, što bi se navlastito pojedinim municipijem naložiti moglo.

Zakon se dakako nemože baviti s potankostmi, koje se izvedenja zakona tiču, to je posao upravnih oblasti. S toga mislimo, da bi, imajući još tri godine do obveznoga uvedenja metričke mjere, probitačno bilo, da se počme s djelomičnim uvadjanjem nove mjere, te bi se možda najprije počelo s uvadjanjem šuplje mjere, zatim vage, a onda mjere za dužinu itd.

Kakovoj se godini imamo nadati.

Izvanredno blaga zima je još uviek predmet razgovaranja i naslućivanja, kakova li će iza ovakove jeseni i zime ova nastupljena godina biti. Ljudi se rado povraćaju, u koliko se sjećati mogu, u davnije doba, da najdu zimu ovogodišnjoj nalik, pak onda da prorokuju kakova bijaše sljedivša godina takova će biti i ova tek započeta.

Naša neobično topla zima dade ljudem povoda, da su potražili ljetopise po čitave vjekove natrag, nebi li iz njih mogli što saznati prema našoj dobi.

Digitized by Google

Tako je zabilježeno u starih knjigah, da je god. 1186 bila zima još blažija od naše; one godine cvatijaše drveće oko božića, mjeseca veljače bijahu jabuke koliki lješnjaci, mjeseca svibnja bijaše žetva, a kolovoza berba. — Godine 1289 nebijaše ciele zime sniegu niti traga, drveće bijaše zeleno oko božića, veljače dozreliše jagode, a travnja ocvalo groždje. — U novije vrieme sjećaju se stariji ljudi, da je ovakova zima bila 1833/4, a sljedeća god. 1834 bijaše, za Hrvatsku, jedna od najblagoslovljenjih ovoga stoljeća. Nebi li se god. 1873 ugledala u 1834. To su dakako samo naslućivanja, koja neimadu pouzdana temelja.

Baveći se motrenjem meteorologičkih i biologičkih pojava drže, da će iza ove neobične jeseni i zime biti i neobično ljeto — dakako ili neobično povoljna ili izvanredno nepovoljna god. Sve dakako o tom stoji, što će reči druga polovina zime, koje još ni započeli nismo. Ostanemo li dispenzirani od daljnje zime, onda imademo nadu plodne godine. Razlozi leže u samoj prirodi. Zemlja se ovo tri godine slabo iztrošila, napila se jesenas obilato; dugovječnomu bilju se od tople vlage minule tek jeseni žilje obilato razvilo, a ovakov razvitak je prvi uvjet obilatu plodu.

Pače i velike poplave, koje su jesenas sviet bile toliko poplašile, mogle bi doprinieti obilju godine, jer vode bijahu tople, a osim toga nanesoše sijaset mulja i biljevnoga truleža, koj bi mogao u mnogom slučaju umjetnu gnojitbu nadoknaditi. Ciela priroda je tako pripravljena, da će kod prvoga pramaljetnoga sunca sva bujnuti zeleni i cvietom. A kad priroda rano s pramaljeća vegetacijom pokrene, s onakove godine su hambari i pivnice obično pune. — Ali naopako kad bi nam zima ožujka svoje žestine osjećati dala. Dapače da budemo krupno ošinuti, netreba nam niti odviše žestoke studeni; ove godine mogli bismo postradati i od srednje studeni, koja inače normalnih zima bez štete mine. Razlog je tomu, što je priroda razgaljena, nekoliko žešćih noćih, eto krupne huhnjavice, od koje će i gospodari zakašljati.

Pripravljajući se naime priroda na zimsko spavanje, izhlapi iz bilja voda, a sok se čim većma sgusne i staničevina čvršće stisne. U takovu stanju može bilje, a navlastito drveće studen i do 18° stepena izpod ništice bez znatne štete podnieti. Takovo stegnuće prirode je u hladnijih stranah pod zimu normalno. Ali ako uz toplo-vlažnu jesen i zimu sokovi ne samo ostanu riedki, nego im još i pridojde obilatije vode, onda je pozeba i kod 10° R. izpod nule vjerojatna. U takovu stanju su sokovi drveća i ostaloga dugovječnoga bilja ove zime. S toga opasnost pozebi tim veća, čim bi studen došla naglije.

U najvećoj pogibelji je dakako rano proljetne bilje. Ljubice, proljetni jaglac, likovac, podbiel, jorgovan, mandalice i mnoge druge rane voćke zametnu rano svoje puplje, u kojem počiva budući plod, te već pod zimu tako dospije, da izminuv zima, uz prvo proljetno sunce cvietom probije. Ako pod kraj jeseni ili početak zime nastane toplo vrieme, potjera ovakovo doraslo puplje, kao što smo imali i još imademo dost slučaja, prije vremena te je za proljeće plod izgubljen. Drugomu bilju i drveću, jer mu puplje nije dospjelo, neće jesenska toplina cvieta izmamiti; s toga su ono samo bablje pripoviesti, da je negdje i čokoće prolistalo, pače da se grožđje pokazalo, jer njemu se hoće više topline, nego što je dosad imasmo. Ovdje smo dakle naveli razloge, zašto, pogledom na izvanrednu dosadanju zimu, ove tek nastupile godine gospodari očekuju plodove svoje radnje izmedju nade i bojazni, t. j. izvanredno povoljnu ili nepovoljnu godinu.

Dopisi.

U Jankovcu. (Gospodarski savjet.) Kad sam jesenas prearanje strništa i cieline dogotavljao, pohvalim se pred jednim starim gospodarskim činovnikom, da sam prearanje dogotovio, samo mi još ostaje oplavnike prerezati i posnažiti. Da je na moje, reče on, ja na tako gnojnoj zemlji kao što je ona, na koju će na godinu kukuruz doći, nebi dao oplavnika čistiti; jer će se s vodom i razmočeni gnoj sa zemlje ociedjati i kroz to veća šteta načiniti, nego korist polučiti. Oplavnici neka ostanu zaorani kao što i jesu, pa će raztvorene gnojne čestice, koje bi inače voda odplavila na zemlji ostati. Ja sam mu jedno vrieme protivno dokazivao, nu jer nisam ni znanstven ni još iskusan gospodar, morao sam daljnjoj prepirci izbjeći i razgovor drugamo navinuti. Nu ja sam ostao u neizvjestnosti, neznam bo, koj nas pravo imadjaše; zato molim naše vrle gospodarske strukovnjake, neka mi se za volju napredka izvole u „Gospod. Listu“ odazvati i stvar razjasniti. *

Kad sam se već latio pera, spomenuti ću još jedno.

U najnovije vrieme pokazalo se kod ustrojstva raznih novčanih zavoda, kojih nam je u istinu treba — upravo natjecanje u dioničtvovanju, to me ponuka na misao: nebi li bilo probitačno, da naši novčari ustroje družtvo, koje bi naša hrvatska imanja kupovalo, te nas tako od tudjinaca i njihovog pogubnog upliva oslobodilo. Sva imanja, koja su prodana ili još u prodaji — tako su nizke ciene, da se jedva zgrade plaćaju, a sva zemljišta dopanu kupca badava. Podhvat ovakov bio bi za našu domovinu iz mnogog obzira upravo blagodat; jer bi se gledalo gospodarstvo unapriediti, a ne utamaniti, kao što to kupci tudjinci čine. Da je tomu tako

* Mi držimo da ste vi pravo imali. Jer ako je gnoj, kao što ovdje predpostavljamo, prije bio navožen, već je zemlja raztopive čestice tako upila, da ih površinom tekuća voda neće mnogo odpluti, navlastito pako na ravnini nemogu grabe škoditi. Ako je pako zemljište strmo, ondje će voda grabami tekuća svakako manje gnoja i zemlje odnieti, nego ako cielimi slogovi u nizinu šopoće, jer gdje se voda grabami neodvadja, ona će ne samo gnoja nego i zemlje otrgati i odnieti. Ured.

Digitized by Google

svjedoči nam Kerestinec i druga imanja, koja iz ruke u ruku špekulanta prelaze. Pitomci bi križevačkog ratarsko-šumarskog zavoda nalazili u domovini mjesta, dočim se sada većom stranom po hrvatskih imanjih niemac i magjar šepiri, a domaći sinovi ostaju večinom bez službe.

Nije lahko izbrojiti sve prednosti, koje bi nam domovina ovakovim podhvatom uživala, a i novčari bi svoj novac najsigurnije i koristno uložili.

Sada je liepo imanje Želin-Čiče grofa Stjepana Erdödya u prodaji, neuspije li, daj Bože, da već novo novčarsko družtvo stupi u pogodbu. Imanje je to sigurno jedno od najljepših i najveću korist pružajućih imanja, te ću je doskora obširno opisati. (J. K.)

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Govedja kuga. Po izviešću virov. županije oboljelo je ondje od kako je kuga buknula pak do 13. pr. mj. kod 151 kuće od 3395 goveda 633 glave, od ovih ozdravi 339, pogine 250, a ubito 10 glava: — U požežkoj županiji može se kuga smatrati prestalom u Kutjevu, Lukašiji, Tominovcu i Poreču, pošto ovdje od 7. pr. mj. nijedno govedče oboljelo nije; samo u Kuli oboli od 7. do 145 glava. Od kako je pošast buknula oboli u požežkoj županiji od 1. rujna do 14. prosinca od 1383 komada marhe kod 132 kuće 492 glave, od kojih ozdravi 159, 312 poginu a 19 ubito.

Mliekarska izložba u Beču, o kojoj onomadne javismo, pokazuje jasno, na koli visokom stepenu savršenstva u nekih zemljah ova grana gospodarstva stoje. K izložbi prijavilo se preko 300 učestnika, koje domaćih koje inostranih; izloženo bijaše 28 brojeva, koje surova koje sgustnula (kondenzirana) mlieka, 92 br. putra i raztopljena masla, 386 br. različita sira, 15 br. drugotnih izvodina mliekarstva, 23 br. pomoćnih tvari, 368 br. strojeva i sprava. Osim toga bilo je izloženo svakojakih drugih sprava, kao što i primjeraka krme, od koje krave najobilatije muzaju, zatim obrazaca, tvoriva, sirnica mliekarnica. Bijaše ondje takodjer okusnica, gdje je svatko mogao izložke okusiti. Na ovoj izložbi nije uzmanjkao niti k u m i s, t. j. pilo od kobiljega mlieka pripravljeno, koje smatraju najboljim liekom proti sušici.

Je li predujmione porez plaćati imadu. Mi još neimamo zajedničkih vjeresiona ili predujmiona o kojih smo i u našem listu str. 177 i 182 progovorili, ali znademo, da se neki prijatelji gospodarstva spremaju, da u svojih kotarih takove predujmione podignu. Imajući takovih zajedničkih vjeresiona i u Ugarskoj, pita slovenski „Obzor“: ima li se od tih gospodarskih pomoćnica porez plaćati? U smislu zak. čl. 26 god. 1868 dužna su dohodarinu plaćati d i o n i č a r s k a d r u ž t v a, jer su namienjena d o b i t k u; buduć pako da predujmione niti nisu osnovane na dionicah, niti nisu dobitku namienjene, s toga da se od njih neima porez dohodarine plaćati. Stvar jošte nije riešena, ali buduć da su i cislitavski sabori pitanje potaknuli i pojedini zastupnici predlog učinili, da se ovi dizanju ratarstva namienjeni zavodi oproste od dohodarine, nadati se je, da će se i u Ugarskoj ovo pitanje povoljno riešiti.

Dioničarsko družtvo Domus sastavilo se dozvolom vlade u Beču te mu je zadatak, da u austro-ugarskoj državi gradi željezne kuće.

Bečka izložba. Po naloga ugarskoga ministarstva za poljodielstvo bit će na bečkoj izložbi izložena „čarda“ t. j. samotna magjarska krčma, gdje će se uz cigansku muziku prodavati jela i pila, kako se samo u takovoj čardi pripravljaju. Razumije se, da će se tuj paprike i guljasa najviše potrošiti. Svakako će zanimiva biti obitališta svih narodnostisa dotičnim pokućtvom, kojih je toliko već prijavljeno. Na koliko nam je poznato, dao je kod nas vlastelin R e č i c e gosp. L e s c a n iz drva sagraditi cielu kućicu s pokućtvom riečičkoga seljaka.

— Od 1. ožujka pak do 31. prosinca posietilo izložbene prostore u P r a t e r u već preko 336.000 ljudi, te je unišlo ulaznine preko 56.000 for.

Kako gamad s peradi otjerati. Mnogoj gospodarici hiri i gine perad, a nezna tomu uzroka. Ali kad takovo živadće pod perjem pregledneš, a ono sve živo. Kako da riešiš natepeno živadče takovih nametnica. Jednoj gospodarici preporuči susjeda, da svoje ušive kokoši petrolejem namaže, te će do sutra sve nametnice poginuti. Učiniv to, poginuše do jutra zbilja sve uši i tekuti, ali s njimi i — kokoši. Bolji i neškodljiviji je ovaj liek: Uzmi 2 kvintla (u 1 lot idu 4 kvintla) surove karbolne kiseline i slij ju u sajtliku vode, tomu dodaj 2 lota vinske žeste. Ovom kapljevinom namaži pod perjem natepena mjesta na dan po dva krat. Najkašnje za tri dana nestane nametnica.

Pamuk proti koleri. Čuveni njemački liečnik u Würzburgu Fick preporuča onim, koji s bolujućimi od kolere posla imadu, da si nozdrve (nosnice) zataknu na lako pamukom; jer da otrov kolere sa zrakom dišemo, što će se pamukom zapriečiti.

Duhan proti pčelinu ubodu. Neki pčelar preporuča duhanov sok proti pčelinu ubodu, ovimi riečmi: „Ja sam — veli isti — imao jednom posla kod mojih pčela, a pri tom sam pušio iz cigare. Na jedan mah dodje mi jedna pčela na ruku i ubode me svojom žaokom; ja izvadim cigaru iz usta, i s onim mokrim krajem pritisnem ono ubodeno mjesto, izvadivši najprije žaoku. Niti mi je to mjesto oteklo, niti me je bolelo, samo me je malo svrbilo. Ja to docnije pokušam na drugih od pčele ubodenih lica — pak ni kod njih ne beše ni bola ni otoka“. (T—k.)

Ciena žitu.

V a r a ž d i n 27. prosinca. 1872. Ječam 60 funt. po for. 2.70. Zob 40 funt. po for. 1.85 Kukuruz 80 funt. po for. 3.40. Krumpir po for. 1.70. Heljda po for. 2.20. Sieno po for. 1.30.

B e č 28. prosinca. Pšenica, banatska u Gjuru $86^1/_2$ fnt. po for. 7.35 bečka mjerov. — Raž, ugarska u Beču 80 fnt. po for. 4.30 beč. mjerov; moravska u Beču 80 funt. po for. 4.20 beč. mjerov. — Ječam, slovački u Galanti 72 funt. po for. 3.20 beč. mjerov; ugarski u Beču 73 funt. po for. 3.46 beč. mjerov; austrijski u Pancingu 73 funt. po for. 3.40 beč. mjerov. — Zob, ugarska u Beču 47—52 funt. po for. 1.14 do 2.6 beč. mjerov; ugarska u Beču 52 funt. po for. 2.15 do 2.19 beč. mjerov; ugarska u Beču 48—52 fnt. po for. 3.72 do 3.94 beč. cnta; ugarska u Beču 48—52 funt. po for. 1.58 beč. cnta.

Izdaje **h r v a t s k o - s l a v o n s k o g o s p o d a r s k o d r u ž t v o**; — tiska D r a g u t i n A l b r e c h t.

Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 2. U Zagrebu

9. siečnja 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Križanje biele ugarske pasmine sa algavskom.

U najnovije doba je gospodarom Ugarske, gornje Austrije, Saske, Poljske itd. algavska pasmina govedâ veoma omilila te se svake godine sve više traži. Tako je samo godine 1872 do 2000 komada marhe od onud za razplod u inozemstvo izvezeno. Uslied jakoga izvoza već se ondje broj govedâ umanjuje, jer uzgojena marha izvezenu nadoknaditi nemože.

Ovdašnje vlastelinstvo goji za mljekariju šarenu švajcarsku i čistu holandesku pasminu, za tegljenje je pako do sada čistu ugarsku bielu t. z. podoljsku pasminu gojilo.

Pošto se je urednik vlastelinski u susjednih majurih nadvojvode Albrechta, gdje se već više godina čista algavska pasmina goji, sa valjanosti i pojedinimi sposobnostmi te pasmine podosta upoznao, uvidio je, da će križanjem algavske pasmine sa bielom ugarskom, spojiv tim prednosti obih pasmina, više polučiti, nego gojeć čistu bielu ugarsku pasminu. U čemu se ni prevario nije.

Svrha križanja je „tovljivost sa teglećom snagom spojiti".

Biela ugarska pasmina odlikuje se vrlinom tegleće snage, jer u hitrini hoda svaku drugu marhu nadmašuje, dočim tovne vrline u nje neima. Marše ugarske biele pasmine za tegljenje nesposobno, na pitanje stavljeno riedko će na nje potrošenu hranu dobro unovčiti, o čem se svaki gospodar, koji se pitanjem ugarske marhe bavi, uvjeri. Opet se više puta najde, da je ugarska marha slabih i tankih kosti, osobito tankih nogu, što joj vrlini tegljenja neodgovara, jer se kod veoma tankokostne marhe kod trajnoga napora slabost opaža. Osim toga je ona plaha i veoma živahna temperamenta, što gospodari osobito jako kod učenja junadi u jaram osjećaju; više puta se dogodi, da junac otimajuć se odjarma tako se pokvari, da ga gospodar više za vožnju niti upotriebiti nemože.

Algavska marha naprotiv odlikuje se vrlom tovljivosti, jakom tjelesnom snagom, podosta krupnimi, jakimi kostmi, mišičjem i hladnijim temperamentom od prve.

Da se dakle s jedne strane tjelesna snaga sa vrlinom tegljenja spoji, s druge strane pako tovljivost marhe i hladniji temperamenat, koj se kod svake marhe koja na nju potrošenu hranu dobro unovčiti ima, predpostavlja, postigne, odabrana je za križanje algavska pasmina.

Pošto je upraviteljstvo vlastelinstva osnovu gojitbe proučilo, nadalo se je, da će svrhi odgovarati, te je još u jeseni god. 1867 poslalo svoga živinara sa gosp. urednikom, da na imanju nadvojvode Albrechta u Šatorišću dva zdrava i svrhi odgovarajuća bika, kupe.

Oba kupljena bika su drugu godinu navršila; jedan je bio od originalne algavske krave još od onud dovedene, drugi je pako bio iz drugoga koljena već ondje uzgojene marhe; ali oba su bila posve čiste algavske pasmine.

Za kupljena dva bika opredieljeno je 18 krava čiste ugarske biele pasmine. U proljeću godine 1868 pripuštani su bikovi kravam, te su osim nekoliko slabijih sve bredje ostale.

God. 1868 dobivena telad bila je veoma kriepka i zdrava te se je poslie odučenja od krava na paši uviek od teladi biele ugarske pasmine većom tučnosti i jakošću tiela odlikovala.

Kada je telad ponešto narasla, vidilo se je odmah na ustrojstvu tiela, da su skrajnosti obiuh pasmina ublažene. Masti su u obće svietlo-sive u suro zaudarajuće, izim nekoliko komada, kod kojih je prednji dio tiela, naime vrat i glava, tamno sure na crno zaudarajuće masti; u istih je značaj algavske pasmine više izražen.

Junci su ljeti na paši, zimi pako u hlievu hranjeni, ali nikad vezani nisu. Kada su četvrtu godinu navršili, u jeseni god. 1871 prezani su prvi u jaram,

Digitized by Google

te su u nauku mnogo kroći od bielih junaca bili, uslied čega su mnogo prije i voziti naučili.

Podpuno dorasli junci su kratke glave, sa kratkimi rogovi, jaka neodviše duga vrata sa čvrstom šijom, jaka široka prednjega i stražnjega tiela, jakih i čvrstih, dosta krupnih ravnih noga sa tvrdimi papci; inače su okretni i učljivi, a što se brzine koraka tiče nezaostaju mnogo za bielom ugarskom pasminom.

Junci kod jednakog posla i jednake hrane sa bielom ugarskom marhom držani odlikuju se uviek od ovih većom tučnosti tiela. Nadati se je dakle — da će takova marha na tovljenje stavljena hranu na nju potrošenu znatno bolje unovčiti, nego čista ugarska marha.

Iz svega se dakle vidi, da do sada polučeno očekivanoj svrhi podpuno odgovara.

Gosp. urednik odlučio je u novije doba na junice iz križanja dobivene, gdje se sigurno predpostavljati može, da u njih pol krvi algavske pasmine imade, puštati algavske bikove, da vidi hoće li i iz tog križanja dobiveni junci očekivanoj svrhi odgovarati. S čim se ja slagao nebi, jer će se, po obćenitih pravilih živinogojstva sudeć, opetovanim primješanjem algavske krvi od koje će tim približno $^3/_4$ biti, značaj te pasmine veoma izraziti na potomstvu, što će vrlini tegljenja na uštrb biti; a to je ipak jedna od najglavnijih svrha gojitbe. — Da će se opetovanjem algavske krvi potomstvo dobro za mliekariju i tovljenje dobiti, to se kao sigurna stvar smatrati može; to će u ostalom samo pokus biti, nebude li svrhi odgovarao, odustati će se od toga, te će se iz križanja dobivene junice prodavati, a na mjesto biele ugarske za razplod kupovati.

Budi ovo nekoliko redaka opomena svim prijateljem našega govedarstva, koje je, sa žalošću svaki priznati mora, na veoma nizkomu stepenu, da, još dan na dan propada. Da se pako poljodielstvo bez umnoga stočarstva danas već veoma malo ili nikako neizplaćuje, to gospodareće obćinstvo dobro osjeća.

Samo valjanim izborom i racionalnim postupanjem kod parenja govedâ će se ta po naš narod najvažnija grana živinogojstva u kratko vrieme na toliko dići, da će se kroz nju, poljodielski proizvodi najuharnije unovčiti moći. *

U Valpovu. Drag. Kreppe.

* Naši stočari će gosp. piscu sigurno zahvalni biti za izvještaj na ondašnjem imanju o polučenih u stočarstvu rezultatih. Mi se nadamo da ovaj izvještaj štovanoga g. pisca neće biti posljednji. Teoretička razmatranja i upućivanja urode samo onda harnim plodom, ako se potvrde izvedenimi praktičkimi rezultati, a ovih nemožemo od nikud toliko očekivati, koliko od vlastelinstvâ, koja intenzivno i ekstenzivno gospodarstvo mogu većom mjerom tjerati, nego mali posjednici. Žalibože da nam se upravo s ove strani u ovom pogledu malo odazivlju. Ured.

Vinarsko družtvo.

U Sriemu.

Pod gornjim naslovom izvolili ste u broju 46 od 14. studena 1872 razložiti velike koristi, koje bi se kroz uvedenje vinarskih družtva u Hrvatskoj i Slavoniji postigle. O tome neće sigurno ni jedan razborit čovjek ni za čas dvojiti, da se Hrvatska i Slavonija samo kroz vinarstvo na onaj stupanj blagostanja dovesti može, na kojem druge naprednije zemlje već stoje. Sada već Hrvatska i Slavonija pokraj najnižega vinogradarstva i pivničarstva producira toliko vina, da ga njezini stanovnici potrošiti nisu kadri, a produkcija u ovoj grani narodnog gospodarstva mogla bi se za malo vrieme podvostručiti. Kako da se to postigne dužnost je svakog rodo — i domoljuba neprestance razmišljavati, te put tražiti, kojim bi se to najlaglje polučiti moglo. Razmatrajuć ovako, doći će svaki razborit do uvjerenja, da se vinogradarstvo i pivničarstvo kod našeg puka samo onda na bolje okrenuti bude moglo, kada će isti pred sobom primjer imati, da racionalno i duhu 19vjeka odgovarajuće vinogradarstvo te umno pivničarstvo svakomu pojedincu mnogo veću korist pruža, nego običajno kod nas starovječno vinogradarstvo i pivničarstvo. Kako da se primjer ovaj poluči, dva su puta, naime: prvi da su naša vlastela kojom srećom bogata i za dobrobit naroda tako zauzeta, da bi velike svote novaca na racionalno sadjenje i obradjivanje velikih vinograda te umno pivničarenje uložila; drugi, da bi se u Hrvatskoj i Slavoniji barem četiri vinarska družtva svako sa glavnicom od 500 000 for. ustrojila. Prvo će se jedva ikada kod nas doživjeti; drugo se pako može lako postići, ako bude dobre volje i odvažnih rodoljuba, koji će se na čelo postaviti te težkoj se zadaći podvrći, ovakova družtva osnivati. Ono navadjanje, da smo siromašni, te da nemožemo smoći potrebitih novaca, oprovrgnuto je već dovoljno tim, što su se u malo vrieme od jedno dve godine oživotvorili tako mnogobrojni novčarski zavodi u Hrvatskoj i Slavoniji, o kojih prije nitko niti mislio nije. Ovi novčarski zavodi oživotvoreni su, a da nije nitko bog zna kakove novčane žrtve doprinieti morao; tako isto može sav narod i vinarska družtva na dionice ustrojiti, a da si pojedini težke novčane žrtve naprtiti nemoraju, samo neka svakog pojedinca žarko rodo — i domoljubje te odvažna volja na korist domovine vodi.

Da je moguće vinarska družtva u našoj domovini ustrojiti, dokaz nam je najbolje **„Prvo Sriemsko vinarsko družtvo u Iloku“**, koje se je prvo u Hrvatskoj i Slavoniji ustrojilo. Da nije bilo žarkog domoljubja, te odvažne volje narodu pomoći, nebi se bilo nikada ovo družtvo podiglo. Da je kod ustrojstva tog družtva jedan od drugoga očekivao prvi korak, nebi se doista ništa proizvelo bilo, nego se je jedan rodo-

Digitized by Google

ljub našao, koji je stvar započeo, te je onda druge nemanje rodoljube u kolo zajedničkog rada uveo i bodrio, te sâm neumorno i brižljivo radio, i tako je našao potrebitih pomoćnika i podupiratelja, a tim se je uspjeh postigao, s kojim se može kod naših okolnosti svatko zadovoljiti. Dionicâ tog vinarskog družtva podpisano je 1729 komada po 50 for. a. vr. a uplaćeno je na iste već preko 50.000 for., iz kojih novaca podignuta je liepa sgrada od 20 hvati dužine, i 8 hvati širine sa krasnim podrumom pod pročeljem sgrade. U ovoj zgradi je jedna velika kačara, onda pisarna družtva, stan za poslužitelja, i pisarna za vinotvorca te stoji po prilici 17.000 for.; umni strojevi nabavljeni su stranom iz Klosterneuburga, stranom iz Bordeauxa i stoje oko 2000 for. Vinskih lagava kupljeno je do sada 2000 akova, bunar se sada pravi. Akoprem je ljetošnja godina vinarstvu neobično loša izpala, ipak je to vinarsko družtvo do sada već preko 3500 akova vina nakupilo Družtvo si je pribavilo izvrstnog vinara francesa Armanda Vigneau iz Bordeauxa, koj sa vinom upravlja po najnovijem racionalnom sustavu. Samo što se je družtvo ustrojilo, več dolaze pisma stranom radi poslovnog doticaja, stranom pako radi pripošiljanja proba i cienika iz više strana kao: Pešte, Beča, Bavarske, te ćak i iz Londona, dakle nije se treba plašiti, da export našega vina neće napredovati. Nijedno drugo vinarsko družtvo neće se sa tolikimi zaprjekami boriti morati, kao što Iločko, a to zato jerbo je svaki početak težak i što se svaka najmanja stvar koja je za družtvene svrhe potriebna iz daleka nabaviti mora. Iz tog uzroka moraju dioničari tog družtva jošte na dionice čekati, akoprem je ravnateljstvo za vremena radi istih na razne strane pisalo, te ih jošte početkom mjeseca listopada kod kamenotiskara g. A. naručilo, ali ih jošte dobilo nije, pošto su komplicirane te mnogo vremena za njihovo priugotovljenje treba. Pošto je dakle početak sa uvadjanjem vinarskih družtva u našoj domovini već učinjen, to će ustrojstvo dalnjih takovih družtva mnogo laglje za rukom pojti, samo treba se za tu stvar svojski zauzeti i ničesa se neplašiti. Po mom nazoru bila bi — kako već rekoh — najmanje 4 vinarska družtva za Hrvatsku i Slavoniju potrebna, i to svako sa glavnicom od 500.000 for., naime jedno u Zagrebu, drugo u Križevcih ili Belovaru, treće u Požegi ili Novoj Gradiški a četvrto u Iloku, kako već jest, samo bi se njegova glavnica na 500.000 for. povisiti morala.

(Svršetak sliedi.)

Gleditschia kao šumsko drvo.

Gleditschie su drveta, koja spadaju medju mohunjače te ih Reichenbach takodjer Cansalpinije zove.

Ovo je liepo listato drvo, polazi iz Amerike, po stablu a nešto manje i po granju ima trnja. Kuda u Evropi raste bukva, uspievati će i gleditschia te je vriedno da se goji, jer je veoma koristno i za obrte probitačno drvo, jer se dade liepo raditi, te u tom obziru nadkriljuje jasen i brjezu.

Iz neugledna resasta cvieta naraste po stopu dugačka komuška kao plod, a u njoj je dugoljasto zrnje nalik na grah. Ovo zrnje leži u sladkoj srčiki (kao u posteljici), koju su bolujući na plućah, jabučici ili na dihalih kao liek rabili, te se iz nje u sjevernoj Americi takodjer sladko piće pripravlja.

Francezki šumar Carrier preporuča ovo drvo najnovije vrieme da se po šumah sadi, te ga on u mnogom pogledu koristnijim drži nego što je briest, jablan, lipa i drugo napomenuto šumsko drveće. On piše iz vlastita izkustva o gledetschiji ovo: Od ovoga drveća ima nekoliko deset vrsti, ali ih sve najbolje zamjenjuje gleditschia triacanthos, o kojoj je ovdje i govor. Ovo drveće sadi se doduše za ljepotu, ali to je samo uzgredna stvar.

Ako ih posadiš uz puteve i drumove, zašto su jako valjane, jer im korienje ide duboko, a pobočnoga korienja neimadu, bit će s toga od osobite koristi, što gornje zemlje neizsisaju, jer hranu dosižu iz dubljine zpodnjega tla, upravo protivno drugomu drveću, koje se sad uz puteve i na šetalištih sadi.

Ali kao šumsko drveće su gleditschie još mnogo koristnije, jer se od njih dobiva gradivo, koje je u prometu od velike ciene. Drveta brzo rastu te u kratko doba narastu golema. Drvo je tvrdo i gusto te se dadne kao što i orahovo fino izgladiti.

Pogledom na zemlju nisu ova drveta prieborna, podnieti će mnogo suše, ali najradje rastu na glinastovapnenatu tlu, pa bilo ovo suho i loše.

Prigovara se ovomu drveću, da ima po sebi bodljika, no ima ih manje nego robinija ili akacija. U ostalom bodljikâ imadu, dok su još mlada, a to je upravo za njihovu obranu dobro, budući uz puteve i za ogradu sadjene.

Kad ostare izgube bodljike te budu gladke i vitke, što još više vriedi o granju, koje se izvrstno može rabiti.

U ostalom ako hoćeš možeš od ovoga plemena drveća dobiti sasvim gladkih i bez bodljike; od ovakovih treba uzeti sjemena za razplodjivanje; osim toga, dade se ovo drveće ciepljenjem i oplemeniti, te takovo neima bodljika. Gleditschije se u ostalom kao šumsko drvo najzgodnije sjemenom razplodjuju, ali sjeme treba da se uzme od najljepših, najgladjih, koje neimaju trnja. S pramaljeća sjeme sâmo poodpada te ga treba samo pokupiti. Kako s pramaljeća toplina nastane, sije se na priredjenih gredah. Poslje nekoliko tjedana izide mnogo sjemena, ali riedko kad sve; pače ima slučaja, da nekoje sjeme tekar za dvie godine proklije.

Sljedeće godine se mlada drvca presade. Ona koja su preslaba, da se na mjestu presade, premjeste se u sadionik te se onda tekar na godinu presade pa se ostave sama sebi.

Ima dva načina kako se dobiju gleditschije bez bodljika i ciepljenjem, što jako dobro podnose, i sadjenicami.

Digitized by Google

Ciepi se pako na razkol običnim načinom mjeseca travnja, kako se drvom mezga gibati počme, ili pako na oko (okuliranjem) mjeseca srpnja i kolovoza. Kako rečeno, mogu se uzgojiti takodjer sadjenicami (povaljenicami), ali ovako dojdu kasno do korjenja, te je u obće ovaj način nesiguran. Pr. W.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Marvinska kuga pojavi se, kako „Nar. Nov." javljaju u selu Poreču kotara bektežkoga županije požežke, nu samo na dvie krave.

Marvinska pošast u kotaru bektežkom. U vremenu od 21.—28. prosinca bijaše u kotaru bektežkom samo na tri mjesta bolestne marhe, i to u Kuli, Poreču i u Granju. U Kuli ostade od prije dvoje bolestnih blažčeta, a u ono osam dana oboli jošte osmero od to desetero bolestnih glava, ozdravilo je troje, šestero je poginulo, a jedno ostalo bolestno. U Poreču bila je pošast prestala, nu u ono osam dana oboliše na novo dvie krave i parnuše. Poslie njih neoboli već nijedno blažče. Ni u Granju nebijaše iz prve sedmice ostalo nijedno bolestno blažče. Tamo je jedno oboljelo i parnulo. — U bektežkom kotaru pojavila se je marvinska kuga najprvo u Kutjevu s početka rujna, zatim u Lakušiji oko 20. listopada, u Kuli prama koncu list., u Tominovcih s početka stud., u Poreču isto tako, a u Granju s početka prosinca. U svih tih mjestih bilo je u oči pošasti do 1400 glava rogate marve. Blago se je od početka bolesti do sad poboljelo u kakovih 130 kuća. Poboljelo ga se je pako od sad svega skupa 504 glave, od tih je ozdravilo 163, 325 je poginulo, 15 je zbog bolesti, a 4 zbog sumnje ubijeno. Pošast je dakle utamanila do sad 344 glave, što krupne, što sitne rogate marve. Bolest je dobro jenjala, te je sva prilika, da će u brzo posve prestati.

S početkom mjeseca prosinca p. g. buknula je govedja kuga u Županju, pukov. brodske, gdje je do 8. istoga mjeseca u 5 kuća od 49 glava ukupne marhe 39 oboljelo; od tih je u isto doba 27 glavah ozdravilo, a 10 poginulo; 2 su glave 8. prosinca još bolestne ostale.

Nadati se je, da će se pošast u Županju uz zdravstveno-redarstvene mjere na skoro ugušiti tim prije, što su dotične kuće od ostalih kuća u mjestu Županju udaljene i osnmljene, a podjedno i izpostavljenom stražom strogo zatvorene. (N. N.)

Ciene vinu. Sa svih vanjskih strana dolaze viesti, da su ciene vinu stale, niti padaju niti rastu. Isto je i kod nas. Ciena ljetošnjemu stoji 10—11—12 for. Pramaljeće će tekar pokazati, jeli će onim, koji vina još imaju, ciene skočiti ili opasti.

Vinarski kongres sastat će se nastojanjem c. k. ministarstva za poljodielstvo dne 20. o. mj. u Beču. Osim zastupnika gospodarskih družtvah pozvani su poznatiji strukovnjaci u vinarstvu iz svih vinorodnih zemalja, tako će tuj sudjelovati: Baron Babo, dr. Zuchristan i dr. Rösler iz Klosterneuburga, Hlubek iz Gradca, Göthe i Mullé iz mariborskih priedjela, gf. Bossi — Fedrigotti iz južne Tirolske, gf. Coronini iz Gorice, Tartaglia iz Spljeta id. Viećati će se dakako o svih pitanjah, što se protežu na dizanje vinarstva zemalja u cislitavskom saboru zastupanih.

Svilarstvo na bečkoj svjetskoj izložbi. Švicarska firma Bavier & Comp. će, učestvujući kod japanske izložbe u Beču izložiti sve svilarske izvodine, počam od sjemena pak do najfinijih tkanina sa svimi spravami i strojevi.

Pokusni hliev. Bečko ministarstvo za poljodielstvo je u proračunu za godinu 1873 odredilo 7000 for. za pokusni hliev, koj se ima urediti kod bečkoga ratarsko-kemičkoga pokušališta. Po nalogu ministarstva nakupi prof. dr. Moser od pinzgavske pasmine za taj hliev jednoga bika, 10 krava dvie telice i dvoje sisajuće teladi.

O trsovu ušencu. G. Lichtenstein je jedan od najznamenitijih entomologa (kukčara) u Francezkoj; osobito je točno proučio narav trsova ušenca. S toga „Societé d' Agriculture" herault-skoga departementa odluči poslati ga u Ameriku, nebi li mu pošlo za rukom, da u zemlji, odkud je ušenac k nam došao, pronajde lieka proti njemu. Buduć da se priroda proti prekomjernoj razplodbi gamadi tim pobrinula, da škodljivim insektom u vlastitu carstvu neprijatelje stvori, s toga se Lichtenstein nada, da će u Americi najti ušenčeva neprijatelja, koj nije mogao preko oceana preputovati, kuda je phylloxera prenesena.

Željeznička statistika. Kako se iz posljednjega izkaza „Austrije" vidi, čine željeznice naše monarkije do listopada m. g. dužinu od 1723 milja. Istoga mjeseca odpravljeno je na istih željeznicah 2,503.795 osoba i 53,541.218 centa robe. Unišlo je 14,289.915 for., za 932.586 for. više nego god. 1871 iste dobe. Nečist dohodak od jedne milje vrgo je 8293 for.

Kako se u Českoj radi o dizanju stočarstva vidi se osim drugoga i s toga, što danas ondje ima na zemaljske troškove uzdržavana 93 bika za oplemenjenje goveda.

Kao znak izvanredne ovogodišnje jeseni i zime valja i to napomenuti da su lovci našli već jaja od trčaka koje inače tekar s proljeća nesu, a i zeci da se već pare. Ako li dakle ovako bez jake studeni i nadalje uztraje, leći će se domaće živinstvo i divlja zvjerad isto tako rano, kao što će i bilje ranije potjerati.

Zemljarina u Pruskoj i Austriji. Iz poreznoga izkaza Pruske za godinu 1873 i Austrije za god. 1870 vidi se, da izravni porez u Pruskoj iznosi na 24 mil. 606.197 stanovnika 45 mil. 163.000 talira, dakle na glavu 2 for. 86 novč., a u Austriji na 20 mil. 555.370 stanovnika 78 mil. 203.658 for., dakle 3 for. 8 novč., na glavu. — Zemljarina iznosi u Pruskoj 29 po sto izravna poreza, na četvornu mil. dojde 3120 for., a u Austriji čini zemljarina blizu 48 po sto izravna poreza, a na četvornu milju dolazi 6853 for.

Ciena žitu.

Beč 4. siečnja. Pšenica, ugarska u Gjuru $86^{1}/_{2}$ funt. po for. 7.35 c. cnt. — Raž, ugarska u Beču 78 fnt. po for. 4.10 beč. mjerov; ugarska u Subotištu 79 fnt. po for. 4.15 beč. mjerov. — Ječam, slovački u Novih-Zamkih 73 fnt. po for. $3.22^{1}/_{2}$ beč. mjerov; austrijski u Beču 73 funt. po for. 3.40 beč. mje.; ugarski u Beču 74 funt. po for. 3.46 beč. mjerov. — Zob, ugarska u Beču 47—52 funt. po for. 1.74 do 2.6 beč. mjerov; ugarska u Beču 52 funt. po for. 2.18 do 2.20 beč. mjerov; ugarska u Beču 47—52 funt. po for. 3.72 do 3.94 beč. cnta.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 3. U Zagrebu

16. siečnja 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Kalijem vinograde gnojiti.

Kao što je znanstvenim iztraživanjem dokazano neizvuče čokot zemlji toliko onih sastavina, kojih različite vrsti žita, ali zato potroši na svoju hranu više pepelike (kalija). Iztraživanjem trsova pepela i preostalih suhih stvari od vina pronašlo se je, da jedno i drugo izvuče iz jedne rali vinograda do jednu centu pepelike. Kako se u nas odrezanim mladjem grabe i putevi zameću, srješ (birsa) prodaje, a droždje i tropine kojekako potepu te se tako čokotom i grešdjem izvučeni kalij vinogradu nevraća, razumije, da se toliki gubitak od godine do godine slabijim rodom mora da osjeća.

Mnogi brižljiviji gospodari gnoje doduše svoje vinograde živinskim, ponajviše stajskim gnojem; ali gnojnica, u kojoj ima najviše potrebita vinogradu kalija, ostala je na gnojištu, ako se nije putem raztekla. Suhim stajskim gnojem se, istina, zemljište prorahli, ali najpotrebitijih sastavina, pepelike naime i fosforne kiseline dobije vinograd od takova gnoja malo.

Ali gubitkom kalija ne samo da vinogradi slabije rode nego se drži, da od slabosti i svakojaka bolest na čokoće navaljuje. U Francezkoj barem uvidiše, da su ponajviše takovi vinogradi oboljeli, kojim se kalijem nepomaže.

Pitanje je samo, kakova i koliko kalija i kojim načinom da se vinogradu dadne, jer kao što je poznato ima različitih soli, u kojih ima primiešana kalija i koje se kao umjetni gnoj rabe.

Danas ima već mnogo tvornica, gdje se različite kalijske soli umjetnim načinom prave, a materijal tomu dobivaju ponajviše iz Stassfurta (u Pruskoj), gdje su započev već prije 50 godina kopati slankamen, naišli na goleme slojeve različitih kalijskih soli, koje se pako, budući s drugimi nepotrebitimi minerali pomiešane, očistiti i za porabu prirediti imaju.

Iz takovih tvornica izlazi kalija u različitih fabrikatih, kao što su: surovi sumporno-kiseli kalij, koncentrovane kalijske soli, surova magnezija, čisti sumporno-kiseli kalij i sumporno-kisela magnezija.

U kakovu god obliku ti kalijske soli iz dotičnih tvornica dobio, u svakom ima drugih za gnoj manje važnih stvari više nego čista kalija. Tako ima n. p. po Cordet-ovu iztraživanju u izišlu iz stassfurtskih tvornica surovu sumporno-kiselu kaliju čista kalija samo $10 \cdot_{18}$%.

Od napomenuta koncentrovana kalija ima dvie vrsti, triž-sumporno-kisela i petiž-sump. kisela kalija, u onom ga ima po Heiden-ovoj analizi od prilike tri a u ovom petkrat toliko, koliko u surovom sumporno-kiselu kaliju, jer dočim ga ima kako malo prije napomenusmo, u surovu $10 \cdot_{18}$%, ima ga u 3-sumporno kiselu $29 \cdot_{85}$%, a u 5-sump.-kiselu $47 \cdot_{97}$%.

U kaliju, koj dolazi naprosto pod imenom sump.-kiseli kalij, ima ovoga kalija 70—80%, ali se ga dosad za ratarske svrhe malo pravi, tako da je i u tako zvanu koncentrovanu sumporno-kiselu kaliju ovoga najviše kao solični-pepelik (chlorkalium.)

Pitanje za vinogradare nastaje: u kakovu obliku je probitačnije kalij za gnoj rabiti, je li kao sumporno-kiseli kalij ili kao chlorkalium.

Sumporno-kiseli kalij sastavljen je od osnovke Kali (KO) i sumporne kiseline (SO_3) a chlorkalium od chlora (Chl) i pepelike (K). U zemlji se obje ove vrsti raztvore, jer vodeni silikati i humozne stvari potegnu na sè kalij i dadnu mu takovo lice, da ga biljka može upijati, dočim se sumporna kiselina (SO_3) spoji s nasaštimi u zemlji osnovkami, ponajviše vapnom i čini sumporno-kiselo-vapno, za gospodarstvo toli važnu sadru, a od druge soli soličnoga pepelika odruži se solik (chlor) i spoji se sa srodnimi si počeli, ponajviše sodikom (natrium) i gorčikom (magnesium) u običnu kuhinjsku sol, koja jedna i druga sol (chlornatrium i chlormagnesium) ne samo nije od potrebe bilju, nego budući lako raztopljive, povuku, ako je zpodnje tlo prepustljivo, počela, s kojimi se spojiše (natrium i magneziju) duboko u zemlju te ostanu ondje bez koristi.

Digitized by Google

Samo u jako vapnovitu tlu čini se da bi chlorkaliumske soli probitačne bile, jer čokot nebi toliko upijao vapna, koje s prevelike žestine vinu upravo negodi. U ostalom čini se — a još nije jedno ni drugo dokazano — da drugomu bilju sumporno-kisele soli bolje dojdu nego čokotu te ovomu ne samo neškode nego koriste solične slučenine kalija poradi dubljine, u koju probijaju i tim do dubokoga žilja dopiru. Tako barem mnije poznati strukovnjak Babo, koj u „Wnlbi“ str. 13 o. g. veli: da sam pako (za gnojenje) odabrao kalij u chlornom slučenju, razlog je taj, što chlorkalium duboko u zemlju probija, dočim kalij u sumporno-kiselu slučenju više u gornjoj zemlji ostane.

Što se tiče načina, kako se s kalijem gnoji, dodaje isti čuveni vještak ovako: Poraba kalijskih soli je prosta i jeftina, dovoljno je da se svakomu jakomu čokotu dadne po četvrt funte triž - koncentrovanoga kalija, ali ne čistoga na prah smrvljenoga nego budi s gnojem, zemljom ili pieskom pomiešana ili u vodi raztopljena, dočim se raztopinom čokot zalije.

Od mnogih drugih tvornica, u kojih se različite vrsti kalija pripravljaju, napominjemo ovdje samo onu braće Boschan, prije J. Waysla u Beču (Landstrasse Marxerg. 10), gdje se koncentrovani kalij, 40% chlorkaliuma, prodaje centa po $3 \cdot_{50}$ for. U ostalom bit će probitačno, da se oni, koji takova umjetna gnoja iz tvornica naručati žele, prije obrate na poznate strukovnjake, koji će ih s jednom ili drugom vrsti umjetna gnoja rado upoznati. Pak bi i gospodarsko družtvo u tom poslu htjelo drage volje posredovati.

Vinarsko družtvo.

U Sriemu.

(Konac.)

Hrvatska i Slavonija producira preko 4 miliona vjedara vina, a ova bi družtva sa ukupnom glavnicom od 2 miliona forinti okolo 400.000 vjedara vina kupiti mogla, što bi jošter premalo za izvoz bilo, ali bi se time racionalnom vinogradarstvu i umnom vinarstvu put prokrčio, te bi se onda našlo i pojedinih glavničara, koji bi svoj novac u vinsku radnju uložili, i tako bi naša domovina do većeg blagostanja došla, počem ona ničem drugim toliko neobiluje kao vinom, koje je jedina grana u našem narodnom gospodarstvu, gdje se s dobrim uspjehom u svjetsku trgovinu pustiti može. Dakle na ozbiljan rad da se neodvlačno uputimo pa će dobar uspjeh osiguran biti. Ima ih dovoljno kod nas, koji će reći: ta mi nećemo u izvanjskom svietu kupaca za toliko vina dobiti. O tom se netreba niti najmanje plašiti, jer što je 400.000 vjedara vina, kad se na sve strane svieta razašiljati počme. Biti će i takovih kod nas, koji će reći: zašto nama tolikih vinarskih družtva, te svoju bojazan izreći, da će ta družtva jedno drugo priečiti. Ovi su takodjer na zločestom putu; jerbo ova družtva nebi prečila jedno drugo, nego bi se jošte medjusobno podpomagala, i tako bi se zajednički rad na sveobću korist i zadovoljstvo postigao. Na primjer: samo jedno družtvo neće kadro biti u svih povećih gradovih svieta, kao Londonu, Berlinu, Petrogradu, Beču, Pešti i t. d. skladišta držati, ali ova sva družtva zajedno moći će lahko to učiniti, i tako će jedno drugomu na pripomoć a ne na štetu biti. Ako se nećemo za vinarstvo svojski zauzeti i omogućiti, da se izvoz vina postigne: u kojoj grani narodnog gospodarstva kod nas može se šta importirati, da li u žitu, marvi ili učem drugom, doista u ničem drugom. Izvoz naših drva neće uviek trajati, jerbo su u našem provincijalu većim dielom već sve šume posječene, a u granici neće takodjer dugo trajati, ako se u veliko prodavale budu. * Kada dakle ništa drugo za izvoz neimamo, nego vino, latimo se posla, te ćemo materijalno blagostanje našeg naroda za uvjek osigurati, inače se bojati moramo, da će nam narod kako je već osiromašio, naskoro od gladi stradati. Pošto bi za sada išlo težko na jedan put 2 miliona forinti smoći, to bi se moglo za prvo vrieme svako družtvo sa glavnicom od 300.000 for. sastaviti, a ovako bi trebalo za sva ova 4 družtva 1,200.000 for. Uzdajući se da je svaki sin domovine pripravan najveće žrtve za dobrobit naroda doprinieti, te jedan drugoga jošte u tom pogledu ne samo što najviše može podpomagati, nego dapače jedan s drugim se natjecati, nebi ovo bilo mučno izvesti. Kad bi svi razredi pučanstva ovu krasnu ciel pred očima imali, nebi im nikakva žrtva težka bila. A kako nebi pristupili svi u zajedničko kolo, kad je vlastelin, svećenik, odvjetnik, liečnik, činovnik, trgovac i obrtnik tako isto iz naroda potekao, kao i poljodjelac, zar neleži svakomu jednako obće blagostanje na srcu, zar će i oni šta imati, kad narod sa svim osiromaši, to neka svaki dobro promotri.

Dopustite mi mali proračun u tom pogledu ovdje navesti, po kojem mnijem da bi se stvar lahko izvesti dala, jerbo nebi nikoga znatno obteretila, a svaki bi osim obće koristi, i dobre kamate na svoje novce podpunim pravom očekivati mogao. Kada bi se na dionice vinarskih družtva po prilici ovako upisalo i to:

10	od najveće vlastele .	po 10.000 fr.	100.000 fr.
10	„ manjih posjednika	„ 5000 „	50.000 „
10	„ malih „	„ 1000 „	10.000 „
100	„ većih i mogućnijih poljodjelaca . .	„ 200 „	20.000 „
500	„ manjih poljodjelaca	„ 100 „	50.000 „

---

* Mi smo ovdje drugoga mnenja. Ako se krajiške šume racionalno sieku, a k tomu, ako se i provincijalske od harauja uzčuvaju i po šumarskom zakonu s njimi barače, može i ima izvoz naših drva biti neprekinut. Ali zato važnost našega vinskoga izvoza tim ništa negubi! Ured.

Digitized by Google

2000	od malih poljodjelaca.	po	50 fr.	100.000 fr.
10	„ najvećih i najimućnijih trgovaca .	„	5000 „	50.000 „
100	„ manjih ali imućnijih	„	1000 „	100.000 „
500	„ srednjih trgovaca .	„	200 „	100.000 „
1000	„ malih „	„	100 „	100.000 „
20	„ viših svećenikah .	„	1000 „	20.000 „
500	„ srednjih „	„	200 „	100.000 „
400	„ nižih „	„	100 „	40.000 „
10	„ najimućnijih odvjetnika i liečnika	„	500 „	5000 „
100	„ manje imuć. liečnika	„	200 „	20.000 „
100	„ srednjih „	„	100 „	10.000 „
500	„ viših činovnika, častnika i profesora .	„	200 „	100.000 „
500	„ manjih činovnika, častnika i profes.	„	100 „	50.000 „
1000	„ nižih činov., častn. i učiteljah . . .	„	50 „	50.000 „
15	„ najimućnijih obrtnik	„	1000 „	5000 „
100	„ bolje stojećih „	„	200 „	20.000 „
500	„ srednjih „	„	100 „	50.000 „
1000	„ ostalih obrtnika .	„	50 „	50.000 „
8985		Ukupno		1,200.000 fr.

Ovu svotu mogao bi svaki pojedini ako ne baš u jednoj a to sigurno u poldrugoj ili dvie godine bez znatnog napora podmiriti, i tako bi se veliko djelo za materijalno blagostanje naše i onako u svakom obziru zaostale domovine izvelo i dobar temelj našoj budućnosti postavio. Mislim da nije treba sve blagodati takovog udruženja potanko razlagati, dosta je, da se samo napomene, da bi se time polučilo, da bi družtva izvrstne vinare držati i razne za vinarstvo potrebite sprave nabaviti si mogla, te racijonalno vinogradarstvo i umno pivničarstvo sama uvela i time priliku pružila našim vinogradarom, da i oni ovako u malom s vremenom kod sebe uvedu. Ima jošte na tisuće jutara naših krasnih gora, gdje bi se vinogradi saditi mogli, a to bi narod s vremenom i učinio, kad bi se uvjerio, da mu vinogradarstvo od svih gospodarstvenih grana najviše koristi nosi. Koristimo se tim, što nam blago podnebje i položaj zemlje tako obilato pruža, te neće nas naši potomci proklinjati, da se nismo za budućnost brinuli. Kada ovo pišem prepušćam vještijim rukam, da daljnja razmatranja nastave, te probitke narodu i svakomu pojedincu razlože, svim pako preporučam neumoran rad i najveće požrtvovanje za obće blagostanje naše domovine. K.

(Ako smo dobro izviešteni, možemo prijateljem iztaknute u ovom razmatranju ideje prišapnuti, da se ma samo iz daleka ali ipak ozbiljnije o tom radi, da se i u nas obsežnije družtvo osnuje, koje bi se na temelju ovdje iztaknutih zamisli ozbiljno prihvatilo dizanja našega domaćega vinarstva. Ako se ljudi, koji u novčarskom svietu dobar glas imadu, spoje s onimi, koji opet u vinastvu povjerenje zaslužuju, a jedne i druge potiče na ovakov podhvat plemenito domoljubje i žarka želja, dignuti materijalnu dobrobit našega naroda, onda se možemo nadati, da ovaj podhvat neće ostati nedogojenčetom, koje bi, kao što žalibože toliko zamišljenih podhvata, u samu porodu poginulo. Ako su se kod nas u kratko vrieme toliki veliki novčani zavodi domaćimi silami dići mogli, možemo tim manje dvojiti, da bi se i vinarska udruženja sastaviti mogla, što bi se upravo već ovi sastavljeni i u život privedeni novčani zavodi kod podignuća željenoga vinarskoga podhvata kao glavni faktori smatrati smjeli. Ur.)

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Vinarsko družtvo u Karlovcu. Čujemo iz dobra izvora, da se u Karlovcu radi o sastavljenju vinarskoga družtva te je nastojanje nekojih rodoljuba već u toliko uspjelo, da se privremeni odbor u tu svrhu sastao i o pravilih počeo raditi. Znajući Karlovčane ljude odlučne inicijative možemo se od njih dobru uspjehu nadati, te nam nije niti najmanje žao, što su Zagrebčane preteći odlučili barem u toliko, što se družtvo ima njihovom inicijativom podignuti. Jer što se obsežna i po našu zemlju uspješna rada takova družtva tiče, znamo unapried, da će Karlovčani, držeći i sami svoje lokalne odnošaje u tom pogledu pretiesne, znati družtvu tako razmaknuti medje, da će se više sila u tu prekoristnu svrhu spojiti moći.

Štrigino vino. Onomadne donesoše ovdješnje novine crticu o poznatu u nas i daleko preko hrvatskih medja Štriginu vinu, navadjajući da je Štr. butilju svojega finoga vina prodao po 3 for., dakle dadne 17 viedara 4080 for., pošto jedno viedro ima 80 butilja. Kolik je glas dobilo Štrigino vino na hrvatskoj izložbi 1864, to je poznato; a i to se znade, da je onom zgodom svoj sud o njem izrekao, i to najpovoljnije, poznati strukovnjak baron Babo. Da se je u novije vrieme na stolu hrvatske aristokracije Štr-ino vino kao najfiniji desert uz riedku pohvalu pilo, to je takodjer dobro poznato. — Mi ovaj faktum navadjamo za dokaz, što bi se iz našega vina uz vještu manipulaciju, odlučnu volju i materijalnu pripomoć dalo učiniti.

Gospodin Pokorny dobio je za bečku izložbu posebni prostor, gdje će svoje produkte, likere i vino prodavati moći. Rekli bismo, da je to za nas od velike važnosti, jer je ondje najljepša zgoda, da se vanjski sviet upozna s hrvatskim vinom, a gosp. Pokorny je pokazao, da naša vina zna onako urediti, kako će nam samo na čast služiti.

— *Kod iste bečke izložbe bit će obćenita kušaonica uredjena*, gdje će se sva jestiva i pića kušati — dakako i obilatije — moći, n. p. vina u butiljah, likeri, uzčuvano meso i ribe, suho i inače prirednjeno voće, čokolada, dvopeka, sir i druge stvari. Cienu će naznačiti izložilci, ali porcije, koje će od iste stvari biti sve jednake, odmjeriti će vrhovno izložbeno ravnateljstvo. Kušaonica biti će razdieljena u lože

Digitized by Google

(jednu takovu ima i gosp. Pokorny), u kojih će biti stolovi. Takova loža stoji do 200 for, ako je prema pivničici uredjena, 250 for.

Sadanja studen prama čokotu. Od početka ov. mj. pritiska nas neobično debela vlažna magla, od koje se na bilju gusto inje sjeda. Više dana bijaše studen prilično stalna izmedju 1 stepena iznad do najniže $1/2$—1 izpod nule. Ali počela studen po malo rasti tako, da smo za čokot upravo zabrinuti bili. Gusta naime i vlažna magla tako pritiskaše na drveće, da ju očje upravo upijalo te mu ćak pod košuljicu dopirala. Tim načinom moglo nam očje, i onako uz dosadanju toplinu gotovo nabreklo, uz 4—5 stepena studeni pozebsti, dočim inače suhe zime i 12 stepena bez znatne štete prestati može. Uz ovakovu gustu i studenu maglu bijasmo upravo zabrinuti za čokot tim većma, što je studen počela rasti. Od ovo dva dana okrenulo na bolje, ali vlažna magla, s jedne, a sokovi još uviek riedki s druge još uviek gospodare zabrinutimi čine.

Uvoz vina u Varaždinu prestao je posljednje vrieme posvema, buduć su producenti skoro sve vino već u spekulativne ruke predali, pak i izvoz vina bio je posvema slab. Ciene su mu bile različite, nu ipak se popriečno može uzeti, da su se prosta vina plaćala vedro po 7—8 for. a fina stolna vina vedro po 10—11 for. (P. Pr.)

Kotarski živinski liečnici. Curatorium (upravljajuća oblast medju tim razpuštenoga odbora) c. kr. patriot. českoga gospodarskoga družtva odluči obratiti se predstavkom na ministarstvo nutarnjih poslova i ratarstva, da se u Českoj postave na državne troškove kotarski živinski liečnici.

Preinaka porezovne osnove. U ugarskom saboru radi se sad o promjeni osnove izravnih poreza. Preinaka će izpasti bez dvojbe za plaćajuće nepovoljno, pošto se promienjenom osnovom želi pomoći državnomu deficitu za g. 1873, bit će porez dakle povišen. Zemljarina vele da će za ovaj put ostati netaknuta.

U agrarnom kongresu u Beču razpravlja se već od 9. ov. mj. o različitih pitanjih, kako bi se gospodarstvu, a navlastito ratarstvu pomoć pružiti mogla. U tom se složiše svi članovi, da je zvanje države, da obilatijimi nagradami i subvencijami dadne za dizanje gospodarstva potrebitih novčanih sredstva. Nadalje zahtievaju članovi kongresa, da se namjeste kulturni mjernici, koji bi kod natapanja sjenokoša, osušivanja zemljišta gospodarstvu pomagali.

Govedja kuga buknula je u Beču na više mjesta.

Visoka ratarska škola, koja je s tolikom mukom uz bečko sveučilište jedva podignuta, imala bi se sad opet u ratarsku akademiju pretvoriti.

Zakon za udušenje govedje kuge. Pišu da ugarski ministar grf. Zičy kani predložiti zakon, kojim bi se govedja kuga udušiti imalu, te da je u tom poslu već i dogovaranja započeo. — Čini nam se da je za udušenje govedje kuge najuspješniji zakon, kojim se strogo nadziru medje onih zemalja, odkud obično kuga dolazi. Kad bi se u tom pogledu bile točno držale stare već obstojeće naredbe, nebi bila Slavonija od govedje kuge minule godine toliko postradala.

Obćeniti zakon za nečist gradskih zahoda. Profesor Šlager član bečkoga gradskoga zastupstva predloži u sjednici: neka bi se državno ministarstvo zamolilo, da obim kućama predloži zakonsku osnovu, kojom bi se normirala poraba gradske nečisti na korist ratarstva i narodnoga gospodarstva, da bi svaki posjednik gospodarstvu namienjena zemljišta bio dužan stanovit diel iz nečisti pripravljena gnoja odvesti; željeznice i druga razvažala da bi za prievoz najmanju cienu udarila; da bi se na različitih od gradova odaljenih mjestih sagradila skladišta fekalnoga gnoja; da bi obćine obvezane bila svoje zahode, kloake i kanale tako urediti, kako bi zdravlju i koristi gospodarstva najbolje odgovaralo. — Kako se vidi, ima u ovom predlogu praktičnih, ali i nepraktičnih točaka. Kakov bi to zakon bio, koj bi pojedine gospodare silio, da svoja zemljišta ovim ili onim od ovud ili odonud dovažanim gnojem gnojiti moraju.

Vrtovi za pučke učione. Bečko ministarstvo uzelo je medju učila pučkih učionah i gospodarske vrtove (ne cjepiljnjake), gdje učitelji neškolskih dana podučavaju mladež u vrtlarstvu, voćarstvu, obradjivanju zemlje, baratanju sa ratili. Takovih vrtova ima već u Salcburžkom priedjelu. S početka su se roditelji opirali takovoj radnji, držeći ju za robotu na korist učitelju, ali uvidivši napokon u tom i svoju hasan, umiriše se.

Koliko se sirova željeza izvadja u Austriji. Svakom se godinom sve to više množi u Austriji produkcija sirova željeza: 1867. god. izvelo se: 3,836.703 centa, god. 1868.: 4,689.323 centa, god. 1869.: 4,965.544 centa, god. 1870.: 4,974.473 centa, a godine 1871.: 5,208.686 centi. Tečajem pet godina 1867.—1871. narasla je dakle produkcija te sirovine za 1,372.283 bečkih centi ili za 36 postotaka. Najviše se pako željeza izkopalo u Štajerskoj, Koruškoj, Tirolu itd. Ako i jesu gradnje mnogih željeznica, gradnje velikih kuća u Beču i drugih gradovih itd. znatno uplivale na izvadjanje sirova željeza, to ipak s druge strane nevalja smetnuti s uma udruživanje novčanih sila, stvaranje dioničkih družtva, koja su upravo pošla za tim, da podignu industriju sa željezom. Nu dok se u austrijskoj zemlji tim svojim napredkom upravo podičiti mogu, neima u našoj domovini reć bi ni govora o kakvu razvitku u izvadjanju željeza. Prem naše gore obiluju raznimi rudami pa i željezom, to ipak neima dovoljno poduzetna duha, koji bi potaknuo novčane naše sile, da se slože, pa da, crpeći iz gora sakriveno u njih blago, dižu i promiču napredak domaće obrtnosti. (Obzor)

Ciena žitu.

Varaždin 9. siečnja. 1873. Pšenica 80 fnt. po for. 5.63. Raž 70 funt. po for. 3.65. Ječam 60 funt. po for. 2.85. Kukuruz 80 funt. po for. 3.35. Krumpir po for. 1.60. Pasulj po for. 3.10. Heljda po for. 3.30. Sieno po for. 1.30. Slama u snopju po for. 1.40. Dietelina po for. 1.35.

Beč 11. siečnja. Pšenica, potiska u Gjuru 86 fnt. po for. 7.45 car. cnta.; ugarska u Gjuru 86 funt. po for. 7.20 c. cnta. — Raž, slovačka u Floridsdorfu 82 funt. po for. 4.75 beč. mjerov; austrijska u Beču 80 funt. po for. 4.15 beč. mjerov; austrijska u Švehatu 82 funt. po for. 4.40 bč. mjerov. — Ječam, austrijski u Beču 72 funt. po for. 3.35 beč. mjerov; austrijski u Pencingu 73 funt. po for. 3.30 beč. mjerov. — Zob, ugarska u Beču 47—52 funt. po for. 1.74 do 2.6 beč. mjerov; ugarska u Beču 52 funt. po for. 2.18 do 2.20 beč. mjerov; ugarska u Beču 48—52 funt. po for. 3.72 do 3.94 beč. mjerov; ugarska u Gjuru 50 fnt. po for. 1.57 beč. cnta.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 4. U Zagrebu

23. siečnja 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

U horu ovogodišnje rezitbe.

Rezitba čokota nije toliko zamršena stvar, ali koj se iole upoznao s naravom trsa, priznat će, da se dobroj rezitbi hoće više znanja nego što se obično misli. Predaleko bismo posegli, idući razpravljat o svem onom, što dobar rezač treba da zna o čokotu, njegovih organih, kolanju soka, odnošaju napram zemlji, na kojoj raste; reći ćemo samo, da se najveća vještina rezača u tom sastoji, da znade pogoditi pravi razmjer obilja sokova prema dužini rezitbom ostavljene mladice. Ili da kratko reknemo: ostaviš li bujnu čokotu obiljnih sokova prekratki komad mladice, pogriešio si isto tako, kao što bi posrnuo, ostaviv slabosočnomu čokotu duže mladice. Tko ovakov razmjer znade svake godine pogoditi, ne samo da će dobiti razmjerno obilata i dobra vina, nego će svoj vinograd i dugovječnijim učiniti.

Lako je teorijski ovakov razmjer načelno ustanoviti, ali ga je mučno pogoditi, kamo li se ga svake godine držati. To je istina; nu zato i rekosmo, da je najveća umjetnost, ili, ako hoćeš radje, vještina trsova rezača, da znade ovakov razmjer pronaći, jer tražeći ga valja toliko okolnosti na umu imati, da bi onaj jako pogriešio, koj bi, pogodiv onaj razmjer trsovih sokova prema dužini ostavljenih reznika jedne godine, radio uprav onako i druge godine, po što sljedeća godina može preinačiti kod istoga čokota i na istom zemljištu riez prijašnje godine. Hoćemo da se izrazimo jasnije primjerom, koj nam i dadne povoda, da ove redke pišemo.

U tom se danas vinogradari slažu, da vinska loza nije već davna tako podpunoma dozrelila, kako evo minule godine te se imamo, ako nam kakova elementarna nezgoda nade nepomuti, obilata i dobru rodu nadati.

Govoreći o podpunoj dozrelosti čokoća valja nam ipak primjetiti, da ima iznimaka. Ovim iznimkam budi namienjeno ovo promatranje.

Minule godine bjesmo dobili od mnogo strana glasova o paležu čokoća, te su se gdješto ljudi s neobične žestine ove bolesti bili uplašili, držeći ju opasnijom pošasti, tako da je gospodarsko družtvo, dobiv takov jedan uznemirujući glas, bilo poslalo na lice mjesta svoje povjerenstvo, da se o stanju vinograda i naravi bolesti osvjedoči. Povjerenstvo se je osvjedočilo, da je bolest zbilja palež, ali tako žestok, da je mladje već polovicom srpnja velikim dielom bilo lišća lišeno. To se moglo opaziti u svih vinogradih s tom samo razlikom, da je na bujnijoj zemlji samo gdjekoj čokot bio osmudjen, dočim je na lošijoj, osobito na laporu i piešćenici ta bolest snašla bila veći diel čokoća.

Znajući kako je list važan organ u hranitbi čokoća uvidjet ćeš, da se očje na onoj mladici, koja je onako rano lišće bolešću izgubila, nije moglo do podpune zrelosti razviti te ćeš vidjeti, da je osobito ono, koje je tik stare loze potjeralo te je budućemu rodu ponajviše namienjeno, slabo i kršljavo. Ako dakle ovakovu mladicu odrežeš do dva ili tri oka, kako se obično režu reznici, potjerat će iz njih mladice, koje će uz povoljno vrieme za buduću godinu narasti i dovoljno dozreliti moći, ali ćeš iz onako slabih okâ slaba grozdja dobiti. Pak ako jedno ili drugo, mladica ili grozdje i uspije, oboje će tim slabije uspjeti, što se kod osmudjena čokoća nije moglo niti novo korienje prema želji razviti, a gdje neima snažna korienja, neima krepkih hranila.

Spremajući se dakle na rezitbu valja rezaču pamtiti, koje mladje je prije vremena lišće izgubilo; u ostalom to će i po slabijem očju poznati moći. Tuj mu valja pred očima imati riez na grozdje i budućemu rodu namienjenu lozu. Odrezat će dakle jednu mladicu na 2—3 oka, koja će imati potjerati mladicam, samo budućemu rodu namienjenimi. Ako dakle što grozdja ponesu, dobro će vinogradaru doći, premda bi za budućnost bilo probitačnije, da ovaj kratki reznik svu svoju hranu obrati na korist loze. Ostale pako

Digitized by Google

mladice, prema jakosti čokota njih više ili manje, rezat će budi na lucnje, budi još bolje na duže reznike, 5 do 6 oka, koji bi bili groždju namienjeni; jer ako neponesu prva poniet će daljnja oka. Da uz to valja pred očima imati i to, kakov je trs, razumije se s toga, što slabo tjerajuće čokoće ima plodonosna oka bliže staroga drva, a bujno tjerajuće i jako čokoće odalje od panja.

Istina da ovako dvojako rezanje na lozu i plod nebi probitačno bilo za više godina, jer bi čokoće oslabilo; ali u navedenom slučaju nedozrelih oka morat ćeš to ove godine učiniti, ako nećeš da ti vinograd slabo muku plati, a za jednu godinu će se ovaj napor na vinogradu buduće godine tim manje opaziti, ako ga onda opet na kraće stegneš, a uz to mu kašnje u ljetu za buduću godinu i gnojem pripomogneš.

Razumije se, da na onom čokoću, koje od paleža nije stradalo, niti ovdje preporučane opreznosti netreba.

K oplemenjivanju stoke, navlastito krava muzara.

To je priznano za načelo u ratarstvu, da je stočarstvo u tako tiesnu savezu sa ratarstvom, da ovomu neima napredka bez onoga. Ako se neda tajiti da i stočarstvo visi o razvitku ratarstva, to se punijim pravom može obratno uztvrditi, da je badava i pomisliti o napredku ratarstva bez pomoći stočarstva. To se može o našoj domovini možda više reći nego o drugih zemljah, s toga što naše zemlje neimadu kao što mnoge druge od prirode onih uvjeta, o kojih plodnost i rodovitost visi, nego joj treba umjetnimi sredstvi pripomagati. To i jest razlog, što se i mi u svojem listu češće na stočarstvo svraćamo, koje je žalibože u nas još na toli nizku stepenu razvitka.

Dva su glavna uvjeta, o kojih visi razvitak stočarstva: osjeguraj svojoj stoci obilatu hranu, i brini se za dobru svojim okolnostim prikladnu pasminu.

Došav prijatelj liepe stoke na veliku marvinsku izložbu nemože se dosta nadiviti liepim svakojakim pasminam goveda. Ali bi ljuto pogriešio proti pravilom stočarstva, jer na fiziologiji živinstva osnovanim, kad bi za svoje priedjele nakupovao goveda prema oku, čvrsto očekujući, da će iz ove matice i kod njega onako liepa goveda uzgojiti. Kao što bilje tako imade i živinstvo svoje podneblje, svoje priedjele, kojim mu se život priučio tako, da će preneseno pod drugo nebo i u druge zemljištne odnošaje, nemogući se im prilagoditi, ili poginuti ili se znatno promieniti morati. Da se promjenom podneblja i drugih fizičnih okolnosti i vanjski organizam i nutarnja narav živinstva mienja, to je istina bjelodana, koju bi bilo suvišno dokazivati. Pa to je takodjer tolikimi izkustvi dokazano, da n. p. švicarska, holandeska i englezka krava nije više ona ista u dalekom tudjem priedjelu te ti neće onoliko i onakova mlieka dati uz ovdašnju krmu i mjestne okolnosti, kao što ga davaše u svojem priedjelu uz ondašnju hranu i okolnosti. Tuj će ti se tvoja domaća krava uz valjanu hranu i njegu, ako je samo iole bolje domaće pasmine, kao muzara bolje izplatiti od velike holandeske i švicarske pasmine.

Holandeske krave poznate su istina, kao najobilatije muzare, jer davaju na dan po 12—16 oka mlieka. Ali umni gospodari prestali su u novije vrieme težiti za takovimi kravami, koje umah poslje kako su se otelile dadnu kable mlieka, ali mlieko ne samo da je više prazno i vodenasto nego mastno, već i obilje pada sve više te više tako, da će ti daleko prije pune bredjosti više no za polovicu spasti. Ako se pako s koje nezgode krma takovim muzaram prikrati, prestane i obilje mlieka prije vremena.

S toga umniji gospodari više pozornosti posvećuju takovim kravam, koje uz umjerenu hranu davaju makar i znatno manje, ali ipak od prve do blizu druge telitbe jednaku mjeru mastna i jezgrovita mlieka.

Vriednost dobre muzare necieni se po tom kolike, nego kakova mlieka u stanovito doba dadne, uzimajući uz to u obzir i potrošenu krmu. S toga je u novije vrieme za dobru kravu muzaru uzeto mjerilo ovo: koliko i kakova mlieka dadne krava od jedne cente dobroga siena.

Dva su puta, kojima čovjek jeftinim i jednostavnim načinom do dobre muzare doći može, a to su:

1. da domaće krave, koje se obiljem dobra mlieka odlikuju pripušta pod najljepše bikove, koji su od muzara s dobra i obilata mlieka poznatih poleženi;

2. da se od domaće pasmine dobre krave pripuštaju pod inostrane nepretežke bikove iste vrsti.

Prvi način zove se oplemenjivanje stoke vlastitom domaćom pasminom te zaslužuje prednost pred ostalimi načini.

U Englezkoj si je Bakewell stekao velikih zasluga za oplemenjenje stočarstva parenjem najboljih krava i bikova domaće pasmine. Svaki priedjel ima svoju pasminu, koja se je tuj tako udomila, da joj mjestne okolnosti najbolje prijaju. U ovoj pasmini bila ona inače mala i neugledna, naći će se krava, koje se dobrotom i množtvom mlieka odlikuju. Isto tako će biti bikova, koji su takovimi izvrstnimi muzarami poleženi. One izvrstne muzare valja pripušćati pod ovakove bikove, pak si udario putem, kojim ćeš svoju stoku vlastitom domaćom pasminom oplemeniti. Samo valja paziti, da se bikovi glede lika i veličine odaberu prema kravi; jer ako se odaberu preveliki i pretežki bikovi, mogu se kod krava dogadjati težka i zato opasna teljenja.

Digitized by Google

Prema tomu dakle što navedosmo nevalja pripuštanje krava slučaju prepustiti, nego i kravu i bika dobro poznavati. Kako bi se pako ondje mogla stoka oplemeniti, gdje se i krava i bikovi slučaju ostavljaju; pače tuj će dobra inače pasmina natrag ići.

Nu nije dosta da se, želeći si domaću pasminu oplemeniti, pazi na pripuštanje ženskih i mužkih goveda, nego valja i na uzgojivanje teladi svu pomnju obratiti. Prva briga budi gospodaru da telad ne samo dobrom krmom hrani, nego da se u hranitbi red i vrieme točno drži.

Želeći si stoku oplemeniti treba da gospodar točno proračuna, koliko goveda može na godinu s dobljenom sa svojih zemljišta krmom dobro prehraniti. Jer kao što smo već toliko krat na drugom mjestu kazali, valja marhi namienjenu krmu u dvoje razlikovati: jedan diel krme treba govedče za uzdržavanje života, a drugi za produkciju: za mlieko, meso, gnoj i t. d. Ako gospodar svojoj marhi daje samo toliko krme, koliko joj za življenje treba, onda da neočekuje od krava niti obilata niti dobra mlieka, a od tovljenih goveda neka se nenada obilatu mesu. Tko hoće da poluči svrhu, mora da upotriebi i sredstva — t. j. hrani krave obilato i dojit ćeš obilato.

Pogledom na dobrotu muzara valja osim krme pred očima imati i način, kako se muzati imadu. I najbolja muzara će mliekom ološaviti, ako se nemarno muza; ostavi danas nekoliko, sutra opet nekoliko nepomuzana mlieka u vimenu, napokon će krava za onoliko prisušiti, jer će se zaostalim mliekom odlučivanje novoga zapriečiti. Osim toga vriedno je primjetiti, da nepomuzav krave do kraja, ostane u vimenu upravo najbolje mlieko, pošto je dokazano, da vrhnje najprvo podojena prema vrhnju najkašnje podojena mlieka stoji u razmjeru 1: 8 — t. j. najkašnje podojeno mlieko ima do 8krat više vrhnja od prvo podojena.

U Belgiji je to tako obćenito poznato, da se ondje mlieko u tri posude doji; mlieko iz prve dvie posude obrati se na sir, dočim se iz onoga treće posude samo putar pravi.

Uzmimo sad za primjer, da je muzanje krava povjereno nemarnu čeljadetu, koje po pol oke mlieka ostavi u vimenu, tuj je gubitak veći nego što bi se na prvi mah mislilo. Jer prema razmjeru, što smo ga izkustvom ustanovljena napomenuli, gubi se u polak oke zadnjega u vimenu zaostaloga mlieka toliko putra, koliko ga dadnu dvie oke prvoga mlieka. S ovako nemarna muzanja ne samo da krave mliekom popuštaju, nego zaostalo mlieko dadne povoda tolikim bolestim vimena. Jošte većma se kvari krava, ako je čeljade jošte i zlobno te kravu lupa i gura, jer ima dosta primjera, gdje krava tako surovu čeljadetu nije niti kapi mlieka pustila, dočim se je drugoj blažijoj ruci do kapi odojiti pustila.

Tko dakle hoće da ima dobre muzare, treba da pazi i na ovakove okolnosti, koje bi se na prvi mah činile neznatnimi, ali su ipak od velikoga upliva.

Govedja kuga.

Ova se bolest u obće pojavi najprvo na jeziku i na nogah goveda, razpozna se pako, što tada bolna živina mučno jede, mnogo se slini, naprave joj se na jeziku, na desnih i na ustnom nebu mjehurići i rane. Drugda pako začne šepati, postane nemirna, nepodnosljiva, stanu joj se noge dizati i tresti; opaziti će se mjehurići i med parklji iliti papci. Kadgod se ta bolest i na vimenu živine pokaže a osobito na bradavicah.

Neizrečeno se lahko i dosti na dugo po zraku ova bolest širi i raznosi, poradi toga svaki pojedini gospodar živine treba da ima pazku, da od tudje bolne živine, nedoleti odkud i na njegovu ta najnajetljivija bolest. A to bi se lako dogodilo, ne samo ako se koja od bolnih živina dotakne druge zdrave živine, nego takodjer ako i na blizu nje projde, ako se što siena, hrane, lajna, gnoja, ili druge ma koje stvari, gdje je bolna živina stanovala, prenese il se dotakne zdrave živine; dapače i čovjek ju lahko na svojoj odjeći od jednoga na drugi kraj prenese. Ali nisu samo goveda ona, koja dobiju jedno od drugoga ovu bolest; poznato je, da se ona lahko primi i druge živine, a nekoji drže, da bi se kadgod mogla primiti i istoga čovjeka.

Što da rečemo o liečenju govedje kuge? Žalibože, ljudi većinom tvrde da proti toj bolesti neima na svietu pravoga lieka, pa jedva se ta bolest na kojoj živini pokaže, da ju treba odmah i bez ikakva oklevanja iliti odvlačenja ubiti i zatrti, i ne samo nju, nego i sva ostala goveda koja su s njom u vrieme oboljenja bila, i jedan sami čas u istoj staji stanovala. Da treba, vele jošte, kako je u obće dužnost za kužnih bolesti, da se i u hljevu iliti staji sve i svaka stvar, dodar i zemlja, il ponovi ili skonča.

Sa svim tim najbolji način liečenja mogao bi biti ovaj: 1. za usta: skuha se mekinjâ (posijâ) s malo meda i octa, pak se tom vodom izpiraju. 2. za noge: skuha se sljeza, i u tu se većkrat vodu postave močiti, kao takodjer sljezenim melemom iliti flaštrom obavijaju 3. za vime: uzme se žura iliti surotve od mlieka i nešto ruzičnoga meda, pak se tim moči.

Staja u vrieme liečenja ima biti čista i razvetrena, stelja dobra, hranjenje travom bolje, nego li sienom, a voda mekinami namiešana.

Da se živina obćuva od ove bolesti najbolje je gledati, da se nedruži s drugom živinom, zatim hranit ju valja malom hranom, nu sviežom iliti friškom, podati joj po koju pest soli i kakgod vode, mekinami posute.

(Naša Sloga).

Digitized by Google

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Zagrebačko vinarsko družtvo. Sastavljanje vinarskoga družtva uspjelo je, kako čujemo u toliko, da se i privremeni odbor sastavio, a predsjednik mu je g. J a k i ć. Mi nedvojimo, da će odbor stvar onom revnosti i uztrajnosti prihvatiti i životu privadjati, koju pogledom na veliku važnost za našu zemlju zaslužuje, za to nalazimo poručanstva već i u samu predsjedniku. Nu da stvar tim sigurnije uspije, mislimo da bi od velike koristi, pače da bi neuklonivo nuždno bilo, da se zagrebačko s karlovačkim takodjer se tek stvarajućim družtvom porazumjelo. Mi se nemožemo okaniti onoga mnenja, što smo ga i u posljednjem broju našega lista, govoreći o karlovačkom družtvu iztaknuli, da je Karlovac tim većma pretiesno područje za vinarsko družtvo, ako se takovo i u Zagrebu sastavi. Koliko i treba da svaki grad za svoj interes radi, obćeniti ipak interesi zemlje valja da su svakomu rodoljubu prečiji. Nemislimo da će se ovako bliza dva družtva prema željenomu uspjehu krepko i obsežno razvijati moći, dočim o takovu razvitku neima dvojbe, kad bi se oba u jedno družtvo spojila.

Hrvatski izložbeni katalog. Ovo dana držaše ugarski izložb. odbor sjednicu, gdje je na podnesen po ministru hrvatski zahtjev, da se katalog i hrvatski tiska zaključeno: Pogledom na sadanje političke odnošaje natiskat će se katalog iz Hrvatske i Slavonije izloženih izložaka osim francezki, njemački i magjarski takodjer i na hrvatskom jeziku.

Zemljarina. Govoreći u prijašnjem broju našega lista o preinaći porezovne osnove, koja se ima već ovomu zasjedanju ugarskoga sabora podnieti, rekosmo po nagadjanju našega izvora, da će za ovaj put zemljarina ostati netaknutom. Novine sad javljaju, da tomu neće tako biti, nego da će se zemljarina za blizu 3 miliona for. u zemljah svetostjepanske krune podignuti. Naopako i po naše gospodare.

Vinarski kongres u Beču otvori 20. ov. mj. glavom ministar ratarstva C h l u m e c k y. Predloživ mu važnost skupštine i pozvav ju, da pripravi vladi zhodne priedloge o poboljšanju austrijskoga vinarstva bude prva sjednica, pošto su se članovi na tri odbora porazdielili, zaključena.

Proračun za gospodarstvo u Cislitaviji. Za tek. godinu 1873 stavilo je bečko ministarstvo za poljodielstvo u proračun za gospodarstvo, i z d a t a k : 9 milion. 190.000 for., izvanredno 1 mil. 597.800 for., ukupno 10,787.000 forinta. Prijetak redoviti: 9,786.941 for., izvanredni 17.569 for., ukupno 19,804.510 for. Dakle čini manjak u ovoj struci 983.390 for.

Nova englezka vrtna i vatrogasna strcaljka. Godine 1869 bje u Hamburgu na vrtlarskoj izložbi izložena nova od B o u l t o n a i d r u g a u Norvichu (Englezka) načinjena strcaljka, nalik na vrtnu kantu-polevaču, ali tako udešena, da čovjek može njom grede polievati, ali i 25—30 stopa visoko jak mlaz vode tjerati; dakle se može s najboljim uspjehom kod požara na onakovih mjestih rabiti, kamo se nemože s velikimi strcaljkami doprieti. Ova strcaljka je dakle takodjer i za voćare veoma važna; jer ako s pramaljeća ili ljeti trajnija suša zavlada, hoće i voćke da se po stablu i granju polievaju, što se samo ovakovom strcaljkom izvesti može. U Londonu stoji strcaljka $12 \cdot_{75}$ for. u srebru, s prevozninom stala bi ovamo dopraćena kakovih 16—18 for.

Vino iz ječma. Jedna sjevero-njemačka pivara skuhala je iz ječma piće, koje nije pivo nego vino, a zovu ga c r v e n o p i v o, u ostalom neima od piva ništa nego samo ime. Pilo da je tako izvrstno, kano da piješ ranjsko ili burgundsko staro vino. U njem ima $7 \cdot_{2}$% alkohola i $4 \cdot_{2}$ ekstraktivnih tvari. Pripravlja se dakako iz ječma bez hmelja. Pošto već odavri te se u lagviće pretoči, doda mu se na svako viedro u 1000 grama (jednoj litri) dobra vina raztopljena 500 grama (car. funta) glicerina, $^1/_{10}$ litre dobra konjaka i nekoliko kapi ulja od narančeva cvieta. Kad se kuha (kao pivo) dodaje se tekućini nešto tanina i crnoga sljeza dotle, dok postane kao vino crvena. To crveno pivo ili ječmovo vino razašilje se sad svietom kao izvrstno piće. Kao što se vidi, u ovom vinu dadne ječam potrebit slador (mjesto grozdena sladora) a ostale sastojine prirodnoga vina dodadnu mu se umjetno.

Družtvo sv. Jeronima.

Ima tomu pet godina što je u nas nekojim prijateljem našega puka palo na um osnovati družtvo, koje bi se izključivo obrazovanjem našega puka bavilo. Sad je to udruženje pod imenom d r u ž t v o s v. J e r o n i m a evo četvrtu godinu osnovano već liepim plodom urodilo, a kako liepo uspieva, možemo se pouzdano nadati, da će d r u ž t v o s v. J e r o n i m a našemu narodu biti ono, što je slovenskomu družtvo sv. M o h o r a.

Kad se jednom razgrani ovo blagotvorno družtvo našim narodom a popularna mu se djela razmnože pukom, osjetit ćemo mu plodove u svakom plemenitom pravcu. Okrom drugih moralnih i materijalnih struka, u koje će naš puk svjetlom svetojeronimskoga družtva uveden biti, radujemo se mi kao gospodari gospodarskoj struci. Već je ove godine izdalo družtvo od g. M. Kišpatića prvi svezčić živinstva, koje djelo obećaje da će za naše gospodare, a navlastito stočare zabavnim i poučnim biti.

S veseljem možemo opaziti, da se družtvu broj članova liepo množi. O statističkom kretanju družtva minule godine vadimo iz „Obzora“ sljedeće: Pomaknuo se je medju utemeljitelje član I. reda veleč. g. Miroslav Ulses podarhidjakon i župnik u Petrovu Selu. Iz III. reda pomaknuo se je u II. red pogl. g. Martin Ožegović načelnik i sudac u Koprivnici. Pristupili su kano čl. II. reda gg. Vjek. pl. Matačić veliki sudac kot. Viničkoga. Alek. Hondl trgovac u Zagrebu. Kano člani III. reda pristupili su: gg. Drag. Jagić urednik „Pučk. Prijatelja“ u Varaždinu. Matija Belobrk kan. Zagreb. Mijo Belobrk gimn. u Zagrebu. Gj. Belobrk učit. u Prugovcu. Iv. Topolčić učitelj u Gjurgjevcu. Leopold Salopek starješina u Ogulinu. Mijo Košar djak iz Vrabča. Šipuš trgovac u Sisku. Stjepan Jakčin gimnazijalac u Zagrebu. Gjuro Kostelac bilježnik u Zaprešiću. Antun Bregeš poljodelac iz Pušće. Učiona Zabočka. Učiona Preloška. Učiona Martinsko - Veška. Franjo Marešić duhovni pomoćnik kod sv. duha u Kranjskoj. Eugen Sabljić trgovac u Zagrebu. Ivan Kengjelić bogoslov u Zagrebu. Andrija Zidarić satnik u Koprivnici. Viktor Špišić odvjetnik u Koprivnici. Hinko Holjac kaptolski providnik u Zagrebu. Ivan Odorčić pripravnik u Petrinji. Dr. Ignatij Brlić odvj. u Brodu. Učiona Gušćanska.

Izdaje h r v a t s k o - s l a v o n s k o g o s p o d a r s k o d r u ž t v o; — tiska D r a g u t i n A l b r e c h t.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 5. U Zagrebu 30. siečnja 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Povišenje zemljarine.

Kako javismo u prijašnjem broju našega lista, radi se u sadanjem sasjedanju ugarskoga sabora o preinaci dosadanje porezne osnove te je već dotični odbor izradio predlog u tom predmetu, koj će vlada kao svoj doskora saboru na viećanje predati imati. Ako se dobro sjećamo, bit će po toj novoj osnovi savkoliki izravni porez za osam miliona povišen, nu to se dobro sjećamo, da se zemljarina sama za sve svetostjepanske krune zemlje ima povisiti na 3 miliona. Ako se sve vrsti izravnoga poreza uzmu na obzir, onda je ovo povišenje same zemljarine zbilja veliko.

Uzamši popriečinu od posljednje 4 godine (1869, 1870, 1871, 1872) plaćaše Hrvatska i Slavonija (bez krajine) na godinu 1,692.527, dakle okruglim brojem blizu 1,700.000 for. zemljarine bez zemljištna raztereta, a od sele će po prihvaćenom ključu od predložena 3 miliona na Hrvatsku i Slavoniju doći okruglim brojem 180.000 for. više, dakle ukupno 1,880.000 for. na godinu. Kako će se ovo povišenje na našem ratarstvu osjećati, netreba nam na široko razlagati.

Ljudi, kojim je poznato stanje naših posjednika zemalja, a navlastito našega seljačtva, koje, reko bih, jedino od težanja ono malo zemlje živi, uvjeravaju nas, da je izravni porez, a poimence zemljarina na toliki stepen dotjerana, da ju već nije probitačno na više tjerati, ako nećemo da nam zemljišta i kućišta pusta i osamljena ostanu. Nećemo stvar pretjerati, ako reknemo, da su ovrhe za porez našemu seljaku jedva toliko ostavile, da može sa svojom obitelju još na svojem kukavno kuburiti. Ovako kubureći izčekivahu s težkom nestrpljivosti dane polaštice, a mjesto nje hoće da dojde pogoršica; jer ako bude prirediena osnova prihvaćena — o čem neima dvojbe — doći će dosad kuburivšim i sveudilj kuburućim za 10·5% povišenje same zemljarine, da i negovorimo o povišenju drugih poreznih naslova.

Moguće — prem nije vjerojatno — da će drugim zemljam ugarske krune ovo povišenje s toga manje osjetljivo biti, što je u njih produktivna snaga zemlje na viši stepen dotjerana; što je u njih više prometa i obrta; što se mogu lakše za glavnice pomoći; što se napokon iz povišena poreza na njihovu materijalnu korist više glavnica investira, što će se jednom zemlji izplatiti — moguće da će druge zemlje s tih razloga manje ovoliko povišenje osjetiti; ali naša zemlja, koja od svih tih uslovja boljega, pa makar i budućega materijalna stanja neima ništa, osjeća težko i najmanje povišenje dosadanjega poreza.

Ako se misli poreznu na ratarstvu osnovanu snagu povisiti, valja prije o tom nastojati, da se izvori poreza dignu. Nemislimo da je povišenje iz poljodielstva tekućega poreza prema načelom državnoga i narodnoga gospodarstva, ako se porezi sveudilj povisuju, dočim na težanju zemljišta osnovana produkcija svedjer na istom stepenu stagnacije ostane.

Sve bogatstvo naše zemlje leži u zemljištnoj produkcije; želiš li dakle bogatstvo zemlje dignuti i tim državnim dohodkom izvore otvoriti, a ti radi da se produkcija zemljišta, poljodielstvo digne. Kako je moguće ovo dignuti, gdje su posjednici nedokučivim porezom pritisnuti?

Ove posljednje tri izminule godine mogu se gotovo medju nerodice brojiti te bi razbor narodnoga gospodarstva tim većma zahtievao, da se u ovom pogledu pučanstvu popuštanjem poreza polaštica pruža, što neizmjerni porezni zaostatci dovoljno svjedoče, da je pučanstvo plaćanjem iznemoglo. Mjesto polaštica naviešta nam se povišenje najosjetljivijega narodu poreza i to u oči godine, za koju još neznamo, neće li biti četvrta nerodica.

Ima još jedan razlog, s kojega mislimo da će povišenje zemljarine u nas mnogo nevolje, a još više smetnje načiniti, a to je pomanjkanje točna katastra.

U svakoj iole uredjenoj državi prvi je uvjet pravičnu razdieljenju poreza to, da se sastavi točan kata-

Digitized by Google

star, u kojem će svakoga zemljišta porezna snaga točno naznačena biti. Gdje neima takova zemljištnika (katastra), ondje se nemože s jedne strani ne samo o povišenju, nego niti točnu razporezivanju tekuće zemljarine raditi, a s druge strani nemožeš se niti za vjeresiju zemlje ujamčiti. Pa kako stoji kod nas katastar? O tom buduće. T.

Koliko hrane ima u sočivnicah prema krumpiru.

Prijašnje doba, gdje se za krumpir još nije znalo, bijahu sočivnice: grah, grašak, sočivica (leća) itd. glavnom ljudskom hranom. Da su sočivnice bile čovjeku hranom već davno doba, svjedoči i biblija, napominjući Ezauovo prvorodjenstvo. Tek pošto je početkom minuloga stoljeća u srednju Evropu krumpir uveden te se malo po malo medju pučanstvom razširio, poče se narod manje sočivnicami hraniti, zamjeniv ih krumpirom. Tim nebudi rečeno, da zato krumpir nije velika blagodat za čovječanstvo; ali nije pravo, a nije niti probitačno, da su sočivnice krumpiru za volju u važnosti pale, jer je znanstveno i izkustvom dokazano, da su komušnjače krepčijom hranom nego krumpir. U sočivnicah ima mnogo bjelanca i soli, što ih krv treba, u izobilju, a tukotvornih (mastnih) sastojina u njih tri krat više nego bjelanca, navlastito kalija, fosforne kiseline i vapna. Premda su sočivnice skuplje te i priprava više stoji, zato su ipak prema vriednosti jeftinije od krumpira. Od graha, graška i leće pravi se dobro miešana krv, jače se mišice i mozag. Grašak, grah i leća pružaju jakost za radnju, dakle se same služe, dočim onaj, koj bi se 14 dana o samu krumpiru hranio, nebi si ga mogao dalje priraditi. To može čovjek sam na sebi izkusiti; nahraniv se mesom i krumpirom prije će ogladiti, nego ako se najio mesa i sočivnica.

Liebig kaže: „najveća nevolja, koju sadjenje krumpira za sobom vuče, nebi se valjda nipošto ili ne barem toliko osjećala, kad krumpira nebi bilo. A to je malaksanje snage kod onoga pučanstva, koje se ponajviše krumpirom hrani. Ovdje se nemože ići na potanje dokazivanje što rekosmo, dovoljno budi samo napomenuti, da je od ono doba, što je krumpir obćenito uveden, u Francezkoj i Njemačkoj srednja visina muževa spala tako, da se u ovih državah od 70 godina mjera za vojnike spustiti morala. Košćevina, koja je njemačkomu i francezkomu kosturu uzmanjkala do potrebite visine, izvožena je u Englezku, te je ondje uzdržala englezkoga radnika i vojnika u njegovoj starinskoj visini i jakosti".

U sočivnicah pako nalazimo sigurno ne samo krepčiju nego i zdraviju hranu nego u krumpiru. Jer jamačno nisi čuo da bi liečnik komu krumpir za hranu preporučao, dočim se sa sočivnicam novije vrieme to dogadja, jer liečnici osobito ženskim grašak preporučaju kao liek. Vlastnici ruda u Americi sile svoje rudare, da grašak jedu, znajući da će od takove hrane toli snažni biti, da mogu rude iz dubokih rudnika izvlačiti.

Čudnovato kako se ljudi, ista služinčad, odkad je krumpir obćenito uveden, ustručavaju ma i najbolje priredjivane sočivnice jesti.

S jedne strani odučio nam se, ili da bolje reknemo pokvario ukus, a s druge neznamo cieniti hranivost sočivnica, navlastito graška. Pa budući jednom tako, dade se čovjek nebcu zavesti te se hvata krumpira; on je svakdanjom hranom, pa jao i naopako ako nam ga uzmanjka.

Ovakov postupak nije pametan te treba da samo oči otvorimo i veliku razliku uvidimo medju hranećom snagom graška n. p. i krumpira.

Kod ljudi, koji su se ponajviše krumpirom hranili, opaziše slabiju pamet i neku duševnu tupost, a tromost kod radnje: u obće se opazilo, da neima duševne budnosti. Neima dvojbe, da su krumpirom hranjeni ljudi u shvaćanju tromiji.

Kitajci pripravljaju od graška neku vrst sira koj na sajmovih prodavaju. Ovo je veoma koristan promet, jer kao što je poznato, ima u sočivnicah imenito grašku mnogo sirovine t. j. one sastojine, od koje kravlji sir postaje. Graškov sir dakle nalikuje hranećom snagom mnogo na običan sir, jer ima u njem mnogo dušika, koj čini glavnu sastojinu dobro hranećih stvari.

I Niemci su se nedavno barem ponešto poveli za Kitajci, jer su svojim vojnikom pošiljali u rat klobase od graška načinjene, koje su veoma hvalili.

Nu sočivnice ne samo da su krepko nego i zdravo hranivo. Dakako da to visi o tom kako se pripravi, jer ako se ovakova hrana na stol donese s ljuskami t. j. kožicami, onda će ti, istina, želudac pretrpati, jer ljuske nisu za hranu. Ako se pako od sočivnica zhodnimi spravami intisne samo skuhana kaša, dočim ljuske ostanu na cjedilu, onda se na ovakovu kašu (piré) neće niti slabiji želudci tužiti.

Kolika je razlika medju grahom bez ljusaka i s ljuskami uživanim vidi se s toga, što (po Hencke-ovom kem. kućniku) kašu od graha i graška, čistu od ljusaka, želudac probavi za poldrugi sat, dočim s ljuskami treba dva i pol sata, a golim ljuskam pet sati.

S toga se vidi, da je ovakova hrana tim nezdravija, čim je više ljusaka u njoj.

Sve skup uzam vidi se, da su sočivnice krepčija hrana od krumpira i drugoga variva te zaslužuju više uvaženja nego što im se ga daje.

Digitized by Google

Konjska kuga.

U Americi je velik strah pobudila epidemička, dosad nepoznata bolest, koja je med konji zavladala. Buduć da je već i u Irskoj konstatovana, mogla bi i u Evropi početi harati, neće dakle s gorega biti, da našemu občinstvu opišemo pošast onako, kako ju u „Indw. Ztgu“ nacrta njezin dopisnik u New-Yorku.

Naš grad — piše izvieštalac — je od početka ove nedjelje tako zabunjen, da ga od zabune nezanima toliko niti izbor predsjednika, a povod je tomu iznenada pojavila se i velikom brzinom se širuća pošast medju konji. Uzimajući već sad da je u gradu i okolici preko 30 tisuć konja s ove pošasti ne samo za rad nesposobno postalo, nego kako „Herald“ javlja već ih tisuće blizu da poginu, onda se lako dokučiti može, kako silno uzdrmati može ova nevolja grad, kao što je naš, koj se za promicanje silnoga imutka ponajviše konji služi. S toga je za zdravlje ovih četveronožnih ljudskih pomagača sve tako zabrinuto, da sastavši se dvojica nepitaju se kao obično: „How are You“ (kako ste), nego „How are Your horses“ (kako su Vaši konji), te se sad u našem gradu, gdje se inače pred konjskimi koli nemožeš micati, golema praznina konja jasno opaža.

Ne samo da se za koje vrieme neće nitko do jedinih možda velikih novčara na konjih voziti moći, nego se je već i na trgovih silna roba nagomilala, brodovi nemogu izkrcavati, mnogo živeza: mesa, mlieka, sočiva i drugih stvari, koje su pojedine obitelji na konji razvažale, nestalo je. Već su u Bostonu konje volovi morali zamieniti, te ako pošast duže ostane, morat ćemo isto i ovdje učiniti.

Bolest je došla s Kanade te se sad prama iztoku sve većma širi, pače kako najnovije viesti iz St. Louisa glase, širi se već i prema zapadu. Na jugu su još sačuvani. —

Bolest se naprosto zove kanadska ili rocherska konjska bolest. Bolest je naime kataralna groznica, epidemička upala dušnika, kao što smo ih već više krat imali a valjda ćemo ih još imati. Početkom dakle obole dihala, dočim se pokaže neznatna upala jabučice, koja bi inače običnijemu pomnjivu liečenju ustupiti imala.

Ako se takovi konji i dalje raditi puste te budu izloženi atmosferičkim nepogodam, bolest se pogorša te budu pluća veoma opasno zahvaćena.

Što je upravo bolest, nije još dosad iztraženo, toliko se samo znade, da se s pramaljeća i s jeseni najčešće pojavi te hoće da je najpogibeljnija za vladanja iztočnih vjetrova. Znakovi bolesti se mienjaju, počmu sa upalom jabučice a postignu vrhunac s kongestijami na pluća, a uz to sliedi velika slabost, živinče izgubi volju do jela, kašlja, curi mu iz nozdrva, oči se gnoje, žila veoma slabo bije, tielom zavlada vrućina, a u mnogom slučaju dobiju sluznice žutu boju, imenito očna spojnica (bindehaut).

Ponešto vješt liečnik spoznat će dakle lako bolest, pak će ju krepkim i umah započetim liečenjem u mnogom slučaju svladati moći. Ali tuj treba da se liečenja umah prihvati i buduć da se bolest veoma naglo mienja, da joj pozornim okom razvitak prati.

Liečeći bolest nije probitačno krv pušćati, počisti davati te se valja kaniti svakih drastičnih vanjskih odvadjanja. Najprobitačnije će biti da se liečnik ograniči na mjestno liečenje upale jabučice, da upalu ublažuje pićem, da nastoji kako bi se bolest izvela van na vrat; s toga valja vrat mazati, gorušično tiesto vruće ili kuhano makovo sjeme nastavljati. Ako medjutim živinče izgubi volju do jela te slabost raste, onda valja potražiti dražila (stimulancija), a kao takovo se preporuča ugljično-kiseli amonijak s kafrom te se od toga dadnu na dan 3—6 krat pilule. Takodjer salitra u pilu i klistiri ublažit će grozničave pojave.

Ako bi se pojavljivale kongestije, onda bi valjalo prihvatiti najžešće iritancije te ih upotriebiti na vratih ili grudih. Mir je neobhodno potrebit tako, da živinče, ako bi bolestno radilo, može za čas poginuti. Marljiva dvorba, zdrav zrak u staji, pokrivanje prema potrebi, podraživanje, ribanje, izpiranje nozdrva rozriedjenim octom, to su stvari, na koje valja svakako obzir imati. Mnogo takodjer stoji do hrane, jer valja živinče u snazi držati. Ako živinče probavljati može, dobro je davati mu piti sluzava pila, uvarak od ječma ili zobi, bundeva, lanena sjemena, repe, mrkve ili takodjer jabuka. —

U važnom pitanju, je li bolest priljepčiva, nisu mnenja složna; po mojem mnenju i stečenom izkustvu nije bolest priljepčiva, s toga žalimo, što je uvažanje konja iz Kanade zabranjeno.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Osjeguraonica u Zagrebu. U najnovije vrieme počeše se i u nas snovati novčarska družtva na dionice jedno za drugim, što je radostan znak odlučnoga pokreta i, nadamo se, napredka na polju narodnoga gospodarstva. Mi se pogledom na ratarsko-gospodarsvene struke osobito radujemo dvima družtvima, vinarskomu družtvu i drugomu, koje ima osjeguraonicu osnovati, Kako nam „Obzor“ javlja, već su pravila za ovo družtvo od ministarstva potvrdjena, te će se do koj dan ići na konstituiranje. Da ovo družtvo neće ići samo za vlastitom koristi, nego da će ju s interesi našega naroda znati skopčati, za to nam jamče muževi, koji se posla latiše. Mi držimo da ima malo družtva, koja bi toliko odziva našla u našem gospodarskom svietu, kao što će ga naći domaća osjeguraonica. Materijalna korist naroda zahtieva, da se čim

Digitized by Google

veći novčani promet u zemlju uvuče, a tomu će se pomoći družtvom, koje će u domaći promet staviti toliki novac, što su ga inostrana družtva van izvukla. Činimo dakle pozorne naše glavničare i druge gospodare na revno sudjelovanje, kako se podpisivanje otvori.

Pučke predujmione zovu se novčani zavodi, koji po Českoj i Njemačkoj materijalnu dobrot osobito ratarstvom živućega pučanstva s velikim uspjehom digoše i sveudilj dižu te o kojih i mi onomadne u našem listu obširnije progovorismo. S veseljem možemo javiti da se već na mnogo strana naše domovine počelo ozbiljno misliti, a već i raditi o sastavljenju ovakovih pučkih predujmiona. Pišući nam za ustanove takova zavoda jedan prijatelj * veli medju ostalim: „Uvadjajući takovo družtvo dvovrstna nam je namjera, prva da našim omanjim posjednikom, ratarom i obrtnikom u pomoć priskočimo, naš narod samostalnijim i neodvisnijim od kojekakovih na njegovu materijalnu štetu smjerajućih kombinacija učinimo, te si kako i česki, sam svojimi žuljevi pomaže svojoj boljoj budućnosti. Ako si sami nepomognemo, od tudjinca ćemo u zalud pomoći očekivati.“ — Kad ovakovo osvjedočenje obćenito u našem narodu zavlada, onda niti nedvojimo, da ćemo s napomenutimi zavodi uspjeti.

Krajiške šume. Bečkoj „N. fr. Pr.“ javljaju iz Pešte, da je konzorcij za krajiške šume u jednoj svojih posljednih sjednica zaključio sagraditi željeznicu izmedju petrovaradinske i brodske pukovnije, te tako svezati Dunaj sa Savom. Trasiranje započeti će se već ove nedjelje tako, da će se već buduće zime otvoriti promet na istoj pruzi. Isto tako doznaje „N. fr. Presse“ da će se oživotvoriti osnova. te se konzorcij pretvoriti u dioničarsko družtvo al to tek onda, kada se sastavi bilanca ciele prve godine njegova obstanka.

Marvinska pošast. U mjestih Golobrdcu i Baničevcu, u kotaru crničkom, u županiji požežkoj, pojavila se je opet medju rogatom stokom bolest šapa i slinavke. (Obzor)

Krumpir za sjeme. Čuli smo da je gdjekojim gospodarom krumpir počeo u klice tjerati. Pošto je krumpir već u velike klice potjerao škodi mu to za daljnji razvitak tako, da od takova sjemena nećemo dobiti nikada debela gomolja, jer se dobru krumpiru hoće, da mu se temelj položi umah kod sama klicanja u zemlji. Ako je pako već prva snaga izgubljena vani u pivnici, moći će u zemlji samo slabo klicanje nastaviti. Činimo dakle gospodare već sad pozorne na tu okolnost; kod kojih to nije već prekasno, vaija da sjemenu namienjeni krumpir smeću na suho prozračno mjesto. A neće s gorega biti, ako ga malko pospu živim vapnom ili stučenim ugljenom te mu se suvišna vlaga oduzme. Izkustvo svjedoči, da je ovenut krumpir bolji za sjeme nego vlagom nadut.

Kod svjetske bečke izložbe sagraditi će Štajerci na podosta prostranom prostoru iza strojnice štajersku planinsku kuću, koja će biti obskrbljena sa štajerskim pokučtvom, izkićena jelenskim rogovljem, a pripravljat će se štajerska jela i piti štajerska pića, udarati citre i druga štajerska glasba, a dvorit će se u narodnom štajerskom odielu. U tu svrhu sastavljen je u Gracu posebni odbor, kojemu su na čelu grofovi Meran i Attems.

— Ugarska će imati posebnih 12 zgrada, 1 kušaonica za vino, 6 seljačkih kuća, 1 šumski paviljon, 1 paviljon u dvorištu industrijske palače i nekoliko drugih zgradica.

* Mi ćemo gledati, da mu želju čim skorije izpunimo. Ured.

— Za bečku izložbu prijavljena su iz tamiške županije od grofa Iv. Čekonića dva vola, od kojih već sad svaki po 20 centa teža.

Bečki agrarni kongres viećaše o različitih u 25 pitanja mu predloženih ratarsko-gospodarstvenih predmetih od 9. do 17. ov. mj. Strukovni listovi neizjavljuju se o njem povoljno, veleći da je ministarstvo kongresu pridielilo premnogo gospodarstvu nevještih ljudi, koji su cieli kongres pretvorili više u birokratički aparat, nego da bude organ gospodarske interese zastupajući.

Ratarski radnici u Englezkoj sele se hrpimice u Braziliju, već su dva velika prievoza onamo opremljena, koje će s pramaljeća sliediti drugi. Englezki zakupnici sa s toga u velikoj zabuni.

Sol prema rotkvici. Rotkvica, ili tako zvana mjesečnjača rotkva neda se liepa uzgojiti pod vedrim nebom na nešto krupnijoj zemlji, jer potjera u cimu, dočim gomoljice slabe ostanu. Da se tomu predusretne preporučaju kuhinjsku sol, koja za čudo rotkvici pomaže. Sijući naime sjeme pomiešaj ga za stučenom solju te oboje posij. Ili sadeći sjeme metni u jamicu soli, koliko palcem i kažiprstom uhvatiš, a na nju sjeme te sve skupa zemljom zagrni. Sol će pridržati sjeme da neizbuja u cimu, ali će zato gomoljica biti veća i tečnija. Nekader naši vrtlari i vrtlarske pokušaju.

Kuhinjskom solju pod lan i konoplje gnojiti. Često puti se opazilo, da je lan i konoplja mnogo tanjem i nježnijim vlakom uspjela u primorskih nego od mora odaljenih priedjelih. Pošto se takodjer znade, da se duhanu gnoji kuhinjskom solju, da mu bude lišće tim tanje, s toga su došli na tu misao, da je predivo u primorskih strana zato tako tanka vlakna, što mu vjetrovi sol iz mora za gnoj prinašaju. Zato preporuča Nessler konopljam i lanu razdrobljenom marvinskom solju gnojiti, i to, da se na jednu bečku ral upotriebe $2^1/_4$ cente razmrvljene soli te se prije posljednjega oranja zemljištem jednako razbaca. Ali zato valja pod predivo osim soli i životinjskim gnojem gnojiti. — Čitaoc će se sjećati, da strukovnjaci preporučaju solju gnojiti i pod špargu, koja daje od ovakova gnoja mnogo nježnija i sočnija.

Ciena žitu.

Varaždin 23. siečnja 1873. Raž 70 funt. po for. 3.60. Ječam 60 funt. po for. 2.60. Kukuruz 80 fnt. po for. 3.28. Smies po for. 3.20. Krumpir po for. 1.60. Heljda po for. 3.20. Sieno po for. 1.30. Slama prosta po 95 nvč.

Beč 25. siečnja. Pšenica, ugarska u Gjuru 87 fnt. po for. 7.30 car. cnta.; ugarska u Trnovcu 87 funt. po for. 7.20 c. cnta. — Raž, austrijska u Beču 80 funt. po for. 4.15 beč. mjerov; slovački u Beču 80 funt. po for. 4.43 beč. mjerov. — Ječam, slovački u Beču 72 funt. po for. 3.65 beč. mjerov; slovački u Beču 73 funt. po for. 3.32 beč. mjerov; austrijska u Pencingu 73 funt. po for. $3.42^1/_2$ bč. mjerov. — Zob, ugarska u Beču 47—52 funt. po for. 1.74 do 2.6 beč. mjerov; ugarska u Beču 52' funt. po for. 2.18 do 2.20 beč. mjerov; ugarska u Beču 48—52 funt. po for. 3.72 do 3.94 beč. mjerov; ugarska u Beču po for. 1.55—1.57 beč. cnta.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 6. U Zagrebu 6. veljače 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Naš katastar.

Ima tomu kojih 11—12 godina, što je u nas dovršena geometrička razmjerba svege kolikoga zemljišta te bismo tako imali točan razmjerbeni katastar. Ali da bude katastar točan i podpun nije dosta geometr. razmjerba, nego valja svako razmjereno zemljište u razrede razdieliti i svaki prema čistu prihodu ocieniti. Pogledom pako na vještačku obzirno na mjestne okolnosti i prema čistomu prihodu udešenu procjenu zemljišta mi jošte niti neimamo kastra.

Bit će tomu okolo 20 od prilike godina, što su tako zvani djelovoditelji zemljom prolazili i pojedina zemljišta procjenjivali. Znajući što sve treba da zna takov cjenac, da može prosuditi, koliko si gospodar na kojem zemljištu može čista prihoda privrediti, možeš i vriednost naznačenih po „djelovoditeljih“ procjena prosuditi.

Pošto se, tražeći čist prihod, ležeći na zemljištu servitutni tereti te troškovi težanja i uprave imadu odbiti, pitanje nam se namiće: jesu li djelovoditelji i cienci znali prosuditi, koliko se takovih realnih tereta ima odbiti, n. p. od vinograda, koji su na seljakovo ime u zemljištniku upisani, a oterećeni su gornicom ili desetinom, a u mnogom slučaju obojim? Jesu li znali uzeti obzir na geognostične sastojine zemljišta i na podnebje? Jesu li se točno osvrnuli na način obradjivanja, na pomanjkanje potrebitih obćila i promicala, kojimi se vriednost privriedjena prihoda mjeri?

Je li se prigodom procjenjivanja na sve ove okolnosti osvrnulo, imamo tim većma razloga dvojiti, što je u ono doba u nas bilo, a još je i danas malo takovih „izvršujućih“ ratara, koji bi uz točno poznavanje mjestnih okolnosti bili vješti svim onim strukam, kojih se točno poznavanje zahtieva kod ovako važna poslovanja. Mi ćemo samo jednu okolnost navesti, koja pokazuje, da niti najvještiji strukovnjak nije kadar bio ono doba, kad su još i danas valjajuće procjene izvedene, ovaj posao obaviti, okolnost naime, da se uslied ukinutoga podaničkoga a neuredjenoga novoga odnošaja izmedju prijašnjih podanika i vlastelinstva nije niti znalo, kakovi realni tereti leže na kojem zemljištu.

Napokon budi nam dozvoljeno pitanje staviti: je li bio naš puk dovoljno ubavješten o reklamacijah i je li mu bilo dosta vremena ostavljeno, da se može potužiti, proti krivici, koja mu je kod pretjerane procjene učinjena. Dakako da će nam se reći, da je svemu tomu zadovoljeno; ali nam su poznati mnogi slučaji, gdje su čitave obćine o važnosti reklamacija doznale, pošto im je rok već davna bio izminuo.

Je li se dakle na temelju ovako nepodpuno izradjena katastra može i tekuća zemljarina onako razporežavati, kako to zakoni jednakoga i pravičnoga obterećivanja državljana zahtievaju. A šta tek da reknemo o zemljarini, koja se ima na temelju takova manjkava katastra povisivati.

Ima još i drugih golemijih nevolja, koje nebi svjetovale zemljarine povisivati prije, nego se naš manjkavi katastar podpuno izpravi.

U mnogih priedjelih naše domovine izvedene su već segregacije, a u mnogih već i komasacije, ali promjene, neznamo čijom krivnjom, nisu u zemljištniku izpravljene. Tako nas uvjeravaju prijatelji, da današnji faktični vlastnik svojih zemljišta u zemljištniku neće naći, dočim su nutri parcele ostale, kojih već u polju neima.

Znamo nadalje slučajâ, gdje Petar zemljište kao vlastnik obradjuje, a Pavao od njega porez plaća, jer je još od vremena „djelovoditeljstva“ na njegovo ime u zemljištniku uneseno. Da ovo nije jedini slučaj, dopustit će nam svatko, tko se svrne na gori napomenute okolnosti, uz koje je naš katastar sastavljen.

Jednom rieči: ljudi, koji se zemljištnikom bave uvjeravaju nas, da je toli pogledom na vlastničtvo, koli na razporezavanje zemljarine tako nepouzdan, da bi se na temelju obćenite reambulacije morao izpraviti prije, nego se o temeljitoj preinaci osnove za zemljarinu i pomisliti može.

Digitized by Google

Stojeći stvari tako u nas, a znajući da se i u Ugarskoj na netočnost katastra tuže — što se isto s onih razloga, s kojih i kod nas protumačiti može — bilo bi probitačno, da se barem zemljarina prije nepovisuje, dok se u cielom području svetostjepanske krune katastar temeljito neizpravi.

Istina da se i u napomenutom priedlogu o preinaci porezne osnove govori ob obnovi, dotično izpravku katastra; nu čudnovato nam se čini, da se podjedno i zemljarina povisiti ima. Jer kako rekosmo: budući katastar temeljem zemljarine, imalo bi se tekar katastrom dokazati: je li i u koliko bi se mogla zemljarina povisiti, a da nebudu posjednici i težaoci zemljišta na uštrb ratarstva, dakle na uštrb same zemljištne produkcije preterećeni.

Javni listovi nam javljaju, da će poreznomu priedlogu priložen biti pregled katastra glavnijih zapadnoevropejskih država. Neznamo, koja bi svrha bila takovu izkazu inostranih katastara, ako ne ta, da se dokaže kako bi se prema drugim zemljam u nas još mogla zemljarina povisiti. Neznamo je li će, ali bi se u tom slučaju imala svakako uzporediti i produkcija inostranih s našimi zemljami, odkud bi se vidjeti moglo: imadu li naše zemlje sva ona sredstva, kojimi je u inostranih zemljah ratarstvo dotjerano do one visine, da se zemljarina bez štete ratarstva i preterećenja gospodara povisiti može.

U ostalom mi dvojimo, da će uzporedjenje zemljarine ostalih zapadno-evropskih zemalja s našom povoljno izpasti za priedlog povišenja naše zemljarine.

Neimajući kod ruke porezovnih osnova drugih zemalja, neznamo, u koliko su ondje promjene učinjene, ali do nedavna plaćaše se u Francezkoj u nekih priedjelih 25%, ali u mnogih departementih samo 2 do 10% zemljarine od čistoga zemljištnoga prihoda. U istočnoj Pruskoj dolazi na glavu zemljarine 11—29 groših. U Lombardiji plaćaše se 26—27%, ali u velikom djelu samo 13—16%. U Austriji plaća se još po porezovnom katastru od godine 1817 s promjenami od godine 1824 i godine 1849 i to u Salcburžkoj $8{\cdot}_{6}$%, u dolnjoj Austriji $16{\cdot}_{95}$%, Štajerskoj i Kranjskoj $17{\cdot}_{78}$%, u Českoj, Moravskoj i Šleziji preko 16% zemljarine od čistoga prihoda.

Kod nas se dosad plaća od čistoga zemljištnoga prihoda $16{\cdot}_{80}$% zemljarine, dakle koliko u cislajtanskih zemljah, gdje je ratarstvo na visokom stepenu razvitka. Tako plaća Hrvatska i Slavonija razmjerno svakako više zemljarine od cislajtanskih zemaljah, što se iz sliedećega vidi: U Cislajtaniji iznosi (1869) zemljar. okruglim brojem 35,000.000 for., u Hrvatskoj i Slavoniji 1,604.640 for. Razdjeliv prvu zemljarinu na 20,217.000, a drugu na 997.600 stanovnika, dojde u prvom slučaju na glavu $1{\cdot}_{73}$ for., a u drugom $1{\cdot}_{60}$.

Dodavši našoj zemljarini još za $13{\cdot}_{6}$%* povišene zemljarine, pasti će na glavu $1{\cdot}_{81}$. — Zemlj. same Ugarske čini 20,369.730, razdjeliv ju na 13,219.000 stanov., dojde na glavu $1{\cdot}_{54}$, povišena $1{\cdot}_{74}$. Uzporedi s Hrvatskom.

T.

S česa postradaju obično naše ozimnine.

Ozimnine mogu postradati s mnogih uzroka: ako je nevaljano sjeme, nevaljano zemljište pripravljeno, dakle s gospodarove nemarnosti; ako na nje navale neprijatelji iz živinstva: grčice, miševi, ptice, kukci itd., ili iz bilinstva, kao što je svakovrstni korov. Napokon može stradanje ozimnina polaziti od meteorologičko-zračnih odnošaja. Ove odnošaje imamo ovdje pred očima.

1. Postradati dakle može ozimnina s b u j n e g n j i l o t e. Ako naime ozimnina uz toplo-vlažnu jesen jako uzbuja, povalit će se već zimi, te ležeće lišće na lišću početi će od vlage gnjiti. Tomu se predusretne, ako se kako već pred zimu u našem listu pisasmo i gospodare svjetovasmo, uzbujale ozimnine pred zimu podkose. Gdje toga neučiniše, već se pokajaše, jer strn ili u koljenac potjerala, ili slegla i žutjeti počela, što bi mogao biti zametak sliedećoj gnjilobi. Ako čovjek vidi, gdje mu ozimnina žutjeti počme, jošte nesliedi, da je žutjelost predteča gnjilobe. Vidjesmo bujni ali za vremena podkošeni usjev, gdje je mjestimice žutjeti počeo; ali pogledav ga pobliže, opazit ćeš, da je samo bujno lišće žutjeti dakle i ginuti počelo, dočim je sitnije lišće i podanak i srce liepo zeleno. Ostavši dakle podanak i srce svježe i zeleno nije se bojati kod podkošena usjeva da će strunuti, j e r i m a d o v o l j n o o d u š k a; ali gdje se nepodkošen usjev tako slegne, da neima dovoljno zraka, ondje će dakako i podanak i srce gnjiti početi. Od ovakove s bujnosti dolazeće gnjilobe razlikuje se:

2. V l a ž n a g n j i l o s t. S vlažne gnjilosti može ozimnina propasti, ako i nije bujna, ali joj je zemljište prevlažno, pače premokro. Ovakovu propadanju izložene su zimske strni osobito na ravninah i na ponikvah, gdje voda neima otoka. Na ovakovu nevolju treba misliti već kod oranja vlažna zemljišta. Takovu naime zemlju valja orati na uže, jako svedene, trbušaste slogove, tako zvane grebene, a s jedne i druge strane im jarke očistiti, da se može njimi voda ociedjati. Osim ovakovih jaraka valja prema naklonjenoj strani i priečne vodotečine potegnuti.

3. Sa zadušenja propadne ozimnina u onom slučaju, gdje na mokru zemlju padne debeo snieg, koj se ozgor smrzne. S ove nevolje propasti će ozimnina tim

* U posljednjem broju pogrešno mjesto $13{\cdot}_{6}$% stavljeno $10{\cdot}_{5}$%

Digitized by Google

prije, ako je i mokar snieg napadao. Nemogući preko smrznute sniežne kore do ozimnine zrak probijati, zadušit će se biljke. Ovoj nevolji možeš, kako već u rečenom broju napomenusmo, tim predusresti, ako koru dadneš sitnijom marhom progaziti, ili odebljim koljem propikati. Usjevi se zaduše, kako rečeno ponajviše ondje, gdje mokar snieg na mokru zemlju padne, pak se onda smrzne. Nu ta nevolja može snaći ozimninu i onda, ako previsok snieg i na smrznutu zemlju padne, jer kroz toliku debljinu sniega neće moći zrak probijati. Toli debeo snieg u nas riedko kad padne; nu može se to ipak često dogoditi na silnih udarištitih, t. j. gdje vjetrovi zapuhivanjem čitave gomile sniega na strni nabacaju. Takove dakle gomile sniega, ako nisu smrznute, valja probušiti.

4. Napokon postradaju ozimnine često s pozebi i to gole zime, a najviše na publici zemlji, koja je vjetrom na udaru. Jer odpuhnuvši vjetrovi sipku zemlju ostane korienje odgaljeno te ga smrzlina tim prije utamani. Jošte pogibeljnija je gola jaka zima onda, ako nastupi poslje trajne kiše te se mokro zemljište smrzne, jer smrzavajući se mokra zemlja puca i nadigne se te tim ne samo korienje na vidjelo iznese, nego ga i trga.

Da ozimnina na sipkoj zemlji nepostrada, tomu se može predusresti valjem, dočim se naime umah s jeseni suhi usjevi povaljaju, da bude zemlja tim sabitija te ju vjetrovi nemogu odpuhavati; a bit će probitačno usjeve i zimi poslje žestokih vjetrova povaljati — ako nije već zemlja jako smrznuta — da se zemlja oko odgaljena korienja stisne.

Hren.

Hren je u mnogom pogledu veoma koristna bilina te bi zaslužio, da se s više pomnje goji nego što se to čini.

Hrenu drže da je domovina u baltičkih priedjelih, gdje su ga sjeverni Slaveni od pradavnih vremena poznavali, gojili i na svakojake načine rabili. Od onud se razgranio cielom Evropom te se svuda stranom goji, stranom divlje raste. Nekoji su priedjeli osobito na dobru glasu s izvrstna hrena, n. p. Srbija, Sriem, Bosna itd. Bit će tomu razlog jedino što mu zemlja i položaj prija, a drugo što ga i bolje goje. A uz nešto više brige i racionalnijega baratanja mogao bi se kod nas malne svuda veoma dobar hren uzgojiti, te bismo se ne samo kod kuće njim služiti, nego ga uz današnju daleko protegnutu komunikaciju i izvoziti mogli.

Hren budući dugačka kad što po više stopa u zemlju dopirućega korjena voli duboku, ali puhlu ponešto vlažnu zemlju, najbolje mu ugadja puhla humozna ilovača. Ako je na ovakoj zemlji uzgojen, onda je umjereno, rekli bismo, ugodno-ljuta, oslastna têka, kakova najradje imadu. Uspije i na žilavu zemljištu, ali je onda žilav i odviše ljut.

U mnogih priedjelih naše domovine raste hren sam od sebe najradje po ilovasto-humoznih vinogradih i tako obilato, da ga nebi toli lako niti izkorjeniti mogli. Drugdje ga opet u vrtovih umjetno goje. Zemljište mu se pripravlja ovako: Valja ga duboko, barem na 2 stope prokopati (srajolati), strunutim govedjim gnojem dobro nagnojiti te po 5—6 stopa široke dobro visoke grede načiniti pa ga po 1—2 stope razdaleko više koso nego osovno saditi. Velimo saditi, jer i hren spada medju ono bilje, koje se brže korienjem nego sjemenom razplodjuje. Razplodjuju se pako ili korienjem ili kapicami. Imajući naime glavni korjen obično uza se i tanje korienje ili žilje, odreže takov po 5—8 palaca dugačak i koliko gušće pero debeo korjen te se tako duboko u zemlju utisne, da mu samo glavica van viri.

Običnije ipak sadi se kapicami, odreže se naime od debela korjena cima (glava) po palac nizko te se ova kapica u zemlju usadi. Vidjeli smo gdje izkopavši odebeo korjen za porabu, odsjeku mu kapicu i jedva po četvrt palca korjena, pa samo nogom utisnu ovakov odrezak u zemlju te ti za kratak čas tjera da netrebaš bolje.

Samorasao i samo uzgred (uz kopanje vinograda) malo prikopani hren naraste po palac i nešto deblji, ali kojemu se bolje prigleda, onaj i preko dva palca i deblji narasti.

Tko hren umjetno goji te hoće da mu bude debeo, valja da mu oko Ivanja korjen odkopa, tako ipak da ga iz položaja neuzdrma, te mu ostaviv samo glavni korjen, sve ostale prikorjenke i žilje poodreže i opet oprezno zagrne, dočim odrezane prikorjenke može opet usaditi. Ako ovo još po koj put opetuje narasti će mu korjen mnogo deblji nego običnim načinom. Razlog je sasvim jasan te nam ga netreba tumačiti.

Hren je od kolovoza pak do pramaljeća, dok mu se opet mezga nepokrene, najbolji. — Osim začinbe jela, za koju se hren na toliko načina pripravlja, rabe ga takodjer za liek, jer svježe naribani hren nastavljen na kožu služi joj kao dražilo kao što i gorušica, kojoj se takodjer primješava; rabe ga dakle ili sama ili s gorušicom u svih onih slučajih, gdje hoće vrućinu van na kožu da navuku. — Vinom ili žganicom poliven uzimlju hren umjerenimi podavci proti želudčevim grčevom. — Stoll-ova voda, kojom se pjege s lica tjeraju, pripravljena je takodjer od hrena. Napomenusmo već takodjer, da se mlieko uzčuva od zgrušanja (presirenja), ako mu se hrenova soka prikaplje.

Digitized by Google

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Statistički popis našega vinogràdarstva. Kako službene „N. N.“, javljaju zapala je na štatističkom kongresu u Hagu g. 1869 Ugarsku zadaća, da izradi štatistički pregled evropskoga vinogradarstva te je uslied toga štatist. ugarski ured umolio našu vladu, da joj potrebiti u tu svrhu materijal pošalje. Zemaljska vlada je sastavila preglednice, po kojih bi se traženi materijal sakupiti i porediti imao. I mi se slažemo s „N. N-mi“ da bi ovakovo djelo bilo veoma važno za naše vinogradarstvo i vinarstvo, ali nemislimo, da to visi ob obćinskih organih. Ono što će obćinski organi u tom pogledu izviestiti znati, može se gotovo iz katastra izvaditi; a ob onom što se u takovu izkazu zahtieva, treba da bude na sustavno-znanstvenom temelju prema vinogradarskom nauku iztraženo i sastavljeno. Kakovo je — u geognostičkom pogledu — zemljište, kakove vrsti čokoće, kako se obradjuje, to su pitanja, koja obični obćinski organi nisu kadri riešiti. Da n. p. napomenemo samo vrsti čokoća. Ovim načinom dobit ćemo u štatističkom priegledu odviše i premalo vrsti, jer znajući kako se u različitih priedjelih isto čokoće različitim imenom, a drugdje opet različite vrsti istim imenom zovu, bit će strukovnjaci zavedeni. Koji su se samo iole upoznali s našim u različitih priedjelih naše domovine gojenim čokoćem, znadu dobro, kako n. p. njemački modri „Kölner“ ovdje zovu kapčina, ondje debela crnina, drugdje opet mukovatka, kako se različito zove modri i bieli peiez, topolovina; a koliko je opet vrsti različita grožđja strpano u bjelinu. Mi dakle u ovako sastavljeno štatističko vinogradarsko i vinarsko djelo nepolažemo velike vriednosti. Mi smo već opetovano napomenuli a i danas smo toga mnenja, da je na znanstvenom temelju osnovano klasificiranje naših vinograda pogledom na zemljište, položaj, način obradjivanja vrsti čokoća itd. veoma važno i potrebito za podignuće našega vinogradarstva i prema tomu vinarstva; ali takovo djelo valja povjeriti strukovnjakom, koji ga mogu samo tek u više godina marljiva rada dogotoviti. Nebismo dakle željeli da se na početkom napomenuto sastavljanje malo važna djela troši novaca i vremena, koje s uspjehom rada nestoji niti u iole povoljnom razmjeru. Ali ako se kod izvadjanja i ovoga posla misle upotriebiti strukovnjaci, činili bismo dotične krugove pozorne, da se opet neobrate na ljude, koji su se k nam uvukli kao strukovnjaci, a ono su Hrvatsku već toliko puti napram vanjskom svietu samo osramotili.

Tvornica za ocat i spirit. Uz tolike druge za naš grad koristne podhvate radi se i o tom, da se u Zagrebu podigne tvornica za spirit i ocat, a gg. Genžić i Löwenbach dobiše već i dozvolu da smiju družtvo na dionice sastaviti, koje bi imalo tvornicu podignuti.

O stanju usjerâ dolaze iz Ugarske i Njemačke dosad povoljni glasovi, liepo su se uvrježili i razbokorili, čemu je prijazna jesen i zima najviše pomogla. — U nas smo usjeve mjestimice vidjeli žute od prekomjerne vlage, ali je samo nešto lišća požutjelo, dočim je korienje i podanak zdrav. — Sad osobito, gdje je vlažan snieg usjeve pokrio, valja im češće pregledati te vodu priekopi i grabami opušćati. — Repica da stoji u Ugarskoj, kako već od više godina nije stajala.

Živinsko liečničtvo. Ugarska vlada pripravlja, kako slov. „Obzor“ javlja, zakonsku osnovu ob uredjenju živinskoga liečničtva, nebi li se tim načinom toliko štete čineća govedja kuga ako ne sasvim prepriečila, a ono barem na čim tjesnije medje stegnula. — I bečki agrarni kongres uze o pitanju veterinarstva viećati te zaključi vladi priedloge učiniti, da se za mlade ljude, koji bi se živinskomu liečničtvu posvetiti htjeli štipendije razpišu, a onda da im se budućnost bolje osigura.

Prvi zavod za liečenje kumisom u Austriji. Poznato je da u kirgizkih stepah azijatske Ruske suhu bolest od vajkada lieče kumisom, t. j. skisnulim kobiljim mliekom. Sad pokušaše liečnici takovo liečenje i u Austriji. Nedaleko naime Trautmansdorfa u dolj. Austriji osnovan je takov kumiski zavod, kojemu je ruski knez Voroncov odstupio 6 azijatskih kobila i pribavio jednoga mladoga Kirgizca, koj ih na kirgiski način dvori. Kobilje mlieko, kao što je poznato, nije mastno, ali zato ima mnogo sladora, te se od njega pripravlja ugodno polu-vinasto piće. U ostalom pokušaše takovo piće pripravljati već i od domaćih kobila.

Fiziologija i anatomija račja. Prirodoslovno ugarsko družtvo razpisalo je nagradu od 300 for. onomu, koj potočnoga raka fiziologički i anatomički najbolje opiše.

Konjska amer. pošast nije još, kako se je glasovalo, u Londonu buknula; sasvim tim učinila je englezka vlada potrebite naredbe, da se pošast u Englezku neuvuče te se moraju svi iz Amerike dolazeći konji karanteni podvrći. — U Englezkoj drže konjsku kugu za zapalu nutarnjih nosnih sluznica te se drži, da ova bolest nalikuje na onu, koja je godine 1775—1795 u Englezkoj harala.

Američka izložba. Amerikanci misle god. 1876 svoju stogodišnju neodvislost proslaviti svjetskom izložbom, koja bi sve dosadanje u tom pogledu držane izložbe nadmašila. Biti će otvorena od travnja do konca listopada.

Klosterneuburžki vinogradarski i voćarski zavod, koj dosad bijaše doljno-austrijski zemaljski zavod, imao bi, kako se govori postati državnim zavodom.

Ciena žitu.

Varaždin 31. siečnja 1873. Raž 70 funt. po for. 3.70. Ječam 60 funt. po for. 2.60. Kukuruz 80 fut. po for. 3.30. Krumpir po for. 1.60. Pasulj bieli po for. 3.10. Zmiesni po for. 3.5. Sieno po for. 1.30. Slama u snopju po for. 1.40. Otava po for. 1.10.

Beč 2. veljače. Pšenica, banatska u Gjuru 87 fnt. po for. 7.30 beč. mjerov; ugarska u Trnovcu 85 funt. po for. 6.90 car. cnta. — Raž, slovačka u Beču 80 funt. po for. 4.40 beč. mjerov. — Ječam, austrijski u Pencingu 73 funt. po for. 3.45 beč. mjerov; austrijski u Pencingu 72 fnt. po for. 3.35 beč. mjerov. — Zob, ugarska u Beču 47—52 fnt. po for. 1.74 do 2.6 beč. mjerov; ugarska u Beču 52 funt. po for. 2.18 do 2.20 beč. cnta.; ugarska u Beču 49—52 funt. po for. 3.66 do 3.94 beč. mjerov; ugarska u Beču po for. 1.55—1.58 beč. cnta.

☞ Ovomu „gospod. listu“ prilaže se cienik g. trgovca Anišić Pavla o sjemenju.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva Petar Zoričić.

Digitized by Google

Broj 7. U Zagrebu 13. veljače 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Pravila za predujmione.

Živo se počelo razmišljati ob osnivanju novčanih udruživanja medju pukom, kojimi bi si, neimajući od drugud novčane podpore, zajedničkimi žuljevi i pri-štednjami sam pomagao. Ovakovi zavodi mogli bi našemu puku biti s jedne strane najsigurnije vjeresione, iz kojih bi pomanje novčane pomoći dobivati mogao, s druge bili bi mu štedionice, gdje bi si svaki i najmanji prištedak sigurno uložiti mogao. Već su nas s više strana zamolili, da im pošaljemo nacrt pravila, po kojem bi svoje družtvo osnovati mogli. Neznajući boljega načina kako bi svim u jedno odgovorili, oglašujemo evo nacrt pravila, kako ih je preuzvišeni grof Jelačić sa svojimi obćinari prema jednoj takovoj već na Štajerskoj obstojećoj predujmioni sastavio te već i vis. vladu za dozvolu zamolio. Prema ovim pravilom mogao bi svaki priedjel za svoje domaće potrebe ustanove urediti, promjeniv ovaj nacrt, ako nebi uz njegove okolnosti pristajao, u koliko to treba. Dakako da će onda svaka predujmiona — ili kako već ovakovo udruženje nazovete — sastavljena pravila vis. vladi imati podnieti i na njihovu temelju za dozvolu moliti da smije zavod otvoriti. Nacrt glasi ovako:

Svrha predujmionam.

§. 1. Svrha ovomu družtvu je svojim članovam uz kamate predujmove davati.

Djelokrug mu se proteže na obćine N. a sjedište mu je predbježno u N.

Članovi.

§. 2. Članovi družtva mogu biti samo takove osobe, koje u označenoj obćini stalnu postojbinu imadu te su i vlastnici nepokretnina.

§. 3. Nove članove primati vlastan je odbor. Ako bi se tko proti toj odborovoj odluči pritužio, onda ima glavna skupština odlučiti.

Uprava družtvenih posalâ.

§. 4. Poslove družtva obavlja i razpravlja:
a) glavna skupština,
b) odbor,
c) načelnik družtva.

§. 5. Glavna skupština ima se svake godine barem jedanput sastati, a u nju se imadu pozvati svi članovi družtva, kojim pravo glasovanja pripada, i to pismeno, priobćiv im zajedno pretresivati se imajuće predmete.

Ako petina članova družtva zahtieva, mora se izvanredna glavna skupština sazvati.

§. 6. Glavna skupština stvara valjane zaključke ako je prisutnih barem .... članova.

§. 7. Glavnu skupštinu saziva odbor. Skupštini predsjeda načelnik družtva.

§. 8. U područje glavne skupštine spadaju u obće svi poslovi družtva, koji nisu po pravilih družtva drugomu organu družtva doznačeni, poimence spada simo:

a) Izbor načelnika i ostalih članova odbora;
b) primanje izviešća o računih;
c) pregled i odobrenje godišnjih računâ;
d) razdjeljene čistog prihoda;
e) promjena pravila;
f) odluka o razlazu družtva.

§. 9. Glasovanje biva nadpolovičnom većinom prisutnih članovâ. Pri izboru glasuje se ceduljami. Ako kod prvog izbora nije bilo nadpolovične većine, odlučuje uži izbor.

§. 10. Što se je u sjednici radilo stavi se u zapisnik; izviešće o računih i zaključak računâ imadu se zgodnim načinom objelodaniti.

§. 11. Posebnu upravu družtvenih posala povjerava družtvo odboru, sastojećemu se iz načelnika, pjeneznika i kontrolora te najmanje iz 6 prisjednikâ. Broj članova ovoga odbora može se, ako se poslove umnože i do 12 povisiti. Članovi odbora imadu se izabrati na godinu dana.

Digitized by Google

Izstupajući članovi mogu biti opet izabrani a i glavna skupština može odlučiti, da članovi odbora još dalje kroz tri godine upravu družtva vode.

§. 12. Svi dopisi i podnesci imadu se predavati odboru da ih rieši. Odbor se sastaje radi obavljanja poslova svake nedjelje jedan put na mjesto, koje se ima na znanje dati članovom odbora, a odlučuje, zaključke većinom glasova te treba da je nadpolovična većina članova prisutna.

§. 13. Odbor i načelnik vlastni su (§. 8. lt. c.) od pjeneznika zahtievati da predloži na uvidjenje račune i pismene izprave. kano što i stanje pjeneznice u novcu i drugih vriednostih. Odbor je na dalje vlastan:

a) molbenice za predujme po pravilih rješavati;
b) za družtvo ugovore sklapati;
c) zajmove za družtvo uzimati.

Glavna skupština može ograničiti odbor, te mu naznačiti svotu, koju uz skupno jamstvo svih članovâ uzajmiti smije.

§. 14. Predsjednik, pjeneznik i protustavnik su glavarstvo družtva, koji ga svuda zastupaju, te se brinuti imadu, da se sve družtvene odluke izpune. Oni podpisuju izprave i pogodbe u ime družtva, te su vlastni u razpravah družtvenih družtvo kano tužitelji i tuženici zastupati, nagadjati se, zakletve primati, ponudjati i uzvraćati, uplatke primati i za sve te čine punomoćnike postavljati.

§. 15. Načelnik imade napose upravljati i nadzirati poslove, sjednice uricati, voditi i zaklučivati.

§. 16. Pjeneznik prima sve novce i vriednote, daje namire, uz kontrolorov protupodpis namiruje sve troškove prema učinjenim zaklučkom i osnovanoj na njih predsjednikovoj doznačnici. K tome još je dužan:

1) račune voditi, te odboru od sjednice do sjednice predlagati pregled zaostataka i izkaz o stanju blagajne;
2) na koncu godine pripraviti račun sa prilozi za odbor i za skupštinu.

§. 17. Kontrolor nadzire i podpomaže pjeneznika kako to naputak kase zahtieva, suzatvara, protupodpisuje i nadzire kontrolske knjige.

§. 18. Ako uztreba privremeno zamieniti kojega od naznačenih činovnika, onda ima odbor iz svoje sredine birati zamjenika.

§. 19. Troškovi odbora i načelničtva namiriti se imadu iz družtvenih sredstva.

Prava i dužnosti članovâ.

§. 20. Članovi družtva imadu pravo:

a) U glavnoj skupštini sjediti i glasovati;
b) uzimati predujmove uz kamate iz blagajne družtva;
c) pravo na razdjelbu od čistoga dohodka poduzeća.

Članovi su dužni:

d) platiti upisninu, čim stupe u družtvo i to u pričuvnu zakladu;
e) položiti zakladnu glavnicu od 50 for. ili umah, ili prema volji u ¼godišnjih obrocih od najmanje 2 for. 50 novč. u blagajnu družtva; [1]
f) preuzeti solidarno jamčenje za sve od družtva prema pravilom prihvaćene obvezanosti.

§. 21. Pristupajući u družtvo očituju pravovaljeno podpisu da će izpuniti gore naznačene dužnosti.

§. 22. Upisnina ustanovljuje se predbježno na 2 forinta.

§. 23. Dielovi zakladne glavnice i odnosno plaćeni u to ime obroci ostanu svojina članovâ, naravno ograničena pravili ovoga družtva, i budu jim sa razdjelbom na koncu svake godine tak dugo u dobitak upisivani dok se namiri cieli iznos glavnice od 50 forinta.

§. 24. Svaki član dobije knjižicu, u kojoj će mu biti svaki uplatak upisan.

§. 25. Zakladne glavnice članova namienjene su, od kako su položene, pokriću uzetih od družtva zajmova; pa ako nebi bilo dosta imetka za namirenje dugova družtvenih, imadu se prije izplatiti zajmovi od nečlanovâ posudjenih glavnica. U svakom računu dakle mora se naročito navesti, da odstupnice, založnice, i obteretnice od glavnicâ takvih samo u toliko mogu valjane biti, u koliko njimi nisu povriedjena prvenstvena prava družtvenih vjerovnika. [2]

§. 26. Tko želi predujam dobiti, ima to zahtievati ili pismeno ili ustmeno na uredovnom ročistu.

§. 27. Odbor može uzkratiti molbu bez navedenja razloga, ili molbu samo uslišati, ako molitelj:

a) s plaćanjem prije dobivenih predujmova nije zaostao, pa nije jamcu štete nanio;
b) ako njegovi osobni odnošaji, a naročito njegova vjeresija sigurnost pruža, da će on predujam u doba vratiti.

§. 28. Predujam dade se samo uz obveznicu, ili mjenicu i uz pristup najmanje jednoga člana kao jamca, ili drugo osiguranje. Jamčevinu ili osiguranje prosudi odbor. Jamac dobro stoji, kan da bi sam dužnik bio.

§. 29. Predujmi dadu se najdulje na 6 mjeseci. Odbor može rok povratka samo jedan put na tri mjesecâ produžiti i to uz jamčevu privolju.

[1] Zakladnu glavnicu mogu članovi ustanoviti prema svojim mjestnim okolnostim, kao što i vrieme, dokle se ima izplatiti. Napomenuto družtvo, koje već zamoli od vis. vlade dozvolu, udari zakladnu glavnicu na 30 for.

[2] Predujmiona, imajući po svojem organizmu veću vjeresiju nego pojedinci, moći će od drugih novčanih zavoda uz povoljnije uvjete novaca uzajmiti. Njezina blagajna će se sastojati iz prinesaka i uzajmljenih glavnica. Smišao dakle ovoga §-a je taj, da se vjerovnikom nečlanovom najprije ima ustanoviti sigurnost za posudjene glavnice.

Digitized by Google

§. 30. Dužnik ima ustanovljene kamate od predujma umah kad predujam primi platiti, naravno i onda, ako mu se rok povratka produlji. Visinu kamatâ odredi od vremena do vremena glavna skupština, od njih će se pokriti pasivni kamati družtva, upravni troškovi, i odrediti se primjerna dionica.

§. 31. Od iznosa kamatâ odračunati će se na koncu godine svota za izplaćivanje kamatâ od družtvenih zajmova i ukupni troškovi družtva. — Ostatak je čist dobitak družtva. Glavna skupština odluči svake godine, koliko od ovoga čistoga dohodka će se pridieliti pričuvnomu fondu.

§. 32. Pričuvak (reserve fond) komu pripadaju i upisnine, je zakladni imutak družtva, te služi za pokriće onih predujmova, koji se slučajno nebi mogli povratiti.

§. 33. Glavna skupština ustanovljuje od vremena do vremena veličinu pričuvnog fonda s obzirom na broj družtvenih članova, pa i odredjuje koliko dugova družtvo učiniti može.

§. 34. Čist dohodak, odbivši ono što se u pričuvni fond ulaže svaku godinu, razdieliti se imade svake godine medju članove po razmjerju veličine njihovih uložaka, te im se ima ili kao dopunjak njihovih zakladnih glavnica pripisati, ili u gotovu izplatiti.

§. 35. Računajući godišnje razdjelke uzimlje se obzir samo na one glavniee, koje su uplatili članovi do onoga časa, kad je sastavljanje godišnjih računa započeto, a uz to obzire se samo na svote cielih for.

(Svršetak sliedi.)

Vinarsko-vinogradarski bečki kongres.

Od 20. do 23. pr. mj. viećaše u Beču ministrom poljodielstva sazvani vinarsko-vinogradarski kongres o predloženih mu pitanjih, kako bi se u cislajtanskih zemljah vinarstvo dići moglo. Zaključci kongresa su za nas u toliko važni, što nam pokazuju, što u zapadnoj polovici misle činiti, da vinarstvo i vinogradarstvo još na viši stepen kulture dotjeraju, nego gdje danas stoji.

U kongresu izjavljena je želja, da se u vinorodnih zemljah već u pučkih školah kod prirodoslovnoga nauka u čitankah počme pozornost mladeži svraćati na važnost vinogradarstva, stavljajući i rješavajući učitelj zasjecajuća u ovu struku pitanja, te bi se ovako u pučkih učionah temelj stavljao budućemu strukovnomu obrazovanju u vinarstvu i vinogradarstvu.

Razpravljajući članovi žele, da se u vinorodnih zemljah uz pučke učione osnuju i obrazujuće škole za vinogradarstvo. Za ovakovu školu ima se zhodna osnova sastaviti, učitelji namjestiti i potrebita učila nabaviti.

Visoko ministarstvo poljodielstva ima takove škole razdjelivanjem potrebitih knjiga, tabela, i drugih učevnih pomagala, kao što i podjelivanjem podpora učiteljem i nagrada podupirati.

Potrebite troškove za pučko vinogradarsko obrazovalište imadu obćine, kotari, zemaljska zastupstva, a u koliko nebi ova mogla, državno ministarstvo namirivati. Nauk imadu voditi pučki učitelji dotle, dok nebude posebnih za takove škole strukovno sposobnih učitelja, s toga valja o tom nastojati, da se pučki učitelji za takov nauk naobraze.

U tu svrhu imali bi se pripravnici za pučke učione u vinogradarskih školah pripravljat; gdje pako uz preparandije nebi bilo vinogradarske škole, valja mladim ljudem podporami i štipendijami priliku pružiti, da se na drugih vinarskih učilištih za željeni nauk osposobe.

Napokon predlaže kongres da se podignu troje vrsti vinogradarska učilišta: pučka, srednja i najviša učilišta.

Pučka učilišta da budu namienjena nižim vinogradarom te se imadu držati po zimi, a za podporu im služe pokušališta i loznici, a ljeti imadu učitelji ovih nižih učiteljišta putujući po svojem priedjelu (županiji) vinogradare o vinarstvu podučavati.

Srednja vinogradarska i vinarska učilišta namienjena su 1) budućim vinarom (trgovcem), 2) vlastnikom većih vinograda, 3) onim mladim ljudem, koji se žele za pivničare i vinogradarske upravitelje pripravljati, napokon 4) za one, koji se žele za učitelje pučkih vinarskih učiona osposobiti.

Najviše učilište je na sveučilištu te pošto je dotičnik ondje svršio teoretični tečaj, imadu mu kemičko-fiziologičko pokušalište u Klosterneuburgu i praktička predavanja o voćarstvu i vinarstvu priliku pružiti, da se u posebnih strukah podpunoma naobrazi.

Sveučilištni nauk namienjen je onim muževom, koji se kane pripraviti za učitelje viših vinarskih učilišta, vinsko-kemičnih pokušališta kao i za državne putujuće učitelje.

Kongres preporuča podieljivanje državnih štipendija za one, koji se žele na vinarskih učilištih osposobiti.

One zemlje, gdje neima još nikakovih vinarskih učilišta, valja da se same brinu da šalju učenike na zavode u one zemlje, gdje ih ima, što imadu dotična zemaljska zastupstva urediti. A vlada da se brine, kako će si valjane učitelje obskrbjeti.

Pošto u južnih zemljah monarkije još neima vinogradarskih učilišta, preporuča da se štipendijami potrebi doskoči. — Jerbo neznanje njemačkoga jezika mnogomu zapreku stavlja pa nemože polaziti zavode u domaćoj državi, te bi radje polazio inozemne zavode (franceske, talijanske itd.) da se kod podjeljivanja dr-

Digitized by Google

žavnih štipendija nestavlja za uvjet pohadjanje domaćih učilišta.

Kongres preporuča putujuće učitelje okružne (županijske), koji bi zimi ujedno učili na pučkih vinarskih učionah; državne jedan ili dva, koji bi gradjanstvo te u obće naobraženije vinare upućivali u vinarskih strukah, zastupali bi interese vinarske trgovine te bi i štatističko gradivo o vinogradarstvu sastavljali. Putujući učitelji imali bi se dovoljno obskrbjeti, da uzmognu duže vremena u istom priedjelu raditi.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

P o z i v.

Dne 20. veljače t. g. držat će gospodarska podružnica veliko-gorička svoju redovitu zimsku sjednicu u školskoj sgradi na Velikoj-Gorici u 9 satih prije podne.

Predmeti viećanja jesu:

1. Čitanje zapisnika stražnje sjednice.
2. Kako bi moći naše seljačtvo navratjati na racienalno gospodarenje?
3. Posebni predlozi gg. članovah.

Sva p. n. gg. članovi, učitelji i ostali prijatelji gospodarskoga napredka pozivlju se najučtivije, da izvole na tu sjednicu svi bez iznimke doći, učione pako: odranska i zaprudska, da budu po svojih učiteljih a obćina kravarska po svojem obćinskom sudcu zastupana.

U Bukevju dne 5. veljače 1873.

Franjo Ferić, predsjednik.

Franjo Galić, tajnik.

Gospodarske viesti.

Štrigino vino čujemo da na bečkoj izložbi neće biti izloženo, a to valjda zato, što njeki ljudi misle, da na tom vinu neima ništa osobita. Ovakovi ljudi su sa svojim sudom smiešni prama poznatomu vještaku baronu Babo-u, koj je na hrvatskoj izložbi god. 1864 naša vina cienio te Štrigino izvrstnim finim vinom pronašao. Mi neimamo nikakovih obzira napram g. Štr-i, ali mislimo da bismo sagriešili proti dužnosti, kojom smo obvezani da svaki napredak u našem gospodarstvu, a naročito vinarstvu zagovaramo, kad nebismo izrazili razložnu želju, da vrst hrvatskoga vina, koja si je već glas stekla, bude u Beču izložena. Bečka izložba će biti vrhovno sudište, koje će vrlini i nevaljanosti presuditi. Interesi našega vinarstva zahtievaju da se u Beču i o Štriginu vinu sud čuje. Već se iz našega lista moglo razabrati, da je Štrigi materijalno stanje takovo, da bi ga izložbenimi troškovi jošte nepovoljnije osjetio. Imajući izložbeni odbor od zemlje odredjenu svotu u pomoć za podporu oskudnijih izložilaca, držimo da nebi svoje područje prekoračio, da se sa Štrigom o njegovu vinu porazumije.

Metarska mjera u Ugarskoj U ugarskom saboru obstoji kodifikacionalni zakon, koj dobi već od duže vremena od sabora nalog, da izradi i saboru podnese priedlog ob uvedenju metarske mjere. Sad je stvar dotle dotjerana, da je priedlog već prijavljen te će do koj dan u pretres doći.

Nova vrst poreza u Ugarskoj. Glasom porezne osnove, koja se ima doskoro ugarskomu saboru podnieti, ima se osim povišenja obstojećega već još nova vrst poreza uvesti i to na ljepotne stvari: zlato, srebrninu, konje i oružje.

Takodjer jedan uzrok, zašto krave povrgnu je, kako iskustvo uči takodjer zasmradjivanje vode sapunom, kad se rubenina u istom koritu sapuna, gdje se krave napajaju. S toga valja gospodarom na to paziti, da se korita, iz kojih se krave napajaju, nerabe u druge, a najmanje u takove svrhe, kojimi se voda kojekakovimi nezdravimi primjesi smradi.

Proračun za gospodarstvo u Cislajtaniji. Dne 28. i 29. prošlog mjeseca vjećalo se u financijalnom odboru bečkoga rajhsrata o proračunu za gospodarstvo te je prihvaćena svota za redovit izdatak 4,480.000, a za izvanredni 18.000 forinta.

Francezka sretna svojom žetvom. Iza nečuvenoga gotovo u poviesti ratnoga poraza blagoslovi nebo minule god. Francezku obiljem žetve, kakovoj ima riedko primjera, dočim je po cieloj ostaloj Evropi žetva izpod srednje ruke izpala. Od same pšenice dobila je 88 miliona dvocenta, dakle 3 mil. centa više nego najplodnije godine. Od toga može se preko domaće potrebe 12 mil. cnt. izvoziti. — Takova zemlja može se brzo oporaviti.

O trsovu ušencu. Douloux i Cornu, koje bje francezka akademija znan. u južnu Ameriku poslala, da prouče narav trsova ušenca (phylloxera) izviešćaju, da je širenju ove gamadi najprijaznije meko glinasto tlo, da najsigurniji način obrane je poplava vinograda, da korienje dojde pod vodu.

Za obranu ptica. U Saskoj nasladjuju se njemački masnokusi rado pečenimi ševami i branjuzi. Onomadne zaključiše u skupštini njemačkoga ornitologijskoga družtva svimi silami o tom nastojati, da njemački sabori i parlamenti izdadnu zakone, kojimi bi se ove ptice u zaštitu uzele.

Kako se dobie žilavo i jakljeno drvo. Amerikanski „Farmer Ztg.“ preporuča s drva, koje želimo za kakovo gradivo trebati, još dok raste, koru oguliti i ostaviti ga koju godinu na korjenu, pa ga tek onda posjeći. Ovakov način bijaše već Rimljanom poznat. Takovo oguljeno drvo bude teže sabitije i trajnije. Izkustvo je pokazalo, da jelovina tim za 42 po sto težom postane, a to valjda zato, što smola zelenim drvom razpuštena u venućem malo po malo drvu otvrdne. Odstraniv koru izgubi drvo glavno vrelo, kojim vodu upija te je prisiljeno da mjesto vode troši više škroba i triesla, od česa drvo tim gušće i tvrdje postaje, a tim se ga manje mogu lađati gljive, kukci, ličinke itd. Pošto je drvo tako koju godinu venulo i sušilo se, posieče se i za posao obrati; ono će se, istina, teže obradjivati, ali će jaklenije i trajnije biti.

Austro-ugarski tvorničari sladora sastadoše se na 26. pr. mj, u Brnu, gdje su tražili porezne polaštice za izvadjanje sladora.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 8. U Zagrebu 20. veljače 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Pravila za predujmione.

(Svršetak.)

Kada utrnu prava i dužnosti članova.

§. 36. Prava i dužnosti članovâ utrnu po pravilih.

a) Izstupom iz družtva;

b) Izključenjem;

c) Smrću člana;

d) Razlazom družtva.

§. 37. Izstupiti se može samo zaključkom godine i to uz tromjesečnu pismenu odpovjed.

§. 38. Izključenje sliedi po zaključku odbora, ako član svoje, od družtva preuzete dužnosti uz prkos predbježnoj opomeni neizpuni.

§. 39. Družtvo se razlazi ili zaključkom glavne skupštine, ako se većina svih družtvenih članova zato izjavi, ili ako družtvo, nemogući svoje dužnosti za vrenaime izpuniti, bude prisiljeno da likvidira svoj imetak.

§. 40. Izstupajući ili izključeni članovi, odnosno njihovi nasljednici, imadu do svršetka godine, koje iztup sliedi svoje prema pravilom prihvaćene obvezanosti izpuniti. —

§. 41. Nadalje imadu pravo na izplatu onoga, što su uplaćivali, kano i na dionice bez štete ipak prvensta družtvenih vjerovnika, ali ne na pričuvni fond. — Izplaćivanje može se zahtievati tekar poslje kako je glavna skupština godišnji račun pregledala i odobrila. —

§. 42. Izstupivši članovi, odnosno njihovi baštinici, mogu za vrieme jedne godine od družtva zahtievati pismeno svjedočanstvo, da prema vjerovnikom družtvenim nikake obvezanosti neimadu. Ovomu zahtjevu družtvo se može uztegnuti samo tim ako likvidira svoj imutak.

§. 43. Likvidaciju, ako se ili uslied razlaza družtva ili uslied zahtjeva družtvenih vjerovnika ili članova preduzeti ima, obavlja odbor. Ako sudovi službeno neposreduju, ima odbor sav imetak inventirati medju vjerovnike, s njihovim porazumljenjem podieliti. — Ostanu li, izcrpiv pričuvni fond i sve glavnice, još nepokriti dugovi, obvezani su članovi te dugove namiriti iz vlastitog imetka. —

Ako li pako po razpustu družtva, i namirenja svih vjerovnika i članova družtva preostane imetka, onda odluči glavna skupština što se ima s njim učiniti.

§. 44. Prepore medju članovi i družtvom ima izključenjem sudovâ riešiti glavna skupština.

Sijanje jarine medju ozimninu.

U plodnu puhlicu sije se u mnogih priedjelih ozimnina kasno s jeseni, jedno da sjeme i nježna proklicala biljka izbjegne neprijateljem, kojih rano s jeseni toliko ima, drugo da uz povoljnu jesen prerano posijan usjev odviše neizbuja te ili po zimi nestrune ili kašnje nepolegne.

U mnogih slučajih uspije kasna sietva dobro, ali toliko opet puti pozebe zimi, jer se usjev nije mogao dobro razvrježiti i razbokoriti. Češće jošte sliede ovakove pozebe s pramaljeća, ako smrzlina pritisne. U jednom i drugom slučaju bit će ti na posijanu zemljištu plješi i goleti, dočim su druga mjesta, bivši u povoljnijem položaju, dobro zelena. U ovakovoj zgodi nezna gospodar što bi činio; da preore cielo zemljište i s nova posije, šteta bi bilo po onaj diel usjeva, koj dobro stoji, ako ga pako ovako ostavi, imat će štete, što je toliko mjesta praznih ostalo.

„Praktička misao ovdašnjih ratara — piše neki gospodar u prakt. Lndwu" — dosjeti se u ovakovih nezgodah pomoći, koja možda nije svuda poznata, a nebi se valjda na svakom zemljištu niti izvesti dala; ali u mnogom slučaju bi ipak pomogla.

Evo kako oni rade: Rano s pramaljeća posije se medju ozimninu na praznih mjestih sijalom ista vrst žita, ali jarina, dočim se dobro stojeća mjesta netaknutimi ostave, u obće, može se više ili manje, gušće ili rjedje sijati; za sijalom treba da umah sliedi valj, nepazeći na

Digitized by Google

zimski usjev, jer njemu neće niti najmanje naškoditi, pače će mu u mnogom slučaju dobro doći. Valjanje je tako nuždno, da je posijano sjeme ondje bez svakoga uspieha ostalo, gdje se mjesto valja usjev branom zavlačio.

U koliko je meni poznato, ovo sijanje jarine medju ozimninu, ako je ovako kako rekosmo izvedeno, uspjelo je svaki krat: jarina medju ozimninu usijana brzo proklije i isto tako se brzo razvije, da žetva obojega tako u isto gotovo vrieme dospije, da s njom neima nikakove neprilike.

Dakako da jarinu treba s pramaljeća tim prije posijati, čim većma zemlja vlagu propušća, jer ako ju posiješ, pošto je zimska vlaga zpodnjim tlom otišla, neće dovoljno vlage imati za potrebito proklicanje i daljnji razvitak. Dosad se je ovdje medju ozimninu prisijavala samo pšenica, nu prošloga proljeća pokuša moj jedan susjed to isto i kod raži. Premda ob ovom posljednjem pokusu nisam glede uspjeha još ništa čuo, držim ipak da neima razloga, zašto nebi isti pokus i kod drugoga ozimnoga žita za rukom pošao."

Ciepljenje čokota proti bolesti.

Želeći čokot koliko toliko osigurati proti bolestim, koje su ga novije vrieme napadati počele pomisliše neki vinogradarstvom se baveći ljudi, nebi li se čokotu moglo pomoći, kakovim liekom, koj bi se kojim načinom s njegovimi sokovi pomiešao te ih tako bolestim nepristupnimi učinio. Takovo primješanje lieka sokovom nazvaše ciepljenjem prema onomu, kojim se ljudem kozice ciepe. Za ciepilo uzeše sumpor. Evo što o tom pišu bocenski „Mittheilungen":

Mjeseca ožujka prije nego se mezga pokrene potegnu se na čokotu tik zdola jedan, dva ili tri zareza prama dužini i to jedan zarez, ako je trs malen i slab, dva na srednjem, a tri na jakom trsu. Ako su dva zareza, potegne se jedan napram drugomu, ako tri, potegnu se na okolo jednakim razmakom jedan od drugoga. Zarezi su samo po palac dugački a tako duboki, da dopru samo do bjelike.* Sad se uzme tanka pamuka, koj se veoma sitno smrvljenim sumporom napuni, pa se ovakov pamuk tupim nožem čim čvršće u zarezinu utisne. Tim je ciepljenje dovršeno. Ostali posao preuzme i obavi vječni zakon prirode: kolajući naime od korienja prema vrhuncu sok uhvati sitne sumporne čestice te ih raznosi po mladju, gdje suzbija nametnice onako, kako to čini od vanjskoga posipavanja. Ovo se čini i kod onoga čokoća, koje se drvećem ili brajdami penje.

Godine 1864 zaciepljena su nedaleko Koma u Italiji, gdje se čokoće u veliko obradjuje, 34 drvećem se penjuća čokota, u ostalom obradjivana su isto onako, kao što i drugo čokoće. Sve ovo čokoće, osim jednoga, možda nepodpuno ciepljena, iztjeraše bujno mladje i obrodiše obilato, a bolesti nije bilo traga.

Jedan čokot, koj je čitav zid kuće pokrivao, nije poradi bolesti već više godina niti grozdom obrodio, kako je pako navedenim načinom ociepljen, urodi iste godine zdravim groždjem od 137 funta. Taj isti pokus učinjen je sa još dva na zidu gojena čokota, koji su već više godina tako bolovali, da se bojati bilo, da će poginuti. Oba ova čokota oporaviše se umah prve godine, iztjeraše bujno mladje i obrodiše obilato.

Imajući takov uspjeh navedenih pokusa pred očima, bilo bi vriedno, da vinogradari ovakovo prosto sredstvo uvaže.

* Na drvu je tik izpod kore liko (bast), koj se još kori pribraja, ali ipak nalikuje već na drvo više nego na koru. Izpod lika je bjelika (splint), a medju likom i bjelikom nasadjene su stanice, kojimi sok kolâ drvetom. Ured.

Izvadci iz podružn. zapisnika.*

Kad je upravlj. odbor minule godine razposlao podružnicam ruževca i nešto drugih vrsti krumpira, zamoli ih, da mu u svoje vrieme pošalju izviešće o načinu i uspjehu, kojim će krumpir saditi.

Do danas dobi upravlj. odbor samo od vel.-goričke podružnice traženo izviešće, koje mu pošalje u zapisniku držane mjeseca studenoga podružničke sjednice.

Sa žalošću vadimo iz istoga zapisnika, da je u području v.-goričke podružnice ozimna ljetino ponajviše radi zimske studeni, a kašnje prekomjerne vlage u obće slabo izpala do zobi, koja prilično obrodi i r a n o s i j a n a kukuruza.

S dobljenim od gospodarskoga družtva r u ž e v c e m, r a n i m i g e r o v c e m krumpirom činjahu pokuse gg. M a n i n g e r, F e r i ć i G a l i ć, te se može reći da su im pokusi dobro za rukom izpali. G. Maninger posija ruževac na dobroj ovisoko položenoj zemlji i obradjivaše ga na redove ali običnim načinom te dobi od 20 funta 410 fnt., dakle 2050%, ali pošto je u ono 20 funta bilo nešto i ranoga (neruževca) primiešano, bijaše ruževca samo 368 fnt.

Gosp Ferić posadi svoj ruževac po novom načinom (po Gülichu) i dobi 40 fnt. na 1 funtu. I gosp. Galić dobi na jednu funtu ruževca 40 funta, što bi bilo 4000%. S toga se vidi golema plodnost ruževca te ga izvieštalac g. Maninger nemože dosta preporučati

* Dok nam budu povoljnije okolnosti dopustile, da čitave zapisnike budemo mogli tiskane prilagati našemu listu, ili budu s novo preustrojenim družtvom iue naredbe u tom pogledu učinjene, priobćivat ćemo važnije zaključke pojedinih podružnica. Ured.

Digitized by Google

dočim se o ranom tako zvanom 6totjednom krumpiru neizjavljuje povoljno, veleći, da je tečan dok se svjež umah iz zemlje jede, a kašnje da postana dvekast i težko se kuha.

Gerovac, u nas dosta poznat krumpir, okruglasta gomolja i hrapave kože preporuča izvieštalac kao kasni krumpir osobito onim, koji ga medju kukuruzu sade.

U istoj podružničkoj sjednici bude na obrazložen priedlog gosp. Maningera zaključeno, da se u Velikoj-Gorici osnuje zajednička vjeresiona ili predujmiona te budu umah u odbor, koj će pravila imati izraditi, izabrana gg. Franjo pl. Ferić, Franjo Baltić, Juraj Istvanić, Juraj Maninger, Josip Kolarić, Vinko Seitz i Ivan Opat. (Čim manji odbor, tim prije posao izradjen. Ured.)

Iz zapisnika doljnjo-miholjačke podružnice doznajemo, da se ondje radi o tom, kako bi se uredilo podružničko pokušalište; ali neimajući za ovaj svakako važan podhvat potrebitih sredstva obrati se skupština na županiju, da bi joj županijski u d.-Miholjcu se nalazeći vrt za manje pokuse ustupiti izvolila. (Mi neznamo, koju svrhu ima d.-miholjački županijski vrt, ali mislimo, da bi županiji liepo dolikovalo, kad bi ga za pokušalište ustupila, jer pružajući priliku da se ratarstvo usavrši, uložili bismo glavnicu, iz koje će zemlja, usavršiv se ratarstvo samo korist vući. Ured.)

Pogledom na znatnu štetu, toli materijalnu, koli duševnu, koja narodu s toga potiče, što svaka kuća svojega pastira ima, mjesto da se stoka povjeri obćinskim pastirom, dočim bi se ostala djeca nauku i radu posvetiti imala, zaključi skupština visoki sabor predstavkom umoliti, da se ovo štetno stanje obćinâ zakonom uredi.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Oglas.

Svim onim, koji žele postići ovlaštenje za samostalno vodjenje šumskoga gospodarstva, i položiti državni izpit iz šumarstva, propisan naredbom obstojaloga ministarstva za rudarstvo i zemljodeljstvo od 16. siečnja 1850 (zem. vladni list za Hrvatsku i Slavoniju od godine kom, I.), daje se ovim na znanje, da imadu svoje molbenice, obložene potriebitimi svjedočbami podnieti ovoj kr. dalm. hrvat. slavonskoj zemaljskoj vladi do 20. ožujka t. g. i to ako su u službi javnoj, putem svoje predpostavljene si oblasti, inače putem svoje nadležne oblasti političke.

Da se tko pripusti polaganju toga državnoga izpita, treba da dokaže:

1. da je navršio 22 godinu života;
2. dobro i pošteno vladanje;
3. sposobnost, i to:

a) da je svršio dobrim uspjehom nauke na kojem javnom šumarskom učilištu, a zatim, da se neprekidno dvie godine vježbao izmjenice u vanjskoj i nutarnjoj službi šumarskoj, — ili

b) valja da dokaže, da ima predtečnih znanjah, koja se iziskuju, da se tko primi u javno šumarsko učilište i da je proveo 5 godinah, baveći se teoretično-praktičnimi poslovi šumarstva.

Rok i mjesto za polaganje šumarskoga izpita oglasit će se u svoje vrieme.

Od kralj. hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade, odiel za poslove unutarnje.

U Zagrebu 14. veljače 1873.

Bečka svjetska izložba. S dotičnoga mjesta dobismo ovu preporuku: Upućujemo svoje čitatelje na proglas presv. g. Vukotinovića, upravitelja hrvatsko-slavonskog odjela bečke svjetske izložbe, iz kojega vidimo, da posao svjetske bečke izložbe, u koliko se naše zemlje tiče, na povoljan način napreduje, da je našoj domovini primjeran prostor ne samo u izložbenoj palači nego i u raznih praviljonih kao što i u parku pričuvan, i da je, upravo sada u Beču se deseći g. upravitelj hrvatsko-slavonskih izložbenih posala za svakoga pojedinoga izložitelja izhodio zahtievani prostor. Želјeti je što toplije, da se u liepih shodnih i velikih prostorijah za našu zemlju odreejenih, zapreme sva mjesta pričuvana na probit izložiteljah samih, kao i na korist domovine i na radost svakoga rodoljuba.

Sbude li se to, te neodpadne li nijedan od prijavljenih izložitelja, to će naša zemlja u tom velikom miroljubivom takmenju naroda posve vriednim načinom zastupana biti.

Bečka svjetska izložba.

Proglas

na sve p. n gospodu izložitelje u Hrvatskoj Slavoniji i hrvat. slavon. vojničkoj krajini.

Od strane upraviteljstva hrvat.-slavonskog odjela bečke svjetske izložbe ubavješćuju se p. n. gospoda izložitelji ovime najuljudnije da su sve prispjele prijave primljene, da je svakomu izložitelju od njega zahtjevani prostor dozvoljen, i da je sada samo željeti, da gg. izložitelji dotične izložbene predmete tako spreme, da ih mogu u vremenu od 1. ožujka do 10. travnja t. g. na svoje opredieljenje odpremiti.

Način, kako da se izložbeni predmeti adresiraju i odpremaju, priobćit će se jošte tečajem mjeseca veljače svakomu pojedinomu izložitelju napose putem pošte.

U Beču dne 9. veljače 1873.

Upravitelj hrvatsko-slaven. odjela
bečke svjetske izložbe.

Vukotinović, s. r.

Gospodarske viesti.

Natrkivanje s konji kod bečke izložbe. U vrieme svietske izložbe u Beču držat će se veliko medjunarodno natrkivanje s konji. Iz Tunisa javljaju, da će za natrkivanje odonud poslano biti 20 konja arapske pasmine. Prvo natrkivanje držat će se u nedjelju na 21., a drugo utorak na 23. rujna.

— *Prijava za marhu na bečkoj izložbi*, kako glavno ravnateljstvo javlja, valja samo do 28. veljače; preko toga roka neće se više niti konji primati, samo za izvrstne razplodne kobile produžuje se rok prijave do konca travnja.

Digitized by Google

— *Iz ugarskih i hrvatsko-slavonskih šuma* Gline, Vinkovaca, Ogulina, Otočca, Petrinje, Mitrovice, Gospića, Fužine, Nove-Gradiške, Lipe, Belovara itd. pripravljeno je množina golemoga drva, medju kojim će biti liesa po 150 stopa dugačka i, po 60 pal. debela, osim toga prijavljeno je svakojakoga drva za obrte i zanate: za duge, za kolarski, stolarski, i druge graditeljne zanate.

Govedja kuga. Od dne 25. siečnja pak sve do 10. veljače o. g. nije u svoj županiji požežkoj nijedno marvinče oboljelo od govedje kuge. Jedno je bilo bolestno ostalo u Kuli u kotaru bektežkom, nu to je skapalo. Dne 10. o. mj. nebijaše dakle u svoj županiji nijednoga kužna marvinčeta. Sad je sva prilika, da će i te nevolje posve nestati. Vrieme je okrenulo na bolje, te nebude od nesnosne vlage i neobična gnjileža blagu patiti, koliko dosad. Pazka veterinarskih organah jednaka je, kao i prije, da se nebi opet pošast pojavila il ako se pojavi, da se odmah u zametku uguši.

U Kutjevu i u Poreču proglašena je dne 1. o. mjeseca marvinska kuga prestalom. U Kutjevu pojavila se je dne 1. rujna prošle godine, u Poreču dne 14. studenoga. U Kutjevu prihvatila se izmedju 709 glavah rogate stoke, što su pri prvom izvidu popisane, 269 glavah, od kojih je ozdravilo 86 glavah, a poginule 183, u Kutjevu propalo je dakle više nego četvrtina sve rogate stoke. — U Poreču našaste su pri popisu 202 glave stoke, a po kugi umanjio se je taj broj na 190 glavah. Petero glavak skapalo je od kuge, 3 su sbog bolesti, a 4 sbog sumnje, da su bolestne, ubijene.

U kotaru bektežkom potječe jošte kuge na marvi u Kuli i u Granju. U oba mjesta ostalo je dne 25. siečnja po jedno bolestno marvinče, a do 1. ov. mj. oboljelo je na novo u svakom mjestu po jedno. Sve četiri bolestne glave skapale su, te dne 1. veljače nije bilo u oba mjesta nijednoga bolestnoga marvinčeta, nu pošast se nije mogla proglasiti ugaslom, dok se nevidi, neće li koje živinče jošte oboljeti. Odkad se je marvinska kuga pojavila, prihvatila se je pri ukupnom broju stoke od 326 glavah, u oba mjesta 146 glavah, od kojih su ozdravile 42, poginule 102, a ubijene sbog bolesti 2. Ukupni gubitak stoke iznosi 104 glave ili blizu trećinu sve stoke. Taj gubitak pada na 41 kuću.

U županiji riečkoj dojmila se je rogatoga blaga prama koncu prošloga mjeseca u nekolika mjesta nekakova crkavica, o kojoj se zasad pravo nezna, je li marvinska kuga ili druga koja bolest. Koliko se po obsegu bolesti i po svih okolnostih, dade suditi, neće biti marvinska kuga. Dosad se je bolest ta na blagu ukazala u Lokvah, u Hreljina, u Zastenicah i na Jelenju. U Lokvah poskapalo je od 362 glave stoke do dne 3. o. mjeseca 5 glavah, a 3 glave su ubijene. U Hreljinu obolješe do dne 7. ov. mj. 3 krave, 2 skapaša, a 1 je ubijena. U Jelenju i u Zastenicah izginulo je dosad devetero govedah. Što god treba, da se bolest obuzda i uguši sve je već poprimljeno, a naročito je umoljeno župno svećenstvo, da narod pouči, na što sve treba paziti, kad se na blagu pokaže kakova bolest. N. N.

Gusjenice ove godine, a navlastito zlatorepka. Činimo gospodare pozorne, da se ove godine prije nego drugih godina s čišćenjem voćaka od gusjeničkih gnjezda požure; razlog je taj, što je topla jesen i zima bila razvitku gamadi povoljnija nego obično. To valja prije svih drugih o gusjenici zlatorepki (liparis chrysorrhoca), koja je poslje obične kupusnjakove gusjenice najpoškodnija, jer se s pramaljeća lati najprije pupoljaka a kašnje lišća te napada na sve vrsti drveća. Minula jesen i zima bijaše im tako povoljne), da su ih već mjeseca siečnja na pustošenju vidjeli. Ako dakle nebudu gospodari po njih udarili rano prije proljetne topline, neće ih već svladati, pošto se umah početkom ožujka, ako liepo vrieme, i još prije iz gnjezda porazplaze. Nije im mučno u trag ući, jer obična paučinasta gnjezda, koja se već iz daleka po drveću biele, to su njihova zimovišta. Naći ćeš ih na voćkah, glogu, hrašću i drugom drveću. Dakle dok je vrieme, da nebude prekasno!

Nade o žetvi. Iz Ugarske javljaju, da u doljnoj Ugarskoj usjevi tako liepo stoje, da se, ako nenadojde kakova elementarna nezgoda, obilatoj žetvi nadaju.

Nagrada za popularno lučbarstvo. Ugarsko prirodoslovno družtvo pozvalo je ravnatelja više gospodarske škole u Debrecinu, dra. Švarca, da za 2000 for. nagrade napiše popularnu knjigu o ratarskoj lučbi.

Nova nahodišta guana. Na činčanskih otocih u Peru počimlje guana već nestajati te su racionalni ratari bili već zabrinuti za ovu toli izdašnu vrst gnoja. Sad su na zapadnoj kopnoj strani Peru-a našli silna guaništa, koja se više milja daleko protežu, te će se odtud mnogo više i jeftinije guana dobivati nego što se ga dobivalo iz peruskih otoka.

Bieli ugljen. U Australiji našli su nova goriva: neka vrst biela biljevna vlakna preplela se u klupka, u kojem je i sitna pieska upleteno. Ovo pletivo zovu bieli ugljen, jer gori plamenom i služi kao gorivo. Njim su prepleteni čitavi priedjeli te ga netreba izkapati kao obični ugalj. Već ga u veliko za gorivo razvažaju.

Petrolej proti kućnoj gljivi drvojetki. Često puti opaža se na drvenih kućah i drugih zgradah gljiva drvojetka, koja ako mah preotme tako drvo raztvori, da počme trunuti i razpadati se. Toj nevolji se predusretne, ako se gljiva, kako se zametne, odkine, a dotično mjesto petrolejem namaže.

Roda tamanitelj pčela. Roda je veoma obljubljena ptica jer tamani po barah i močvarah dosadnu gamad, s toga joj je dozvoljeno i na kućnih krovovih svoju porodicu odhranjivati. Ali ako joj nestane žaba, guštera i povodnih puževa (srećom da joj toga malo kada nestane) onda se šljakasti filosof pusti livadom te svojim ražnjastim kljunom skloplje pčele s cvieća. — U ostalom svaka gotovo životinja ima svoju koristnu i škodljivu stran.

Ciena žitu.

Varaždin 13. veljače 1873. Ječam 60 funt. po for. 2.65. Kukuruz 80 funt. po for. 3.40. Heljda po for. 3.40. Sieno po for. 1.35.

Beč 17. veljače. Pšenica, ugarska u Gjuru 86 $^1/_2$ fnt. po for. 7.45 beč. mjerov; ugarska u Beču 84 funt. po for. 7.50 car. cnta; ugarska u Gjuru 87 funt. po for. 7.50 bč. mjerov; ugarska u Trnovcu 84 funt. po for. 7.10 bečke mjerov. — Raž, austrijska u Švehatu 82 funt. po for. 4.45 beč. mjerov. — Ječam, slovački u Požunu 73 funt. po for. 2.66 $^1/_2$ beč. mjerov; ugarski u Subotici 72 funt. po for. 3.15 beč. mjerov. — Zob, ugarska u Beču 47—52 funt. po for. 1.74 do 2.6 beč. mjerov; ugarska u Beču 52 funt. po for. 2.18 do 2.20 beč. cnta.; ugarska u Beču 49—52 funt. po for. 3.66 do 3.94 beč. mjerov; ugarska u Beču 50 funt. po for. 1.56—1.57 beč. fnta.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić**.

Digitized by Google

Broj 9. U Zagrebu

27. veljače 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Pravila za hranitbu stoke.

Piše Franjo Blažeković.

Obćenita pravila.

I.

Da poljodjelcu stoka uspije, te se dignutim stočarstvom narodno gospodarstvo u obće na onaj stepen savršenosti digne, kojim bi se materijalnu dobrobit naroda pospiešiti moglo, neobhodno je potrebito da gospodar svoju stoku dobro hrani i goji. No današnje stanje našega stočarstva u obće, a napose konjarstva živim je svjedokom, da je ne samo konjarstvo i stočarstvo loše ili skoro nikakovo, nego da je i odgojivanje i hranjenje pojedinoga maršeta posve nepravilno, s česa mora da svaki razvitak ove struke gospodarstva zapne.

Kao što je s jedne strani neobhodno nuždno, da živinče ma koje vrsti od dobre pasmine polazi, tako treba s druge strani, da se ono još od rane mladosti dobro goji i hrani, i takovim načinom i takovom hranom, koja naravi toga živinčeta odgovara. Držeći se toga naputka, pravo .vele Englezi da se najbolja pasmina i pleme zubima uzgojiti može, jer bez dobre hrane neima dobra živinčeta, dakle stoke niti gospodarstva.

U nas se upravo za ovu struku narodnoga gospodarstvu malo tko pobrinuo — ta ako samo ima toliko siena i zobene slame, da se marše proživjeti može, misli se, da je time dosta učinjeno. Da je tomu zbilja tako, svatko se lako osvjedočiti može, ako baci okom na naše i na stočarstvo drugih naroda.

Dakako da će toliki primjetiti: lahko je ondje hraniti, gdje dosta hrane ima, nu na to bi mogli odgovoriti: ima mnogo priedjela, koji se nemogu ponositi obiljem krme, siena niti zobi, pa im je ipak stoka liepo uzgojena; dočim se u nas u obće nemožemo tužiti, da smo krmom siromašni, pa kakova nam stoka?

Rekli bismo, da glavna naša mâna leži u tom, što neznamo s onim, što imamo, upravljati te dobljenu krmu prema porabi udesiti.

Da se toj oskudici prema mogućnosti doskoči, treba da se hranjenje domaće marhe po nekojih teoretički osnovanih a praksom prokušanih pravilih udesiva, osvrtajući se uz to s jedne strane na cilj, što ga sa maršetom postići kanimo, a s druge na odnosnu jeftinošću i dobrotu hrane, kojom gospodar hoće da taj cilj poluči. Želeći pako hranitbu i gojitbu svoje stoke udesiti prema stanovitim pravilom, treba da ih najprije poznaš; s toga se i odlučismo evo nekoliko ih iztaknuti.

Neima tomu još dugo, što su u Njemačkoj i Englezkoj najbolji gospodari i stočari sienu i zobi kao hranivu prvo mjesto davali, dočim su ostala hraniva samo mimogredno upotrebljavali.

To bijaše uzrokom, da se je gospodarstvo više nego pó stoljeća sa sienomjerstvom mučilo, držeći ovo pravilo za najbolje, koje nemože svrhe promašiti. Pa baš sustav sienomierstva je sasvim nepravilan, jer neodgovara niti zahtjevom znanosti niti praktičnomu izkustvu. Prije mišljahu najbolji gospodari, da ako bi hotio pravilnu zamjenu (ekvivalent) opredieliti, kako bi mogao obrok pojedina maršeta izračunati, da to samo tim načinom mogu pronaći, da se za razmjer zamjene sieno uzme, tako da se kolikoća i kakvoća siena za pojedini obrok uzme prema kolikoći i kakvoći drugoga hraniva, te tako ekvivalent i pravilo za sve vrsti hrane i obroke ustanovi.

Da tu teoriju koliko toliko razjasnimo, valja da si pomislimo, da marše stanovite veličine i vrsti neko vrieme za svoje uzdržavanje treba 100 funti siena; to bi isto marše, uzamši sieno za mjeru, kad bi se ono, što sa 100 fnt. siena, polučiti htjelo, trebalo razmjerno prema drugim hranam sliedeći ekvivalent:

Siena 100 fnt. = 200 fnt. zobene slame, = 300 fnt. ražene slame, = 40 funt. repičnih kolača, = 666—714 fnt. repe.

Tim računom i ekvivalentom misljaše mnogi prije (à mnogi još misli), da 300 fnt. ražene slame isto to valja, što 100 fnt. siena; dakako da je to fakt, koj

Digitized by Google

nitko zanijekati nemože, ali samo onda za praksu vriedi, ako se u svoje vrieme i uz okolnosti upotriebi.

Držeći se stočari gore pomenutih ekvivalenta, misle, ovako krmu računajuć, da će dvostruko dobiti, jednom stranom marhu uzdržati, a drugom opet mnogo gnoja si prigojiti.

Ali ovakim načinom je moguće da takovu stočaru marha preko zime skapa, jer hranjena preko zime slamom do sitosti nenajde u toj krmi onoliko hraniva, koliko joj ga za uzdržavanje treba a kamo li da još iz dobitka bude i mesa, masti vune itd.

Ovu teoriju podupiru još i neki gospodari mnenjem, da u tom sustavu stočarstva budućnost narodnoga gospodarstva stoji. Tà tek nedavno reče mi neki tobožnji gospodar: „da je u slami budućnost gospodarstva“, jer — veli — „ima li dosta slame, može marhu uviek do sitosti hraniti, rezultat biti će: mnogo gnoja; eto plodnih polja itd. Nu taj gospodar zaboravi, da se i za gnoj hoće dobra hraniva, jer marvinče lošom hranjeno krmom izbacuje suh i loš gnoj, dočim sâmo od nevolje slabi.

Dakle mjesto dva dobitka ima dva gubitka: slabu marhu i nevaljan gnoj.

Kad bi se i dokazalo, da ova teorijom ustanovljena pravila valjaju, t. j. da u 300 fnt. ražene slame isto onoliko hraniva ima, koliko u 100 fnt. siena, dosta je da na um uzmeš razliku vremena, što ga marvinče treba, da 300 fnt. slame ili druge koje loše hrane probavi prema vremenu, što ga treba da probavi 100 fnt. siena, pa mislimo da će dosta biti da tu teoriju zabacimo.

Jer ako n. p. vol 100 fnt. siena za 24 sata probavi tako, da mu sokovi te krme organizmu na hasnu budu, to će isti vol za 300 fnt. slame bez dvojbe tri puta 24 sata trebati, a sigurno još i više; jer u lošoj hrani, a osobito slami, ima razmjerno mnogo vlaknovine, koju organizam težko i bez uspjeha prokuha, jer neima toliko hraniva u njoj. — Nu buduć da u 300 funta slame po teoriji toliko hraniva ima, kolikou u 100 fnt. siena, to je jasno, da ono mliečna soka i organična hraniva, što ga marše od siena za 24 sata primi, od slame tekar za tri puta toliko vremena dobije. Kako bi dakle takovi ekvivalenti valjali?

Ne samo da bi se dalo dokazati, da takovo hranjenje marhu loše uzdržava, već i to, da bi takovom samo krmom duže vrieme hranjena s vremenom skapati morala, — da bi se dakle marha, neidući nikad na pašnik, gdje bi bolje hrane uhvatiti mogla, za koje vrieme kemički-fiziologički iztrošila, dakle poginula.

Rane vrsti grožđja.

Premda je zemljopisna širina svih trijuh naših kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije čokoću u obće povoljna, ima ipak priedjela, gdje budi poradi bližnjih planina, budi poradi absolutne visine nad morem nemože obično grožđje dospievati. Tako su n. p. planine Kapela, Velebić i susjedne bosanske gore tomu krive, da u našoj gornjoj krajini, a Biela-Lasica i kranjske planine, da u našim gorskom kotaru kašnje vrsti, pače niti srednje nedospievaju. Pak ipak ima u tih stranah bregovitih priedjela, koji bi bili zgodni za vinograde, ali bi se imale saditi ranije vrsti, o kojih neima dvojbe, da bi uspjele. Nu ako u tih stranah i neimadu zgodnih zemljišta, gdje bi mogli veće vinograde nasaditi, prohtjelo bi se gdjekojemu, da si barem u vrtu ili na manjem zemljištu nasadi ranijega čokoća, od kojega bi mogao barem za stol ugodna voća dobiti.

S toga držimo, da će umjestno biti, da pozornost čitaoca iz onakovih priedjela svratimo na one ranije vrsti čokoća.

Jakovska modrina iliti modri rani klevnac (blaue Jakobitraube) je jedna od najranije, kako joj ime pokazuje, već o Jakovlju dozrievajuća vrst. Grožđje srednje veličine, jagodje drobnije od obična grožđja, soka je sluzava i sladka, ali bez osobita mirisa. Za vino ga nesade većom mjerom, jer se misli, da vino nije stalno; ali za stolno grožđje sadi se mnogo, jedno što veoma rano dospije, a drugo, što neprebire zemljišta te će i na lošijem obroditi, najvoli ipak piešćenicu.

Modri portugizac iliti modra imbrina dolazi kod nekojih ljudi takodjer pod imenom prije napomenuta čokota Jakovska modrina; ali je od ove sasvim različita vrst.

Grozd modre imbrine je podosta velik, veći obično od Jakovske modrine, jagodje takodjer deblje; soka je riedka, sladka i ugodna. Modri portugizac je veoma dobro stolno ali i vinsko grožđje, jer se od njega dobije ugodno, mirisno, tamno-crno trajno, nalik na oportsko vino. Čini nam se, da bi ova vrst čokoća zgodna bila za naš gorski i za krajiške priedjele, jer niti ona neprebire mnogo zemljišta te će na svakom položaju uspjeti. — Dozrieva umah za jakovskom modrinom.

Modri dakle portugizac zaslužio bi i kao stolno i vinsko grožđje da se više sadi, nego što se to u nas opažava.

Modri silvanac (blauer silvaner, bodenseetraube) je prilično velika grozda, jagodja srednjedebela, dugoljasto-okrugla. Rodi i na slabijoj zemlji te sigurnije odoljeva studeni nego druge ranije vrsti. Ovu vrst grožđja goje za stolno i vinsko grožđje te dospieva dosta rano tako, da će još u studenijih prie-

Digitized by Google

djelih dozreliti. Što je ova vrst prama studeni. tako malo osjetljiva bit će razlog, što joj je domovina uz bodensko jezero, koje 1185 stopa iznad mora leži, a osim toga je okruženo švajcarskimi i tirolskimi alpami.

Rulandac iliti sivo-crveni klevnac dolazi nešto kašnje od najprije napomenutih dvijuh vrsti, ali ranije nego obično grozdje, tako da se može medju ranije računati. Ovo je dobro stolno, ali mnogo bolje vinsko grozdje, jer se od njega dobije veoma fino i stalno vino, a u Francezkoj i Njemačkoj prave od njega pjenušac.

Tko ipak ide samo za množtvom, neće biti s njim zadovoljan, jer su mu grozdovi maleni i jagodje znatno sitnije od običnoga. Na puhloj plodnoj ilovači izplatit će se pako bolje od svakoga drugoga, jer će tuj i obilato uzroditi. Rulandac dospije još i na hladnijih položajih. U obće valja napomenuti, da se sivo-crveni klevnac računa medju najbolje i najfinije vinsko grozdje.

Žuta ranina (žuta plemenka, gelber gatedel) je gotovo od svih, a od bielih vrsti nedvojbeno najvećma obljubljeno stolno grozdje, koje se ne samo sladkim, mirisavim sokom nego i vanjskim licem preporuča, jer su i grozdovi veliki i jagodje debelo. Osim toga bit će ova kao što u obće sve biele ranine (plemenke) s toga tako obljubljene, što u njih ima razmjerno prema drugomu grozdju malo kiseline; s toga se može sa slašću zobati, ako je samo na polak zrelo. U ostalom valja dodati, da od plemenke ima preko 20 suvrsti, te su sve izvrstno rano stolno grozdje, medju kojim ipak biela, žuta i crvena plemenka prva mjesta drže.

Sibirska i kanadska zob.

Sibirska zob poznata je tek od parižke izložbe godine 1857, kadno ju prvi gosp. Arizy poče sijati, a već god. 1864 bijaše je kod gosp. Timary-a do 2000 mjerova na prodaju. Danas hvale i siju sibirsku zob obćenito, jer je plodnija i jezgrovitija, težajući joj mjerov zrna do 55 funta, a na katastralnoj rali naraste preko 40 mjerova.

Sad se gospodarom nudja opet nova, jer u Evropi dosad nepoznata kanadska zob. Kanada, domovina ovoj vrsti zobi, leži u sjev. Americi 42—52° sjev. širine te nešto sa sjevernoga položaja, a još više radi golemih šuma i visokih gora vlada ondje zima od studenoga do svibnja te je studen tako žestoka, da se živa smržne (40° C), dočim ljeti zavlada nepodnosiva vrućina 35—40° C. Pod takovim nebom raste ondje kanadska zob, s toga se razumije, da će i u Evropi u najstudenijih priedjelih uspjeti moći.

S toga se i preporuča kanadska zob: što joj pramaljetna studen nenahudi, što joj je zrno od svih vrsti najjezgrovitije, tako da jedan bečki mjerov teža 60 funta, dočim u nas najbolja jedva dotjera 44 do 45 funta.

A plodnošću da nadkriljuje istu sibirsku zob, jer da na katast. rali (1600□°) uz povoljne okolnosti naraste do 70 mjerova. Debelo zrnje preporuča se na trgu već iz daleka liepom bielom masti. — Bilo bi vriedno da se s ovom novom vrsti i kod nas pokusi čine.

(Prodavaju mjerov po 6 for. Frommer & Hermann u Pešti Landstr. 44.)

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Oplomenjivanje vinograda ciepljenjem. Često puti ima u vinogradu čokoća takove vrsti, koje budi riedko budi takovim plodom rodi, da ga čovjek nemože niti za srednje ruke vino rabiti. U takovih zgodah bit će najbolje takove vrsti ciepljenjem oplemeniti. Mi ćemo u budućih brojevih o načinu ciepljenja, kako danas čokoće oplemenjuju, obširnije svoje čitaoce ubaviestiti; ali mislimo danas o stvari s toga napomenuti, što se već sad imadu mladice (rozgve) od plemenita čokota odrezati i u zemlju zakopati, da se mogu mjeseca travnja ili svibnja uciepiti. Način ciepljenja je lahak i izkustvom zajamčen; bilo bi dakle probitačno, da si oni, koje žale pokuse činiti, mladice napomenutim načinom već sad nasprave.

Za snovalce predujmiona i pučkih banka. Mi smo onomadne saobćili svojim čitaocem nacrt, kako bi se mogle predujmione osnovati. Prostor nam našega lista nedopušta, da i pojedine knjige i račune, kao što su: glavna knjiga, dnevnik, izkazi o prihodu i razhodu itd. opišemo i formulare saobćimo, to će svako družtvo i onako prema svojim okolnostim urediti moći. Napomenuti nam je ipak, da je u Leipzigu kod Ernesta Keil-a izašla knjiga „Vorschuss- und Creditvereine als Volksbanken" od Schulze Delitsch-a, koju bi valjalo da svaki, baveći se uredjivanjem ovakovih zavoda, kod ruku ima.

Štajersko vinarsko družtvo. Sad, gdje se radi o tom, da se u nas vinarska družtva podignu, čini nam se zgodno, da napomenemo, s kakovim uspjehom radi susjedno nam štajersko mariborsko vinarsko družtvo. U svojoj glavnoj konstituirajućoj skupštini izabra si družtvo za predsjednika grofa Henrika Attemsa-Petzensteina, za podpredsjednika grofa Antuna Brandisa u Mariboru, a za upravljajuće savjetnike gg. Ferd. Auchmana, baruna Drag. Knoblocha, dra. viteza Hlubeka, Aloisa Kocelhubera i dra. Alfr. Schleichera. Dosad je družtvo kupilo pivnice grofa Brandisa, grofa Merana i tako zvane Vregove pivnice u Mariboru ujedno s vinskim posudjem i drugimi vinskimi spravami za 300.000 forintih, drugih inventarija u vriednosti od 34.000 for. i zgrade u vriednosti 30.000 for. Za pol godine, što je družtvo samo privremeno počelo raditi, donielo je čista dohodka 20.000 for. Družtvo si uze troje za zadatak: Da priredjuje fina štajerska vina, koja će se u butiljah kod kuće i u inozemstvo razprodavati; da iz različitih smjesnih vina svih štajerskih priedjela pripravlja u svojih

Digitized by Google

velikih skladištah vina jednake vrsti, a napokon da radi o tom, kako će se na Štajerskoj plemenitije čokoće u većem nasadjivati. Svi štajerski vinogradari imadu kao članovi družtvu pristupiti. — Čini nam se, da je ovim i nam put naznačen, kojim imamo udariti, ako hoćemo, da si vinogradarstvo i vinarstvo dignemo.

Predavanja iz gospodarskih strukah putujućim načinom. Upravljajući odbor štajerskoga gospodarskoga družtva zaključi nedavna u svojoj sjednici, da mjesto putujućega za gospodarstvo učitelja neće za sad popuniti, nego da će domaći strukovnjaci putujući po zemlji prema potrebi i zahtjevu podružnica svaki iz svoje struke predavanja držati i tako obćinstvo upućivati o najpotrebitijih stvarih gospodarstva. Takova predavanja držati će putujuć prema potrebi ravnatelj D. Baumgartner u Protenhofu, ravnatelj Goethe u Mariboru, pristav Kallman u Mariboru, c. kr. živinski liečnik dr. H. Klingan u Gradcu, inžinier za livadarstvo R. Possek u Gradcu, učitelj Rauch u Grotenhofu, zatim profesor Schmirger, barun Robert Walterskirchen i prof. dr. G. Wilhelm. — Podružnice imaju upravlj. odboru javiti, gdje i o čem žele da im se drži predavanje.

Konjem crna kava proti koliki. „Landw. D. Ztg." javlja, da su konji s kolike napadnuti mlačnom crnom kavom izliečeni; uspjeh da se osobito ondje pokazao, gdje je kolika došla do nahlade.

Duhan uztuk proti gusjenicam i buhačem. Majer-Jouhe povieda, da je on gusjenice kupusnjače, buhače i drugu gamad duhanom utamnnio ili ih sbilja protjerao. Duhan ili duhanovo rebarje stuče se sitno na prah, pa se mješićem napadnutim biljem razpuše onako, kako se to čini kod sumporenja bolestna čokoća — i gamadi je nestalo. Čovjek treba da se tako prema vjetru postavi, da puhani prah nebude nanj padao, budući očima i plućima škodljiv.

Kako se od živadčeta tečna pečenja dobije. Nedavno je u gradu Brakelu (Pruska) pitao gost gostionara, kako on radi, da mu je puranska pečenja ovako tečna, kakove da nije još nigdje jio, a on mu reče: on purana ili ma koje drugo živadče žlicom ruma opije, pa ga pusti sat okolo trčati i tek onda zakolje. Pokusi da ovaj postupak potvrdiše.

Mesu neugodnu duhu uzeti. Ljeti osobito na ladanju dogodi se često, da govedina ili drugo meso počme već neugodno zaudarati, te istom duhom i juha vonja. Ako se u lonac, gdje se meso vari, baci nekoliko žarih ugljena te malo nutri poostanu, nestat će mesu i juhi neugodne duhe.

Svaštice.

Svetojeronimsko družtvo u Zagrebu o kom mi već toliko puti pisasmo, te koje nećemo nikada dosta moći preporučiti napreduje, hvala Bogu, bolje nego se je moglo nadati. Po zadnjem izvješću što bi pročitano u glavnoj skupštini istoga družtva, obdržavanoj dne 23. siečnja o. g. u Zagrebu imalo je to družtvo za izdavanje pučkih knjiga, do 1. srpnja (julija) 1872., utemeljitelja 45 članova, I. reda 126, II. reda 252, III. reda 1838; svih skupa bijaše 2261, bez onih, koji su dosad plaćali po 50 novč. na godinu. Dakle od 1. srpnja 1871. do 1. srpnja 1872. upisalo se: utemeljitelja 2, člana I. reda 2, II. reda 32, III. reda 466; skupa 502 člana. Uslied podnešena računa prijelo je družtvo od 21. kolovoza (augusta) 1870. do 21. kolovoza 1871., for. 6688.92 novč., dočim je u to vrieme na izdanje knjiga itd. izdalo 6348 for. 13 novč. ter tako ostalo u družtvenoj blagajni 340 for. 70 novč.; kojoj svoti, kad se pribroji aktivna imovina od 2780 for. 79 novč. i ona u javnih papirih od 20.725 for. a odbije zaostali dug od 34 for., pokazuje se, da družtvena imovina jest od 23.472 for. 79 novč. — Ovo je družtvo osim Koledara za god. 1872. (u 8000 otisaka) tečajem god. 1872 jošter izdalo knjižicu (u 6000 otisaka) pod naslovom „Mlada Majka" i knjigu (u 6000 otisaka) „O životinjah domaćih i stranjskih" sa slikami, te i razposlalo svojim članovom. Iz toga vidimo, da je družtvo pobudilo ljepih nada i njegove su knjige stekle do sada obće odobrenje sviestnih prijatelja našega puka. Godišnji prinosak povišen je od 50 novč. na 1 forintu. (Obz.)

Parižki kus. Koliko se divljači u Parizu potroši, saznaje se iz izkaza o potrošku divljačine u Parizu, koji je za posljednih dvanaest mjeseci izišao. — Godine 1872 potrošeno je u Parizu zecova 306,291 komad, a polovica ovih bijaše uvezena iz Njemačke; jelenâ sjeklo se u osrednjoj prodaonici do 13.000 komada, k tomu broju doprinesla je Njemačka 2822 komada. Od 50.000 komada gnjetela (fasana) dodje na austro-ugarsku državu jedva 319 komada, dočim veću polovicu svijuh onih dragocienih pečenka pružila je Englezka. — Hollandija, koja običaje svake godine preko milijun kom. svakovrstne divjačine u Pariz poslati, najviše je poslala divje peradi i druge malene ptice, od 4—500.000 komada jarebicâ, koje se u Parizu potroše. Najmanji dio uvožen je iza strane. Španjoljska udioničtvovala je medjutim ipak sa 25,000 komada onih krasnih crvenonogih ptica, koje tako veleliepo izgledaju u dućanu divljačaru, al nam tek pokvare, čim na stol dodju. — Akoprem poslje zecova najviše se prepelice uvoze u Pariz, to ipak izkaz za godinu 1872, napominje samo 15,000 komada, što se samo tim daje raztumačiti, ako se u obzir uzme, da se prepelice ponajviše žive na trg donose. — Koliki je promet sa prepelicami vidi se ponajbolje od tuda što ciena prošle godine uvezenih prepelica iznosi do 500,000 for. — Na parižkom tržištu prodalo se divljači u težini od 1,256.534 funta, od one težine odpadaju na inozemstva do 600,000 funta, dakle polovica, po čem se vidi da francezka glede lova ne stoji tako hrdjavo kao što se to obično uzimlje. (N. L.)

Ciena žitu.

Varaždin 20. veljače 1873. Pšenica 80 fnt. po for. 5.30. Ječam 60 fnt. po for. 2.60. Kukuruz 80 fnt. po for. 3.50. Krumpir po for. 1.70. Pasulj po for. 3.10. Heljda po for. 3.40. Sieno po for. 1.40. Slama u snopju po for. 1.40. Slama prosta po 95 novč. Djetelina po for. 1.50.

Beč 22. veljače. Pšenica, ugarska u Beču 84 fnt. po for. 7 60 car. cnta. — Raž, austrijska u Beču 80 funt. po for. 4.35 beč. mjerov; ugarska u Švehatu 81 funt. po for. 4.50 beč. mjerov. — Ječam, ugarska u Švehatu 73 fnt. po for. 3.50 beč. mjerov; ugarski u Švehatu 74 funt. po for. 3.75 beč. mjerov. — Zob, ugarska u Beču 52 funt. po for. 2.18 do 2.20 beč. mjerov; ugarska u Beču 49—53 fnt. po for. 3.64 do 3.93 beč. cnta.; ugarska u Gjuru po for. 1.52 do 1.53 beč. mjerov.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić**.

Digitized by Google

Broj 10. U Zagrebu

6. cžujka 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Pravila za hranitbu stoke.

Piše Franjo Blažeković.

II.

Budući kemična raztvorba hraniva u hranitbi stočarstva od velike važnosti, bit će ovdje na svojem mjestu, da u priegledu navedemo proizvode, što ih od stanovita množtva hraniva od živinstva dobijemo.

	I. Hranivo *	Mineralnih tvari	Ugljika	Vodika	Dušika	Kiselika
		ima u funtah po 500 grama				
141.75	U suhoj krmi (25, 35), u krmi i pilu (116 40) . .	1,78	11,65	14,43	0,62	113,27
14.51	zračnih sastojinah	—	—	—	—	14,51
	Ukupno	1,18	11,65	14,43	0,62	122,18
	Produkti.					
109,10	Izmeti (gnoj) . .	1,17	5,15	8,11	0,21	66,35
	drugi proizvodi .	0,61	0,44	2,96	0,34	23,45
45,9	Dihanjem izvedenih proizvoda :					
	19,59 : ugljikovine	—	5,34	—	—	11,26
	0,66, ugljik. kisa	—	0,04	0,02	—	—
	25,44 vode . . .	—	—	2,82	—	22,62
2,07	Dobitak:					
	0,44 mesa	—	0,23	0.03	0,17	0,11
	0,56 loja, masti .	—	0,43	0,07	—	0,06
	0,02 rudnih čestica	0,02	—	—	—	—
	1,05 vode	—	—	0,12	—	0,93
156,26	Ukupno kao gori	1,78	11,65	14,43	0,62	127,78

Prije nego bliže promotrimo ovu priegledniću, iz koje vidjeti možemo, u kojem razmjeru stoji hranivo prema proizvodom životinjskoga organizma, primietiti nam je, da preglednica samo za onakovu krmu vriedi, koja je kadra da svojim hranivom izvede potrebite postotke organičkoga dobitka kao mesa, loja itd., a uz to pruži živinčetu organičke snage, da može opet novu hranu probavljati.

Buduć da živinče uz lošu krmu, koja organizmu nikakova dobitka pružati nemože, za probavljanje novoga hraniva potrebite organičke sile iz prije prištidjena dobitka uzimati mora, to će se s vremenom, ako se tielu nov dobitak neprivadja, prištedjeni sokovi iztrošiti te će marvinče, kako rekosmo, kemično-fiziologički propasti.

Da kako da su od napomenutih primjera najgorji oni, koji se sienomierstvom i razmjerno slabijom krmom predstaviti mogu, koji, žali bože, u našoj domovini najčešće dolaze.

Promotrimo dakle sienomierstvo u boljih okolnostih: Priznato je da se je prije držalo a još i sada drži, da je u sienu nepogrješivo mjerilo, kojim se druga hrana može pronaći, te su, kako rečeno, prema tomu sastavljani razni recepti za ekvivalente svake vrsti hrane, u kojih se je promjer hraniva sa sienom slagao.

Buduć da svako sieno neima iste hranive snage, uzeto je za srednje mjerilo ono, u kojem stoji dušikovito hranivo prama nedušikovitu kao 1,504, a ima u njem 30% vlaknovine, te sa svom svojom hranećom snagom stoji prema onoj druge krme kao 1,65.

Kako već rečeno, slagahu po kemiji različite recepte, po kojih bi se različita hraniva zamieniti mogla, uzamši ipak mjesto napomenuta razmjera kao: $1._{504}$ radje $1._{5}$, dakle nešto manji.

Premda je ovom preinakom razmjer samo neznatno na manje promienjen (naime za $^4/_{1000}$), ipak je pravilni razmjer poremećen. Uzmimo još tomu, da je i u sienu, budući od različita boljega i lošijega bilja sastavljeno, hranivo različito, bolje i lošije, tako da mu se razmjer mienja izmedju $1._3 - 1._9$; onda se lako uvidjeti može, da ovakova promjena kod duže trajuće hranitbe nemože ostati bez nepovoljnih posljedica.

* W. Hennenberg, neue Beiträge zur Begründung einer rationellen Fütterung der Wiederkäuer. Göttingen, 1870.

Digitized by Google

Tako su dakle sljedbenici ove teorije uglavili načelo, da svako hranivo željenoj svrsi odgovara, u kojem dušika prosto hranivo stoji prama hranivu dušikovitu kao $1._5$. Ovaj razmjer je u mnogom slučaja dobar, ali u mnogih opet ili prevelik ili premalen.

Pokusi, što ih učiniše Hennenberg i Strohman pokazuju nam jasno, koli su nesigurna pravila sienomierstva, s toga ove pokuse u sljedećem razjasnjujemo. Počivajući vozni volovi hranjeni su kod stalne topline 14—15% R. sljedećom krmom:

a) * $17._5$ funt. siena, b) $11._4$ funt. zobene slame, $43._0$ funt. repe, c) $12._6$ funt. zobene slame, $25._6$ funt. repe i $1._0$ funt. repičnih kolača, d) $13._0$ funt. zobene slame, $3._7$ funt. siena, $0._6$ funt. rep. kol., e) 14_2 funt. zobene slame, $2._6$ funt. siena, $0._5$ rep. kol., f) $13._3$ fnt. ražene slame, $3._5$ fnt. siena, $0._4$ fnt. repičnih kolača.

Vriednost ove hrane po sienomierstvu: 100 funt. siena = 200 fnt. zobene slame, = 300 ražene slame, = 350 fnt. repe = 40 fnt. repičnih kolača; bila bi dakle u nekih slučajih dva puta tolika kolika u drugih, što lako iz navedenih pokusa vidimo; jer ako se vol nahrani u slučaju a) sa $17._5$ fnt., b) sa $18._0$ fnt., c) sa $16._2$ fnt., d) sa $11._7$ fnt., e) sa $10._9$ fnt., f) sa $11._{95}$ fnt.; naći ćemo opet u drugih slučajih ove razmjere:

100 fnt. siena	= 99	fnt.	zobene slame
„ „ „	= 101—102	„	ražene slame
„ „ „	= 666—714	„	repe
„ „ „	= 82— 98	„	repičnih kolača.

Ove brojeve nenajdosmo do sada još nigdje te se s nijednimi dosad poznatimi tabelami neslažu. Nepravilnost, t. j. više nejednakost tih ekvivalenta mislimo da se ima pripisati samo nestalnosti teorije, osnivajuće se na sienomierstvu.

Dokazav gore navedenimi razlozi nepravilnost ekvivalenta po sienomjerstvu, nemože nam se na ino nego da tu teoriju posve zabacimo. No da se ipak neka mjera za krmu pridrži, prisiljeni smo pomoću kemije i fiziologije drugi put potražiti, kojim bismo do sigurnijih pravila za hraniva doći mogli.

Nemislimo da će onaj, koj narav jedne ili druge domaće životinje upozna te joj prouči funkcije, koje joj obavljati narav naloži, da može tielom napredovati i čovjeku koristi donositi, nemislimo da će takov čovjek uzdvojiti o tom, da smo kadri pronaći takovu hranu, koja naravi živinčeta odgovara.

Veleći da smo kadri pouzdaniji put od dosadanjega pronaći, nemislimo tim reći, da je taj nepogrješiv tako, da se tuj kao po stalnu receptu mogu nedvojbena mjerila za hranitbu naznačivati, jer se nijedna mjera, nijedan ekvivalenat hraniva nemože za sve okolnosti i sva vremena ustanoviti. Ovakova obćenita mjerila dadu se tim mučnije ustanoviti za stočare i ratare, koji nisu kemiji niti fiziologiji u toliko vjesti, da bi mogli pronaći, koliko u kojem hranivu ima proteina (dušikovitih sastojina), ugljevnih hidrata (sladora, vlaknovine, ljepiva itd.), različitih soli, vode. Dolazi tomu još i ta nevolja, da još i sama znanost nije odgovorila na pitanje: koliko od napomenutih sastojina, to proteina to hidratâ, treba za proizvod mesa, kosti, loja, mlieka itd.

Ovdje dakle gospodaru nepreostaje drugo, nego da ustanovljivajući zakone, prema kojim hranitbu udesiti želi, uzme teorijom uglavljene ustanove samo u toliko, u koliko se s izkustvom slažu, te odgovaraju mjestnim okolnostim.

* Dr. W. Hennenberg und dr. F. Strohman. Beiträge zur Begründung einer rationellen Fütterung der Wiederkäuer 1. Heft Braunschweig str. 136.

Izkustvo o krumpiru na Gülichov način sadjenu.

Gülich je pokazao svjetu nov način, kako se krumpir ima saditi, da se proti gnjiloći sačuva. Na ovaj način počeše zbilja kumpir mnogi saditi, ali još nije konačno odlučeno, je li taj način toliko vriedan, koliko ga hvale, jer dočim jedni tvrde, da su od ovako sadjena krumpira dobili mnogo liepa i zdrava gomolja, prigovaraju mu drugi, da se način neobistinjuje onako, kako ga hvale. Dok se dakle ovo pitanje konačno neodluči, dužnost nam javljati izkustva, koja za i proti Gülichovu načinu govore.

U ovom pogledu čini nam se važno izviešće, što ga napisa čuveni u gospodarskih pokusih profesor Julio Kühn, kako je on uspio s Gülichovim načinom na pokušalištu u Halli.

Glasom mjeseca svibnja izdanoga izviešća činjeni su na gospodarskom pokušalištu u Halli, na 30 rali velikom polju s krumpirom na Gülichov način sadjenim obširni pokusi. Buduć da su i u Austriji s ovim načinom sadjenim krumpirom pokuse činili, bit će ovdje na svojem mjestu, da upoznademo obćinstvo s resultatom na ovaj način postignutim, što se može razabrati iz sliedećih točaka:

1. Po Gülichovu načinu dobije se od iste vrsti krumpira od pojedinih grmova više debela i liepo razvita gomolja, nego običnim načinom sadjena.

2. Od svih vrsti krumpira, što smo ih mi (Kühn) kod svojih pokusa upotriebili, i onih vrsti, koje je Gülich za svoju metodu najviše preporučio, dobismo po Gülichovu načinu na istom površju zemljišta manje krumpira nego od običnom načinom sadjenoga.

3. Gülichovim načinom sadjeni krumpir dadne od jutra, $62._6$ centa čista krumpira; a običnim načinom sadjeni dadne od jutra $121._2$ cente nečiste, a $104_{.2}$

Digitized by Google

cente čiste mjere. Osim toga valja primjetiti, da Gülichovim načinom sadjeni krumpir zato ipak nije osiguran proti gnjiloći.

4. Gülichov dakle način imade samo ograničenu valjanost, te se može ondje preporučiti, gdje se neradi o tom, da se na stanovitu zemljištu čim više krumpira dobije, nego gdje se hoće, da se pojedino gomolje čim većma umnoži. To je slučaj kod onakova krumpira, koj mnogo stoji te ga nije toliko moći dobiti, da bi se ga mnogo nasadilo; nadalje će ovaj način i kod onoga krumpira na svojem mjestu biti, kojemu hoćemo da valjanost iztražujemo. Za ovakov krumpir preporuča se Gülihov način tim većma, što se tako valjanost ili nevaljanost takova krumpira prije pokaže.

5. Neima dvojbe da pojedini grmovi na Gülichovu sadjena krumpira obilatije i većim gomoljem rode; ali to se ima ponajviše pripisati ranu i racionalno izvedenu ogrnjivanju. Nu za ovakovo ogrnjivanje netreba ipak svakomu grmu toliko prostora, koliko po Gülichovu načinu; i za običnim načinom sadjeni krumpir preporuča se rano ogrnjivanje.

6. Po četiri palca duboke sadjeno gomolje dade najobilatiji rod; dapače i po šest palaca duboko sadjeno dadne još obilatiji rod nego po Gülichovu načinu.

7. Pokusi našimi se uvjerismo, da se na laku, otvorenu i takovu zemljištu, koje je suši više nego drugo podvrgnuto, ima krumpir do 6 palaca duboko saditi, ali zato da na takovoj zemlji ogrnjivanje nije probitačno.

8. Kod naših pokusa pokazalo se, da do stanovite medje i prema jakosti zemlje na istoj rali tim više krumpira naraste, čim manje prostora imadu pojedine jamice krumpira.

9. Proti običnomu shvaćanju, da naime redovi imadu tim širji biti, čim je jača zemlja, pokazalo se našimi pokusi, da na uže redove sadjeni krumpir tim veći rod dadne, čim je jača zemlja i čim je bolje nagnojena.

10. Uzamši razmak redova na $0._6$ metra (= 23 palca) bit će razmak pojedinih grmova prema jakosti zemlje i različitim vrstim najzgodniji izmedju $0._3 - 0._5$ metra (= 12—19 palaca).

11. Pogledom na različite bolesti, i na tolike neprijatelje iz životinjstva probitačno je za svako naše gojeno bilje, a poimence i za krumpir, da se unutar stanovitih medja gušćemu sadjenju prednost dadne. Pregusto i pretiesno sijanje je toli pogledom na kolikoću koli na kakvoću plodova isto tako škodljivo, kao što i preriedko sijanje. To sve visi o tom, kakova je zemlja, kakova vrst sjemena i doba sietve. Nestoji gospodarska mudrost u tom, da se sjemena čim više prištedi, nego da se pronajde, koliko se najviše sjemena s uspjehom upotriebiti može. Koliko se više prištedi na sjemenu, toliko je manje sigurna obilna žetva.

12. Jeli ćemo dobiti više ili manje boljega ili lošijega roda od stanovita sjemena, i je li sjeme više ili manje bolesti nagiblje, to visi ponajviše o tom, kakove je vrsti sjeme.

13. Teorija ob izrodilosti krumpira u obće, a napose starijih vrsti, imade se odrješito zabaciti. Nije dokazano da bi produktivna snaga krumpira omalaksala, ona će krumpir danas kao što i nekoč do najvišega obilja dotjerati; stare vrsti nisu više nego i novije bolestim podvrgnute; iz sjemena novo uzgojene vrsti oboljet će prije nego stare vrsti. Najviše je do toga stalo, da se pomnjivo odaberu vrsti pa da se goje samo one, koje najviše rode te i nepogodam najviše odoljeti mogu. Buduć da su troškovi obradjivanja oni isti, izplati se gospodaru najviše, ako goji samo bolje vrsti. S toga nevalja prezirati stare vrsti, koje su se toliko vremena održale; ali isto tako valja nove pomnjivo iztraživati i prema vrlini ih prihvatiti.

Driemak iz domaćega maka.

U nas se mak sije samo u vrtovih i to radi sjemena, koje se za makovnjače i druga jestiva rabi. Osim ove koristi sije se i za ljepotu, jer različite vrsti maka krase vrtove svojim liepim cvietom. U drugih zemljah, navlastito Francezkoj i južnoj Njemačkoj počeše mak u veliko gojiti ne toliko radi sjemena, koliko radi driemka (opiuma), koj se iz zelenih makovih glavica dobiva. Nedavna je u Ulmu izložen bio iz domaćega maka dobljeni driemak, koj je ne samo finijim mirisom nego i jezgrovitošću istočni driemak nadmašio. U ovom driemku bijaše driemkovine (morfija) 13—15 postotaka.

S toga se vidi, da bi se gojenje maka ne samo gospodaru izplatilo, nego bi moglo narodno-gospodarski promet dignuti; jer budući da se samo iz Njemačke svake godine 6—900.000 for. u inozemstvo izdadne za driemak, a do 3 mil. za makovo ulje: kolik li dobitak za državu, kad bi se tolik novac kod kuće prometnuo. Dokazano je, da istočni driemak pogledom na podneblje nije u ništo boljem položaju n. p. od virtemberžkoga, pače je potrebito, hoće li mak da bude dobar, da mu polje bude nekoliko mjeseci pod sniegom. Od poznatih vrsti najbolji je za gojitbu tako zvani golemi mak, jer daje i sjemena i driemka najviše. U Virtembergu su pokušali gojiti iz male Azije doneseni mak, te je dao više driemka, nego ondje.

Driemak se dobiva ovako; makova kolik liešnjak velika glavica nareže se odozdó prema gori na zavoj tako ipak plitko, da se neproreže do nutar, da se sok nebi s nutar slievao. Tako narezanoj glavici podmetne se posuda, u koju se sok izciedja. U istoku puste ovaj sok izpariti na suncu, dočim to čine u Njemačkoj izkuhivanjem na vodi, t. j. posuda makovim sokom stavi se na kipuću vodu, dok se sav sok izpari. U Virtembergu su proračunali, da na jednoj rali naraste 101.380 makovih glavica, od kojih se dobije $7603._5$ grm. driemka, što vriedi od prilike $228._7$ for. Valja tomu dodati, da povrh toga ostane gospodaru makovo sjeme, koje isto

Digitized by Google

tako podpunoma i obilato doraste i dozreli, kan da mu glavica (tobolac) nije niti narezavana, te mu može sav trošak platiti. Kakovim biljem nasijana jedna ral zemlje može gospodaru 228 for. čistoga dohodka donieti? S toga je vidjeti, da će gojitba maka za koje vrieme mnogo drugo trgovinsko bilje iztisnuti.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Hrvatska i Slavonija na bečkoj izložbi. U držanoj na 1. ov. mj. sjednici izložbenoga odbora javljeno je odboru, da naši izložci neće biti smjesteni u glavnoj izložbenoj zgradi, nego u posebnom u tu svrhu prigradjenom paviljonu. O tom se porodi, kako se u „N. N.“ javlja, živahna debata, jer jedni vele, da u tom odstranjenju naših izložaka iz glavnih prostorija vide zapostavljenje naše zemlje, dočim se drugi tim tješe, da će i jedan dio ugarskih izložaka u paviljonu smješten biti, pak da i druge zemlje Pruska, Francezka, Englezka itd. imadu posebne paviljone. Mi u tom vidimo slabu utjehu, što se naša zemlja na izložbi uzporedjuje s inostranimi, dočim sve druge zemlje monarkije imadu mjesta u glavnoj izložbenoj palači. I tim se zapostavljenje slabo ublažuje, što će se uz naše izložke i nekoliko ugarskih izložaka u posebnom paviljonu, valjda Hrvatom za utjehu, izložiti. Gosp. predsjednik odbora je slabo dokazao, kako je probitačnije po nas, što ćemo u posebnom paviljonu izložiti svoje stvari, jer da će se tuj bolje pregledati i „veću predju“ da će izložci imati; jer kad bi tomu tako bilo, bili bi prvi Magjari poseban paviljon zaiskali i dobili. T.

Naši nar. zastupnici na ugarskom saboru o povišenju poreza. Govorivši onomadne o povišenju poreza, o kojem se sad u Pešti radi, izrekosmo nadu, da će naši zastupnici na zajedničkom ugarsko-hrvatskom saboru imati izjaviti, koli je to povišenje po naš narod teretno. Nismo se prevarili. Dotična osnova o povišenju izravnih poreza još doduše nije bila predložena saboru, ali su naši zastupnici gg. Živković i Drag. Mihaljević uzeli govoriti proti njoj u Deakovu klubu, kojemu je bila podnesena prije, nego dojde u sabor. Mi smo, govorivši onomadne o povišenju poreza, iztaknuli razloge, zašto se u nas porezi nemogu dalje povisiti, ako nećemo da nam platčalci pod tolikim teretim na svoju i zemaljsku štetu iznemognu. Gosp. Živković znao je pred Deakov klub izići s razlozi, koji nepuštaju, da se u nas i bez toga već do skrajnjega vrhunca dotjerani porezi dolje povisuju. G. Živković pridrža si pravo, da proti osnovi, bude li saboru predložena, obširnije progovori. — To se vidi, koliko vriedi, kad zemlja ima svoje financije u vlastitih rukah; jer naše domaće potriebštine nisu tolike, da bismo morali porez povećavati. T.

Rezitba vinograda, u koliko nije bila s jeseni ili za blage zime obavljena, sad je u podpunom tečaju. Izkusni rezači proriču nam dobru berbu; vele naime: dočim je prijašnjih godina bilo očje tanko i poput mušica maleno, ovogodišnje da je debelo i liepo sabito. — Tim se dakako hoće samo to da rekne, da je jedan od glavnih uvjeta izpunjen; jer dok se preko grabe do berbe sretno skoči, treba da se ih još više izpuni.

Porezna osnova, po kojoj se imadu porezi povisiti, bila je 2. ov. mj. u ug. saborskom odsjeku pretresana i po priedlogu financijalnoga odbora prihvaćena.

Česko gospodarsko vieće. Poznato je, da je česko „patriotičko-gospodarsko“ družtvo, što je umah s početka gospodarske interese Česke za bečku izložbu svojski branilo, razpušteno, a na njegovo mjesto „curatorium“ tomu družtvu imenovan. Sad bečki ministar ratarstva Chlumecky o tom radi, da se u Pragu za Česku stvori „landesculturrath“, koj bi „patriotičko-gospodarsko“ družtvo izmienio. Medjutim su česki velikaši i drugi veleposjednici, koji bijahu članovi razpuštenoga „patriotičko-gospodarskoga“ družtva, odlučili opet onakovo družtvo sastaviti, koje bi prije raditi počelo, nego što „landesculturratska komisija“ u život stupi.

Na bečkoj izložbi bit će rusko konjarstvo takodjer znatno zastupano. Iz Petrograda je već 28 plemenitih konja prijavljeno iz najznamenitijih konjarnica knezova Romana Sanguška, Otolevskoga i Kilkova, nadalje gospode Markovskoga Kominiva, Okolnikova, Kolobakina, Barbina itd.

Poljski miševi. Već minule godine bilo se po Njemačkoj mnogo miševa na polju pojavilo te su silnu štetu počinili. Minula jesen i zima čini se da su razplodjivanju miševa samo povoljne bile; s toga se ih gospodari ove godine više nego ikada boje, pa se u Bavarskoj spremaju, da ovoj nevolji umah početkom pramaljeća ozbiljno rat navieste, te se svi zajedno posla late, jer samo zajedničkim radom može se zlo suzbiti.

Golubi listonoše. Znade se koliku su uslugu Francuzom učinili golubi listonoše dočim, su u vrieme prusko-francezkoga rata izmedju zatvorena oda svuda Pariza i ostale Francezke samo oni savez držali. Sad hoće da se u Parizu zavod tih krilatih listonoša u veliko goji; vježbat će jih se naime svake godine 25.000, te će se razdieliti med različite tvrdjave.

Činimo gospodare pozorne na cienik, što ga današnjemu broju prilažemo.

Ciena žitu.

Varaždin 27. veljače 1873. Pšenica 80 fnt. po for. 5.35. Raž 70 fnt. po for. 3.85. Ječam 60 fnt. po for. 2.80. Kukuruz 80 fnt. po for. 3.55. Krumpir po for. 1.90. Pasulj po for. 3.15. Heljda po for. 3.60. Sieno po for. 1.40. Slama u snopju po for. 1.40. Slama prosta po 95 novč. Otava po for. 1.20. Djetelina po for. 1.40.

Beč 2. ožujka. Pšenica, ugarska u Beču 84 fnt. po for. 8.25 car. cnta.; ugarska u Gjuru 86—88 fnt. po for. 6.01 car. cnta. — Raž, slovačka u Floridsdorfu 91 fnt. po for. 4.95 beč. mjerov; ugarska u Švehatu 80 funt. po for. 4.50 beč. mjerov. — Ječam, austrijski u Pecingu 72 funt. po for. 3.70 beč. mjerov; ugarska u Beču 72 funt. po for. 3.65 beč. mjerov. — Zob, ugarska u Beču 48—53 funt. po for. 1.76 do 2.06 beč. mjerov; ugarska u Beču 52 fnt. po for. 2.20 do 2.22 beč. cnta.; ugarska u Beču 49—53 funt. po for. 3.68 do 3.95 beč. mjerov; ugarska u Gjuru po for. 1.54 do 1.56 beč. mjerov.

☞ Ovomu „Gosp. Listu“ prilaže se cienik od trgovca gosp. Popovića o sjemenju.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 11. U Zagrebu 13. ožujka 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Oplemenjivanje čokoća.

Hoteći čokot oplemeniti netreba nam nanj uciepiti mladicu ili oko od plemenitije vrsti, kao što činimo kod jabuka i krušaka, nego je dovoljno da od plemenite vrsti mladicu (rezpik) u zemlju utaknemo, da se razkorjeni. Ako ipak kad što govorimo ob oplemenjivanju čokota, činimo to s toga, što ima slučaja, gdje bi oplemenjenje bilo na svojem mjesto, dakako riedkih slučaja, jer u obće govoreći možemo vinarstvom dobro uspievati i bez oplemenjivanja čokoća. Na Rajni neznadu za oplemenjivanje čokota, u Austriji se njim riedko gdje služe, a i u Francezkoj manje čokot ciepe nego što bi se mislilo.

Ako smo nasadjivajući nov vinograd pogrješku učinili, te tekar onda, gdje je vinograd roditi počeo opazimo, da smo ga drugom lošijom vrsti nasadili, nepreostaje nam drugo, nego da ga ciepljenjem malo po malo preinačimo, jer nebi probitačno bilo, cieli vinograd na jedan krat izkorjeniti te onda dugo vremena na rod čekati. Jošte umjestnije bilo bi oplemenjenje vinograda ciepljenjem ondje, gdje se medju plemenit nasad samo nekoliko lošijih vrsti uvuklo, koje bismo htjeli izkrčiti. Mogle bi se, istina, nevaljane vrsti i grebenicami od plemenitijih bližnjih čokota zamieniti; ali ovakovo zamjenjivanje je s jedne strani s većim troškom skopčano, a drugo ostane nam takov trs 2—3 godine slab, dočim kod oplemenjenja dotični čokot samo jednu godinu slabiji ostane. Osim toga ima toliko slučaja, gdje jedne godine nismo kadri sve nevaljane čokote povaljenicami izmieniti, jer neima susjednih čokota, koji bi imali valjane za povalu mladice, dočim se oplemenjenjem može iste godine sve loše čokoće izbaciti.

Ima plemenitih vrsti čokoća, koje se za plemenit nasad u veliko veoma preporuča, ali takova čokoća neima dosta, da se u veliko nasadi: oplemenjivanje je najbolji način, kako se takova vrst u kratko vrieme brzo umnoži. Trebajući samo dva oka možemo od jedne duže mladice 5—8 čokota oplemeniti; a budući da kao što kod jabukovih i kruškovih mladica tako i kod trsa uciepljena mladica (na odraslu panju) kad što već prve, a druge godine sigurno rodi, neće vinogradar dugo čekati na plod.

Kad bismo mogli ovogodišnje čokotiće, onako kako mlade voćke, u loznjaku oplemeniti, mogli bismo i netrebajući u staro čokoće dirati, u kratko vrieme čitav nov nasad dobiti, ili kad bismo mogli, kako se čini s voćkami, čokotiće zimi u sobi oplemeniti, mogli bismo u kratko vrieme čitave nove vinograde nasaditi.

Žalibože da je čitavo oplemenjivanje čokoća, a navlastito u sobi, još tako novo i tako malo rezultata, da se čovjek nemože niti iz daleka onako na uspjehe osloniti, kao što kod jabuka i krušaka.

Hoteći spojiti odrezanu mladicu s razkorjenjenom bilinom za to, da se oboje sraste, valja nam ponajviše na dvoje paziti: na način, kako će se mladica i panj na dotičnih mjestih spojiti, a onda na vrieme, kada se ima ciepiti. U obće može se kazati, da ciepljenje u najviše slučaja nije s toga uspjelo, što se nije dosta pazilo na dobu, kad se imalo oplemenjivati.

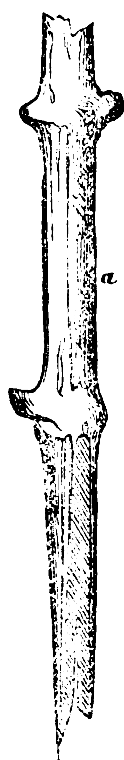
Pogledom na mjesto, gdje se imaju mladica i panj doticati ima se glavno na to paziti, da ucjepljivana mladica padne svojom korom tako na koru panja, da se likovinom, t. j. onim dielom, koj leži izmedju kore i srčike, mladica i panj spoje i to na čim više mjesta. Uciepljena mladica može se samo ondje prihvatiti, gdje se nove stanice, novi godovi zametnu. Mezgra uzlazi svake godine u drvetu likovinom, zameće ovdje godove (jahresringe), s toga se kod oplemenjivanje i ima najviše paziti na likovinu, t. j. onaj dio drveta, koj leži izmedju kore i nutrnjega drva. Nutrnje drvo, stari godovi, neimaju za ciepljenje osobite vriednosti, oni služe više drvetu za jakost, dočim se okolo nutrnjega drva kao okolo podporišta novi životni godovi svake godine nakupljaju.

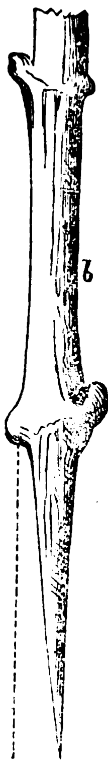
Digitized by Google

Glavna briga nam budi, da se mladica i divljak panj na čim više mjesta dotiču, prema tomu treba takodjer mladicu i panj zarezati, okanivši se svakoga drugoga umjetnoga i suvišnoga priredjivanja.

Oplemenjivalci voćaka odustaše već odavna od ciepljenja u razkol, gdje se naime prirezani divljak panj sredinom razkoli, pa se onda nutar utakne mladica s obje strane poput zagvozde zarezana, jer ovdje mladica dolazi s panjem u doticaj samo uzkim krajem, na kojem je ostavljena kora, dočim mnogo širji kraj padne nutar iza likovine, gdje se nemogu nove stanice stvarati.

Mjesto ovoga načina zarezuju danas mladice na plosak samo na jednoj strani, a onda s gornje tik izpod oka zarežu mladicu priečki tako, da ovom zarezinom na panj sjedne, te se mladica nanj samo **nastavi** (sl. a, b).

Ciepljenje nastavom je od onoga na razkol s toga mnogo probitačnije i s uspjeha sigurnije, što je i mladici i panju zgoda dana, da se na više mjesta mogu srasti, jer su im zarezine širje; a kad se kod razkola s manje sljubnih mjesta mladica uhvati i rano do ploda dospije, koli prije i sigurnije će to polučiti, ovim načinom, gdje se mladica navedenim načinom na panj nastavlja.

Mi smo ovim načinom u pokusnom vinogradu mnogo čokota zaciepili i pronašli, da se isto tako dobro uhvatilo, kao što i u razkol; a ono mnenje nije opravdano, da se plemenita mladica, stojeći u razcjepu čvršće, prije i sigurnije uhvati; jer iz malo prije navedenih razloga poluči se to sigurnije upravo kod ciepljenja nastavom.

Druga točka, na koju nam kod oplemenjivanja osobito paziti valja, je doba kad se ima ciepiti. To je izkusnim voćarom poznato, da se svaka vrst voćaka nesmije ciepiti, kad su u podpunoj mezgi, medju takove voćke brojimo trešnje i šljive, jer se ove neće ili težko u to doba ciepljene prihvatiti, dočim se kruške i jabuke onda najlakše prihvate, kad su u podpunoj mezgi. K prvim voćkam, koje netrpe da se u mezgi ciepe, spada i čokot. Što je tomu razlog, to se ovaj par još nemože kazati, moguće da to visi o tom, kakov je koj sok. Jer se trešnjev sok, kako je poznato, na zraku brzo promieni, naime posmedji, te se po svoj prilici uplivom zraka raztvori. Ako je tomu tako, onda se da kako iz takova soka nemogu nove stanice zametati.

(Svršetak sliedi.)

Kako se najnovije pripravlja zemljište za špargu.

Dosadanji način, kako se zemljište za špargu pripravlja, obće je poznat. Netreba razlagati, koliko se tuj truda i troška izgubi, dok se po starom načinu podignu duboki bedemi, na kojih se ovo toli obljubljeno povrtelje uzgoji. U novije vrieme počeše umniji vrtljari o tom raditi, kako bi se prostiji i jeftiniji način pronašao, kojim bi se uz to i bolja šparga uzgojila. U tom poslu uspio je najbolje Francez **L'herault** u **Argenteuilu**, koj je špargom na svoj način uzgojenom bogatim postao. Danas se na ovaj način u velikom dielu Francezke šparga goji, te se je za milione u Englezku i Rusku izvozi.

L'herault postupa ovako: Špargi odredjeno zemljište, koje treba da bude suho i puhlo, prekopa se koncem ožujka za dvie lopate duboko te se ujedno ukopa mnogo na polak strunuta gnoja. Sad se prekopana zemlja poravna, pak pozataknuv na kraju po 10 palaca razdaleko kolčiće, povuku se do drugoga kraja vrpce (žnore) te se prema njim izkopaju po dva palaca duboki jârci. Nasipav u jarke pol palca visoko crnice zemlje, kakova se iz klila izvadi, pomiče se po jedan palac razdaleko sjeme, a onda se ovo opet takovom zemljom po pol palca visoko zasiplje. Napokon se tako nasipano zemljište kratkim konjskim gnojem pokrije. Ako uztraje jako suho vrieme, valja posijanu špargu polievati a i korov plieti. Pošto su biljke po 4 palca visoko ponarasle, valja ih na lako okopati, da se zemlja prorahli. Buduće godine su biljke već toli jake, da se mogu na stalno špargište presaditi.

Šparga voli laku, suhu, vapnenatu zemlju; koja osim toga treba da bude prema suncu. Za stalno špargišće treba takovu zemlju već s jeseni prirediti, dočim se na dvie lopate duboko srigola. Uz rigolanje valja mnogo polustrunuta konjskoga gnoja ukopati i zemlju tako preko zime ostaviti.

Mjeseca ožujka, ili u obće pošto je jake studeni nestalo, prekopa se zemljište jošte po jednu lopatu duboko, te se poizbaciv sve kamenje liepo poravna.

Pošto je zemljište tako priredjeno, pozataknu se na kraju kolčići po 4 stope razdaleko, povuku se do drugoga kraja vrpce, kojimi je red kako će šparga posadjena biti naznačen. Sad se izpod svake vrpce (u svakom redu) izkopa 6—7 palaca dubok i 15 palaca širok jarak, dočim se zemlja lievo i desno izbaca.

Digitized by Google

Izkopav sve jarke načine se u svakom po 4 stope razdaleko mali humci (kupčići), na koje će se pojedine biljke svojim korienjem posaditi. Na svaki kupčić naspe se po $^1/_2$ palca smrvljena konjskoga gnoja te se saditi počme. Sadjenice postave se na onako priredjeni kupčić, te pošto je korienje dobro razloženo pospe se opet drobnim gnojem, pa popritisnuv gnoj svuda okolo korienja tako, da neostane medju žiljem i gnojem prazna prostora, zaspu se tako udešene sadjenice po palac na visoko smrvljenom zemljom.

Označiv napokon svaki kupčić štapićem, prigrne se sa strana zemlja te se njom jarci tako zagrne, da šparga bude po 4 palca zemljom pokrita.

Ljeti netreba drugo, nego da se zemljište po kad što na lako prokopa te se i korov ukloni; ako je suša zavladala, treba vodom ili gnojnicom polievati.

Za špargu se netreba bojati, da će pozebsti, ona je kadra i jakoj studeni odoljeti, a zraka treba da ima uviek.

Ako je šparga, kao što po starom načinu, preduboko usadjena, strunut će joj korienje, ili će se podanci, tražeći zraka nadignuti, što jedno i drugo škodi napredovanju. S toga se s jeseni, najzgodnije mjeseca listopada iztjerala batavca do polovice odrežu (računajući ne od zemlje nego od korjena), pa se zemlja opet lievo i desno razbaca tako, da podanci šparge ostanu preko zime samo 2—3 palca zemljom pokriti. Korienje pokrije se doduše gnojem, ali tako, da batva budu na zraku; dakle valja gnoj samo okolo batava naslagati tako da ona ostanu nepokrita.

Druge godine s pramaljeća ukloni se gnoj, jer je korienju dovoljna gnojnom vlagom nakvašena zemlja; ali zato se minule jeseni odgrnuta zemlja opet prigrne te se oko šparge načini opet kupčić tako, da bude biljka po 8 palaca zemljom pokrita. Ljeti treba opet okapati da drač mah neotme.

Mjeseca listop. odrežu se batva opet do polovice, zemlja se odgrne tako, da biljke budu samo po dva palca zemljom preko zime pokrite, ali se zato korienje ogrne gnojem, u kratko: sve kako i prve jeseni.

Medju špargu može se posaditi salate, kupusa, rotkvice i drugoga povrtelja, samo ne odviše niti preblizu do šparge.

Treće godine počme se već šparga rezati. Mjeseca naime ožujka odgrne se gnoj opet, a zemlja se na 12 palaca visoko prigrne, kao što i prije.

Ovako se barać́e svake godine dotle, dok šparga traje, traje pako ovakim načinom gojena 25 do 30 godina.

Neprestanim obradjivanjem ostane zemlja tako rahla, da čovjek može svakomu batvu do doljnjega kraja doseći i ondje ga podrezati. Režući špargu valja paziti, da se dva batva na jedan krat neodrežu, ili da se neostavi oduži panjić, jer jedno i drugo špargi škodi.

Dočim se dakle šparga običnim načinom gojena tulci poklapa te se iznad zemlje reže, ostane L'heraultovim načinom gojena pod zemljom te se pod njom i reže. Vlagi zemaljskoj ima se pripisati, da šparga pod zemljom uviek mekana ostane, dočim običnim dosadanjim načinom na zraku odrveni. U tom dakle leži razlog, što je na francezku uzgojena šparga tako izvrstnom.

(Pr. L.)

Gojitba kunića.

Divlji kunići, pošto su se u priedjelu razplodili, mogu biti ne samo dosadni, nego i tako škodljivi, da ih gospodari svimi mogućimi sredstvi izkorjeniti nastoje, što im ipak veoma mučno za rukom pojde, jer budući da ženka svake godine osam krat svaki put po 5—12 mladih okoti, može potomstvo od jednoga para za 4 godine preko miliona narasti. S toga su u sjevernoj Francezkoj jedno vrieme toliko štete počinili, da su imanja cienom na polovicu spala.

Nu kao što su divlji razplodjeni kunići veoma škodljivi, tako mogu pitomi, ako se u zgodnih kunićištih zatvoreni goje, biti vrelom obilata prihoda; osobito se goje novije vrieme, gdje je svaka vrst mesa, navlastito pako divljačina dan na dan sve skuplja. Meso od kunića je veoma tečno, a koža se prodaje budi za krzno budi za dlaku klobučarom i za fino predivo. S toga se u Francezkoj pitomi kunići tako obilato goje, da ondje više milion forinti na godinu za nje dobiju. U tu svrhu sagrade zgodna kunićišta, opekom ili kamenom popodjena da ih nemogu kunići podravati, te im se nutri priredе različite dugačke luknje i šupljine, gdje se mladi legu. Ljeti se hrane svakojakim zelenjem a zimi sienom.

Takovih kunićišta nalazimo takodjer u Belgiji, Švajcarskoj i Njemačkoj. Poimence bavi se gosp. W. Keppel u Bavarskoj, u Aichu kod Kemptena gojitbom kunića, te ih stranom kod kuće troši, stranom prodaje. Pečena kunićina veli ovaj kunićar, ide čovjeku u slast kano da kopuna jede. Hrana, što ju kunići potroše izplati se samim gnojem, dočim meso i krzno za dobitak ostane; čista mesa dobije se 3—4 funte.

Pitomih kunića ima mnogo suvrsti, najvažniji su dugačkih klapasti ušiju i angorski, koji se osobito mekanom dugačkom dlakom odlikuju te ih goje za najfinije tkanine.

Budući tolika korist pitomih kunića, bilo bi vriedno da ih i u nas gojiti pokušaju.

Digitized by Google

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Iz sjednice izložb. odbora. Dne 7. držana je sjednica izložbenoga odbora, gdje se medju ostalim i opet povela rieč o vinarskom porotniku. Gosp. prof. Zoričić misli naime, da bi se odašiljajući na bečku izložbu porotnika za vinarstvo imao odaslati takov, koj bi ovu za naš narod toli važnu struku kod porotnoga presudjivanja umio valjano zastupati, a tomu bi se htjelo strukovnjaka, koj je sam vinogradar i vinar. Ovo po našem sudu posvema osnovano mnenje pobijano je čudnovatimi prigovori, da ondje neće trebati toliko vinarske strukovnosti, koliko druge „vještine“. Radi bismo znali, kakova je vještina kod presudjivanja vinarske struke priečija od one, koja se osniva na poznavanju dobrote vina. Sama porotnikova jezičavost mogla bi ondje dovoljna biti, gdje porotnik nebi proti sebi imao ovejane strukovnjake, kao što će ih u Beču imati, nego samo jezičave vikače. I onaj prigovor nečini nam se neoboriv, kojim se veli, da su naša vina na dosadanjih izložbah samo „s neumjestna postupanja“ ostala zapostavljenâ; jer ako se pod ovim „neumjestnim postupanjem“ ima razumievati nevaljanost domaće manipulacije, onda je najbolje naša vina kod kuće ostaviti, pošto se od parižke i gradačka izložbe nije u toliko usavršila, da bi se željenu uspjehu nadati mogli; ako se pako pod „neumjestnim postupanjem“ ima razumievati nezasluženo postupanje s našimi vini na dosadanjih izložbah, onda je to najbolji dokaz, da je na bečku izložbu probitačno, pače neobhodno nuždno poslati porotnika vinarskoj struci vješta. Razumije se, da s vinarskom vještinom treba da bude skopčana odlučna volja i potrebita obćenita vještina, kojom će porotnik i htjeti i znati interese hrvatskoga vinarstva braniti. Držimo da naša zemlja nije tako siromašna te se nebi mogao takov strukovni porotnik naći. T.

Japanska gorušica (muštarda). Gospodarsko družtvo posijalo je na pokušalištu dobljene od berlinskoga družtva za aklimatizaciju pravoga japanskoga gorušičnoga sjemena, koje je dobro uspjelo. Japanska gorušica odlikuje se ljubko-oštrim mirisnim tekom te našim vinkotom priredjena odgovara svim uvjetom, što ih sladokusi od izvrstne muštarde zahtievaju: može se dakle reći, da u tom pogledu svaku drugu gorušicu nadkriljuje. Posijanu na dobro priredjenu zemljištu valja od korova po kadšto plietvom očistiti, pak je sav posao dovršen. Gospodarsko družtvo ima još nešto sjemena te ga može članovom, koji se za vremena prijave, bezplatno ustupiti. — (Izviešće dobismo od člana, koj se o izvrstnosti japanske gorušice osvjedočio. Ured.)

Predujmiona veliko-gorička. Iz zapisnika veliko-goričke podružnice doznajemo, da su ondje u sjednici 20. veljače pročitana pravila za predujmionu i prihvaćena te će se sad samo vladi za potvrdjenje podnieti. *

O porezovnoj osnovi na ug. saboru. Gosp. Dobner, min. koncipist sastavio je po nalogu ministarstva priegled sustavâ izravnih poreza, kako su osnovani po drugih evropejskih državah, te će ovaj na 100 araka napisani izradak ugarskoj vladi na saboru služiti za dokaz, da se u zemljah ugarske krune prema drugim zemljam može porez povisiti. — Neznamo, je li gosp. Dobner u tom izradku dokazao, da su izvori izravnih poreza: poljodjelstvo, stočarstvo, obrtničtvo, trgovina, — komunikacije itd. isto onako razvite i usavršene, kao što i u onih zemljah, prema kojim bi se imao naš izravni porez povisiti. Kako u Ugarskoj, neznamo; ali da toga u Hrvatskoj i Slavoniji još nije, i neće još mnogo godina biti, o tom neima čovjeka, koj bi uzdvojiti mogao.

Vuci u Ugarskoj. „Ill. lndw. Ztg.“ javlja, da su oko Debrecina vuci toliko mah oteli, da su nekomu vlasteliuu jedne noći 110 ovaca poklali.

Miševi u Njemačkoj, poimence Bavarskoj učiniše već toliko štete, da su mnoge usjeve morali preorati, pa ako nebude s pramaljeća kiše s paledicom, da se velike nevolje od ovih pustošilaca boje.

Striženje marhe. Sad su na mnogih mjestih stočari počeli za ljeto svoju marhu strići, te je za taj posao neki Englez veoma umno načinio nožice (škare), koje u Draždjanih prodaje Schubart i Hesse za $5^1/_2$ talira, a veoma lako se s njimi radi.

Obćeniti plug. Dobar gospodar, ako hoće da svoje zemljište prema napredku ratarskih znanosti racionalno obradjuje, mora da ima mnogo vrsti ratila: obični plug, podrivač, ekstirpator, kultivator, ogrnjač, izkapač za krumpir itd. Sad su tvorničari izumjeli mjesto svih ovih ratila samo jedan obćeniti plug, koj se za sve ove radnje s najboljim uspjehom rabiti može, dočim mu se naime neke česti odviju, a druge opet priviju. Takov obćeniti plug može se dobiti takodjer u Mošonju (Wieselburg) u tvornici g. C. Kühne-a za 76 for.

Kako je krmetina različita prema hrani, kojom se krmad tovi. Englez Beever, koji se pitanjem krmadi u veliko bavi, oglasi sliedeće opazke: Najtečnije i najteže je krmeće meso, ako je krmče mliekom hranjeno; za mliekom najbolje je meso, ako je krmad hranjena zrnjem: kukuruzom, ječmom, zoblju ili grahom. Od krumpira je meso riedko, lako i netečno. — Mekinjam hranjena krmad daje žuto i loše meso. — Od željuda (žira) je meso tvrdo i nezdravo. — Probitačno je dakle krmke žirom pitane duže vremena prije nego se kolju, kukuruzom ili drugim zrnjem hraniti.

Ciena žitu.

Varaždin 6. ožujka 1873. Pšenica 80 fnt. po for. 5.50. Raž 70 fnt. po for. 3.50. Ječam 60 fnt. po for. 2.70. Zob 40 funt. po for. 1.40. Kukuruz 80 funt. po for. 3.55. Krumpir po for. 1.80. Pasulj po for. 3.15. Heljda po for. 3.50. Sieno po for. 1.45. Slama u snopju po for. 1.40. Otava po for. 1.40. Djetelina po for. 1.50.

Beč 8. ožujka. Pšenica, ugarska u Gjuru 86 funt. po for. 8 beč. mjerov. — Raž, moravska u Floridsdorfu 80 fnt. po for. 4.90 beč. mjerov; austrijska u Beču 79 fnt. po for. 4.80 beč. mjerov; austrijska u Floridsdorfu 80 fnt. po for. 5 beč. mjerov. — Ječam, slovački u Novih-Zamkih 73 fnt. po for. 3.73 beč. mjerov; ugarska u Beču 73 funt. po for. 3.85 beč. mjerov. — Zob, ugarska u Beču 48—52 funt. po for. 1.78 do 2.08 beč. mjerov; ugarska u Beču 52 fnt. po for. 2.22 do 2.25 beč. mjerov; ugarska u Beču 49—52 funt. po for. 3.72 do 3.98 beč. cnta.; ugarska u Beču po for. 1.56 do 1.88 beč. mjerov.

* Preporučamo gospodi, da ih dadu ovejanomu stilisti pregledati, jer pravila brdovačke predujmione nisu od zemaljske prokurature još do danas poradi stilističke (!!) nesavršenosti odobrena. T.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić**.

Digitized by Google

Broj 12. U Zagrebu 20. ožujka 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

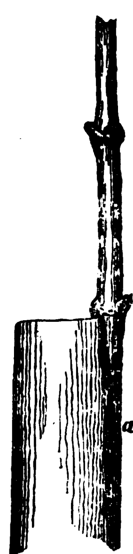
Oplemenjivanje čokoća.

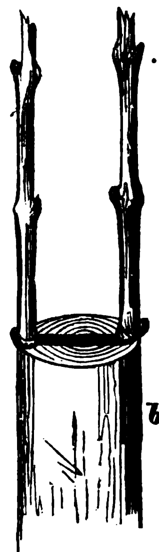
(Konac.)

Toliko je izkustvom dokazano, da se čokot može s uspjehom ciepiti samo mjeseca veljače, prije nego se sok počme gibati, ili pako malo prije cvatnje, pošto je sok nešto manje kolati počeo. Probitačnije će svakako biti, da se ova radnja izvede prije cvatnje, jer se već veljače u zemljištu vinograda nemogu takve radnje započeti. U obće je rano s pramaljeća veoma težko zgodnu dobu za ciepljenje čokota pogoditi, jer ima slučaja, gdje je ciepljenje u isto doba jedno uspjelo, drugo nije. Kod kratko obrezana čokoća bit će najzgodnija doba za ciepljenje onda, pošto su mladice po dvie stope na dugačko ponarasle.

Kod ciepljenja valja na to paziti, da se mladice tako nizko kod zemlje u panj utaknu, da se nije bojati, da će nizko ležeća spavajuća oka potjerati i tim uciepljenoj mladici hranu oduzeti. S toga se čokot po stopu duboko odkopa i jama tako široko razgrne, da se može bez zapreke raditi, pa se onda panj izpod kojega čvora tako razimice odpili, da čovjek dobije gladku stran koja nije žiljem prerasla, očistiv zatim pripiljeni panj krpom od zemlje i drugoga smrada, pritakne se jednogodišnja dobro dozrela mladica prirezanu mjestu. Prerezujući mladicu valja se služiti jako oštrim nožem, jer buduć da trsovo drvo nije tako čvrsto kao što jabukovo ili kruškovo, te je srčika krhka a stanice velike, može se lako pod tupim nožem prekinuti ili drugčije skvariti.

Ako ciepimo na razkol uzme se oštar odebela hrbta, nož pa se nastaviv ga u sredinu prirezana panja, ovaj po tri palca duboko razkoli, te se u razkol nešto dalje od sredine prama jednomu kraju drvena ili željezna zagvozdica utakne, da se mladica tim bolje može umjestiti. Dolnje oko utaknute mladice okrene se prama vanjskoj strani, jer je izkustvom dokazano, da blizu njega ima više životne snage, te će se tako prije prihvatiti, uz to biti će doljnje oko upravo do one strani mladice, koja se neposredno s panjem ima srasti. (Vidi sliku).

Pošto je mladica s jedne strani dobro utaknuta, može se isto tako druga s protivne strani uvrstiti. Obaviv to sveže se panj čvrsto bekovom ličinom jer ova, dok se mladice srastu, svježa ostane, dočim vrpca (špaga) prije sagnjije. Može se takodjer razkolina ilovačom zamazati, ali nuždno to nije, nu preporuča se svakako, da se ovezana mjesta i mladice omotaju mahovinom, koja ogrnuta zemljom će jednomu i drugomu vlagu davati, dočim bi inače razkoljeno mjesto i mladica osušiti mogla.

Pošto si tako ciep ovezao i omotao, zagrne se zemljom sasvim te se ozgor tik iznad mladica završi malenim kupčićem sitno smrvljene zemlje, kroz koju će mladičice lako probiti moći. Da se uciepljene mladice nekoliko palaca iznad zemlje vani ostave, nije probitačno s toga, jer bi se lako osušiti mogle. Iznad zagrnuta ciepa zapiknu se unakrst dva kolčića, da prekapajući vinograd nevidjene mladice nebi se pogazile ili drugačije oštetile.

Ako se ciepi nastavom postupa se isto onako, kao što i kod razkola samo valja primjetiti, da se nastavljena mladica nemože tako lako neposredno bekovom ličinom privezati, s toga ju valja najprije pamukom a tek onda bekovom likom ovezati.

Digitized by Google

Ako se je ciepilo poslje mezge, t. j. poslje cvatnje, potjerat će ciep već za 14 dana te će se na mladičicah poznati, je li se ciep prihvatio.

Prihvaćena ciepa bit će mladice za 4 tjedna već po dvie stope dugačke, a isto onako debele, kao da su iz reznika potjerale. Pod kraj ljeta narasti će, ako je inače panj jak, po 4—6 stopa dugačke.

Mnogokrat smo vidjeli, da su mladice ciepa još bujnije i veće izrasle nego one iz reznika, jer se sav sok čitavoga korjenatoga panja samo u ono oko uciepljene mladice sabio; ali upravo poradi ove bujnosti dogodilo se takodjer, da su mladice, ako je rano jaka zima nastupila, do dna pozeble.

Da ciep tako silne mladice potjera, dokazom je i to, što mladice toliko puti već iste godine liepih grozdova imadu, kano i dozrele.

Ovako bujno iztjera ciep dakako samo ondje, gdje su se pravilno uciepljene mladice s panjem srasle. A ima slučaja gdje potjeraju iz oka samo kratke i tanke mladičice onako, kao što iz ključaca u loznjaku te i onda misli, da se ciep prihvatio. Ali pregledav ciep pozornije naći ćemo, da se mladice nisu prihvatile niti srasle s panjem, nego su izvan panja u zemlji korienje pustile. S takovom mladicom smo dakako svrhu promašili te bi bolje bilo, da smo bili prost reznik dublje u zemlju usadili.

Osim ovih opisanih i preporučanih načina ciepljenja ima ih jošte više, ali ih mi nemožemo preporučati. Negdje naime ciepe u panj iznad zemlje, pa pošto se prihvatio povale ga iste godine, da se ukorjeni. Isto tako povaljuju i one čokote, gdje ljeti zaciepe zelenu u zelenu mladicu. Nu ovdje su dva posla, jer ako hoću da čokot oplemenim povalom, onda to činim umah s početka.

Po Babo, od kojega smo ovaj sastavak i uzeli iz „Weinlaube“, veli da bi veoma koristno i po razplodbu plemenita čokoća važno bilo, kad bi se dvogodišnji korjenjaci budi u loznjaku budi u sobi oplemeniti mogli, ali da je njemu od sto ciepova u sobi uciepljenih samo jedan, a od onih u loznjaku da nije nijedan uspio. On ipak misli, da bi i to imalo za rukom poći, te sveudilj pokuse čini.

Krvavo močenje životinja.

Često puti opazi se kod životinje, da mjesto obične mokraće teče od nje više ili manje krvava ili takodjer poput luga tamno-smedja mokraća; uz to neosjećaju gdjekoje životinje znatne boli, ali gdjekoje stenju i jecaju, što pokazuje, da znatnu bol osjećaju. Ovakove životinje, ako im neima pomoći, poginu s pomanjkanja krvi. Bolest se pojavlja kod pasa, konja, ovaca, a najčešće goveda.

Što je uzrok krvavu močenju, nije uviek odkriti moći. U mnogom slučaju bit će tomu kriva navala i skvarenost krvi, što opet dolazi od nevaljane krme, gnjile vode, a u mnogom slučaju i prebujnoj krmi, kojom se bezposleno živinče tovi. S toga ćeš ovakovu bolest često opaziti kod dobro gojenih i bujno hranjenih ali bezposlenih konja, jer kako ih opet ma i pod lakšu radnju zapregneš, pojavi se bolest te tako spopadne konje, da se mučno oporave.

Često dolazi krvavo mučenje od bolestnih bubrega, mjehura i drugih močila, n. p. poslje upale bubrega, ili ako je mjehur kojim načinom ozliedjen, a u mnogom slučaju je bolesti kriva druga bolest, bedrenica. Mnogo puti kriv je bolesti brutalan čovjek, udariv živinče žestoko po bubrezih, močilih ili drugom kojem mjestu, koje je s napomenutimi organi u tjesnu savezu.

Životinje s ove bolesti bolujuće nemirne su s početka, sad se legnu sad opet ustanu, pregiblju se hrbtom i pripravljaju se često, kao da bi htjele močiti, ali puste svaki put samo po malo više ili manje krvave mokraće; ako ih kod bubrega ma i nježnije pretisneš ugnu bokove, neće da jedu, a žila im brže tuče.

Ako se pronajde uzrok bolesti, može živinče, kako rečeno, za nekoliko dana ozdraviti, inače se bolest protegne na duže vremena i živinče pogine.

Kod goveda dolazi krvavo ili tamno-smedje močenje od nekojega oštroga bilja, što ga jedu ili takodjer od nekih insekta, koje govedče s travom pojede. Takovo bilje je: mladi izbojci od crnogorice, puplje od drugoga grmlja i drveća, navlastito hrastova, bukova, glogova, jablanova, malone sve vrsti žabnjaka, mlječike (eophorbia), vjetrenice (anemore), miloštice (gratiola), mrazovac (colehieum aut) pavit (sirobat, clematis) proljetni gorocviet (adonis vern.), brusinca, jagodnjak, zatim u močvarih rastuće sitine, šašike. Jošte opasniji su neke vrsti kukci, koje živinče s drugom hranom pogutne, kao što su n. p. ušenci, što ih na lišću nalazimo, gusjenice od leptira četnjaka (processions spinaes) kokice (meloe) babak (španj. muha) itd.

Kod liečenja valja se najprije osvrnuti na uzrok bolesti. Ako se drži, da je krvavo močenje došlo od paše, valja bolestno živinče nekoliko dana u hlievu ostaviti, te ga suhom krmom hraniti. Za nutrnje liekove preporučaju se uljevite i sluzovite stvari: Uvarka od lanena sjemena $1/_2$ oke sa 3 lota gorke soli dobro promiešano, svaki dan po dva krat. Tim će se upaljena močila ublažiti.

Ako se misli, da je bolest došla od udarca, ili u obće od kakova potresa bubrega, valja na križa i bokove hladne obloge stavljati.

Ako živinče mnogo krvi gubi te se bojati da oslabi, valja uvariti i piti mu dati takovih stvari, koje organe u obće stežu, kao n. p. cecelja na mlieku, od

Digitized by Google

stežnikova korjena (tormentilla), kisela mlieka s koceljem (alanom) ili zelenom galicom, stučene hrastove ili vrbove kore s nešto pepelike pomiešano s posejami i tako dalje.

Ako se drži, da je krvavo močenje posljedica bedrenice, onda su dakako sve protimbe badava.

Pirika.

Neimaš drača ni korova, koj bi gospodaru toliko dosadjivao i toliko mu štete činio na polju, koliko pirika. Po oštrom lišću nalik na šaš, puzajućoj koljenčastoj stabljici i preobiljnom žilju mislimo da ju svaki ratar pozna. Pirika se tako silno razgranjuje, da će za kratko vrieme svojim žiljem i koljenčastim vlaćem zemlju poput saga pokriti i svako drugo bilje zadušiti. U tom i leži velika škodljivost pirike te svaki umni ratar treba da svu silu u to upre, kako bi ju izkorjenio.

Ako izuzmeš močvar i cretište, pirika će ti uzbujati i zasmraditi svako zemljište, bilo ono glinasto ili vapnovito, ilovasto ili pjeskovito, suho ili vlažno. Najradje ipak raste, uz druge jednake okolnosti, na zemljištu od podsjedajuće vode vlažnu, jer pirika ipak više podnosi vlagu, nego ikoje od našega gojena bilja.

Nu i pirika ima dvie nevolje, koje ju ubijaju, koje dakle gospodar treba da proti njoj upotriebi, a te su: oskudica svietla i duboko oranje

Mnogi doduše opaziše, da pirika gnoja netrpi, jer na gnojnoj zemlji zbilja izgine, nu tomu nije pomogao gnoj, nego obradjivanje zemljišta i bujno uzgojeno bilje, čim je pirika u sjenu bačena, a to ju ubija. Jer to je opaženo, da ovaj korov buja samo nekoliko palaca pod zemljom, da može svietla dobivati, dapače ćemo toliko puti vidjeti, kako se žilje iz zemlje pomolilo, da do svjetla dopre. Ako je ipak zemlja dubokim oranjem prorahljena, silazit će pir kino korienje i u dubljinu, ali je tim sišlo u svoju propast, osobito ako donj nemože svjetlo.

Poznavajući dakle narav ovoga korova znamo i način, kako ga utamaniti.

Ako je zemljište vlažno, valja ga prije svega dreniranjem ili drugim načinom osušiti, onda plitko (2—3 palaca) zorati, zoranu piriku oštrom branom iztrgati, zatim za nekoliko vremena stajskim gnojem nagnojiti i duboko zaorati pa na njem sijati bilje, koje valja okapati. Osušiv zemlju, izgubila je pirika potrebitu vlagu; preorav zemljište duboko, silazi pirikino žilje u dubljinu a uzbujav posijano bilje pritisne svojom sjenom piriku. Neimajući dakle vlage niti svjetla ne samo mora da pogine, nego će joj žilje i puzajuće vlaće u dubljini sagnjiti i pretvoriv se u trulež zemlju crnicom pretvoriti.

Uspievanje i propadanje pirike visi takodjer o tom, kakovu vrst bilja gospodar na zemljištu posija. Najradje ima pirika žito jer tjerajući ovo samo uzko lišće, može pirika tim više svjetla dobivati, što se žitno lišće počme, kako zrnje debljati stane, sušiti, a medju samo vlaće svjetlo lako probija. Pogibeljnije za piriku, dakle probitačnije po gospodara jesu sočivnice (komušasto bilje), jer ovo svojim širokim i gustim lišćem piriku tim gušćom sjenom pritisne. Još su bolje okapanine, krumpir, repa, kukuruz itd., jer okopano bilje tim bujnije raste i jaču sjenu na piriku baca, pak i samo okapanje neide piriki u prilog.

Iz navedenoga može se razabrati, da se oni neće nikada pirike riešiti, koji svoja zemljišta, bila ona plodna ili loša, plitko oru i na njih ponajviše žito siju, pa makar oni rabili plugove, brane, rahlice i ekstirpatore: troška će biti više, ali pirika će bujati kao što i prije ako ne jače.

Što je na sjenokošah màšina, to je na oranicah pirika; kao što je ona znak zapuštenih sjenokoša, tako je ova dokaz, da se zemljišta loše obradjuju.

Mnogi gospodar i nesluti, što je uzrok, da mu se nasijana i po koj put dobro priredjena zemlja onako slabo izplatila; a kad bi pozornije proučio stanje zemljišta, pronašao bi, da je tomu kriva pirika, koja je ne samo mnogo hraniva bilju otela, nego mu prepletavanjem daljnji razvitak zapriečila.

Ovako dakle pogibeljan korov zaslužuje, da se pozornim okom prati i upotriebi svaka zgoda, kojom bi se čovjek poslužiti mogao, da ga utamani.

Kako se gorušica sije.

U posljednjem broju preporučismo našim gospodarom sijanje japanske gorušice, koja se najboljom od dosad poznatih vrsti pokazala. Premda se u drugih zemljah gorušica u veliko sije te se osim drugih potreba za izvadjanje goriva ulja rabi, nemislimo da bi se u nas, budući promet s ovakovim plodom još slabo razvit, drugačije izplatila, nego samo u toliko, u koliko se za različite domaće potrebe rabi. U tu svrhu bilo bi dovoljno da se u vrtovih sije.

Gorušica najvoli ponešto puhlo debelo zemljište, ako nije vlažno. Bolje joj ugadja suha nego vlažna godina. Sije se od mjeseca ožujka do travnja i to na riedko. Razumije se, da ju treba plietvom od korova čistiti. Dozreli za 16—20 tjedana. Kako mohune počmu smedjiti, valja ju žeti.

Digitized by Google

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Bečka svjetska izložba 1873.

Proglas.

Pošto je već započelo pošiljanje izložiti se imajućih predmeta, te isto najdulje do 10. travnja svršeno biti mora, to se p. n. gospoda izložitelji upozoruju:

1. Da se pošiljke u Zagreb, dotično u Osiek franko t. j. na trošak izložitelja dostave, odkle će se u Beč poslati na trošak ugarsko-hrvatske zajedničke izložbene dotacije. Ujedno će odbori u Zagrebu i Osieku providiti izložke sa nuždnimi naslovi i ulaznicami.

2. Da oni, koji bi htjeli poslati svoje izložke neposredno na glavno ravnateljstvo svjetske izložbe u Beču imaju sami vozarinu platiti; al da će jim se doručiti nuždni naslovi i svjedočbe, da si uzmognu izposlovati polakšicu kod povoza predmetah.

3. Svakomu sanduku, zamotku, u obće svakoj pošiljki ima se priložiti točna oznaka predmeta, i ob odpremljenju iste pismeno obavjestiti izložbeni odbor u Zagrebu, dotično u Osieku. —

4. Sanduci (škrinje), koje valja da ostanu sačuvane do konca izložbe za dopremu stvari natrag u domovinu, imaju se providiti na pokrovcu i dnu sa naslovom izložitelja.

5. P. n. gospoda izložitelji umoljavaju se, da u vlastitom interessu pošiljke svoje čim bolje urede, da se na putu neoštete.

6. Jedino predmeti označeni sa stvarnom (ne pako umišljenom) vriednosti, biti će i to samo na želju izložitelja osjegurani protiva šteti vatre.

Napokon upozorujemo:

a. da svaki izložitelj ima pravo na jednu permanentnu ulaznicu u izložbu za čitavo trajanje izožbe, dočim će ostali posjetitelji za čitavo to vrieme 100 for. platiti morati.

b. da je upravitelj hrvatsko-slavonskog odjela za svjetsku izložbu, gosp. Ljudevit pl. Vukotinović, svoju pisarnu u Beču (Leopoldstadt, Nordbahnstrasse 32) otvorio, da rukovodi priprave za hrvat.-slav. odjel i da uzmogne svakom izložitelju, popitao se on ustmeno ili pismeno, neposredno kod njega, odgovoriti na sva, što se tiču izložbe. —

U Zagrebu dne 18. ožujka 1873.

Eksekutivni odbor
brv.-slav. glavnog odbora za svjetsku izložbu u Beču.

A. Hondl v. r.
predsjednik.

Gospodarske viesti.

Zakonska osnova o preinaci izravnih poreza prihvaćena je, kako javljaju novine na 15. ov. mj. u peštanskom saboru za podlogu specijalnoga viećanja. Od hrvatskih zastupnika glasovaše samo njih petorica proti predlogu.

Metarska mjera. Osnova ob uvedenju metarske mjere prošla je ovih danah kodefikacionalnim odborom ugarskoga sabora, te će se još ministarskim viećem imati prosuditi prije, nego bude saboru za pretres predana.

Subvencija ratarstva. U proračunu za godinu 1873 uvrstilo je c. k. ministarstvo za različite podpore gospodarstvu u doljnjoj Austriji blizu do 80.000 for., a predujma 200.000 forinta. Samomu vinarstvu odmjereno je subvencije 20.000 for.

Štajerske šume. Štajersko gospodarsko družtvo obratilo se na vladu, da se izdadu zakoni, koji će haranje šuma zapriečiti, jer ako se tomu strogimi zakoni skoro na put nestane, da će štajerske brdine nalikovati na pusti Kraš, pošto danas šume za šumom nestaje. Ako se haranja šuma boje na Štajerskoj, gdje obstojeći već odavna šumarski zakoni ponjekle pustošenje zabranjuju te se ipak u sječenju neki red drži; šta tek da mi reknemo o naših šumah, koje su navlastito tudjinci harati uzeli?!

Kakovimi grabami i prokopi da opušćamo vode. Kopajući grabe i prokope, kojimi hoćemo da nam otječe voda iz vinograda, oranica, šuma itd. valja na to paziti, da nam voda, osobito bujica mnogo takodjer gnoja i plodne zemlje odnese. S toga nevalja glavne grabe iliti splavnice nikada plitko izkopati, da bi dotekla voda mogla umah i oteći; nego ih valja dublje izkopati tako, da voda iz punih splavnica preko obruba može dalje otjecati. Dakako da obrubi treba budu prema položaju zemljišta tako nizki, da se voda zemljištem natrag nerazlieva. Ovakove splavnice su s toga probitačne, što se u njih vodom snešena zemlja sjedne, te ju čovjek ujedno sa splavljenim gnojem može češće, kako voda izhlapi opet zemljištem razbacati, ili za miešanac gnoj upotriebiti.

Nov način, kako se goveda ubijaju. Dosadanje ubijanje goveda sjekirom u čelo je veoma tegotno, jer se dogodi, osobito kod slabijih mesara, da marvinče po 12—15 puta udariti mora prije, nego padne. Ovakovu mučenju živinstva nakaniše u Beču konac učiniti. Gradski viećnik Vencel donio je nedavna iz Pariza orudje, kojim ondje marhu tuku, to je tako zvana boutrola, t. j. sjekira koja je s jedne strani oštra, a s druge ima 6 palaca dugačak šupalj na palac širok valjak, koj je na kraju oštar. Ovaj valjak je upravo ono orudje, kojim se živinče ubije. Jer udariv ga mesar u čelo, probije mu okruglu rupu, s česa umah bezsvjestno padne. Boutrola težka je samo 5 funta te može njom i slabija ruka valjano upravljati. Nadzornici bečkih klaonica dobili su nalog, da ovaj način ubijanja nauče, te će se onda svuda imati uvesti.

Književnost.

Doskora će troškom spisatelja Vjekoslava Z. Mařika izaći drugi i zadnji svezak „Pouke o kućanstvu".

Visoki kr. vladni odiel za bogoštovje i javnu nastavu dozvolio je odlukom od 13. ožujka t. g. br. 747, da se ta knjiga kano pomoćna i kano učevna knjiga može upotrebljavati na ženskih učiteljištih i viših djevojačkih učionah, a podjedno ju preporučio takodjer kano rukovodnik svim učiteljicam i kano nagradnu knjigu za učenice viših razredah pučke učione.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić**.

Digitized by Google

Broj 13. U Zagrebu 27. ožujka 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Oko sadnje krumpira.

Krumpir je našemu svietu toli važnom hranom, da neće neumjestno biti, ako se u ovo doba, gdje se sjeme za zemlju već sprema, i opet osvrnemo na nekoja pravila, kojih nam se kod sadjenja držati valja, ako nećemo, da nam mnogo sjemena i truda u nemar otide.

Pogledom na veličinu sadjenju namienjena gomolja neće mnogi od naših gospodara još na čistom biti, držeći jedni, da je najbolje debelo, drugi opet da je probitačnije sitno gomolje.

Izkusni gospodari su se osvjedočili, da se drobno gomolje nemože s toga preporučati, što u njem neima dovoljno razvite i dospjele hrane kakovu pròklicala biljka prve dobe svojega razvitka zahtieva. Ako je takovo gomolje još i nezrelo, onda smo po gotovu promašili svrhu. A smatrajući svaki drobni gomolj nekim načinom nedoraslim i nedospjelim, imademo razloga sumnjati o dovoljnoj hranitbenoj snazi takova gomolja Dakle debelo gomolje! Niti ovo ne, ako ima u njem mnogo puplja — kao što ga obično ima — jer iz takova debela gomolja potjerat će mnogo stabljika, bit će dakle mnogo cime, ali tim razmjerom manje gomolja. Najboljim dakle sjemenom (gomoljem) drže dorasle, zdrave debele gomolje, ali ove valja na komade po 3 ili najviše 4 oka razrezati; ako iz komada potjeraju po dvie stabljike, to je dovoljno, da se na njem razvije dovoljno gomolja. — Već smo nekoliko puta kazali, da je ono gomolje za sadjenje loše, koje je već u pivnici odugačke klice potjeralo, jer je mnogo hraneće snage u vjetar otišlo. S toga ove godine svraćamo pozornost naših gospodara na jednu okolnost. Koji su minule jeseni kašnje krumpir izkapali, mogli su se osvjedočili, da je nakon jedne kiše gomolje već u zemlji dugačke klice bilo pustilo, te su se ove morale otrgavati. Ovakovo dakle gomolje, koje se i sad poznati može, nije probitačno iz razloga gori navedenih saditi, a naći će se dosta takova, koje nije bilo proklicalo.

Znademo za izvjestno, da su već mnogi gospodari, dok ovo pišemo, u vrtovih krumpir posadili.

U vrtovih, gdje se zemlja prije osuši, moglo se to učiniti, ali na polju nije probitačno krumpira s toga prerano saditi, što se ondje zemlja od zimske i proljetne vlage još nije osušila, a krumpiru škodi prekomjerna vlaga više nego ikojemu drugomu sjemenju.

Kod nas se još većim dielom krumpir uzastopce za plugom sadi, tako naime, da se umah iza pluga gomolje u brazdu pomeće, pa se onda uzvratom pluga drugom brazdom samo pokriva. To nije s dva razloga probitačno, s jednoga što je tlo, kuda je plug propuzao, tvrdo i sabito ostavljeno, te se krumpiru žilje nemože takovom zemljom širiti; drugo što voda, nemogući tvrdim tlom probijati, krumpir podsieda, s česa mora da gnjije. Krumpir hoće da ima duboko zoranu ili od prirode puhlu zemlju. Ako dakle neimaš takove već od prirode puhle zemlje, onda ti valja tvrdju i žilaviju zemlju, kako se je dovoljno osušila, nagnojiti, duboko preorati, dobro podražiti te onda ogrnjačem plugom plitke brazde povući, nutar krumpir pometati i opet istim plugom zaorati. Tako posijan krumpir leži kao na mekanoj posteljici te će lako prokliti, dovoljne vlage imati, a suvišne se tim riešiti, što će ju puhlica u niže slojeve odvadjati.

Tko nemože ogrnjačem plugom krumpir zaorati, ili ga u manje sadi, on ga može motikami ili lopatami zakapati.

Kaniti se valja saditi krumpir pregusto, jer to s više razloga škodi, evo ih nekoliko:

Poznato je, da gomolje neraste na krumpirovu korienju, nego na posebnih podzemnih ograncih, koji se tečajem ljeta razviju. Čim su krepčiji ovakovi ogranci, tim će jače gomolje na njih narasti, a to se razumije, da se ondje neće niti ogranci niti gomolje dovoljno zametnuti niti razviti, gdje je pregustim krumpirovim grmljem sav prostor zapremljen. — Nadalje se na riedko posadjeni krumpir mnogo lašnje okapa nego onaj, gdje pred cimom nije kud motikom udariti, ili

Digitized by Google

ogrnjačem potegnuti. A da se od pregustoga krumpirova grmlja u zemlji mnogo vlage drži, dočim se uz riedko posadjeni zemljište mnogo lakše posuši, to netreba na široko razlagati. A šta tek da reknemo o kobnoj bolesti, koja od nekoliko desetak godina krumpir tamani. Buduć da se sjemenje kužne krumpirove nametnice s lišća po stablikah do gomolja razplodjuje, razumije da će ondje više krumpir okužiti, gdje se grm grma dotiče, nego gdje se cima može naprosto zemljištem položiti.

Ako se Gülichu temeljito može prigovoriti, da se po njegovu načinu, uzamši za jedan grm krumpira do 9 četvornih stopa, odviše zemljišta gubi, valja primietiti, da je svakomu grmu najmanje četiri četvorne stope treba; a što je god manje to je pretiesno, te ovako stisnuto sadjenje krumpira nemože ostati bez nepopovoljnih posljedica

Glede obradjivanja posadjena krumpira valja nam u kratko opaziti, da se sve obradjivanje u tom stiče, da zemlja čim duže rahlom ostane i da se medju krumpirom korov netrpi. Korovom se podupire vlaga, dakle i razplodjivanje pljesni, odbija se toplina i prieči slobodan prolaz zraka, što sve biva na štetu gomolju. Kod obradjivanja je najvažniji posao ogrnjivanje, te se tuj ima uz način, kako da se ogrnjuje, ponajviše na to paziti, kada se taj posao obavlja. Kupčići treba da budu oko krumpira tako prigrnuti, kako će se voda čim lašnje od krumpira odvraćati, s toga ih valja prema uzvišenijemu položaju više nagibati, da izpod njih voda tim lašnje otjecati može.

Pogledom na vrieme, kada se krumpir ima ogrnjivati uči izkustvo, da je uviek probitačnije kašnje nego ranije ogrnjivati, a to s toga, što se kod prerano ogrnuta krumpira kupčići prije vremena slegnu, dakle zemlja stisne, te se gomolje, neimajući pristupa zraka i nemogući vlagu izhlapljivati, ako nezaduši, a ono u željenom razvitku svakako zaprieči.

Čim se dakle zemlja oko krumpira više krat prorahli, tim će gomolje podpunije uspjeti; gdje pako češće rahljenje zemljišta nije moguće, a ono se neka barem valjano ogrne, i to, kako rekosmo, bolje kašnje nego ranije.

Oplemenjivanje čokota.

Upoznavši naše čitaoce u prijašnjih br. našega lista s načinom, kako se čokoće oplemenjuje, dopunjujemo uputu s dodatkom, što ga u istom listu „Wnlbe“ čitamo, gdje se veli:

Pošto je u prvom broju ovogodišnje „Wnlbe“ — piše u istom listu g. Rojedain — bilo govora ob oplemenjivanju čokota evo da napomenem i još jedan način, kojim se u vinogradu g. Bogjaja u Badačonu čokot s najboljim uspjehom oplemenjuje.

Potrebite za ciepljenje mladice odrežu se početkom ožujka te se u suhoj zemlji zakopane ostave dok ih uztreba.

Za ciepljenje je najzgodnije 5—12 godina staro čokoće, premda se i mnogo starije, samo ako je zdravo i krepko, može oplemeniti. Za ciepljenje je najzgodnije doba onda, kad se čokotom mezga gibati počme, t. j. kad se obrezani trs „plakati“ počme, što biva obično početkom travnja, jer tad se utaknuta mladica umah prihvati i rana lako zacieli.

Od to doba može se četiri tjedna ciepiti, što se ovdje cieloga travnja čini.

Kako si mladice iz zemlje izvadio, valja ih u vodu utaknuti, da se neposuše.

Mladice se prirežu, (vidi sl. u br. 11, 12) na dva oka — nikada na više — čemu treba veoma oštar nož, tako oštar kao što britva, jer inače nije moguće da se mladica čisto prireže; kako je srčika pokrenuta, već nevalja mladica.

Čovjek može 50—60 mladica na jedan put prirezati, pa se prirezanim krajem u posude vode utaknu; mogu se jače ili slabije mladice odabrati, kako je trs jači ili slabiji.

Čokot, što ga ciepiti želiš, izkopa se da ga možeš po volji pilicom odpiliti; odpili se pako od prilike tri palca izpod zemlji. Mladica se tako utakne, da gornje oko iz zemlje strči.

Odpiljena ploha može se nožem gladje prirezati, premda je po našem izkustvu probitačnije, da se odpiljena ploha ostavi onakova kako je, jer će se na hrapavoj plohi sok bolje držati.

Na odpiljenu plohu postavi se oštar nož tako, da mu šiljak (špica) samo do sredine dosegne pak se pribijajući ga drvenim batićem lagano, sa dvie strane izreže poput zagvozde komadić panja tako, da prirezana takodjer poput zagvozde mladica do sredine tako prilegne, da se kora kore drži a oko da bude van okrenuto. Bit će dobro mladicu ozgor malo batićem pribiti, da se na panj dobro sjedne.

Sad još treba da se zaciepljeno mjesto mahovinom dobro omota, te nemože nanj zemlja niti nikakova druga stvar doći.

Držeći mahovinom omotano mjesto lievom rukom pritegne se desnom odkopana zemlja, te se njom ogrne trs, a do njega se postavi znak, da se nepogazi ili drugim načinom neošteti.

Ako bi tečajem vremena iz panja potjerale divlje mladice, imadu se otrgavati, da netroše ciepu hrane, nego da sva ulazi u uciepljenu mladicu. Na ovo se ima osobito pomnjivo paziti, jer zanemariv ovakovu opreznost, to je jedini uzrok, što ciepovi u mnogom slučaju poginu.

Digitized by Google

Oplemenjeni čokot valja ipak, ako hoćeš da ti uztrajno rodi, povaliti, ali ne umah prve, nego tekar druge godine, pošto je više mladica potjerao; ako je n. p. oplemenjen proljećem god. 1873, valja ga tekar s jeseni 1874 povaliti.

Da se oplemenjeni čokot povali, to je neobhodno nuždno, jer nepovaliv ga, prestat će za 4 do 5 godina tjerati.

Nije probitačno da se na jednom čokotu dvie mladice zaciepe.

Da se zaciepljeni čokot preveže toga netreba, te držimo da ciepljenje neće uspjeti na onom trsu, koj bi trebao da se oveže, pače ni to nam se nečini potrebito, da se zaciepljeno mjesto ilovačom omaže.

Tko je samo ponešto ciepljenju viešt te posao oprezno obavi, toga od 100 uciepljenih trsova neće deset iznevjeriti.

U našem pokušalištu ima od prilike do 500 vrsti, od svake po 20—30 komada, pa je sve na ovaj način oplemenjeno, te svi komadi jedne vrsti polaze gotovo samo od jednoga čokota.

Pošto se ovako uspješnim načinom dobilo na pokušalištu toliko oplemenjenih vrsti, mogu se odtud cieli vinogradi oplemnniti.

Želeći cieli vinograd oplemeniti, zaciepi se samo svaki treći čokot, budući se povaljivanjem i bez toga od svakoga oplemenjenoga po dva ili tri dobiju, a uz to ima vinogradar i tu korist, da u to doba dok vinograd oplemenjuje, samo trećinu berbe gubi.

Pouzdano sredstvo proti vilinoj kosi.

Neima drača, koj bi gospodarom toliko štete činio, koliko vilina kosa. Ima djetelišta, koja su od ovoga korova mjestimice, gdjekoja većim dielom sva žuta Dakako da onud djeteline nestane, kuda vilina kosa mah preotme. Mi smo proti ovomu smradu već više sredstva naznačili, ali je najjednostavnije, koje neki gospodar u „Težaku“ oglasuje. Mi ga dakle po ovom beogradskom gospodarskom listu javljamo, nebili gospodari s njim pokuse činili: „Težak“ piše ovako:

Kad posle velike suše nastane podužа kiša, onda se pojavi po naših usjevih mjestimice „vilina kosa“. Ona se ponajviše ukazuje medju djetelinom, grahom, lanom i drugim biljem; ona neima lišća, nego kao končić neke tanke stabljike, kojimi se oko obližnjeg bilja obavije, i neda mu da se razvija, nego ga sasvim uguši tako, da na onom mjestu, gdje se vilina kosa opogani, ništa nemože rasti.

Mnogi su mi se čitaoci ovoga lista potužili, da im se vilina kosa po usjevih ukazala, a osobito po djetelini; a više njih me i mološe da im sredstvo protiv ovoga gada kažem. Da nebi samo onim pojedinice odgovarao, i sredstvo kazao, kako da se viline kose rieše, neka je ovdje rečeno svim čitaocem, te da se svi koristiti mogu.

Mnogi mišljaše da će je utamaniti ako je sažgu, — drugi ako je izkopaju itd. No sve ovo ne pomaže; nego jedino sredstvo, i to pouzdano imamo ovo:

„Na 10 oka vode uzmi 1 oku zelene galice (zelena vitriola; ima ga u dućanih), baci ga u vodu, dobro izmiešaj, da se vitriol sasvim rastopi, i 's tom vodom dobro polij ona mjesta, gdje je vilina kosa obrastla. Za nekoliko sati viditi ćeš samo tanke istrule končiće, koji nikakove snage više nemaju. Ova mjesta prekopaj željeznom lopatom i s novim sjemenom zasej. Ova vitriolom pomješana voda, ne samo da neće djetelini škoditi, nego će od nje još bolje napredovati.

Ja sam rekao pouzdano sredstvo; i zaista jeste.

Jer vidite, ovako stvar stoji: vilina kosa ima u sebi trieslene kiseline, koja djetelinu, lan itd. truje, pak ta, od te kiseline otrovana biljka uginuti mora.

Ovdje se ništa drugo neda činiti, nego da se ta snaga vilinoj kosi oduzme, a to ćemo samo onda učiniti moći, ako onaj otrov u njoj ugušimo, a kad to učinimo, onda ona klonuti i uginuti mora.

Tu kiselinu pak samo zeleni vitriol uništiti može. Zeleni vitriol ima to svojstvo, da kad na vilinu kosu dodje, da onu kiselinu iz nje izgoni i protivno — vilinu kosu truje, ova dakle ugine, a oko nje rastuće bilje liepo napreduje.

Ja sam rekao, na 10 oka vode, dolazi 1 oka zelene galice, i ja sam sâm više puta ovu smjesu upotrebljavao, i uviek sa prekrasnim uspjehom. Ali količina toga vitriola zavisi upravo i od zemlje; jer kad pogledite vilinu kosu na zemlji piešćenici, a ona je žuta, a na ilovači je zelena; znak je dakle, da joj na ilovači bolje prija, i tu će trebati više galice; dakle gdje vidite da gornja smjesa ne pomaže, metnite slobodno malo više vitriola, — pak pomoći i vilinu kosu utamaniti mora! (Težak)

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Govedja kuga. U kotaru delničkom u mjestu Lokvah i u kotaru grobničko-hreljinskom, riečke županije, konstatirana je govedja kuga. Odkad se je govedja kuga ondje pojavila, oboljelo je do konca prošloga mjeseca u 17 kuća svega skupa 24 goveda, kojih je u isto vrieme izginulo 16 glava, poubijano 5 glava, a 3 glave ostale bolestne. U onih mjestih ima svega skupa 1054 glave rogate stoke. — Sva se zdravstvena i redarstvena sredstva na ugušenje kuge vrlo revno rabe, te je sva prilika, da će te nevolje u brzo sasvim nestati, samo ako dotičnim zdravstvenim povjerenstvom i od strane puka bude podpore.

Digitized by Google

Na tri mjesta **prve banske pukovnije** pojavila se je nedavno takodjer govedja kuga. U Glini pale su dosad već tri krave, u Prekopu jedna, a u Brubnu devetero govedah. Odkud je kuga uvučena, nezna se. Odredjeno je sve što treba, da se dalje nerazmakne i da se uguši u ona tri mjesta. Medja županije zagrebačke zatvorena je prama prvoj banskoj pukovniji. Isto tako pojavila se govedja kuga u mjestih Krasnu, Volaricah i u Biljevinah, **otočke** pukovnije; kuga je unešena na blagu nekoga trgovca iz Bosne.

Govedja kuga u Zagrebu i u Trnju. Od nekoliko danah uznemirio je glas, da ima u Zagrebu i u Trnju govedje kuge, te je pače na taj glas namjestničtvo za Štajersku zabranilo uvoz i provoz govedah i govedjih proveniencijah od ovud kroz svoje krajeve. Da se odkloni nemir, evo kako se se ima sa toboźnjom govedjom kugom u Zagrebu i u Trnju. Dne 20. veljače poubijano je blago, što je zatečeno na zagrebačkoj klaonici kao kužno i kao sumnjivo, a staje, gdje je god bilo ono blago, odkužene su kako treba. Odtad se dosad nije u Zagrebu nijedno govedče od govedje kuge oboljelo, dakle govedje kuge u Zagrebu neima.

U Trnju, osamljenu selu u području grada Zagreba, pol ure od Zagreba, uz Savu, ubita su dne 7. o. m. dva govedčeta, jedno bolestno od kuge, a drugo sumnjivo da je bolestno. To dvoje govedah bijaše u jednoj staji osamljene kuće, a staja i okolica njezina odkužena je te pod nadzorom. Od tada sve do sad nije se nigdje u selu pojavila govedja kuga sva je dakle prilika, ako već nećemo reći sigurnost, da je govedja kuga u Trnju posve ugušena. Čim prodje propisani rok na pazku proglasit će se ugušenam.

— U **Županju**, u brodskoj pukovniji, proglašena je govedja kuga prama koncu prošloga mjeseca prestalom. Od kad je zaredila pa dok nije svladana, prihvatila se je za 108 glavah rogate marve, od kojih je 69 ozdravilo, 38 skapalo, a 1 ubijeno. U cielom selu bilo je prije pošasti 1065 glavah rogate stoke.

— U **Pečanih** i u gornjem **Kosinju** u otočkoj pukovniji pojavila se je nekakova pošast na rogatom blagu i to žestoko. U Pečanih je već dosad poginulo 14 glavah blaga, a u Kosinju 8. (N. N.)

— Pogledom na zagrebačku okolicu možemo, crpivši iz posve sigurna izvora, izviestiti, da pošasti neima niti najmanjega traga; dapače u cieloj gradjanskoj Hrvatskoj i Slavoniji neima govedjoj kugi glasa, izuzam **Pribirja** u Primorju. Žalibože, da se to nemože kazati o krajini; poimence u karlovačkoj gornjoj krajini ima više okuženih mjesta.

U ostalom neima dvojbe, da od samoga straha nalaze već govedju kugu i ondje, gdje je marvinče od druge bolesti oboljelo Tako nam javljaju, da je u Glini troje goveda poginulo od **bedrenice**, a onda kriknuše, da je govedja kuga.

Štrigino vino i bečka izložba. Mi smo već opetovano rekli da bi hrv. izložb. odbor u interesu našega vinarstva imao svakako o tom nastojati, da Štrigino vino bude u Beču izloženo, jer je to za naše vinarstvo od velike važnosti da znamo sud svjetskih strukovnjaka o vinu, o kojem se drži, da ima nedvojbenu budućnost. „N. N.“ izvieštaju da je g. Štr. za nekoliko boca svojega vina od izložb. odbora zaiskao 300 for., kojih mu odbor da nemože dati, već da će mu uz odlučnu prodajnu cienu nekoliko butilja za izložbu odkupiti. Mi znamo za izvjestno, da stvar ovako stoji: G. Štr. nezahtieva za „nekoliko boca“ svojega vina 300 for., nego on zamoli odbor, neka mu iz zaklade, što ju ima za podporu neimućnih izložilaca, dade 300 for., da može potrebit broj butilja prirediti — što je svakako sa znatnijim troškom skopčano — i onda da uzmogne u vrieme porote sam u Beč otići. Znajući, kako se kod smieštanja i ocjenjivanja izloženih vina postupa, i kako se svimi mogućimi načini i preporukami kao na pazaru radi, da svaki svojoj robi do pobjede pomogne, čini nam se, da bi ne samo Štriginu nego i drugomu hrvatskomu vinu na korist bilo, da g. Štriga u zgodno vrieme može u Beč otići. U tu svrhu mislimo da je dosta čednu podporu zamolio, te nemislimo da je izložb. odbor, pogledom na samu stvar, svoj negativni odgovor dovoljno obrazložio.

Hrvatski izložb. odbor naručio je, poradi ljepše skladnosti za izložiti se imajuće hrvat.-slav. vino jednake staklenke, kakove se obično u svjetskoj vinskoj trgovini rabe. Za biela vina nabavljene su tako zvane ranjske, a za crno vino i šljivovicu tako zvane bordeaux-ske butilje.

Pivo narodne osvete. Glasoviti francezki kemičar **Pasteur** zaiskao je od vlade na pet godina patenat na novu vrst pive. Dočim naime po dosadanjem načinu pivovarstva pivo vrije na otvorenu zraku, pronajde Pasteur način, kako ono vrije u posve od zraka zatvorenu prostoru, jer po Pasteurovu osvjedočenju vrijućoj pivi zrak veoma škodi. Vrienje u zatvorenu prostoru osniva se na znanstvenih zakonih, koje je on dokazao. On želi da se u Francezkoj ovo pivo zove **francezko pivo** (bière française) a u inozemstvu **pivo narodne osvete** (bière de la revanche nationale). Ovo novo pivo ima više koristi, kojih u dosadanjem pivu neima: netreba mu hladilnica, negubi ništa hlapljenjem, suvišni su toliki golemi podrumi, u kojih pivo prije trošenja ima ležati, osim toga dobije iz istoga gradiva više i boljega piva, nego dosadanjim načinom. „Osveta“ imala bi se dakle u znanstvenom smislu shvatiti, kao poraz njemačke znanosti u pivovarstvu.

Čudnovato tele. Na **breclavskom** imanju (u Moravskoj) polegla je krava čudnovato tele: stražnja stran tiela (od prvih noguh počamši) je kratkom dlakom obrasla dočim je prvi dio s glavom i vratom sasvim gol. Razmjerom tjelesnih udova, a osobito kretanjem nalikuje tele, koje je već 4 tjedna staro, sasvim na mladu košutu, s toga se misli, da je kravu, pasući se kojom zgodom u gospoštijskom zverinjaku jelen zabredjio.

Pokusi s gnojem sjenokoša. Uspjeh različita gnoja, kojim su sjenokoše wormskoga gospodarskoga učilišta gnojene je ovaj: ral sjenokoše **muljem** nagnojena dade $15^3/_4$ cente, ljudskom nečisti 31 ctu., gnojnicom $32^1/_2$ cente, koščanom mûkom 27 cente više nego negnojena; najljepša ipak ako i ne najbujnija trava narasla je od kalijske soli, naraste naime $25^3/_4$ cente. — Najbolji uspjeh polući se na onih sjenokošah, koje su s jeseni ili pramaljeća vodom natopljene, a onda sa 5 centa koščane mûke na ral posute, i onda pošto je muka tri do četiri dana ležala i tako se razkvasila, opet voda napušćena.

Ciena žitu.

Varaždin 20. ožujka 1873. Pšenica 80 fnt. po for. 5.78. Raž 70 fnt. po for. 3.75. Ječam 60 fnt. po for. 2.90. Zob 40 funt. po for. 1.80. Kukuruz 80 funt. po for. 3.63. Smies po for. 3.55. Krumpir po for. 1.60. Pasulj po for. 3.30. Proja po for. 3.80. Heljda po for. 3.50. Sieno po for. 1.35. Slama u snopju po for. 1.40. Otava po for. 1.30. Grahorica po for. 1.40.

Izdaje **hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo**; — tiska **Dragutin Albrecht**.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić**.

Digitized by Google

Broj 14. U Zagrebu 3. travnja 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

O kukuruznoj sietvi.

Kukuruz je od svega gojenoga žita za našu zemlju najvažnija biljka, jer iznevjeriv naše gospodare kukuruz nevolja je gotova. Pak ipak znademo o gojitbi i obradjivanju kukuruza mnogo manje, nego o repici i buraku, kojih se razmjerno prema kukuruzu mnogo manje goji. Govoreći ob obradjivanju, nemislimo reći, da naši gospodari neznadu kukuruz sijati i gojiti onako kako su im to i pradjedovi činili, ali mislimo, da se u nas kod obradjivanja kukuruza još malo znade za racionalni postupak, kao što ga u drugih granah gospodarstva ipak i kod nas opažamo. Razlog je taj, što se ob obradjivanju kukuruza u obće malo pisalo.

Njemcem, koji su svakom drugom literaturom bogati, poznat je kukuruz gotovo samo po imenu, ili ga poradi hladnoga svojega neba samo kao zelenu marvinsku krmu poznaju. Mi smo dakle u ovom pogledu, pošto se Magjari, gdje se kukuruz u veliko goji, takodjer nemogu literarnim radom u ovoj struci pohvaliti, samo na svoja vlastita izkustva omedjašeni.

Nije moguće da naša vlastela, imajuća gospodarskimi strukami naobražene upravitelje i služeća se kod obradjivanja svojih polja novijimi strojevi i ratili, nisu opazila i kod obradjivanja ovoga za naš narod toli važna bilja kakovih probitaka, koje bi po obće dobro koristno bilo i našim manjim gospodarom saobćiti, pak se ipak za takove probitke nezna.

U nas se sije različitih vrsti kukuruza: naš obični, drugi tako zvani štajerski, zatim činkvantin i više vrsti talijanskoga kukuruza. Bilo bi koristno, da se znade, kako ove različite vrsti stoje toli medju sobom, koli prema našemu domaćemu kukuruzu, te koja bi vrst ili obćenito za našu zemlju ili prema pojedinim felam zemljišta bolja bila.

To znamo za cielo, da se talijanski činkvantin u stanovitih okolnostih za 3—4 godine prevrne našim domaćim kukuruzom, te da onda nadkriljuje i našu domaću vrst i sâm čisti činkvantin, jer s jedne strani pridrži dobra svojstva činkvantina, dočim prije dozreli i jezgrovitije zrno pridrži, a s druge strani prihvati nešto dobra od našegâ običnoga kukuruza, dočim uspije do većega klipovlja i debljega zrnja. Rekosmo da se činkvantin tako promeni u stanovitih okolnostih, medju kojimi je svakako glavna ta, da bude medju ili tik blizu domaćega kukuruza posijan, jer se tim načinom zenski činkvantinski s mužkim cvietom naše vrsti zaplodi te dobijemo križanje onako, kako polučimo drugu supasminu, spojiv dvoje živinčadi različitih pasmina.

Od uvud se vidi, koli važno je ovo pitanje: za koliko vremena i uz koje okolnosti se različite inostrane vrsti, u ovom slučaju činkvantin, našim domaćim kukuruzom prevrnu i koja korist od ove preobrazbe?

Ako je konstatovano, kao što nas uvjeravaše prijatelj da jest, da se činkvantin pod našim nebom i uz naše domaće okolnosti onako povoljno preobrazi, onda leži u našem interesu, da se za ovakovom promjenom ide, jer su koristi gori naznačene jasne.

To se razumije, da ovakovom preobrazbom stečena nova suvrst neće ostati stalnom, nego će se za neko vrieme — u prkos Darwinovoj teoriji o postajanju novih vrsti — povratiti opet na našu staru lošiju vrst. Ovdje je opet važno da se uhvati vrieme, koliko ga za takov povrat treba; jer znajući to, možemo si do toga časa opet potrebita sjemena pribaviti, ili pripravna držati.

Ovo su sve pitanja, koja su tek djelomice riešena, a velikim djelom treba da se još rieše, a riešenju, kako se iz dosad navedena vidi, netreba mnogo filosofije, do nešto dobre volje i uztrajne pažnje; riešenje pako zaslužuje tim više uvaženja, što rezultat nezasieca samo u zanimivu znanstvenu stran, nego ima i veliku gospodarstvenu korist.

Nuzgred budi napomenuto, da na gospodarskom zagrebačkom pokušalištu neima niti toliko zemljišta, da bi se na više godina ovakov obsežniji pokus voditi mogao.

Digitized by Google

Nu mislimo da nećemo posrnuti, ako reknemo, da bi ovakovi pokusi prije svega drugoga imali biti zadatkom križevačkoga gospodarskoga zavoda, koj na svojem obsežnom zemljištu i bez toga kukuruz većom mjerom sije. Dakle nadajmo se.

Napomenuvši ovo glede križanja kukuruza onim, koji imadu zgode da to paze, svrnut nam je glede kukuruza u obće pozornost naših gospodara na dvoje: na doba kada i način kako da se kukuruz sije.

Naš kukuruz nije toliko osjetljiv na studeni, koliko se o tom bojazni nalazi u teoretičkom razmatranju gospodarskih opisa; ali ga ipak u klicanju studen zadrži i u prvom razvitku zaprieči, s toga se ima sijati onda, pošto se zemlja proljećem već dovoljno ugrijala. Mnogim izkustvom pronašasto je sijanju našega domaćega kukuruza Gjurgjevo kao najbolje doba.

Ovo najzgodnije doba razumiemo tako ipak, da se to doba osam dana prikratiti ili zategnuti može. Nu kako rekosmo, o tom odlučuje proljeće, kako prije ili kašnje započme. Kako smo ove godine s vremenom u svem napredni, mislimo da će kukuruznoj sietvi hora biti već od 10 po prilici travnja, a to govorimo s toga, što se kod rano sijana kukuruza možda bolje nego kod ikojega drugoga žita uspjeh opaža.

Minule godine imadjasmo liepu i dugotrajnu jesen, pa kasni kukuruzi nisu jezgroćom rane dostigli. Tko pozna narav ove biljke, taj će si to lako protumačiti. Kukuruz ima mnogobrojno više razimice nego u dubljinu razpregnuto žilje; o tom, kako se je ovo žilje zavrglo i razvilo visi ponajviše daljnji razvitak ciele biline. Kukuruzu, pošto jednom blizu do klasanja dotjera, netreba mnogo vlage, te se tomu razlogu ima pripisati, da su kukuruzi sušnih godina u Hrvatskoj najbolji, ali samo oni, koji su tako rano posijanje, da se korienje od preostale još p r o l j e t n e v l a g e moglo dobro razviti; kako se je pako zemlja već osušila, te se korienje samo slabo zamiće, neće ti se više biljka kršljavosti oteti moći.

Druga okolnost, koju gospodaru valja pred očima imati je ta, da kukuruz poradi široko razgranjena žilja visoka batavlja, široka i dugačka lišća treba razmjerno mnogo svietla i zraka; prema tomu ga dakle nesmiješ na gusto ostavljati. Uzporedi batavlje, broj klipova i jezgrovitost zrnja na kukuruzu riedko i gusto stojećem, pak ćeš se o tom što rekosmo i sâm osvjedočiti.

Ptičostopa i koljenika kao zelena krma.

Hranjenje stoke u hlievu zelenom krmom dobiva sve više ciene ne samo kod većih nego i manjih gospodara. Za zelenu krmu sije se u nas još najviše crvene djeteline i lucernke, pomanje grašice, sierka i kukuruze. Neima dvojbe da se ove vrsti zelene krme najbolje izplaćaju; ali hoće da imaju dobru zemlju.

Nu u našoj domovini ima mnogo priedjela, gdje su zemljišta ponajviše suha i pjeskovita, kakovih obične vrsti naše djeteline nevole; tuj gospodar treba da se za drugu zelenu krmu pobrine, osobito onda, ako za svoju stoku neima dovoljne paše. Jer ako i nije odlučio, da si stoku redovito ljeti u hlievu hrani, dobro će joj ipak poslužiti, navlastito kravam muzaram, ako im pošto iz loše paše dojdu, položi nešto zelene krme. Za takove priedjele preporučaju se osobite dvie vrsti bilja, koje se u nas još slabo ili nimalo nepoznadu, a ipak su u stočarstvu veleznamenite, a to su ptičostopa i koljenika.

P t i č o s t o p a (ornithopus sativus, seradella, vogelfuss), spada po znanstvenom razdjelu u pleme djetelina, stabljika joj $1\frac{1}{2}$—2 stope dugačka, na kojoj ima 6—20 listića, a komuške su joj sagnute poput ptičjih prsta, odkud joj je ime p t i č o s t o p a.

Ptičostopa je u Njemačkoj tekar od kakovih 18 godina poznata, a sad su ju onud gospodari u veliko sijati počeli, ter je osobito za krave muzare izvrstna krma, jer je marha rado jede, muzare od nje obilato doje; a osim toga se može smatrati dobrim zelenim gnojem, jer strunulim korienjem zemljište zagnoji. Zato i siju ptičostopu rado prije raži, jer joj poslje nje netrebaju toliko gnojiti.

Ovo bilje najbolje uspieva na v l a ž n o j piešćenice, ali uspije dobrano takodjer na suhoj, samo ako ju nepreraste korov, s toga i valja o tom nastojati, da zemlja bude od drača čista. Dovoljno je s pramaljeća jedan krat, koliko moguće dublje, 6—8 palaca duboko zorati, zatim se dobro podraži i sjeme umah laganom branom zavlači. Veoma je probitačno da se posijano zemljište povalja, jer se uspjeh na povaljanu boljim pokazao nego na nepovaljanu. Sije se izmedju 10. i 20. travnja, a sjemena treba na jednu ral 20 do 30 funta.

Ptičostopa raste početkom lagano, još poslje 8 tjedana se slabo pridigla; ali bi reći, da se prvo vrieme ponajviše na jačanje i razvitak korienja upotriebi, jer izpuknuv biljku, vidjet ćeš, kako se je ono jako razvilo. Poslje toga vremena pako napreduje brzo. Kosi se dva krat, a nekoji kose ju samo jedan krat, a drugi krat ju zaoru, da zelenim gnojem tim bolje zemljište zagnoje.

Druga košnja dadne malo. Može se i za suhu krmu spravljati, a onda se s njom barače upravo kao što i s djetelinom. Budući osobito sočna, bila bi, kako izkusni gospodar F e u s e r tvrdi, najbolja da se za kiselo sieno pripravi.

Želeći sjemena dobiti, pokosi se za sjeme pričuvana ptičostopa onda, pošto joj doljnje komuška po-

Digitized by Google

čimlju smedjiti, što biva obično koncem kolovoza. Strnište je izvrstna paša za ovce.

Izvrstni gospodar Patzig je ovo bilje obilatije sijao, te ga za načnačena zemljišta (nešto vlažne piešćenice) nemože dosta preporučiti. On je na jednoj rali dvojom košnjom dobio zelene krme 90 a posušene 30 centa, uz $2^1/_2$ cente sjemena.

Da podpuno dozreli treba ptičostopa 20—22 tjedna.

2. Koljenka (čvorica, spergula arvensis L. ackerspark) je za posve suha pjeskovita zemljišta jošte bolja zelena krma, te je u takovih priedjelih djetelini jedina zamjena.

Koljenka je 9—18 palaca visoka bilina sočne stablike i lišća te izuzam samo težku i mokru ilovaču uspjeti će na svakom, dakle i na pjeskovitu zemljištu, gdje već djetelina niti druga trava neće da uspieva. Kao ptičostopa uspieva i koljenka najradje na vlažnoj piešćenici. Može se i za sieno sušiti, ali najbolja je za zelenu krmu te i od nje krave obilato doje. Može se sijati svake dobe počam od konca ožujka pak do kolovoza, jer brzo raste, a za 8 do 12 tjedana dozrije. S toga ju u mnogih priedjelih siju ciele godine svaka 3 tjedna, da im tako jedna zelena krma za drugom dospieva. U sjevernoj Njemačkoj, navlastito pako u južnom Holštajnu je sijanje koljenike tako obćenito, da ondje neima gotovo seljaka, koj osobito pod jesen nebi imao za svoje muzare koljenikom nasijana pašnika. Može se dakle sijati na ugar i na strnište. Gdje ju siju na strnište, odaberu takovo zemljište, na koje ima do godine doći okapanina (kukuruz, krumpir, repa itd.), jer iza nje ostane zemljište od korova čisto. Zemljište se samo jedan krat zore, podraži, a onda sjeme $^3/_4$ vagana (do 50 funta) posije i zavlači. Neobhodno je nuždno da se zemlja umah povalja.

Gojene koljenike ima dvie vrsti, velika i mala, ali se ponajviše velika sije, jer daje obilatiju krmu; kako počme cvasti počme se i kositi.

Želeći sjemena uzgojiti, ostavi se koljenka dok joj u tobolcu zrnje crniti počme.

Krvavi ušenac.

Jedan od najdosadnijih ušenaca, od kojih nježne česti naših voćaka stradaju je o krvavi iliti kosmati ušenac (aphis lanigera). Ova buba polazi iz Amerike te je prije 40 godina u Francezku donesena, gdje se za dvie godine toli naglo razplodila, da je 80.000 voćaka uništila. Od onud se srednjom Evropom dalje razgranila. Kad se ovaj ušenac jednom na kojem mjestu zagnjezdi, treba marljiva i uztrajna rada, ako hoćeš da ga uništiš.

Ova buba nalazi se obično pod dlakavim zapredkom, s toga ju i zovu kosmatim ušencem; a kad ju prstima razdrepaš, poteče od nje krvav sok, s toga krvav ušenac, a zovu ga takodjer korač, jer se sokom od kore hrani.

Odkloniv dlakav zapredak najti ćeš pod njim sijaset gamadi, kako su se pojedine glavom u koru zapilile, a zadnjim tielom se od nje odmakle. Za nekoliko vremena opazi se, kako im se iz šiljasta zadka i izmedju pasaca biele točke pojave te ti se čini, kao da su te bubice brašnom posute. Za nekoliko sati zaodjenute su nekom bielom dlakom, te ih više nevidiš.

Ovi ušenci legu žive mlade, ali su tako maleni, da ih samo sitnozorom zamietiti možeš. Mlado leglo raste ti na oči, te se umah kore hvata. Najradje se drže na mladju sladkih jabuka, osobito rado na reinetah i rebračah (kalvilih). Svojim rilcem, zavrtav se u nježnu koricu, sišu sok mladici, na kojoj od neprestana draženja uzrastu kvržice kolik orah te napokon mladje usahne. Obično se drže ozdol na stablu, nu ne na debeloj kori, nego na onakovih mjestih, koja su budi vrtlarovim nožem budi kojom drugom nezgodom ozliedjena te im je ozlieda zacielila. Na ovakovih mjestih je kora najtanja, pa se ovamo i najviše soka svraća te ušenci imadu obilate hrane. Odozdó razilaze se gori te napokon zapreme cielo drvo do najgornjega vrhunca tako, da je cielo drvo kano bielom vunom poraslo.

Kao što drugi ušenci razplodjuju se i krvavi u neizmjerno, s toga treba na nje pomnjivo paziti, te kako si kakov kosmati zamotak opazio na mladici ili grani, valja ga smjesta razoriti. Budući da se takodjer medju gornjim žiljem u stablu drže treba osobito s jeseni i spramaljeća zemlju nešto odkopati i sve zakutke na gornjem žilju potražiti, pa ćeš ušence, ako ih ima, lasno spoznati po bieloj pruzi, koja ih na drvu odaje. Pošto si ovakova mjesta očistio, valja ih opet svježom zemljom zametati i zatrpati, da preostali ušenci nemogu svoj posao dalje tjerati.

Proti ušencem u obće, dakle i proti krvavim je uspješan liek amonijakova voda, što se u plinarnicah nalazi na dobljenu kod izvadjanja plina katranu. Namazav opetovano ovakovom vodom mladice, na kojih se drže, nestat će ušenaca. Mjesto toga može se upotriebiti terpentinov spirit, ili otopina od kvasije a neimajući svega toga, upotriebi petrolej. Nu valja potražiti tu gamad na okolo u voćnjaku, jer ako se to propusti, zakotit će se opet, pače će ti čak iz susjedova vrta voćke natepsti.

Budući da su od ovoga smrada ne samo ciele voćke, već čitavi voćnjaci poginuli, nemože se dosta nanj paziti.

Digitized by Google

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Marvinski sajmovi obustavljeni. Premda je u Hrvatskoj, kako u posljednjem broju javismo, govedja kuga jenjala; za veću ipak sigurnost, zabranjeni su do doljnje naredbe marvinski sajmovi u obsegu zagrebačke županije, zatim u kotaru zlatarskom, krapinskom, sv.-križkom, pregradskom i klanjačkom varaž. žup.; u kotaru vrbovačkom i moslavačkom križev. žup.; u kot. sv.-ivanskom belov. žup., u grobničko-hrelinskom i vinodolskom riečke županije, napokon u gradovih Zagrebu, Karlovcu, Ivaniću i Bakru.

Štrigino vino ipak na izložbi. Kako „N. N.“ javljaju zaključeno je dne 28. ožujka u sjednici izl. odbora, da se od gosp. Štrige kupi za izložbu 18 staklenaka njegova vina kraljevine po 5 for., a molbu mu, da može na odborove (bolje zemaljske) troškove na izložbu i sâm ići, da će kašnje uvažiti. — Medju ostalim bi u istoj sjednici takodjer zaključeno, da se od ug. eksek. odbora zamoli, neka našemu odboru ustupi one izložke, što su ih Ugri nabavili iz kućne obrtnosti u Hrvatskoj, da ih može izložiti s ostalimi hrvatskimi izložci u hrvatskom odsjeku.

Troškovi za bečku izložbu. Ugarski sabor dopitao je 335.000 for. za troškove svjetske izložbe u Beču.

Gospodarskih zavoda ima dosad u Ugarskoj osam: više gospod. učilište u Kesthelju od god. 1769; gosp. akademija u ugar. Starom-Gradu od godine 1818; više gosp. učilište u Debrecinu od godine 1868; gosp. škola u Kološu od god. 1869; gosp. škola u Lipt. Hradku, od god. 1871; škola za pivničarstvo u Dioseku od godine 1862, više gosp. učilište u Košicah; vinarska škola s osobitim obzirom na tokajsko vino u Farcali.

Ratarski mecena. Veliki župan komornjanske županije Leop. Nadaždi učini zakladu od 20.000 for., da se iz kamata te glavnice u toj županiji uzdržavaju putujući učitelji ratarstva.

Cjevi muzaljke, o kojih smo i mi nekoliko krat napomenuli (vidi br. 28 i 44 našega lista pr. god.), kao da neće imati obećane budućnosti. U slov. „Obzoru“ javlja učitelj Iv. Lukaček, da neizdoje mlieko podpunoma, pak da od njih zaklopne mišice u sisah oslabe te bi kašnje mlieko samo curilo. Praktične da su muzaljke samo kod krava, koje na sisah boluju, te se nedadu rukama dojiti.

Esparseta za pčele. Neima koristnije biljke za pčele nego što je ersparseta. Čuveni pčelar Štein kod Mogućа javlja — nebi vjerovao — da mu je jedan jaki roj pčela za jedan dan nanosio 21 funtu meda, jer je esparseta bila tik pred pčelinjakom, drugi dobri roj nanosi mu za 4 dana 60 funta. Med pako veli Štein da je bjelkast, a tekom i mirisom izvrstan. Vriedno je dakle da si to pčelari pamte.

Porez na žigice. U Francezkoj udariše porez na žigice, od kojega računaju dohodka na god. do 25 mil. frk. — Tim će dakle kresauje, guba, trud i fidibusi biti financijalno zabranjeni. Neće tomu dugo biti, te će se jamačno i drugi za Francezi povesti.

Troškovi za bečku izložbu. U bečkom raibsratu prihvaćen je priedlog, kojim za pokriće izložbenih troškova nadalje dozvoljuje još 9 mil. 700.000 for. Tako bi dosad bilo doznačeno za bečku izložbu već preko 20 mil. for.

Nov uztuk proti trsovu ušencu. Neki gospodar piše u „Köln. Ztgu“, kako mu je u vrtu zasadjen trs burgundovac s početka bujno napredovao a onda hahuriti počeo. Tražeći ovoj kršljavosti uzrok, najde korienje sasvim posuto trsovi ušenci. Čuvši da ušenci nepodnose ulja od sladkoga januša polije njim osmradjeno trsovo žilje i filoxere nestane. Pisac drži, da bi proti ovoj gamadi probitačno bilo, sladki januš vinogradî posijati, jer bi već sama duha koristiti mogla. — Kako proti nekojoj gamadi već sama duha bilja pomože, svjedoče nam konoplje, od kojih, ako se medju kupusom posiju, i gusjenice bieže.

Luk ljekovita hrana za perad. U nekom englezkom gospodarskom listu razlaže se na tanje, kako je luk za domaću perad ljekovita hrana, te se s tim mnenjem i izkusne gospodarice slažu. Bit će dakle probitačno, da se osobito mladoj peradi svakoga tjedna dva do trikrat dadne sitno sasječena luka, koliko ga zobati hoće, a perad ga rado zoblje, osobito ako mu se sa nešto brašna pomieša. Nu ako se perad nemože po više krat sasječenim lukom hraniti, bit će dobro da joj se ga barem dokle je mladja svaki dan drugoj hrani ponešto primieša.

Ratarska književnost.

Težak. *Nauk kako mogu mali posjednici navlastito seljaci poboljšati svoje gospodarstvo, da jim bude unosnije.* Gosp. Drag. Stražimir napisa u „Pučkom Prijatelju“ u nekoliko točaka pouku o gospodarstvu, koju je sad napose izdao pod gori stavljenim imenom. Knjižica je samo 15 strana jaka, ali su nutri u kratko napomenute ipak glavne stvari, koje gospodaru znati valja, ako hoće da si gospodarstvo poboljša. Pisac svraća pozornost gospodara na duboko oranje, gnojenje, dobru krmu zbori o poboljšavanju livada, dobru sjemenu, marvogojstvu, i vinogradarstvu, a napokon o gospodarskom računu. — Pouka namienjena je navlastito seljakom, s toga su pojedine točke u kratko razložene, jer naš seljak još nije dorasao dugačkim razpravam, a ipak je dosta pametan, da važnost stvari shvati, samo ako se na nju pozornim učini. Gosp. Stražimir je već svojim „vinogradarom“ pokazao, da umije popularno podučavati. Uvjereni smo, da će ova kratka uputa našim čitanju vještim seljakom dobro doći. Kad budu naši seljaci jednom za obsežniji i sustavniji nauk dospjeli, onda će se na položenom kratkimi popularnimi poukami temelju sigurnije dalje s uspjehom graditi moći.

Gosp. Stražimir svrnuo je pozornost gospodara na jedan u gospodarstvu važan momenat, na koj se i u većem gospodarstvu obično zaboravlja, a to je račun.

Gdje se s novcem radi, tuj treba najprje računa, s toga bi svaki gospodar početkom svake godine imao sastaviti neki proračun, koj bi dakako imao obuhvaćati i cielu osnovu godišnje radnje te bi onda prema ovako sastavljenoj osnovi i uglavljenom računu imao redom postupati. Ovakovim redom mislimo da nebi mnogoga gospodara često puti iznebušila novčana neprilika, kao što se to, idući na gospodarenje bez osnove i računa, često dogodi.

Gosp. Stražimir, gospodar liepa glasa i živući sried puka, znade svojim izkustvom i opazkami bolje narodu poslužiti, nego mnogi ljudi, koji su kao strukovnjaci zemljom debelo plaćani, a znade im se samo za — negativni rad.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 15. U Zagrebu 10. travnja 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Na što paziti kod uzgojivanja tuka.

Tuke brojimo bez dvojbe medju najkoristniju domaću živad, jer ne samo da dadnu gospodaru na stol najtečnije meso, nego mu donesu takodjer liep novac. Današnja mlada generacija gotovo da nebi vjerovala, za koliko je ovoj peradi za 25 godina ciena poskočila. Prije ovoga vremena moglo se liepo tele kupiti za one novce, što ih danas platimo za purana.

Vriedno je dakle da se na uzgoj ove živadi tim češće svrnemo, što bi ona mogla u našoj zemlji do znatnoga ne samo domaćega prometa nego i do vanjskoga izvoza narasti. Želimo dakle ovim obratiti pozornost naših gospodara i gospodarica na neke okolnosti, na koje se nije kod odhranjivanja ove peradi dovoljno pazilo.

Potužiše nam se naime mnoge gospodarice, da su odustati morale od uzgojivanja tuka, jer im nikako nehtjedoše da uspiju. I zbilja, koliko su pure najkoristnija domaća živad, toliko su, štono kažu, na odhranjivanju najćutljivije; s toga nije čudo da onomu lako poginu, koj im nezna glasa.

Mi smo već minule godine u 14. br. našega lista ob ovoj stvari progovorili, s toga ćemo ovim samo da nadopunimo što ondje rekosmo.

Kako ondje napomenusmo, našim tukam je kako jedni tvrde prastara domovina u Americi, dočim drugi misle, da im je domovina u Aziji, tvrdeći da je prva tuka u Evropu donesena iz istočne, dakle azijatske Indije. Bilo u ostalom kako mu drago, došao tukac iz američke Indijane ili istočne Indije, jedna i druga zemlja pada pod mnogo toplije nebo nego što je naše, te se obje osobito mirisnom hranom od naših zemalja razlikuju. Premda su se tuke već našemu podneblju priučile, uviek će ipak bolje uspievati, ako nastojimo da im ugadjamo, koliko je to moguće, onakovom toplinom i hranom, kakovu im srodnici i srodnice još i danas uživaju u prekomorskih zemljah.

Pošto su se već purići za ovu godinu izvalili, nećemo se svraćati za ovaj put na opreznosti, na koje gospodarici paziti valja kod nasadjanja i izvaljivanja purića, već projdimo umah na odhranjivanje.

Tko je svoje puriće preveo preko one dobe, gdje su se obrili, što bude od prilike za poldrugi ili dva mjeseca, taj je s njimi uspio; jer ih najviše do te dobe pogine. A tomu je krivo to, što se nije pazilo na toplinu niti hranu.

U Francezkoj u aube-skom departementu goje se pure u veliko, ali se prvih 14 dana nepuštaju iz toplih soba. Purići su veoma osjetljivi na studeni, čim mladji tim više, s toga ih valja dok se obriju na toplu i suhu držati, koje jednom prezebu ili namoknu, lako će poginuti. S toga ih osobito prve dobe nevalja rano s jutra, a navlastito ne na rosu a i kašnje netako daleko puštati, da bi ih kiša naglo zahvatiti mogla. S druge pako strani nahudi im i prežestoka žega, te će od nje ovrtoglaviti i poginuti. U obće škodi im svaka magla promjena topline.

Osjegurav ih s ove strani, valja se s druge brinuti za hranu, koja njihovoj naravi nabolje odgovara. I u ovom pogledu, valja nam se povratiti u njihovu pradomovinu, kakovom se hranom divlje tuke ondje hrane. Iznimka se čini samo prvih dana, kako su se izvalili, jer to doba im je najbolja hrana u tvrdo skuhana i dobro sasječena jaja. Jaje je za pticu ono, što je za sisajuće živinče mlieko — najkrepčija hrana. U Francezkoj nakvase malo kruha sa nekoliko kapi dobra vina te ga jajetu primiešaju, samo da vino nebu kiselo ili vodeno. Prvi dana daje se purićem malo ali češće zobati.

Divlje živućim purićem prva hrana su meki kukci navlastito ličinke (larve) kukaca, te ih mati nagonom naučena odsjedi uviek na takovu mjestu, gdje umah takove hrane najdu. U nas im dakako nije moguće takove hrane dati, ali ondje gdje se tuke u veliko goje, prirede mladim posebna crvišta, gdje se crvi zamiću te ih mlada živad u izobilju ima.

Digitized by Google

Kako su mladi nekoliko dana poodrasli, mogu se crvi, koji su kako rečeno, prirodnom hranom, nadoknaditi sa nešto sitno sasječena mesa, koje ipak valja primješati s nešto mirodija, majkine dušice, lavendule, kopra itd. Čudnovato, ali je iskustvom dokazano, da mirodije hrani primiešane tukam veoma ugadjaju, te im s jedne strani zdravlju služe, a s druge probavu podupiru te im se tim češće hoće jela. Moguće da su tu volju do mirodija nasliedile iz svoje prastare domovine, koja kako već gori napomenusmo, mirodijami obiluje.

Poslje kako su purići ponešto jači, bit će im povoljna hrana prosena kaša i tiesto od neprosijane heljdene mûke. Heljda je tukam, osobito dok su mlade, zdravija od svakoga drugoga žita, jer ima u njoj nešto gorčine, koja im zdravlju služi pak im i volja do jela raste. Svakoj ovoj hrani probitačno je primiešati sasječena ili zelena ili biela luka; u obće je purićem kao što i svakoj drugoj domaćoj peradi svaka vrst luka zdrava.

Pošto su purići već preko 3 tjedna ili dalje provalili mogu se hraniti sasječenim, heljdenim neprosijanim brašnom zamućenim, zelenjem. U nas se ovakova hrana pripravlja najobičnije od kopriva, što je bez dvojbe najzdravije zobanje, osobito ako se kako gori rečeno zamuti heljdenim brašnom i primieša sa sasječenim lukom.

Sad si purići velik dio hrane traže na paši, nešto od trave, ali najviše od kukaca. Zato je za nje najbolja paša ondje, kuda mnogo kukaca ima, dakle travnici, suhe livade, obronci i nizko šikarje. Osim toga što se ova mlada živad ovud s uspjehom pase, koristna je paša i tim, što se tim mnogo škodljive gamadi utamani.

Guske su na bujnih livadah, osobito malo prije košnje, poškodne tim, što, budući nizkih noga, travu povaljaju; ali se to o purah, imajući dugačke šljakaste noge, nemože kazati.

Poljski miševi.

Minule godine javljahu iz različitih priedjela Njemačke o velikoj množini miševa, koji su se na poljih bili pojavili i gospodarstvu silnu štetu nanieli. Onomadne javili smo medju kratkimi viestmi, kako se u Bavarskoj, držeći da je minula prošla topla jesen i zima razplodjivanju ovih sitnih glodavaca osobito povoljna bila, spremaju kako će zajedničkim radom ovoj nevolji, ako bi se ove godine bojazan zbilja obistinila, predusresti. Prije tri godine bjesmo iz nekih priedjela naše domovine, najviše iz Podravine, o množini poljskih miševa takodjer nepovoljnih glasova dobili; budući se toga i opet bojati, čini nam se umjestno, da se na ovu stvar opet povratimo.

Silno pleme miševa dieli se na dvoje: rovke i obične miševe. Rovke se od običnih miševa tim razlikuju, što imaju jedva dvie trećine tako dugačak rep, koliko im je tielo, dočim miševi imadu isto tako ili blizu tako dugačak rep, koliko im je tielo. Od rovaka je poljskomu gospodarstvu najškodljivija voluharica (hypudaeus arvalis). Škodljiviji su obični miševi, kojih ima više vrsti, kao što su: domaći miš (mus musculus), šumski miš (m. sylvaticus), poljski miš (m. agrarius). Ako ovim malim dodaš još dva veća glodavca, pacova selca (mus decumanus) i štakora (mus rattus), koji je donesen prije kakovih sto godina na brodovih, ali je pacovom selcem iz kućah i gradova svuda iztisnut i u gore otjeran, onda si možemo pomisliti proti kolikoj množini požđrljivih glodavaca mora da se gospodar brani.

Najpogibeljniji je svakako poljski miš. Koli silnu štetu može ova mala životinja počiniti, navadjamo samo jedan promjer po Lenzu, koj veli, da su g. 1856 izmedju Erfurta i Gote tri sata na daleko morali 12.000 rali zemljišta preorati, jer je bio sav prirod miševi uništen. Kako i nebi kadno jedna mišica svake godine 5—6 krat svaki put 4 do 12 mladih okoti, te s proljeća okoćeni s jeseni opet mlade kote. S toga se i tumači toliko množtvo tih pustošilaca osobito trajno tople jeseni. Proti tolikoj plodnosti je čovjek preslab da se sam brani, te su sva sredstva uzalud; tomu mogu pomoći — kako Brehm veoma dobro opaža — „samo nebo i čovjeku savezna premda od njega žalibože progonjena zvjerad.“

Čovjek može miševe tamaniti kušati bez otrova i otrovom. Prvim načinom naime izkopaju se posebnimi svrdli oširoke gladke i oduboke luknje (rupe) u zemlji, ili se zatisnu u zemlju gladke široke cjevi, lonci itd., u kojih se miševi, nemogući van, ili sami sgrizu ili ih čovjek podavi. Ako se na okolo oranice izkopaju gladke grabe, neće takodjer iz njih moći uteći te se mogu podaviti. U Hildesheimu našli su u takovu obkopu jutrom 1500 miševa.

Trovanje miševa bio bi još najlakši i najjeftiniji način; ali videći s druge strani veliku škodu, koja je otrovom i živinam čovjeku koristnim nanesena, videći naime, da je uz otrovane miševe na polju ležalo sijaset mačaka, mišolova (kanja), postolaka (sokola), dočim su lasice i lisice u svojih jamah s otrova poginule; videći napokon, da je od istoga otrova i toliko domaće živine poginulo: osudiše umni gospodari tamanjenje miševa otrovom. *

* Ako bi se već trovanjem miševe tamanit išlo, onda bi se preporučiti mogao samo ugljikovinski barit (barita carbonica), jer je ovo specifični otrov za glodavce, dočim drugim životinjam neškodi. Ovaj bieli prašak pomieša se s brašnom raženim u pilule te se na zgodnu mjestu podmetnu.

Digitized by Google

Ovdje će gospodarom najuspješnije pomoći zvjerad koja se miševi hrani.

Na lisicu je sviet jako vikati naviknuo; a ipak nije lako dokazati, je li više škodi nego li koristi. Miševi su obljubljena hrana lisicam; mi nemislimo strinu zagovarati, ali nezaslužuju niti oni pohvale. koji svoju živad bez svake pazke ostavljaju a onda dignu graju na lisicu, ako ju prilika tatom učini. Kad su minule godine u Hildesheimu, gdje su se bili silni miševi pojavili, lisičinu utrobu pregledali, najdoše nutri ostanaka blizu od 50 miševa, medju kojimi, prema opaženom razmjeru, bijahu barem dvie trećine mišica: koliko mišjega pokoljenja je ona lisica prije utamanila nego joj je čovjek u zahvalu život podsjekao.

Drugi čovjekov saveznik kod tamanjenja miša je mišolovac (lunja) plemena jastrebova, jer kad bi išao brojiti miševe, što ih godinom utamani, nabrojio bi ih na tisuće. Gotovo isto valja o sovah. Pa koliko krat vidimo neumne puškare, kako se takovim pticam dovrebavaju, da se mogu ovakim plemenitim plienom pohvaliti. Doista, na korist gospodarstva valjalo bi ovakove lovce globom bolje pameti naučiti.

Želiš li se miševa riešiti, neimaš boljega prijatelja, ili da bolje reknemo, prijateljice, nego što je lasica. Gdje se lasice drže, budi uvjeren, da ti neće miševi dosadjivati niti štete činiti. Čitave godine ova mala životinjica na nje lov drži. Istina, mnogo miševa nepotroši, ali ih tim više zakolje, da im samo krv izsiše a isto toliko ih podavi, samo za igru i veselje. Pak ipak i ova toli koristna životinja ima medju ljudi neprijatelja. — U tom pogledu mogli bi najviše koristiti učitelji u školah, upućivajući mladež o koristi takovih životinja.

Pod svrhu nam je kao resultat dosadanjih opažanjah ovo napomenuti. Miševi su se uviek pojavljivali sad većem, sad opet manjim množtvom, prema tomu, kako im je razplodjivanju godina bila povoljnija ili nepovoljnija. Proti ovoj nevolji nemože čovjek sam ništa učiniti, već mu valja štediti životinje, koje miševe tamane. Ako li se ipak čovjek odluči, da koje od gori navedenih sredstva proti miševom upotriebi, valja da to više ljudi u zajednici čine i to umah s pramaljeća, dok se nepočmu razplodjivati.

Mienjanje dlake.

Kao što ptice perje tako mienjaju tečajem godine sisari svoju dlaku i to proljećem i s jeseni. Sisari, koji cielu zimu pod vedrim nebom sprovedu, promiene s jeseni posve dlaku, tako da mjesto riedke i voljke ljetne, dobiju tvrdu gustu zimsku. To opažamo najbolje kod zvjeradi; nu to isto vidimo i kod pitome marhe s tom samo razlikom, da u hlievu i stajah gojena marha tim slabiju zimsku dlaku dobije, čim je nježnije gojena. I tuj dakle priroda umjetnomu radu mjesto ustupi. S protivne pako strane vidimo kod onih konja i goveda, koja n. pr. na ruskih stepah čitave zime pod vedrim nebom ostaju, da im naraste gusta i debela dlaka kao i divljoj zvjeradi. Kako promjena dlake mnogo visi o tom, kako čovjek svoju marhu goji, vidi se s toga, što slabo gojena i loše hranjena marha dobiva krupnu nakostriešenu dlaku, te umah spramaljeća poznajemo, kako je marha zimovala.

Promjena dlake stoji u nekom savezu sa zdravljem živinstva, što i s toga vidimo, što slabe i bolne životinje dlaku ili samo malo ili nimalo nemienjaju.

Budući dakle taj savez nedvojben, valja da gospodar svojemu živinstvu u vrieme mienjanja dlake nešto više pomnje posveti, nego obično. U to doba je marha na studeni ćutljivija nego inače, zato ju valja čuvati od nagle promjene toplote, skrbjeti joj za bolju hranu, i radnjom da se nepretjerava, a osobito ju čistoćom nezapustiti. Budući naime da transpiracija kože kod promjenjivanja dlake bez dvojbe mnogo posla ima, valja o tom nastojati, da koža u svojih funkcijah nebude smradom zapriečena.

Držimo da nije težko opaziti, da se u obično vrieme živinčetu dlaka nimalo ili slabo mienja; tuj će dakle biti bolna povoda, s kojega mienjanje dlake zapinje te ga valja ukloniti. Ako je uzrok u nečistoći kože, lako ga je ukloniti; u mnogih slučajih neima koža dosta potrebite pruživosti i životne snage: tomu se može pomoći natiranjem (frotiranjem) kože. Izkustvom je dokazano, da osim druge hrane na dlaku osobito djeluje laneno sjeme, a od žita najviše ječam; ako mienjanje dlake zapne, pohrani marvinče kolači od lanena sjemena, ili u obće kuhanim lanenim sjemenom ili takodjer ječmom, te se ova mekana hrana uz to još malko i prisoli.

Ako živinče, kad je tomu hora dlaku nemienja, imamo razloga slutiti, da je tomu uzrok neka tajna bolest, bit će dakle probitačno, da ju liečimo i to liekovi, koji na kožu djeluju, a takovi su aloje, sumpor, sumporni raztok, i u malenih podatcih takodjer sičan.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Obaviest glede bečke svjetske izložbe. Za predusresti kriva tumačenja drži podpisani eksekutivni odbor potriebno očitovati, da izložitelji vozarinu samo do Zagreba dotično Osjeka nositi imadu.

Razumjeva se, da ova polakšica valja za sve izložitelje tako u Hrvatskoj i Slavoniji kao i vojničkoj krajini.

Digitized by Google

Ujedno se usljed mnogih napitivanja ovim očituje, da izložitelji bezplatne ulaznice u prostorije izložbene tek osobno u Beču dignuti mogu u uredu komissariata Nordbahnstrasse Nr. 32.

Eksekutivni odbor hrvat.-slav. odbora u Zagrebu dne 6. travnja 1873.

Pokorny-evi izložci za bečku izložbu. Ovih dana vidjesmo po nacrtu g. Pokornoga uredjene police, na kojih će u Beču izloženi biti napose njegovi destilati, a zatim na drugih policah kolektivno vino ciele Hrvatske i Slavonije. Police za Pokorny-eve destilate kao što i za kolektivnu izložbu vina sastavljene su i uredjene veoma umno i ukusno te se neimamo bojati, da nam neće i vanjsko lice izložaka na čast služiti. Gosp. Pokorny je pet vrsti vina za izložbu priredio: moslavac, bjelinu, kadarku, smjes i samotok — sve izabrane i liepo priredjene vrsti. Osim toga vriedno je ovdje napomenuti, da je g. P. do 30.000 butilja svojega trgovini namienjena vina posebno priredio za Beč, gdje će ga u svojoj loži u promet staviti. Tako će dakle gosp. Pokorny prvi u veliki sviet stupiti s našim stolnim vinom, te će bez dvojbe ovaj prvi pokus barem za prvu budućnost o glasu našega vina odlučiti. Razumije se, da je g. Pokorny važnost ovoga prvoga pokusa ocieniti znao. — Vino g. Štrige, budući finim, tako zvanim desertnim vinom, doći samo pred porotu.

Za glas Pokorny-evih likera ne samo nismo niti najmanje zabrinuti, pače smo za pobjedu sigurni. Da gosp. Pokornomu u ovoj struci ne samo neima u monarkiji premca, nego da mu je ime na najvećih evropskih tržištih na zasluženu glasu, svjedoče ova odlikovanja: Na izložbah: u Zagrebu 1864 srebrna medalja; u Mariboru 1865 srebr. med.; u Oportu (Portugalska) 1865 srebr. med.; u Beču 1866 srebr. med.; na svjetskoj izložbi u Parizu 1867 srebr. med., i austrijski zlatni križ za zasluge; u Havru (Franceska) 1868 srebr. med.; u Amsterdamu (Nizozemska) 1869 srebr. med.; u Gradcu državna nagrada; u Kaslu 1870 častna nagrada; u Pešti 1870 srebr. med.; u Petavi 1871 srebr. med.; u Chebu (Česka) 1871 srebr. med.; u Trstu 1871 srebr. med.; u Lincu srebr. med.; u Moskvi 1872 velika zlatna medalja. — God. 1868 prigodom boravljenja njeg. veličanstva u Zagrebu bio bi gosp. Pokorny dobio naslov d v o r s k o g a n a b a v l j a o c a (hofliferanta), ali ga tadašnja gospoda nisu htjela preporučiti — zašto, to će svatko pogoditi, tko gosp. Pokornoga poznaje.

— *Hrvatsko-slavonskih vina* prijavilo je za bečku izložbu preko 130 izložitelja.

Naše nade i bojazni. Mi smo već u mjesecu svibnju. Prolazeći ovo dana vinogradom najdosmo velik dio čokoća gdje je listati počelo, pače smo iza listića vidjeli kako i grozdići provirkuju. Tim većma zastriepiše naši vinogradari kadno u ponedjeljak stane kiša po sjeveru padati, a utorkom svanusmo bielih zagrebačkih gora. Svatko dakle znade, da o vlasu visimo. Tko hoće da preko resignacije dalje ide neka pokuša, jedini dosad barem ponešto koristnim pronasasti uztuk, nakupiti surova granja i drača kod svojega vinograda te ga neka po uru prije sunčana izlaza pali tako, da se ponad vinograda čim više i debljega dima vije. Drugoga lieka zasad sviet nezna.

Vriedno da se nasljeduje. Kako „P. Pr.“ javlja, pokupiše g. Stražimirom napisana „Težaka“ g. nadpor. H a j d i n o v i ć 30 kom. za svoju satniju, a 30 kom. za 8 satniju u gradiškoj regim.; M. B a k e r učitelj u Petrovini 20 kom. B o g o j e v i ć učenik gosp. u Križevcu 20 kom. Stjepan V a l d e c župn. u Rakovcu 50 kom.; Iv. K. Ž a n i ć župnik u Ledenicah 20 kom.; Gjuro G a š p a r a c učit. u Praputniku 20 kom., i jedan rodoljub u sv. I v a n u 100 kom. (Ciena je knjižici samo 5 nvč.)

— *Gosp. Mane Vranicuny* predplatio je za 15 svojih seljaka i ove godine na 15 otisaka „P. Pr.“ U obće valja ovdje primietiti, da se mnogo rodoljuba našlo, koji su na više eksemplara ovoga koristnoga lista za puk predbrojili.

Štajerskoga vina za bečku izložbu prijavilo je 130 izločilaca.

Ratarski kongres uz svjetsku izložbu u Beču. Na posljednjem kongresu bečkih ratara i šumara u M o n a k o v u minule godine uglavljeno je, da se ovogodišnji ratarsko-šumarski kongres ima uz izložbu u Beču držati. U tu svrhu držana su nastojanjem ministra za poljodielstvo i centralne izložbene komisije na 19. pr. mjeseca dogovaranja. Premda se je s jedne strani željelo, da bi se kongres sastao u isto vrieme, kad bude marha izložena (od 31. svibnja do 9. lip.) ipak je s drugih važnijih razloga ugovoreno, da se medjunarodni ratarsko-šumarski kongres, sastane mjeseca rujna, u koje vrieme će pasti izložba konja i utrkivanje, te će dovršene radnje porota i pokusi s ratarskimi strojevi gospodarskim viećanjem u mnogom pogledu za podlogu služiti moći. Izabran je posebni odbor, koj će program za kongres izraditi imati.

Korneuburžki marvinski prah, koj se s tolikom reklamom po novinah preporuča sastavljen je ovako: 10 čestí kina-kore, 15 č. korjena od gencijane, 4 č. galganta, 14 č. salitre, 14 č. očišćena srješa, 28 č. sumpora, 10 č. biele smole, 14 č. dvaž-ugljičnata natrona, 10 č. proste soli, 7 č. sladkoga drva, 10 č. kumina, 10 č. kardamoma i 14 čestí gjumbira. — Ima još i obćeniti hraneći korneub. prah, u kojem su iste sastojine, samo im je još dodano: 100 čestí grahova brašna, 100 č. graškova br., 200 č. ječmova brašna 200 č. zobena br., 100 č. pirinčeva br., i 200 č. brašna od lanenog sjemena. Neima dvojbe, da ovdje ima koristnih, ali još više suvišnih stvari, koje nisu nevriedne onih novaca, što se za taj prah daje.

Ciena žitu.

V a r a ž d i n 3. travnja 1873. Pšenica 80 fnt. po for. 5.85. Raž 70 fnt. po for. 3.85. Ječam 60 fnt. po for. 3.—. Zob 40 funt. po for. 1.90. Kukuruz 80 funt. po for. 3.60. Smies po for. 3.55. Krumpir po for. 1.70. Pasulj po for. 3.60. Heljda po for. 3.70. Sieno po for. 1.40. Slama u snopju po for. 1.40. Otava po for. 1.20.

B e č 5. travnja. Pšenica, ugarska u Beču 86 funt. po for. 8.25 car. cnta.; ugarska u Gjuru 85 fnt. po for. 7.60 beč. cnta. — Raž, slovačka u Floridsdorfu 33 funt. po for. 5.10 beč. mjerov; ugarska u Bečko-Novomjesto 80 funt. po for. 4.60 beč. mjerov. — Ječam, slovački u Beču 72—73 fnt. po for. 4.25 beč. mjerov; slovački u Beču 71—72 fnt. po for. 3.80 do 3.85 beč. mjerov. — Zob, ugarska u Beču 48—52 funt. po for. 1.94 do 2.20 beč. mjerov; ugarska u Beču 52 fnt. po for. 1.35 do 1.40 beč. mjerov; ugarska u Beču 48—52funt. po for. 4.4 do 4.26 beč. cnta.; ugarska u Beču 50 fnt. po for. 1.74 do 1.75 beč. mjerov.

Izdaje h r v a t s k o - s l a v o n s k o g o s p o d a r s k o d r u ž t v o; — tiska D r a g u t i n A l b r e c h t.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 16. U Zagrebu

17. travnja 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Opreznost s vinom za ljetne vrućine.

Kako je u nas iole povoljna vinska godina, ostaju nam mnoga vina i pošto su odavrela sladka. Tako imademo još i danas preko mjere sladka lanjskoga vina. Premda rekosmo, da ostanu sladka pošto su već odavrela, mora da se popravimo i reknemo, da su upravo s toga sladka ostala, što nisu do kraja odavrela. To je obćenito po znato, da je dobrih godina naša zelenika još preko dvie sliedeće godine sladka, ali se iz iskrica, što ih osobito s pramaljeća i ljeti neprestano baca, dade jasno razabrati, da je u neprestanom vrienju.

Tko ima dobro uredjene pivnice te umije dugotrajnim vrienjem upravljati, taj će iz ovakova sladka uzgojiti izvrstno vino. Tko ipak neumije ovakovim pavrienjem upravljati, taj se neće izvrstna vina dočekati, nego će ga, došav mu stanovita doba, morati na brzu ruku razpačati. Kod zelenike može se najgore to dogoditi, da počme ciknuti. Velimo najgore zato, što čovjek, kako ovu bolest naslućuje, može se vina za vremena još s korišću riešiti. Razlog što zeleniku gotovo uviek samo ova bolest znajde je taj, što u njoj ima prema drugomu vinu najviše kiseline, koja druge bolesti suzbija; sluzovine pako, koja je izvor mnogim drugim bolestim, ima razmjerno malo.

Uzamši zeleniku samo za primjer, svrnimo se sad na običnija vina naših manjih vinogradara, kojim je ovo razmatranje ponajviše i namienjeno.

Imadjasmo zgodu kušati takova vina, koja su dobljena pretežnim dielom iz debele i drobne lipovine, debele i drobne bjeline, debele crnine (bl. heunisch), topolovine, koje žalibože čine glavne nasade naših starih vinograda. I ova vina najdosmo sladka, jer ni ona nisu dovoljno odavrela. Ova će dakle vina sad, pošto nastane toplo ljetno doba, početi i opet vreti i to tim većma, čim više ima u njih još neraztvorena sladora i, što osobito valja pamtiti, čim više u njih sluzovine, ili, što je isto, bjelančevine. Dodaj tomu još, da mlado vino tim više vrije, čim manje ima u njem alkohola, ili da prostije reknomo, čim je slabije.

Ako sve u jedno shvatiš, uvidjet ćeš, da u naših prostih iz navedenih vrsti grožđja dobljenih vinih ima svih stvari, koje ga na žešće pavrienje tjeraju, nego što bi smjelo biti; dočim s protivne strani ima malo onih sastojina, koje nedadu vinu prekipjeti (kao što su: vinska kiselina, alkohol, trieslo itd.)

Netreba nam na široko dokazivati, da velik dio naših manjih vinogradara ovakova vina ima. Kad su takovi vinogradari već — da iskreno rečeno — u toli nepovoljnu stanju, da imaju vinograde ponajviše takovim čokoćem nasadjene, što im valja činiti, da se barem od izavrelice spase?

Glasoviti strukovnjak u vinarstvu Babo (stari) veli u svojem djelu o vinarstvu: „Izavrelica (Versieden des Weines) dolazi u jednom dielu Štajerske, doljnje Kranjske i većoj strani (?) Hrvatske, kojoj bolesti čini se da je uzrok razmjerno prama vinskoj žesti prekomjerna množina bjelančevine, s toga se pojavlja kod vina slabijih godina, lošiji vrsti čokoćá i ako su vinogradi prema suncu nepovoljno položeni“.

Naznačiv ovdje Babo prilično točno izvor ovoj opasnoj bolesti, znade vinogradar česa se držati. Od naznačenih urroka: slabih godina, nepovoljna položaja i loših vrsti čokoća, može gospodar s jeseni samo tomu predusresti, da mu poslje burnoga vrienja u vinu neostane suvišne bjelančevine (koja je zametak svakomu vrienju) i to oborenjem sluzovine prije, nego šira počme vreti. Da se suvišna sluzovina obara sumporenjem, to smo već češće napomenuli i razjasnili, s toga ćemo se ovdje opetovanja kaniti, te se samo na one opreznosti svrnuti, kojih se vinar, imajući takova vina, ima tečajem ljeta držati.

Da zapriečiš burnije vrienje takova vina u vrieme nastale žešće ljetne topline valja ti se pobrinuti, da je vino za vremena nekoliko krat pretočeno i to tim više, čim je sluzovinom obilatije. Svakim otočenjem ćeš nešto pogibeljne bjelančevine odstraniti.

Digitized by Google

Ali uz svu opreznost dogadja se ipak u kletih (hisih) i nadzemnih pivnicah naših manjih vinogradara, da im ljeti vino ipak kipjeti počme. Imajući pred očima već napomenuta, ne samo loših nego i boljih vrsti čokoća sladka vina, bojati se ove godine, osobito ako veća žega pritisne, žešćega vrienja. Što čine u takovu slučaju mnogi vinari? Idu vino hladit. To je svakako pametna misao, jer sniziv mu toplotu, umirio si mu žestoko vrienje. Ali način, kako idu vino hladit, ne samo da je nespretan nego upravo i opasan. Donesu naime nekoliko kabala, prema tomu kolik je sud, vode te njom vino zaliju. Kod jakih i onih vina, koja imaju dosta vinske kiseline, neće ovakovo „hladjenje“ gorih posljedica imati do jedine te, da će vino nešto slabijim postati. Ali su pogibeljne posljedice kod onakovih vina — a takovih ima dosta — koja su slaba, a uz to imaju malo kiseline; priliv im vode dotukao si ih, jer su postala još slabija, a kiselina se takodjer još više umanjila.

Tim je vrienje za časak pritisnuto, da prvom toplijom zgodom tim žešće bukne.

Tko neima tako dobrih pivnica, da mu ljeti i uz najžešću vanjsku žegu toplota nutri nepremaši 15° R., taj mora dakako umjetnim načinom toplotu snizivati i tim nedovršeno još vrienje nizkim i laganim uzdržati. Tuj ćeš imati, koliko moguće, klet svoju tako zatvoriti i lošijimi vodići topline obložiti, da nutar nemože žega dopirati. Ako si tim nemožeš pomoći, onda je probitačno upotriebiti zdenu vodu, ali je netreba u vino ulievati, nego njom izvan lagav hladiti, dočim ga njom od vremena do vremena polievaš, ili što je mnogo bolje, mokrimi plahtami ili gunjeui oblažeš.

Govedja kuga kako dolazi i kako joj predusresti.

Nedavna nam neki prijatelj prigovori, da odviše napominjući govedju kugu, sviet više plašimo nego što treba; ali mislimo da bi tim manje probitačno bilo, pritajivati glasove o vladajućoj od neko doba velikim dielom Evrope pošasti, što se danas ne samo pojedini strukovnjaci nego i učena i zdravstvena družtva bave pitanjem: kako bi se pošasti predusresti moglo. Hvala ovakovim pretresivanjem i medjusobnim dogovaranjem, izgubila je govedja kuga mnogo od one žestine, a još više obsežnosti, kako je u prijašnja vremena Evropom harala, a držimo da će još manje opasnom postati, čim se više liečničtvo i zdravstveno redarstvo bude riešenjem ovoga pitanja bavilo.

Gdje je izvor govedjoj kugi i je li bi se tako mogao začepiti, da se Evropa ovoga biča nebi imala bojati?

Na neomjernom prostoru, što se proteže Evropom od Karpata do Urala, a preko Urala do blizu nutrnje Azije razplodjena je jedna vrst govedje pasmine, koja je poznata pod imenom stepska (pustarska) pasmina, te se od drugih razlikuje sivo-bielom dlakom, dugačkom uzkom glavom, tankimi neobično dugačkimi rogovi, tankim vratom uzke pečice, podosta je sabita ali zadnjim krajem užega tiela i kraćega repa, kakovu vidimo u Ugarskoj i u naših ravninah. Ovom pasminom prenaša se kuga iz azijatskih stepa, gdje se iz nepoznatih uzroka radja. Velimo iz nepoznatih izvora, jer mnenje ono, kao da se u govedih stepske pasmine kuga sama od sebe zametne, pobito je već odavna jasnimi dokazi ruskih strukovnjaka, koji su se iztraživanjem ove pošasti više nego sva ostala Evropa bavili, te je nedvojbeno, da je ova pasmina na golemih stepah istočne Rusije isto tako zdrava, kao što i druge pasmine u ostaloj Evrope, ako se pošast izpreko Urala iz nutrnje Azije neuvuče.

U stara vremena bijaše vojska jedini put, kojim se govedja kuga Evropom zaputila, te ćemo u poviesti naći zabilježeno, da je u vrieme velikih ratova i govedja kuga harala. God. 376 haraše pošast srednjom Evropom žestinom prije nečuvenom, dakle upravo onda, kada su Huni srednju Evropu pustošili. Devetoga stoljeća raznesoše ju ratovi Karola tako zvanoga velikoga. Trinajstoga stoljeća dovukoše i razširiše ju Njemačkom, Ugarskom, Talijanskom i Francezkom Džengis-Kanove vojske. Tako to bijaše u vrieme tolikih turskih ratova s Rusijim i ostalom Evropom. Nastanivši se pako Turci na jugoistoku Evrope nastani se s njimi za našu domovinu i najopasnije gnjezdo ovoga dvojakoga azijatskoga biča.

U novije vrieme otvori se pošasti trgovinom drugi put. Razgraniv se naime svietom željeznice i parobrodarstvo, podupirano drugimi na trgovinu smjerajućimi komunikacijami, otvoriše i kugi toliko ulaza u naše zemlje.

Uz sve ipak prem goleme štete, što ih evropejske države od ove pošasti trpe, mogu se sretnimi scieniti, uzporediv jih s pustošenjem, s koga je rogata marha prijašnjih vremena ginulo. Za primjer budi navedeno, da je, kako je francezki liečnik Paulet pobilježio, od god. 1711—1714 (za rusko-turskih i rusko-švedskih ratova izmedju Petra V. i Karla XII.) u srednjoj Evropi poginulo preko 1,500.000 glava rogate marhe, dočim se od god. 1735—1770 (ratovi rusko-turski, austrijski nasljedstveni i sedmogodišnji) računa preko tri miliona od kuge poginulih goveda. Danas su već gubitci mnogo manji, a što bi valjalo činiti da budu još manji.

Pošto proti govedjoj kugi neima dosad lieka, nepreostaje drugo nego o tom raditi kako bi joj prienos, a prenesena jednom kako bi joj širenje zapriečiti.

Digitized by Google

Znanstvena iztraživanja pronajdoše gnjezdo, odkud govedja kuga dolazi, način kako se kuživom razprostranjuje, što ju razprostranjivati pomaže, a što prieči. Znajući to, netreba drugo, nego se ga samo točno držati, pa ova pošast nemože više velikih šteta činiti. Bit će tomu godinu dana, što je medjunarodni zdravstveni kongres u Beču izradio ustanove, kako se ima na medjah onih zemalja, odkud kuga dolazi, strogo bditi da se preko medje neuvuče. Ove ustanove su već neke vlade prihvatile, a neima dvojbe da će ih doskora prihvatiti sve. Ako li bi se ipak kojim nesretnim slučajem pošast unutar domaćih zemalja pojavila, ustanovljene su mjere, kako se mora za kratko vrieme udušiti: oboljela naime goveda bez svakoga krzmanja zatući, dotična mjesta i stvari poznatim načinom odkužiti, a mjesto, gdje se pošast pojavi, zatvoriti dotle, dok nije pošast posve utrnula.

Trebalo je najprije da se narav pošasti znanstveno prouči, a onda da se ociene goleme štete, što ih nanese narodom, tek onda moglo se doći do sredstva i ozbiljnih zaključaka, kako se govedjoj kugi put zatvori.

Kao što je mučno, gotovo nemoguće obustaviti kužne epidemije, kojim zametak i razplod leži u atmosferičkih elementih, tako je to kod govedje kuge tim lašnje, što je kužilo, što no kažu, fiksirano, t. j. mjestu privezano; ali tomu treba brzo i odlučno na put skočiti.

Kako se danas gdje ova pošast pojavi, valja se bez otezanja sjekire latiti. Razumije se, da će se pritajivanju pošasti samo onda predusresti, ako država zatučena goveda gospodaru odšteti. To zahtieva obća korist; to svjetuju zakoni narodnoga gospodarstva; jer tomu nije treba dokaza, da tim i država golemu štetu trpi, ako mnogo marhe u zemlji propadne. Da se dakle sto tisuće spase, probitačno je žrtvovati, u najgorjem slučaju, koju tisuću.

Sve dakle u kratko rekavši: Dok se unesenom u centralnu Aziju kulturom izvori govedje kuge nepronajdu i nezatvore, ostat će Evropi ova pošast uviek strahom, ali držeći se znanosću ustanovljenih opreznosti neimamo se više bojati onih užasnih posljedica, s kojih su još do nedavna zemlje toliko stradale.

Hrušti!

Čini se da ćemo se ove godine imati boriti s neobičnom množinom hrušteva (svibanjskih kebara), jer pošto su već sad polovicom travnja obilato letati počeli, bojati se prave poplave tek početkom svibnja. S toga svraćamo pozornost naših gospodara na ovu nevolju.

Kao što je poznato, pojavljuju se hruštevi obično svake četvrte, ili takodjer treće godine. U Francezkoj i Njemačkoj je ubilježeno razdoblje od četiri, u Švajcarskoj tri godine. Premda je ovo takov pojav u prirodi, da ga je lako pamtiti, neimamo ipak toliko izviešća, da bismo mogli za cielo reći: je li u nas razdoblje od četiri ili tri godine, jer to visi o mjestnih okolnostih, ponajviše o toplini. Ako se dobro sjećamo, bje se više hrušteva pojavilo proljećem godine 1870, ali je moguće, da im je nastupila svibanjska studen daljnje razplodjivanje zapriečila.

U nekih priedjelih ima ih više u drugih manje, a to visi o tom, kakovo je zemljište i toplina. U priedjelih, gdje je pretežnije zemljište žilava ilovača ili sabita vapnenjača nećeš ih toliko naći, koliko ondje, gdje je vladajućim zemljištem puhla (pjeskovita) ilovača. Razlog je dakako taj, što hrušteva ličinka, s tolike štete zlokobna grčica (engerling) tri godine u zemlji proživi, te hruštica jaja samo u puhlu zemlju snese. S toga i ima najviše hrušteva oko sela i gradova, gdje u puhloj vrtnoj zemlji ženke najradje jaja snesu. Čim veća kultura zemljišta, čim većma razgranjenost šumarstva i voćarstva, tim više polja za ovu gamad; ali zato i tim veće treba da bude nastojanje gospodara, kako da svoje voćke, šume i vinograde proti ovim pustošilcem osigura.

Hruštem je najmilija hrana hrastovo, zatim madjalovo (divljega kestena), sljivovo, trešnjevo vrbovo i jablanovo lišće. Čokoće se neima bojati, dok je drugoga drvova lišća, ali kad ovoga nestane, onda se late i trsa. U pogibelji je svakako vinograd blizu hrastove šume, jer obrstiv ovu rado se bace na čokot. Činimo dakle gospodare pozorne, da budu spremni na rad te počmu zajedničkimi silami gamad tamaniti. Zajedničkim radom ne samo da mogu svoje drveće ove godine, barem s velike česti, obraniti, nego što više, mogu gamadi razplod barem za treću ili četvrtu godinu zapriečiti.

Hruštevi se na dva načina tamane: kao grčice, koje se prigodom oranja ili kopanja pobiru i dave, a onda kao hruštevi s pramaljeća. Grčice mislimo da nam netreba opisivati, jer tko da nepozna onoga dugačkoga, gola, bliedožuta, tri para nogu imajućega kukca, kojih se toliko na vrtu izkopa. Ovaj put povratiti nam se je na same hrušteve.

Neima drugoga načina nego ih rano s jutra, dok se poradi rose i studeni ukočeni na lišću drže, stepati ili na mjestu daviti, ili što je još bolje, osobito ondje gdje ih je premnogo, u vreće sakupljati i u čabrih kipućom vodom polievati, a onda ih na gnojištu gnojem zasuti, jer neima tako valjana gnoja, kao što su hruštevi, budući u njih 4 krat više dušika nego u najboljem stajskom gnoju.

Videći da se je sijaset hrušteva pojavilo, imale bi upravo obćine obćenite za cielu obćinu naredbe učiniti, kako bi se složnim radom gamad satrla. Boljih radnika za ovakov posao neima od djece, koja bi ovim

Digitized by Google

putem svoje pustolovstvo na dobro obratiti mogla. Ako se gamadi toliko pojavi, nebi nauk zapeo, kad bi se ovakovu lovu i po koj školski dan žrtvovao.

Pod svrhu budi napomenuto, da su drugud nagrade doznačene onomu, koj stanovito množtvo hrušteva donese, francezke obćine nagradjivahu centu hrušteva sa 10—20 franaka, pak se ih je ovim načinom na miljarde utamanilo.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Naša ljetina počima se uz najpovoljnije okolnosti razvijati. Ozimnine stoje dobro te su se već mnoge i koljenčati počele; nešto se štete opaža na mokrih mjestih od vlage, a i miševi počiniše mjestimice dosta štete. Voćke nekoje već zametnuše plod, a većina je u najboljem cvietu. Šljive najviše postradaju u cvietu od juga, dosad im je liepo vrieme poslužilo. — Čokoće je već obilatije listati počelo. — Ljudi proriču ove godine obilje žira; kad bismo po cvietu suditi smjeli, imali bismo najboljih nada. — Od nepovoljnih za voće okolnosti valja napomenuti hrušte, kojih se je već množina pojavila, s toga činimo naše gospodare pozorne na ono, što ob ovoj gamadi na drugoj strani našega današnjega lista napomenusmo.

Trsov ušenac phylloxera počinio je, kako „Wnlbe“ javlja ipak štete u klosterneuburžkom pokušalištnom vinogradu. Sudeći po tom, što izkopano žilje onoga čokoća, što je jesenas bilo jako ušljivo, ovoga proljeća nije imalo ušenaca, reći bi, da je bolesti nestalo; to će se u ostalom tek onda pokazati, pošto se čokoće razvije.

Zbirka škodljivih kukaca na bečkoj izložbi. Francezki mornarski kapetan Dillon izložit će na bečkoj svietskoj izložbi zbirku svih gospodarstvu koristnih i škodljivih kukaca u 25 velikih slika, gdje će razjašnjen biti razvitak pojedinih insekta uz opazku, kako i u kojoj struci gospodarstva koj kukac škodi ili koristi.

Štajerski vinari će takodjer kod izložbe bečke svoja vina u svojem štajerskom paviljonu na butilje prodavati.

Priedsjednici izložbenih porota u Beču. Kao što je poznato ima porota za svaku izložbenu hrpu priedsjednika i po dva podpriedsjednika, koji su zdogovorno ovako poizabrani: za vinarsku, ratarsku, voćarsku i šumarsku hrpu priedsjednik iz Austrije, podpriedsj. iz Ugarske i Francezke; za kemijsku industriju priedsj.: Njemačka, podpriedsj.; Francezka, Austrija; za hraniva, uživala, industrijalne tvorine priedsjedn.: Ugarska, podpr.: Portugalska, Brazilija; seljačke kuće s pokučtvom priedsj.: Ugarska, podpr. sjev. Amerika i Ruska.

Medjunarodni kongresi uz bečku izložbu držat će se tečajem godine ovim redom: 16.—21. lipnja medjunarodna skupština pivara; 11.—14. kolov. medjunarodni sastanak narodnih gospodara; 19. i 20. kolov. sastanak za lanarstvo. Kad će se držati sastanak ratara bit će kašnje javljeno.

Metarska mjera počimlje se već u Beču na veliko uvadjati te su se već mnogi obrtnici i prometnici s potrebitimi mjerami obskrbjeli. Mi bismo preporučili našim ljudem, da si i oni potrebite mjere za dobe nabave, jer kad za dvie godine po zakonu nova mjera po cieloj monarkiji u život stupi, bit će navala tolika, da će tvorničari zahtjeve mučno izpunjavati moći; ali to nemožemo još s toga činiti, što uvedenje ove mjere u peštanskom saboru nije još niti u pretres došlo.

Parni plugovi na Horsky-evom imanju Kolinu. Glasoviti gospodar Horsky dao je za svoje ruchadlo dvie putne lokomotive sagraditi u poznatoj englezkoj tvornici Johna Fowlera u Leedsu, kojima će se zemljište dublje nego ikojim dosandanjim načinom orati moći. Paroplužı su već i prispjeli te su pokusi s najboljim uspjehom izvedeni. Ali g. Horsky naručio je još i dva prevozna vitla (göppel), kojimi će se duboko zorano zemljište poput vrtne zemlje sitno drobiti. Horsky-eva je naime izvorna misao ta, da će parni plugovi samo onda pravu cienu imati, ako se njimi duboko zorana zemlja liepo razmrvi i tako težanje polja vrtnomu obradjivanju čim bliže primakne, a to da će se izvesti vitlovi.

Rat proti hruštem. Minule godine utamanjeno je u Virtemberžkoj 230,902.000 hrušteva, koji bi, po izvedenom računu, po svojih grčicah za tri godine do 46 mil. centa biljevne hrane uništili. Pak da se toli golema šteta odvrne, potrošeno je na tamanjenje ove gamadi samo 15,604 for.

Pošast medju domaćom živadju. Okolo Horošova Tijna u Českoj hara već od duže vremena neka kužna pošast medju domaćom živadju. Guske leže mrtve po putevih, te su u nekojih obćinah već posve poginule. Škoda se osjeća osobito sad u proljeću, gdje bi živad trebalo nasadjati, jer poginuvši stare, neima dakako niti mlade peradi. Badava su svi upotriebljeni ljekovi. A još većma se pošast širi, što se poginula perad nezakopana ostavlja.

Englezki tvorničari ratarskih strojeva odlučiše, da se oni kod pokusa na bečkoj izložbi neće natjecati s razloga, što kod tolikoga množtva strojeva i ratila, koja će se natjecati, nije moguće pojedine dostojno prokušati niti ih prema valjanosti ocienii, što neće biti koristno niti po tvorničare, a niti po obćinstvo, da se ni nenapominju golemi troškovi, koji su s takovimi pokusi skopčani.

Književnost.

„*Pouka o kućanstvu*“ od Vjencesl. Z. Maříka je upravo izpod tiska izišla. Knjiga ima 11 araka i više slika, a stoji 80 novč. U svojih 11 poglavljih razpravlja o svih važnijih stvarih kojih čovjeku u kucnom životu treba te je osobito za žensku mladež u mnogom poučna knjižica. Zemaljska ju je vlada školam kao pomoćnu knjigu preporučila.

Smilje „list sa slikami“ zove se mali časopis, koj će počam od 1. svib. svakoga mjeseca na cielom arku za mladež pučkih škola uprav. odbor hrv. pedagog. književnoga sbora u Zagrebu izdavati, a stati će na godinu samo 50 novč. — Ovim listom dobila bi dakle i naša školska mladež pučkih učiona izvan školske duševne hrane, kakovom drugi narode svoju mladež već odavna goje.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 17. U Zagrebu 24. travnja 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Pozor na čokoću škodljivu gamad.

Da čokot osim većih životinja takodjer medju kukci mnogo neprijatelja ima, to je svaki vinogradar toliko krat opaziti mogao. Ova gamad navaljuje na vinograd sad više sad manje prema tomu, kakova bijaše prijašnja godina, osobito jesen i zima.

Kao što gotovo svaka vrst bilja ima posebnih neprijatelja, koji njemu najviše o životu rade, tako ih ima i čokot. Tako se drže osobito rado na čokotu od leptirâ **trsov moljac** (tinea uvae, njemački heu = iliti sauerwurm); trsov zavijač tortrix pillerana Rem., njem. springwurmwickler), trsov ljiljnjak (sphynx elpenor), sovica (noctua pronuba, sauerampfereule), prljavi prelac, bombyx maculosa, klebkrautspinner, moljac pernjak (alucida pentadactyla, federmotte). — Od kukaca **trsov rilac** (rhynchites betuleti, rebstecher), trsov okrugljak (eumolpus vitis) i obični svibanjski hrušt. Najopasniji su u nas ovi što su debelo natiskani; velimo u nas, jer se i ovi pustošilci ravnaju prema podneblju, tako je n. p. trsov okrugljak u Francezkoj mnogo opasniji nego u drugih zemljah.

Napomenuv ove neprijatelje razumije se da nismo sve izbrojili, jer se mnogi kukci i gusjenice, koje inače na drugo bilje navaljuju, uz stanovite okolnosti i čokota late.

Osobito pako činimo naše vinogradare pozorne na jednu vrst gusjenice, koja ovim redkom i povoda dadne.

Ovo dana naime potuži nam se jedan prijatelj, da je u svojem vinogradu našao sijaset gusjenica, koje na čokotu veliku štetu čine. Uputiv se pisac drugi dan u vinograd najde ih i sam nekoliko i opazi štetu koju čine. Ova gusjenica izjede naime puplje, koje još nije prolistalo, te ćeš na gdjekojem čokotu naći kako je sve nabreklo puplje tako izjedeno, da mu samo okrajci ostanu. Kako si ovako ojeden čokot našao, nije daleko od njega gusjenica, ali ti treba neke vještine i pozornosti, da ju najdeš. Po ½—1 palca dugačka gusjenica je onakove od prilike boje, kakove i trsova kora te kad mirno na trsu pružena leži, nećeš je zamietiti moći. Koliko štete počiniti može, dade se suditi po množini ogrižena čokoća. Zasad se još nije moglo opredieliti, od kakova leptira polazi gusjenica, toliko se samo znade, da spada medju tako zvane pedljaše — kao da je neka vrst od zimskoga pedljaša, vincelir ju nazva kornjak, — tek onda, pošto se začahuri i leptirom izvali, moći ćemo ju označiti.

Za ovaj put mislimo da je dovoljno, da činimo naše vinogradare na ovu gusjenicu pozorne, i kako su zamietili, da je na čokoću puplje ojedeno, da ju marljivo traže i tamane. Kako im je pošlo za rukom, da su jednu našli, moći će druge lako nalaziti. To se razumije, da će gusjenica još i na mladju mnogo štete prije počiniti, nego se začahuri.

Vraćajuć se na trsova moljca reći nam je, da je njegova gusjenka jedna od najpogibeljnijih nevolja za vinograde. Leptirić je jedva što veći od poveće muhe, spreda žutkast, s traga sivkast, pustoši cviet i jagodje. S pramaljeća, ako rano toplina zavlada, već drugom polovicom travnja, inače prve polovine svibnja izleti leptirić iz čahure, snese jaja oko grozdića, te se izvaljena za 14 dana gusjenica umah lati cvieta, pa pošto ga je većim dielom uništila, zaplete ga i u zapletku se začahuri. Ako je vrieme povoljno, izleti leptirić već za 14 dana te obletavajući vinogradom snese ženka jaja sad već na petlji jagode, odkud se izvaljena gusjenica u jagodu uvuče te od nje živi. Pod jesen spusti se k zemlji te se pod korom trsovom začahuri.

Tim je takodjer naznačen način, kako se ova gamad tamaniti može: hvatati naime leptiriće i tamaniti čahure. Leptiriće hvatati je nešto mučno, jer budući noćnjaci letaju vinogradom samo noćju te ih onda uz svieću, oko koje kao što svi noćnjaci rado obletavaju, možeš pohvatati. Ovo budi svakomu vinogradaru barem u toliko ravnalom, da nepoštedi nijednoga noć-

Digitized by Google

noga leptirića, kad mu u kleti ili ma gdje kod vinograda oko svietla obletava.

Lašnje je moljcu nahuditi, ako proljećem marljivo oko čokotova cvieta prigledavaš, jer ćeš mu zapredku lako na trag doći.

Najsigurnije ćeš ipak proti njemu uspjeti s pramaljeća kod rezitbe, ako koru s čokoća sastružeš, sastruganu na kup mećeš i sažgeš. Ovdje nam valja primietiti, da se trsov moljac osobito rado drži u visoko držanom čokoću, jer tuj ima u obilatijoj kori i pukotinah dosta stanovišta, s toga se čišćenje ovakovih visokih vinograda — kao što su naši hrvatski — nemože dosta preporučati. Ovakovim načinom, čisteći naime čokoće od stare kore, može ga čovjek očistiti i od druge gamadi, poimence zavijača i rilca.

Zavijač snese naime s pramaljeća u trsovo lišće jaja te se ovo, omočiv ga leptirić nekom jedkim sluzom svije. Izplazile gusjenice začahure se kašnje ljeti pod korom. Želiš li dakle zapriečiti gusjenicam, da se neizvale, a ti traži vinogradom smotano lišće te ga sažgi. Čahure ćeš pako uništiti rano s pramaljeća sa sastruganom korom.

Kukac rilac nalikuje u razplodjivanju zavijaču tim, što i on snese jaja u list, koj se takodjer sfrkne. U tako sfrknutu listu naći ćeš po 5—6 sićušnih žutkastih jaja, nalik na olušteno proseno zrnce.

Ako rilca neunistiš kao kukca, ili još u jajih, čahure ćeš mu se mučno dohvatiti, jer ove u zemlji prezime.

Završujući ovu kratku smotru možemo sav rad vinogradara oko tamanjenja vinogradom škodljive gamadi u tri točke stegnuti.

Sada umah, gdje čokoće još nije podpunoma prolistalo da vrebaju na gori iztaknutu kornjakovu gusjenicu, koja puplje i prvi zametak mladja i grozdića pustoši;

kašnje da paze na smotano lišće te ga obiru i sažežu, a onda

da svakom danom zgodom, a najpače s jeseni i proljeća čokoće očišćavaju od stare razpucane kore, pod kojim se gamad najradje drži. A napokon da u vinogradu i okolo njega nepoštede nijednoga, a najpače večernoga ili noćnoga leptira.

Suvrsti pčela.

Medju životinje koje od najdavnijih vjekova čovjeka prate svuda po svih pojasih svieta brojimo i pčelu. Pčela je tako stara, da se, kako je dr. Heer u svojem djelu „Tertiärflora der Schweitz“ dokazao, s drugimi sličnimi bubami čak u tako zvanih gornjih miocenskih zemaljskih slojevih nahodi.

Počam od Aristotela, koj je, miešajući nekim čudnovatim načinom znamenovanja rieči, mislio da pčele postaju iz sagnjilih mrtvih bikova (egipatski bik „apis“?), pak do najnovijega vremena, bavljahu se nebrojeni prirodoslovci iztraživanjem zamršene pčelinje naravi.

Pače i najnovije vrieme, gdjeno su najzapletenija pitanja prirodopisa o pčeli, navlastito o njezinu razplodjivanju, podpunoma riešena, našlo se je znanstvenjaka, kao što i praktičkih pčelara, koji su pomiešali vrsti i pasmine (suvrsti) pčela, te su prema tomu krivo shvatili i priedjele na zemlji, kuda je pčela prvobitno razgranjena bila. Kao što naime u bilinstvu tako i živinstvu pokazuje se kod onih vrsti, koje su najdalje po svietu razplodjene (a to se po statističkih izkazih može kazati o pčeli) u njihovih vanjskih pojavih tako velika promjenljivost (razlika), da su pčelu jedne te iste po dalekih stranah razgranjene vrsti za različitu vrst smatrali. Pak upravo daleka razgranjenost pčele i skopčani s tom razgranjenošću prielaz njezinih obilježja najbolji je dokaz, da su to sve samo unutar stanovitih medja promienjene pasmine jedne te iste vrsti.

Po znanstvenom razredjenju spada naša pčela medarica u red opnokrilaca (hymenoptira, ose, mravi, bumbari itd.), a u pleme cvjetnica (anthophilae). Po rodu joj je ime apis, od latinskoga apex = žalac, šiljak, imajući pred očima oružje, kojim se brani; a drugi joj izvode ime od svetoga egipatskoga bika „apis“, što u semitskom jeziku znači toliko koliko „ploditelj“.

Ovaj rod apis ima dosad samo četiri vrsti, naime pčela medarica (apis melifica), t. j. naša obična pčela, zatim pčela hrbtasta (ap. dorsata), indijska i družtvena (ap. socialis). Valja ovdje primietiti, da sve ove vrsti živu samo u starom svietu — Evropi, Aziji i Africi —, tri zadnje vrsti u istočnoj Indiji, dočim je medarica tek novije vrieme u novi sviet — Ameriku i Australiju — prenesena.

Premda je pčela medarica već g. 1675 u Ameriku bila donesena, gdje se takodjer brzo razplodila, ipak se o njoj počelo spominjati u Floridi tek 1763, u Kentukiu 1718, u New-Yorku 1793, a u Virginiji stoprv 1816, a danas se već onud svuda goji. Premda je u Americi već svuda razplodjena te bi po tom mislio, da je ovdje od pradavnih viekova domaćom bila, da tomu ipak nije tako vidi se osim dokazana unosa i s stoga, što John Elliot, prevadjajući bibliju na ondašnji jezik, nije našao rieči za med i vosak, a ovih rieči bilo bi svakako u jeziku, kad bi ondje pčela bila od vajkada; valja dodati i to, da su u vrieme evropskih naseljivanja domaći staroselci pčelu zvali „the white man's fly“ (bieloga čovjeka muha), čim se hoće reći, da je ova buba Evropljani onamo donesena.

Digitized by Google

Pčela medarica razširena je daleko Evropom, dopirući prama sjeveru do 64 stepena; dapače ju norvežki profesor Kilian najde čak na Sjevernom-Rtu, a i u Grönlandu (75 stp. sj. šir.) je još uviek kadra, da si za 9 zimskih mjeseci hrane naspravi. Osim toga nalazi se još i u Africi i Aziji. Osim Indije, gdje se nahode samo ostale tri vrsti.

U području ovako velika razprostraništa promienila se pčela medarica u različite suvrsti iliti pasmine, kojih evo šest izbrajamo, premda praktični pčelari tvrde, da ih nije moguće čiste održati, jer se medju sobom često zaplodjuju.

Prava iliti obična pčela medarica u tjesnijem smislu, koju Niemci rado „deutsche biene" zovu, živi u šupljem drveću, u zidinah i pećinju, a kao pitoma živi u srednjoj i sjevernoj Evropi, takodjer u Francezkoj, Španjolskoj, Portugalskoj i nekojih strana Italije, na slavenskom jugu i u Ruskoj prama maloj Aziji, prenesena goji se u Algiru, Gujani, na rtu dobre nade kao što i u sjevernoj Americi.

Talijanska pčela (apis m. ligustica) velika kolika i obična, ali je na prvih trijuh kolutićih zadka zlato-žute masti, a štita je crna ili žuta.

Nalazi se u sjevernih priedjelih Italije kraj južnoga podnožja tirolskih i švajcarskih alpa kod kuće, ali je sad već i ostalimi priedjeli Evrope razplodjena. Ona je mila pčelarom, koji do ljepote drže, jer je svojim zlatastim odielom svakako ljepša od obične crne pčele, te tu ljepotu već Diodor Siculos napominje. Hvale takodjer talij. pčele ne samo s veće plodnosti i marljivosti nego i s krotkosti, premda svoje košnice proti napadateljem isto tako odlučno brane, kao što i obične crne, ali nepobiesne od srditosti nikada kao što ove.

Kranjska pčela razlikuje se od crne tim, što joj je prvi kolutić na zadku više ili manje žut, dočim su ostali kolutići bjelkasto-sivi. Marljiva i hrabra je isto tako kao što i talijanska, a u gradnji nadkriljuje gotove sve vrsti; nestrada toliko od zimske studeni, obilato roji, ali je srdita kao što i crna. Ova vrst razplodjuje se sve dalje, osobito u planinskih priedjelih. Kao mahna može se smatrati to, što velik dio meda obraća na nove gradnje tako, da čovjek ovoj prekomjernoj gradnji mora da umjetno predusretne.

Egipatska (prugasta) pčela (apis fasciata) nalikuje više talijanskoj nego običnoj crnoj, u ostalom bitne razlike neima, premda ju Francez Latreille posebnom vrsti smatra. Ona je gotovo za trećinu manja od dosad napomenutih vrsti, ima žut štitac i zadak, koj je osim toga kao što poprsje bielimi dlakami porasao. Prava domovina joj je Egipat, Arapska i Sirska; nalaze ju ipak, kako pouzdani glasovi kažu, jedva nešto promienjenu takodjer u Kitaju i sa sjeverne strane Himalaje. Premda je berlinskim aklimatizacijskim družtvom i u Njemačku uvedena, nečuje se ipak o razgranjenosti ništa, jer se s ničim nad domaće vrsti nepreporuča.

Afrikanska pčela (apis caffra) nalikuje prijašnjoj samo što neima sivih dlaka, a razširena je cielom Afrikom.

Napokon je crna madagaskarska pčela (apis unicolor) nešto manja od obične crne, sasvim tamne masti i crnimi dlakami obrasla; nalazi se na južnoafričkih otocih Madagaskaru i Mavriciju. S ove posljednje dvie vrsti nije se još u Evropi pokušalo.

Od ovih suvrsti mogu se križanjem dobiti još i druge supasmine (mestice), medju kojimi valja napomenuti grčku pčelu (apis kekropia), koja je postala od talijanske i obične crne, zatim žuta brazilijska pčela (apis pallida) i havanska pčela (a. trigonia amalthea), o kojih se još malo što potanjega znade.

Je li probitačno gospodare podupirati da putuju na izložbu u Beč.

Naš zagrebački izložbeni odbor, misleći kako bi se svietskom izložbom u Beču moglo koristiti i našemu gospodarstvu, odlučio je više naših inteligentnijih obrtnika i seljaka putnimi troškovi poduprieti, da onamo putuju i vide što bi za naš domaći obrt i naše gospodarstvo naučiti te naučeno na domaću korist obratiti mogli. Mi držimo, da će se tuj na posebne grane osobito paziti te se pošiljate ljudi, koji se takovimi strukami bave. Držimo takodjer da će se pošiljanjem ovakovih praktičnih strukovnjaka više koristiti našemu gospodarstvu, nego ako se u tu svrhu opunovlaste strukovnjaci na papiru, koji su na dosadanjih izložbah svoju, a ne korist zemlje tražili.

Neznamo kako je eksekutivni odbor nakanio podpore dieliti, ali mislimo, da bi se imale na umu držati osobito dvie struke gospodarstva, koje bi valjalo našim inteligentnijim gospodarom pristupnimi učiniti, a to je vinarstvo i stočarstvo. Mislimo da je sad zgoda, da se naši, i manje imućni, gospodari vlastitim očima osvjedoče, kako je osobito stočarstvo u drugih zemljah daleko napredovalo, kako je naša zemlja u tom za njimi zaostala i kako bi se tomu pomoglo.

Neima dvojbe, da bi i to našemu poljodielstvu koristiti moglo, kad bi čim više gospodara, seljačkoga stališa, vlastitima očima motriti moglo, kako se polje različitimi strojevi obradjuje, a o tom bi se osvjedočili, da ih može čim više prisustvovati pokusom, koji će se sa strojevi i različitimi ratili izvadjati.

Sve što je noviji sviet teorijom i praksom izumio i izkušao, vidjet će se ove godine u Beču. Ovu daklo

Digitized by Google

zgodu trebalo bi da zamlja čim više i na svoju korist obrati. Najzhodniji, čini nam se, bio bi onaj način, štoga eksek. odbor prihvati, mogućim naime činiti pristup k izložbi i našemu siromašnijemu svietu. Tuj dakle zemlja nebi imala štediti; dosta troši na tudje svrhe, zašto nebi nešto više i na svoju korist trošila.

Nadajući se dakle, da će se ovakovim načinom čim više naših gospodara u Beč zaputiti, naznačit ćemo ovdje nešto iz izložbenoga kolendara, kad bi za kojega bilo najzgodnije, da se kod izložbe nadje.

Najviše dakako izložaka biti će takovih, koje ćeš moći od 1. svibnja pak do studenoga svaki čas vidjeti, ali važniji su za gospodara izložci gospodarstveni i skopčani s njimi pokusi, kojim je samo stanovito vrieme odmjereno.

Goveda, ovce, svinje, koze, magarci i mule bit će izložene od 31. svibnja, a izložba svršit će se 9. lipnja, dočim će konji izloženi biti od 18. do 27. rujna. U ovo vrieme pada, najveće sigurno što ga je dosad sviet vidio, natrkivanje s konji, gdje će se za pobjedu natjecati najglasovitije konjarnice iz cieloga naobraženoga svieta, i to uz velike nagrade, medju kojimi jedna od 15000 for.

Živad, golubi, kunići, psi, mačke i ribe bit će u isto doba od 18.—27. rujna izložene.

Divljač živa i mrtva, kao što i sve što se proteže na mliekarstvo, bit će izloženo 4.—6. listopada.

Za poljodielca će osobito važni biti pokusi sa gospodarskimi strojevi, ovi su razdieljeni na dvie dobe.

Strojevi za okapanje, rezala, sječkala, drobila različiti vitlovi (göppel) kušat će se od 23.—26. lipnja U to doba padaju i pokusi s kosili, grabili i obraćali.

Mlatila, dizala, čistila, u obće strojevi za žito prokušavat će se 14.—18. srpnja.

S paropluží svake struke, sijali, branami i valjevi činit će se pokusi 21.—25. srpnja.

Svi ovi pokusi činit će se na moravskom polju na imanju Leopoldsdorfu koje je 4 milje od Beča odaljeno.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Obrtnikom i seljakom podpora za putovanje na bečku izložbu. Odlučiv hrv. izložb. odbor u svojoj sjednici od 17. ov. mj. dati podporu obrtnikom i inteligentnijim seljakom za put na bečku izložbu pozivlje one, koji žele takovu podporu dobiti, da svoje vlastitom rukom napisane molbenice najdulje do 15. svibnja hrvatsko-slavonskomu eksekutiv. izložbenomu odboru pošalju.

Hrvatsko-slavonski izložci na bečkoj izložbi su — kako „Obzor" u 91 br. razlaže — magjarskom silom iz odredjenoga si prostora možda za cieli mjesec dana iztisnuti te da magjarski izložbeni odbor s našimi izložci tako baraće, da su naši neki izložitelji odlučili svoje izložke natrag povući. Ako je tomu zbilja tako, onda će lje revnost za bečku izložbu u zadnjem času u nas mnogo ohladiti. Sasvim tim držimo, da niti oni gospodari, koji mogu o svojem trošku putovati, kao što niti oni, kojim može obećana podpora u dio pasti, neće propustiti ove zgode, da izložbu posiete te se crpljenim naukom na svoju i zemaljsku korist okoriste.

Prirod ljetošnje godine kako bi mogao biti prema prijašnjim godinam. Tražeći u ljetopisih, kakova ljetina sliedjaše iza onako blagih zima kakova bijaše ova minula, nagadjaju kakova bi mogla biti ov. god. ljetina. Kako Korizmić izbraja, bijaše g. 1723 tako topla zima, da na Dunaju nije bilo traga ledu. Ona godina bijaše blagoslovljena; mjerov žita stajaše one godine na 50 do 75 dinara (1 dinar = nešto preko $2^1/_2$ nvč., ječam i zob bijaše mjerov po 15—20 dinara. — G. 1796 bijaše tako blaga zima, da je tekar 6. ožujka bilo na Dunaju nešto leda. I ova godina bijaše dobra. — God. 1805 malo sniega, topla zima, mnogo kiše — ljetina slaba. — God. 1806 zima bez sniega, mnogo kiše ožujkom i kolovozom — vina dobra, žetva srednja. G. 1807 topla zima, koncem travnja sniega i mraza — vina ipak mnogo i dobra, voća mnogo, kukuruze malo. God. 1810 ciela zima topla, do polovice svibnja suho, zatim kiša i studeno, na 1. i 2. lipnja jaki mrazovi, vina ipak mnogo ali hrdjava. — God. 1824 siečanj kao ljeto, ciela zima bez sniega, samo kadšto kiše. S pramaljeća sijaset hrušteva i gusjenica, koje su voće uništile. Žetva loša te je pšenica naglo skočila sa 2 for. 30 kr. na 6 for. — Kao što starci pripoviedaju nalikovala je minula zima onoj od god. 1833 na 1834, pak je g. 1834 bila izvrstna.

Mraz. Prvom polovicom travnja, najviše velikoga tjedna bje u Cislajtaniji na više mjesta snieg pao te je uslied toga i pozebi bilo. Okolo Skalice (u sjevernoj Ugarskoj) bijaše na 10. travnja uz 2 step. R. izpod nule debela mraza, koj je rano voće poharao, ali i mladjim vrstim trsja mnogo naškodio.

Vojnici za radnju oko žetve. Do prošle godine običavaše vojno minist. u vrieme žetve vojnikom davati dopust, da mogu za plaću oko žetve raditi. Na 30. travnja pr. godine obustavi ministarstvo tu naredbu. Sad je ministarstvo za poljodjelstvo pokupiti dalo izkaze o upotriebljenih vojničkih radnjah prijašnjih godina, da se tim potreba takove pripomoći dokaže. Glasom toga izkaza je godine 1869 radilo 1647 momaka 27.800 dana; god. 1870 — 2564 momaka 34.568 dana; godine 1871 — 3375 momaka 55.422 dana. Videći s toga, kako je radnja od godine do godine rasla, nada je, da će se opet na prijašnju naredbu povratiti.

Ciena žitu.

Varaždin 17. travnja 1873. Pšenica 80 fnt. po for. 5.80. Raž 70 fnt. po for. 3.75. Ječam 60 fnt. po for. 2.90. Kukuruz 80 funt. po for. 3.60. Smies po for. 3.55. Krumpir po for. 1.40. Proja po for. 3.50. Heljda po for. 3.70. Sieno po for. 1.40. Slama u snopju po for. 1.40. Slama prosta po for. 1.—. Dietelina po for. 1.50.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva Petar Zoričić.

Digitized by Google

Broj 18. U Zagrebu 1. svibnja 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Bolesti kod tuka.

Onomadne naznačismo u razmatranju o gojitbi tuka postupak, kojega se ima gospodarica držati prve dobe ove peradi, dok se naime počme brijati. Osobito ove druge, rekli bismo prelazne dobe od djetinstva u zreliju doba, ima gospodarica svu svoju pomnju obratiti uzgoju tim većma, što se u to doba i bolesti najradje pojavljuju.

Do prelazne ove dobe bijahu tuke mekanom pahuljicom po cielom tielu i glavi obrasle, za 6—8 tjedana počimlju im pahuljicom probijati deblje badrljice, iz kojih se perje pomalja, dočim im pahuljica s glave i vrata puzne te im se na goloj glavi i vratu mesnate bobuljice pokazuju. Ovo je za tuke najpogibeljnije deba, jer tuj ih najviše i pogine.

Kao što se naime kod mladih pasa pojavlja tako zvana pasja bolest, a kod drugih sisavaca opet druge bolesti, kad im mliečni zubi padaju, tako se slične bolesti pojavljaju i kod živadi, a najopasnije kod pura, kad se briju.

Do ove dobe bijaše mladim tukam krv riedka i vodenasta, a sad počimlje dobivati više vlaknovine, od koje im cielo tielo krepčije i snažnije postaje. Ovo prelazno doba treba ih više no ikada čuvati od nahlade; paziti dakle valja da ih nagli daždovi, vihri ili druge elementarne nezgode nezateku; a s druge strane valja ih tim krepčijom hranom hraniti, čim su više nepogodam i bolestim izvrgnute. I sad će biti najzdravija im hrana kaša od heljdena brašna, koju valja polivkom od kuhana pelina zamutiti, ili joj primiešati stučene gorke vladisavke (genciane), kakove u ljekarnah i dućanih dobiti možemo.

U ostalom, dobra će im hrana i sad biti sasječene skuhane koprive sa nešto zelena pelina heljdenom mukom zamiešane a dodati im kako i prije sasječena luka ili češnjaka.

Veoma koristnim se pokazalo po zdravlje i napredovanje po nekoliko zrna papra, po 5—6 zrna svakoj tuki na dan. To čini ponešto troška, ali je izkustvo pokazalo, da je veoma koristno.

Jedan krat za uviek imamo primietiti, da ova živad treba da ima vazda čiste vode za pilo, a preporuča se na pol oke vode nutar baciti po pol lota zelene galice, koja je uztuk proti mnogim bolestim.

Kao što vidimo pse da travu jedu, tako ćemo toliko krat opaziti da pure piesak zoblju. Pošto ni jedna ni druga živina to netreba za hranu, neima dvojbe da im to služi za liek, a priroda uči svaku živinu svoj liek poznavati. Tukam čini se da piesak (bjelutak) probavljanje pospiešuje. Dakako da mi to nemožemo shvatiti, kako da pura željezo, staklo i bjelutak probavi, ali izkustvo nepusti o tom dvojiti. Réaumur dade tukou pozobati 6 zrnjem napunjenih staklenih kruglica; zaklav drugi dan purana, nenajde mu u želudcu niti traga staklu. S toga se razumije, da neima kovine, koju puranski želudac nebi prokuhao.

Običnije bolesti kod pura. Počam od prve pak do one dobe, gdje pure, obrijav se, opernate, je kod njih najčešća bolest proljev (drizkavica). Bolest dolazi od presladke, osobito od mekane tjestene hrane. Navlastito proliju mlade pure rado od ražena brašna. Isto tako snajde ovu mladu živad proljev rado od nahlade, ili se nahladila samo vanjskim tielom, ili, što isto tako često biva, zobanjem mokre trave. — Tako oboljele puriće valja da staviš na toplo mjesto, da ih hraniš suhom hranom; u takovu slučaju preporučaju osobito kašu od kuhana graška. Vodu za pilo valja im malo zasoliti, ili sa nešto zelene galice primiešati.

I proljevu protivnu bolest naći ćeš kod purića po kad što. U ovom slučaju ćeš ih hraniti sitno sasječenom kuhanom šalatom, a vode ćeš im za pilo davati, u kojoj je nešto salitre raztopljeno.

Hahurenjem može se nazvati ona obćenita bolest, koju opažamo kod purića u vrieme brijanja, te

Digitized by Google

koja, kako već rečeno, nalikuje na sličnu bolest sisavaca, kad im stalni zubi probijaju. Proti ovoj obćenitoj bolesti neima drugih liekova, nego držanje na toplu i valjano hranjenje — u obće njega i pomnja, koju gospodarica purićem osobito ono doba posvetiti ima kad se briju, kako već gori napomenusmo.

Kozičavost nalikuje na onu istu bolest, koju kod ovaca zovemo kozice te se pojavi i kod starijih, ali najčešće kod mladih tuka. S ove bolesti napadnutim tukam oprišti se koža okolo kljuna i u kljunu, izpod krila i gnjatova (bedara). Bolest je priljepčiva te, ako ju zanemariš, mogu ti od nje čitava jata poginuti.

Pojaviv se u pura kozičavost, budi ti prva briga da bolestne od još zdravih odružiš, da im daješ vode, u kojoj je na polić (holbu) vode po jedan lot zelene galice (željeznoga vitriola) raztopljeno; koristna je tako oboljeloj peradi mirodijami, paprom, sitno sasječenim češnjakom, koprom itd., začinjena hrana. Prišti se pomažu raztopinom od modre galice (sumporno-kisela bakrena kisa).

Nedušljivost. Jedna vrst bolesti pokazuje se nekim kašljem koj više nalikuje na kihanje, te ju u nas onako kao i sličnu bolest kod kokoši zovu kikom, premda nije prava kika. Tuka s ove bolesti bolujuća drži kljun ponajviše otvoren te se kad što hoće da zaduši, nemogući dihati.

Neduha dolazi od neke vrsti crvi, koji se ugnjezde u dušniku i njegovih granah. Tako bolestnu živinčetu dadne se po tri dana svaki krat na večer po jedan gram (koliko jedno zrne boba) kafre pozobati, a svakoga jutra čašicu jakoga uvarka (polivke) od pelina.

Prava kika nalikuje na nedušljivost, što i s ove bolesti oboljele tuke drže kljun ponajviše otvoren, neće da zoblju te odjelivši se od drugih rado su nasamo. Bolesti uzrok je na jeziku. Otvoriv kljun, opazit ćeš da jezik nije naravske boje kao što kod zdravih tuka, a na kraju obrasao je nekom tvrdom roženastom kožicom. Ovu kožicu valja nožićem pomnjivo odguliti, jezik octom izprati i putrom namazati. Probitačno je i takovo purče na toplu zatvorenim držali, dok se oporavi.

Završujući za ovaj put svoje razlaganje, valja još primietiti, da tuke kao što i kokoši mnogo stradaju od tekuti, uši i drugih nametnica, što se sve zameće u nečistih kurnjacih. Želiš li dakle da ti tuke uspievaju, priredi im kurnjake zimi tople, a uviek, koliko moguće, čiste, prepriečene sjedali, jer tuka prema svojoj naravi neće da spava na tlu.

Baratanje s vinom u pivnici.

Želiš li iz svojega vinograda dobiti dobro vino, koje ćeš za dobru cienu prodati moći, nije dosta da čokoće valjano obradjuješ, nego treba osobito da u pivnici s vinom valjano baraćeš.

U širi ima, kako je iz jagodja izprešana, najviše vode, naime 80—90%, 8—18% slad., ostale 2 postotine su kiselina, bjelančevina, mastilo, trieslo, tvari o kojih têk i miris visi, sastojine pepela itd.

Pošto je šira nekoliko vremena u posudi ležala, postane živa, t. j. počme vreti. Držeći na vranju (otvoru) posude goruću svieću, utrnuti će, što je znakom, da se vrienjem razvija u širi neka vrst plina, u kojem vatra nemože gorjeti. Poslje nekoliko dana smiri se šira, ali već nije sladka, nego kisela i tako žestoka, da bi se njom opojiti mogao.

Vrienjem šire pretvori se slador u vinsku žestu (alkohol) i ugljikovinu; ona ostane u širi i daje mu opasnu jakost, a ugljikovina je onaj plin od kojega svieća utrne te izlazi iz šire.

Šira odavre brže ili laganije, više ili manje podpuno prema tomu, kako su više ili manje izpunjeni uvjeti, o kojih vrienje visi. Ti uvjeti su: 1) da bude stanovito množtvo sladora u vodi raztopljeno (ne preko 30%); 2) kvasca, koj postane u širi od bjelanca, dočim se spoji sa zrakom, i napokon 3) treba stanovite topline, najbolje 15—20° po R. Ako je šira samo 5° topla, početi će doduše takodjer vreti, ali samo lagano; s toga će vino po studenu vremenu brano i u hladnoj pivnici držano laganije dozrievati nego u toplih pivnicah.

Šira od biela grozdja ili se u lagvu otvorenom ostavi, ili se začepi vranjem vreljnjakom t. j. takovim, koj je sredinom probušen, pa je unj utaknuta zavinuta drugim krajem u posudu vode zataknuta ciev, kojom ugljikovina šumom van izlazi te se po tom i znade, kad je vrienje počelo i dočelo. To je s toga važno, što bi se u širi, kad bi duže vremena u otvorenoj posudi bila, uplivom zraka zametnula kiselina te bi nam vino ciknulo.

Šira od crna grozdja treba da na kožicah vrije, jer će tim izvući iz jagodja mastilo, od kojega bude vino crno. Gdje su badnji otvoreni pritiska se trop, koj se vrienjem nadigne, svaka dva sata nutar u širu; jer kad bi nadignut duže vremena ostao na zraku, mogao bi se uplivom zraka lako skisati. Bolje je, ako se mjesto otvorenih uzme osovljen lagav dvostruka gornjega dna, od kojih je doljnje probušeno te krozanj može samo čista šira, kad se vrienjem nadme, uzlaziti, dočim kožice od jagodja pod dnom ostanu. Poslje kako je šira odavrela, otoči se a preostali trop se izpreša.

Digitized by Google

I biela vina postaju tim trajnija, ako na tropu vriju, jer tim izvuku više trieslovine, koja je za držanje vina potrebita.

Crna i biela vina su poslje glavnoga vrienja još mutna, jer se po njih kvasac još povlači, ali spuštajući se ovaj poslje svršena vrienja malo po malo na dno, postaje i vino sve čišće.

Dopirući s pramaljeća mjeseca svibnja i lipnja toplina u pivnicu počmu vina opet vreti, a to osobito ona, koja nisu s jeseni podpuno odavrela; s toga valja vino prije proljeća u čistu posudu pretočiti, da mu se droždje opet neprimieša. Kasno ljeti pretoči se još jednom, pa i treći krat prije drugoga proljeća, jer u hladnih pivnicah i kod onih vina, koja su imala mnogo sladora, zametnut će se vrienje još i drugoga pramaljeća. (Vidi naše promatranje „opreznost s vinom za ljetne vrućine“ br. 16. o. g. Ur.)

Mnoga vina poslje trećega pretočenja su gotova, t. j. čista; mnoga pako smute se i poslje trećega pretočenja, ali se napokon i kod njih mutež na dno obori.

Ako hoćeš da ti vino, koje želiš prodati ili u staklenke puniti, bude umah čisto, valja ga umjetnim načinom izčistiti; u tu svrhu razpusti se u vodi na 10 viedara jedan lot morunjega mjehura te slije u vino; od toga se načine u vinu pahuljice, koje poberu vinom razasuti kvasac i obore ga na dno.

Mnoga vina nepodnose dalek prevoz, jer dolaze mutna na mjesto prevoza. Ovakova vina ili nisu bila podpunoma odavrela, ili nisu bila dosta pretočena, ili nisu imala dovoljno alkohola, da ih uzdrži, te su se kod nešto više toplote prebacila.

Fina jaka vina, u kojih ima 8—10% alkohola, očiste se lako i budu trajna; slabim vinom, ako hoćemo da ih trajnimi učinimo, valja umjetno dodati alkohola, pošto ga od prirode premalo imadu, a to se učini tim, da se širi prije vrienja doda ili alkohola, ili čista grozdena sladora, pošto se ovaj u alkohol pretvara. Ako n. p. sladomjerom u širi pronajdemo 12% sladora, biti će od njega 6% alkohola; ako pako hoćemo da vino ima 10% alkohola, treba da širi prije vrienja dodamo još 8% sladora, jer 2 funte sladora dadnu 1 funtu alkohola.

Prazne lagve valja sumporom zapariti, jer od sažgana sumpora ostane u lagvu sumporna sukiselina, koja uništi u sudu pljesan i kiselinu. (Wbe.)

Ulje i kolači za marhu od kukuruza.

Pogledom na to, da se od svega žita razmjerno najviše kukuruza u nas sije, bit će za naše gospodare zanimivo, da im javimo, kako se sad u Beču mnogo kukuruza rabi za ulje i kolače, kojimi se marha hrani, kako o tom u štajerskom „Landbote-u“ profesor Wilhelm piše.

Od svakoga drugoga žita — piše Wilhelm — odlikuje se kukuruz najobilatijem uljem, u 100 funta kukuruzna zrnja ima popriek 7% mastne tvari, dočim je ima u pšeničnom zrnju 1.5%, raženom 2%, u ječmenu 2.5%, a samo u zobenu 6%. Ove mastne tvari drže se najviše u klici te su iztraživanjem pronašli, da u posušenih do 48° R. klicah ima 29—33% ulja. S toga su u novije vrieme pokušali iz kukuruzna zrnja ulje vaditi, dočim su tako udešenim mlinom kukuruzne kličice, kojih u zrnju ima do 12%, od ostalih zrnovih sastojina odlučili i izprešali. Tako rade već od duže vremena u Belgiji i Francezkoj, gdje da dobiju od 100 funta kukuruze 6 funta ulja, 10 funta kolača, 76 fnt. kukuruzne mûke i 7 fnt. poseja.

Na bečkoj izložbi g. 1866 bje g. Leidenfrost iz Ugarske izložio kukuruzna ulja i kolača, ali za onda činjaše se da su to tekar prvi pokusi bili. Nu u najnovije vrieme izvadja, kako iz izviešća c. k. ministarstva za poljodielstvo doznajemo, g. J. Fr. Gärtner u svojoj uljani u Raversdorfu kod Beča iz kukuruza mnogo ulja, a kolače nudja za krmu. Sad se ti kolači u gospodarskom pokušalištu u Beču u laboratoriju iztražuju, da se vidi koliko u njih ima hraniva i kako su probavljivi.

Vriedno je dakle da ovdje navedemo resultate iztrage kukuruznih kolača iz Gärtnerove tvornice (I) i onih iz Leidenfrostove (II), dodajući tomu i sastojine repičnih i lanenih kolača, da se vidi, kako stoji vriednost ovih prema kukuruznim.

Po kem. dakle raztvorbi ima u kolačih

	kukuruznih, I.	kukuruznih, II.	lanenih,	repičnih.
vode	13.55,	10.11,	11.5,	15.0
pepela bez uglja ugljikovine i pieska .	4.34,	7.25,	7.9,	7.4
proteinovine . . .	10.75,	15.45,	28.3,	28.3
eterovih izvad. (mastnih tvari) . . .	10.21,	11.31,	10.0,	9.0
bezdušikovine . . .	48.98,	45.62,	33.3,	24.5
surove vlaknovine .	12.7,	10.26,	11.0,	15.8

Kukuruzni dakle kolači stoje pogledom na množtvo mastne tvari prilično blizu uz druge uljenate kolače, ali u njih ima mnogo proteinovine (dušikovine, u kojoj ima najviše hraniva), a mnogo više bezdušikovine. Hranitbom činjeni pokusi će pokazati, je li pogledom na probavljivost nenadkriljuju lanene i repične kolače te bi dakle u gdjekojih slučajih pred ovimi prvenstvo zasluživali.

Kad bi se ulje iz kukuruzna zrnja na veće izvadjalo, neima dvojbe, da bi tim i ciena kukuruza po-

Digitized by Google

skočila, te bi imajući kukuruzna ulja i za krmu kolača, osim toga i kukuruzno brašno ne samo tečnije nego i zdravije bilo. Jer budući ulje povod ne samo posebnoj duhi nego i težoj probavljivosti kukuruzna brašna, nestalo bi jednoga i drugoga, kad bi se uljenata tvar od brašna odlučila.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Poziv.

Dne 15. srpnja t. g. držat će gospodarska podružnica veliko-gorička svoju redovitu proljetnu sjednicu u školskoj sgradi na Velikoj-Gorici u 9 satih prije podne.

Predmeti viećanja jesu:

1. Čitanje zapisnika stražnje sjednice.
2. Kako bi moći naše seljačtvo navratjati na racionalno gospodarenje?
3. Posebni predlozi gg. članovah.
4. Sabiranje godišnjih prinesakah i ostalih dugovah.

Sva p. n. gg. članovi, učitelji i ostali prijatelji gospodarskoga napredka pozivlju se najučtivije, da izvole na tu sjednicu svi bez iznimke doći, učione pako: odranska i zaprudska, da budu po svojih učiteljih a občina kravarska po svojem občinskom sudcu zastupana.

U Bukevju dne 28. travnja 1873.

Franjo pl. Ferić, predsjednik.

Franjo Galić, tajnik.

Gospodarske viesti.

Mrazovi i pozebe. Za ovaj put kao da smo izmakli velikoj elementarnoj katastrofi, kojom nam od 25. svaka noć pretijaše, i kojoj lje nebismo bili izmakli, da su bile noći od 25.—29. posve vedre. Poslje neobično mnogo sniega, koj je bio i naše najbližnje bregove pokrio, bijaše u nas prva vedra noć od 28. na 29., te nam jutro 29. i doni nešto mraza, ali samo po dolinah, koji u ostalom neostavi znatnih posljedica, vinogradi poimence ostadoše — na koliko nam iz bližnjih okolica glasovi dospješe — poštedjeni.

— U sjevernijih stranah nisu tako sretno prošli.

— U solnogradskih priedjelih bijaše jutrom 27. jaka mraza, od kojega daleko već razvita vegetacija silno postrada.

— Oko Požuna osnanuše na 27. s takovim mrazom, da su imali po pol palca debela leda; kao nekim čudom da vinogradi ipak nisu toliko postradali, misle naime, da je čokoće samo za desetinu pozeblo.

— U južnoj Francezkoj, kako brzojavne viesti glase, snašla je vinograde veća nesreća; južni priedjeli, poimence u jirondskom departementu (Bordeaux) da su vinogradi opetovanom pozebom 25. i 26. hametom pozebli. U nas će se ova pozeba po svoj prilici palom cienom drva osjetiti. — Bojimo se, da će se od markovskih dana veće i obćenitije pozebe čuti.

O govedjoj kugi čuju se žalibože žalostne viesti. U zagrebačkoj županiji je kuga u Dugih-Selih, Sisku, Obrežu, Graničarih, Lazini, Novih-Čičah, Šišlaviću, Jakovlju kod Bistre i Balogovih dvorih kod Samobora, zatim u Lipi, Brodarcih, Borkoviću. — Kuga se uvukla iz karlovačke krajine, a tomu da su krive ondašnje oblasti, koje nisu znale okužena mjesta zatvoriti. Kad je tomu tako, onda nepreostaje drugo, nego da svaka obćina pazi na svoje medje. — „N. N.“ pišu:

Govedja kuga hara u nekojih mjestih županije zagrebačke, kao u kotaru veliko-goričkom i samoborskom užasnim načinom. U posljednjem kotaru moralo se mnogo od bolesti sumnjive marhe poubijati, da se širenju pošasti stane na put, te će se sutra, u utorak, u 10 satih prije podne, kako oglas u današnjem našem listu javlja, javnom dražbom prodavati meso i koža ubijenoga blaga. Oblasti čine sve, da bolest uguše.

Knjižica o metarskoj mjeri. Čujemo da bi doskoro imala izići knjižica o metarskoj mjeri, gdje bi se mladež u školah priučala poznavanju novih metarskih mjera i uteza. Mi smo o potrebi takove knjižice već govorili, ali držimo da bi se s izdavanjem imalo dotle počekati, dok nebude uvedenje te mjere i u našoj zemlji zakonom izrečeno, a to mislimo s toga, što će se imati prije nego se uvede, hrvatsko nazivlje mjere ustanovito. Moguće da će se gdjekoje francezke rieči pridržati, ali je vjerojatno, da će se mnogi naziv duhu našega jezika prilagoditi. Dosta je dakle onomu, koj takovo dielce pripravlja, da bude rukopis gotov, a u svoje vrieme će mu se lako ugovoreno nazivlje pripisati moći.

Gojitba kunića počimlje u Njemačkoj u veliko rasti. Već su o gojitbi počeli javna predavanja držati. Tako jarlja sveučilištni vrtlar Hochstetter iz Tübingena: „kunići se traže u veliko. Da bi ih bio mogao ovdje 10.000 nasmoći, bio bi ih mogao za 4 tjedna po 10 for. komad razprodati. Gojitba kunića ima za Njemačku veliku budućnost.“

Kalifornijska pšenica. Živuća u St. Francisku u Kaliforniji braća Česi Korbeli poslaše odonud u Česku kalifornijske pšenice, da ondje s njom pokuse čine. Za sjeme ju prodaje gosp. Vojtjeh Naprstek u Pragu. — Budući kalifornijsko nebo mnogo toplije od srednjo-evropskoga (Kalifornija leži 32—42° sjev. š.) to bi se u nas mogla s početka pšenica sijati samo kao jarina, dok bi malo po malo prešla u ozimninu.

† *Justus Liebig* preminuo je na 28. travnja ov. g. u 70 dobi života u Monakovu. S ovim mužem izgubiše prirodoslovne znanosti u obće, a i gospodarstvene struke velikoga gojitelja. On je uporavljanjem kemičnih analiza na pripravljanje različitih hraniva, a navlastito svojimi agrikulturno-kemičkimi iztraživanji postavio temelj racionalnomu ratarstvu, a jednim i drugim pomaknuo je napried narodno gospodarstvo više nego itko pred njim. Njegov na znanstvenih rezultatih osnovani naputak: Kako se pripravlja hljeb, juha kao zamjena mlieka sisajućoj djeci, mesni ekstrakt itd., njegovi „temelji agrikulturne kemije, „teorija i uporaba na ratarstvo“, „nekojih svojstvih zemlje oranice“, „o djelovanju obične (kuhinjske) soli“ i „prirodni zakoni o težanju zemlje“, zatim „kemija uporavljena na fiziologiju i patologiju“ a napokon njegove „kemične poslanice“ raznesoše mu ime daleko učenim svietom.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva Petar Zoričić.

Digitized by Google

Broj 19. U Zagrebu 8. svibnja 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Zašto se govedja pošast našom zemljom razišla?

Prije deset godina upropastila je govedja kuga velik dio našega posavskoga pučanstva (u Hrvatskoj i Slavoniji poginulo je 186$^3/_4$ do 6000, a u Posavini najviše rogate marhe od kuge), poharav gdjekojim gospodarom svu domaću rogatu marhu tako, da se poslje tolike nesreće jedva oporavljati počelo. Ove godine prieti pošast ne samo istim posavskim priedjelom, nego i drugim stranam naše domovine još većim gubitkom. Kako su naime naši štioci iz našega i političkih domaćih listova razabrati mogli, poče govedja kuga velikim dielom naše domovine, poimence Krajine i primorskih kotara, a najviše zagrebačkom županijom harati, te je već danas velika šteta nanešena gospodarom, koji su svoju marhu poizgubili, i zemlji stranom tim, što toliki novac za odštetu poubijanih goveda izplatiti mora, a drugo tim, što, nemogući sav gubitak nadoknaditi, stočarstvo a s njim i narodno gospodarstvo zemlje znatno pada.

U oči tolikog obćenitog gubitka tješe nas tim, da je pošast jenjati počela te se uslied krepko prihvaćenih naredba nadati, da će za kratko vrieme posve utrnuti. Bog bi dao da se tako zbude, ali jesmo li tim za budućnost umireni? Da na ovo pitanje odgovoriti uzmognemo, valjalo bi nam izpitati izvore odkud, i uzroke, zašto se tako daleko našom zemljom ova nesreća razišla, i način, kako bi se uvučenoj nesrećom pošasti put zaskočiti mogao.

O izvoru ovoga užasnoga biča nemožemo, i bojati se je, nećemo još dugo vremena drugo reći moći nego ono, što rekosmo onomadne u našem listu br. 16 u našem razmatranju „govedja kuga i kako se širi"; s toga ćemo ovaj put i opet iztaknuti nekoje uzroke: zašto se kuga u prvom pojavu nije mogla udušiti, nego se je tako daleko zemljom razišla.

Velika važnost polaže se na to, da se puk nauči znakove bolesti poznavati, čim da bi se najlašnje ugušila. Koliko i sami držimo, da je za svakoga stočara poznanje znakova govedje kuge probitačno; nenalazimo ipak u ovom poznavanju toliko važnosti, koliko u mnogih bitnijih okolnostih, kojimi se pošast zapriečiti može, te na koje se upravo malo pazi. Jer da i nenapominjemo, kako se ova bolest pojavlja najprije uz tako obćenite znakove, da se gospodar u prvi mah neće moći naći na pravom putu, dosta je napomenuti, da je za onoga gospodara, gdje se medju marhom ova bolest pojavi, pa joj on znakove podpunoma i spoznao, prekasno nesreći predusresti — kuživo je već medju njegovom marhom. U svakom dakle slučaju, gdje govedja kuga bukne, glavna je stvar i najvažniji uvjeti ne toliko da se bolest lieči, koliko da se sve zdravstveno-redarstvene naredbe poprimu, da ono mjesto bude tako zatvoreno, da se pošast ondje zaduši i obustavi, a to se tim lašnje dade izvesti, što se bolest neširi atmosferičkimi elementi, kako tolike druge pošasti, nego samo neposrednim doticanjem: zaprieči ovo, pa si kugu udušio.

U ovom pogledu mislimo da je najviše griešeno i učinjene pogrieške da su najviše krive, da nam toliki priedjeli s pošasti stradaju. Da je pošast iz Bosne u Krajinu, a iz Krajine u gradjansku Hrvatsku uvučena, krivnja je kod organa, koji nepodpadaju pod našu zemaljsku odgovornost; ali da se, unišav jednom u gradjansku Hrvatsku dalje širi, zato su svakako odgovorni zemaljskoj vladi podčinjeni organi; a da je tuj bilo stranom nemarnosti, stranom i krupnih pozitivnih pogrješaka učinjeno, o tom svjedoči — ako i nećemo da se oslonimo na javne političke listove — posljednja skupština županijskoga upravlj. odbora.

Mi se nesjećamo, da bi u ovo okuženo doba igdje u javnih listovih oglašene bile stroge naredbe, kojih bi se imao držati svatko, koga se tiče, da se kužija dalje neširi. Kazat će nam se, da su o tom dotični organi dovoljno upućeni. Istina, ali imademo li uz prerazgranjenu pošast dosta takovih organa? Pak kad bi jih i bilo, zašto nebismo se poveli za drugimi

Digitized by Google

zemljami, koje uz razmjerno veći broj dotičnih službenih organa nepropušćaju u takovih slučajih izdavati javne naputke, kako da svatko pripomogne ugušenju pošasti. Imademo hvala Bogu javnih glasila prema potrebi, kojimi bi se naredbe i naputci brzo zemljom raznieti mogli, te bi se u mnogom slučaju potrebita opreznost za vremena izvesti mogla.

Ovom zgodom nam je napomenut jedan nedostatak koj se ne samo kod govedje kuge nego kod svake životinjske bolesti u našoj zemlji živo osjeća, te koj je takodjer jedna od zaprekah, što nam stočarstvo nemože s mjesta, a to je nedostatak vrstnih živinskih liečnika. Kolik bi se gubitak domaćega živinstva prištediti mogao, kad bi gospodar u svakom slučaju valjana veterinara u pomoć imati mogao. Ako se našemu puku u mnogom pogledu nemarnost spočitati može, nemože mu se to reći pogledom na bolestnu marhu, gotovo da bi mu se moglo prije prigovoriti, da se više brine za bolestno živinče nego družinče; jer dočim, oslanjajući se na zastarjelimi priedsudami podržavani fatalizam, drži da će čovjek bez ljudske pomoći ozdraviti ili uz svaku pomoć umrti prema tomu, kako mu udesom jedno ili drugo sudjeno, ide za bolestno marvinče, nebrineći se zanj sudbina, liečnika tražiti, gdje misli da će ga naći. Neznajući si gospodari sami pomoći a neimajući liečnika, nije čudo da mu ne samo marha gine, nego se bolesti toliko puti u epidemije izvrgnu, a kužije bez pomoći zemljom šire. Znamo da je karlovački kotar, koj dosta liepom marhom obiluje, dugo vremena bio bez veterinara te je tek nedavna jedva namješten.

Mislimo da to nije upravo probitačno po naše stočarstvo, da u zagrebačkoj županiji ima samo 2 veterinara a u ostalih jedva možda po jedan; ako uzmeš na obzir da u gradj. Hrv. i Slav. ima konja, rogate marhe i krmadi preko $1^1/_4$ milion glava, lako ćeš ovaj nedostatak shvatiti. Prigovoriti nam se može, da u nas ima kotarskih veterinara više nego u drugih naprednijih zemljah; ali valja znati, da su onud zemaljski veterinari suvišni, jer gotovo svako oveće mjesto ima privatnoga liečnika. — Čujemo da se danas na zemaljske troškove trojica pripravljaju za veterinarstvo, ali što je to prema tolikoj potrebi. Skrajnje je dakle doba, da se ovomu nedostatku čim prije doskočiti uznastoji. Ako se ljudem ove struke budućnost dovoljno osigura, neimamo razloga dvojiti te će se ih toliko ovomu zvanju posvetiti, da će se nedostatku prema potrebi doskočiti moći.

T.

Vapno kao gnoj i rahlilo zemljišta.

Kemijskom raztvorbom bilja nalazi se u njem znatan diel vapna, što je očevidnim dokazom, da bilju za hranu treba vapna. U svakom zemljištu ima vapna, dakako više ili manje. Ako se dakle na zemljištu vapnom obilatu posije bilje, koje treba razmjerno mnogo vapna, ono će ti liepo uspjeti; posijav opet na takovu zemljištu, u kojem ima samo malo vapna, onakovo vapnoljubo bilje, ostati će ti s pomanjkanja vapna kršljavo te si svrhu promašio. Prema tomu valjalo bi svakomu gospodaru poznavati svoje zemljište i narav svakoga bilja, da znade, koja mu zemlja bolje prija.

Vapno je dakle svakomu zemljištu sa dva razloga potrebito, jedno kao hrana bilju, drugo kao rahlilo, kojim će se fizikalna svojstva zemljišta popraviti.

U nas su zemljišta, navlastito pako brežuljasti priedjeli, ilovasta, s toga će im umjetno prignojivanje vapnom uviek dobro doći, osobito ako siješ mohunasto i komušasto bilje, kao što su repica, sočivica, kihra, različite vrsti graha, graška i djeteline, koje sve vrsti vapna razmjerno prema drugomu bilju mnogo zahtievaju.

Istina, ove vapnovice — da ove vrsti bilja tako prozovemo — će proklicati i podobro se razvijati početi, ali tim većma u daljnjem razvitku zapinjati, čim većma se zametanju ploda približavaju, pak ako i dotjeraju do ploda, bit će ti slab i prazan. Razlog će biti po svoj prilici taj, što se organičke kiseline, kao što su ceceljna, jabučna, citronova i druge, kojih u bilju toliko ima, te k napredovanju biljke sudjeluju, vapnom vežu. Gdje neima vapna, ondje se one organične kiseline spoje s kalijem u većem razmjeru nego što bi bilju koristno bilo, pače preobiljna slučivanja organičkih kiselina s kalijem bit će bilju i škodljiva.

Ovakovu preobilatu nakupljivanju kalijskih slučivanja predusretne se vapnom, koje u bilje ulazi ponajviše kao dušičnato-kiselo vapno, a u lišću se raztvara dušik, od kojega se bjelance, najvažnija sastojina bilja, a osobito ploda, sastavlja. Tako je nekim načinom povoljan za bilje razmjer izveden izmedju kalija i vapna. Ovakov razmjer, rekli bismo, ravnotežu izmedju jedne i druge osnove — vapna i kalija — pogoditi, bila bi prava gospodarova vještina. Ovakovo umjetno izjednačivanje ovih dvijuh osnova potrebito je osobito ondje, gdje se polje teža na izmjenu plodova te se poslje zrnja sije zelena krma. Zrnovito bilje, t. j. žito potrošiti će odviše kalija te će ga travi premalo ostati; trava i one vrsti bilja, što smo već gori napomenuli, iztrošit će zemlji, neimajući vapna, kalij, pa ga neće kod sliedeće izmjene plodova žito imati.

Najbolje je gnojiti živim vapnom ili takodjer vapnovitim laporom, a to će se s osobitim uspjehom činiti navlastito u onih zemljah, u kojih ima mnogo željez. kisa (oxyda), kakova je ilovača i koje su upravo s toga jako žilave. Pomoću humoznih sastojina zemlje pretvori se željezni kis u kisac (oxydul), od kojega se načine lako raztopive soli, koje u nešto većoj mjeri

Digitized by Google

bilju škode, jer mu oduzimlju fosfornu kiselinu, spojiv se u željezni fosfat, koj se netopi, dakle je za bilje izgubljen. Zadatak je dakle umna gospodara, da ovakove soli (željezna kisca) učini neškodivimi, a to se učini vapnom. Vapno se naime spoji s fosfornom kiselinom te čini vapneni fosfat. Ugljikovinom pako i drugimi sastojinami raztvara se vapneni fosfat, te razlučena fosforna kiselina dobro dolazi bilju; ako pako u zemlji ima željezna kisca spojit će se s fosfornom kiselinom u željezni fosfat, koj kao neraztopiva sol bez koristi u zemlji ostane. Takovi bilju nepovoljni procesi mogu se shvatiti samo u zemlji, gdje je premalo vapna; gdje pako ima dovoljno vapna, spojit će se ovo s ugljikovinom u dvaž — ugljično vapno, koje će raztvorene soli željezna kisca oboriti i tim bilju neškodljivimi učiniti.

Često puti neće da nam uspije bilje, osobito žito i na dobro gnojenu zemljištu, dočim na drugom uz iste uvjete dobro stoji. Mi si toj razlici neznamo razlog protumačiti; ali sva je prilika, da su se na onoj zemlji s pomanjkanja vapna načinile težko raztopive soli željezna kisca, koje su bilju hranu (fosfornu kiselinu) oduzele, dočim je na drugom zemljištu toj nevolji vapno doskočilo.

Na nekojih zemljištih, navlastito vlažnoj ilovači, opažamo, da se kiselica tako obilato razbuja, da su pojedina mjesta od njena cvieta i stabljičica crvenkasta. Ovaj korov biti će ti još i u djetelini i žitu dosadan. Pojav tolike kiselice je očevidni dokaz, da u zemlji neima vapna, a mjesto toga oteše mah soli željezna kisca. Bujnost kiselice nije doduše dokaz, kao da bi ovaj korov mogao bolje podnositi željezni kisac, nego drugo gojene bilje, nego je dokaz, što u ostalom i raztvorba pokazuje, da se s pomanjkanja vapna u bilju s organičkimi kiselinami u većoj mjeri kalija slučilo; a ovakovo slučivanje podnosi kiselica lašnje od drugoga bilja, s toga nje ima toliko, dočim je drugo u tom pogledu nježnije bilje stranom poginulo, stranom kršljavo ostalo. Toj jalovosti zemljišta može se samo vapnom doskočiti.

S toga gledišta preporuča se dakle vapno za gnoj kao hrana bilju; s druge pako strani preporuča se kao mekaničko rahlilo zemljišta. Žilavost zemljišta leži u tom, što su čestice gline (ilovača je samo jedna vrst gline) tako sljepljive, da se jedna druge prihvate, s toga je osobito mokra glina dvekasta tako, da se za plugom vuče te se zato neda obradjivati. Ako se pako osuši, postane tvrda kao kamen te se ili neda, ili samo s najvećim naporom obradjivati. S toga ima gospodar o tom nastojati, kako bi glini primiešao takovih sastojina, koje bi utisnuvši se medju ljepčive čestice preprječila da se nemogu sljepiti. Takove sastojine su sitan piesak i vapno, a navlastito dvaž — ugljičnato vapno, koje odpustiv ugljikovinu ostane razdrobljeno medju glinom te ju rahlijom čini.

Imajući dakle vlažnu glinu obradjivati valja ti ju najprije dreniranjem osušiti, zatim stajskim gnojem nagnojiti, ali od vremena do vremena vapnom posipavati. Stajskim gnojem postat će jalovo zemljište plodnije, a vapnom rahlije.

Kao što rekosmo može čovjek upotriebiti živo vapno ili vapnen lapor; ako hoćeš da cilj čim brže postigneš, uzmi radje živo vapno nego lapor. Tuj se postupa ovako: već s jeseni svozi se živo vapno na polje na kupove po nekoliko centa te se zemljom pokrije. Za nekoliko vremena će se vlagom zemlje pogasiti i u prah razpasti, koj se lako razbacati dade.

Koliko vapna valja na jednu ral uzeti, to se ravna prema tomu, kakovo je zemljište. Hoćeš li da jako žilavo zemljište u kratko vrieme prorahliš, trebat će ti na jednu ral 30—35 centa, na manje žilavu 20 do 30. Ako ti je pako do toga stalo, da zemlji dodaš vapna samo kao hrane bilju, onda će dovoljno biti 12, 18—20 centa; ali valja vapnjenje češće opetovati.

O tom koliko se ima na ral navoziti lapora, nemože se izreći obćenito pravilo, buduć da to o tom stoji, kakov je lapor, jer u jednom ima više, u drugom manje vapna. U dvojbenom slučaju je najprobitačnije; da se na manjih komadih zemljišta pokusi čine pa se onda prema uspjehu na manjem s većim zemljištem razmjerno postupa.

Pjetao bradaš.

Uzgojivanjem domaće živadi, najpače kokoši, je Francezka najnaprednija ne samo pogledom na tovljenje poznatih vrsti, nego i obzirom na izvadjanje novih suvrsti. Medju najnovijimi suvrstmi odlikuje se najnovije doba pjetao bradaš.

Pjetlu bradašu je domovina u oise-skom departementu u mjestu Crève Coeur, odkud je po ostaloj Francezkoj razširen, a imajući osobita njegova svojstva pred očima držimo, da bi ga svako gospodarstvo, koje se iole uzgojivanjem kokoši bavi, nabaviti imalo tim većma, što je ova pasmina veoma dobra za križanje s drugimi pasminami.

Bradaš je pjetao puna okrugla tiela te je isto tako obilata mesa kao što i perja; noge nisu previsoke, tamne ili sivkasto-crne masti; hrbta je široka a ne prestrma, pače više razovita; perja je crna, kreste parogovite (granate), više ili manje zubaste, te ju samo nešto slabije razvita i kokoši imadu. Osim kreste (ruže) ima na glavi i crnu kapu, a ozdol bradu, s koje dobiva kokot i kokoš neko ozbiljno držanje, koje se tim još povisuje, što ima kratak grbovit kljun i pritegnut vrat. Ovakove brade nećeš naći kod nijedne druge

Digitized by Google

vrsti kokoši, s toga se po ovom obilježju i zove pjetao bradaš, osim toga ima još i zvončiće uz nju. I kapa je ovoj pasmini liepo obilježje, osobito kod kokota, jer je u kokoši nešto manja.

Kokoš nosi marljivo jaja, a ova su liepa i velika, ali je čudnovato, da neće nikad da sjedi na jajih. (Tomu je lako pomoći, jer se drugoj kokoši podmetnu). Ali za pitanje su ove kokoši veoma dobre, o čem čovjek može suditi i to po njihovoj osobito mirnoj ćudi. Mnogo i rado na se mesa pribiru, te se s toga velikim množtvo u Parizu prodavaju. Osobito pako preporučaju se ove kokoši tim, što lako pernate, brzo rastu te se u obće mnogo lašnje uzgoje nego ikoja druga vrst. To ipak valja primietiti, da se sve to samo uz dobru hranu polučiti može.

Skroz crna kapa je pravo obilježje ove pasmine, te se takovim nemogu smatrati one, koje u crnoj kapi imadu i po koje bielo pero. Kokoti imadu takodjer po kad što na vratu smedja perja, i ove valja od gojitbe izključiti, jer nisu čisti. U ostalom ova razlika opaža se samo na kašnjih uzgojcijih, dočim su prvi skroz crni, s toga i valja samo uzgojke od prvoga legla za razplod pridržavati.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Oglas.

Kr. dalm.-hrv.-slav. zemaljska vlada, oglašuje ovim, da će se državni izpiti za samostalno vodjenje šumskoga gospodarstva, — i to zajednički pismeni izpit dne 16. lipnja, — a sliedećih na to danah mjeseca toga t. g., ustmeni izpit obdržavati kod ove kr. zemaljske vlade, u odjelu unutarnjih poslah.

Oni kandidati, koji se uslied dobivene posebne dozvole kane podvrći ovomu izpitu, imadu predbježno kod ravnateljstva ovdješnjih pomoćnih uredah položiti pristojbu od deset forintih i 50 nvč., ako im ova nije naročito odpuštena, zatim se imadu u naznačeni izpitni dan prijaviti kod predsjednika izpitnoga povjerenstva Antuna Tomića, umirovljenoga šumskoga meštra ovdješnjega c. kr. glavnoga vojnoga zapovjedničtva i dokazati mu potvrdnicom, da su pristojbu položili, a ujedno mu pokazati i odluku, kojom se pripuštaju k polaganju izpitah. Napokon imadu mu oni u predmetu šumarske znanosti samostalno izradjenu razpravu ili osnovu predati.

Kr. dalm.-hrv.-slav. zemaljska vlada, odjel za poslove unutarnje.

U Zagrebu dne 29. travnja 1873.

Gospodarske viesti.

Prvo hrv. dion. družtvo za izvadjanje žeste držaše na 5. o. mj. glavnu konstituirajuću skupštinu, gdje je poslje kako su nekoje promjene u pravilih prihvaćene, izabran za priedsjednika presv. g. grof Art. Nugent, za upravlj. savjetnike: Egersdorfer Vatr., Urica Nikola, Frankl Makso, Türk Franjo, Barako V., Heinrich A. i Modrušan S. J. — S radošću nam je ovo družtvo pozdraviti, jer će se uz tvornicu žeste razviti više po promet i ratarstvo važnih grana, medju kojimi n. p. tovljenje marhe, koje će napredku našega gospodarstva mnogo pomagati. Da će zavod u narodu odziva naći, za to jamče poznata s dobra glasa lica, koja će njim upravljati.

Svjetska izložba u Beču, kako nam pripoviedaju došli odzgor putnici još nije niti iz daleko gotova, te mjesto izložaka da vidiš samo sanduke, te će trebati možda još ovaj mjesec, da bude sve u redu. — Hrvatskim izložkom neima niti one barem uvjetne samostalnosti, koja im bje obećana.

Mrazovi onomadni kao da su više straha nego prave štete donieli; da je štete to se razumije, ali ne onolike, kolike su se bojali. Najviše je dakako postradao u sjevernijih stranah i južnijih nizinah čokot i repica. U Ugarskoj nasijano je ove godine sijaset repice, a čujemo, da je u Banatu samo trećina spašena ostala.

Iz južne Ugarske dolaze takodjer nepovoljne viesti; u Kikindi bijaše na 30. travnja $1/4$ palca debela leda, uslied česa je voće, čokoće i repica znatne postradala.

Naša goveda na bečkoj izložbi, kako upravljatelj naše izložbe g. Vukotinović iz Beča javlja, budući da se na više mjesta naše domovine kuga pojavila, neće biti pripuštena. Što onim, koji su kanili što izložiti, budi za ravnanje.

Uvedenje kotarskih veterinara. Povodom sve više se šireće govedje kuge traži gornjo-austrijsko pučanstvo da se uvedu kotarski živinski liečnici. Već je uslied toga gornjo-austrijsko gospodarsko družtvo pozvano, da u tom svoje mnenje izjavi.

Kefanje drveća. U naprednih zemljah počimlju danas već voćke kefati. U tu svrhu imadu oveliku kefu (četku), s preda šiljastu, s traga širju naperenu jakom oštrom čekinjom. Poslje pale kiše kefaju stabla voćaka, te se tim ne samo mnogi crv otrese, nego se na kori šupljice otvore, što napredovanju voćaka mnogo pomaže.

Svaštice.

Zanimiva parnica. Minuloga ljeta oraše u Mestdorfu u Njemačkoj sa svojimi konji na njivi gospodar Bumann; blizu njive imaše pčelar Rosky svoje pčele, koje navale na Bumannove konje tolikom množinom i žestinom, da su dva konja od ubodaca poginula. Ovo danah svrši se parnica, te bude pčelar odsudjen na 1500 marka (do 900 for.) i parbene troškove. — S toga sliedi da nevalja blizu polja, gdje se mnogo radi, imati pčelinjaka, već ako je pred njim ovisok zid ili druga ograda, da pčele iz pčelinjaka nemogu nizko izletati.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić**.

Digitized by Google

Broj 20. U Zagrebu

15. svibnja 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Pripreme za sušenje šljiva.

Budući od onomadne pozebi prištedjeni, imademo nade da ćemo ove godine voćem obilovati. Po današnjem stanju voćaka sudeći, bilo bi jabuka najviše. Premda su šljive uz dosta povoljne okolnosti ocvale — jer juga bijaše malo — nije se ipak ploda onoliko zavezalo koliko smo se prema cvietu nadali; sasvim tim zametnulo se ga toliko, da možemo zadovoljni biti. Istina je, da će ih još i od kilavosti pogdješto odpasti; ali se nedamo da će ih ipak do trešnje toliko ostati, da možemo o pripremah sušenje mititi.

U nas je još uviek priepor o tom: je li po gospodara probitačnije, šljive sušiti ili iz njih šljivovicu peći. Jedni navadjaju razloge za ovo, drugi za ono. Gosp. župnik Stražimir stoji medju našimi umnimi gospodari s dora glasa u prvom redu, a on uvjeravaše pisca ovih redaka, da je on jedno i drugo sa svojimi šljivami činio te je pronašao, da je sušenje probitačnije, navlastito ondje, gdje gospodar ima goriva drva te se znade poslužiti načini i sredstvi, što ih je znanost najboljimi za sušenje pronašla.

Ako se uvjeravanje jednoga od naših statističnih strukovnjaka obistini, onda bi se pečenje šljivovice i s jednoga po naš narod veoma važnoga gledišta sušenju šljiva zapostaviti imalo. Dr. naime Matković, prof. na ovdašnjoj kr. vel. realci uvjerava nas, da je on, promatrajući statističko gibanje našega naroda, došao do uvjerenja, da u onih priedjelih, gdje se najviše šljivovice peče, pučanstvo razmjerno najviše pada. Ako je tomu tako, onda bi vriedno bilo da se potraži: kojim načinom da izvadjanje ovoga žestokoga pića toli nepovoljno djeluje na umnožavanje pučanstva, jer je ovo temelj državnoj snazi. Za sad budi dovoljno da činimo naše občinstvo i oblasti pozorne na ovaj učinak, koj da se osniva na statističkih izkazih; a bit će nam još zgode, da se u svoje vrieme nanj obširnije povrnemo.

Ovim dakako nebudi rečeno, da bi se pečenje šljivovice imalo sasvim prekinuti, jer će ova ostati uviek velikom granom našega domaćega prometa; ali hoćemo samo da reknemo, da se nastoji o tom, kako bi se medju sušenjem i pečenjem šljiva ustanovila neka razmjernija ravnoteža, te bi se više šljiva sušilo, nego se to dosad čini. A da bi se za tim ljudi tim lakše poveli, neima dvojbe, kad bi se važnost sušenja valjano shvatila s dvojakoga gledišta: domaće potrebe i javnoga prometa.

Ali nećemo da se upuštamo u potanje razlaganje, koli različita i važna je poraba sušenih šljiva u domaćem životu; napomenuti nam je samo, da se ova važnost nezna dosta cieniti. Da kako da je tomu slabu uvažavanju krivo jedno to, što su šljive u nas običnije nego drugdje, a još više možda zastarjeli, s toga nevaljani način, kako se ovaj važan plod u nas suši.

Važnije je ovo pitanje svakako s gledišta javnoga prometa.

Znamo iz dobra izvora, da se svake godine samo sisačkom željeznicom oprema do 200.000 centa suhih šljiva. To je svakako golema množina; ali što je to napram prirodu ovoga voća u cieloj Hrvatskoj i Slavoniji, ako se na um uzme, da je to ponajviše bosanski izvoz.

Centa suhih šljiva prodava se po 8—15 for. Ako se uzme popriečna ciena od 10 godina, može se centa udariti na 10 for. Dakako da ciena visi o takovih uvjetih, koji nestoje u gospodarovoj vlasti, ali i o takovih, koji stoje o njegovoj volji. Od ovih posljednjih uvieta je prvi i najglavniji: način, kako se šljive suše. Naše starinske pletene i ilovačom izmazane sušionice, (pušnice, pećnice) nesvjedoče nam najbolje o napredku našega puka; pače su tim žalostniji znak zastarjele nepomičnosti, što su Bošnjaci, koji su moralnom i intelektualnom obćenitom kulturom svakako mnogo za nami, u onom pogledu od nas mnogo naprednjii. Bosanske sušene šljive su postale svietskom trgovinom. Nisu tomu zasluga osobite kakove vrsti boljih šljiva:

Digitized by Google

to se ima pripisati samo načinu, kako Bošnjaci svoje šljive suše.

Pisac ovih redaka vidje minuloga mjeseca rujna oko Broda u Slavoniji gotovo u svakom selu kako došli izpreko Save Bošnjaci slavonske šljive na svoj dakako račun suše. Tako to čine po cieloj Slavoniji duž Save, te tako posušene šljive dolaze u svietsku trgovinu pod imenom bosanskih, jer ih dakako Bošnjaci posušiše i prodaše. Zašto da to nečine naši ljudi? Neznamo, ali znamo da bi se to tim lakše dalo izvesti, što je bosanski način sušenja veoma jednostavan, a ipak se njim tako šljive liepo posuše, kako na svakoj drugoj ma kako znanstveno sagradjenoj sušionici.

Poznati strukovnjak u voćarstvu dr. Lukas, znajući ocieniti veliku važnost suha voća, a osobito šljiva, dao je sagraditi željeznu sušionicu, koja se s mjesta na mjesto prevažati može. Ova sušionica stoji nekoliko 50 talira, a ipak se osniva na istih pravilih na kojih i bosanske sušnice. Mi smo na ovih istih zakonih osnovanu sušionicu vidjeli u gosp. župnika Stražimira.

G. Stražimir će u „Danici“ jerolimskoga družtva uzgoj i sušenje šljiva obširnije opisati te po svoj prilici koju i o svojoj sušionici reći; budi nam ipak dopušteno ovu sušionicu, u koliko se to bez slike učiniti može — a to se može, budući dosta jednostavnom — ovdje u kratko opisati, nebi li se i drugi za njim poveli.

Stražimirova sušionica nalikuje svojom podlogom na krušnu peć vanjenicu, t. j. posebnu vani sagradjenu peć, u kojoj se ljeti hljeb peče, kao što ih vidimo po naših selih, poimence u Posavini. Ako se ovakova peć tako obzidje da bude iznad nje prostor sa svih strana dobro zatvoren onda ovaj zatvoreni prostor ima služiti za sušenje voća, u našem slučaju šljiva. Duž svake strane namjeste se na zidu drvene police, da se na nje lese nastaviti te amo tamo povlačiti mogu. Ovakovih lesa može se dakako više redova jedan iznad drugoga namjestiti.

S preda ima sušionica vrata samo na peći, kuda se kuri, inače je sasvim zazidana, s traga pako ima tako široka vrata, da se, otvoriv ih, lese mogu van izvlačiti i opet nutar tisnuti. Razumije se, da straga, osim same sušionice, bude još toliko pokrita i barem daskami obita prostora, pristrješja iliti suše, gdje čovjek, puneći, metajući i vadeći lese te prebirući šljive, može od nepogode vremena zakrit biti.

Prema potrebi i množtvu sušiti se imajućih šljiva može si čovjek takovu sušionicu veću ili manju, sa više ili manje redova lesa sagraditi.

Toli gledeć na trajnost koli na štedljivost drva najbolje bi bile zidane sušionice; koj ih ipak nebi tegnuo sazidati, poslužit će mu i takove, koje su samo daskami dobro obite.

Kao što svatko na prvi mah uvidjeti može, i kod ovih sušionica izpunjena su dva glavna uvjeta, o kojih sušenje voća visi: do sušena voća nemože dolaziti dim, od kojega dobiva neugodnu duhu, a može se i toplinom tako upravljati, da ju u sušionici možeš imati veću ili manju ili uviek jednaku.

Da se prema ovim pravilom može sagraditi ne samo veća ili manja, nego takodjer veće ili manje savršena sušionica, to se razumije, a glavna je stvar to, da se uz sva dobra svojstva, što ih sušionica zahtieva, može sagraditi bez velikih troškova.

Bilo bi dakle skrajnje vrieme, da se nevaljane pletene, sa svih strana otvorene s ovakovimi boljimi sušionicami zamiene.

Hrvatska na bečkoj svietskoj izložbi.

Možemo kazati, da smo ob uspjehu, što si ga svaki našinac od bečke svietske izložbe želio, umah s početka dvojili. Nismo se bojali toga, što su industrijalne grane gospodarstva prema drugim navodom u nas slabo razvite; jer da preko industrijalne produkcije u nas ima materijala, s kojim možemo na svietsku izložbu stupiti, to smo pokazali na našoj domaćoj i inostranih izložbah.

Više nego toga bojasmo se tudjonarodne taštine, koja će raditi o tom, kako će fizički slabijega u kut otisnuti, nebi li tim lašnje pozornost svieta na sebe svratila. Tomu bi se bilo moglo predusresti samo tim, da bude Hrvatskoj i Slavoniji zastupnikom imenovan čovjek, koj bi bio imao dovoljno snage i samoodluke, da na dotičnom mjesta brani interese naše zemlje. Neznamo u koliko je to izložbeni povjerenik gosp. Vukotinović pokušao, ali znamo to iz javnih glasila, to od očevidacu, koji su sa bečke izložbe već ovamo prispjeli i s kojimi smo u tom poslu govorili, da hrvatske izložbe u Beču neima. Ima doduše izložaka iz Hrvatske i Slavonije i to razmjerno više nego iz Ugarske, ali su ti izložci pod magjarskim grbom, magjarskimi zastavami i napisi, a što najviše, s magjarskimi hrpami izpremiešani. To li je dakle ona samostalnost, koja je našoj zemlji na bečkoj izložbi zajamčena?

A kako se tek postupa s našimi već na mjesto prispjelimi izlagalci i izložci? U prostorih, gdje bi imale naše stvari već izložene biti, leže tudjega naroda sanduci, te će se naše stvari tek onda izložiti moći, kad se jačemu svidi, nam odmjereni prostor izprazniti. Nebismo mislili, da naše stvari na bečkoj stvari toli žalostno stoje, da nismo ovaj dan čitali predstavku hrvatskoga izložbenoga odbora u Zagrebu, kojom kod ugar. ministra trgovine traži pomoći proti

Digitized by Google

tolikim nepodobštinam. Bojimo se, da će ova predstavka prekasno doći da se zlu doskoči.

Mi smo se oslanjali još barem na gospodu Laya i Pokornoga, da će oni kao povjerenici, uztrajavši do kraja izložbe, interese naše zemlje zagovarati; ali napokon odrekoše se i ova dvojica svojega povjerenstva. Mi im nezamieramo; jer kad jednom nevolja u kojem poslu preko vlastite krivnje mah preotme, onda, nemogući za daljnje posljedice odgovornosti preuzeti, naravski da nam nepreostaje drugo, nego ostaviti odgovornost onim, koji su pustili da je zlo do toga stepena dospjelo. Eksek. izložb. odbor imenova na mjesto odstupilih nove povjerenike gg. Krešića i Resa; ali se bojimo da će proti sili i oni slabo uspjeti.

Ako su naši izlagalci već kod sama smještivanja izložaka na toliko zapreka nagazili, česa se tek neimademo bojati kod ocjenjivanja izložaka. Da tuj neide samo o vrlinu izložene stvari, nego da i tuj u mnogom slučaju čednost bahatosti, prava zasluga narodnomu ili političkomu često više umišljenonu nego zbiljnomu preimučtvu mjesto ustupiti mora; o tom bismo znali dokaza iz parizke izložbe navesti.

Stojeći stvari tako možemo daljnji razvitak i svršetak bečke svietske izložbe s više bojazni nego nade očekivati. T.

Što možeš raditi ljeti oko voćaka?

Na ovo pitanje moglo bi se odgovoriti na široko i daleko, ali mi ćemo se stegnuti samo na nekoje važnije točke.

Ako izuzmeš gnojenje, onda sav drugi rad oko voćaka možeš označiti gotovo jednom rieči: čišćenje voćaka. Istina da se jesen i pramaljeće označuje kao najzgodnija doba, kad se voćke čistiti imadu, nu mislimo da se to samo s toga preporuča, što u to doba gospodar obično najviše vremena ima za takove poslove; ali inače je takovu poslu uviek hora, kad god ti zanj vremena dospieva. Nu ima osobito nekojih poslova, koje ćeš ljeti lašnje i zgodnije obaviti nego druge dobe. Tako ćeš n. pr. ljeti lašnje opaziti suhe grane, kao što i mjesto, gdje i koliko ih odrezati treba. Isto tako ćeš ovo doba imati zgodu da obrežeš jalovo mladje i tolike druge izbojke, koji se na različitih mjestih voćke pojave te samo na štetu plodonosnim mladicam i granam rastu.

A šta tek da reknemo o mahovini i lišajih, od kojih tolike voćke kubure i hire, dok napokon, ako ih od ovih nametnica neočistiš, i poginu.

Proti ovoj, možemo reći, upravo bolesti voćaka nemožeš se nikad dosta osigurati. Na voćkah, koje u nizinah na vlažnu zemljištu rastu, otimlje ti mahovina tako mah, da se voćke, koje si s jeseni očistio, ljeti opet hvatati počme. To isto opažaš na voćkah gusto sadjenih, koje nemože sunce dosta osvjetljivati niti zrak propuhivati; jer to je mogao svaki voćar opaziti, da je drveće u vjekovitoj sjeni postavljeno najviše mâšinom obraslo. Čim je starije drvo, tim mu se kore i granja više nametnice hvataju. Koliko bi starih voćaka još obilato roditi moglo, kad bi ih bio marljivije prigledao.

Mâšine ima mnogo vrsti, ali je drvetu najškodljivija ona, koja se ga poput žute i biele kore prihvati. Od ovakove mâšinaste kraste nemože suvišna iz drva vlaga izhlapljivati, a potrebita izvan unj ulaziti, s pomanjkanja vlage nemogu drvetom sokovi kolati, pa ako mu neima pomoći, postanu s takove zapelosti sokova različite bolesti, koje se usahnućem voćke svrše.

Mnoge voćke cvatu s pramaljeća da netrebaš bolje, ali voća nedobiješ nikad, one ga ili nezametnu, ili zametnuv ga, propadnu prije vremena. Kad bi tomu razloga tražio, našao bi ga u mâšini, koja drvo zatire.

Koliko opet množtvo svakojake gamadi nezametne se pod takovom mâšinom. Prema tomu, ako smo drveće s pramaljeća i očistili, opetovati ćemo to ljeti i to najzgodnije mjeseca kolovoza, gdjeno su kukci svoje potomstvo to u jajih to u ličinkah pod mâšinu i koru drveta sahranili. — Čišćenje voćaka od mahovine obavlja se najbolje i najtočnije poslje kiše, dočim se ili strugalom ostruže ili krupnom vunenom krpom osmiče, pa onda lugom opere ili vapnenicom vodom omaže.

Želiš li voćku čistu uzdržati od mahovine, liepka i drugih nametnica, radi o tom, kako bi uklonio i uzroke, s kojih nametnice dolaze. Gledaj da ti voćke dobiju svietla i zraka; koje strada od prekomjerne vlage, pazi nebi li mu izkopanimi grabami i jârci mogao suvišnu vlagu ukloniti.

Ljeto je napokon najzgodnija doba, da čuvaš voćke od kukaca, koji se drže na njih i u njih. O gusjenicah netreba da ponavljamo što toliko krat rekosmo; njih nije mučno pronaći. Ali koliko smotana lišća na voćkah izbjegne gospodarovoj pazljivosti, a ipak ima u svakom takovu zamotku cielih pokoljenja gamadi, koja će ti se buduće godine voćkami razploditi.

Isto tako opasni, pače na mnogom drvetu još opasniji su neprijatelji, koji su u njem nutri sakriveni. Mnoga voćka, a najviše jabuka, mlada inače i gladke kore hahuri i gine, a neznaš od česa. Ako joj ipak pozornije stablo ili deblje grane ogledaš, naći ćeš mjesta, koja su smedjom crvotočinom posuta, dočim neprijatelja nije nigdje vidjeti. Nu ako narezneš koru na takovu crvivu mjestu, naći ćeš pod njom luknju, koja otvara ulaz u dugačku gori ili dolje protegnutu šupljinu: to je ležajište opasnu pustošilcu, te ga utaknutom žitkom šibom dostignuti i utamaniti možeš. Ušav

Digitized by Google

jednom u trag ovakovoj ličinka — iz koje ima opasan rilac izići — neće ti kašnje mučno biti, ovakove nametnike odkriti. Ljetna toplina i omeklo s kolajućih sokova drvo olakote rujućim po drvu ličinkam pustošinje; zato treba da i gospodar svoju pozornost podvostruči.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Hrvat. slav. gospod. družtvo kupuje i ove godine čahure od svilacah i to samo od domaćih svilogojacah, te plaća za funtu živih, t. j. neudušenih:

A. čahuricah, pasmine Brianza-Milano, t. j. žute naše stare pasmine:

1) od kojih ide samo do 300 na 1 fnt. po 1 for.
2) „ „ „ „ „ 400 „ „ po 80 nvč.
3) ostale slabije, ako nisu falope, ili zamazane, ili pako progrižene po 50 novč.

B. Od pasmine japanske, t. j. zelenkaste:

1) od kojih ide samo do 400 na 1 fnt. po 1 for.
2) „ „ „ „ „ 600 „ „ po 80 nvč.
3) ostale slabije, ako nisu falope, ili zamazane, ili progrižene po 50 novč.

C. Od pasmine balkanske, t. j. krupnih čahuricah:

1) Od kojih ide samo do 200 na 1 fnt. 80 novč.
2) „ „ „ „ „ 300 „ „ 60 „

Mrtve, t. j. tako udušene čahure, da nisu uz dušenje ni pregorjele, niti se u pari prerazmočile, plaćati će se prema gori navedenim cienam za svaku funtu po 20 nvč. više. Kokone nezrele (falope), zatim progrižene ili zamazene, pregorjele, vlažne ili mokre, neka nitko nedonosi, jer se pod nikakovu cienu primati neće.

U Zagrebu, 15. svibnja 1873.

Upravlj. odbor hrv.-slav. gosp. družtva.

Gospodarske viesti.

Govedja kuga pada tako, da se nadati te će nam od nje zemlja do skoro očišćena biti. U ostalom uvjerava nas prijatelj, koj je iz okuženoga priedjela došao, da su uz veliku buku govedju kugu i ondje našli, gdje se koja druga bolest pojavila, navlastito da je bedrenica u nekih stranah za govedju kugu držana. Naš prijatelj podkrepljuje svoje mnenje tim što drži, da bismo uz toli neobičnu nemarnost i nebrigu, koja se kod zatvaranja okuženih mjesta opaža, mnogo više gubitaka imali, kad bi razkričana bolest zbilja govedjom kugom bila. Medjutim bilo ovo mnenje istinito ili ne, nevalja zato ipak propustiti nijedne opreznosti, da se proti pošasti osiguramo.

Tuča. Prekjučer poslje podne posieti nas prvi krat ove godine elementarni bič, pred kojim gospodari ciele godine strepe, prosu se naime prilično debela i gusta tuča od sjevera prama jugu, nije se ipak daleko protegnula, a kako čujemo, nije niti velike štete načinila. Nesretnije čujemo da projdoše od drugoga udarca okolo sv. Šimuna i Čučerja. — Ovom zgodom činimo naše gospodare pozorne na okružnicu, što ju danas za osiguravanje ljetine proti tuči od gosp. Milana Krešića našemu listu priložismo; na samu stvar svratit ćemo se obširnije već u budućem broju našega lista.

Hrdja na pšenici. U nekih priedjelih naše domovine uhvatila se hrdja pšenice. Ova bolest napada pšenicu svake godine, osobito na vlažnih zemljištih; ali ove godine kao da je studena vlaga i mraz tomu više pripomogao. Hrdja neuništi doduše priroda, ali mu zrno ostane slabo, te bi s toga gledišta mogla iznos žetve znatno obaliti.

Bečka svjetska izložba nepohadja se, kako nam viesti dolaze, niti iz daleka onako, kako su se nadali. Razlog je tomu, što izložba neće još ni za mjesec dana gotova biti, s toga da priedsjednik Schwarz — Schönborn nije više u milosti na najvišem mjestu. Slabu pohadjanju da je kriva i prekomjerna skupoća živeža i stanova; a neima dvojbe da će nepovoljno na izložbu djelovati i najnovija katastrofa, koja snajde bečku burzu te upropasti tolike najjače trgovačke firme.

Podučavanje u gospodarskih strojevih. U Pešti otvoren je bezplatni učevni tečaj, gdje se podučava o baratanju i popravljanju gospodarskih strojeva. Nauk sluša osobito mnogo kovača.

Putujući učitelj za šumarstvo. Kr. ugar. ministarstvo za poljodjelstvo imenovalo je Antona Fendta putujućim učiteljem za znanost, kako valja šumsko drveće gojiti. Zasad će putovati čanadskom, čongradskom i torontalskom županijom.

Ciena žitu.

Varaždin 8. svibnja 1873. Pšenica 80 fnt. po for. 5.50. Raž 70 fnt. po for. 3.80. Ječam 60 fnt. po for. 3.—. Kukuruz 80 funt. po for. 3.92. Smies po for. 3.75. Krumpir po for. 1.50. Pasulj po for. 3.50. Heljda po for. 3.70. Sieno po for. 1.40. Slama u snopju po for. 1.40. Slama prosta po for. 1.—.

Beč 11. svibnja. Pšenica, potiska u Gjuru 85 fnt. po for. 8.55 beč. mjerov; ugarska u Gjuru 85 fnt. po for. 8.40 car. cnta. — Raž, slovačka u Floridsdorfu 80 funt. po for. 5.10 beč. mjerov; ugarska u Beču 80 funt. po for. 5.80 beč. mjerov; ruska u Beču 78 funt. po for. 4.75 beč. mjerov. — Zob, ugarska u Beču 48—52 funt. po for. 1.93 do 2.20 beč. mjerov; ugarska u Beču 52 fnt. po for. 2.30 beč. mjerov; ugarska u Beču 0 funt. po for. 1.70 do 1.72 beč. cnta.

☞ Ovomu broju „Gosp. Lista“ priložena je za domaće predbrojnike okružnica gosp. Milana Krešića za osiguravanje ljetine.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva Petar Zoričić.

Digitized by Google

Broj 21. U Zagrebu 22. svibnja 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Osiguranje proti tuči.

Neima čovjeka, koj živući od produkcije zemlje nebi želio da bude proti tuči osiguran; samo o tom se radi, kako da bude osiguran.

Najjednostavniji način osiguranja proti tuči bio bi dakako onaj, kojim bi se padanje leda prepriečiti moglo; žalibože da sva nastojanja i iztraživanja, kako bi se padanje leda zapriečiti ili od ljetine onako ukloniti moglo, kako uklanjamo strielovodom udarac striele od zgrada, ostadoše do danas, makar i zanimivimi, ali ipak jalovimi teoretičkimi razglabanji. Ovim načinom neima sigurnosti proti tuči. Nepreostaje nam dakle drugo, nego da se proti ovim elementarnim udarcem osiguramo naknadom pretrpljeni štete, a takovu naknadu mogu nam ujamčiti samo osiguravajuća družtva. Žalibože da u nas proti ovakim družtvom još debele priedsude vladaju.

Ove priedsude će s vremenom i u nas morati boljemu osvjedočenju mjesto ustupiti; ali čim duže na to čekamo, tim veća šteta po razvitak našega gospodarstva.

Ugreznuli u ovakove priedsude običavaju osiguravajućim družtvom prigovarati: da su to na sljepariju smjerajuća iznašašća novije za novcem pohlepne dobe.

Istina, ova družtva su novije dobe; ali ako i ima na sljepariji osnovanih, neima dvojbe da ima i takovih, koja su s dobre namjere potrebi novije dobe namienjena. Jedna potreba rodi drugu.

Kad bismo razvitak i poviest ratarstva pomnjivije proučili, došli bismo do uvjerenja, da današnji sviet od leda više strada, nego što stradaše u starija vremena. Starijih doba naći ćemo, istina, slučaja, gdje je silna tuča poharala, pače uništila gdjekoj priedjel; nu takovi slučaji bijahu više sporadični, t. j. gdješto koj. U novije vrieme kao da je s napredkom kulture uz nečuvene prije parasite i nutrnje bolesti bilja i tuča češćom postala. Ako i je ponešto istina, da je toga i prijašnjih vremena mnogo bilo, ali da se s pomanjkanja komunikacija i s nedostatka statističkih bilježaka o tom nije znalo, to se ipak neda tajiti, da su ljudskom kulturom klimatički odnošaji u nekom pogledu za produkciju povoljnije, ali u drugom i nepovoljnije promienjeni.

Premda je postajanje tuče u zraku još u mnogom pogledu nerazgonetanom tajnom; toliko je ipak nedvojbenimi iztraživanji dokazano, da nagla promjena topline kod sastavljanja ovoga biča na prvom mjestu stoji. Budući tomu tako, onda neima dvojbe, da su goleme šume, koje su nekoč srednju Evropu zakrivale, svaku naglu promjenu topline tako udešavale, da su i tuče rjedje bile. Prema tomu bilo bi vjerojatno, da s haranjem šuma i razgranjenost oluja i tuče raste.

Bio u ostalom uzrok koj mu drago, to je svakako nedvojbeno, da poljodielstvo u novije vrieme od leda više strada, nego što stradaše nekoč, prema tomu valja se i gospodarom pobrinuti, kako će se nevolja na čim manju mjeru stegnuti. I opet neima drugoga puta, nego osigurajuća družtva.

Ima ljudi, koji, smatrajući stvar površno, neće da si porez osim državom nametana još i sami nameću. Mi opet držimo, da nam ovaj dragovoljno si nametnuti porez osigurava mogućnost, da možemo nositi one terete, koje nam tolikostruko pomnoženi i sveudilj još pomnožavani zahtjevi novije države nalažu. Pak ako si čovjek 1000 for. osigurati može, mislimo da nebi pametno bilo, bojati se u to ime platiti 10—20 forinta osiguranine.

Tuživši se jednom na nehajnost kod nas glede osiguravanja, odvrati nam prijatelj: da su tomu kriva osiguravajuća družtva sama, jer da nikad neizplate točno ugovorene osiguranine. I ovo bi bila najtemeljitija točka, kojom bi se nehajnost pogledom na osiguravanje izpričati dala; jer budući osiguravanje dvostrani ugovor, naravski je prema pravnim ustanovam, da izpuniv jedna stranka uvjet i druga svoj izpuniti mora. Nu kod čestita i solidna družtva nemislimo da će se gospodar nepravedna prikraćenja bojati imati, ako se i s druge strane na osiguravanje izkreno išlo. Jedna i druga od ugovarajućih stranaka hoće da ima korist,

Digitized by Google

što je sasvim naravski; ali kako jedna od stranaka smjera na spekulaciju, kako bi se na štetu protivnika čim više okoristiti mogla — tuj dakako prestaje osiguravanje, a počimlje sljeparija, da se izvrgne prevarom.

U ovo doba, gdje se uz čestita družtva diže mnogo i takovih, koja hlepeći za prekomjernim dobitkom nepružaju gospodaru željena jamstva, na kakovu se uzajamno pouzdanje osniva, nemože nam se na ino već da pozornost naših gospodara svratimo na osiguravajuće družtvo „Europu“, koje je svoju agenciju povjerilo g. Milanu Krešiću u Zagrebu te je ovaj 20. br. našega lista i dotičnu okružnicu priložio.

G. Krešić, nadajući se da će se u nas takovo domaće družtvo osnovati, oklevaše jedno vrieme da primi povjerenstvo vanskoga družtva; videći pako s jedne strani da ćemo možda još dugo vremena na takovo domaće družtvo čekati, a s druge znajući da je „Europa“ dobra glasa družtvo, preuze povjerenstvo tim radje, što misli, da bi uz veoma povoljne uložke moglo našim gospodarom dobro poslužiti.

Onaj, tko bi htio da se okoristi ovim družtvom moći će se prigodom osiguranja ubaviestiti o potanjih uvjetih, uz koje se osiguranje prima.

Mi za sad samo toliko javljamo, da su priedjeli prema ustanovam družtva razdieljeni na osam razreda, naime: na takove, gdje tečajem 10 godina nebijaše tuče, zatim po redu, gdje je bijaše u to vrieme, jedan, dva, tri—7 krat.

To je naravski, da se u onih priedjelih, koji su prema nepovoljnu položaju gora, vjetrova ili drugim podnebnim razlogom često ledu izloženi, nešto više plaća osiguranine, nego u onih, koji tako nepovoljnu uplivu nisu izloženi.

Napokon budi za primjer navedeno, da se za priedjele, gdje tečajem 10 godina nebijaše tuče, za svakojako žito, kukuruz, krumpir od svake stotine forinta procienjena priroda plaća po 1 for. 50 nvč.; od uljenata bilja, repice (itd.) heljde, prosa po 2 for. 50 novč., a od vina 4 for. 50 nvč.

Tko si n. p. vinograd osigura na 500 for., platio bi osiguranine 22 for. 50 nvč.

Šume s gospodarskoga i klimatičkoga obzira.

U naše doba, gdje se o gojitbi i proti haranju šuma toliko piše i gdje je i sam naš sabor u IX svojoj sjednici od 25 teke minulog mjeseca pretresao vladinu zakonsku osnovu, kako da se uztukne u Dalmaciji sječidba mlade gore, guljenje kore, izkopanje panja i kozja pustopašica, neće suvišno biti, da se i mi osvrnemo na dobrotvorni upliv, što ga šume, ne samo na gospodarstvene nego i zdravstvene ljudske odnošaje imadu; takovo osvrtanje neće osobito u nas suvišnim biti, gdje šumarsko pitanje, gotovo bismo rekli, medju životna pitanja brojimo.

Čudna ti lica evropske površine, kad bi ju čovjek pred očima imao onakovu, kakova bijaše prije 200 godina, a šta tek kad bismo se povratili u doba obćenite narodne selitbe. Učeći poviest naobraženih naroda, doći ćemo do uvjerenja, da se duševna i stvarna prosvjeta svakoga naroda počela s borbom proti šumam. Obratnim razmjerom kako se ljudsko pleme seli i množi, pada carstvo šume te ustupa mjesta prosvjeti, prometu, trgovini i udobnijim zadružnim odnošajem čovjeka. S plodnih ravnina tjera plug šumu u bregovite priedjele, te otevši joj tisućljeća držano zemljište i pretvoriv ga plodnim uzgojištem živeža ljudskoga, tjera je ćak na nepristupne glavice i strme vrleti, kuda se ruci čovječjoj s lemešem nije moguće kretati. Kako šuma pada, diže se gojeno bilje kao znak ljudske prosvjete, ali se tim mienja ne samo spolašnje lice zemaljske površine, nego i narav samoga podneblja. Njekadašnje surovo podneblje pretvorio si, obrativ neizmjerna i gusta šumišta u tolika ubava, plodom blagoslovljena polja, u blago, tvojemu gospodarstvu i zdravlju milo i ugodno nebo — i to je medja, do koje si s krčenjem šuma mogao i smio ići, jer na toj medji je učvršćeno ravnotežje izmedju šuma i težana polja. Kako si ovu medju prekoračio i šume pošao dalje krčiti, nu ne krčiti već haračiti, pretvorio si podneblje u protivno od onoga što je njekoč bilo.

Za dobe naime gustih pravječnih šuma vladaše nad onim zemljištem vlažno, uviek maglovito i studeno nebo, a poharav šume preko medje, gdje je osnovano ravnotežje izmedju šuma i obradiva zemljišta, stavio si zemlju pod suho i sparno sunce, na kojem će se pržiti bilje bez okrepljujuće vlage i razblažujuće sjene.

Što znanost ove medje nije dosad odkriti mogla, a ljudstvo njenu važnost uvidjeti ili neznalo ili nehtjelo, tomu se imade pripisati, da su njekoč šumovite zemlje danas puste opržine.

Poznavalac evropske zemaljske površine i klimskih odnošaja doći će do uvjerenja, da su, izuzam ruskoga i skandinavskoga sjevera, sve države s pustošenja šuma više ili manje postradale. Dolazivši prosvjeta u Evropu s iztočno-južnih strana prama sjeveru, padaše istim smjerom i šuma.

Stara Grčka, gdje su se u dražestnih gajevih pjesnici s vilami zabavljali, u visokih šumah veprovi i medjedi, pače isti lavovi kotili — ona zemlja je ostala, ali lišena svojih šuma, pretvorena je u pusti piesak: sunčanim žarom opržene stiene bez vrela i potočića, bez cvieća i zeleni. Tim putem pretvorena je i naša Dalmacija duž morskih obala u pusti kraš i gole stiene, a tako se zbilo i s većim dielom Italije. Španjolska,

Digitized by Google

poharav šume, kojimi su velike njezine visočine zarasle bile, pretvori njekadašnje svoje blago i ugodno u žareće nebo, koje je danas postalo kobnom poslovicom, a i posljedice se tako nerazmjerno žarkoga neba na zemljištu opažaju. Švicarska se tuži, da joj vrela presahnjuju i urvine im se od bregovâ odvaljuju.

Držeći dakle šume toli važnom činjenicom ne samo glede narodnoga gospodarstva nego i glede klimskih odnošaja, imade se pravo i privatnih posjednika u toliko ograničiti, da bude u suglasju s obćenitim dobrom, koje ob uplivu šuma visi i kojemu za mjerilo služi medja, do koje se prema obćenitim narodno-gospodarstvenim načelom šuma sjeći i u drugo zemljište pretvarati smije.

Koliko još znanost i nije točno naznačila sve pojave i zakone, po kojih šume upliv imadu na promjenu podneblja, to se ipak do sad barem za njekoje nedvojbeno znade, koji bi nas na štedjenje šuma poticati imali, ma da i bez obzira pustimo neposrednu materijalnu korist, kao što su drva za ogriev i gradnju.

(Svršetak sliedi.)

Mesna izvadina od Liebiga.

Već od nekoliko godina prodaje se na veliko pokojnim baronom Liebigom zamišljena mesna izvadina (mesni ekstrakt), da se od njega napravi dobro hraneća juha. Danas je već obćenito priznano, da je ovaj Liebigov izumak velika blagodat za čovječanstvo.

Imućan čovjek, koj je osim toga u tako povoljnih mjestnih okolnostih, da može svaki čas imati svježa dobra mesa, iz kojega si može po volji juhu prirediti, može dakako lako biti bez Liebigova ekstrakta; ali ih ima premnogo, koji nisu u tako povoljnih okolnostih, a poremećeno zdravlje im zahtieva krepku juhu. Takovim će dakle mesna izvadina doći veoma dobro, a poslužit će i putnikom, koji putujući po siromašnih ili pustih stranah nemogu doći do mesnate juhe. Takovim je dovoljno da iz lončića metnu u zakipljelu vodu žličicu izvadine, pak je juha gotova, koja u ostalom miriše povoljno onako, kako i obična govedja juha. Hoćeš li da ti miris bude podpuniji, a ti skuhaj krumpira, peršina i drugoga zelenja, koje se obično u juhu meće, pa metni u tvoj pladanj i juha je podpuna.

Ovakova juha je mnogo jeftinija, nego da ju kuhaš od naše svježe govedine. Pitat ćeš, kako je to moguće? Kad bi se ova izvadina dobila iz govedine u Evropi, nebi dakako mogla tako jeftinom biti, ali ona dolazi izpreko mora, gdje je meso mnogo jeftinije.

U laplatskih državah južne Amerike, gdje ima na golemih bujnih pašnicih (prerijah) silnih stada rogate marhe, zatuče se na godinu preko 3 miliona goveda, a to ponajviše radi kožâ, što ih evropska tržišta trebaju. Tuj ima uz slabo i onako napučena mjesta toliko množtvo mesa, da neznadu što da s njim čine, jer ga jedva jednu desetinu ondašnje pučanstvo potrošiti može.

Uz takove okolnosti padne pokojnomu Liebigu na um, kako bi se toliki višak južno-američkoga mesa Evropljanom na korist obratiti mogao, budući u našem svietu meso dan na dan sve skuplje. Glavna priprava sastoji se u tom, da se po Liebigovu naputku najbolje meso dotle kuha, dok se kuhanjem sve jezgrovite česti izvade, a onda se takova juha povrh toga još kuha, dok se ukuha da bude poput meda gusta. Buduć pako da je drhćevina (leimtheile) i mast najviše tomu uzrok, da se mesne stvari, stojeći duže vremena netrošene skvare, pronajde Liebig način, kako se iz takove juhe ukloni jedno i drugo, te tako može mesna izvadina godine stati bez najmanje promjene. S toga tko hoće da mu bude takova juha i nešto masna, valja joj sa zelenjem i nešto masti dodati.

Da liečnici ovakovu mesnu izvadinu bolestnikom i prepisuju, to je stvar obće poznata.

Jedan je samo prigovor, koj proti Liebigovu ekstraktu po kad što čujemo, naime: tko zna, iz kakova je mesa pripravljen. Da se taj prigovor osniva samo na priedsudah, može se i po tom suditi, što kupujući suhe ribe i preudjeno meso iz tudjih stranah, nezaziremo od njega kao sumnjiva.

U ostalom, malo ima hrane i pripravljana trošiva, koje bi se uz tako točan nadzor pripravljalo, kao što se priredjuje u velikih tvornicah u Fray-Bentosu mesna izvadina; jer su ondje uslied vrhovnoga Liebigova nastojanja posebni nadzornici uviek sviestno prigledali, da se ekstrakt izvadja samo iz najboljega zdrava mesa.

Sad već ima u Americi i Evropi velikih družtva koja ovaj mesni izvadak svietom promiču. Koliko je važan, vidi se i s toga, što se po priedlogu pruskih državnih liečnika uslied vladine naredbe mora u pruskih ljekarnah prodavati.

U Englezkoj, Francezkoj, Belgiji, Holandiji, a stranom Njemačkoj meću sad već na stolove lončiće s ekstraktom onako od prilike, kako u nas solenke, paprenke itd.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Hrvat. slav. gospod. družtvo kupuje i ove godine čahure od svilacah i to samo od domaćih svilogojacah, te plaća za funtu živih, t. j. neudušenih:

Digitized by Google

A. čahuricah, pasmine Brianza-Milano, t. j. žute naše stare pasmine:

1) od kojih ide samo do 300 na 1 fnt. po 1 for.
2) „ „ „ „ „ 400 „ „ po 80 nvč.
3) ostale slabije, ako nisu falope, ili zamazane, ili pako progrižene po 50 novč.

B. Od pasmine japanske, t. j. zelenkaste:

1) od kojih ide samo do 400 na 1 fnt. po 1 for.
2) „ „ „ „ „ 600 „ „ po 80 nvč.
3) ostale slabije, ako nisu falope, ili zamazane, ili progrižene po 50 novč.

C. Od pasmine balkanske, t. j. krupnih čahuricah:

1) Od kojih ide samo do 200 na 1 fnt. 80 novč.
2) „ „ „ „ „ 300 „ „ 60 „

Mrtve, t. j. tako udušene čahure, da nisu uz dušenje ni pregorjele, niti se u pari prerazmočile, plaćati će se prema gori navedenim cienam za svaku funtu po 20 nvč. više. Kokone nezrele (falope), zatim progrižene ili zamazene, pregorjele, vlažne ili mokre, neka nitko nedonosi, jer se pod nikakovu cienu primati neće.

U Zagrebu, 15. svibnja 1873.

Upravlj. odbor hrv.-slav. gosp. družtva.

Gospodarske viesti.

Oluja i tuča, koja je na 13. o. mj. toliko štete u zagrebačkoj okolici počinila, dosegla je još i dalje nego što mišljasmo; tako se, kako „P. Pr.“, javlja u isto doba provalila gradom i okolicom varaždinskom, štete ipak, osim nešto od jake bujice, od tuče nije bilo velike.

— Užasnije postrada na 18. o. mj. od tuče Moslavina, jer oko 4 sata pade onud takov grad, da ga bijaše poput oraha, a gdješto i poput jaja debela. Usjevi i voće da je sasvim smlaćeno. Šteta je ogromna.

Od pozebi, s koje koncem travnja velik dio sredoje Evrope postrada, dolaze sad tekar obširnije viesti. Vinogradi pozeboše mjestimice u Ugarskoj, Štajerskoj i Austriji, nu najviše postradaše rajnski priedjeli i Francezka. Ali i onud misle, da neće šteta obćenita biti, a to će se imati zahvatiti dobro dozreloj lozi minule godine, koja će tim sigurnije drugi put potjerati, što je pozeba zahvatila čokot tekar u prvom razpupljivanju. U Francezkoj su se dobro dosjetili te su umah poslje pozebe trsje s nova obrezali.

— Nije skoro pozebi bilo, koja bi toli daleko bila zasegla, kao ova travanjska, ona je velike štete načinila čak oko Rima i Carigrada. U Italiji da je velik dio svilaca propao, jer su dudovi tako pozebli, da su već izvaljene svilene gusjenke, neimajući ih čim hraniti, poginule.

— *Uzrok travanjskoj pozebi* naznačuju izkusni engleski mornari taj, što su se goleme ledene sante sa sjevernoga ledenoga mora ove godine počele za ciela tri tjedna u južni atlanski ocean ranije valjati, dočim su se inače počele sa sjevera kretati kašnje, kadno se atmosfera u srednjoj Evropi tako ugrijala bila, da je toplina izparivanje bedenih pritoka ublaživati mogla.

Bit će li tko od naših stočara na izložbi? Od 31. o. mj. pak do 9. lipnja bit će na svietskoj izložbi na ogledu sve plemenitije vrsti evropejskih goveda. Mi držimo, da bi bilo koristno po naše stočarstvo, kad bi od naših strukovnjaka bio tko na zemaljske troškove onamo odaslan. Gosp. družtvo je bilo na dotičnom mjestu više vještih gospodara preporučilo za taj posao, ali preporuka, kako čujemo, nije uvažena. Još nije prekasno, pa mislimo da bi svakako vriedno bilo, da se netko samo za ovu struku gori pošalje, koj bi zemaljsku vladu izviestiti mogao, što bi se od vidjenoga i proučenoga na našu korist obratiti moglo.

Kako se ugar. ministarstvo za oplemenjivanje stoke brini, budi i to dokazom, što je već četvrti uvoz algavskih krava i bikova u Ugarsku naručilo te ugarskim gospodarom sve moguće polaštice pruža, kako bi si goveda ove plemenite pasmine naručiti mogli.

Za uvedenje metarske mjere nagovaraju cislajtanske novine i skrbe se mjestne oblasti, da si ljudi čim prije nabave potrebite nove mjere i uteze, jer da tri godine, za koje će se nova mjera pod kaznom globe ili zatvora rabiti morati, neće biti dovoljno, da se ove mjere bez velikih smetnja i neprilike u javni život uvedu. A šta će tek biti kod nas, gdje o tom u zajedničkom saboru nije još niti govora bilo.

Dioničarsko družtvo za ratarske strojeve se sastavilo u Pešti te je izabralo odbor, koj će o nabavljanju i razprodavanju pravila izraditi.

Novi pustošilac kukac na krumpiru. Onomadne razpravljaše u bot.-zoologičkom družtvu u Beču g. Frauenfeld o kukcu doryphora decemlineata, koj je u novije vrieme krumpir u Americi pustošiti počeo. — Ovaj kukac je još, istina, od nas veoma daleko, ali valja pamtiti, da se i trsov ušenac iz Amerike u Evropu uvukao.

Kako Amerikanci kupus goje. Kako je poznato, sije se u Evropi kupus najprije sjemenom, onda se uzgojen priesad tekar priesadjuje. Amerikanci su i ovdje *praktičniji: oni* netrebaju priesada. Već s jeseni prirede i zagnoje dobro zemljište, a s pramaljeća ga opet ponove, zatim se na tako priredjenu zemljištu označe redovi po 2 stope razdaleko, a na svakom se opet po 3 stope razdaleko izkopaju jamice, u svaku se metne dobro sagnjila gnoja, koj se drobnom zemljom pokrije, a na nju se metnu tri zrnca kupusova sjemena te se opet zemljom tako zakriju, da budu pod njom tri palca duboko. Pošto su batavca narasla po tri palca, iztrgnu se dva slabija, a ostavi se samo najjače. Ove biljke okapaju se 3 do 4 tjedna češće te će uz takovo obradjivanje priesadjeni kupus daleko nadkriliti. Ovakovim načinom gojeni kupus da osobito suši krepko odoljeva. Ako se na nježnih biljkah kukci pojave, posiplju ih Amerikanci pepelom ili negašenim vapnom, te ih nestane. — Bilo bi vriedno, da s ovako sadjenim kupusom i naši vrtlari pokus čine.

Liek proti ožegi sa fosforom. Često puti ožeži si čovjek fosfornom žigicom ili drugim kojim načinom fosforom prste ili drugo mjesto. Ovakove malene rane ćeš izliečiti moći, ako na nje mećeš slane vode.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić**.

Digitized by Google

Broj 22. **U Zagrebu** **29. svibnja 1873.** **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Hrdja na žitu.

Iz Banata javljaju, da se poslje travanjskih mrazova na žitu, a najviše na pšenici mnogo hrdje pojavilo. Pisac ovih redaka bivši onomadne u Moslavini, čuo je a stranom i sam opazio, da se je ova bolest i onud zimskih usjeva jako latila.

Motreći pozornije usjeve s pramaljeća opazit ćemo, da na nekojih biljkah doljnje lišće počme bliediti, a onda na njem postanu žutkaste pružice, a na ovih se napokon zametnu hrdjaste piknjice. Kad ove piknjice na mikroskop metneš, zamietit ćeš da su to od sama sićušna praška sastavljeni kupčići, a prašak nam se pod povećalom predstavi kao sićušno okruglo zrnjice.

Proučivši narav onih pružica osvjedočit ćemo se, da nisu ništa drugo nego površjem lista protegnuta gljivica; a onaj prašak joj trusje, t. j. sjeme, kojim se razplodjuje. Hrdja je dakle nametnica-gljivica, mikologom pod imenom uredo linearis poznata.

Ova bolest nedolazi samo na žitu, nego se pojavlja više ili manje na svih vrstih gojena bilja te napadne lišće, slamku i cvieće. Najprije pojavi se dakako na lišću, a onda prema razvitku biljke napadne na vlat i ocvast. S početka vide se na biljki samo žutkaste pružice te samo gdjekoja hrdjava mrljica, ali kašnje pohrdjavi ciela biljka te je piknjicami kao posuta.

Čim se žito zrelosti približava, budu pružice i piknjice sve smedjije, pak se onda tjenica (gornja kožica) s vlati počme lupiti.

Od hrdje napadnuto žito nepogine sasvim, ali počme prije vremena zreliti te uslied toga zrno, nemogući se podpunoma razviti, ostane drobno i više ili manje sgužvano.

Ova bolest pojavlja se na usjevih uviek poslje nagle promjene vremena, gdje iza kiše naglo sunce sliedi; čim veći skok u promjeni topline, tim više hrdje. S toga si tumačimo, zašto se poslje ovogodišnjih proljetnih mrazova toliko hrdje pokazalo. Čim vlažnija su zemljišta, tim se i promjena topline većma opaža; s toga ćemo u vlažnih nizinah osobito mnogo hrdjava usjeva naći. Izkustvo i mnogogodišnja opažanja uče nas ipak, da žito i bez prekomjerne vlage ohrdjaviti može, ako se naime s pramaljeća mrzli vjetrovi sa sunčanom toplinom češće izmjenjuju.

To je sve liepo, reći ćeš, ovako fiziologički razlagati narav i razvitak žitne hrdje, ali glavno je pitanje: kako joj predusresti? Na ovo pitanje nekoliko opazaka iz izkustva racionalnih gospodara.

Bez mnogoga razlaganja znade svatko, da će se slaba i mlohava bilja svaka bolest, dakle i hrdja prije uhvatiti, nego krepka i jaka, s toga na jalovu zemljištu, osobito ako je još i vlažno, opažamo više hrdje, nego na jaku i gnojnu. Gnoj dakle i proti bolesti pomaže. Englezki ipak gospodari, koji su u priredjivanju zemljišta i uzgojivanju žita dalje od drugih naroda dotjerali, tvrde, a i drugi potvrdjuju, da će se od svježa stajskoga gnoja uzbujana žita prije hrdja prihvatiti nego onoga, koje je na negnojenu zemljištu posijano. Tim se dakako nemisli ono poreći, što prije rekosmo, da krepko i jako žito prije hrdji odoli nego slabo i zakržljalo; nego se hrće da rekne: tko hoće da svoj usjev od hrdje sačuva, nevalja podanj gnojiti obilato sa svježim stajskim gnojem, nego nastojati, da žito, a navlastito pšenica, na tako zagnojenu zemlju tek u drugom redu dojde.

Naši manji gospodari neznadu za ovo na izkustvu osnovano pravilo, ali ipak prema njemu rade, neznamo je li kakovim gospodarskim nagonom, ili s drugoga razloga, koj im, ma i neznajući zanj, dobro u prilog dojde. U nas se naime obično pod kukuruzu ili drugu okapaninu svježim stajskim gnojem gnoji, pa se tek za okapaninom žito sije.

Ovakov postupak glede gnojenja valja tim većma pred očima imati, čim vlažniji i niži su priedjeli; dočim se nepovoljne posljedice svježa stajskoga gnoja toliko neopažaju u visokih priedjelih; jer je opaženo,

Digitized by Google

da žito i poslje takova gnojenja u 1500 do 2000 stopa iznad mora visokih priedjelih hrdjom netaknuto ostane.

Vriedno je opaziti, da, dočim je zob, ječam i pšenica hrdji podvržena, jedina raž od nje poštedjena ostane. Tomu uzrok leži po svoj prilici u različitu položaju korienja jedne i druge vrsti žita; jer dočim pšenica, ječam i zob korienje nepušta okomice u dubljinu, nego im se više horizontalnim smjerom izpod zemlje razilazi, probija raženo korienje više u dubljinu nego po strani zemlje.

Iz različitosti korienja dalo bi se takodjer protumačiti, zašto raž ostane od hrdje poštedjena, dočim su joj ostale vrsti žita toliko izložene. Što je naime vjerojatnije, nego da se češćom kišom ili drugimi atmosferskimi oborinami gnojne čestì s gornjih slojeva zemlje odperu, te tako bilina, kojoj se žilje samo gornjimi slojevi razilazi, ostane potrebite hrane lišena, dočim druga, kao što n. p. raž, kojoj korienje u dubljinu siže, još uviek hrane najde.

Stojeći stvar tako, valjalo bi gospodaru o tom raditi, kako bi svaka vrst bilja, na koje hrdja rado napada — a takovo je svako žito — dublje u zemlju korienje pružila. Ako pšenica, ječam i zob, kako napomenusmo, nekom prirodnom uredbom korienje radje bliže izpod zemlje nego u dubljinu puštaju, neda se ipak tajiti, da se zhodnim načinom može i kod ove vrsti žita korienje dublje u zemlju spraviti, a taj zhodni način je dvojaki: dublje oranje i sijanje. Jer ako je zemlja dublje zorana i smrvljena, puštat će i plitko bilje svoje korienje dublje, a to ćeš tim sigurnije polučiti, ako se dublje i sije.

O dubljem oranju netreba da i opet ono kaženo, što već po više puti rekosmo, samo da reknemo koju o dubljem sijanju.

Gdje se hrdje nije bojati, kao što su suha, plodna i visoko ležeća zemljišta, ondje nije duboko sijanje toliko nuždno, ali je to u malo prije napomenutih okolnostih. Gdje se sjeme rukom sije, ondje se nemože inače duboko u zemlju spraviti, nego ako se 3—4 palca debelom brazdom zaore.

Lašnje se ovo izvede sijali, koja se sad već na pliće ili dublje sijanje spustiti mogu.

Ako dakle pod svoj usjev nisi svježim stajskim gnojem zemlje pregnojio; ako sjemena nisi preplitko posijao; ako nastojiš o tom, da suvišnu vlagu sa zemlje opuštaš, ako si odabrao dobro i jezgrovito sjeme; ako napokon pregustim sijanjem nisi pojedine biljke odviše sjenom zaklonio: onda si učinio sve, što u tvojoj vlasti stoji, da si žito sačuvaš od hrdje. Ako je već žalostno po gospodara, kad mu ljetina s elementarne nezgode zaostane, koliko je žalostnije, ako je nevolji i sam kriv: vlastitu barem krivnju može od sebe odkloniti.

Šume s gospodarskoga i klimatičkoga obzira.

(Konac.)

Na koliko je iz obćenitih zakona poznato, snizuju šume danom vrućinu, a noću čine zrak toplijim. Jer dočim listje i granje, budući lošijim vodićem topline, mnogo topline potroši dok se ugrije, diže se s dna šume neprestanim izparivanjem hladnija struja, kojom se okolišnji topao zrak hladi. Izmjenjujući se neprestanim gibanjem hladniji šumski s vanjskim toplijim zrakom, nastane struja hladnijega zraka iz šume prama okolici izvan šume, dočim opet od ovud u šumu topliji zrak struja. S toga ćemo ljeti za vruća dana idući u šumu, osjećati ugodan hlad, kako nam u susret puhlja, dočim ćemo noćju osjetiti protivnu struju.

Sasvim protivno sbiva se po noći. Dočim naime na polju za dana ugrijano zemljište i bilje brzo izgubi svoju toplinu, pridrži ju drvećem obrasla šuma preko ciele noći, tako da ćemo na polju osjećati studen, a u šumi toplinu, te zato zaredaju noćju iz šume i u šumu upravo protivne struje zraka od onih, koje se danom osjećaju, t. j. iz šume će izlaziti topla, a u šumu ulaziti hladna struja. Od koliko povoljna upliva na rastje bilja mogu ovakove struje biti ondje, gdje šume velike prostore zauzimlju, netreba dalje razlagati, te se velike šume svojim neprestanim izparivanjem mogu smatrati kao blažila i velikih vrućinâ i studenî. U tom pogledu su šume glede svoga djelovanja nalik na more, koje isto tako vrućinu i studen razblažuje, s toga primorja i ostrva mogu imati umjereno podneblje i bez šumâ, ali zato su otoci i primorja tim većim pogibeljim od burâ i viharâ izložena, ako neimaju blizu šumâ.

U koliko šume, izbacujući životonosni kisik i upijajući dušljivu ugljikovinu, zrak čiste i tim zdravlje podupiru, ima tomu izkustvom nagadjanih dokaza. Da šume i veći perivoji svojim drvećem mogu okuženi zrak čistiti, to su znanstvena iztraživanja potvrdila. Jer se je imenito, gledeć na širenje kolere, stastički dokazalo, da su mjesta, šumami od ostalih ovom bolestju okuženih okolica odieljena, zdrava ostala, dočim je pošast na okolo više ili manje harala.

Ali ako su šume radi ublaživanja prekomjerne topline i čišćenja zraka važne, to su ipak važnije pogledom na vlagu i zračne oborine, kao što su dažd, snieg itd.

Gdje su planine i bregoviti priedjeli lišeni šumâ, ondje se najžešće osjećaju skrajnosti izmedju vlage i suše. Jednom sliju se oluje jedna za drugom, te bujice oderu što je mekane zemlje tako, da samo puste goleti ostanu; drugi krat oprži ih sunčani žar, da nemože ništa rasti ni uspievati. Šumom obrasli priedjeli neimadu takovih skrajnosti: tu se dažd postupce malo po malo lišćem i granjem na tle spušća i u zemlju pro-

Digitized by Google

bija, da na obroncih ili podnožju iz okrepljujućega vrela opet na vidjelo probije; tu je gusto lišće i granje zemlji zaštita, da ju nemogu prżeće sunčane zrake naglo izsušiti, te tako budu šume vrelom vlage i dalekim okolicam. Isto valja i o sniegu, koji se nemože niti naglo topiti, niti ubitačnimi lavinami u nizine provaljivati.

Dočim prostrane ravnine, lišene šumâ, ljeti za vrieme žege i suše nemogu dočekati okrepljujućega dažda, spuste ga šumovite planine od časa do časa u obližnje priedjele. Dignuv se naime magla u podobi oblaka iznad vlažnih gora, sgustit će se u kišu, dočim će se u suhih ravninah i nad golimi, suncem razžarenimi stienami, magla bez traga raztvoriti.

Što tek da rečemo o silnih vihrovih koji nikad nebiesne tolikom silom u odaljenih od mora i šumom poraslih priedjelih, koliko u primorskih stranah. Poradi velikih razlika naime izmedju topline mora i kopna, mora da je zrak uz more u neprestanom protivnom strujanju, koje se uz naglu promjenu kopne atmosfere može pretvoriti u silno gibanje zraka, što ga vihrovi zovemo. Ovakove struje gube svoju opasnu silu, ako im put zatvaraju šumom obrasle gore i glavice. Naše primorje nebi jamačno onako silnih bura i vihara osjećalo, kad mu obale više milja daleko od mora nebi gole i puste od drveća stajale.

Najveću možda važnost zaslužuju šume pogledom na površje zemaljsko, t. j. na zemljište, koje je osnova ratarstvu.

Kad hoćemo da obale riekâ i potokâ osiguramo proti deranju vode, a strme obronke da učvrstimo te se neruše u nizine, običavamo na jednom i drugom mjestu drveće saditi, ondje onakovo, koje voli vlažno zemljište, kao što su johe i vrbe a ovdje pitome drače, jasene ili drugo na suhu zemljištu uspjevajuće drveće. Pa to i jest najsigurniji i najjeftiniji način, kako se zemlja proti otrgavanju osigura, jer se žilje zemljom tako razraste, da mu je vezilom, koje će odoljeti moći podkapajućim i trgajućim življem. Kad nam i nebi već sama priroda obraslimi glavicami put pokazala, mogli bismo se vlastitim izkustvom osvjedočiti, da je to veoma opasno po strme priedjele, ako se liše drveća, jer će dažd, snieg, vihrovi i ostali atmosferički življi takova, drveća lišena, mjesta prije ili kašnje pretvoriti u plješine i goleti, odpravši i odpuhavši im mekotu zemlju i ostavivši samo pusto stienje i strme vrleti, koje će potomstvo, stradajući s takovih pustoši, samo težkom mukom drvećem nasaditi moći. Dokazom su nam toga kršoviti priedjeli, koji se provlače cielim našim dalmatinskim primorjem. Kad bi se prije njekoliko stoljeća poznavala današnja važnost šumâ, nebi trebalo narodu smišljati i snovati svakojake osnove, kako bi se ovakovi pusti priedjeli opet šumom nasaditi, te tim ne samo neplodno zemljište koristnim učiniti, nego i klimatički odnošaji popraviti mogli.

Ovoliku nevolju navuče na nas mletačka lakomost i osvojljivost. Iza propasti one, za nas zlokobne, vlade pa do sada, ako izvadimo ono malo, što je na korist naših šuma u prekratko, žaliboże, vrieme svog vladanja na Dalmaciji, pokušao Vicko Dandolo, njegovimi obgradjenimi (svetimi) dubravami, nitko se svesrdno i umno nije zauzeo za naše šume.

Naš nam je sabor sad jedino i sigurno pouzdanje da će se opet naše goleti, kadli tadli, zahoditi zelenilom, toliko više, što našim šumam nije jošte utrt panj, te će se one lahko podići, ako se samo strogo uzkrati, kao što se i nadamo, čupanje panjâ i kozija pustopašica. (N. L.)

Kalij zakršljalu čokoću.

Medju tolikimi vrstmi gnoja, kojim se vinogradi gnoje, zaslužuje osobitu pozornost kalij. Ali niti glede ovoga gnojiva nije još točno ustanovljeno, kako na kojem zemljištu djeluje, i kako mu se uspjeh opaža kod različitih vrsti čokoća.

To je dakako poznato, da se svakomu zemljištu ono gnojem nadoknaditi mora, što mu je biljem uzeto, a glede čokota vriedno je napomenuti, da u pepelu sažgana mladja ugljično-kisela kalija (potaše) razmjerno više ima, nego drugih sastojina. S toga se takodjer tumači da čokoće, koje je običnim pepelom zagnojeno, bujnije raste i obilatije rodi. Znajući to, čudnovato se čini umnu vinogradaru, videći kako čitavi vozovi trsova mladja po grabah uz vinograde gnjiju, dočim bi se moglo uspješnije upotriebiti. U mnogih slučajih zbaca, istina, gospodar poslje nekoliko godina strunulo mladje u vinograd; ali zašto čekati toliko vremena, dok se različitim raztvaranjem i izpiranjem mnogo od gnojnih sastojina izgubi, dočim bi se u sažganu pepelu sve upotriebiti mogle.

Koliko se to na čokotu opaža, ako se kalijem zagnoji, vriedno je napomenuti evo jedan pokus, što nam ga javi nedavno „Slov. Gospodar“.

Čokot crvene plemenke — piše u rečenom listu J. M. Vokaun, što sam ga uz južnu stienu na dvorištu zasadio te je veoma bujno rasao, donje mi prije 3 godine 70 grozdova.

Do kolovoza bijaše mladje i grožđje liepo i zdravo, na jedan krat počme lišće i grożdje, neznajući tomu uzroka, kršljaviti. Lišće naime počme hrdjaviti i svijati se, a prema tomu zaosta i u razvitku i grožđje, dozrije prije vremena, ostade bliedo i za uživanje nevaljano.

Budući da je čokot letvami ogradjen bio, dakle s ozljede nije moglo postradati; mora dakle da se

Digitized by Google

nešto kod korjena dogodilo, s toga odluči, krepko sredstvo upotriebiti.

Zemlju dadoh do korienja odstraniti, uzeh ½ fnt. surove (nečiste) pepelike, pomiešah ju sa zemljom te sve skupa korienju prigrnuh, pošto je vrućina velika bila, dadoh čokot za nekoliko dana umjereno zalijati.

Iste godine, jer je bolest na mladju i lišću već bila mah otela, nisam mogao druge osobite promjene opaziti, nego da je daljnji razvitak bolesti obustavljen a skrajnje lišće, koje se kašnje razvijati počelo, da je liepo zeleno ostalo.

Ali kako se obradovah sljedećega pramaljeća videći, kako se mladje počelo liepo razvijati, bujno tamno-zeleno lišće puščati, a na njem se pomolili obilati grozdovi, ne riedka, kako obično ove vrsti groždja, nego gusta i debela jagodja, koje je liepo i podpunoma dozrelilo.

Minule godine opetovah pokus s istim uspjehom; čokot potjera neobično krepko mladje s obilatim groždjem, koje sam ostavio na mladju do 4. prosinca visjeti, te ostade do to doba zdravo i puno.

Kako je ono groždje dobro bilo, može se dakako bolje osjećati nego opisati.

Dakako da se u veliko gnojitba s kalijem neda tako lako izvesti. To bi se moglo, istina, izvesti sa običnim pepelom; ali buduć da je za ½ funte pepelike mnogo pepela treba, neima druge nego da se vinogradar posluži s koncentrovanim gnojivom, običnom pepelikom. Istina da je centa stoji 10 for., ali će se za nju tim lakše moći odvažiti, što neće cieloga vinograda imati gnojiti, nego samo plemenitije čokoće, do kojega mu je više nego do drugoga stalo, a takovu čokoću će drage volje 5 novč. žrtvovati moći.

Sva je prilika da bi se kalijem i kobnomu ušencu filokseri dalo predusresti. — U ostalom to je, osim ovoga slučaja, i drugdje izvan svake dvojbe stavljeno, da se ma od kakove bolesti zakršljalo čokoće kalijem oporavi.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

† **Pavao Hac** podpriedsjed. gosp. družtva preminuo je jučer poslje podne nakon dugotrajne bolesti. Pokojnik se revno brinuo za razvitak našega gospodarstva.

Na svietskoj izložbi, premda izložci još nisu podpunoma smješteni, može se već sad vidjeti bogatstvo različitih zemalja u ratarskoj produkciji. — Englezka je ovdje pokazala da strojevi svim narodom prednjači, tuj vidiš različitih majstorski sastavljenih lokomobila, parom tjeranih mlatila, plugova, pila, brana, kosila itd. — Francezka je takodjer izložila strojeva, ali da se s Englezkom nemože mjeriti to se razumije. U ostalom opaža se na cieloj francezkoj izložbi, da se ova zemlja od užasna poraza još nije oporavila, niti kod kuće uredila. To isto može se reći o Španjolskoj, koja o važnijih stvarih ima misliti, nego što je inostrana izložba. — Portugalska je dobro zastupana, a svojim izvrstnim svietskim vinom može se takmiti s prvimi zemljami. — Amerika i Švajcarska svojih izložaka još nisu izvadile. — Belgija izložila je svoje plugove, a najzanimivija je izložba poljodjelskoga ministarstva: žito to klásjem to zrnjem pokazuje silnu plodnost zemlje, kojom se Belgija odlikuje; još većma udara u oči izvrstnost prediva, kojim se ova zemlja sa svakom drugom mjeriti može: belgijskomu lanu težko da će se na cieloj izložbi premac naći. — Holandija nadkriljuje mliekarstvom sve druge zemlje, a predivo, navlastito lan može se s belgijskim takmiti. Pozornost nadalje zaslužuju holandske naselbine Java, Sumatra itd. svojom kavom i duhanom. — Italija izložila je izvrstna pirinča, kukuruza, prosa, južnoga voća i različitih vrsti vina. — Njemačka kano da se na vrhuncu svojega jelstva pokazati htjela: tu je sakupljeno izvrstna brašna, plodova, piva, vina, rakije, likera, butina (šunki) i klobasa. — Austrijski izložilci kano da su više gledali na vanjsku ljepotu, nego nutrnju vriednost. I ovdje su izložena različita hraniva i pila. — Ugarska je izložila zasad još samo zastave, grbove i napise, pravi izložci još nisu iztrpani. Ovdje će jedino žito pozornost na se svratiti moći. — Ruska obećaje svojimi agrikulturnimi produkti veliko obilje, ali se zasad još nemože ništa potanjega reći, jer i ona tekar vadi svoje izložke.

O bečkoj izložbi neizjavljuje se najpovoljnije dopisnik „Illustr. London Newsa“, veli naime, da Beč za ovakovu izložbu još nije dorasao, da se poslje tolike priprave još svejednoudilj vidi mnogo konfuzije, ciene za gosti da su strahovito pretjerane, udobnosti da ipak neimaju niti oni, koji platiti mogu. Svojim zemljakom svjetuje, neka se još negiblju od kuće, a kad se u Beč zapute da ponesu sobom mnogo strpljivosti te mogu smetnje, stradanja i dugočasje podnositi.

— Kako iz novina i drugih izvora doznajemo pokvariše si Bečlije pretjeranimi cienami pazar, na koj su sigurno računali, jer stranoga svieta razmjerno veoma malo dolazi, s toga su magistratskim nastojanjem ciene stanovom i živežu tako snižene, da će se mnogi, koj je na guležni Beč bio zamrzio, ipak odvažiti da posieti izložbu.

Porote će se, buduć da će izložci mnogo kašnje na ogled stavljeni biti, nego što se mislilo, tekar na 1. srpnja sastati.

Iz Štajerske tuže se da vinogradi loše stoje, jer da su malo grożdja pokazali tako, da se i ove godine, dakle već četvrte; boje vinske nerodice. Tomu je kriva mnogo pozeba, a na mnogih mjestih tuča, a ove opet elementarne nepogode da se imadu s velike česti tomu pripisati, što su šume toliko poizkrčene te se podneblje na štetu gospodarstvu promienilo.

Gusjenice tamaniti. Približujući se doba za sadjenje kupusa i sijanje repe, valja nam se pobrinuti kako ćemo ih od škodljive gamadi braniti. Jedno od uspješnih liekova sa sumporna jetra: u 250 česti vode razpusti se jedna čest sumpornih jetara (schwefelleber, sumpor-kalij) te se raztopinom kupus, repa ili takodjer drugo gusjenicami napadnuto bilje ili drveće postrca. — Ovim istim liekom suzbio je u južnoj Francezkoj prof. Guyot trsovu bolest.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić**.

Digitized by Google

Broj 23. U Zagrebu 5. lipnja 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Ljekovi proti govedjoj kugi.

Sva nastojanja, da se pronajde liek proti užasnoj govedjoj kuzi, ostadoše do danas samo dobrom željom. Onomadne reče nam jedan od naših živinskih liečitelja, da mu je pošlo za rukom ipak uspješan liek pronaći, te da samo želi da mu vlada dadne zgodu te mu može uspjeh pokazati. Mi želimo da tu zgodu dobije, a još više da uspjeh svojemu lieku dokaže, ali prema onomu, što je već dosad učinjeno, neimamo niti ovaj put nade u uspjeh.

Pogledom dakle na to, da gotovo sva od kuge oboljela goveda, unatoč najpomnjivijemu liečenju, poginu, kao što i obzirom na to, da je pogibelj razprostranjivanja kuge tim veća, čim više marhe od nje oboli i čim duže bolest traje, odredila je austrijska vlada, a s njom i najviše evropskih država, da se od liečenja s kuge oboljelih goveda, jer neima uspjeha, ima odustati, ali da se sve oboljelo i sumnjivo blago ima s mjesta potući, jer se samo tim kuga udušiti može, ako se kuživu izvori i promicala unište.

Sasvim tim neda se tajiti, da hvatanje i širenje ove govedje pošasti u mnogih barem slučajih visi ne samo o naravi pojedinih goveda, nego i o vanjskih okolnostih, najviše o hrani, zraku i čistoći, u kakovoj se goveda nalaze. Da će dakle i kod ove bolesti probitačno biti, ako se zrak u hlievovih ne samo čist drži nego i zhodnimi sredstvi odkuživa (desinficira), to je nedvojbeno. Tako će se po svoj prilici razumjeti sva ona sredstva, koja se proti govedjoj kugi gdješto preporučaju. Tako samo razumievamo i onaj „erprobtes heilmittel“ od gosp. T o n k r e s a ravnatelja dobara u Kerestincu, što ga u izlazećem u Lajpcigu „ill. lndw. Ztgu“ čitamo. Čudimo se u ostalom, da ravnatelj kerestinačkih dobara, ako svoj liek sigurnim (erprobt) smatra, u ovo doba, gdje ova pošast u našoj zemlji, navlastito zagrebačkoj županiji toliko štete čini, nije naše obćinstvo putem kojega zagrebačkoga lista upoznao s takovim liekom.

Premda u ostalom ovo nije toliko liek, koliko p r e p o r u č a n o p r e s e r v a t i v n o s r e d s t v o, kojim, kako znademo, na više mjesta marvinske hlievove kod nas i onako odkužuju; bit će ipak probitačno, da postupak g. T o n k r e s a, onako, kako ga u gori napomenutom listu čitamo, svojim čitaocem saobćimo.

„Različiti stadiji — tako piše g. Tonkres — što ih s kuge oboljelo živinče od početka bolesti pak dok pogine, projde, uče nas dovoljno poznati narav bolesti i način liečenja. Kadno je prije nekoliko godina mnogobrojna marha u Posavini, bogatstvo ondašnjih sela poskapala, dočim tik okuženih mjesta u Šandoršćaku nije od te bolesti niti govedče poginulo, pa kad su i na kerestinskom majuru od kuge sva goveda napadnuta bila, upotriebio sam ja ovaj način liečenja s najboljim uspjehom.

P r e s e r v a t i v o s r e d s t v o je karbolna kiselina, kao što se iz tvornice dobiva; od nje se idući hlievom gori doli toliko kap po kap na pod izlieva, dok se osjećati počme da hliev po kreozotu dobro zaudara. *

Mjesto toga možeš takodjer solik-vapnom (chlorkalk) staje od kužnih mijazma očistiti, ako naime nešto takova vapna na tanjiru sa dobrim octom poliješ te ostaviš u hlievu, dok se duha po soliku osjeća. Prije ipak valja marhu iztjerati, vrata i prozore zatvoriti te tekar poslje četvrt sata opet marhu nutar pustiti.

U vrieme vladajuće pošasti nevalja nikoga stranjskoga u staju pustiti; marhu treba kod kuće na koritu napajati, gdje neima zdenca valja kući u nizke kace vodu donašati te uviek u vodu toliko sumporne kiseline prilijati, da bude malko kiselasta.

Dobro je takodjer mangano-prekisela kalija (hypermangansaures kali), jednu drahmu na 10 oka vode prilijati, jer i ova primjes gnjilobu suzbija.

---

* Kreozot i karbolna kiselina nalikuju si duhom i drugimi gnjiloću suzbijajućimi svojstvi, te se jedno i drugo dobiva od katrana, kreozot od drvova, a karbolna kiselina od kamenita. Ured.

Digitized by Google

S dobrim uspjehom rabi se takodjer čist kreozot ili takodjer karbolna kiselina, koju kerestinski liečnik dr. Milan Bišćan već od više godina kao odkužujuće sredstvo proti groznicam prepisuje što je dokazom, da kreozot isto tako groznicu zrokujuće mijazme kao što i kuživa suzbija.

Moguće da će se marha ustručavati s početka sumpornom kiselinom prikiseljenu vodu piti, ali će joj se brzo priučiti.

Ovako g. Tonkres u napomenutom listu."

Medjutim budi ovdje opetovano, što i onomadne rekosmo, da su ljudi, pak i isti veterinari, u mnogih slučajih pretjerali stvar, te i ondje goveda dali potući, gdje nije bilo znakova govedjoj kuzi, to će takodjer biti razlog, da se toliko mjesta u našoj domovini okuženimi drži, dočim to u istinu nisu. Ovo se ipak dade tim izpričati, što je svakako probitačnije, da čovjek od bojazni više čini, nego s nemarnosti ili lakoumnosti premalo. — S toga neće suvišno biti da ovdje i opet iztaknemo znakove govedje kuge, kako ih g. Tonkres opisuje, on naime piše dalje:

„Znakovi bolesti očituju se tim, da goveda prestanu preživati te žalostno glavu objese, oči počmu suziti, s početka manje, a onda sve žešće i neprekinuto, što je nedvojbeni znak kuge; uši i druge skrajnosti su mrzle, dočim se ostalo tielo od zime trese, a malo zatim u grozničavu vrućinu padne.

Zatim uz daljnji razvitak bolesti postane koža tako suha, da više neima dvojbe o pošasti.

Na desnah (mesu oko zubi), jeziku, u gubici, u požiraku, na sluznici u želudcu, u debelu crievu načine se male crvene piknjice, koje brzo rastu te se napokon u prište pretvore, koji pucaju i tako krv u žilah otruju te marvinče mora poginuti.

Ako mi vol oboli, ulijem u sajtlik lanena ulja jednu običnu žlicu salmijaka, stresem dobro dok laneno ulje pobieli, pak sveskup slijem volu u gubicu; manjemu govedu ulijem u sajtlik lanena ulja razmjerno manje salmijakove žeste. Zatim se pojavi kašalj, izrigavanje (štucanje) i počme lajno izlaziti. Sad se bolestno govedo hladnom vodom kod zdenca ili kantom čvrsto polije, pa ga onda četvorica ljudi od glave do papka slamom tako riblju da se znojiti počme.

Ako je koža do transpiracije dotjerana, omota se živinče dobro gunjevi, postavi se na stran te mu se po malo hrane daje. Od sad mu se više krat na dan sumpornom kiselinom zakiseljene vode ponudi.

Kao što bolestna čovjeka sumporna, fosforna i salitrena kiselina sa malinovim sokom hladi, tako to čini bolestnu živinčetu svaka kiselina s vodom, ali se sumporna kiselina s toga preporuča, što se svuda dobiti može. Uz to dobiva govedče 3—4 dana svaki dan po jednu žlicu čista lanena ulja.

Sumpornom kiselinom zakiseljenu vodu valja mu 8 dana davati; četvrtoga dana valja početi nuditi mu po funtu sažrvane raži ili graha, ali češće mu pilo ponuditi.

Poslje četiri dana pokušaš sa šakom siena, ako ga govedče prihvati, davaj mu ga češće ali veoma malo. Buduć govedčetu gubica s nutar i požirak ozliedjen, razumije se da nemože suhe i oštre hrane jesti.

Što navedoh o salmijaku, o tom imam izkustvo; ali kreozot iz ljekarne i karbolna kiselina iz različitih tvornica tako je različita, da je čovjek nemože u svakom slučaju isto množtvo vodi prilijati."

Buduć da se ova užasna pošast samo neposrednim doticajem okuženih stvarih širi, može, kako je toliko krat rečeno, svatko svoju marhu od kuge pozornim nadziranjem sačuvati.

Pod svrhu još jedna opazka: Izkusni gospodar Patzig opaža u svojem obćenito hvaljenom djelu „Oekonomie-Verwalter" ovo:

Čim se bolest (kuga) u okolici pojavila, valja u govedji hliev umah konje smjestiti; ovo se uviek kao valjani uztuk proti okuženju pokazalo.

O bolestih, koje se u novije doba na šljivah i trešnjah ukazuju.

Ob ovih bolestih piše „Težak" ovako: Do sada su se voćari u opšte tužili, da im trešnje odveć rano ginu i kržljave, a sada se isto tako tuže i za šljive. Nitko nezna šta je tome uzrok. — I ja sam tu bolest prije više godina pak do danas neprestano na trešnjevih i višnjevih drvih promatrao, i na žalost poče sve većma da se rasprostranjuje, te voćari grdne štete trpe.

Koliko se ja opominjem, tu sam bolest spazio u mom voćnjaku godine 1865 i onda je u onom priedjelu bilo vlažno i nepostojano proljeće — čas hladnije, čas opet suviše toplo. Što se tiče pojava i prvih znakova te bolesti, to sam doznao, da su se moja promatranja i s dokazi najvrstnijih vrtlara slagala, kojim sam to pripoviedao.

Ova se bolest isključivo skoro samo mjeseca maja i junija ukazuje, a ponajviše onda kad cviet odpadne i rod se zametne; ili onda, kad voće ono ruditi počme.

Sitne crnkaste pegice na lišću i rodu, kao da je kakva otrovna rosa na nje pala, to su prvi znaci i pojavi te bolesti. Ove se pegice za kratko vrieme uveličaju, uzmu neko goruće svojstvo na sebe, pospu se preko cieloga roda, time preinače onu finu i nježnu kožicu u sasvim grubu i debelu, otrov prodre čak do koštice, a rod zakržljavi i opadne prije no što sazre, ili ostane još kako tako na peteljci, sazre, ali niti ima pravog svog lica, nit ukusa, i ne može se duže da drži, jer trune.

Digitized by Google

Na listu pak ova se bolest brže razvija. Lišće izgubi pravu zelenu boju, požuti i češće je obasuto nekimi crvenimi prljami. Isto se tako i ovdje one pegice uveličaju, izgore list, koji malo po malo odpadati počne. Ova se bolest razvija od ozdo sredini idući, tako, da s polja i gore drvo sasvim zdravo ostane. Ako se bolest ova na voćki jako razvije, onda drvo izgleda kao da si ga od ozgo pa na više lučavkom (šajtvaserom) poprskao, ili da si ispod njega vatru naložio pak ga opalio.

Kako ovo vidim, znaj da od te voćke nema ništa više! Istina, da se još ni jedan slučaj dogodio nije, da je kogod jelom ovoga voća obolio, ili šta više umro, ali tek mora za čovjeka škodljivo biti, kad ovako oboljelo voće jede, pak ga zato ni prodati ne možeš. I tu ti je već dovoljno štete, a ova je još veća, kad tu i drvo boluje, koje si teškom mukom podigao i odhranio.

Iskusni voćari tražiše isprva uzrok i postanak ove bolesti u zemlji, u nekih bubicah, ili u starosti drveta, al na svaki način bez ikakva osnova.

Ako bi čovjek na pojav te bolesti koja se uviek u jedno isto doba ukazuje, gledao, što uviek biva kad je proljeće nepostojano, onda bi baš morao potvrditi, da je samo vrieme svemu tomu uzrok. Ja držim da ću pravo imati ako uztvrdim, da ova bolest isto tako postaje, kao i zbrčkavanje lišća na krumpiru, medljika na usjevu itd. t. j. naglom promjenom ladnoće i toplote onda, kad sokovi u bilju najvećma rade. To me uvjerava još većma i to, što se ta bolest samo onda ukazuje, kad je proljeće odviše vlažno.

Najvećma se ova bolest ukazuje na zdravom i bujno rastućem drveću. Ukaže li se ova bolest češće i jako, onda ćeš primietiti, da oboljelo granje izumre, u sredini nestaje drveta, gubi time plodnost zbog izumrlih grâna, iduće se godine pokunji, zaostane u rastu, od godine do godine mu je granje sve kržljavije i na posljetku izumre.

Sva sredstva koja se protiv te bolesti upotrebljavala, kao: pâranje kore, podmlaćivanje krune i t. d. ostaše bez ikakva uspjeha. Upotrebljavaše neki kod nizkih drva sumpor, te ga posipaše na drvo, kao što ono posipaju vinovu lozu kad ova boluje; al nisam još čuo ni od koga, da je to sumporenje negde voćkam pomoglo.

Po mom, dosta priličnom iskustvu, još bi nam to jedino ostalo na ruci, da izberemo vrste trešanja i šljiva, pak onda da izaberemo položaj i zemlju, gdje ćemo ih usaditi.

Meni se ta bolest ukazivaše na rânih i žutih trešnjah; dakle na ove treba paziti.

Ako hoćeš da ti trešnja dobro uspieva, nesmieš je usaditi na visokom brdu. Ravnica je za njih najbolja.

Vlažna zemlja nije uzrok toj bolesti, ali je strašno podkrepljava. To neka nam je mîg, da trešnju i šljivu samo u dobro suhu zemlju usadimo, jer osobito trešnja ne voli vlažnu zemlju ni najmanje. (Prema tomu uspievaju u nas trešnje bolje u brežuljastih priedjelih, nego u ravninah. Ured.)

Čokot klevnac.

Ovaj čokot sadi se u nas još malo, a ipak zaslužuje poradi izvrstna vina, što se od njega dobiva, pozornost tim više, što se u drugih zemljah, naročito u Njemačkoj, Austriji i Ugarskoj mnogo sadi.

Sudeć po imenu dolazi Klevnac iz gornje Italije okolice Chiavenna (Kläven), gdje se ga još i danas nalazi, ali ga danas ima najviše u Francezkoj, odkud se u Njemačku i Ugarsku razširio. Imade ga više suvrsti: bieli, sivo-crveni, modri i rani modri klevnac. Grozdovi od klevnaca su više maleni nego veliki, onoliki od prilike, koliki od graševine, jagodje dugoljasto-oblo i sabito.

Čudnovato je, da se bieli klevnac, inače izvrstno bielo grožđje, osim Francezke slabo dalje razgranio, jer dočim je u mnogih departementih, poimence u Burgundiji i Champagnu jedan od glavnih nasada, ima ga u Njemačkoj i Austriji veoma malo.

Više nego bieli razgranjene su ostale suvrsti klevnaca. Kod nas je najviše poznat crveni klevnac, koj je takodjer poznat pod imenom rulandac.* Modroga klevnaca nalazi se manje, a upravo ovaj bi osobito u nekojih priedjelih pozornost zaslužio, jedno što se dobiva izvrstno vino, drugo što rano dolazi. Modroga klevnaca sade već danas u Austriji veoma mnogo, te dobivaju od njega izvrstno crno i bielo vino, koje se osobitim mirisom odlikuje. Ove vrsti grožđje uzimlje se takodjer ponajviše i za pjenušac.

Buduć da rano dospieva, preporuča se osobito za hladne priedjele. Sve vrsti klevnaca vole jako, samo umjereno vlažno zemljište, najradje puhlu ilovaču. Glina sa nešto vapna (n. p. svetoivanski Bunjak) ugadja mu osobito. Čim više ipak ima u zemljištu vapna, tim većma treba klevnacu gnojem pomagati, inače će na takovu zemljištu prije vremena ostarjeti i iznemoći. Sama ilovača dadne od modroga klevnaca zagasito crno, a pjeskovita zemlja bljedje vino; dakako da boja vina mnogo i o tom visi, čim je čokotu gnojeno i kako je grožđje dozrelilo.

U Ugarskoj nije modri klevnac mnogo razgranjen, jer mu je ondje modra kadarka mjesto preuzela, što je sasvim naravski, jer na dobroj i povoljno položenoj zemlji nadkrilit će obiljem roda kadarka modri klevnac.

---

* Tako nazvan po trgovcu Rulandu, koj ga najviše razširi.

Digitized by Google

Ali ima toliko nepovoljnih položaja, a još više takovih priedjela, gdje poradi studeni kadarka nemože dospjeti. Tuj bi dakle modri klevnac bio na svojem mjestu.

Jedna je samo okolnost, na koju se paziti mora kod modra klevnaca, koj je na bujnoj ili dobro gnojenoj zemlji narasao, naime da u njem ima razmjerno više nego u drugom grоždju sluza, koj je zametak čestim bolestim, ako se zhodnim baratanjem neukloni. Kako se pako suvišan sluz iz šire ukloni, to je već svakomu iole naprednijemu vinogradaru poznato. Toj nevolji je dakle lako predusresti.

Rani modri klevnac spada medju najranije grоždje, jer iole tople godine dospije već koncem srpnja, s toga ga i zovu Jakovskim grоždjem, u Francezkoj mandalenskim (raisin de la Madelain). Ovu vrst goje kao ranu riedkost u vrtovih; ali je bez svake nutrnje jezgrovitosti, s toga se za vinograd nemože preporučiti.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Govedja kuga u Hrvatskoj. U županiji zagrebačkoj proglašena je u razdobju od 8.—16. o. m. govedja kuga prestalom u Zadvorskom, u Hrlčevu i u Balagovih dvorih u kot. samoborskom, zatim u Velikoj Gorici u kotaru veliko-goričkom, u Šišljaviću u kotaru pokupskom i u Goljaku u kotaru karlovačkom. U ovo osam danah nije bilo slučaja kuge u Sisku u kotaru sisačkom, u Grančarih u kotaru samoborskom, u Mraclinu u kotaru veliko-goričkom, na Baniji u kot. karlovačkom i u Prodindolu u kot. jastrebarskom. Nade je dakle, da će kuge i u tih mjestih posve nestati.

Nanovo je pako kuga buknula u Starom Čiču u kot. veliko-goričkom, u Drežniku i u Bobovici u kotaru samoborskom, te napokon u Brezniku u kot. karlovačkom.

U ovo osam danah oboljelo je u ovih mjestih i u mjestih: Dugomselu, Novom Čiču, Jagodnu, Jakovlju, Jarušju, Obrežu, Barkoviću, Brodarcih, Reki i u Ašpergerih, koja su od prije okužena, svega skupa 75 glavah rogate marve. Iz posliednjega razdobja ostalo je 31 bolestno govedče, a od sve bolestne stoke ozdravilo je 27 glavah, izginulo 39, 10 glavah ubijeno, a 30 glavah ostalo dne 16. o. m. u bolesti.

Odkad se je govedja kuga u županiji zagrebačkoj pojavila, oboljelo je u 28 mjestah od 5238 glavah rogate marve u 85 kućah 389 govedah. Od oboljelih ozdravilo je do 16. o. m. svega skupa 77 glavah, 208 glavah je skapalo, a 74 su ubijene. Sbog sumnje poubijano je pako posebice 177 glavah.

U županiji riečkoj pojavila se je u ovom razdobju govedja kuga u kotaru vrbovskom u Brod-Moravicah. Oboljelo je od kuge 10 govedah, kojih je 9 skapalo, a 1 preboljelo.

U gradu Zagrebu pojavila se je takodjer govedja kuga u tri kuće, nu oboljela je marva odmah poubijana, te je dakle uz obdržanje dotičnih oprezah sva prilika, da je kuga u Zagrebu posve ugušena.

Bolest na konjih u kotaru miholjačkom. U mjestih Rakitovici i Beničancih zaredila je medju konji šuga. U Rakitovici ošugavilo je od 250 konjah 119, a u Beničancih od 200 konjah 58. Bolest nije opora, premda se je vrlo razširila, jer dosad nije nijedan konj skapao. Bolest se je pojavila već prama koncu ožujka, nu po nehajstvu gospodarah nije oblast za nju doznala do konca travnja. Moguće da je nastala izvorno, jer gospodari vrlo lošo timare konje, te se zatim dalje razprostranila nakuženjem. Čim je oblast za bolest saznala, naredila je po živinaru, da se bolestni konji od zdravih odluče, te da se lieče. (N. N.)

Govedja kuga u Dalmaciji. U Dalmaciji vlada govedja kuga jošte u tri kotara, naime kotaru dubrovačkom, kotorskom i spljetskom.

Tuča. Kao u prkos nadam, koje su se s onako liepa pramaljeća gospodarom bile otvorile iznebušuje ih elementarna nevolja jedna za drugom: pozebe, neprestano studeno vrieme, a napokon oluje i tuče. Na 28. svibnja svali se oko Solnograda silna tuča, koja mladu ljetinu u zemlju zatuče. Na 29. isti mj. prosu se još strašniji led oko slovenske Gorice te je u tinji čas poput oraha debela tuča zemlju na palac debelo pokrila. Da je od takova udarca ljetina silno postradala, razumije se.

Gomoljike su medju svimi vrstmi gljiva najtečnije, ali i najredje, te ih danas gospodski stolovi samo iz Francezke dobivaju, gdje su važan članak narodnoga prometa. Sad je nadlovac Mayering berlinskomu aklimatizacijskomu družtvu doglasio, da je njemu za rukom pošlo u Polabju oko Saale i Mulde samo s jednim psom do 300 funta gomoljika odkriti. On veli, da u Njemačkoj oko Hildeshajma ima mnogo gomoljika, ali da je iztraživanje zapušteno. — Mi smo jednom u ovom listu napomenuli kako starci pripoviedaju, da su ovih gljiva u Križevačkoj županiji nedaleko Sudovca nalazili, te smo pozornost na ovu stvar bili svratili, nebi li im se i sad u trag ušlo. Da kako da je to mučna stvar; ali kad bi se jednom budi slučajem budi kojim drugim načinom gomoljikam u trag ušlo, bilo bi to obilato vrelo liepu dohodku. Mučno je gomoljike s toga odkriti, što samo pod zemljom po stopu duboko rastu; s toga ih u Francezkoj samo takovu traženju priučenimi psi ili krmci nalaze i izkapaju. Rastu u hrasticih i bukvicih u puhloj pjeskovitoj ilovači, oblika su okrugla a debele kolik orah, pače kolika jabuka.

S nova opažena bolest na krumpiru. Kako iz Njemačke javljaju opaziše na lanjskom krumpiru novu bolest, suhu gnjilost. Nutri u krumpiru bijaše naime više sivih pjega, koje se nisu dale skuhati, nego su tvrde ostale. Ova bolest da je postala od prekomjerne suše i to onda, kad se gomolje zametati počelo. — Drugi opet tvrde, da je suha od obične vlažne gnjiloće postala tim, što je izkopan krumpir u sušah ili na tavanih slamom, vrećami ili plahtami pokrit te tako od zraka sakriven ostao. Što je opet dokazom, da zrak zdravlju krumpira služi. — Ruževac da je od ovakove bolesti ostao čist.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 24. U Zagrebu 12. lipnja 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Smjesna trava mjesto čiste djeteline.

Ima priedjela u našoj domovini, koji se nemogu pohvaliti obiljem sjenokoša, a ipak bez marhe neima gospodarstva, tuj si dakle gospodari mora da pomognu sijanjem crvene djeteline, lucernke ili esparsete. Ali u gdjekojih priedjelih je opet ta nevolja, da neimaju niti za sijanje djeteline valjanih zemalja; jer kao što je poznato, neće djetelina da na svakom zemljištu prema želji uspieva. Neimajući sjenokoša niti za djetelinu valjanih zemalja, imat će gospodar lošijih zemalja, koje bi mogao za krmu prirediti, i to za smjesnu travu, t. j. nešto djeteline, a nešto druge joj primiešane trave.

Nu osim toga, što se za ovakovu smjesnu krmu mogu i slabije zemlje rabiti, ima sijanje ovakove smjesi i drugih koristi.

Smjesnom travom nasijana zemlja daje gušću i mekšu krmu nego sama zgoljna djetelina. Gospodarom je dobro poznato, da stanje djeteline visi ne samo o dobroti zemlje nego i o vremenu. Koliko puti se dogodi, da djetelina od jake smrzline zimi pozebe, ljeti opet od žestoke suše u razvitku zapne, te ćeš u jednom i drugom slučaju imati na djetelištu ili goleti ili mjesto djeteline dosadnim korovom prerasla mjesta. Ovoj nevolji nemožeš se ukloniti niti na najboljoj zemlji, a šta tek da reknemo o lošijih zemljištih? Tomu ćeš izbjeći sijanjem smjesne trave, koja će zimi i žešćoj studeni odoljeti, a ljeti i s manje vlage zemlju toli gusto prikriti, da će ju gustim stanjem proti suši štititi moći. Ovu korist ćeš osobito opaziti na lošijem zemljištu.

Kod hranjenja sa zelenom krmom vriedno je kod smjesne trave tu korist napomenuti, da se od ovakove krme marha mnogo riedje nadme, nego ako ju hraniš čistom djetelinom. Istina, da marha čistu zelenu djetelinu, jerbo je sočnija, mnogo radje jede, nego travu, ali imajući pred očima koristi smjesne trave, što ih upravo iztaknusmo, valja gospodaru o tom nastojati, da se blago i travi priuči, što će mu tim lašnje za rukom poći, ako posije takove trave, koje su kao dobre vrsti poznate. Ako se pako smjesna trava na sieno posuši, jest će ju marha isto tako rado, kao što i suhu djetelinu; osim toga valja primietiti, da se smjesna trava lakše suši a neotrusi se toliko koliko djetelina.

Kako je poznato, neizplaća se djetelina ni na dobru zemljištu preko druge godine te se djetelište poslje druge, u najboljem slučaju treće košnje druge godine preore, a smjesna trava daje još treće godine obilatu košnju, a najbolje se poslje dvie godine izplaća, ako ovakovo smjesnom travom posijano zemljište za pašu upotriebiš. Od takove paše će ti krave obilatije dojiti, nego da ih kod jasala hraniš.

Za ovakovu smjesnu krmu uzme se crvene i biele djeteline a onda različitih pitomih trava. U Njemačkoj, Holandiji i drugih stočarstvom naprednih zemljah nasiju više zemljišta ovakovom smjesju, pak ju prve i druge godine kose te stranom zelenu polažu, stranom na sieno suše, a treće godine pretvore ovakova zemljišta u pašnike.

Zašto se smjes u navedenih slučajih bolje od same djeteline gospodarom preporučiti može, leži razlog i u različitosti korienja. Djetelina, kako je poznato, siže svojim vretenastim korjenom u zpodnje tlo te velikim djelom ozdol hranu vuče; druge pako trave sižu svojim kraćim korienjem samo do mekote, t. j. gornje zemlje. S toga sliedi, da se smjesnim usjevom zemlja jednačije iztraša, djetelinom zpodnje, a travom gornje tlo. Pak se ne samo pogledom na dubljinu nego i obzirom na različite sastojine zemlje smjesnim usjevom hraniva razmjernije troše, nego čistim jednim ili drugim usjevom, jer djetelina zahtieva više ovih, trave onih sastojina.

U pepelu djeteline n. p. ima $\frac{1}{2}$ funta više kalija nego u travnom pepelu; naproti tomu pako ima u travnom pepelu 14 krat više kremikovine nego u djetelini. Fosforne kiseline ima u jednoj i drugoj vrsti bilja gotovo jednako. Po iztraživanju dra. Kühna ima naime

Digitized by Google

u 100 česti pepela od trava $7._8$, od djeteline 9 česti fosforne kiseline.

Od svih dosad navedenih koristi preporuča se sijanje smjesne djeteline tim, što se ovako i loša zemljišta lakim i jeftinim načinom poboljšati mogu. Jedno što smjesna trava neiztroši zemlje toliko, koliko drugo gojeno bilje, te se ovakova zemlja može smatrati gotovo kao da počiva, a drugo što od strunuta od toli guste trave korienja, a još više od gnoja pasene marhe zemlja dobije više hraniva, nego što ga potroši, poboljšat ćeš si ovakovu zemlju, koju bi inače sa znatnim novcem i trudom do takova stanja dotjerati mogao.

Ako i lošije ovako rabljeno zemljište druge ili treće godine oko Ivanja, n. p., zoreš, a onda tri, ili barem dva krat preoreš, možeš bez svakoga gnojenja ozimninu s uspjehom posijati. Čim je bolje zemljište, dakako da se tim obilatija korist poluči.

Smjesna djetelina sije se najbolje s pramaljeća medju ozimninu ili takodjer jarinu, kako se prema priedjelom ova ili ona vrst žita sije, sije se pako gusto i lakom branom zavlači.

Ovakovom smjesom nasijana zemljišta mogu to za košnju to za pašu i više godina služiti, najprobitačnije ih ipak u tu svrhu rabiti samo tri godine; jer ako ih čovjek prije preore, neizplati se posao, ako preko tri godine nepreorana ostanu, imat će čovjek od njih doduše koristi, ali ne toliko, koliko ako ih s nova preore i nasije. Trogodišnji tečaj je ono doba, koje se obično svuda drži, gdje je ovakovo sijanje uvedeno.

Koliko bi se koje vrsti u smjes uzeti imalo, to se neda točno odmjeriti, jer to stoji o različitih mjestnih okolnosti, u obće bi se samo to reći moglo: ako je zemljište dosta krepko, dakle onakovo, kakovo treba da bude za djetelinu, te se želi više kositi nego pasti, onda se uzme od prilike na vagu $^2/_3$ djeteline, a $^1/_3$ smjesnih trava; ako je pako zemljište lošije, pjeskovito, uzme se malo crvene a polovicu od prilike biele djeteline, a ostalu polovinu drugih trava.

Uzprkos ovim i tolikim drugim koristim ima sijanje smjesne djeteline i protivnika navadjajući tomu razlog, da sijanjem ovakove smjesi zemljišta travami odviše zarastu, a najviše da se dosadnom pirikom prepletu te ih onda nije moći od ovoga korova očistiti. Istina da zemljišta travami odviše zarastu, ali samo ondje, gdje se takovim smjesnim travam nevaljano prirediuju, jer ovako nemarno priredjivane zemlje će travami zarasti ne samo kod smjesna sijanja nego i kod svakoga drugoga usjeva. Pogledom pako na piriku pokazalo se, da se upravo sijanjem smjesne djeteline s travami pirika uduši, navlastito ako se ovakova zemljišta poslje kako su se kositi prestala upotriebe za pašu; jer odgrizavajući marha piriki svaki čas ničuće ogranke, utamani se napokon ovaj korov. Ako zemljišta ovcam za pašnik služe, onda je to najsigurniji način, kako se pirika izkorjeniti može, jedno što one ovaj drač podpunije prigrizavaju, a drugo što zemlja čvršće sgaze.

Ob osipavanju grozdja.

Primičemo se cvatnji čokota, dobi koja će imati odlučiti o povoljnoj ili nepovoljnoj berbi prema tomu, je li će naime čokot ocvasti uz povoljne ili nepovoljne atmosferske okolnosti. Ljuto li se običava vinogradar često prevariti, videći kako mu je čokot obilje grozdja pokazao, ali poslje cvatnje ostadoše gole petlje bez grozdova i jagodja; u takovu slučaju velimo da se vinograd osuo (coulé). Ovoj nevolji su krivi najviše neprekinuti daždovi, koji padnu u vrieme trsove cvatnje. Velimo neprekinuti daždovi, jer prelazna pljuskavica pa i bure, samo ako iza njih sliedi ma i ponešto liepa vremena, neće čokotu naškoditi da se ospe. Na cvietu vinove loze ima kao što i kod svakoga jasno cvatućega bilja, peluda, žutkasta praška, komu je zadatak, da se biljka zaplodi, a ovaj zadatak će promašiti, ako uviek mokar bude. S toga je vjenčiću taj zadatak, da čuva pelud (zaplodjujući prašak) te nemože donj voda niti vlažna magla. Trsov pako cviet neima vjenčića te ako u vrieme cvatnje kiša traje, namoče se prašnici i s njimi pelud. Sreća te se prašnici, kano da bi osjećali svoju dužnost, neotvaraju nego samo pod uplivom sunčanih zraka, a dok se neotvore, neima se čovjek bojati nikakove štete. Evo kako to u ovakovu slučaju biva: koga to zanima, mogao bi se o tom vlastitim motrenjem osvjedočiti. Trsov cviet nalikuje mnogo na ljuboduškin (resedin) to po vanjskom licu to takodjer po ugodnoj duhi; ovaj miris neosjeća se toliko od pojedina čokota, ali tim više, kadno čitav vinograd cvate. Pregledaj trsov cviet poslje žestoke kiše, pa ćeš na dnu cvieta vidjet jajčanik (plodnicu), koj ima docnije jagodom narasti. Iza prvih daždovih kapljica opazit ćeš kako su se okolo plodnice redom nikli prašnici popritisnuli na nju te će tako ostati, dok kiša traje. Kako su se iza pljuškavice pojavile sunčane zrake, eno ti se umah i prašnici pootvore. Ako liepo vrieme uztraje samo jedan ili dva sata, prašnici ostanu u otvorenu položaju i plodnica je (buduća jagoda) zaplodjena; ako iza toga opet nadojde dažd, neće već naškoditi moći. Suprotivnim pako načinom, ako dažd traje više dana neprekinuto, nemogu prašnici više obraniti pelud te nebi premočio, u takovu slučaju će prašnici poodpadati, a s njimi i pelud, te tako plodnica ostane nezaplodjena. To isto se dogodi, ako u vrieme cvatnje guste magle leže ponad vinogradom.

S toga se vidi, da se neimamo razloga bojati za uspjeh vinograda zato, što u vrieme cvatnje dažd ma

Digitized by Google

i duže traje, samo ako daždovi netraju predugo i ako po kad što sunce cvietom grane, tim bolje, čim više sunca.

Chaptal, čiji spisi o vinogradu nisu ništa od svoje vriednosti izgubili, premda im ima već do polak stoljeća, opisuje povoljne atmosferne uvjete, što ih čokot s pramaljeća i s jeseni zahtieva, ovako:

„Vinogradu je onakova godina najpovoljnija, gdje će trsovoj cvatnji služiti suho, toplo i mirno vrieme, a onda da blage kišice primaču jagodju, kad počme debljati; gdjeno stalna toplina, bez izmjenjivanja s maglom i vlagom, pripomaže razvitku ploda; gdje tihi daždovi od vremena do vremena i prema potrebi nakvasuju zemlju i čokoće kadno grožđje raste, a napokon gdje je dozrievanje grožđja suhim i toplim vremenom podupirano.

Da dobiješ što moguće najbolje vino, netreba ti ovako povoljnim uvjetom drugo, nego da ti još samo za berbe liepo vrieme uztraje."

Ove rieči sam iz Chaptala navlaš prepisao, jer su važne za praktičnu pouku. Svatko može sa svojega stanovištą učiti podneblje različitih priedjela, pa se neka okani saditi vinograd ondje, gdje mu je gojitba tako na svojem mjestu, kao što je ananas u Sibiriji.

Dažd nije jedini uzrok, s kojega se vinograd ospe; često puti vidjet ćeš kako se s pramaljeća i bez kiše u nekojih vinogradih grozdići otegnu i u jalove vitice (stržaje) pretvore tako, da si s berbom na brzo gotov. Proti takovoj jalovosti ima poznata lieka, ali se nerabi — tolika je sila tvrdokornosti. Nikada se grožđje neizrodi u jalove vitice, već ako je vinograd prebujan, ili da drugčije kažemo, ako se nemože prema svojoj snazi pružati, t. j. ako se bujno čokoće odviše na krako reže; reži dakle vinograd na duže, pa ti se neće izvrći u vitice, ili ne barem s ovoga uzroka.

Mučnije ćeš zapriečiti da ti se grožđje od prekomjernih daždova neospe. Ondje gdje hektolitra vina stoji više od 30—40 franaka (dakle austr. viedro po 7—9 for.), moći će vinogradar, nebojeći se da će od prevelikih troškova štete imati, slamnatimi svitci čokoće proti kiši u vrieme cvatnje, a i proti kasnim pramaljetnim mrazovom zaštititi. Početkom ovoga stoljeća preporučahu prstenovanje čokota kao najsigurniji liek proti osipavanju grožđja, i to najviše Lancry, za kojim su i drugi išli; no prstenovanje neima druge koristi već da za osam ili deset, a kad što i za petnaest dana pospieši cvatnju (dakle i zrelost), što se često i povoljnim vremenom poluči. Ali ovaj posao je i za onoga, koj samo po dvie rali vinograda ima, mučan, pače nemoguć, ali je i s toga opasan, što čokot, ako se prstenovanjem ma samo iole u drvo zareže, lako propadne. A može i to biti, da poradi promienljivosti topline od godine do godine, nepolučiš prstenovanjem željene koristi; zašto ti dakle tolik posao?

Valja ovdje još napomenuti, da Lancry preporučajući prstenovanje kao liek proti osipavanju vinograda nije ništa nova preporučao, jer su taj posao znali već u stara vremena, poimence u Burgundiji, pa su se ga kao bezuspješna okanili. Morolet navadja stroge naredbe burgundskih vojvoda a kašnje zaključke dijonskoga parlamenta, kojimi je bilo pod znatnimi globami zabranjeno čokoće prstenovati, jer da bi se tim moglo dobroti grožđja i dobru glasu vina nahuditi.

Danas si za veselje gdekoji vinogradar običava nekoliko čokoća oprstenovati, da za kakovih 15 dana prije dobije zrela grožđja; volja ga to činiti, ali se prstenovanje kao liek proti osipavanju grožđja danas već nemože smatrati. (Moniteur vinic.)

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Stanje govedje pošasti u karlovačkom fizikata. Po pouzdanih izvorih je u 5 kotara karlovačkoga fizikata tečaj marvinske kuge ovaj: Od početka pošasti t. j. 23. ožujka pak do 24. travnja oboljelo je u kot. **karlovačkom** selu Jelsih obćini Mahično 5 komada, 2 poginulo, 3 ubito. Pošast prestala 19. travnja. — U selu Goljaku obćini Draganić oboljelo 10 glava, 6 poginulo, 4 ozdravilo; bolest prestala 18. svibnja. — Na Baniji oboljelo i poginulo 2; pošast prestala 18. svib. — U Barkovićih obć. Draganić oboljela 33 komada, od ovih 12 poginulo, 14 ubito, bolestna 4, a sumljiva 3. — U Brodarcih obćini Mahično obolj. 15, ozdravilo 10, poginulo 4, 1 bolestno ubito. — U Brezniku obć. Ozalj, oboljelo 5, ozdravilo 4, poginulo 1.

U kotaru **modrušpotočkom** u Maletić selu obć. Novigrad oboljelo 4, ozdravilo 2, poginulo 2. Dne 4 trav. pošast prestala. — U Mračinu iste obćine oboljelo i poginulo jedno govedče. Dne 24. travnja prestala bolest.

U kotaru **jastrebarskom** selu Prodindolu kod sv. Ane, obćina Petrovina 4 komada oboljela, 1 ozdravio, 1 poginuo, 2 ubita. — U Rieci obćini Desinac oboljelo 6, ozdravilo 3, poginula 3 komada. — U Slavetiću obćini Petrovina obolj. 7, ozdr. 2, pog. 5 komada.

U kotaru **pokupskom** selu Šišlaviću, obćina doljnja Kupčina oboljelo 18, ozdravilo 6, poginulo 11, ubit 1 kom.; pošast prestala 15. pr. mj. — U Vlašićih obćina Kupinac oboljelo 6, ozdravilo 3, poginulo 3 kom.; pošast prestala 30. travnja. — Kod Aspergerâ iste obć. obolj. 24 kom., ozdr. 3, pog. 15, još bolestnih 6 kom.

U kót. **severinskom** dosad nije ništa oboljelo.

U gradu **Karlovcu** oboljela 1 krava, dvie zdrave zatučene.

U svem dakle u 14 sela i gradu Karlovcu obolj. 136 komada, ozdravilo 46, $33._{8}$%, poginulo 73, $53._{7}$% ubito bolestnih 11, zdravih 7 (18), $13._{2}$%. Dakle gubitak 91 komada.

Od 14 okuženih sela otvoreno 7, satvorenih još 7 i jedna kuća u Karlovcu.

Osim toga poginulo u isto doba od bedrenice 35, od drugih bolesti 9, ukupno 44 komada.

Digitized by Google

„Nar. Nov.“ donose pako ovo: U razdobju od 16. do 22. svibnja proglašena je govedja kuga prestalom u mjestu Baniji u kotaru karlovačkom i u gradu Karlovcu, nanovo je pako u to vrieme buknula u Prozorju u kotaru dugoselskom, u Galdovu u kotaru samoborskom i u Slavetiću u kotaru jastrebarskom.

U ova tri mjesta, gdje se nanovo pojavila i u jedanaest mjestah, gdje od prije potječe, naime u Dugom-Selu, u Sisku, u Novom Čiču, u Jagodnom, u Jakovlju, u Mraclinu, u Starom Čiču, u Drežniku, Barkoviću, Prodindolu i u Aspergerih oboljelo je u ono osam danah svega skupa 127 glavah rogate stoke. Od oboljele stoke i od 31 bolestne glave, što je preostalo iz posliednjega razdobja, ozdravilo je 10 glavah, 82 glave su skapale, 15 jih je ubijeno, a 49 preteklo bolestnih. U ovom razdobju poubijano je osim toga 31 marvinče sbog sumnje.

U mjestih, koja su sveudilj jošte okužena, u Grančarih naime, u sv. Martinu pod Okićem i u Jarušju u kotaru samoborskom, zatim u Obrežu u kotaru veliko-goričkom te u Bobovici i u Brezniku u kotaru karlovačkom nije se u ono osam danah pojavio slučaj marvinske kuge.

Odkad se je govedja kuga u županiji zagrebačkoj pojavila, oboljelo je svega skupa do 23. svibnja 495 glavah rogata blaga, od kojih je 79 ozdravilo, 277 parnulo, 90 ubito u bolesti a 49 ostalo u bolesti. Osim bolestne stoke poubijano je 208 glavah sbog sumnje. Ukupni je gubitak stoke dosad 572 glave. Pri nastupu kuge popisano je u svih dotičnih mjestih 4720 glavah krupnoga rogatoga blaga.

Govedja kuga u Dalmaciji. U svoj Dalmaciji nije sad okužena van samo obćina Lečevica u kotaru spljetskom. U mjestu Braiću u obćini Budvi, u Kovaču u kotorskoj i u Čibači u dubrovačkoj obćini proglašena je govedja kuga prestalom.

Stanje ljetine. Kr. ugar. ministarstvo dobilo je iz svih strana Ugarske, pak takodjer iz preko dviesto mjesta Hrvatske i Slavonije izkaze o stanju usjeva te bi prema tomu izkazu bilo dobro stanje u 73, srednje u 93, zlo u 45 mjesta. — Valja ovdje ipak primietiti, da ovi podatci polaze iz one dobe, gdje se još nije niti slutilo o neobičnoj studeni, koja je koncem travnja i početkom svibnja usjevom, a najpače raži naškodila. Tako bi n. p. po navedenom izkazu raž stajala zlo samo u 23 mjesta, dočim je od studeni tako postradala, da će zrna u obće malo biti.

Kukuruz nemože od česte kiše i studenih vjetrova s mjesta. Koliko smo mjeseca travnja bili od lanjske godine za ciela 3—4 tjedna napried, toliko smo poradi studenoga svibnja već za lanjskom godinom zaostali.

Vinogradi smo za minulom godinom već zaostali, jer dočim su prošle godine već koncem svibnja cvasti počeli, a do Vidova (15. lipnja) već podpunoma ocvali, poče danas jedva gdjekoj čokot cvietom pucati te će u obće do 20. lipnja težko ocvasti. To bi se dakle, nemogući o množtvu još niti naslućivati, pogledom na dobrotu samo na srednje vino slutiti dalo. U ostalom ovdje valja ono pred očima imati, da dobrotu vina čine srpanj, kolovoz i rujan.

Naša repa šćećernjača. Drugom polovicom travnja m. g. razposlano je poslana gosp. Olivom iz Praga na gosp. Mrazovića sjemena šećernjače na više gospodara naše domovine, da ju uzgoje te se vidi nebi li u nas tako uspjela, da bi vriedno bilo tvornice na slador u nas podignuti. Kako „Obzor“ u br. 131. javlja, poslalo je samo nekoliko gospodara svoju repu u Česku za analizu, koja po našu repu nije povoljno izpala. Jer dočim šećernjača, da se za šećer izplaća, treba da ima barem 16% šećera, pokaza ga repa iz zagrebačke okolice samo 12 do 13, iz pakračke 10 do 13, a samo ona sadjena u gradišk. reg. oko Novske pokaza izmed 13 i 16, pače 17%. — U ostalom to se razumije, da se iz ovo dva, tri li primjera nemože o stvari konačno presuditi te bi u interesu našega gospodarstva ležalo, da se pokusi u više priedjela ponove.

Izvoz austro-ugarskih vina. G. M. Greger uvažač ugarskoga vina u Londonu kani kod ovogodišnje medjunarodne izložbe u Londonu ugarska vina u veliko izložiti, a preuzeti će drage volje i austrijska vina za izložbu, pače će sam i prevozne troškove nositi.

Za ratarsko-šumarski kongres prigodom izložbe u Beču namjerava glavni izložbeni ravnatelj sastaviti posebni odbor, u koj će svaka na izložbi zastupana zemlja jednoga člana poslati imati. Ovaj odbor imat će pitanja za dnevni red ustanoviti.

Češki „landesculturrath“. Kao što je poznato razpušteno je česko gospodarsko družtvo „patriotisch-oekonomische Gesellschaft“, što je gospodarstvene intese Češke za svietsku izložbu proti tudjoj sili braniti odlučilo. Na mjesto toga družtva sastavila je sad bečka vlada c. k. „landesculturrath“, koj se ima 12. o. mj. otvoriti.

Gospodarski kongres proti žitnoj hrdji. Ravnateljstvo bekeškoga županij. gospodarskoga družtva bje na 27. svibnja sazvalo gospodarski sastanak, da se posavjetuju o tom, kako bi se sve većma se pojavljujućoj hrdji na žitu predusresti moglo. — Ovdje su Magjari jedan krat praktičkim putem udarili.

Klaonice na ruskoj i austrijskoj medji proti Njemačkoj. Njemački „landwirthschaftsrath“ zaključio je u svojoj zadnjoj sjednici, da se, buduć u Ruskoj niti Austro-Ugarskoj neima jošte sigurnosti proti govedjoj kugi, uvoz rogate marhe iz Ruske i Austro-Ugarske u Njemačku zabrani, ali da se na stanovitih točkah jedne i druge medje sagrade državne klaonice, gdje će se uvoženo zdravo blago na medji pod nadzorom državnih organa zatući i meso željeznicom dalje razpošiljati smjeti.

Ciena žitu.

Varaždin 5. lipnja 1873. Pšenica 80 funt. po for. 5.45. Raž 70 fnt. po for. 3.80. Ječam 60 fnt. po for. 3.—. Zob 40 funt. po for. 2.—. Kukuruz 80 funt. po for. 3.93. Smies po for. 3.80. Pasulj po for. 3.60. Heljda po for. 4.—. Sieno po for. 1.50. Slama u snopju po for. 1.40.

Beč 7. lipnja. Pšenica, ugarska u Beču 83 funt. po for. 8.20 car. cnta. — Raž, ugarska u Beču 78 fnt. po for. 4.80 beč. mjerov; ruska u Beču 78 funt. po for. 4.59½ beč. mjerov. — Ječam, slovački zapadna željeznica 72 funt. po for. 4.55 beč. mjerov. — Zob, ugarska u Beču 48—52 funt. po for. 1.96 do 2.24 beč. mjerov; ugarska u Beču 52 fnt. po for. 2.30 beč. mjerov; ugarska u Beču 48—50 fnt. po for. 4.08 do 4.30 beč. mjerov; ugarska u Beču 48—50 fnt. po for. 1.77 do 1.78 beč. cnta.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 25. U Zagrebu 19. lipnja 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Dišuća i talijanska graševina.

Liepim znakom našega vinogradarskoga napredka može se smatrati veliko množtvo graševine, koje se svake godine na stotisuće u Hrvatskoj posadi. Velimo u Hrvatskoj, jer se u Slavoniji, na koliko je piscu ovoga stranom iz vlastita vidjenja stranom iz poviedanje poznato, za graševinu jedva što zna.

Znajući da graševina daje vino, koje se od svih vrsti grožđja najfinijim mirisom odlikuje, nije čudo da se u nas toliko za čokotom graševcem jagme, jer tko od naprednijih vinogradara nebi htio da ima mirisna vina.

Ali zapitavši gdjekoje ga vinogradara, koj se ponosi da si je nove vinograde ponajviše graševinom nasadio, kakova je to graševina: dišuća ili talijanska, reče nam, da nezna pravo. Čini se dakle da mu je svejedno, jer da će od graševine, bila ova ili ona, izvrstno mirisno vino dobiti. S toga i čusmo gdje se vlastnik grašicom nasadjena vinograda čudio, što je graševina njegova susjeda puna ugodna mirisa, dočim je njegova doduše izvrstno vino, ali mu se miris jedva poznaje. Ali razlika će biti ta, što je jedan nasadio svoj vinograd talijanskom, a drugi ranjskom (mirisnom) graševinom.

Svakomu dakle vinogradaru valjalo bi da pred očima ima golemu razliku izmedju jedne i druge graševine. Jedna i druga ima svoja dobra svojstva, pa kaošto želiš ovakovo ili onakovo vino dobiti, valja da sadiš jednu ili drugu vrst čokoća.

I ove redke napisasmo, da naše vinogradare pozorne učinimo na jednu i drugu vrst.

Dišuću graševinu nećeš prvim pogledom od talij. razaznati; ali motreći jednu i drugu vrst pozornije opazit ćeš, da je lišće i mladje, grožđje i jagodje različito. Druga vrst dobi ime talijanska graševina, jer malimi grozdovi i drobnim sabitim, jedno iznad drugoga nanizanim jagodjem nalikuje na ranjsku graševinu; u istinu pako razlikuje se od nje te po bitnih obilježjih i u drugi odsjek spada.

Danas su poznavalci vinove loze i njezine poviesti jednoga mnenja, da je dišućoj graševini domovina bavarsko Porajnje, odkud se ostalom Njemačkim razgranila i takodjer našom zemljom širiti počela; s toga joj i pravo ime ranjska graševina.

Pak i ciela narav ovoga čokota svjedoči, da su mu domovinom sjeverniji priedjeli: uzrast čokota u obće nizak i mladice nježnije; grozdovi maleni drobna ali sabita jagodja; grožđje dozrieva kasno, jagodje je više sabita nego židka soka, te se u njem pošto je i podpunoma dozrelilo osjeća razmjerno više kiseline nego u drugih vrstih grožđja.

U poranjskih priedjelih, gdje mu je dakle domovina, dozrije podpuno samo na južno položenih zemljištih; zemljišta mu najbolje ugadjaju u kojih ima nešto gline a primiešano im crnične kiseline te su ponešto samo vlažna. Na ovako udešenih zemljišt h u Porajnju dobiva se ono izvrstno ranjsko vino, s koje se graševina svietom proslavila.

Ovomu gori napomenutomu više sabitu nego riedku soku jagodja ima se kod grožđja toli sretno svojstvo pripisati, da graševina veoma riedko gnjiti počme, jer dočim se ostalo grožđje s nepovoljna vremena, štono kažu, u sive mačke pretvara, visi graševina netaknuta na čokotu. Drugo povoljno svojstvo je samo graševini vlastita kiselina, iz koje se nekim tajstvenim načinom razvija onaj riedak miris, s kojega se ovo vino toliko slavi.

Premda su umni gospodari i kod nas od graševine uzgojili fina mirisna vina; u tom se ipak izkusni strukovnjaci slažu, da u južnih stranah neće graševina nikad toli mirisna vina dati, kao što ga dobivaju u Porajnju. Razlog leži u toplijem podneblju. To valjda i jeste razlog, da premda je graševina već od davnih vremena oko Rajne poznata, u Francezkoj o vinu graševini ništa neznadu. Pod južnim naime nebom nestane u presadjenoj s ranjskih strana graševini one ki-

Digitized by Google

seline, koja je uvjet budućemu mirisu; ali zato se na uštrb kiseline razvije u jagodju sladora, koliko se ga na sjeveru s naravskih razloga nikad razviti nemože. To su razlozi, da na jugu dobiješ od graševine sladko i žestoko vino, ali ćeš u njem malo mirisa zamietiti moći. Velimo malo, jer će se u ovakovu vinu i u južnih priedjelih nešto mirisa razviti, ali to nije niti iz daleka onaj odlični cviet, kojim graševina u svojoj pradomovini druga vina nadkriljuje.

Da se dakle i na jugu od graševine dobije mirisnije vino, valjalo bi o tom nastojati, da se razvijanje sladora na uštrb kiseline zaprieči. Tomu za dokaz mogao bi poslužiti od mnogih drugih i ovaj primjer. U podrumu grofa J. imaše pisac ovih redaka zgodu nedavna kušati graševinu od godina 1865—1870, pak nebi vjerovao, da je graševina od najlošije godine 1870 mirisom sve prijašnje daleko nadmašila, jer dočim je prijašnjih godina vino bilo oslastno i jako a jedva nešto mirisom na graševinu zanašalo, bijaše ono od god. 1870. manje sladko, umjereno jako, ali izvrstna mirisa. Ako na um uzmeš, da je ranjska graševina u nas g. 1868 imala jedva 5‰, a godine 1870 12‰ kiseline, onda ćeš nagadjati, da se onaj miris iz kiseline razvio.

Nu pošto razvijanje sladora u grožđju visi o toplini, razumije se da se pod južnim nebom nemože zapriečiti da se kiseline u graševini više nepretvori u slador, nego što bi budući miris vina dopuštao. Ovdje bi se tomu moglo predusresti samo položajem. Jer dočim na sjeveru mora da odaberu za graševinu prama jugu ležeća zemljišta, da može do kraja dozreliti, probitačno bi bilo pod južnijim nebom odabrati sjevernije položaju: tuj će ona dovoljno dospjeti, ali će od sunčane žestine ipak u toliko biti zaklonjena, da će joj ostati još dovojno kiseline za budući miris.

Videći kako se u nas i čokotu manje prijazno ležeća zemljišta pod vinograde okreću te se na sjevernih položajih sade lipovina, debela crnina, bjelina, kraljevina, pače ista zelenika, koje vrsti toliko krat niti na najljepše prama suncu ležećih mjestih nedozrievaju, bilo bi najprobitačnije, da se na takovih mjestih sadi dišuća graševina. To se može tim većma preporučiti, što ranjska graševina studeni sigurnije odoljeva, nego ikoje drugo čokoće.

Napokon tko hoće, da svojoj graševini razmjerno prema sladoru i potrebitu kiselinu pridrži, valjalo bi mu paziti, da se sve ono zaprieči, čim se b u j n o r a z v i j a n j e čokota podupire, jer s bujnošću čokota bude i jagodje deblje i riedjega soka, a tim je već izgubilo ono svojstvo, koje se kao uvjet mirisna vina zahtieva. Želiš li to zapriečiti, valja ti se kaniti bujna gnojenja; jer pošto naše toplije nebo i ilovaste zemlje i bez toga bujnost čokota podupiru, koliko većma će uzbujati, ako mu još i mastnim gnojem pomažeš.

To je sve rečeno samo za one slučaje, gdje vinogradar hoće da dobije od graševine zgoljno i mirisno vino; je li pako gospodaru samo do toga stalo, da graševinu drugomu grožđju primieša te dobije dobro i krepko vino, tad ga može bez krzmanja saditi na svakom vinu prijatnom zemljištu. U ostalom za ovakova vina, gdje netražiš mirisa, nego samo dobrotu i krepkost, bit će na svojem mjestu talijanska graševina.

Talijanska graševina presadjena je, kako se drži, iz Šampanje u Njemačku i u južnije strane, s toga, prijajući joj južno nebo, i kod nas obilato rodi. Ako se još i to na um uzme, da je ovaj čokot i sa lošijem zemljištem zadovoljan, a uz to daje krepko oslastno vino, onda si lako protumačiti možemo, zašto se novije vrieme talijanske graševine razmjerno mnogo više sadi nego dišuće. Ali oni, koji talijansku i dišuću graševinu zajedno miešaju, čekajući da dobiju mirisnu graševinu, držimo da su svrhu promašili.

Jedna je samo okolnost, na koju bi se odabirući talijanskoj graševini zemljište paziti imalo, a to je, da se neodabire takovo mjesto, koje je vjetrovom izloženo. Grožđje talij. graševine visi na dugačkih kličkih (petljah) te se jačimi vjetrovi tako zavinu, da sokovi u kolanju zapnu te jagodje nemože podpunoma dozreliti.

Ovo napisasmo s toga što mislimo, da je za naše vinogradare, koji nove vinograde nasadjuju ili stare ponavljaju, probitačno da ovdje iztaknutu razliku *izmedju* jedne i druge graševine pred očima imadu.

Kupus cvietnjak.

Kupus cvietnjak (karfiol) je vrst kupusa vrlo ćutljiva i nježna, s toga i zahtieva mnogo više pomnje nego druge vrsti. Ipak za marljiva vrtlara gojitba kupusa cvietnjaka nije toliko mučna koliko se misli. Samo pamtiti valja, da ako s uspjehom želimo kojugod vrst kupusa gojiti, dovoljne nam nisu njega i gojitba, nego takodjer valja da ga u takovu zemlju presadimo, koja mu u prilog ide t. j. u mastno, orno, duboko obradjeno tlo, koje ne sadržaje preveć pieska, nego se s njim u priličnom omjeru mieša.

Više puta zemlja je dobra, gojitba bezprikorna, ipak kupusi neodgovaraju nadi gospodara. Odkud to proizlazi? Izrodjeno, nevaljano sjeme uzrok je tomu. Da se to zlo ukloni, neka vrtlar nenabavlja sjemena, nego iz one okolice gdje znade, da se ova vrst kupusa s uspjehom goji. A još će sigurniji biti, ako si sam potrebito sjeme proizvede ove i svih ostalih vrsti kupusa.

Što se tiče orjaškog zelja i kupusa glavaša može se za proizvod sjemena nakanjeni broj biljka, ako su na dobro prama jugu izloženu mjestu, i kroz cielu zimu u vrtu ostaviti, samo da se dobro ogrnu i kad

Digitized by Google

ledovi nastanu, slamom pokriju. S kupusom cvietnjakom nemože se na taj način postupati, budući on prama zimi vrlo osietljiv: Njega valja, kad nastanu mrazovi, u jedan lonac posaditi i preko zime na toplu mjestu držati. U proljeću, kad je svaka pogibelj mrazovâ prestala, opet se u vrt presadi.

Kad se cvietne grančice razvijati počmu, privežu se za male kolčiće, da jih nebi po nesrieći vjetar slomio. Sjeme se nekupi dok nepocrni, a i tada ciela se grančica ubere, te kod kuće objesi, da se u hladu suši; jedno deset dana kasnije mogu se zrnja otresti i u male vriećice spraviti.

Rana se vrst kupusa cvietnjaka sije drugom polovicom lipnja, a pozna petnaest dana kasnije. Sije se na omaške, isto kao i sve ostale vrste kupusa. Samo za obraniti mlade netom iznikle biljke od sparne ljetne vrućine, običava se svrh lije nješto trnja položiti, a nad trnjem malo slame ili ošulja. Uz to, dakako, svaku večer po malo natapati ih valja.

Kad su razsadi kao guščje pero debeli, a to je po prilici 50 dana poslje sjetve, presadjuju se u razmak od dvie stope na dobro priredjeno tlo. Ova se biljka neokopava samo jedan ili dva puta, kao ostale vrsti kupusa, nego svako deset dana, a uz to pomalo se i gnoji, kako sam već napomenuo govoreć o glavašu. Ako se je bojati, da bi slane i rani jesenski ledovi cvietu škodili, u večer mogu se pokriti sa dva lista iste biljke, od kojih se u jutro opet oslobode.

Kroz zimu pako na dva načina sačuvati se mogu:

Prvi način sastoji se u tom, da se ošuljem i slamom pokriju kad nastanu hladna vriemena, a da se odkrivaju kadgod blago sunce grije. Drugi vrlo praktičniji jest taj, da se po prilici u polovicu jeseni kupusnjak dobro prorahli i od svakog korova očisti, pak se svaka biljka sve do petljiike listova ogrne. Sada se na južnoj strani izpod svake biljke gvozdenom lopatom komad zemlje izsieče, u postavšu jamu pritisne se kupus, a na protivnoj strani (sjevernoj) svrh biljke izvadjeni komad postavi se tako, da ga svojim teretom pritiskiva i prama jugu nagnuta drži. Ako je preveć oštra zima i ovi se slamom pokrije.

Ima još jedna vrst, nalika ovoj (cavolo broccolo), samo ponješto manja.

Sve ono, što smo za kupus cvietnjak rekli, valja i za ovu rastlinu.

Kupus rjepnjak (cavolo rapa) i kupus broskva (cavolo navone) siju se i presadjuju u isto vrieme kad i glavaš; iste njege i radnje glavaša zahtievaju; s toga suvišna bi svaka rieč o njihovoj gojitbi bila.

(G. L. d.)

Liek proti gusjenicam.

Došla je hora, gdje bielih leptira, od kojih se legu gusjenice kupusnjače, neobično mnogo lietati vidimo, te se bojimo, da se s onako povoljne jeseni i tople zime ove gamadi nebi toliko nakotiti moglo, da im naše zelje nebi moglo odoljeti. Za takove dakle nepovoljne slučaje valja već unapried pripravljenim biti. Približujući se hora sadjenju kupusa činimo gospodare pozorne na jednostavan liek proti gusjenicam, koj se uspješnim pokazao, a to je konoplja, da je medju kupus po gdješto usade.

Neznamo je li koj od naših gospodara proti ovoj gamadi rabio sumpor-jetra (sumpor. kalij), o kojem i onomadne sa nekoliko rieči napomenusmo. Zato je vriedno da navedemo iz jednoga časopisa pokuse, što su s ovim uztukom činjeni.

Možda će medju svimi liekovi, što se danas proti insektom u obće, i poimence proti gusjenicam rabe, još najbolje biti sumpor-jetra.

Prof. Guyot dobi od svoje vlade nalog, da u južnoj Francezkoj uči trsovu bolest i misli o liekovih, kojimi bi ju moći liečiti, poče pokuse sa svakojakimi raztopinami sulfata (sumpornih slučenina), te mu se najboljim liekom pokažu sumporna jetra. Djelovanje sumpora (bio on stučen iz običnih prutića ili pako iz sumporne pare oboren sublimat) bilo mu je doduše poznato; nu s ovakovim liekom nije mogao ondje, gdje se čokot u visoko tjera, uspjeti. Kako je ovaj liek u vinogradarskom družtvu na Rajni poznat bio, počmu s njim umah pokuse činiti to u vrtovih to u vinogradih; ali nije bilo očevidna uspjeha, pošto se liek mora jako s vodom razrjediti. Ljekarnik Šmidt opazi medjutim, da su gusjenice s brajde, koja je raztopinom sumpornih jetara bila postrcana, pobjegle; malo zatim pruži mu se zgoda, da ovaj slučajem opaženi pokus na veliku korist okrene. „Koncem svib. 1870 pokaza se — veli Šmidt — osobito na jabukah mnogo gusjenica, koje su gdjekoje drvo već posve bile ogrizle, te sam s dozvolom vlastnika odlučio pokušati, nebi li svojim sredstvom mogao ovu gamad utamaniti.

U sanduku jedne stare strcaljke razpušteno je sumpor-jetara te uhvativ momak gužvo (pregibivu ciev) popne se s njim na drvo, pa ravnajući prstom debljinu vodena mlaza, postrcavao je granje po cielom drvetu. U dva dana može 5 ljudi sa 35 funta sump.-jetra i 500 krat toliko vode postrcati 250 drveta svako po 3 grošića računajuć.

Neraztopljena sump.-jetra valja čuvati na hladnu mjestu, jer stojeći na suncu u staklu ugrijalo i upalilo se 15 funta te je tako propalo. S toga ih valja raztopljena čuvati, a raztopina može gusta biti, te se lako onda vode prilije, kad se ima rabiti.

Digitized by Google

Kako si granje postrcao, spuštaju se umah gusjenice na svojih nitih s drveta te ih nestane izpred očijuh. Nekoliko zdravih listnatih grančica ponieh kući te ih stavi u raztopinu 1: 500 i 1: 200 (jedan diel sump.-jet. 500 vode), i ostadoše dugo vremena svježe. Polovicu lišća namazah pomnjivo raztopinom 1: 500, a drugu ostavi čistu i pustih na sve gusjenice. Čisto lišće bje s početka nešto ogriženo, nu dalje ne, kako je grančica dobila toliko vremena da je mogla raztopine usisati. Namazano lišće ostalo je posve netaknuto. Već drugoga dana počeše veće gusjenice zajedničko gnjezdo za sve presti, gdje su se pojedine još zapresti mogle, ali mladje su malo po malo poginule. Iz zapredenih čahura izvališe se zakršljavili leptirći hyponomenta padella i sremsenjaka.

Na obćeniti uspjeh nemogu zaključka protezati; iz ovoga se ipak toliko vidi, da je gusjenica iz drveća nestalo, a ovo je, što je osobita uvaženja vriedno, u kratko vrieme još bujnije prolistalo nego prije".

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Ljetina se uslied nastale topline očevidno popravlja. Dosad žut kukuruz postaje tamno-zelenim; samo se opet bojati, da će onaj, što je kašnje posijan, naglo zapečenom zemljom biti odviše stisnut te bi mogao zapinjati. U takovu slučaju valja mu ranijim okapanjem u pomoć priteći. Vidjeli smo gospodara, koj tako kašnje posadjenomu grahu pomaže, jer su se zbilja pod zapeklom korom klice svijati počele.

— *Vinogradi su* tek sada u cvietu, u gdjekojem ranije vrsti gotovo na domaku. Sa svih naših strana dolaze nam viesti, da se grozdje liepo pokazalo. Cvatnja je uz povoljno vrieme započela.

— *G. Pokorny* je, kako već jednom javismo, u bečkoj izložbi otvorio tako zvanu ložu, gdje se njegovi likeri i vino u manje toči. Kako „Obzor" javlja i kako iz s drugih strana doznajemo, posieća se ova točiona mnogobrojno. Osobito, kažu, da ima mnogo ruskih gosti.

Naši izložci, kako nas uvjeravaju tek ovo dana iz Beča došli putnici, da još niti u onom zakutku, što ga neki paviljonom zovu, nisu konačno namješteni. Tako bi dakle i naši izložitelji bili medju onimi, za koje „illustr. London News" prvih dana lipnja reče, da će još barem tri tjedna trebati, dok se definitivno namjeste.

Ljetina u Ugarskoj, kako „P. Naplo" javlja nedaje najboljih nada. Pšenica — a ovo je glavni privredak Ugarskoga poljodjelstva — da nije od mnogo godina toliko svjetljiva bila koliko ove. Kukuruz i raž da stoje sredoje, ali da nemogu nadoknaditi gubitak pšenice. — Kad već dosad ugarske financije zlo stoje, što će tek buduće godine biti, ako se bojazan o žetvi obistini!

Pčelarstvo u podpunoj mjeri neće kod svjetske izložbe biti zastupano. S početka naime mišljahu, da se uz ostale pčelarske privredke izlože i košnice živih pčela. Tomu se da kako ravnatelj izložbe iz sasvim naravskih razloga uzprotivio. Sad će dakle takova podpuna izložba biti u obćini Simering, koja sa Praterom medjaši, a trajat će od 1. srpnja do 15. rujna. Mjesto će imat svaki izložitelj bezplatno, a poslat se mogu osim živih košnica i pčelinih proizvoda, sprave, strojevi i sve što se na pčelarstvo proteži. Tko nebi mogao svoje izložke sâm dopratiti, ima ih poslati franko na povjerenstvo pčelarske izložbe (Bienenausstellungs-Commission, Simmering bei Wien). Nagrade će biti državne i privatne.

Proti kukcem na krastavcih. Ovo proljeće nije bilo krastavcem niti dinjam povoljno, ako na krastavce navale, kao što to obično čine, i kukci, mоglo bi vrtlarom ovoga koristnoga povrtelja uzmanjkati. Nemogavši si s pramaljećem pomoći, možemo se barem proti kukcem braniti. Navaliv kukci (buhači) na krastavce, uzmi od prilike funtu staroga kokošjega gnoja, saspi ga u oku vode, pa razmutiv se za 24 sata ulij u vrtnu kantu i polievaj krastavce.

Bolest plućnica pojavlja se ljeti za žestoke sparine osobito rado medju rogatom marhom. Proti ovoj bolesti imamo uspješan liek u običnu drvovu pepelu. Prije nego ide marha pit, baci joj u vodu po šaku pepela i razmuti ga. Sva je prilika, da je ovdje liekovita stvar kalij, što ga u pepelu ima. Mjesto toga možeš takodjer nešto salitre u vodi raztopiti.

S nova opažena bolest na krumpiru. Kako iz Njemačke javljaju opazіše na lanjskom krumpiru novu bolest, suhu gnjilost. Nutri u krumpiru bijaše naime više sivih pjega, koje se nisu dale skuhati, nego su tvrde ostale. Ova bolest da je postala od prekomjerne suše i to onda, kad se gomolje zametati počelo. — Drugi opet tvrde, da je suha od obične vlažne gnjiloće postala tim, što je izkopan krumpir u sušah ili na tavanih slamom, vrećam ili plahtami pokrit te tako od zraka sakriven ostao. Što je opet dokazom, da zrak zdravlju krumpira služi. — Ruževac da je od ovakove bolesti ostao čist.

Narodno gospodarsko družtvo u Českoj. Pretvoriv vlada prijašnje česko družtvo „patriotisch. oekonom. Geselschaft" u „landesculturrath", namjeravaju česki gospodari, koji su u narodu na dobru glasu, grof Clam-Martinic, kn. Gjuro Lobkovic, gfi. Valis, Friderik Thun gospodarsko družtvo u Pragu osnovati te su već i pravila na potvrdu podnieli.

Koncem ovoga mjeseca dospieva polugodišnja predplata na **„Gospodarski List"**, pozivljemo dakle ovim na predplatu za drugo polugodište.

☛ **Gospodu, koja su dosad sa svojimi uplatci zaostala, molimo da zaostatak čim prije namire.**

Odpravničtvo.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 26. U Zagrebu 26. lipnja 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Vinarska družtva prema napredku vinarstva.

Na 16. o. mj. bijaše u Karlovcu urečena skupština vinarskoga družtva te su onamo i nekoji članovi iz Zagreba otišli. Rezultat skupštine nije nam poznat.

Neima dvojbe da je stvaranje ovoga po našu zemlju svakako važnoga družtva palo u nepovoljno novčano doba; jer je obćenita bečka novčana katastrofa, uslied koje su i naši glavničari postradali, ustegnula od ovoga podhvata firme, koje bi mu do uspješna zamašaja bile pomogle, a sami producenti i drugi manji novčari težko da će ovakovo družtvo, koje većih glavnica treba, uspješnu i trajnu životu privesti moći. Od započete ipak radnje bilo bi tim manje probitačno odustati, što mislimo, da će se uzkolebana napomenutom katastrofom javna vjeresija ipak doskoro uzpostaviti.

Drugo je pitanje: je li se pouzdano nadati moći, da bi se vinarskim družtvom u obće naše vinarstvo dići moglo. Čuli smo naime onom zgodom, gdje se o zasnovanju hrvatskoga vinarskoga družtva govoriti počelo, prigovore, da se tim naše vinarstvo neće dignuti. Prigovaralci naime drže, da se vinarstvo može samo tim dignuti, da se našemu vinu zamašniji promet u sviet otvori, a taj se može otvoriti samo dobrom robom; dotjeravši mi svoje vino do one vrline, koju svietskomu prometu namenjena vina treba da imaju, otvorit će si ona sama put u svietsku trgovinu.

Da je prigovor osnovan, o tom neima dvojbe; jer bila družtva kakova ti drago, i bilo ih koliko te volja, ona neće kadra biti, da onoj smjesi, koja čini pretežniju većinu našega vinstva, put u svietsku trgovinu otvore.

Ako je tomu tako, kao što mislimo da jeste, onda nam se najprije valja pobrinuti za takovu robu, koja će si put u sviet sama otvarati — treba nam izvadjati dobra vina. Tako bi nam se dakle opet povratiti na ono pitanje: kako da izvadjamo bolja od naših današnjih vina? Odgovor je lahak: Sadimo, ili barem sortirajmo bolje vrsti čokoća, a onda uvedimo u nas racionalno pivničarstvo. Dakako da je lašnje ovakove priedloge činiti, nego ih činom izvesti.

Uza sve to mislimo ipak da vinarsko družtvo ne samo nije suvišno, nego da je upravo za dizanje vinarstva koristno. Jer premda se neda tajiti, da je većina naših vina sastavljena od smjesi obična manje plemenita groždja, neće ipak nitko poreći, da u naših starih vinogradih ima plemenitijih vrsti čokoća, od kojega ćeš prirediti vino svietskomu prometu doraslo, samo se neka sortira. Već danas ima vinogradara, koji odabiranjem boljih vrsti izvadjaju vino, koje se izvoza neplaši. Za koliko bi se broj ovakovih odabirača pomnožio, kad bi se ovi mogli osloniti na vinarsko družtvo, koje bi ovakovu vinu promet osiguravalo.

Valja još primietiti, da u novije vrieme ima u nas nasadjenih novih vinograda ponajviše plemenitim čokoćem, odkud bi dobar diel plemenitijega vina vinarskomu družtvu prispievao.

U tom gotovo neima razlike mnienja, da su vinarska družtva za dizanje vinarstva potrebita, ali mnogi misle da je u nas za takova družtva prerano, jer najprije treba, kako evo malo prije iz prigovora navedosmo, da se pripravi materijal — dobra roba, kojom će družtvo početi raditi. Ali čekajući mi dotle, dok se svi gori navedeni uvjeti plemenitijemu vinu izpune, bojati se da će za naše vinarstvo biti prekasno. Naši susjedi Štajerci i Magjari neoklevaju tako skrupulozno sa stvaranjem vinarskih družtva, a znamo, da i ondje nisu vinarstvom za mnogo dalje od nas. Bojimo se, da će se onda našemu vinarstvu i najrevnijim i najpatriotičnijim družtvom mučnije pomagati i put mu u sviet otvarati moći, pošto nam susjedi ovakov put otegote.

Nisu sva vinarska družtva na jedan kalup osnovana, nego su uredjena prema domaćim potriebštinam i mjestnim okolnostim. Naša družtva imadu tako ude-

Digitized by Google

šena biti, kako će ne samo gotovom robom prometati, nego kako bi njihovim to neposrednim to posrednim uplivom producenti i bolju robu izvadjali. Vinarska družtva su samo praktična, ali praksi našega družtva imalo bi ponešto i teorije pristupiti. Tako bi družtvo na dvie strane naše vinarstvo dizalo: poukom i prometom.

Vinarska družtva treba da u svoju službu uzmu sve rezultate znanstvena napredka, a njimi upravljaju teoretički i praktični naobraženi strukovnjaci: bačvari, kemici, pivničari itd. Ovakovo družtvo bilo ujedno praktičkom školom za vinare naše zemlje; bilo bi utočištem, kamo bi se mnogi vinogradar za savjet uteći mogao, a družtvo bi tako šireći na sve strane svoju djelatnost dizalo vinarstvo naukom i prometom.

Budući tako uredjeno vinarsko družtvo s jedne strani upravo školom za naše vinarstvo i vinogradarstvo i to tim pouzdanijom, što njezini strukovnjaci imadu u svojoj vlasti široko područje pokušavanja i potrebite u tu svrhu sprave, imala bi mu i vlada svoju pripomoć pružiti te bi se tako riešila dužnosti, da za unapredjenje vinarstva sama napose vinogradarsku školu s potrebitimi spravami i strojevi uredi.

Pepeo od kamena uglja u ratarstvu.

Da je drvovo ugljenje izvrstan gnoj, to je svakomu gospodaru tako poznato, da bi suvišno bilo o tom razpravljati; ali kakove vriednosti je u ratarstvu kameno ugljevlje? S rastućom industrijom troši se već i u nas toliko kamena uglja, da je vriedno pretresati pitanje o pepelu kamena uglja. O tom ima razprava u „prakt. Lndw.“, koja će i u naš list prenesena biti na svojem mjestu. U toj razpravi nastavlja pisac:

Kameni ugalj iza kako je izgorio ostavi više ili manje pepela i troske. Pepeo od kamena uglja je stranom onakova od prilike lica, kakova i drvov, samo što je nešto crvenkast, stranom pako nalikuje na riedku šupljikastu trosku (šljaku). Da ovakov pepeo i nebi imao nikakovih drugih koristnih sastojina, već bi za poljodjelstvo tim bio koristan, što bi sabitu i žilavu ilovaču rablijom učinio; ali u njem ima u istinu i takovih sastojina, kojih bilje za hranu treba.

Tomu se neka nitko zato nečudi, što u kamenu uglju takovih hranivih sastojina ima, jer je ovaj ugalj postao od bujnih šuma, koje su prije mnogo tisuć godina zemljom zarušene. Osim toga raztvore se gorenjem zatvorene u kamenu uglju čestice u takov oblik, da ih bilje kao hranu rabiti može. O tom nas uvjerava kemijska raztvorba, koja nam pokazuje da u 100 čestí pepela od kamena uglja ima:

56.$_{96}$ čestí kremikovine (pieska);
23.$_{83}$ „ gline sa željeznim kisom (one mnogo više);
12.$_{33}$ „ sumporno-kisela vapna (sadre);
2.$_{50}$ „ živa vapna;
4.$_{38}$ „ ugljikovine, magnezije i pepelike (kalija).

U ovakovu dakle pepelu ima dobrani diel sadre, žežena (živa) vapna, magnezije i kalija, od kojih, kao što je poznato, sadra veže dušikovite sastojine gnoja (ugljično-kiseli amonijak) te nemogu izhlapiti, živo pako vapno različite silikate (slučenine od kremika) raztvara, dočim magnezija i kalij kao gotova hrana u bilje ulaze.

Ovo što po kemijskoj raztvorbi navedosmo potvrdiše izkusni gospodari u veliko, tako piše čuveni gospodar Fischer u „leip. ill. Ztgu“:

Mi gospodari odbacasmo već od nekoč a još i danas odbacujemo mnogo toga, što bi našemu polju koristiti i rod mu povisiti moglo. Dapače mnoge stvari postale nam teretom te će tako još mnogim biti, čovjek nezna kako bi se ih mogao riešiti, kamo li ih baciti, a ipak su od tolike vriednosti.

To valja takodjer o kamenu uglju. U mojem priedjelu nerabi se za gorivo gotovo ništa drva nego samo kamen ugljen. Nekoč se bojahu pepeo od ovakova uglja na polje baciti; ljudi nisu znali što bi s njim učinili te su ga bacali na put, u grabe, oplavnice itd. Jamačno da su u ribnjacih i potocih od njega mnogo ribe poginule. Od kad se smedjim (kamenim ugljenom) loži, neima dvojbe da je više miliona vozova pepela porazbacano. A ja sam se ipak koje vlastitim, koje tudjim izkustvom osvjedočio, govorili proti tomu nekoji gospodari i kemičari što im drago, da je pepeo od kamena uglja za ratarstvo od velike koristi.

Moram priznati, da sam se i ja s početka bojao da veliko množtvo svojega pepela na polje izvezem, pa kad bih to bio učinio, bojao sam se, da bi me susjedi bili izsmjehavali; sasvim tim bijaše mi žao da toliko množtvo dobljena od kamena uglja pepela u vjetar bacim. Zbacah ga dakle svaki dan u gnojničnu jamu, pa sam onda tako promiešanom gnojnicom i gnoj polievao. Tako svezoh i neznajući kako svoj pepeo na polje te sam od njega opazio najbolji uspjeh: žito se nije povaljivalo a krumpir bio boljega teka i nije gnjio.

Hoteći jednom krumpir dugo od klicanja sačuvati da ga mogu trošiti, posuh ga pepelom od smedjega uglja; dogodilo mi se upravo protivno: krumpir proklica dugačkimi i debelimi klicami. Tim se osvjedočih, da pepeo kamena uglja nekim načinom krumpir na klicanje tjera; s toga preporučih da se takov pepeo umah kako se iz peći izvadi na polje pod krumpir izveze. Što eno preporučih, pokaže se zbilja velekoristnim. Za krumpirom, kojemu je kamenim pepelom gnojeno, uspievalo je veoma dobro i žito.

Neki ranarnik pripoviedaše mi ovaj slučaj: imaše nekoliko komada polja, kamo je takodjer pepeo od

Digitized by Google

kamena ugljena vozio, naznačiv uviek vozcu ona mjesta, gdje je pepeo imati htio. Ova mjesta bijahu ili vlažna ili takova, gdje bijaše zemlja čvrsta sabita glina. Nezapamtiv si vozac dobro naloga, vozio pepeo i na jedno visoko ležeće, zato i onako suho mjesto. Opaziv gospodar pogriešku, dade pepeo umah s onoga mjesta odvesti. Na onom polju bje ječam posijan. Pregledajući kašnje stanje usjeva na cielom polju, opazi na onom uzvišenom suhom mjestu komadić bujna tamno-zelena ječma. Pregledajuć potanje ono mjesto, opazi da je ondje upravo pepeo na kupu ležao. Ovo bijaše dosta jasan dokaz ob uspjehu kamena pepela.

Jedan gospodar kod Kaadena u Českoj bacaše svoj pepeo od kamena uglja do jedne šljive. Poslje stanovita vremena opazi, da šljiva uspješnije napreduje nego prije. Pomisliv da će tomu uzrok ležati u pepelu, pokuša i druge šljive šnjim osipavati i nije se uspjehom prevario.

Stanovnici Rudogorja idu milje daleko po pepeo kamena uglja, pa kupiv ga za nekoliko novčića putu razaspu ga s najboljim uspjehom po djetelištu.

Sad su korist ovakova pepela i u ravninah zamietili te svuda vidimo goleme kupe miešanca gnoja, u kojem ima najviše pepela od kamena uglja.

Koliko vremena trebaše dok su ljudi počeli korist ovoga pepela uvidjati; ja bijah možda prvi, koj sam ga s uspjehom rabiti počeo. Kašnje stade ga i Liebig *hvaliti*.

Sjećam se još dobro, da je prije nekoliko godina u jednom gospodarskom družtvu pitanje stavljeno: kako bi se pepeo od kamena uglja gospodarstvu na korist obratiti mogao te se nije znalo bolje odgovoriti, nego da se njim putevi posipavaju, pa pošto se sa zemljom i životinjskimi izmeti premieša, da se tek onda može na polje izvesti. Tuj se dakako nije na pameti imalo, koliko su vjetrovi pepela raznieli prije, nego se sa zemljom pomiešati mogao. Sad se zna s pepelom bolje postupati. Bilo bi veoma lako dokazati, da pepeo kamena uglja bilju na više načina pomaže.

Osobito bi probitačno bilo ovakov pepeo bacati u zahode i kloake, gdje bi se s tehućimi i suhimi izmeti pomiešao, tim bi s jedne strani upiv nezdrava i smradljiva izparivanja zrak očistio, a s druge pretvorio se u izvrstan gnoj, jer se s njim spoje.

Čokot Smederevka.

Neima medju svimi našimi poznatimi vrstmi bieloga grozdja — tako piše gosp. Las Torres u „Weinlaubi“ — bolje vrsti, koju bismo pogledom na izvrstna svojstva uzporediti mogli sa **smederovkom**. Sva je prilika da je smederovka dobila ime od ležećega nedaleko Biograda na obali Dunaja mjesta Smederova, koje je od nekadanjih kršćansko-turskih ratova poznato, a danas pored Biograda trgovinom jedan od glasovitijih srbskih gradova; kod toga mjesta i kod jedva jednu milju odaljena sela Smederova raste na ondješnjih brežuljcih čokot smederovka, poznata Niemcem kao semendrianer traube. Valjda je za dobe rimskoga cara Proba trećega stoljeća iz Španjolske ili Portugalske u Srbiju presadjen.

Smederovka ako hoćeš da ti dobro uspieva voli jaku i sabitu zemlju, rodi obilato tako, da još i na visinah daje punu berbu; ako je na povoljnu položaju i dobroj zemlji posadjen, narast će na njem za čudo veliki grozdovi (po 2 do 3 funte težki) a jagodja veoma sladka, koje osobito povoljnih godina daje ugodno mirisno, na vanilju zanašajuće vino. U cvietu neće mu nikakove nepovoljne promjene vremena nahuditi, a gnjiti bi počelo samo u veoma nepovoljnih mokrih godina.

Ima dvie suvrsti, od kojih bolja ima golemo, tamno-zeleno, svjetlo, više oblo nego dugoljasto petolapo, duboko urezano, s traga tanko-vunenasto lišće; druga suvrst je manjega dugoljasta, takodjer petolapa, ali na manje urezana, a s traga crvenkasto-vunenasta lista.

Od prve vrsti imaš sabit prama kraju uži (čunjast) grozd neobično debela jagodja, po koje su (sa sunčane strani), ako je podpunoma dozrelilo, smedje mrlje. Grozd je liepo žute boje. Druge vrsti su grozdovi dugoljasti, debela i drobna jagodja, u ovom posljednjem neima pećaka; grozdovi ostanu i kod podpune zrelosti uviek zelenkasto-žut. Mladice prve suvrsti su dok neotvrdnu (početkom kolovoza) liepo ljubičasta lica, dočim su one druge suvrsti više zelenkaste; čvorovi na mladicah su, kad posve dozrele, kod prve vrsti podpuno razviti, odebeli, obli, kod druge vrsti su šiljastiji te bliže jedan do drugoga stoje.

Prva vrst smederovke može se u svakom pogledu preporučiti, osobito za vrtove, jer se bez nepovoljnih posljedica može na visoko rezati, a buduć da medju ranije (srednje-rane) vrsti spada, valja i za sjevernije priedjele; podnoseći dugačku riez može rod podvostručiti; groždje se može do kasna pramaljeća sačuvati.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Naši porotnici za bečku izložbu. Za podpriedsjednika VIII. hrpe medjunarod. porote (drvena obrtnost) imenovan veleposjednik slavonski gosp. M. Bombelles stanujući u Varaždinu, za porotnike hrpe II. gospodarstvo i šumarstvo gosp.

Digitized by Google

Dragutin Lambl, ravnatelj gospodarskoga i šumarskoga učilišta u Križevcu i Franjo Res; za šumarstvo: gosp. Ad. Dauhelovski, šumar gospoštije barona Prandau u Slavoniji; za hrpu III. (kemička obrtnost) gosp. dr. Pilar pristav nar. muzeja u Zagrebu; za hrpu IV. (hranivo i piće, vino) gosp. Vj. Egersdorfer u Zag., (vrijuće tekućine (destilati?) gosp. Pav. Arsenić priedsjednik sriemskoga vinarskoga družtva u Karlovcih, za zamjenika u hrpi V. (tkanine) gosp. Konst. Mihajlović tapetar u Zagrebu; za porotnike 8 hrpe (drv. obrtnost) gg. Josip Pfeiffer hrv. veleposjednik i Ivan Durst krajiški nadšumar u Zagrebu; za hrpu II. (papir) gosp. C. Meynier tvorničar papira na Rieci; za hrpu 20 (seljačke kuće) g. Stjepan pl. Kušević posjednik u Požegi; za hrpu 21. (kućna obrtnost) gg. Al. Hondl trgovac u Zagrebu, Lj. Farkaš-Vukotinović, dr. Jos. Pozner tajnik trgovačke i obrtničke komore u Osieku, za zamjenika g. J. Schnabel; za hrpu II. (školarstvo) g. Franjo Klaić ravnatelj škola u Zagrebu. — Primietiti nam je ovdje glede gospodarskih struka, da se kod imenovanja odbornika i povjerenika za ovu struku nije niti najmanji obzir uzeo na one strukovnjake u gospodarstvu, što ih je gospodarsko družtvo iz različitih strana naše domovine preporučilo bilo; dosljedno tomu predloženi su i drugi porotnici, nego za koje je gospodarsko družtvo držalo, da bi vrstni bili gospodarske interese zastupati; jer inače nebi bio postao porotnikom Lambl. Neznamo čijom je to zduhom učinjeno, da su se porotnici upravo proti priedlogu izložbenoga odbora imenovali. Jer dočim je odbor za kemikalije predložio bio prof. kemije na zagrebačkoj vel. realci poznatoga u tih stvarih strukovnjaka, g. Žulića, a dra. Pilara za drugu u njegovo polje više zasjecajuću struku, imenovan je mjesto sasvim izpuštenoga prof. Žulića dr. Pilar, koj se u ostalom danas na putovanju u Talijanskoj ili Francezkoj nalazi, a o g. Farkašu-Vukotinoviću kao porotniku nije bilo niti govora. T.

Izložba rogate marhe svršena je 9. o. mj. u Beču. Bijahu ondje zastupane sve poznatije pasmine Evrope: shorthornske (kratkoroge) pasmine iz Englezke 10 kom. Nedavna je od ove pasmine jedan bik u Novu Selandiju prodan za 10.000 for. — Njemačka izložila je 119 kom. švajcarske, holandske, shorthornske pasmine, od kojih su holandezke najljepše te su pojedini bikovi po 600 fr. prodavani. — Austrija izloži 59 kom. od kojih najljepše pasmine muricodolske, mariadvorske, algavske i pincgavske. — Česka je izložila liepih švajcarskih, holandskih i shorthornskih pasmina. — Ugarska je izložila svoju stepsku bielo-sivu dugorogu, zatim inostranih podomaćenih pasmina.

Ovčarstvom odlikovaše se najbolje Englezka sa svojom Lincoln-pasminom, od koje je jedan ovan prodan po 500, a ovca po 200 for. — Francezka je Englezku nadkrilila jednom pasminom merino-rambouillet, od koje je jedan ovan prodan po 1500, a ovca 500 for. — Porota sastavljena od 92 člana, Engleza 13, Franceza 2, Njemačka 19, Austrija 32, Ugarska 22 (samo 24%). — Prve nagrade dobiše sami gornji Austrijanci. Od 10 hamburžkih nagrada ugrabila je Ugarska gospoštija Šašin jednu za bika bernske pasmine.

Posjet Horsky-eva imanja iz bečke izložbe imalo se obaviti na 20. o. mj. Posjetu pridružilo se mnogo odličnih gosti, koje posebni toj svrsi namienjeni vlak onamo odvezo. Horsky je najglasovitiji gospodar ciele monarkije te mu se i preko austrijskih granica daleko ime u gospodarskih strukah slavi. On je na svojem sadanjem imanju u Kolinu za 12 godina tako rekav iz pustare uzor imanje načinio. Tuj se vide svakojaki ratarski strojevi medju njimi paroplug, kojimi će se pokusi činiti; vide se različita gnojiva, umjetna gojitba u veliko pastrva, velikim troškom nasadjeni vinograd Horska (vinice), stočarstvo, ribarstvo, a najvažnije je gotovo od svega vlastitim očima motriti umjetno izvedeno osušenje onoga prije močvarnoga zemljišta. U samom gradu Kolinu imat će prilike vidjeti goleme strojevî tjerane pivovare, ledenice i podrume za pivo, a poslje svega toga zajednički veliki objed u gradu.

Trsov ušenac neprestaje u južnoj Francezkoj harati u prkos tolikim liekom, koji se proti njemu rabe. Vriedno je napomenuti, da su opazili da se ušenac osobito rado laća onoga čokoća, koje je proti Tukerovoj pljesni prije češće sumporeno bilo. — Neki tirolski voćar je opazio, da voćke poslje sumporenja bujnije rastu: moguće da od sumporenja i čokoće sočnije postane, a na sočnije korienje idu ušenci radje.

Remenje u stajah, ma ga ti i mazao, postane tvrdo i spuca od amonijaka, koj u stajah postaje. Ako pako mazilu primetneš nešto glicerina ostat će ti uviek meko i neće se lamati.

Ert Dobre-Nade u južnoj Africi pobudjuje sa svojimi izložci na bečkoj izložbi osobitu pozornost. Žito, pšenica, ječam, raž, zob, kukuruz, zatim različite vrsti graha i graška, pak onda voće: jabuke, kruške, šljive, kajsije nadkriljuju veličinom i vanjskim licem daleko evropske plodine. Grožđje je neobično debelo, od kojega je „kapsko" vino i u Evropi na dobru glasu. Uz ove izložke znamenite su plodine vrućega pojasa: kava, pamuk, šafran, duhan itd.

Jabukah iz Amerike dovezeno je minule jeseni u Evropu preko 30.000 sudova.

Jabuka se najduže čuvaju ovim načinom, koj je u Americi običan: U kacu, ili drugu takovu posudu naspe se na dno po palac visoko sadre, na nju se polože dobro dozrele jabuke kličci gori obrnutimi tako ipak, da se jedna druge netiče. Na ovako složene jabuke naspe se opet po palac na debelo sadre te se tako dalje postupa, dok se posuda zapuni. Ovako zabrtvene jabuke valja na suhu mjestu čuvati.

Golema kruška. Medju svimi poznatimi vrstmi krušaka je tako zvana souvenir du Congrès u novije vrieme najznamenitijom postala. G. 1867 dobi ona na parižkoj izložbi prvu zlatnu medalju. Jedna kruška važe 2 car. fnt. (56 loti); kože je svietle i žutkaste, mesa maslinasta i mirisna, dozrieva mj. kolovoza i rujna te se uz dobru pažnju može do 6 tjedana držati. G. 1867 stajaše jedna mladica 5 franaka, danas prodaje g. Aug. Schmerbitz u Erfurtu mladi ciep po 10 pruskih groših (blizu 75 novč.) (Sl. O.)

Ciena žitu.

Beč 21. lipnja. Pšenica, ugarska u Beču 85 funt. po for. 9.25 car. cnta., ugarska u Gjuru 86 funt. po for. 9.—. car. cnta. — Raž, austrijska u Beču 81 fnt. po for. 6.28 beč. mjerov; austrijska u Beču 80 funt. po for. 5.85 beč. mjerov. — Zob, ugarska u Beču 47—52 funt. po for. 2.20 do 2.48 beč. mjerov; ugarska u Beču 52 funt. po for. 2.60 beč. mjerov; ugarska u Beču 48—52 funt. po for. 4.64 do 4.80 beč. cnta.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 27. U Zagrebu 3. srpnja 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Kako zrak djeluje na usavršivanje vina.

Kisik je ona sastojina, ona divna moć našega zraka, koja u organičkom i neorganičkom svietu stvara i raztvara prema nepromienljivim zakonom prirode ili volji čovjeka. S toga i jest zraku tolika važnost. U nijednom ljudskom tvoru možda neigra zrak kisikom toli važnu ulogu, koliko u vinu, te neima dvojbe da je mnogi gospodar kod svojega vina s toga ponajviše postradao, što nije znao kojim načinom zrak na vino djeluje; dočim je drugi, znajući mu djelovanje upotriebiti, od svojega vina tim obilatiju korist polučio.

Toliku važnost zraka za vino dokazala i razjasnila je tekar novijega vremena znanost, a možda medju svimi učenjaci učini u tom pogledu francezki učenjak Pasteur najviše.

Iztražujući vino naći ćeš u njem od plinova samo dušika i ugljikovine (ugljične kiseline), ali različitom mjerom prema tomu, kako je vino staro, jer: a) ni u novu ni u staru vinu neima kisiku niti traga, b) u novu neima drugoga plina do same čiste ugljikovine, c) a u staru vinu ima ugljikovine sve manje čim je starije vino, ali tim više dušika.

Stojeći stvar ovako nametne nam se pitanje: odkud u vino dolazi plin dušik, a kako je to, da u njem (vinu) neima kisika, dočim je zanj ipak, kako rekosmo, toli važan. Stvar je umah jasna. Iztražujuć vino, koje bijaše dobro zatvoreno, nećeš naći u njem dušika niti kisika; kako si ga pako otvorio te ga u staklu nekoliko minuta tresao, naći ćeš u njem za pol sata kašnje dušika i kisika i to onoga od prilike 79% a ovoga 21%. Tako se dakle zrak umah u vinu raztvorio u svoje sastojine. Dušik ostane u vinu nespojen, ali kisik spojio se s drugimi sastojinami vina. U tom upravo i leži važnost kisika za vino.

Šira i kašnje vino stoje u nekoj osobitoj srodnosti napram kisiku, koja se tim očituje, što se ova kapljevina tako s kisikom spaja, da ga u njem nemožeš nikad onako prosta nalaziti, kao što nahodiš ugljikovinu ili dušik. Kako si dakle vino zraku izložio, umah ga ono upija, ali ujedno i raztvara u dušik, koj nespojen u njem ostane, i kisik, koj se s drugimi slučeninami vina spaja te ih okisuje. Ovaj proces opetuje se toliko krat, koliko vino sa zrakom dolazi u doticaj.

S kojimi sastojinami vina se kisik spaja i kako djeluje na povoljnu mu promjenu, to još do danas nije protumačeno; toliko se samo znade, da mlado vino dolazeći češće sa zrakom u doticaj, mienja lice, postajući tamnije boje i da postaje sve tečnije i mirisnije. To biva sve sudjelovanjem kisika, koj obćeniti proces okisivanjem vina zovemo. Veleći okisivanje nevalja tim misliti onu nepovoljnu i često puti pogibeljnu promjenu, s koje nam vina na ocat udaraju, nego valja okisivanje tako razumjeti, da se kisik spaja s nekimi stvarmi vina te ih pretvori u neraztopive slučenine pa ih kao droždje na dno obara, druge spojiv se s njimi pretvori u povoljno za oko rumenilo, s trećih učini tek, s četvrtih cviet i miris, i kako se sve zovu one tekuće i hlapive stvari, od kojih vinu ciena raste.

Dvojiš li da je samo zrak povod ovakovim povoljnim promjenam vina, a ti učini sasvim prost pokus pa ćeš se do živa osvjedočiti.

Kako je šira odavrela i postala ono, što mladim vinom zovemo, napuni njim staklo, začepi ga pomnjivo da do njega nedospije zrak, pak ga čuvaj koliko te volja vremena. Otvori ga poslje godinu ili dvie, naći ćeš ga onakova, kakovo si u staklo začepio; one iste mutne boje, onako trpko, krupno i surovo, a nije promjenom niti za dan starije — a to sve što je pred zrakom bilo zatvoreno.

Toplina ima velik upliv na promjenu vina, mogao bi dakle pomisliti, da bi se ono od zraka zatvoreno vino toplinom promienilo. Pasteur je taj pokus izveo te onako zatvoreno vino izložio sunčanoj žegi mjeseci lipnja i srpnja na najvrućem mjestu, pak ipak nikakove promjene. Sva dakle promjena povoljna, a u toliko slučaja i nepovoljna u vinu dolazi od zraka.

Digitized by Google

Znamenito je to, da je samo podpunoma zdravo, dakle od nametnica čisto vino kadro kisik upijati te mu bude na korist. Jer ako je ozgor na vinu samo malo sjedina *, neulazi više kisik u vino, nego ga gljive sjedinice na se povuku, od česa se sve većma razplodjuju i budu vinu tim pogibeljnije.

Već iz ovoga što rekosmo može svatko razabrati, od kolike je važnosti zalievanje posudja tako, da bude uviek puno. Jer kako nastane u lagvu ponad vina prazan prostor, zametnu se na vinu sjedine te se kisik, mjesto da ulazi u vino te ga okisivanjem usavršuje, samo na uzdržavanje nametnica troši.

Najveća dakle umjetnost sastoji se u tom, da vinar znade svojemu vinu privadjati toliko zraka, da se njegovim kisikom sastojine postupice okisivati i vino se tim sve većma savršenosti primicati može. Velimo postupice, jer kao što vino nebi moglo dozrievati kad bi premalo zraka, odnosno kisika dobivalo, tako bi se protivnim načinom promašila svrha, kad bi zraka dobivalo toliko, koliko ga, da tako reknemo, nebi moglo probavljati.

* Pasteur je prvi dokazao te se po njem danas većobćenito znade, da su sjedine sastavljene od samih sićušnih gljivica nametnica — sjedinica (mycoderma vini P.), koje vino troše.

Priučanje životinja na nepogode vremena.

Malo ima domaćih životinja, koje jednom nebi bile donesene u naše iz drugih priedjela, a gdjekoje čak iz drugih strana svieta. Budući organizam životinje priučen uplivu onoga podneblja, pod kojim je rodjena, trebat će joj duže vremena, dok se onomu priuči, kamo je premještena. Mlada životinja će se lakše priučiti novomu podneblju nego odrasla, jer kod one se tielo uzpored s uplivom novoga podneblja razvija te se tako malo po malo novomu zavičaju nauča, dočim već dovršeni organizam s novim podnebljem u oprjeku stupi. S toga odrasle životinje prenesene u daleke strane onoliku promjenu težko prebole, dočim se mlade s uspjehom uzgoje. To je priučanje na tudje podneblje.

Ali osim ovakova priučanja valja gospodaru i o tom raditi, da si domaće životinje u vlastitom kraju od mlada tako uzgaja, da im u buduće neće naškoditi svaka i najmanja nepogoda vremena; dapače on može još dalje ići: zgodno udešenim baratanjem može gospodar svoju domaću živinu dotle dotjerati, da joj uplivi i promjene vremena, koji su joj prije škodili, u napredak nenahude. Ovako razumievamo ono pravilo kod odgojivanja domaćega živinstva, koje glasi: da se svako domaće živinče ima tako uzgojiti, da mu neće svaki vjetrić ili ina najmanja promjena vremena nahuditi moći.

Nikada neće gospodar trajne koristi imati od živinčeta, koje je s nerazložne nježnosti za mlada pazio i gojio, da nedojde na vjetar ili oluju, te ga je takim načinom, rekli bismo, razmazio. Danas već vidimo kako su ogojivalci djece od te škodljive maksime odustali, pak da se je kod živinstva nedržimo!

Krepke dobro hranjene, tolikim nepogodam vremena priučane životinje će svaku naglu promjenu vremena lašnje podnieti, te inače škodljivim uplivom prije odoljeti nego slabo hranjeno, ali i nego utovljeno živinče. Tko dakle hoće da si uzgoji zdravo i krepko živinče valja da ga istina dobro hrani, ali neutovi, s toga i treba da mu se uz dobru hranu više i živahnije kreće pod prostim nebom.

Ima česti tiela, koje su za svaku promjenu ćutljivije nego druge, medju njimi je na prvom mjestu koža. Ovu dakle valja osobito na to naučati, da joj nagla promjena zračne topline nenaškodi. U tu svrhu treba prije svega da budu staje prema pravilom umna odgojivanja stoke uredjene, a poimence da nebudu pretople, pače da su uviek više hladne nego pretople. Tim dakako nebudi rečeno, da budu staje tako bridkim vjetrom otvorene, da bude marha nutri drhturila od studeni. Proti ovomu pravilu grieše i oni, koji svoje konje u staji najviše pod gunjevi drže: pokrov ide na konja samo onda, ako je uznojen ili bolestan. S toga i opet kažemo, što već po koj put rekosmo, da dobar gospodar u svojoj staji uviek toplomjer ima. Za čudo kako se ova toli koristna i jeftina sprava riedko nalazi u naših gospodara.

Želeći imati zdravu stoku valja ti ju malo po malo na vjetar i nepogodu izganjati i podužo na zraku ostaviti, predpostaviv dakako da ondje ne stoji tromo, nego da se kreće. S druge pako strane treba da se živinče, kako se s mrzle kiše u staju povrati, obriše. Na ovo se u naših stočara jako malo pazi. Ako tako od mlada sa živinčetom postupaš, neimaj brige da će ti tako otvrdnuti, da mu kad odraste nepogoda vremena neće nahuditi.

Uz to treba da su životinje uviek tako čiste, da im koža nebude blatom, prahom i drugim smradom zatvorena. Zato ćeš u naprednih stočara vidjeti kako svoju marhu čistom vodom peru ili kuplju. To se razumije, da se pranja ili kupanja mrzlom vodom ima okaniti, ako je živinče vruće ili uznojeno.

Pluća su jedno od najvažnijih nutrnjih organa; i ona se mogu tako utvrditi, da im neće svaka nepogoda nahuditi. Pluća ojačaju po nešto već tim, ako se na kožu i druge vanjske česti onako djeluje kako napomenusmo. Pluća se osim toga najbolje jačaju razložnim kretanjem i umjerenom radnjom. Najbolje bi da kako bilo, kad bi pluća mogla otvrdjeti, da im nebi mogao nečist zrak nahuditi, jer tomu su životinje u stajah naj-

Digitized by Google

više izvrgnute. Ali tomu ih priučiti nije moguće te bi bio svaki pokus veoma opasan.

Više može čovjek s priučanjem uspjeti kod želudca, ako postupice prelazi od mekane k tvrdjoj, od lako k teže probavljivoj krmi, od hladne k topli, od ove opet k onoj hrani. I na žestoku, oštru, grizku pače i na skvarenu hranu može se životinjski želudac priučiti, ako se malo po malo s takovom hranom postupa. Na skvarenu ipak krmu nebi bilo iz poznatih razloga probitačno želudac priučati, a još manje htjeti ga otvrdjeti ili ojačati liekovi, jer ovimi se samo bolestni nipošto pako zdravi želudci jačati običavaju.

Kao što nepogodam vremena, ima se živinče priučati samo malo po malo i tjelesnim naporom, imajući uviek pred očima, da se na jedanput neprenapne ili nepretereti. — Ovako racionalno odgajajuć domaće žinstvo imat ćemo ga onakova, kakovo ga čim veća gospodarova korist zahtieva: zdrava, krepka i uztrajna.

O njegovanju mlade teladi.

Na njegovanje teladi se kod nas nedaje takova pozornost, kakva bi trebala da bude; jer čim bolje telad njegujemo, tim bolju stoku imamo, a da stoka vrlo važno mjesto u svakom gospodarstvu zauzima, to svaki dobro zna.

Stoga mislim da neće uzaludno biti, da proučimo „neka pravila“ o čuvanju i njegovanju teladi, koja će nas naučiti kako ju valja njegovati.

Njegovanje teleta počinje od polovice (steonosti) bredjosti krave, dok se ono još u utrobi materinoj nalazi. Dok se tele u utrobi materinoj nalazi, njegujemo ga posredno — njegujemo ga njegovanjem krave.

Već od polovice steonosti moramo davati kravi bolju i više hrane, moramo je čuvati od udara i za nikakav je posao neupotrebljavati.

Bolju i više hrane moramo joj davati zato, što se tele, dok je u utrobi, od same krave živi, a od udara moramo je čuvati da nebi pometla, koje se često dogadja.

Krava se oteli 280—285 dan, ili za 46 nedjelja kako se natjerala. Zato valja uviek zapisati dan pripusta kako bi posle mogli znati i sami dan, kad će se krava oteliti. Znaci, koji se pred teljenjem javljaju, ovi su: vime nabrekne, krava je nemirna i jednako glavu natrag okreće.

Pri teljenju se često dogadja da je porod nepravilan i da tele nemože na sviet da izadje; u takovom slučaju pada dužnost na nas da kravi pri teljenju pomognemo. Ako li je porod malo, t. j. samo u nečemu nepravilan, n. p. jedna noga je namještena, ili je tele okrenuto na ledja itd. tu možemo kravi pomoći, ali pri tom pomaganju valja vrlo pazljivo raditi i nikako nepomagati kravi niti vući tele, dok ona još bolova ima, no čekati se mora dok joj bolovi prodju.

Kako tele na sviet izadje, otvore mu se usta položi se u suhoj slami pored krave i to blizu glave da ga ova oliže i očisti. Često se dogadja, da krava neće tele da liže, tu moramo tele mekinjami posipati, a pupak balegom namazati, da nebi krava i njega svojim oštrim jezikom olizala i povriedila.

Odmah posle toga valja tele podmetnuti pod kravu i pustiti ga da se nasisa prvog materinog mlieka, koje je prirodom na to odredjeno, da tele kad iz utrobe izadje, pročisti.

Odma prvog dana valja na to misliti, kako i kojim ćemo načinom tele dojiti — puštati ga k sisanju. Tu imamo 3 načina.

1. Tele se ostavi kod krave, tako, da može sisati kad mu se zahtje.

2. Tele se nepušta k sisanju; nego se iz osobito zato načinjenog suda doji, a

3. Tele se razstavi od krave, a samo u izvjesno vrieme k sisanju se pušta.

Prvi način je hrdjav, a žadržao se samo kod zaostalih, nenaprednih stočara. Pritom se načinu ostavlja sve mlieko teletu, ovo nije u stanju da sve mlieko izsisa, a tim zaostane mlieka u vimenu. Tim zaostajanjem mlieka, imamo prvo štetu na mlieku, a drugo s tim se i krava kvari i gubi na svojoj dojivosti. Poslje toga i tele kad se tim načinom doji, teško ga je od mlieka odbiti i na suroviju hranu naučiti.

Drugi način je vrlo dobar, ali on ište vrlo velike pozornosti, s toga se nepreporučuje.

Treći način je najbolji. Tu se tele poslje 2—3 dana odvoji od krave, a samo se u izvjesno vrieme k sisanju pušta. Taj se način stoga preporučuje, što se po svakom sisanju teleta zaostalo mlieko izdoji, a tim niti mlieko negubimo, niti nam se pak krava nekvari.

Tele možemo puštati češće k sisanju, ali ga tamo kraće vrieme ostavljati, da se nebi prepilo, jer mu to može škoditi.

U početku dok je tele slabo i nejako, valja ga puštati 5 puta na dan k sisanju, docnije kad malo ojača 3 puta: u jutru, u podne u večer, a na posljedku kad je tele veće i poodraslo 2 puta: s jutra i večera; kako tele malo ojača, moramo ga učiti da jede, a tu mu dajemo po malo mekinja i sena, dok ga sasvim od mlieka ne odbijemo.

Koliko vremena valja ostaviti tele da sisa, zavisi od toga, čemu smo tele opredielili. Ako smo tele opredielili za nas, valja ga ostaviti 6—8 nedjelja da sisa, ako li pak za mesara dosta je 14 dana. Samo u onih zemljah, gdje je mlieko jevtinije, gdje se izhranjeno tele dobro plaća, a u Engleskoj se to najviše radi, tamo se telad ostavlja duže vreme da sisaju i mliekom se ugoje; ali to kod nas nije.

Digitized by Google

Najbolja i najprirodnija hrana za mlado tele je mlieko materino; no često se dogadja, da krava ili nemože tele da doji, ili je bolestna, pa nesmemo da pustimo tele da sisa. U takovom slučaju možemo teletu već za 8 dana mlieko materino mliekom od druge krave nadoknaditi; samo što to nesmje biti od krave koja se odavno otelila.

Dnevna potreba mlieka je kod teleta, usrednju ruku uzevši, jedna osmina žive težine, n. p. ako je tele 28 fnt. teško, treba mu davati svakog dana 3 oke i po mlieka. To davanje je teoriom odredjeno ali u praktičnom životu nema velike vriednosti, jer se neda mlieko u kravi točno opredieliti. (T—k)

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Stanje marvinske kuge u karlovačkom fizikatu. Od zadnjeg izvješća, t. j. od 24. svibnja ov. god. (u 24. broju gospodarskoga lista od 12. o. m. pogrešno stoji mjesto svibnja, mjeseca travnja *) pojavila se je na novo govedja kuga u doljnjem Goljaku kot. **karlovačkom**, gdje je do 24. o. mj. (?) oboljelo 19 kom.; od ovih ozdravilo 8, a poginulo 11; zatim u Jarče polju kotaru **modrušpotočkom**; oboljelo 41, ozdravilo 27, skapnula 13, ostane bolestan 1; napokon u Prodindolu kod **Jastrebarskoga** oboljelo 7, poginula 3, a ubita 3 bolestna komada.

U isto doba prestala je ova pošast u Rieci i Slavetiću kotaru **jastrebarskom**, u Bardovićih, Brezniku i Brodarcih kot. **karlovačkom.**

Dne 24. o. m. boluju jošte 3 komada. Od 16 okuženih sela zatvorena su jošte 4. U svem dakle: u 16 sela i u gradu Karlovcu od početka do 24. o. m. (lipnja?) oboljelo je izmedju 2527 glava, u 46 staja 235 komada; od ovih ozdravilo je 92; parnulo 126, ubito bolestnih 14, osim toga 10 sumnjivih, ukupni dakle gubitak je 150.

Osim toga poginulo je u isto vrieme na bedrenici 43, a na drugih raznih sporadički bolestih 9.

— Kako „Nar. Nov." javljaju utrnula je od 1.—8. lipnja nadalje govedja kuga u Vlašićih **pokupskoga** kotara, Galgovu **sisačkoga**, u Obrežu i Želinu **goričkoga** kotara. — Nadalje prestala govedja pošast u Drežniku i kod sv. Martina **samoborskoga**, ali se pojavila u Vukovini i Okuju **goričkoga** kotara.

Šteta na trsovu mladju. Ove godine se neka vrst pustošilaca na čokotu više pojavlja, nego se to prijašnjih godina opazilo. Čovjek bi rekao, da mu se mladica od vjetra prelomila, a ono je nagrižena i od toga se i kod slabijega vjetra slomila. Pregledajući takovu prelomljenu, ali i mnoge neslomljene mladice opazit ćeš, kako su mjestimice, a mnoge većim dielom dužine poput simo tamo izprekinutih žliebića izgrizene — izdubene. Sva je prilika — sudeći po izdubinah — da je taj pustošilac trsov zavijač, koj sad mladice izprebada, a kašnje će snesena jaja u lišće zavijati. Bojeći se sunca počiva do mraka pod lišćem, a onda ide na pustošenje. S toga se vinogradari i tuže, da mu nemogu u trag uči, ali mislimo, da bi jim to rano s jutra za rukom pošlo. Kukac je svjetao, zlato-zelen, do 3 crte dugačak, kako ćuti da je u pogibelji pusti se natle, pritegne noge k sebi te se niti negiblje, kano da je mrtav.

* Kad izvješće nije datovano, onda nemožemo znati, kako se ima razumievati „ovoga" ili „prošloga" mjeseca. Niti ovo izvješće neima dana. Ured.

O naših izložcih sa bečke izložbe još uviek nepovoljne viesti. Tako nam javljaju putnici ozgor dolazeći, tako piše i gja. J. Prasnička, koja imajući podporu za putovanje od zemlje bila bi našu izložbu radje pohvalila nego pokudila, da tomu neima temeljita povoda. Vriedno je napomenuti, kako o izložci križevačkoga gospodarskoga zavoda govori: „što je pako križevačko učilište izložilo, to je toli nepodpuno, da ni netreba kazati, kakova mu je uprava.

Izlet na imanje viteza Horskoga. Na 20. m. mjeseca uputi se velik dio izložbenih porotnika na imanje viteza Horskoga, da se ondje vlastitim očima osvjedoči o načinu, kako je ovaj glasoviti gospodar iz puste močvare onakovo uzorgospodarstvo izvesti znao. Medju ostalimi gosti bijaše i gosp. Lambl, ravnatelj križevačkoga gospodarskoga zavoda, koj je za Hrvatsku medju porotnike za gospodarski odsjek utisnut. Gosp. Lambl napisa u dva broja „N. N." nekoje crte ovoga putovanja; ali od same stvari ima ondje veoma malo, što bi vriedno bilo saobćiti. Dosad je naše gospodarstvo veoma malo hasne imalo od izložbenih putovanja gosp. Lambla, toga se bojimo i sad. Drago bi nam bilo, da se ovaj put prevarimo. T.

Proti poljskim mišem neima uspješnijega lieka nego otrov; ali je tuj opet nevolja, da otrovom poginu i tolike koristne životinje. Da se tomu izbjegne truju se miševi sadrom. Uzme se $1/3$ ražena brašna i $2/3$ sadre, pak se to dobro pomieša i tako poljem poraspe, da se nesmoči. Miši veoma rado brašno žderu, ali kad se ove smjesi najedu, žedjaju, a od vode se sadra tako nadigne, da miš mora poginuti. Pak već i ona tekućina, što je nutri u mišu ima, je dovoljna da se sadra od nje napuhne. — Kad bi se pako sadra prije namočila, otvrdnula bi, pak onda, kad bi se miševi i najeli, nebi im naškodila.

Za gusjenice kupusnjače neznadu u Holstajna. Ondje naime šalju gospodari, kad doba gusjenicam prispije, svakoga jutra težake da ozdol s lišća, gdje leptiri jaja snesu, ova jaja oberu i tako izvaljivanje gusjenica zapriečе. Buduć da ondje svi gospodari u istom prieđjelu jedan do drugoga kupus sade, izvadja se ovakovo obiranje zajedno, a kad bi koj svoj kupus zanemario očistiti, učine to drugi na njegov račun.

Raci koji se mrtvi k ognju pristavljaju su nezdravi te će ti lako naškoditi, dočim su oni, koji se živi pristave zdravi. Ali ćeš malo tako zdušnih gostionara naći, koji bi svojim gostom za volju mrtve rake odbacili i samo žive kuhali. S toga je vriedno napomenuti, kako se takovi raci poznadu. Ako kuhani rak ima izravna pruženi rep, on je sigurno bio već mrtav, kad je kuhat pristavljan, jer oni, koji su živi pristavljeni, kad se skuhaju imaju rep trbuhu privinut.

Ciena žitu.

Varaždin 26. lipnja 1873. Pšenica 80 funt. po for. 6.45. Raž 70 fnt. po for. 4.30. Kukuruz 80 fnt. po for. 4.20. Heljda po for. 4.40. Sieno po for. 1.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 28. U Zagrebu 10. srpnja 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Vinsko posudje.

Da je posudje u vinarstvu veoma važna stvar, o tom netreba dokaza navadjati; manje je vinarom poznato, kakovo je posudje najbolje i kako valja s njim baratati. Dvie vrsti su posudja možda tako stare kao što i vino samo, a to su drveni sudi i ukopanâ u zemlji shraništa. Tako već Plinio veli: „Načini kako se vino čuva su veoma različiti: kod alpâ meću ga u drvene sudove, koji se obruči obijaju, . . . u toplijih priedjelih spravljaju ga u zemljene sprave, koje se stranom *ili sasvim* u zemlju ukopaju prema tomu, kakova je mjestna toplina. *

Imao ti pred očima budi znanstvena iztraživanja, budi porabom stečeno izkustvo, u jednom i drugom pogledu pokazaše se najboljim posudjem za držanje vina lagvi iz hrastova drva. Kao što na drugom mjestu razjasnimo, dospieva vino svojemu savršivanju hlapljenjem i upijanjem zraka. Kojim to načinom biva nije dakako još potanko protumačeno, ali budući u sudu vina svakim danom sve manje, imamo nedvojbenih dokaza, da ga je znatan diel izhlapio. Budući glavne sastojine vina voda i alkohol, naravski je da ovoga dvojega najviše izhlapi. Buduć pako da vino i iz onih sudova hlapi, kojim su svi izlazi dobro začepljeni, jasno je svakomu, da vino mora da hlapi šupljicami, tako zvanimi póri, kojimi su duge skroz mice izprobušene.

Ali dočim s nutar hlapovi van izlaze, ulazi istim putem zrak nutar. Hlapljenje s nutar van, a ulaz zraka s van nutar, to su oni važni procesi, koji vino usavršuju. Naravski je dakle, da je i usavršivanje različito prema tomu, kakovo je posudje, veće ili manje; kakova je drva, kako su mu dakle duge manje ili više guste; kakove su pivnice, gdje i kako je nutri smješteno.

Stojeći vino nekoliko godina u hrastovu lagvu dotjeralo je napomenutim procesom, pak i drugim racionalnim postupanjem, medju kojim je zgodno udešeno pretakanje na prvom mjestu, do podpune zrelosti, odnosne savršenosti. Dotjerav do te savršenosti, valja da ga sad već uztegnemo od daljnjega upliva, jer bi tim uplivom već na gore išlo — valja ga dakle pretočiti u stakleno posudje, gdje je od zraka posve zatvoreno.

Koliko vremena vino treba da bude u drvenih lagvih držano, dok dospije da se u staklenke pretočiti ima, to se dakako nemože obćenitim pravilom izreći, jer visi o tom, kakovo je vino, kakovo posudje, kakova pivnica i kako se s njim barać. To će dakle uman vinar znati mnogimi pokusi prema svojim mjestnim okolnostim prosuditi. U obće bi se ipak smjelo reći, da je kod nas, u srednje velikih lagvih, za držanje vina u lagvih najkraći rok 3, a najduži 6 godina. Čim su toplije pivnice i čim manji lagvi, tim je ovaj rok kraći tim bo vino prije dozreli.

Odprije su se ponosili veliki vinari orijaškimi sudovi te se još i danas u nekadašnjih gospoštijskih podrumih nahode po 100, 500 i 1000 vjedreni lagvi. Odkad je znanstveno iztraživanje dokazalo važnu službu, što ju zrak kod savršivanja vina obavlja, postadoše golemi sudovi sve riedji te će ih uz racionalno napredovanje vinarstva sasvim nestati. U naprednih vinogradarskih zemljah rabe se danas ponajviše po 10 do 15 viedara veliki lagvi. Prištednja prostora, kojom su se prije golemi sudovi preporučali, pobija se tim, što u manjih lagvih vino prije dozreli — a u ovom pogledu zaslužuje vrieme prednost pred prostorom — jer vrieme je novac, veli praktični Englez. Kad bi izkustvom dokazana istina trebala teoretijskoga razjašnjenja, dalo bi se i to dokazati. Jer viseći dozrievanje vina ob umjerenu pristupu zraka, dozrelit će ono tim prije, čim bolje pojedine česti vina u lagvu dolaze sa zrakom u doticaj. To će pako svatko na prvi mah shvatiti, da 100 viedara u jednom samo sudu čuvana vina nemože na toliko mjesta sa zrakom u doticaj doći, koliko ako je spravljeno u 10 lagava.

* Etudes sur le vin. Par L. M. Pasteur. Paris 1869.

Digitized by Google

Osim toga valja paziti i na sve ono, što bi ulaz zraka zapriečiti ili otegotiti moglo. Tako će n. p. znatno teže zrak do vina dugami probijati, dakle vino kašnje dospievati moći u onom lagvu, koj je s nutar srješem (birsom) pokrit, nego u onom, gdje je ova oborina sastrugana. U ovom pogledu su takodjer bolji lagvi neomašteni, nego bojom namazani. Istina da su lagvi bojadisani dugotrajniji, jer ih se crv niti pljesan tako lako neuhvati; ali budući im šupljice mastilom začepljene, trebat će u njih vino duže vremena nego u neomaštenih dok dozrije.

Tko hoće da mu vino prije dozrije, napunit će ga u novo posudje, jer će se ovdje, budući šupljice još otvorene, brže obavljati gori napomenuti procesi, kojimi se vino usavršuje nego u starih sudovih, kojim su šupljice već češćom porabom barem djelomice zatvorene. — U nas se još boje doduše vino pretakati u nove još nerabljene lagve, jer da dobije po drvu duhu; u Burgundiji pako slievaju mlado vino samo u nove lagve, tek da im brže dozrije. Dakako da se takovi novi lagvi imaju posebnim načinom zaparivati i tako prirediti, da se niti u najfinijem vinu ma niti najmanjega dušca nemože zamietiti. Da se u novih lagvih vino usavršujući procesi brže obavljaju može se najviše po tom suditi, što u njih više prazna prostora ponad vinom postaje, i više se taloga na dno obara, nego u starih lagvih. S toga ćeš nove lagve imati češće zalievati nego stare. Pasteur je pokusi pronašao, da u lagvu od 228 litara na godinu postane prazna prostora blizu $10._5$ litara, dakle preko $5._5\%$.

U novije vrieme počeše vinske sudove zidati i s nutar cementom omazati te se u tom poslu firma L e e m a n n & M e i s t e r kod Zuricha u Švajcarskoj s punim obećanjem svietu oglasila. U oglasu se veli: da je sa željezničkih radnja hrastovo drvo tako poskupilo, da bi već sad u Švajcarskoj za vinske lagve u velikoj neprilici bili, da neimaju još ponešto ugarskoga i slavonskoga hrastova drva u pripravi. U ovakovu slučaju neima dakako druge, nego s pomanjkanja drvena za drugo se posudje pobrinuti; ali da ovakovo neće nikad drveno nadomjestiti moći, može svatko razabrati iz onoga, što dosad navedosmo o dozrievanju vina u drvenu, najpače u hrastovu posudju.

Grmljavina i oluja je li škode ili koriste bilju?

Čudnovate li je naravi taj kisik: k nekojim stvarim ima više srodnosti, t. j. radje se s njimi spoji nego s drugimi. S nekimi stvarmi spoji se ga više, a s drugimi manje.

Zračni kisik raztvara na jednom mjestu obstojeća već tjelesa, na drugom opet mjestu druga stvara. Ovakova srodnost kisika k nekim stvarim visi stranom o njihovoj naravi, a stranom takodjer o toplini.

Ako zrak nije već zasićen drugimi plinovi, spojit će se kisik mnogo prije s istom stvarju, nego bi to učinio u protivnom slučaju; čim je uzduh čišći tim se radje i većom mjerom spaja s jednom te istom stvarju. Olujom i grmljavinom postaje zrak čišćim, te je u njem i tim manje smradnih para, čim više u zraku munjine: munjinom se dakle zrak čisti.

Grmljavinom postaju u zraku s jedne strani nova slučenja, a s druge pako raztvorbe.

Mlieko je osobito jedna od onih stvari, s kojimi se kisik svakom zgodom rado spaja. Kisik se naime u obće rado spaja sa sirovinom (caseinom), našao je gdje ti drago; a buduć da u mlieku ima osobito mnogo sirovine, lako si protumačimo, zašto se tako lako skisa. Hvatajući se toli lako sirovine spoji se kisik najprije s njom, a spojiv se jednom sa sirovinom dadne povoda i daljnjemu raztvaranju mlieka, pretvarajuć mliečni slador u mliečnu kiselinu.

Mliečni slador nepretvara se toli lako kisikom, jer je dokazano, da se raztopljeni mliečni slador i tri nedjelje kisikom netaknut uzdržao; razlog pako tomu, da se u mlieku mliečni slador toli brzo raztvori *je to*, što u njem ima sirovine, koju, kako rečeno, kisik lako raztvori.

Sirovina raztvara se obična vremena veoma lagano, s toga i ostane na običnu vremenu mlieko dugo časa nezgrušano. Čim više ima u zraku čista ili munjinom zahvaćena kisika, tim se ovaj lakše i prije sluči sa sirovinom — tim se dakle i mlieko prije zgruša (presiri).

Obično kisanje mlieka možemo tim pospiešiti, da ga prigrijemo a onda stresemo, da može unj čim više zraka ulaziti.

Takovim brzim okisavanjem poslužimo se onda, kad hoćemo da mlieko na putar stepemo. Ako se brže i više zraka mlieku primieša, ne samo da se maslena zrnca lakše raztvaraju, nego se tim lašnje i od mlieka odlučuju.

Što se pako putar na toplu vremenu teže sluče nije uzrok to, kao da bi se kisik teže s mliekom slučivao, nego to, što su se od topline maslene česti razpustile te mliekom plivaju, dakle nemogu u toplu mlieku stinut. Toj nevolji može se pomoći pustiv komadić leda u mlieku raztopiti.

Kao što se uz grmljavinu mlieko rado kisa, isto tako izložen je uplivu kisika i cviet tako, da se nemože zaploditi. Grmljavina će osobito lako obilatim sokom uzbujalo cvieće omunjenim kisikom osmuditi, jer će mu nježni ali dosti obilati sokovi skisnuti. Skisnuv pako cvieću mezga (sokovi) odpadne mu pelud i

Digitized by Google

plodnica te je plod propao. Mnogi krat su nam voćke prekrasno cvale, a kad tamo osuo se cviet prije nego se plod i zametnuti mogao.

Tuj je kriv sad sniet, sad opet ožega ili druga koja nepogoda, a na grmljavinu i omunjeni kisik nitko niti nesluti. Onaj cviet, koj je prije oluje bio zatvoren, ili koj još nije ploda zametnuo, obično je sačuvan proti pogubnom okisnuću uplivom kisika.

Što pako grmljavina svojim omunjenim kisikom na jednoj strani razori i raztvori, to na drugih stranah mnogostruko nadoknadi. Jer ne samo da se poslje oluje s grmljavinom ciela priroda nekim načinom okriepi i razbistri, nego ima ovako munjinom očišćen zrak i na uspjeh ljetine upliv; jer onih godina, koji se obiljem munjine (grmljavinom) odlikuju, obično se gospodari netuže na ljetinu. Osobito se to opaža na hmelju.

Glasoviti naime francezki gospodar Beethollon je opazio, da zračna munjina osobito povoljno djeluje na hmelj. Kašnje su to opažanjem potvrdjeli u Belgiji i Englezkoj, te danas Englezi imaju u svojih hmeljnicih osovljene visoke željezne motke, s kojimi se druge pod pravim kutem stiču i horizontalno duž polja se pružaju, da tim načinom munjinu iz zraka na hmelj privlače.

Takovi željeznimi motkami nasadjeni hmeljnici vide se takodjer na Veltrus — Jenovskom imanju grofa Chotka te ih nemogu dosta nahvaliti.

Što se ovako kod hmelja s uspjehom opaža, neima dvojbe da djeluje i kod drugoga bilja. — Po ovom dakle razlaganju bila bi čista grmljavina poradi okisivanja nježna cvieta, a navlastito prve dobe, kad se nježni plodci tek zametnu, škodljiva, ali kašnje, pošto se plod ćutljivoj nježnosti odmakne te jačim postane, bivaju grmljavine upravo koristne, jer se očišćenim da tako reknemo, omunjenim kisikom organizam bilja k bujnijemu razvitku kao podražuje. (P-r)

Medjaši med zemljišti na polju.

Sijaset neobradjena zemljišta je dovoljnim znakom, da ga u nas ima više, nego što ga riedko još pučanstvo obradjivati može; ali ima dosta takova zemljišta, koje više s nemarnosti nego s pomanjkanja rukâ radilicâ neobradjeno ostane. Mi za ovaj put imademo pred očima množinu neobradjenih obrova, medja i jaraka, kojimi se zemlje jedna od druge rastavljaju. Ako nam već lošija zemljišta pusta leže, onda bi valjalo paziti da nam se barem od dobrih i zato često obradjivanih ništa neizgubi. Pak ipak koliko takova dobra zemljišta nenalazimo na polju pusta, korovom i grmljem zarasla.

Istina da se za ovakovê obrove i medjaše navadjaju kojekakovi razlozi; jedni vele, da su ovakovi medjasi nuždni da nebude svadja i prepiranja medju susjedi, da su potrebiti za pašu itd. Nu kao što se s jedne strani nemože tajiti, da se medjaši i drugimi znakovi točno označiti mogu, tako će se s druge strani priznati morati, da neobradjene medje izmedju zemalja ipak nisu tolike priepore, nasilja i parnice prepriečile. A i o tom su se već mnogi osvjedočili, da su uzke pruge zemljišta izmedju obradjenih zemalja veoma nespretni pašnici te su tolikim škodam dali povoda.

Da i nenapominjemo štete, što ju gospodar ima s toga, što mu od godine do godine ovdje komadić, ondje drugi neobradjen i nenasijan ostane, dosta je napomenuti, da su ovakovi neobradjeni medjaši gnjezdo i plodište gospodarstvu poškodna živinstva i bilinstva.

Ako se kukci i kote takodjer u obradjivanoj zemlji, to je ipak nedvojbeno, da im množina ličinaka pogine stranom pticami, koje ih za plugom i branom, dakle na obradjivanoj zemlji pobiru, stranom nepogodom vremena, kojim se prevraćanjem zemlje izlože. Ona pako gamad, koja se u rastućem na medjaših korovu i grmlju koti, može se mirno razplodjivati te se s gnjezda poljem razilaziti. Mišem neima povoljnijega legla i utočišta, nego što su ovakove neobradjene pruge zemljišta. Sav gad i smrad nahodi u ovakovih neobradjenih okrajcih utočišta, samo ako se koja koristna zmija nutar zavuče, nebi li kojega miša uvriebala, ona jedina argusovim očima izmaknuti neće.

A šta tek da reknemo o tolikom draču i korovu koj se upravo s ovakovih medjaša obradjenom zemljom širi!

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Koliko vina daje Hrvatska i Slavonija. Kako K. Ciraki iz Požege „Weinlaubi“ javlja, izvadja Hrvatska i Slavonija „po službenih statističkih datih“, izključiv krajinu, 1,216.731 viedara vina. Cirakova statistička data mora da su nepouzdana, a sva je prilika da ih je vadio iz najnovijih ugarskih podataka. Ugarski statistici preuzeše od hažkoga i petrogradskoga statističkoga kongresa zadatak, da sastave statistiku austrijsko-ugarskoga vinstva; ali nam se čini, da nisu udarili pouzdanim putem. Sastaviše naime na arku papira veoma potankâ pitanja o vinogradarstvu i vinarstvu, koja su se putem političkih oblasti imala izpuniti. Da znaš, kako su se ta pitanja točno izpunjavala — barem u nas, a težko da je i drugdje bolje bilo! Velik, možda veći diel naših vinara, sluteći iza ovakovih pitanja povećanje poreza, bio je jako oprezan odgovarajući na pitanje: koliko viedara vina na godinu dobiva. Tako je valjda izišao statistički izkaz vinstva, što ga gosp. Ciraki bečkoj „Weinlaubi“ prijavi. Bilo bi to zbilja žalostno, kad bi Hrvatska i Slavonija ma i bez Krajine samo 1 milion i koju stotisuću viedara vina dala. — Dopustiti ćemo, da i dr. Matković god. 1864, napisav stastiku naše zemlje za domaću izložbu, nije imao posve pouzdanih statis-

Digitized by Google

tičkih data, kad je vinstvo Hrvatske i Slavonije s krajinom stavio sa 4,170.000, a bez Krajine sa 3,900.000 viedara; ali da Cirakova data nisu niti vjerojatna, možeš se iz katastra osvjedočiti. Po najnovijem statističkom djelu dra. Matkovića * za koje pisac uze podatke iz katastra, ima Hrvatska i Slavonija (bez Krajine) 113.052 rali vinograda, na kojih se producira vina na godinu 3 miliona viedara. Da ovaj broj nije previsoko udaren, može se s toga razabrati, što po ovom računu dolazi na jednu ral samo 26½ viedra, dočim se u Hrvatskoj i Slavoniji može bez najmanjega pretjeranja odsjekom uzeti na ral vinograda barem 30 viedara, te bi tako 113.052 rali dalo barem 3,391.560 viedara. Mi smo ovo samo zato naveli, da se vidi, koliko su pouzdani Cirakovi statistički podatci o hrvatsko-slavonskom vinstvu. T.

Nj. veličanstvo u hrvatskoj izložbi u Beču. Kako javlja „Obzor" bijaše na 5. o. mj. njeg. veličanstvo car u prostorijah hrvatskog industrijalnoga odsjeka te se dostojao osobito povoljno izjaviti o Pokornovih likerih. Šteta što je g. Pokorny upravo ono vrieme bio u Zagrebu.

Medjunarodni šumarsko-ratarski kongres, koj se ima mjeseca rujna o. god. u Beču sastati, pretresivat će pitanja: o zaštiti ptica; 2) zajedničkom razpravljunju statistike; 3) o medjunarodnom ustanovljenju pokusa u ratarstvu i šumarstvu; 4) o zajedničkom čuvanju šuma. — Druga pitanja očekuju se od različitih vlada. Od Austrije učestvovat će na kongresu prvi strukovnjaci gospodarstva; od drugih pako zemalja doći će za Belgiju nadzornik ratarstva Le Clerc, za Rusku državni savjetnik Veszniakov, ravnatelj ratarstva u popečiteljstvu, za Italiju St. Jacini, glasoviti statistik i agrolog, za Njemačku grof Maltzahn, za Švajcersku J. Weber. Druge zemlje će svoje zastupnike naknadno imenovati.

Dalmatinska vina na izložbi. U iztočnoj dvorani za poljedjelstvo izložilo je prvo dalmatinsko vinarsko družtvo razne vrsti vina. Družtvo je utemeljeno 1871. godine te je već dotle uznapredovalo, da misli izdati novu svotu akcija. Družtvo gradi ove godine velike pivnice, da bude imalo prilike u veliko pravo racionalno pripravljati vino na izvoz. Družtvo je dobavilo iz Bordeuxa vriedna vinara Aristida Vigneana, a pod njegovom upravom moći će u brzo mnogo vina izvažati za razmjerno jeftinu cienu. (N. N.)

Polaz ratarskih porotnika bečke izložbe na Švarcenbergovo imanje Třebonj. Švarcenbergova gospodarstva su u Českoj isto tako na glasu kao što i Horsky-eva, osobito se može takovo uzor-gospodarstvo vidjeti na velikoj gospoštiji Třebonj (Wittingau). Pozvav knez Švarcenberg porotnike na svoje imanje, odredilo je glavno izložbeno ravnateljstvo polaz onamo za 7. o. mj. Osim poljodjelstva vidjet će se ondje veliki ribnjaci, parni mlinovi, goleme pivare, pekarije, različiti strojevi, a navlastito bogati arhivi kneževske kuće.

Gubitak rogate marhe uslied kuge u Ugarskoj. Dosad se cieni gubitak kugom poginule marhe u Ugarskoj na 10.₃% svega kolikoga marvinstva.

Uspjeh ovogodišnje žetve. Kako se danas već nagadjati može, bit će žetva ciele naše monarkije srednje ruke.

— Iz Ruske naproti tomu, poimence iz zapadnih i južnih strana, gdje se žitarstvo u veliko goji, dolaze veoma povoljne viesti, po kojih bi žetva bila obilata.

Manjak bečke izložbe. 17 miliona for., koji su rajhsratom za izložbu dopitani, već je ne samo potrošeno, nego još ima velikih računa o kašnjih dogradnjah, koje se imadu naknadno namiriti. Ako se ovi zaostali računi pak još i to na um uzme, da se ima još priračunati golema uprava izložbe za 4 mjeseca, onda se može pomisliti na veliki manjak, koj financijalno ministarstvo čeka. Sad se već sve većma uvidja, da je svietska bečka izložba gotovo fiasko načinila.

Proti žitnoj hrdji. Neki gospodar iz Amerike baveći se ovaj put u Ugarskoj preporuča, da se hrdjom zahvaćeno žito nekoliko dana prije podpune zrelosti požanje. On veli da je ovu bolest u svojoj domovini često motrio, da se samo tim predusresti moglo velikoj šteti, koju inače hrdja na žitu zrokuje.

Knjiga o komasaciji zemalja na bečkoj izložbi. Odsječni savjetnik u ministarstvu poljodjelstva Peyrer napisao je važno djelo o komasaciji zemalja, kojim pomoću priloženih zemljovida pokazuje, kako se dobra tako komasirati mogu, da se prihod na visoki stepen dotjerati može. Ovo djelo je u Beču izloženo te zaslužuje pozornost gospodara.

Ob uspjehu svilarstva u Italiji dolaze nepovoljni glasovi, s nepovoljna naime proljeća postradali su na mnogih mjestih svilci tako, da se u obće slabu privredku nadati.

Žetva u Americi bit će ljetos veoma plodna, jer kako se londonskomu „Timesu" brzojavom poručuje, sjeverne će amerikanske države same do 250 milijuna merova žita pospraviti.

Divna svinja na bečkoj izložbi. Za bečku izložbu bi prijavljena neobične težine svinja; ali od debljine nije mogla izložena biti, nego su ju morali u velikoj bečkoj sajmovnici zaklati. Razpravljena težala je više od devet centa.

Plug i top u jednom. U zadnjem indijansko-američkom ratu postradaše od biesnih Indijanaca najviše oni Amerikanci, koji daleko od napučenih gradova svoja polja obradjuju. Da se tomu u buduće predusretne izumiše dva Amerikanca plug, koj je ujedno top — željezni gredalj je naime šupalj te tako uredjen da se može drobnijimi taneti, čavli ili takodjer kamenjem nabiti. Kako se dakle indijanski čopori približe skine se s nabita gredlja kapa, nadigne se te okrenuv ga proti neprijatelju opali se — a indijanci bježi. Ovaj „plugotop" je dosta jak da 20—30 puščanih taneta po 300 koraka s potrebitom silom baci.

Ciena žitu.

Varaždin 3. srpnja 1873. Pšenica 80 funt. po for. 6.65. Raž 70 fnt. po for. 3.90. Ječam 60 fnt. po for. 2.80. Kukuruz 80 fnt. po for. 4.20. Smies po for. 4.05. Pasulj po for. 3.65. Heljda po for. 4.40. Sieno po for. 1.

Beč 5. srpnja. Pšenica, ugarska u Beču 86 funt. po for. 8.20 car. cnta. — Raž, slovačka u Floridsdorfu 82 fnt. po for. 5.80 beč. mjerov. — Zob, ugarska u Beču 48—52 funt. po for. 2.15 do 2.40 beč. mjerov; ugarska u Beču 52 funt. po for. 2.55 beč. mjerov; ugarska u Beču 48 do 52 funt. po for. 4.46—4.70 beč. cnta.

---

* Hrvatska i Slavonija u svojih fizičnih i duševnih odnošajih. (Za bečku izložbu) 1873.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 29. U Zagrebu 17. srpnja 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Hora se primiče da se voćkam gnoji.

Kad bi čovjek sudio po cvietu, koj se s pramaljeća na voćkah pokaže, nebi znao kamo će s tolikim voćem, koje će mu onako obilato cvatuće voćke donieti. Tako to bijaše i minuloga proljeća, a jedva projde mjesec dana iza kako su voćke ocvale, poodpadalo još i ono voća, što se ga bilo zametnulo. Što je tomu uzrok, nemožemo za stalno kazati. Jedni kažu da je cvietu naškodio jug, drugi da je mrzao sjever; ali ipak su voćke tvojega susjeda tik tvojega voćknjaka dobrano *poniele, dočim* su tvoje prazne. Jedne i druge su pod istim nebom, istim vjetrom izložene, pak ipak tolika razlika. Sva je dakle prilika, da uzrok leži u tom, što jedne imaju više hrane nego druge.

Šljive su ove godine bile preliepo poniele, ali su ih dvie trećine okilavile i propale. Ako onoj preostaloj trećini još nešto nahudi vrućina ili vjetar, eno drveća *bez* ploda. Ali, reći ćeš, kilavost je bolest šljiva, kojoj se nemože predusresti. Kilavost šljiva nedolazi od kakova sitna kukca, koj da bi mladi plod napiknuo te bi onda od toga postao onaj bielo-žutkasti rozčić, kojim se plod pretvorio. Mlada ploda uhvati se neka sićušna gljivica (exoascus pruni), koj ga sve većma oplete te ga u daljnjem razvitku zaduši. Čim je slabije drvo, tim je slabiji plod, a tim se ga lašnje nametnica gljiva i svaka druga nevolja prihvati, dočim se plod na krepku drvu takovim nevoljam lako otme. Za primjer budi ovdje napomenut šljivik g. župnika Drag. Stražimira. Dočim *su naime* šljive okol na okolo od kilavosti poodpadale, *stajahu* njegove pune liepa zelena ploda, te si na njih mogao opaziti gdjekojega kilavoga ploda. Gosp. Str. to punim pravom pripisuje toj okolnosti, što su njegove šljive već dvie godine uzastopce gnojnicom zalievane. Što se kod šljive obistinjuje, pokazat će se s istoga razloga i kod drugih voćaka. Valja pokušati.

U tom su se izkusni voćari već odavna složili da je za gnojenje voćaka najzgodnije doba koncem srpnja do polovice kolovoza. Tom dobom počme drugo kolanje mezgre te se i pupljе za buduću godinu zameće i razvija. Kako se jesen koncu primiče, onda je već plodonosni pup dorasao te samo čeka proljetna sunca da pukne. Ako dakle s jeseni ili pramaljeća gnojiš, nećeš već plod za istu godinu pomnožiti. S toga valja gnojiti napomenutih mjeseci, kad se novo puplje zameće.

Voćkam se gnoji najuspješnije onakovim gnojem, koj žilje umah upijati i ostalim organom privadjati može, a takov gnoj je najbolji tekući, dakle gnojnica. Gdjekoji gospodari napuste gnojnicu naprosto samo u šljivik, misleći da je tim sve učinjeno; ali kad bi pomislili, da ovako opušćena gnojnica samo površinom projde, gdje korovu zagnoji, dočim se drugi dio zrakom raztvori, a do voćkina žilja nedojde upravo ništa, ili tako neznatna čestica, da se to na drvu jedva poznati može.

Tko hoće da mu voćke od gnojnice koristi imaju, treba da na okol stabla onako na daleko, kako od prilike granje dosiže, po tri do četiri palca duboko zemlju odkapa, ponešto ju prorahli gnojnicom zalije i pošto ju je zemlja upila, opet zabaca izkopanom zemljom. — Da si radnje prištede, običavaju gospodari okolo stabla samo oširoke rupe uvrtati te ih gnojnicom zalijati. Ovo je svakako za mnogo bolji postupak od onoga prvoga, gdje se gnojnica voćnjakom samo naprosto napusti, te će svakako od ovakova gnojenja biti koristi; ali se neće polučit onoliko koristi, koliko okopanjem voćaka.

Hora je pred vratima tko dakle ima sredstva neka ju nepropusti, da nebi voćkam nagnojio.

Kako da se kopaju grabe za otjecanje vode.

Kao što u cieloj prirodi tako navlastito u poljodjeļstvu igra voda veliku i važnu ulogu: ako je ima u zemljištu odviše, u zalud ti svi napori, od nje će

Digitized by Google

ti se žilje prepuniti tako, da je kolanje životonosnoj hrani zapriečeno; ako je premalo, opet po gospodara naopako, nemože se hranivo raztapati, a neraztopljeno nemože cjevčicami uzlaziti. S toga i treba da bude sve gospodarovo nastojanje onamo napereno, kako bi svojim zemljištem mogao osigurati uviek srednju mjeru vode izmedju odviše i premalo. Razumije se, da ovdje može govora biti samo ob onakovih slučajih, gdje čovjek umjetno svojim radom može tomu pripomoći. A u istinu ima toliko i toliko slučaja, gdje bi čovjek zemljište od suvišne vode mogao osloboditi, a drugdje mu opet proti suši pomoći.

Zemljišta nam stradaju na dva načina od prekomirne vode: ili je naime voda ozgor na površini, ili je pako ozdol pod površinom zemljišta. Ostaviv ovaj drugi slučaj za drugo razmatranje, zaustavit ćemo se ovaj put samo kod ozgornje vode i osvrnuti se na glavni način, kako se je zemljište riešiti može, na otvorene grabe.

Grabe su tako očevidan, već gotovo samom prirodom pokazan put, kojim se suvišna voda sa zemalja ociedja, da ovaj način osušivanja zemljišta nalazimo u najstarije, ali i u naše doba kod svih gospodara, bili oni napredni ili se držali još primitivnih nazora. Ali ipak su i grabe, premda same u sebi veoma prosta opušćala vode, različitim načinom kopane i uzdržavane.

Budući grabam taj zadatak, da sa zemljišta vodu odvadjaju, treba ne samo da su na najnižih položajih izkopane, nego da su i svojim padom tako prema jednoj strani naklonjene, da voda lako i s mjesta otjeca. Koliko li neima graba, koje su, jer proti hidrostatičkim zakonom izkopane, većim dielom ljeta vodom napunjene. Ovakovim načinom odveo si s jedne ili više strana zemljišta vodu, ali si ju priveo drugomu kraju, gdje će se njom zemljište tim više upijati, čim duže ondje leži. Čovjek nebi mislio, kako si voda, ako je na istom mjestu mnogo ima, svojim tlakom može put i kroz najgušću zemlju probijati. Tako će ti ona iz grabe, ako u njoj dugo vremena leži, malo po malo nešto podrovati nešto probušiti stiene, koje ju od zemljišta rastavljaju, i postat će ti vlažno, gdje prije suvišnoj vlazi nebijaše traga.

Kadšto bi čovjek, da uzmogne vodu do kraja odvesti, morao da prekopa kakovu gričinu ili glavicu, o koju se graba oslanja. Ali misleći da je to dovoljno, što je s gornjih strana vodu simo sciedio, nebrini se za daljnji otok. S toga one nepovoljne posljedice, koje bi bio mogao malim trudom ukloniti.

Drugo je pravilo, kojega ti se valja držati, ako hoćeš da od graba korist imaš, da budu po više krat čišćene. Grabe, u kojih sveudilj voda leži, ne samo da neodgovaraju svrsi, zašto su izkopane, nego imadu još i drugih nepovoljnih posljedice: one su sjedište svakojake povodne gamadi, vrelo tolikih škodljivih mijazma, a uz to plodište toliko škodljiva ili barem dosadna korova. Pa koliko bi se dobilo mulja, izvrstna gnoja, kad bi se grabe češće čistile, a mulj ili umah zemljištem razvažao, ili što je još bolje, svažao na kup s drugim blatom, ruševinom, smetom, da se od njega načini toli hvaljeni miešanac-gnoj. Onoga nećeš moći uračunati medju umne i napredne gospodare, koj neima na svojem dvorištu kupa za miešanac gnoj, a neima valjanijega gnoja miešanca nego što je onaj, u kojem ima ponajviše blata i mulja iz grabe i mlaka. Jer mulj, budući u njem toliko biljevnoga i živinskoga truleža, već je sam po sebi dobar gnoj, a kakov tek onda, ako se s drugimi primjesi na kupu izpremieša. A takov gnoj odnaša bez koristi voda, koja prvom olujom grabe napuni. — Da se ukloni šteta, koju bi dugostojeća voda u grabah zemljištu nanašala, dočim bi ju ovo, kako već rečeno, upijalo, a s druge strane da se pridrži nanošeni mulj, običavaju napredni gospodari svoje grabe tako udesiti, da se mogu zatvarati i otvarati, dakle su nekim načinom oplavnice. U vrieme oluje i kiše su zatvorene i ostanu tako dugo, dok misliš, da se je prinesena zemlja i naplavina na dno slegla, pa onda se opuste, a naplavina se u zgodno vrieme izmeće i svozi, kako rečeno, na zemljište ili na kup miešanca gnoja.

Pod svrhu nemože nam se na ino, a da pozornost naših gospodara nesvrnemo na jednu okolnost, koja je kod kopanja grabe od znatne važnosti.

Dosad vidimo kako se u nas kopaju duboke grabe sa strmo, gotovo osovno (okomno) odsječenimi stranami; s jedne i druge, ili barem s jedne strane nabaca se izkopana zemlja poput visoka bedema, iz kojega još vire razimice položeni zaoštreni kolci. S ovako izkopanimi grabami htjede gospodar da dvie koristi spoji: da mu njimi voda sa zemljišta otječe, a onda da mu budu ogradom proti marhi, kojoj oštri kolci u preskakivanju prieče. Mislimo da netreba da na široko razlažemo, da ovakove ograde u obće više štete nego koristi čine, u najboljem slučaju nipošto se nepoluči njimi ono, što se mislilo. Ako pako pomisliš, da se iza ovakovih nasipa na zemljištu voda sakuplja, a odtjecati nemože, da u visoku nasipu sijaset zemlje leži, koja bi se mogla zemljištem razbacati i njim jame i ponikne zatrpati, ili bi se mogla za miešanac gnoj upotriebiti; ako nadalje na um uzmeš, da se u ove većim djelom neobdjelavane nasipe ponamjesti toliko gamadi, razplodi svakojakoga drača i korova: onda ćeš uvidjeti, da je spretniji način, kako napredni gospodari danas grabe kopati dadu.

Novije naime doba kopaju se grabe ponikvaste, t. j. tako, da se izkopaju doduše tako duboko, da voda može oda svuda nutar pritjecati i opet otjecati, ali im strane nisu strme nego poput ponikve tako spuštene, da se s dna grabe do vrhunca malo po malo dižu te

Digitized by Google

bi čovjek s manje natovarenimi koli mogao preko njih proći.

Ako se ovakove ponikvaste grabe od vremena do vremena pročiste, one će s većim uspjehom zamieniti dosadanje strme grabe, s toga se nemogu dosta preporučiti.

Kukuruz kralj Filip.

Prošle godine javismo u br. 33 našega po srbskom gospodarskom listu „Težaku“, da se pokusa radi u Srbiji počeo gojiti kukuruz nove vrsti „kralj Filip“. Srbsko ministarstvo za poljodjelstvo nastoji svojski o tom, da se u kneževini ratarstvo digne te s toga i naruča nove vrsti bilja, da se njim pokusi čini, nebi li ondje prema koristi naroda uspjelo. Tako je to učinilo i s ovim kukuruzom. Nam se i ove godine čini zgodno, da svojim čitaocem saobćimo izvještaj što ga i opet gori napomenuti list „Težak“ o novom kukuruzu napisa.

Crvenkasti kukuruz kralj Filip nazvani, doneo je iz Francuske u Srbiju 1865 god. patriotični i nikad nezaboravljeni, blaženo-počivši Milivoje P. Blaznavac, i to samo za jednu litru, pa je zasijan na zemljištu topčiderskom, a i ja sam, nekoliko zrna u mojoj bašti, kao nešto novo i ljubopitstva radi, posejao 20. Aprila 1865. *godine*, kada sam i našeg domaćeg kukuruza od *dve vrste po* nešto malo u zemlju bacio, ali odvojeno svaki za sebe. Sve ove tri vrste kukuruza nikle su u jedno vrieme i dobro su napredovale, no u rastenju pokazalo se da su stabljike u našeg kukuruza nešto jače nego u kralja Filipa, pri svem tom što je zemlja podjednaka bila, u kojoj su posijani. Ali na jedanput primietim, da je kralj Filip počeo klasati i zaperke puštati, dok kod naših kukuruza nije od toga ni traga bilo. Za ovim u drugoj polovini mjeseca Junija bio je kralj Filip već za kuvanje i pečenje, a koncem Julija sasvim zreo. Na protiv pak ovoga, naše obe vrste kukuruza dospjele su na mjesec dana docnije. Ovakav rezultat pokazao se i u Topčideru, za to su ovaj novi kukuruz počeli neki iskati, da ga po malo u baštah radi purenjaka zasjevaju, a ozbiljnu pažnju na njega nije niko obraćao, dok nije društvo za poljsku privredu ustanovljeno.

Ovaj kukuruz opisan je u djelu gosp. Radića „sve o kukuruzu“, koje je društvo nagradilo i pečatalo, (a i slika se njegova nalazi pod brojem 2. tablica I). No pošto se je društvo opitom uvjerilo, da će koristno biti razmnožiti ga, ono ga je počelo razmnožavati, po nešto malo članovom svojim šiljati, pa ga je i na prvi izlog u Kragujevcu 1870 god. državanom, donelo, i tom prilikom pojedinim težacimi davalo radi zasijavanja. I pošto su se mlogi lično uvjerili, da ovaj kukuruz mlogo ranije sazrieva nego naš, i da dobro rodi, mlogi su gospodari zahtievali, da im se za sjeme pošle, a u okrugu kragujevačkom molio je narod i komisiju, koja je tamo, usljed poplave 1871. god. dogodivše se, poslana bila, da mu vlada od ovog kukuruza za sjeme što više pošlje. Društvo za poljsku privredu činilo je šta treba šiljući pojedinim ljudem ovog sjemena, a g. ministar financije razaslao je u proljeće 1872. godine preko načalstva, osobito kragujevačkog i užičkog, više stotina oka, te je narodu bezplatno za sjeme razdat. Od ovog sjemena proizveden je u mlogih okruzih, osobito u čačanskom, tako liep kukuruz, da su neki proizvodjači i nagrade od društva dobili na izlogu 1872 god. državanom.

Dobra svojstva ovog kukuruza opisana su u rečenom djelu „sve o kukuruzu“; no ovdi napomenuti moram, da ovaj kukuruz, u slučaju poplave ili tuče, može se posijati i Julija mjeseca, pa će ipak sazrieti, ako iole ugodna jesen bude. Ovo što sam rekao potvrdilo je iskustvo, jer je 1872. god. u zavedenju ekonomije topčiderske dva put sazrio. Prvi je put posijan u Aprilu i sazrio je u Juliju mjesecu; pa je od ovog prvog ploda odma posijan drugi put, a obran je, kao sasvim zrio, u Oktobru. Od ovog drugog roda nalazi se jedan korjen u zbirci društva za poljsku privredu.

Usljed strašne poplave, dogodivše se u Juniju mjesecu 1871. godine narod je iz više okruga tražio sjeme od ranog kukuruza i pasulja, koji bi i docno posijani mogli dospjeti i roda donieti. No kako ni društvo za poljsku privredu, a ni vlada nije imala takovog sjemena, to je g. ministar financije, da bi se bar za buduće takovog sjemena imalo, 12. Avgusta iste godine zahtievao od društva za poljsku privredu, da mu izjavi svoje mišlenje: koji su to usjevi, koji za svoje prispievanje manje vremena potrebuju, nego naši obični usjevi? I za kakve je uslove vezano uspievanje takovih usjeva kao i bili se oni mogli svuda u zemlji našoj kao takovi preporučiti? Na ovo je društvo medju ostalim odgovorilo: da treba za gornju celj imati poviše sjemena od ranih kukuruza „kralj Filip“ (crvenkast i bieli) i „tirolski činkvantino“ nazvanih.

Kako smo pak već imali sjemena od crvenkastog kukuruza „kralj Filip“ i ovo je razaslato, kao što je napried rečeno, to je g. ministar (a i društvo radi opita i uvjerenja) nabavio nekoliko centi bielog „kralja Filipa“ i „tirolskog činkvantina“, i naredio te su ovi kukuruzi u proljeće 1872. god. zasijani na državnom zemljištu u Topčideru i Ljubičevu da se dobije sjemena. U isto vrieme poslano je po nešto i nekim okružnim načelničtvom, da ga pojedinim na zasijavanje razdadu i izvještaj u svoje vrieme o uspievanju podnesu, davši im uputbu, na šta se ima paziti pri ovih usjevih i njivom napredovanju i kako izvještaje treba sastaviti. — Ali kako proljeće, a i ljeto prošle godine nije bilo ugodno za usjeve u obšte tako i ovi kukuruzi

Digitized by Google

nisu očekivani dobar napredak pokazali, koje se iz izvještaja načelničtva vidi. No u obšte uzeto, pokazalo se, da su i ove dvie vrste kukuruza rane i da od prilike za onoliko vremena sazrievaju, kao i crvenkast „kralj Filip". Ovo se potvrdjuje tim, što su i ovi kukuruzi 1872. god. dvaput u Topčideru sijani i podpuno sazreli, kao što je i o crvenkastom „kralj Filip" rečeno. Odnosno na sladost ovih kukuruza činjena su praktična sravnjenja sa našim kukuruzom, pri čemu se pokazalo: da je crvenkast i bieli „kralj Filip" jednak u slasti sa našim običnim kukuruzom, a „tirolski činkvantino", da je i od jednih i od drugih sladji.

Da bi se pak podpuno uvjerili, da li će i ove dvie vrste kukuruza kod nas dobro uspievati, dobro radjati i koliko vremena za sazrievanje trebati, gosp. ministar financije učinio je šta treba, da se one i ovog proljeća zasiju u Topčideru i Ljubičevu, a i društvo za poljsku privredu produžilo je činiti opite sa istim, pa će rezultate u svoje vrieme našem svetu sredstvom „Težaka" obznaniti. (Težak).

GLASONOŠA.

Službene viesti.

O g l a s.

Prvim kolovoza t. g. imadu se na ratarnici kr. šumarsko-gospodarskoga učilišta u Križevcih na trošak političke uprave popuniti četvera pitomačka mjesta.

Tečaj traje tri godine. Učenici obskrbljivati će se u zavodu svimi potriebštinami u smislu postojećih pravilah i naredabah.

Za upitna četiri mjesta mogu se pod dolje naznačenimi uvjeti natjecati mladići iz ciele gradjanske Hrvatske i Slavonije.

Natjecatelji za ova mjesta imadu vjerodostojno dokazati;

1. krstnim listom, da su navršili 16. godinu;
2. izvadkom iz gruntovnice, da spadaju k seljačkomu stališu, i koliko vlastita, odnosno zadružna imutka posjeduju;
3. školskom svjedočbom, da su dobrim uspjehom svršili pučku učionu;
4. liečničkom svjedočbom, da su zdrava i čvrsta tiela te da su jim uciepljene boginje, ili da su takove naravnim načinom preboljeli;
5. očitovanjem zadruge, ili, gdje ove neima, roditeljah, da privoljuju k trogodišnjemu boravljenju pitomca na ratarnici.

Molbenice, ovimi dokazi podkriepljene, imadu roditelji ili skrbnici moliteljah putem dotičnih kot. oblastih ovoj zemalj. vladi do 26. srpnja t. g. podnieti.

Od kr. dalmatinsko-hrvatsko-slavonske zemaljske vlade, odjela za poslove unutarnje.

U Zagrebu dne 7. srpnja 1873.

V a k a n o v i ć v. r.

Gospodarske viesti.

Tuča. Već dosad nadkrilila je ova godina prijašnje tučom tako, da se ova nevolja može nazvati gotovo obćenitom elementarnom nesrećom. Na samo Margaretinje počinila je znatnu štetu oko Zagreba, ali mnogo veću u Zagorju jer čujemo da su neki priedjeli hametom potučeni. Istoga dana da je i Štajerska oko Brežaca potučena.

Osipavanje grožđja je druga nevolja, na koju se tuže. Ponešto se tim tiešimo, što osipavanje neizostane nijedne godine, jer se grožđje kao što i voće pročišćuje. Samo se valja čuvati da gdjekoji gospodari osipavanju sami nepomognu; s toga se za trajuće žege neka okane svake radnje u trsju, navlastito prevezivanja i prekapanja. Takove radnje poduzimlju se uviek poslje obilatije kiše.

Svinje sriemske pasmine na bečkoj izložbi. Od domaćih vrsti povukle su na bečkoj izložbi, kako „Wiener lndw. Ztg." piše, najviše pozornosti svinje sriemske pasmine, što ih je gosp. P f e i f f e r iz Šopruna izložio. Tri svinje težale su po 655, 676 i 688 funta, a bijahu stare po 3 godine. — To se razumije, da ove pasmine broje medju magjarske.

Pokusi s ratarskimi strojevi na izložbi. Kako točan red vlada na bečkoj izložbi pokaza već toliko slučaja, neka pokaže još i ovaj. Kao što je poznato bili su za 7. srpnja urečeni pokusi sa ratarskimi strojevi u L e o p o l d s d o r f u. Ali su upravljatelji zaboravili, da je taj isti dan urečeno da porotnici posiete veliko gospodarstvo kneza Švarcenberga u Třebonju. Još za vremena dakle biše pokusi premješteni na 5. srpnja. Došavši ljudi onamo saznadoše, da su isti pokusi odgodjeni na 9. istoga mjeseca. Ali nedržeći niti taj rok za istinit, da nisu niti onda ljudi došli. „Kukavnijega i aranžera nedostojnijega natjecanja — veli „W. lndw. Ztg." — nije još u Austriji bilo."

Žetva u Americi nadkrilit će, kako od onud viesti dolaze, daleko lanjsku.

Divlja metvica proti štakorom. Neki amerikanski gospodar javlja, da su mu štakori toliko štete u žitnici činili, da si nije znao pomoći. Slučajno sahranjena su bila medju drugu pšenicu dva voza takove, u kojoj bijaše mnogo metvice i s mjesta izčeznuše štakori, od poslje pometao je svuda po svojih hambarih divlje metvice (wilde pfefferminze) i štakora nesta.

Ciena žitu.

B e č 11. srpnja. Pšenica, mošonjska u Mošonju 84 funt. po for. 7.25 car. cnta.; mošonjska u Mošonju 87 funt. po for. 7.75 car. cnta.; novo-zamečka u Fišamentu 88 funt. po for. 7.75 car. cnta. — Raž, moravska u Floridsdorfu 80 fnt. po for. 5.10 beč. mjerov.; ruska u Beču 80 funt. po for. 4.57 beč. mjerov. — Zob, ugarska u Beču 48—52. funt. po for. 2·4 do 2.36 beč. mjerov; ugarska u Beču 52 funt. po for. 2.48 beč. mjerov.; ugarska u Beču 48—52 funt. po for. 4.24. do 4.54 beč. mjerov.

Izdaje h r v a t s k o - s l a v o n s k o g o s p o d a r s k o d r u ž t v o; — tiska D r a g u t i n A l b r e c h t.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 30. U Zagrebu

24. srpnja 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Bolest žutenica na čokoću.

Često puti opaziš na čokoću da mu lišće iza cvatnje počme žutjeti, venuti i odpadati. Neima vinograda gdje nebi našao gdješto žuta lišća; ali ako takovo lišće tako mah preotme, da je oko istoga mjesta velik dio čokoća lišćem ožutio, onda je to već bolest žutenica kojoj treba uzroke i liekove tražiti.

Minule godine opisasmo palež vinograda, koj takodjer sa žućenjem lista počme; ali ovo lišće počme se s okrajaka frkata te se napokon posuši i tek kašnje s čokota opadne. Od žutenice bolestno lišće je svedilj *bliedo*-žuto te neima onih smedjih mrlja i smotanih okrajaka, kako se u paleža opaža. Palež dakle i žutenicu možeš lako razlučiti, premda ima slučaja, gdje žutenica prelazi u palež. Jednoj i drugoj bolesti krivo je pomanjkanje hrane: ondje naime nemože hrana čokotom, jer neima dovoljno vode, a ovdje jer je ima odviše.

Žutenica dakle dolazi kod vinograda od prekomjerne vlage.

Kod gdjekojih vinograda povraća se žutenica češće, to je znakom, da uzrok leži u zemlji. Ako si vinograd nasadio na težku i sabitu tlu, i nisi ga rigolao, onda će vlaga samo donekle u zemlju probijati te će se obustaviti morati ondje, gdje obradjivano tlo prestaje. Suhih godina će iz ovako plitka zemljišta vlaga umah izhlapiti te će se onda lišća najprije žutenica uhvatiti, a kašnje će se pretvoriti paležem.

Mokrih pako godina imati će vinograd neprestano *odviše* vlage; jer nemogući kišnica duboko probijati, podlievati će čokotovo korienje, ovo će se vodom presititi tako, da neće biti kadro da čokotu drugu hranu privadja.

Ali ima i takovih zemljišta, koja su pogledom na kemijske sastavine i fizikalna svojstva posve prikladna za vinograd, a ono ćeš ipak opaziti, da je čokoće velikim dielom od žutenice bolestno.

Kad bi takov vinograd duboko prekopao, našao bi u njem vrela, koja su u zemlji bila već onda kad si ju za vinograd priredjivao, ali ih nisi opazio. Ali je takodjer moguće, da su takova vrela kojim drugim načinom tek kašnje postala. Da takovi vodeni izvori mogu i kašnje postati dokazom su nam vinogradi, kojih mnogo ima, gdje se čitavi komadi ozgor prama podanku survu, ili pako u zemlju poniknu. Da je tomu voda kriva, koja si je nekim načinom najedan krat put otvorila, i tim neka mjesta vinograda podrovala, o tom su se, kopajući vinograd, osvjedočili. Tomu netreba da vinograd u nizini leži, jer se to često najde u visoko ležećih vinogradih. Tako dakle može vinograd voda podtjecati gdje nebi ni mislio, a odtale i žutenica, koju si inače nemožeš protumačiti:

U ovih dosad navedenih slučajih ožutjelo je lišće od prekomjerne vlage. A ima još i drugih izvora toj bolesti.

Kad što je žutenici kriva i kemijska sastojina zemljišta; ako naime u njem ima razmjerno odviše alkalijskih soli, može se ovih u vrieme trajne suše odviše raztopiti te će se njimi žilje, a žiljem i ostale česti čokota tako pretrpati, da druga hrana neće moći uzlaziti. Ako je u čokotu odviše raztopljenih alkalijskih soli, neće se onda moći odlučivati potrebita ugljikovina, a možda niti amonijak. Tako se to dogadja n. p. u vinogradih, koji su nasadjani na zemljištu, gdje je razmjerno odviše vapnenjače zemlje, jer se od vapna često puti načine dusičnate (salitrene) soli.

Bilo u ostalom zemljište kakova mu drago kemijskoga sastava, ako je inače jalovo i slabo, u njem će takodjer lišće čokotu ožutjeti. Jer slabo zemljište, ako se negnoji, umah se izcrpi, a kako čokot neima dovoljne hrane, početi će slabiti, od slabosti mu lišće žutjeti, venuti i padati. A kako je čokotu list opao, zapelo mu napredovanje i dozrievanje ploda, budući, kako je poznato, lišće za hranu potrebiti organi.

Na slabu i iztrošenu zemljištu početi će osobito ono čokoće slabiti i žutjeti mu lišće, koje bujno raste

Digitized by Google

te je gusto nasadjeno, zašto? to će svatko pogoditi moći: jer čim je bujnijega uzrasta čokot, tim će trebati više hrane. Na ovo pravilo, mimogred budi rečeno, valjalo bi se takodjer vinogradarom, sadeći nove vinograde, osvrtati.

Dosad navedeni uzroci žutenice leže dakle u samu zemljištu, ali je bolesti uzrok ipak suvišna vlaga. S toga se onim nutrnjim uzrokom može pribrojiti i trajna hladna kiša, jer napokon dolazi od nje isti učinak koj i od napomenutih nutrnjih uzroka.

Ako je gospodar u trag ušao uzrokom bolesti, može joj često i lieka donieti, velimo često, jer ako je bolest učinak obćenite elementarne nepogode, n. p. trajne studene moče, neće se nevolji tako obćeniti liek naći moći. Ali ako uzrok bolesti leži samo u zemljištu, onda nebi težko lieka pronaći.

Ako naime žutobolja postade s toga, što je zemlja odviše gusta i sabita te ju voda nemože probijáti, može se tomu doskočiti dubokim prekapanjem. Suprotivnim pako načinom, ako žutenica dolazi s toga, što je zemlja preplitka te vlaga prebrzo izhlapi, netreba takovih vinograda prekapati, osobito ne sušnih godina, već se samo pliejenjem od drača čistiti mogu.

Dolazili žutenica od zpodnje vode ili izvora što su pod zemljom, neima druge nego da se dreniranjem ili dubokimi priekopi zpodnja voda odvede. — Dolazeći bolest s toga, što čokot neima u zemlji dovoljno hrane, valja osobito lošija zemljišta valjanim gnojem gnojiti. V a l j a n i m g n o j e m razumievamo to, da se n. p. težka mokra zemlja negnoji bujnim stajskim gnojem, nego radje u tu svrhu priredjenim miešancem. Takovoj zemlji je probitačno suha pieska, pepela od kamena uglja ili takodjer sadre ili vapna primiešavati. Samo vapnenjačam zemljam nesmije se dodavati sadre niti vapna, jer je onda nevolja još veća.

Prekomjernoj vlazi, dakle i bolesti žutenici može se na veoma vlažnu zemljištu i tim predusresti da se okapajući vinograd zemlja k pojedinim čokotom tako prikuplja, kak ono se ogrnja kukuruz, jer će se tim voda od čokota ociedjati i lakše izhlapljivati moći.

Zemlja mjesto slame za nastiranje pod marhu.

Misleći o tom, kako bi se čim više dobra gnoja a čim manjim troškom nabaviti moglo, svrnuše gospodari pozornost i na zemlju, kojom bi se mjesto slame životinjam podastirati moglo. Ovo pitanje je danas toli obćenitim postalo, da se u gospodarskih sastancih javno pretresa, a uspjeh takovih pretresivanja je taj, da su već na mnogih mjestih zemljom i nastirati počeli. Ako čovjek stvar dobro prouči, nemože mu se na ino, a da neuvidi da je nastiranje zemljom probitačnije od nastiranja slamom.

Već smo toliko krat o tom razpravljali, kako se slama zhodnim načinom sasječena i sa sienom ili drugom hranom primiešana dade kod marhe za krmu mnogo bolje upotriebiti nego za gnoj. Ali osim toga preporuča se zemlja za nastilj i zato, što podpunije upija najkoristnije to hlapive to tekuće česti gnoja nego što to čini slama. Odvaživ se jednom na to, da slamu u staji zemljom zamieniš, valja ti se za vremena za zemlju pobrinuti.

Kad čovjek vremena dobije, n. p. s jeseni i pramaljeća, ljeti izmedju žetve i košnje, košnje i berbe ide zemlju kući svažat. Gdje kopaš grabe ili jarke, razprostranjuješ pute, ili nalaziš gričine i brežuljke — svuda možeš takovu zemlju odkopati i kući ju svoziti.

Tomu ti može poslužiti svaka zemlja, koja nije pjeskovita ili kamenjem izpremiešana, jer zemlja treba da gnojne tekućine i hlapovine upija te ih upite zadrži, zašto pjeskovita zemlja nevalja. S istoga razloga nevalja voziti mokre zemlje, a navoziv suhe ima se paziti, da se nenamoči, ili zimi da nepremrzne. Zato će se kupovi navožene zemlje preko zime imati konjskim gnojem toliko pokriti, da nepremrznu.

Ako neimaš druge zemlje, možeš je uzeti iz dobre njive, samo ti valja gornju plodnu odkopati, a tek izpod nje nakopati mrtvice te ju nastiranju namieniti, a onda plodnom zemljom izkopana mjesta opet zametati. Toli kod izkapanja koli kod prekapanja, odnosno snašanja u staju valja o tom nastojati, da zemlja nebude jako grudasta.

Imajući tako priredjene zemlje uzme se pod svako odraslo živinče na dan po $1^1/_2$ kub. stopu, što od prilike čini jednu običnu tačku te se pod govedče razaspe a po zemlji nastere se po 3—4 funte slame. Ako se može više slame nastrieti tim bolje, a osobito će probitačno biti, da se s početka više slame po zemlji razbaca. Tako nastirući ostavi se zemlja barem po 4 tjedna u hlievu, pa budué da tim gnoj pod marhom dobrano u vis naraste, razumije se, da gospodar treba da jasle tako udesi, da ih prema potrebi nadignuti i spustiti može, dočim opet gnoj svaki čas tako poravnati treba, da bude pod stražnjim i prednjim nogama od prilike jednako nadebelo. Naši čitaoci će se sjećati, da smo ob ovakovom poravnavanju gnoja te nadizavanju i spuštanju jasala govorili onom zgodom, gdje smo opisivali staje, kakove gradi na svojih imanjih glasoviti gospodar H o r s k y, u kojih ostavlja gnoj dotle, dok ga na polje izvaža.

Ako se gnoj ma z kojega uzroka i nemože tako dugo u hlievu zadržati, imati gospodar ipak znatne koristi od nastiranja sa zemljom, pa makar gnoj samo po 8 dana u staje ostao.

Digitized by Google

Da se najkoristniji dio gnoja, gnojnica sačuva, treba da svaki pomnjiv gospodar sagradi posebnu splavnicu za gnojnicu; uz nastiranje sa zemljom je takova splavnica suvišna, jer zemlja upija mokraću i svu vlagu, tako da upravo ništa neotjeca.

Upijući zemlja mokraću malo po malo neugrije se u hlievu gnoj, dakle ga vrienjem ništa niti neizgine, dočim ga na gnojištu mnogo izhlapi, i nepazeći na to, da ga ozgor mnogo spljesnivi, dočim se ozdó skuri i sagnjije. Upijući razastrta zemlja svu vlagu u se te se ova u dno povlači, stoji marha u hlievu uvíek na suhu, što joj samo zdravlju služi. Nu kad se ovakov u hlievu sa zemljom pomiešani gnoj i na gnojište zbaca, ostat će jošte i ondje više vlažan te će ga tim manje izhlapiti nego u slamnatom gnoju. Istina da bi se zemlja s gnojem mogla pomiešati i na gnojištu te bi se tim i bolje i više gnoja dobilo, ali se na gnojištu neće zemlja nikada tako dobro i točno promešati moći, kako to biva u hlievu. Valja ovdje i to primiefiti, da razastrta zemlja u staji upije ne samo svu vlagu i mokraću, nego i sve plinove, što se budi u gnoju razvijaju, budi iz marhe izlaze, što slama nemože činiti.

Iskusni gospodari, koji ovakim načinom pod svoju marhu zemljom nastiru, proračunaše, da se od odrasla živinčeta dobije na godinu 6 do 8 vozova gnoja više nego ako se slamom nastire. Imajući n. p. 10 komada *odraslih goveda* dobit ćemo od njih običnim nastiranjem sa slamom gnoja za 12, a nastirući zemljom za 15—17 rali gnoja.

Isto tako povoljno izpadne račun, ako stanemo računati, koliko potrošena za gnoj slama stoji.

Ako se sve ove okolnosti pak još i ta na um uzme, da mnogi gospodar neima slame, ili je pako tolike ciene, da se dade drugim načinom bolje upotriebiti, onda neima bolje stvari, kojom bi se za nastiranje slama bolje zamieniti mogla, nego zemlja.

Razumije se, da se zemljom može nastirati pod goveda, ovce i krmad.

Izkorjeniti mrazovac.

Mjeseca rujna naći ćeš na vlažnih sjenokošah i u šljivicih sijaset iz zemlje probila cvieta putenaste boje po 4—5 palaca visoke cievke; lišća niti stabljike neima, ali ako nešto dublje kopaš naći ćeš joj korjen iliti bolje da reknem, oblu, ljuskatu lukovicu, kao što su lukovice češnjaka, lierova i drugoga u ovo pleme spadajućega bilja. Ovaj cviet zove se mrazova sestrica iliti mrazovac, te je žestok otrov. Kad što ima mrazovca na sjenokosi toliko, da je sva od njega rumena.

Lišće je oveliko suličasto te se takar s pramaljeća pomoli, a s njim i plod u oblih tobolcih.

Marha nejede dakako mrazovca poznajući ga po nagonu da je otrov; ali ako s pramaljeća gladna goveda na takovu mrazovcem jako obraslu sjenokošu dojdu, lako će s lakomosti i ovoga otrova s drugom travom požderati, a to neostane bez nepovoljnih posljedica. Osim toga iztisne ovaj opasni korov sa sjenokoše drugo pitomo bilje. S toga će napredan gospodar o tom nastojati, da ovaj otrov sa svoje sjenokoše otjera. Tomu ima više načina.

Na polju i obradjivanih njivah neima mrazovcu ni traga, on hoće da mu se u korjen nedira. Tko dakle ima sjenokošu mrazovcem preraslu, valja ju zorati i koju godinu pod plugom i okapalom držati pa će mrazovca nestati. — Drugi način je čupanje. Kako se naime s pramaljeća lišće sa stabljikom i tobolcem nešto podiglo, valja ga izpukati. Stabljiku nećeš dakako s korjenom izpuknuti moći, jer će ti iznad lukovice puknuti; ali ne samo da pod jesen neće cvieta tjerati, nego neće se tako lako niti oporaviti moći; a kako se oporavi, ti opet izpukni. Napokon će je nestati. — Ili se pako s pramaljeća puste takove sjenokoše marhom dotle opasti, dok tobolci mrazovčevi s lišćem sami ponad zemlje strče te ih onda pokositi treba. Opetujući to nekoliko krat, nestat će ti toga otrovnoga korova. Ako se pokošena sjenokoša onda gnojnicom pognoji, izostat će tim sigurnije mrazovac, a sjenokoše će ti tim još obilatijom i boljom travom porasti.

Dopisi.

Užasna tuča u jastrebarskom Prigorju. U subotu na 21. t. g. uništen je naš najljepši vinorodni priedjel jastrebarsko-okićko Prigorje tučom toli užasno, da je ondašnji sviet ne samo ove godine hljeba i vina posvema lišen, nego će se šteta na vinogradih, budući čokoće poizpretučeno i slamano, i buduće godine, a možda i daljo osjećati. Čujemo da je ova golema nesreća snašla cieli priedjel od sv. Martina pod Okićem pak do preko Petrovine. U koliko je to žalostna istina, neznamo, ali izpod Plešivice piše nam prijatelj ovo: Dan 21. srpnja ostat će Pleševici i sv. Ani u žalostnoj uspomeni s neizmjerne štete, koja ovaj priedjel onoga dana snajde. Oko 3 sata poslje podne digoše se sa sjevero-zapadne strane od žumberskih planina debeli pepelnasti oblaci, za čas udari debela kiša uz silan vjetar, a onda poče sipati suha tuča a ropotanje trajaše do 20 minuta. Od Vranovdola do preko Vlaškovca (do $^3/_4$ sata od zapada prama istoku) smlaćeni su vinogradi sasvim, u polju do željeznice je kukuruz i žito, koje žalibože još nebje spravljeno, u zemlju zabito. Sviet osta bez hljeba i kapi vina, koje mu bijaše sva nada i sav živež. Šteta se cieni na stotisuće. Oko sv. Ane nije grozan elemenat toliko harao, ali više polovica je ljetine uništena. Rude, Prigorje, Jastrebarsko, Kupinac uništeno je sasvim te je sviet, koj je još od prijašnjih nerodica dugovi oterećen, do očajanosti dotjeran. Koli užasno bjesnijaše grozan elemenat, može se s toga suditi, što je trava na sjenokošah, koje se ovud po ravnini žalibože samo jedan krat kose, tako smlaćena, da se neće niti kositi moći; po tom se može suditi, što je učinjeno sa zoblju, pirom itd. Ima pojedinih Prigoraca, koji

Digitized by Google

su štetovali 10—15 000 for. — Tako glase žalostne viesti, od kojih se još niti sami razabrati nemožemo. Ovdje nam se nameće prvo pitanje: Kako da se očajanjem zahvaćenu svietu pomogne? Ob ovom pitanju trebalo bi da i oblasti ozbiljno misle: Mislimo da o porezu za tekuću, a barem djelomice i za buduću godinu nemože niti govora biti. Ovakove goleme nesreće je već i državna vlast previdjela te je zakonom zajamčen oproštaj od poreza, dok sviet koliko toliko do živeža nedojde. S toga bi se morala politička oblast s mjesta o šteti osvjedočiti i prema razvidu naredbe učiniti. Držimo pako, da sa samim oproštajem od poreza neće svietu dovoljno pomoženo biti, tuj će trebati i pozitivne pomoći te mislimo da će i naši novčani zavodi potrebitimi zajmovi oštećenu svietu tim sigurnije u pomoć priskočiti moći, što je inače sviet imućan te ima dovoljno jamstva, da će svojoj dužnosti napram vjerovnikom sdušno i dragovoljno odgovoriti moći.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Miševi su u Slavoniji za čudo mnogo štete počinili te su mjestimice usjeve tako uništili, kano da su podkošeni. — *Kukuruz i krumpir* dobro stoje te bi se tim slabija žetva zimskih usjeva nadoknaditi mogla.

Ljetina u Kranjskoj, kako čitamo u „Slov. Gospodaru“ u obće dobro stoji. Voća da nebude gotovo ništa, ali vinogradi da liepo stoje. Za pčelare da nije već davno tako povoljne godine bilo, kako je ova.

Sirarska družtva. Po primjeru njemačkih planinskih stanovnika sastaviše i slovenski gospodari na bokinjskih planinah dva sirarska družtva, te u jednom ima 12, a u drugom 8 gospodara.

Vinogradarska družtva se takodjer na Štajerskoj množe. Prošle godine bijaše ih već sedam, a dobila su od države podporu 2495 for. Zadatak je ovim družtvom da podupiru nasadjivanje plemenitih vrsti čokoća, da vinograde umno obradjuju a dobivana vina racionalno usavršuju.

Žetva u Ugarskoj. Koliko je hrdja i nahudila u Ugarskoj, a osobito u Banatu usjevom, mišljahu ipak, da će žetva ove godine u Ugarskoj biti bolja od srednje žetve. Nu kako se već danas znade, neće biti žetva niti srednje ruke, te mogu zadovljni biti, ako se samo domaće potriebštine namire. Ob izvozu dakle slabe nade. Raž je osobito slaba u Ugarskoj, Slovačkoj, Moravskoj i doljnjoj Austriji.

Kako su nekoji kraji tuči izloženi već po svojem položaju imamo primjer u pečuškom priedjelu, koj je ove godine već treći krat ledom potučen.

Vinarski sastanak u Beču. Nastojanjem c. k. bečkoga gospodarskoga družtva ima se oko polovice listopada u Beču obdržavati medjunarodni vinarski kongres, kojom zgodom će se izleti držati u Klosterneuburg, Gumpoldskirchen Vöslavu i Budim. Pristupiti će moći svatko uz malu ulazninu. Program će se naknadno oglasiti.

Predavanja iz gospodarstva za pučke učitelje otvorit će ugarsko ministarstvo poljodjelstva i ove tek. godine na viših gospodarskih zavodih u Debrecinu, Keszthelju, Ugarskom Starom Gradu i u Kološu. Pozvani učitelji dobivat će od zemlje pripomoć po 25, 30 i 40 for.

— Isto kr. ugarsko ministar. doznačilo je 6 štipendija po 800 for., da se čitiri mlada čovjeka za ratarstvo, a dvojica za vinarstvo putujući po inostranstvu naobraziti mogu.

Magjarske i nemagjarske pasmine svinja. Mi smo već u posljednjem broju javili, da su na bečkoj izložbi ugarskoga odjela svinje sriemske bagre osobite priznanje stekle. Isto tako su pozornost pobudile Švarcom izložene svinje Miloš-Obrenovićke pasmine. Sad se Rodzicki (kao da nezvoni magjarski) tuži što se ove pasmine nedrže za magjarske.

Statistika krmadi. Po najnovijem razbroju ima u Ugarskoj i pridruženih kraljevinah 4 mil. 443.279 glava krmadi. Od toga dolazi

u Slavoniji	na četv.	mil.	1226 gl.,	na 100	stanov.	527	gl.;
„ hrv. krajini	„	„	935	„	„	419	„
„ Hrvatskoj	„	„	877	„	„	250	„
„ Ugarskoj	„	„	824	„	„	277	„
„ Sedmogradskoj	„	„	525	„	„	239	„
„ Galiciji	„	„	538	„	„	135	„
„ Češkoj	„	„	252	„	„	44	„
„ Koruškoj	„	„	550	„	„	294	„
„ doljn. Austriji	„	„	758	„	„	131	„
„ Šleziji	„	„	608	„	„	106	„

Štednja divljačine. C. kr. ministarstvo izdalo je nalog na dolj.-austrijskoga namjestnika, da o tom nastoji, kako će se prema obstojećemu zakonu divljač štediti. Občinski načelnici imat će zakonom ustanovljeno vrieme štednje občinam oglasivati, a onda točno paziti, da se zakon i drži. To isto se ima i prodavaocem divljačine javiti te će se osobito pazljivo oko na nje imati.

Nedajte krumpiru ocvasti. Kao što je poznato potroši biljka gotovo najviše hrane na razvijanje i dozrievanje ploda. S toga se i preporuča gospodarom, da travu na sjenokošah prije kose, nego joj počme plod dozrievati. S istoga razloga preporuča se takodjer, da se krumpiru cviet poodkida, jer sva ona hrana, koja bi se potrošila na razvitak i dozrievanje ploda, doći će u prilog gomolju u zemlji. Neima dakle razloga, zašto bi se pustila badava hrana krumpirovu plodu, koj čovjeku na nikakovu korist nesluži.

Nevjerujemo al bi ipak moglo biti. Došla iz bečke izložbe gospoda pripoviedaju nam, da ima ondje od vlade postavljenih ljudi kod izložbe, koji od gospode izložitelja mito primaju — pače nekim načinom izmamljuju, obećajući zato, da će izložitelju nagradu izposlovati. Jedan izložitelj dadne u to ime 10 for. Nije mnogo, ali zrno do zrna palača. — Tko mnogo po svietu putuje, nauči se svakomu poslu.

Ciena žitu.

Beč 19. srpnja. Pšenica, moravska u Beču 87 funt. po for. 8 car. cnta.; mošonjska u Beču 86 funt. po for. 7.87 car. cnta. — Raž, moravska u Beču 80 funt. po for. 5.20 beč. mjerov.; moravska u Beču 80 funt. po for. 5.35 beč. mjerov. — Ječam, ugarski u Mošonju 72 funt. po for. 3.20 beč. mjerov. — Zob, ugarska u Beču 48—52. fnt. po for. 2 do 2.32 beč. mjerov; ugarska u Beču 52 fnt. po for. 2.48 beč. mjerov.; ugarska u Beču 48—52 funt. po for. 4.18 do 4.40 beč. cnta.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 31. U Zagrebu 31. srpnja 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Kako se vino u butiljah mienja.

Ako je upliv zraka na vino u obće od velike važnosti, i ako se ponajviše sudjelovanjem zrakova kisika u vinu one povoljne promjene izvedu, o kojih i nedavna u našem listu govorasmo, onda zaslužuje ova okolnost da ju osobito oni uvaže, koji svoja vina za butilje priredjuju.

Ima toliko vina, koje na dnu butilje ostavi taloga, te ga moraš pomnjivo iztakati, ako hoćeš da dobiješ u čašu čisto vino. Gospodar se nemože dosjetiti, što bi tomu uzrok bilo: on ga je opetovano pretakao i sasvim *čista* u staklo ulio, pak ipak taloga. Odkud taj talog! Nam se čini odgovor sasvim prost i jasan: vino nije bilo za butilje još dozrelilo, jer kako vino kod pretakanja u staklenke obilatije sa zrakom dojde u doticaj, okisit će kisik za nekoliko vremena do onda raztvorenu u vinu bjelančevinu te će se okisana na dno oboriti. Prije dakle nego vino u sudu dozreli, netoči ga u staklenke.

Mi smo već po koj put kazali, da se to nemože obćenitim pravilom odmjeriti, koliko vremena vinu treba da u lagvu probavi prije, nego ga u butilje punit ideš; to se dade višegodišnjim izkustvom i pokusom naučiti. Glavni je ipak zahtjev, da prije nego ga iz lagvića u staklu pretačeš, pokušaš sa nekoliko butilja neće li lica mienjati. Ako naime nekoliko butilja za $^4/_5$ napuniš, dobro začepiš te ih ostaviš na sunčanu svjetlu nekoliko dana, umah će ti se pokazati, jeli zrelo ili nije; jer ako nije, oborit će se na dno taloga, u protivnom slučaju ostat će jasno i čisto. Suvišno je, kako *neki* čine, da se vino sunčanu svietlu i zraku izloži otvorene butilje, jer i najbolje i najzrelije vino neće moći uzdržati pretjerano okisivanje; dovoljno je ono zraka što ga je vinu u napunjenoj do $^4/_5$ staklenki ostalo, da potrebite promjene izvede.

Dozrelilo vino puni se u butilje zato, da zraku, nemogući ovaj preko stakla donj ulaziti, nebude više izloženo te se dakle uplivom zraka i nepromieni. Rieč ovu mienjati valja za vino u butilje zatvoreno ipak u nješto širem smislu uzeti, jer: vino se još i u butiljah uplivom zraka mienja, ali je ovomu mienjanju medja postavljena.

To se naime neda tajiti, da vino i u samoj butilji bude sve bolje, dok napokon dotjerav do stanovite medje ostane stalno i nepromienljivo. Jer pretakajući vino u staklenke upije ono i ponese sobom u staklenu posudu toliko zraka, da mu kisik može još znatne promjene u staklu činiti. Pošto je dakle staklo čvrsto začepljeno i smolom omazano, neće unj zrak s vana ulaziti, ali će ga onaj pretvarati, što je s vinom u butilju unišao. Takovo pretvaranje je pravi uzrok, da je u butiljah vino poslje dvie godine znatno bolje nego bijaše onaj čas, kako je u butilju zatvoreno. Dobilo je naime podpuniji i ugodniji miris i ljepše lice.

Nekoja vina ponesu već iz lagva miris u staklenke, dočim ga druga tekar u butiljah dobiju. Jer u vinu ima dvie vrsti mirisa, jedan bismo nazvali, prirodjeni, a drugi umjetno razviti. N. p. u našem muškatu i graševini ima prirodjena mirisa, jer mu je izvor već u grozdju. Od šipelja, dok je mlado vino, nećeš zamietiti mirisa; ali pošto je dozrelio za butilje i u njih koju godinu postao, imat ćeš od njega ugodan miris. Ovaj umjetno pospiešeni miris rodio se samo uplivom zraka, laganim naime stvaranjem i raztvaranjem eternih slučenina, od kojih vinski cviet dolazi. Do ovakova mirisa nedotjeraš ti takovo vino u lagvu, ili ako bi ga i dotjerao, trebao bi tomu kojih desetak, možda dvadeset godina, a ovako si donj došao nekoliko tjedana ili mjeseci.

Uz ove tek napomenute promjene vina, uslied kojih ono postaje starije i mirisnije, valja ovdje napomenuti i promjenu boje, a ta se izvadja ne samo pod uplivom zraka, nego i uz sudjelovanje svjetla.

Bit će vinari bez dvojbe opazili, da se lice vinu premda u staklu dobro začepljenu s vremenom promienilo, te je bielo i crno vino postalo svjetlijega lica, prešav iz tamno smedje u jasnije smedju, u mnogom

Digitized by Google

slučaju zlato-žutu boju, dočim je crno postalo ruso; ali to si opaziti mogao samo na onom vinu, koje bijaše svjetlu izloženo, dočim je ono ostalo nepromienjena lica, koje ostade u tami. Kako se takova promjena uz sudjelovanje svjetla izvede, to još nije protumačeno, ali je u kemiji nedvojbeno dokazano, da se neke svari kemičke slučuju a druge razlučuju, ako su svjetlu izložene, dočim se takova promjena u tami neopaža. Tako će to biti s vinom.

Ako se butilja, u kojoj je vino pod uplivom svjetla mast promienilo, postav svjetlije, kako je vino iztočeno, iztražuje, opazit će se, da se neka stvar poput sitnih zrnaca ili sićusnih pločica stakla prihvatila, koja će se alkoholom raztopiti te ga omastiti. Ovaj odlučeni talog je ono mastilo, koje bijaše prije vinom razasuto, a sad se od njega rastavilo i stakla prihvatilo.

Na ove okolnosti valja dakle vinaru paziti te će moći vinu dati lice prema želji. Kod biela vina voli se liepa svietla boja; takovo ćeš dakle vino u butiljah svjetlu izlagati. Tim nebudi rečeno, da ga valja toplini izložiti, jer čovjek može u svojem podrumu više ili manje svjetla imati, a zato nemora sa svjetlom i toplina ulaziti, navlastito ako se takova manipulacija obavlja onih mjeseca, kadno sunčane zrake nedaju osjetljive topline. — Tražeći u crna vina intenzivno crnu mast, držat ćemo s istoga razloga takova vina u tami.

Vinogradi tučom oštećeni.

Nesjećamo se tako nesretne godine, gdje bi nam ljetina bila toliko postradala od gràda koliko ove; s toga nam se više nego ikada namiće pitanje: što ima vinogradar u takovu slučaju činiti?

Na ovo pitanje imat će se različito odgovoriti prema tomu, u koje vrieme i kako je vinograd oštećen.

Ove godine je, kako poznato, Šampanj u Francezkoj umah s pramaljeća, kako je čokot potjerao, sasvim tako potučen, da o berbi nisu nikakove nade imali.

Ali su se Francezi umah dosjetili te su potučene vinograde s mjesta obrezali, uslied toga potjeraše nove mladice i ponesoše ploda, kojim će se pretrpljena šteta prilično naknaditi moći. Kad bi vinograde bili ostavili neobrezane, izprebijane i oštećene mladice bile bi, bez ploda dakako, i nadalje rasle, tim bi se bila hrana samo u zalud trošila, jer se nebi bilo imalo ploda niti valjane za buduću godinu loze. Obrezavši pako oštećeno mladje imalo je čokoće toliko snage, da je novo mladje moglo potjerati te ovo i zametnut plod hraniti moglo. Tim je dakle oboje polučeno: dobljeno je nešto ploda a i bolja loza za buduću godinu.

Ovaj postupak željeli bismo, da si naši vinogradari zapamte za onaj nesretni slučaj, kad bi ih opet elementarna nevolja snašla, jer si ovakim načinom znatno pomoći mogu. Drugačije i mnogo nepovoljnije stvari stoje, ako tuča vinograd kasno potuče, kao što je potukla, kako javismo u posljednjem listu, u jastrebarskom Prigorju.

U napomenutom i drugih sličnih slučajih ne samo da podpuno obrezanje nebi od koristi bilo, nego bi moglo štetu tim povećati, što bi još zeleno mladje pod zimu dospjelo i pozeblo; jer ovo vremena, što nam još do jeseni preostaje, nebi dovojno bilo, da loza za buduću godinu dozreli. O novom plodu dakako nemože niti govora biti.

Nu ako se ovakim načinom vinograd i ne može oživjeti i oporaviti, zato mu ipak nevalja radnje i truda uzkratiti, jer ćeš inače još kašnje do ploda doći.

Ako je bila tuča silna, a uz nju i vihar, bit će ne samo groždje uništeno i mladje stučeno, nego će biti mladja i starijih krakova izprelamana, oderana i očesnuta. Ovako ozliedjenim čokotom valja umah poslje tuče oštrim nožem pomoći; treba im začesnutu mladicu ili krakove obrezati i prigladiti, u protivnom slučaju će rana koje kišom, koje suncem sve dalje ići te se pretvoriti u rak-ranu, od koje mnogi čokot upravo pogine.

Mnogoga vinogradara, videći si vinograd tučom smlaćen te nenadajući se od njega ove godine nikakova ploda, svlada žalost u toliko, da nekim načinom zamrzi nanj, kano da je on toj nesreći kriv, pa ga već do pramaljeća niti nepogledne. Taj će pretrpljenu štetu svojom nemarnosti samo povećati. Tuj nepreostaje drugo nego baratati s vinogradom kao s bolestnikom, kojemu valja k zdravlju pomagati, da se čim prije oporavi i roditi počme.

Tko stvar ovako shvati, taj ne samo da će izranjena mjesta na čokoću ići, kako rekosmo, obrezavat i prigladjivat, nego će vinogradu i gnojiti. Jošte gnoj badava bacat, odgovorit ćeš mi; ali da ovakov gnoj nije badava bačen, osvjedočit ćeš se za godinu ili dvie, ako svoj nagnojeni vinograd uzporediš sa susjedovim isto tako potučenim ali nenagnojenim.

Ovo je jedini način, kako se tučom ozliedjenim vinogradom čim prije do roda pomogne.

Sa svietske izložbe.

Došavši ja prije tri dana iz svjetske izložbe iz Beča, i čitajući medjutim izilazeće domaće listove, naišla sam u gospodarskom listu od 3. srpnja na viest „o naših izložcih sa bečke izložbe“, medju ostalim i na to, da sam ja imala podporu od zemlje za putovanje

Digitized by Google

u Beč. Nu budući da to istina nije, to Vas uljudno molim, da to u dojdućem listu izpraviti dobrotu imate.

Ja sam doduše izložbeni odbor u rano proljeće zamolila, da me podupre, da mogu čim točnije razgledati izložbu, a osobito one predmete, koji spadaju na žensko kučanstvo, pa da ih pobilježim i našim gospodaricam prijavim. Žalibože ne dobih sve do danas nikakova odgovora [1], već odoh u Beč na vlastiti trošak, te razgledah izložbu i stvorih si o njoj sud, koj bi isto tako bio izpao, da sam ma na čije troškove tamo bila pošla.

Neću se točnije upuštati u opisivanje, već to propuštam onim, kojim je to dužnost, samo to kažem, da smo mogli proći sjajno, a ono projdosmo sramotno. Krivnja se ne tiče samo pojedinih, već više manje i svih nas, pa u obće, doklegod budemo čekali, da drugi što za nas urade, dotle ćemo uviek zlo prolaziti. [2]

To valja osobito za izložbu, gdje je sveobće natjecanje i gdje svaki za svojom korišću ide, neobaziruć se na ničiju štetu. Tko si je želio nas na toj izložbi poniziti, taj se može iz dna duše radovati, jer mu je to uspjelo, a nam nepreostaje drugo, već izbaviti što se još izbaviti dade; t. j. tko se kratelja neboji, neka putuje u Beč, i neka razvidi i prouči izložbu; jer nije skupoća toli nesnosna, koli je razvikana. Stanova bo u izobilju (u privatnih kućah dobije se dobra soba sa nuždnom podvorbom za forintu na dan), za 20 novč. vozi se u Prater, ulaznina je izuzamši sriedu i subotu, koje dane je po forintu, po 50 nvč., a ručat se može za forintu. Strukovnjak može toga mnogo, što u njegovu struku zasjeca, za 4 ili 5 dana naučiti. Tuj će se svaki naučiti, a nauka nam još veoma mnogo treba. — Tko hoće da vidi, što i kako valja izložiti, tomu bih osobito preporučila za točnije razgledanje pavilon nadvojvode Albrechta, vojvode Koburga i kneza Švarcenberga. Tuj se vidi što sve može pojedina gospoština, a kamo li kraljevina Hrvatska, ili ma koja zemlja, izložiti, netrebajući na bečki način „švindlati“.

To sve samo natuknuh, da vam neotimljem odviše prostora, pa samo još to preporučam p. n. gg. čitateljem „gospodarskog lista“, da, kad su već u Beču, nežale odvesti se u Klosterneuburg, kamo se za $^3/_4$ sata na pruzi Franje Josipa u drugom redu sa tour i retour kartom za 54 nvč., a u trećem redu za 36 nvč. odvesti mogu. Tu imade svaki, a osobito pako vinogradari što zanimiva vidjeti te naučiti, kako je baron Babo, glasoviti vinogradar, na goloj pećini krasne vinograde nasadio, i kako jih sjajnim i koristnim uspjehom obradjiva. Njega smatrahu s početka za fantastu te mu se podsmjehivahu u ono doba, kad je svoje radnje započeo, al to sve njega nesmete, već nastavi svoje djelovanje, uslied kojeg se sada najvećeg slavja uživa.

Taj izlet je najprobitačnije poduzeti u subotu, kad je baron Babo, bez kojega se nemože sve točno razviditi, kod kuće. I ja sam po drugi krat tamo putovala, jer ga ne nadjoh prvi krat kod kuće. Predstaviv mu se, te zamoliv ga, da mogu sve točno razviditi, naišla sam na najveću pripravnost isto tako kod bar. Baboa, kao i kod ostale gospode, koja pokazivajuć mi različite vinske sprave, a medju ostalimi i jednu kutiju, kojom se bolestna loza sumpori, uvjeravahu me, da je sumporenje jedino prokušano sretstvo, kojim se od pljesni oboljela loza izliečiti može.

Ja sam kupila jednu takovu kutiju, kao što i jednu bolje vrsti nategu za vino iz bureta vaditi, te bi oboje veoma rado gospodarskomu družtvu za ogled poklonila, kad bi znala, da nebi bez svakog uvaženja i spomena ostalo, kao što je njekoč sgušteno mlieko što sam ga iz Švajcarske doniela i odboru gospodarskog družtva za prosudjenje predala. [1]

Jelisava Prasnička.

[1] Neimajući niti mi od ono doba nikakove ubavjesti, držasmo za cielo, da Vam je podpora u dio pala. Odtud ona pogrješka. T.

[2] Mi se ovdje ponešto razlikujemo od naše vriedne dopisateljice. Kako god si je naša zemlja god. 1864 na domaćoj izložbi lice osvjetlala, bila bi mogla častnije mjesto i ime i u Beču zahvatiti, da su našom izložbom upravljali ljudi, *koji bi* interese naše zemlje bili znali i htjeli odlučnije zastupati. Pripoviedaju nam i drugi očevidci, da u Beču ima *iz naše* domovine liepa gradiva, iz kojega bi se narodu dosta častan vienac splesti mogao; ali su se našim perjem stranom tudjinci nakitili, stranom su naše stvari onako ponamještene i onud porazbacane, gdje nemogu pozornosti na se svratiti. Pripoviedaju nam ljudi nevjerovanih stvari od naše izložbe; ali nećemo da o tom uzpišemo, dok se sami ako nam iole zgode bude vlastitim očima neosvjedočimo. Imajući dakle sve to pred očima nemožemo se složiti s vriednom pisateljicom: da na sve nas više manje krivnja pada. T.

[1] Mislimo da smo dobro ubavješteni te možemo reći, da je ono sgušćeno mlieko poslano gosp. ravnatelju Lamblu, da ga on kao ravnatelj gospodarskih škola i zavodskoga stočarstva ocieni. Tamo je i danas, ako ga ujedno sa sudom g. ravnatelja nisu pacovi izkusali. T.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Na korist postradalim od tuče. Mi smo u posljednjem broju napomenuli, kako bi naše oblasti imale o tom nastojati, da se postradalim od elementarnih nevolja to odpustom poreza to zajmovi pomogne. „Obzor“ je takodjer o tom obširniju rekao te i mi iz njega evo nekoliko preporuka vadimo:

„Zak. članak o zemljarini potanko navodi kada i u kolikoj mjeri može porezovnik tražiti odpust poreza, jer mu je elementarna nezgoda uništila plodine. Većini naših seljaka te ustanove nisu poznate, zato je dužnost, svakoga prijatelja naroda, osobito svećenika i kot. sudca, da upozori na ove usta-

Digitized by Google

nove seljaka, te ga ponuka, da zatraži čim prije popust poreza ili posvemašnji odpis — ako mu je gràd sav usjev uništio. Svraćamo osobitu pozornost naših gospodara i na onu zakonsku ustanovu po kojoj se mora šteta počinjena tučom kotarskomu sudu za 14 dana prijaviti. Našim organom nemože se dosta preporučiti sdušnosti i požrtvovanja u ovom toli važnom predmetu pa zahtievamo od njih svom odlučnošću, da idu nebogomu seljaku svagdje na ruku. — To isto valja i za Krajinu.

Nu i zemaljska vlada nesmije kraj tolikih nesgoda prekrštenih ruku gledati u — zrak. Njena je dužnost svom osbiljnošću predstaviti zajedničkoj vladi ove nepogode te zahtievati, da se postradalim gospodarom odpiše jedan dio poreza ili pako cieli, da se nepostupa drakonički kod utjerivanja poreza, jer je i onako poznato da hrvatski seljak rado plaća, samo kad može; ako ima poreznih zaostataka, koje treba utjerivati svom strogošću, eno vam Ugarske, u kojoj ti zaostatci iznose preko 50 mil. for. a to sve zato, jer niste prije usudili lačat se ozbiljnih sredstva!

Uz to polažemo našoj zemaljskoj vladi jošte jedno na dušu. Badava su seljaku i najljepša zemljišta, ako ih neima čim obradjivati Ljetos je kuga uništila tisuću glavâ marve, mnogomu su seljaku štale puste, jaram visi bezposlen o klinu. Znade se i to, da se je našemu seljaku težko pomoći za novac, mi u gradovih smažemo ga jedva, a gospodar na ladanju neima drugoga utočišća, nego jedinoga — Izraelićana, koji mu daje nuždnu svotu uz kamate, kakove jedva plaćaše — Adela Spitzeder svojim vjerovnikom. U takovih rukuh, neuko, lišeno svake pomoći, a neimajuć često ni čestita savjetnika, mora naše seljačtvo propasti. Moramo Bogu hvaliti, da nije i gore.

Zemalj. vlada upravlja hrvatskimi zakladami, uzajmljuje novac; ciela trojedna kraljevina neima nikakova zemljištna kreditna zavoda; naše je vlade indi dužnost, da osobiti obzir uzme na seljake one, koji su ljetošnjimi nesgodami postradali, te kojim krvavo treba gotovine, da si pokupuju marve, ili nabave drugih vrlo nuždnih dobara. Znademe vrlo dobro, da imade napose imućnih posjednika, koji uzamljuju iz zemaljskih zaklada novac uz razmjerno malene kamate, pa onda s njim — trguju, te im ovaj nosi dvostruke ili još veće kamate, nego li oni plaćaju zemaljskim zakladam. Barma ove godine neka se nedavaju nikakove protekcije, ili, ako hoćemo već govoriti o protekciji: protežirajte barma ljetos siromaka seljaka te ga uhvatite pod ruku, da se materijalno nesruši. U jednakoj mjeri imade se i krajiška zemalj. oblast pobrinuti, da pruži izdašnu pomoć; sbog novca valjda neće doći u nepriliku; ako se smoglo milion kao zajam na prioritete istočne ugarske željeznice, valjda će se smoći i koja tisuća, da se uzajmi nebogu krajišniku uz pupilarnu sjegurnost.

Svi što god nas ima treba da nastojimo ublažiti nevolju stradajućih, a u prvoj liniji pozvani su na to javni organi, kojim su te biede bolje poznate, pa koji zato i mogu a i dužni su najprije pružiti pomoć."

Grožđja već ima na zagrebačkom trgu; to je grožđje istina iz Istrije doneseno, ali smo se osvjedočili, da već ranije vrsti i u naših vinogradih mecati počimlju.

Zabrana sajmovah i hodočašćenja sbog kolere. Kr. zem. vlada zabranila je u cieloj županiji virovitičkoj i u cieloj županiji sriemskoj, te u gradu Osieku i Požegi do dalnje naredbe obdržavanje godišnjih i nedjeljnih sajmova te hodočašćenje na crkvena proštenja (slave, hramove). Sastajanjem puka u veliko na sajmovih i na crkvenih sborovih razmiče se pogibelj, da se kuživo dalje raznese te razprostrani kolera, Ova zabrana morala je dakle prosljediti, da se ta pogibelj odkloni.

Ob uvedenju metarske mjere. Buduć da će se početkom god. 1876 u našoj monarkiji uvesti metarska mjera naložilo je bečko ministarstvo, da se već buduće godine u svih pučkih učionah o toj mjeri i vagi mladež podučava; a u zajedničkom ugarskom saboru niti nemisle još o tom, da se zakonska osnova o metarskoj mjeri predloži.

Nauk o ratarstvu u Debrecinu, o kojem smo bili javili, da će se tečajem ovih praznika pučkim učiteljem držati, obustavljen je poradi kratelja, koj je ondje puknuo.

Poljski miši. Budući poljskih miševa toliko množtvo u nekih priedjelih naše domovine, nije suvišno svratiti pozornost naših gospodara na jedan način, kako ih se mnogo utamaniti može. Nekomu naime gospodaru na Moravskom pane na um na miše kod oranja paziti, te je nedavna, morajući opustošenu miševî strn preorati, za plugom hodao te ih je 539 komada zatukao. Kad bi ovako svaki gospodar radio te nekoga za plugom naredio, koj bi izorane pustošilce gazio i tukao, bi se ih više utamanilo, nego ikojim drugim načinom.

Koje muhe otrov od bedrenice raznose. Već prije su neki liečnici došli do osvjedočenja, da muhe otrov od bedrenice i na marhu i ljude prenose, dočim su drugi to nijekali. Najnovija iztraživanja dokazaše, da obadi (marvinske muhe, bremsen) nepiju bedrenicom otrovane krvi, ali da ju piju muhe pokućarke, te su u njihovih crievih mikroskopom pronašli sićušne organizme — bakterije — od kojih otrovna bolest bedrenica dolazi: Kunići i zamorčići ovimi bakterijami ciepljeni poginuše za 60 sati uz očevidne znakove, koji se kod bedrenicom okužene marhe opažaju.

Podučavanja u ratarstvu. Bečko ministarstvo je naredilo, da se tečajem ovih jesenskih praznika 5—6 tjedana za pučke učitelje drže u gospodarskom zavodu Francisko-Josefinu u Mödlingu predavanja. Ova predavanja namienjena su prije svega onim učiteljem, koji imadu u obćinskih gospodarskih školah ratarstvo učiti.

Konjska kužna okobolja u Aradu. Ova bolest pojavlja se u Aradu kod konja češće te nije drugo nego neka periodična upala očiju, uslied česa se u mnogih slučajih zametne mrena na oku te konj posve osliepi. Najviše se bolest pokazuje oko Maroša, a za uzrok se joj drži to, što su staje proti svim higieničkim pravilom zlo sagradjene, a osobito što podom vlaga probija. Na ovoj bolesti običaje po 9.7 % konja oboljeti.

Svaštice.

Čudnovat čovjek. Od 8. srpnja pokazivahu u Beču čudnovatoga šumskoga čovjeka. Ovo čudovište je Rus Andrijan Jeftihiev, rodom iz gubernije kostromske. On je cieloga svojega odrasloga života služio u šumi kao cjepač drva. Godina mu je 53, po obrazu pače po nosu i ušijuh je sav gustimi crnimi dlakami obrasao, tako je kosmat po obrazu i trogodišnji mu sin, samo što ovaj smedje kose ima. Druga znamenitost da je to, što u spodnjoj čeljusti samo 4 prednja zuba imaju. (Toliko ih imadu i drugi ljudi, već ako neimaju podočnjaka. Kad bi od drugih ljudi manje zubi imali, to bi bila još najveća znamenitost Ur.). Inače ne samo da su drugim ljudem posve spodobni, nego su i bistra uma.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zorićić.**

Digitized by Google

Broj 32. U Zagrebu 7. kolovoza 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Koje su vrsti crnice zemlje.

Crnica (humus) je temelj našemu ratarstvu, jer je ona hranivo svakoj vrsti kopna bilja tako potrebito, da ju ondje, gdje je od prirode neima, gospodar mora umjetnim gnojem nadoknaditi. Crnica, kao što je poznato, nije ništa drugo nego strunuli ostanci bilja i životinja, s toga i jeste, ako su ovi ostanci sasvim strunuli, crne masti.

Crnice ipak neima u tlu čiste, nego joj je primiešan velik dio jošte nesagnjilih biljevnih ostanaka, ponajviše vlaknasta žilja i korienja, još više različitih soli, kao što su: kalijske i natronske soli, ugljično-salitreno i fosforno-kiselo vapno, glina, kremičnina, različitih kovinskih kisa. Sve ove smjesi crnice i napomenutih soli čine zemlju mekotu ili crnicu, koja je ipak tim plodnija, čim je u njoj više crnice.

Sama crnica, kad bi ju išao kemijski dalje raztvarat, ima u sebi opet više sastojina; ove ipak sastojine imadu više važnosti za teorijsku znanost nego za praktično ratarstvo. Ali i tako sastavljene crnice ima više vrsti pogledom na njeno vanjsko lice i na upliv, što ga ima na razvitak bilja; ima naime: zrele, surove, kisele i posve strunule crnice. Budući za gospodara veoma važno, da ove vrsti poznaje, te ih umije na svoju korist obratiti, razjasnit ćemo svaku vrst u kratko.

Kada svi ostanci organičkoga gradiva podpuno strunu te im se primiešaju samo onakove zemaljske i druge neorganičke sastojine, koje uspievanje bilja podupiru, dočim su uklonjene sve bilju nepovoljne primjesi, takova crnica zove zrela te je prvi uvjet plodnosti zemlje.

Zrela crnica zaudara po dobroj vrtnoj zemlji, postaje samo od onakovih organičkih ostanaka, koji lako strunu, te se s ostalom zemljom lako izpremiešaju, kao što je stajski gnoj; ona je smedje (ne crne) masti, neima u njoj prostih kiselina, kad ju opiplješ mekana je i prahom se raztvara, vodu jače privlači i trajnije drži nego ostale vrsti napomenute crnice. U ostalom zrele crnice nećeš nigdje čiste naći, jer primiešavajuć joj se uviek novih surovih bilinskih i živinskih ostanaka, dolazeći k tomu svaki čas nestrula gnoja, mieša se zrela crnica s novimi primjesi te je podvrgnuta sveudiljnomu vrienju i pretvaranju, iz kojega se opet razvijaju kiseline, koje dozrievanje crnice prieče. Zrele crnice naći ćeš najviše na takovu zemljištu, koje svojim položajem, umjerenom vlagom i kemijskimi sastojinami pretvaranje organičkih ostanaka u zrelu crnicu pospiešuje. U kemijskom pogledu su takovu pospješivanju osobito povoljne one zemlje, u kojih ima razmjerno mnogo alkalijskih soli (kalij, natron, vapno itd.), jer ove soli raztvaranje organičkih sastojina osobito pospiešuju. Već s toga se vidi, da zrele crnice u nijednom zemljištu nemože biti mnogo; ali je mnogo niti netreba, jer dvie postotine takove crnice su dovoljno da bude zemljište plodno.

Gdje je dakle sama glina ili ilovača, a k tomu prekomjernoj vlazi izložina, težko će ondje crnica dozrievati, s toga se ovakove zemlje mučno i samo s velikim troškom plodnimi načine.

Surova crnica zove se ona, gdje organički ostanci još nisu mogli tako daleko uspjeti, da bi crnica mogla dozreliti i to budi zato, što tomu procesu nije bilo dovoljno vremena, budi s toga, što zemljište nije tako obradjivano, da bi se uplivom atmosferskih elemenata pretvaranje moglo pospiešiti, budi napokon s razloga, što su fizikalna svojstva zemlje takova (zemlja prežilava, presipka) da se pretvorba nije mogla izvesti.

Buduć da u surovoj crnici hranivo nije još onako raztvoreno, da ga bilje upijati može, nemože ona bilju biti od neposredne koristi nego samo od posredne, u toliko naime, da se njom fizikalna svojstva zemljišta poboljšavaju, dočim tim žilavo tlo postaje rahlijim i toplijim, a ulazeći surovom crnicom u zemlju i zrak obilatije, izgubit će se tim iz zemlje i prekomjerna kiselina.

Digitized by Google

Imajući surove crnice u zemlji, valja gospodaru o tom nastojati, kako će se strunuv organički ostanci čim prije i podpunije napokon pretvoriti u zrelu crnicu, a to će se postići i tim, ako se takovo zemljište od vremena do vremena živim vapnom zagnoji; jer je poznato da živo vapno organičke i živinske ostanke brzo raztvori. I ovdje valja ono, što o zreloj crnici napomenusmo, da kao što ova, tako se niti surova nenalazi u zemljištu čista, nego je s drugimi vrstmi pomiešana.

Kisela crnica. Ako hoćemo da nam organički ostanci brzo strunu a strunuti se u zrelu crnicu pretvore, treba da takovi ostanci imadu zraka, topline i kvasca (fermenta). Kad organički ostanci trunu i gnjiju, to je ono isto, kao da vriju; to pako je poznato, da organičke stvari nemogu vreti, ako neima ovdje napomenutih stvari: zraka, topline i kvasca. Gdje ovoga trojega neima ondje će se biljevni i živinski ostanci u zemlji veoma težko raztvarati, ali će se uz lagano raztvaranje tim više razvijati kiseline, koja je s crnicom tiesno skopčana te se zato i zove crnična kiselina ili crničnina, zatim jabučna, i često puti i kvasinska kiselina.

Ove kiseline ne samo da nisu gojnomu bilju koristne, već su mu pače škodljive, dočim s druge strane svakojakomu draču i korovu: sitini, sašljiki, trstiki itd. u prilog idu. Ovakovimi škodljivimi kiselinami zasićena crnica zove se kisela crnica, koja je s napomenutih razloga bilju škodljiva.

Kisela dakle crnica postaje iz takovih organičkih ostanaka, koji težko trunu i to na odviše vlažnu i tako zatvorenu zemljištu, da zrak do njih neima pristupa, u kojem osim toga neima kalijskih soli, koje bi trulež podupirale, niti kvasca, kojim bi se vrienje zametnuti moglo. Ovakove kisele crnice ima najviše u cretištih, tresetih i na močvarnih sjenokošah. Kad naime cretišta prekapamo, najdemo u njih crnu poput ugljena zemlju sastavljenu od samih organičkih ostanaka, a ono ipak na njoj raste samo šaš, sitina i druga kisela trava i to zato, što se organički ostanci od prekomjerne vlage i s pomanjkanja zraka i topline nisu mogli raztvoriti i struniti, već su se pretvorili samo u kiselu crnicu, na kojoj pitomo gojeno bilje nemože da uspieva.

Ako se ovakova cretišta dreniranjem ili otvorenimi grabami i priekopi osuše i prekopaju tako, da ima zrak u zemlju pristup, pa se onda ovako preoranoj zemlji primješava živa vapna, lapora itd., moči će se kisela crnica brže pretvarati i postat će s vremenom zrelom crnicom i tim plodnim zemljištem.

O upali vimena.

Vime se upali ili umah kako je živinče poleglo, ili pako pošto je mlado od sise odbito; dogadja se pako kod svake vrsti domaćega živinstva, najčešće pako kod krave Da je vime upaljeno, pozna se tim, što je vruće; rumeno, tvrdo, nateklo, te živinče u hodu prieči. Oteklost razišla se ili cielom vimenom te je ovo bliedo-rumeno, pod prstima popušta poput tiesta, ili je pako oteklo samo jedno mjesto. U ovom posljednjem slučaju je vime na oteklom mjestu jako rumeno tvrdo i bolno, te se uz to i groznica pojavlja. Mlieko je popustilo te je kad što krvlju pomiešano. Za 3—5 dana razdieli se oteklina. Kad što se ovaka djelomična oteklina svrši ognojenjem. Ako se poslje takove otekline vime otvori, projde više tjedana, prije nego zacieli, jer treba da sav gnoj van izide. Kod toga pretvori se često puti upala vučcem te živinče pogine. Gotovo poslje svake upale ostanu na vimenu kvrge, koje su postale od zaostala u vimenu mlieka, ali živinče nebole. Ako se ove kvrge malo po malo tlače i miese prema siscem, izmuzat će se stinulo mlieko i tako će ih po malo nestati.

Uzroci upale su različiti, vime se naime upali, ako je budi teletovim guranjem budi surovim muzanjem ozliedjeno, ako se muzanje propusti te krava mora da punim vimenom dalje ide, a može se takodjer upaliti ako ju kukac ubode, ako se nahladi ili u nečistoći leži. A vele da će se vime upaliti i od oštroga bilja, od kojega živinče krvavo promoči.

Da upale vimena nestane, valja o tom nastojati, da bolestno živinče bude na toplu, da mu bude mekanom steljom dobro nastrto, živinče da bude na miru, umjereno hranjeno i pomnjivo dojeno. Ako je upala žestoka, nesmije se dojiti, a navlastito pako nesmije se mlado sisanju pripustiti. Težka upaljena vimena valja zgodnom podvežnjom poduprti da prosto nevise. Osim toga treba vime po pol sata na dan tako pariti, da se trusje od siena vrelom vodom polije, a para k vimenu pusti, što se još i onda opetuje, ako je upale već nestalo, ali su ostale tvrde kvrge. Ako je vime od jake upale nateklo, valja ga jednom na dan namazati mašću napravljenom od 4 lota maslinova ulja, tvrdo skuhana i razdrobljena jajčeva žutanjka i 4 gr. kafre. Ako se absces načinio, valja ga, kad dozrije, prorezati. (Pr. Lndw.)

Jesu li ptice srakoperi škodljivi ili koristni.

Malo će biti gospodara, koji uz gospodarstvo barem našim običnim pticam pozornost svraćaju te nebi poznali jednu ili drugu vrst srakoperu.

Digitized by Google

Pravih srakopera ima u nas tri vrsti: veliki **srakoper** (lanius excubitor, der grosse würger), hrbta jasno pepelnasta, trbuha zamazano-biela, čela biela, krila i repa crna s bielimi pjegami; dugačak do $10^1/_2$ palaca. **Mali srakoper** (l. minor) nalikuje perjem na velikoga, samo što je čela **crna** a prsiju ružičasto-crvenih te je nešto manji od prvoga. Srakopir **crvenglavac** je s traga na glavi i na šišku rumeno-hrdjast inače perjem nalik na prijašnja dva. — Sva je prilika da su od šarena svrakasta perja u narodu dobili ime srakoperi. U ovaj rod spada i naš obični hrdjavi **srakoper**, koj je običnije poznat pod imenom svračak iliti takodjer **gegač**, tako nazvan od kreštanja **gej**, kojim se rano s pramaljeća javlja.

Veliki srakoper nije prava selica, jer ga nalazimo u nas i zimi, te se onda samo u ravninu povuče, ostale su pako vrsti prave selice, jer zimi putuju u topliju zemlju.

Srakopere je š pramaljeća opaziti moći svuda u nas kako na vrhuncu drveća ili grmlja siede te se „geganjem“ dozivlju i na hranu paze.

Pogledom na kljun i sastav ostaloga tiela stoje srakoperi nekako u sredini medju pticami grabilicami i pjevačicami, perja su dosta liepa, pjevanje im nevalja, samo svračak čvrgulja upravo ugodno te kad *ga nebi zavrebao*, nebi mislio da je to njegov glas. Melodije nisu njegove, nego su sami plagijati nešto od ove a nešte od one pjevice, te ti sad ponaša drozga, sad opet crnoglavku; ovdje češljugara, a ondje lastavicu.

Na pitanje: je su li srakoperi gospodarstvu škodljivi ili koristni, neima još posve odlučna odgovora. Imajući pred očima, da za zrnje nemare nego da samo na gamad vrebaju, rekao bi da su samo koristni; jer motreći ih duže vremena, opazit ćeš kako se svaki čas spuste sa svojega vrhunca na tle te se s kakovim kukcem opet na svoje sjedalo dignu. Dapače će veliki srakoper i mladu ljuticu sčepati. S toga gledišta su dakle srakoperi dakako koristni. Ali se žalibože neda tajiti, da se, nebudući zadovoljni s kukci, laćaju i kanibalstva te vade ne samo mlade ptičiće iz gniezda nego dave i stare manje ptice, kao što su gospodarstvu veoma koristne penice, kraljeve punićice, juričice, sjenice, slavulji i druge male pjevice tako, da ovih ptičica onud sve više nestaje, gdje mnogo srakopera ima. Najvećoj pogibelji su izložene one mlade ptičice, koje se u gnjezdu cikanjem javljaju. Kako je srakoper jedno gnjezdo ptičića navrebao, neće mu se već vrebati na kukce, nego izvadi i pojede jedno ptiče za drugim.

Veliki srakoper i mali svračak su u tom pogledu najkrvoločniji pustahije. Velikomu srakoperu nebi se čovjek toliko niti čudio, jer budući gotovo kolik kos, je dosta jak da manje ptice svlada; ali se čovjeku čuditi, da je isto takov haramija i naš mali svračak te će se latiti ptice kolik je i sam.

„Gdje se jednom samo jedan par svračaka nastanio, veli poznati prirodoslovac **Lenc** — nestane malo po malo svih malih pjevica ne samo onih, koje se na granju gnjezde, nego koje i vu dupljih nesu“. S toga se iz takova priedjela male gospodarstvu ptice drugamo povuku.

Ostale dvie vrsti nisu takovi ubojice, a navlastito može se reći o malom šarenom srakoperu, da je od svih najkroće naravi s toga i zaslužuje najviše štednje.

Kako se krumpir preko zime čuva.

Budući krumpir jedan od najvažnijih privredaka i našemu svietu, valja mu uviek na to paziti, kako bi ga čim bolje kući spremio i ondje čuvao, da mu se neskvari.

Mi smo već više načina naznačili, kako se čuvati može, pak i opet evo jedan javljamo, kako ga neki gospodar u „prakt. lndw.“ opisuje. On da se toga načina već 15 godina drži, pak se može uviek dobrim i zdravim krumpirom pohvaliti.

Bila izkopana jama, pivnica, suša pokrita ili otvorena, a dno bilo popodjeno, potaracano ili ilovačom nabito — na takovo tlo nastere se slama po 2 palca na debelo, ili pako suha lista iz voćnjaka ili šume na 4 palca debelo. Na ovako nastrto tlo smeće se krumpira 5 do 6 stopa visoko ali tako, da se na svaki 9 stop. četvorine (3 stp. širine i 3 stp. dužine) prije u tlo zabije 1 do $1^1/_2$ palca debeo jelov, bukov, hrastov itd. kolac te osovno iz slame viri. Ovi kolci obaviju se od ozdo do gore po palac debelim slamnatim svitkom, te se onda okolo njih krumpira tako nameće, da iz njega omotani kolci vire i to tako visoko, da kolca ozgor samo po $^1/_2$ stope iz krumpira strči.

Znojeć se krumpir mjeseca studenoga, povuku slamom oviti kolci izparivanje na se, te se ovo prama vrhuncu svitkom gubi, samo valja o tom raditi, da se toplih dana mjeseca studenoga i prosinca ovaj prostor po dva sata na dan provjetra.

Ovakim načinom spravljen krumpir ostane i onda, ako je vlažnom zemljom obljepljen, suh, jer se vlaga, kako već rečeno, slamnatimi svitci iz doljnjih slojeva u više povlači te napokon u zraku izčezne.

Budući vlaga glavnim uzrokom gnjiloće, lako se može uvidjeti, da se ovakim načinom gnjijenje krumpira najsigurnije zapriečiti može.

Digitized by Google

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Iztraživanja o žitnoj hrdji. Pošto je Ugarska, a najviše Banat ove godine od žitne hrdje toliko postradao, počelo je ugarsko ministarstvo iztraživati uzroke i razvitak toj bolesti, nebi li joj se za buduće preduzrelo. S toga je ovih dana od naše zemaljske vlade i na naše gospodarsko družtvo poslan blanket s pitanji: je li se u nas ta bolest ove godine pojavila više nego prijašnjih; na kakovu položaju, kakovu zemljištu, kakovu žitu, na kojih čestih biljke više itd. Rok do kojega se imalo na ova pitanja odgovoriti bijaše tako kratak, da se družtvo nije moglo obratiti na podružnice za njihova izvješća, te je odgovorilo onako, kako je tu bolest u obližnjih priedjelih opaziti moglo.

Medjunarodna izložba konja u Beču. Do 15. srpnja prijavljeno je za izložbu 417 konja. Za 134 komada naručene su posebne stajice (boxes, chambres separées) te je za svaku plaćeno 50 for. Za ostale konje naručena su zajednička stajala. Iz Austrije prijavljeno je 239, a za 61 posebne stajice; iz Ugarske 95 sa 53 stajice; iz Njemačke 29 i 16 stajica; iz Ruske 12 sa 4 stajice; iz ostalih zemalja 42 konja. Sudeći po množini posebnih stajica bit će medju izloženimi konji mnogo čistih plemenitih pasmina.

Žitno sjeme ognjem od snieta očistiti. Snietom pogine nam pšenice, ječma id. žita toliko, da nam se valja svakoga lieka latiti, kojim bi si sjeme očistiti mogli, jer to je dokazano, da se ove nametnice najviše osmradjenim sjemenom zameću i razplodjuju. Mi smo već po nekoliko krat napomenuli, kako se sjeme od snieta očisti, ako se oluži u živu vapnu, ili još bolje raztopljenoj modroj (bakrenoj) galici. Sad preporuča „Ztsch. f. d. lnd. V. des Grosh. Hessen“ i oganj, te se ovako radi: Jedan momak drži metar (do 3 stope) dugačak svežanj slame u ruci, drugi brezovu metlu po jedan metar iznad onoga svežnja slame, treći drži posudu žita. Snopić (svežanj) slame se gornjim krajem zapali, treći siplje sjeme preko metle na plamen, kojim se sniet sažge, dočim zrno čisto padne. Razumije se da se mjesto metle može i drugi svježanj tankih mladica uzeti, kojimi može zrnje propadati. Treba paziti, da sjeme nepada pregusto i da metla nebude odviše blizu plamena, da se zrnje oprži.

Očistiti domaće životinje od gamadi. Domaće životinje trpe najviše od vaši i dlakara (trichodektes), medju ovimi posljednjimi ima pasji dlakar (tr. latus), kozji dl. (tr. climax) i kravlji dl. (tr. scalaris). Sve ove nametnice dadu se utamaniti naprosto gustim češljem, koj se svaki krat prije nego se njim po dlaci potegne, omoči u lužiju od pepela ili sode, a svaki krat se opet izvučene nametnice s češlja tim odstrane da se češalj opet u lug utakne. Ovim prostim načinom riešit ćemo živinu dosadnih nametnica.

Kako postupati s osušenimi mladicami za ciepove. Često puti se dogodi, da nam se za ciepljenje naručene mladice dužim putovanjem posuše. Takove na oko suhe mladice valja u vodu tako metnuti da dojdu sasvim pod nju. Ako je sunce prema tomu stave se na sunce, ako je prestudeno, stave se u toplu sobu. Nakon 24 sata utaknu se u sjeni u zemlju. Ako su mladice zbilja suhe, nepromiene se ništa za 48 sati, ako pako ima u njih još životne snage, postat će zdrava i svježa lice te se mogu bez svake bojazni ciepiti.

Način riešiti se stjenica. „Schl. lndw. Ztg.“ preporuča proti stjenicam ovo sredstvo: Uzmi tankih mladica od bekve (salix viminalis)*, pa pošto si ih ogulio, sveži ih u snopčiće tako debele, da ih obima rukama obuhvatiti možeš te ih ponamjesti u postelj kako najbolje znaš i čim više možeš. Čini se da duha ove vrbe stjenicam ugadja jer će ih, ako je mladje i godinu dana staro i suho, tako namamiti, da će se u snopčiće sakupiti i danom nutri ostati. Povadiv snopčiće možeš nakupljenu gamad utamaniti a onda ih očišćene opet na prijašnja mjesta ponamjestiti. Tako se može opetovati dok se ovaj smrad pokazuje.

Osjeguraonica „Evropa“. Glavni opravnik osiguravajućega družtva „Europe“ za Hrvatsku gosp. Milan Krešić predao nam je cjenik za osiguranje žitnica i hambara proti vatri, i mi preporučujemo našim čitateljem da si osiguraju žito, pšenicu, kukuruz itd. što tuča poštedi, nu grozna vatra uništiti može.

Malenom svoticom, kao što sljedeći cjenik kaže, može se svaki posjednik osigurati.

Od 100 for. osigurajuće vriednosti plaća se:

U zgradah pokritih sa		Razred pogibelji							
		A				B			
		na mjesece							
		3	4	5	6	3	4	5	6
criepom ili limom	krajcara	18	22	26	30	30	38	45	50
šindrom ili daskami	krajcara	42	52	62	70	60	75	90	100
slamom ili trstikom	krajcara	90	112	135	150	120	150	180	200
u stogovih	krajcara	120	150	180	200	180	22	270	300

zatim se obračuna na svaku policu jošte biljegovina i porto.

U razred pogibelji *A* spadaju sve žitnice ležeće u gradu Zagrebu, Varaždinu, Sisku, Karlovcu, Koprivnici i Križevcih, zatim župni dvorovi, samostani i gospošćije, ako dotične zgrade se nalaze na samu udaljene najmanje 30° od susjedstva.

Sva ina osiguranja stavljaju se u razred *B*.

Prima se samo osiguranja na cielu hrpu priroda (Fechsung).

(Gosp. Milan Krešić ima svoju poslovnicu u Zagrebu, Ilica br. 934).

Ciena žitu.

Varaždin 31. srpnja 1873. Pšenica 80 funt. po for. 6.28. Raž 70 fnt. po for. 3.95. Ječam 60 fnt. po for. 3.—. Zob 40 funt. po for. 1.95. Kukuruz 80 fnt. po for. 4.15. Krumpir po for. 2.—. Heljda po for. 3.40. Sieno po for. 1. Dietelina po for. 1.40.

Beč 3. kolovoza. Pšenica, ugarska u Beču 86 fnt. po for. 7.80 car. cnta. — Raž, moravska u Floridsdorfu 80 fnt. po for. 6.30 beč. mjerov. — Ječam, slovački u Dioseku 71 funt. po for. 3.22 beč. mjerov.; ugarska u Resburg 70 funt. po for. 3.30 beč. mjerov. — Zob, ugarska u Beču 48—52 funt. po for. 2.16 do 2.44 beč. mjerov; ugarska u Beču 52 fnt. po for. 2.55 beč. mjerov.; ugarska u Beču 48—52 fnt. po for. 4.48 do 4.75 beč. cnta.

* Bekva, bekovica ili žukva je ona žuta vrba, koju obično po vinogradih sade te njom trsje vežu.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić**.

Digitized by Google

Broj 34. U Zagrebu 21. kolovoza 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Sljeme zagrebačke gore.

Sljeme zagrebačke gore je samo 3200 stopa iznad mora visoko, pak je ipak dalje na glasu, nego druge mnogo više planine, a to se ima pripisati izvanredno krasnu vidiku, koj se čovjeku na sve četiri strane svieta otvori. Ljudi, koji umiju cieniti ljepotu prirode, a navlastito pogled u liepe priedjele, nemogu se rastati s najvišom glavicom zagreb. gore. Tko srećom pogodi dan bistra zraka, taj će si oboružano oko pasti na jugu po tamno-zelenih bosanskih glavicah Vitoroga, Volujka, Bjelaštice, a kad je sasvim vedro i Dormitora (8000 stopa iznad mora), a na zapadu po bielih pećinah kamničkih planina do samih koruških alpa, dočim mu se naša zagorska kotlina od Brežaca pak do Pake u polukrugu kao najkrasniji perivoj s one strane pred okom razastrla, a s ove strane naslonio se na ogranke same gore Zagreb, okružen prema jugu nepreglednom ravninom, koju je Sava poput srebrne žice izprevezla. Nekadanju geometrijsku piramidu zamienio je od dvie, tri godine ovisoki, dobrovoljnimi prinesci zagrebačkih ekscurenta sagradjeni „čardak", s kojega se oko prirodnoga milinja na okol uživa.

Kad bi našemu listu dolikovalo, kušali bismo pero umočiti, nećemo reći u poetičku, nego barem u turističku maštu te bismo pokušali nacrtati sliku, kakove nevidiš s Kalnika ni Ivanščice, sa žumberskih niti okičkih planina, niti s Kleka, a težko i sa starca Velebita; nu mi ćemo se svratiti na realniju sliku, na samu zagrebačku goru, njezino sedlo, sljeme, a najviše ćemo uz to pred očima imati budućnost našega grada Zagreba, koj upravo radi svoje budućnosti nesmije da nebrižnim okom prati svoju goru.

Malo ima gora, gdje bi na onako malo prostora bilo toliko vrutaka bistre gorske vode, kao što je ima u zagrebačkoj gori. Svaka sklopa, dolina, svako gotovo bilo ima svoje vrelo, a kad što po dva, nedaleko jedan od drugoga. Bit će tomu razlog povoljna u tom pogledu geologijska formacija, glinasti škriljevac, koj nepusti da se prodiruća od atmosferskih oborina voda u zemaljskih dubljinah izgubi, kao što vidimo u Krašu gornje karlovačke krajine i u drugih kredonosnih tvorbah. Ovomu obilju gorskih vrela ima pučanstvo zagrebačkih okolica zahvaliti tolike mlinove, a i sam grad Zagreb obilje to živih zdenaca u Zagrebu i okolo Zagreba, to pritoke gorske vode, koji gradjanstvu daljinu Save snosnijom čine.

Da u nas ima onoliko razvita obrta, koliko ga vidimo u drugih većih gradovih, odavna bi se obilje vode zagrebačke gore kao tjerajuća sila upotriebilo bilo. Istina da bi se razpršeni različitimi pravci mlazovi gorske vode prije u glavnije struje prikupiti imali; ali to su neznatne zapreke, koje bi poduzetni umovi na brzu ruku svladati mogli.

Ali nastaje pitanje: je li će se zagrebačka gora ovim obiljem vode uviek ponositi moći. Odgovor na ovo spojit ćemo s drugim pitanjem.

Strani putnici nemogu se dosta nadiviti preliepu položaju grada Zagreba, a mi domaći dodajemo ovomu liepu vidiku i blagost podneblja. To je obće poznato, da je u zagrebačkom priedjelu vegetacija za tri tjedna naprednija, jer je ovdje zimska i proljetna toplina za 2—3 stepena viša od one južnih priedjela. Kad omanji snieg padne, može se razabrati, kako daleko siže blažija toplina zagrebačkoga neba: Od Stupnika preko Brezovice, Odre, Gorice, Sesveta pak dolje na jug i istok pruža se sniežni pojas, dočim ovamo bliže prema Zagrebu do blizu Medjedgrada neima sniegu traga. Isto tako, zapadši obćeniti zimski snieg, okopni najprije u zagrebačkoj naznačenimi medjami opisanoj kotlini te se ovud zemlja već proljetnim zelenilom zaodieva, dočim onud još pod zimskim plaštem počiva.

Nije težko pogoditi, što je uzrok ovomu blažijemu zraku zagrebačke okolice.

Popev se naime na sljeme zagreb. gore, opazit ćeš kako duboko leži Zagreb na njenom podnožju, a ova ga protežući se od zapada prama istoku poput 2300 stopa

Digitized by Google

visoka bedema zakriva proti bridkim sjevernim i sjevero-istočnim vjetrom.

Nu premda zagrebačka gora od viekova stoji i stati će, mogli bi Zagrebom šibati oštriji vjetrovi te tako naš grad mnogo izgubiti od blage temperature, što ju danas uživa, kad bi se naime sljeme lišilo bujna, visoka i granata drveća, koje ga danas resi. Da je upravo gorostasno drveće, bukve, jele i javori, koji najžešće navale bure i oluje od Zagreba odbijaju, svjedoci su nam povaljena golema stabla, koja su pala u borbi proti uzkolebanim atmosferskim elementom. Nebi mislio, kako daleko zaklanja na južnoj strani gore leleći priedjel ono po 20 hvati visoko drveće, koje na vrhuncu gore prve udarce vjetrova hvata.

Koliko vriedi ono golemo drveće na zagrebačkom sljemenu, to bi Zagreb tek onda osjetio, kad bi onoga nestalo te bi se ljeti sunce, gdje mu se danas palive zrake ublažuju bujnim granjem gorostasna stabalja, s gola stienja odbijalo i onako žarkim zrakom, izpod kojega Zagreb leži; dočim bi zimi bridki vjetrovi bez zapreke ledenim mrazom grad šibali. Druga možda još žalostnija posljedica bilo bi to, da bi vodena shraništa, iz kojih danas, budući im izparivanje bujnim i gustim drvećem zapriečeno, tek izpod sljemena bistri mlazovi obiljem vrcaju, ako ne presahnula, a ono sigurno tako omalaksala, da bi to Zagreb i okolica mu živo osjetila. Žalostnije još bi bilo to, da golet i plješ nebi bile ograničene samo na vrhunac gore, nego bi se poput raztvarajućega lišaja sve niže i dalje širile, dok bi se Zagrebu sa sjevera dizale puste goleti i golo stienje, onako kako se danas dižu iznad naših dalmatinskih gradova.

Nu je li se takove katastrofe za Zagreb bojati? Za današnje i još koje generacije možda nije; ali ako se na ove okolnosti pozornije oko nesvrati, doznavat će buduća zagrebačka pokoljenja tek iz knjiga, kako liepa šuma je nekoč zagrebačku goru vrhuncem kitila i grad Zagreb proti sjevernim nepogodam štitila.

Danas već je liepo stabalje na sljemenu sve rjedje te već i gole stiene po gdješto provirkuju, dočim su najviše glavice u šumi mjestimice jedva po koliko palaca zemljom pokrite. Kako je nestalo drveća, nestade i zemlje, te onda počimlju malo po malo katastrofe, što smo ih gori napomenuli.

Vlastnici sljemena, ili da širje reknemo, dugačkoga hrbta zagrebačke gore jesu: grad Zagreb, grof Kulmer, gospoštija Bistra i još nekoji drugi posjednici. Najvažnija ipak mjesta pripadaju grofu Kulmeru, ali ova se, na čast budi g. grofu rečeno, tako podmladjuju, da se, ako se zato i njegovi nasljednici brinuli budu, onud nije zatora šume bojati. Najkukavnije je lice onim mjestom, koja su vlastničtvo grada Zagreba: tuj se hara i pustoši bez reda i zakona, čemu osobito pakostne pastirske ruke mnogo doprinašaju. Ovdje valja pripomenuti i one vozove jelinja i omoričja, koje se k Božiću u Zagreb snose — ovo je upravo ona vrst drveća, koja samo na najviših mjestih zagrebačke gore raste, te bi se kao zenica u oku imalo štediti. Izuzam gdjekoje mjesto, ima i oko sljemena toli bujne crnice, da se mladoga jelinja množina diže te i brzo raste, ali je badava i ova bujnost, ako podmladak neima proti vandalizmu zaštite.

Ležeći za grad Zagreb tolika, rekli bismo, upravo dragocienost u zagrebačkoj gori, mislimo, da bi se imalo ozbiljno o tom raditi, kako bi se današnje dobro stanje šume po hrbtu gore uzdržalo, a lošija mjesta kako bi se pošumila.

U tu svrhu valjalo bi se prije svega gradu Zagrebu pobrinuti, da se sastavi mješovito gradsko-županijsko povjerenstvo, kojemu bi se i zastupnici dotičnih vlastnikâ šume pridružiti imali, te bi ono sljeme zagrebačke gore obišlo, stanje stvari pronašlo i prema tomu shodne priedloge učinilo, koje bi gradsko i županijsko poglavarstvo pretresti i prema njim potrebite naredbe učiniti imalo.

Toliko brižljivosti u toli važnoj stvari mislimo da zaslužuje stolni grad trojednice.

Kako se lieči uljavo vino.

Medju bolestmi vina opaža se češće da dolazi i uljavost, s koje vino postane gusto te poput ulja teče. Razumije se da se takovo vino mora s mjesta liečiti početi, inače će se posvema skvariti. O takovu liečenju ima u dalm. „bolletino agrario“ razprava, koju evo svojim čitaocem u prievodu saobćujemo.

Govoreći o sredstvih — veli se u istoj razpravi — koja se mogu za liečenje uljasta vina (*vino filante*) upotriebiti, neću da navadjam porabu koje kakovih stvari, koje gdjekoji u tu svrhu rabe, te se imadu škodljivimi smatrati, kao što su „kocelj, ceceljna kiselina, morska sol“ itd. Jedini način kojim se kad što ovakovo vino izlieči, je taj, da se obilatije sa zrakom promieša; ako se naime takovo vino pretoči u butilje ili lagve do polovice, pa se onda dobro promieša, postat će za nekoliko vremena opet čisto i kao obično vino tekuće, dočim će na dnu ostati taloga.

Drugi način liečenja bio bi taj, da se takovo vino natoči na svježi kom (tropine) te se ondje, miešajući ga češće puti ostavi po 8 ili 10 dana.

Bolje je ipak ono liečenje, gdje se za liek upotriebe takove stvari, u kojih ima tanina (triesla); s toga nekoji objese u vino vrećicu, u kojoj ima šipkove (megranjeve) kore, nezrela zdrepana oskoruša, zemlje kateku itd.; nu najbolje se za taj posao preporuča tanin, ali ne onaj, što se u ljekarnah dobiva od šišaka ili hrastove kore ili drugih sličnih stvari, koj zaudara uviek po ljekarni te

Digitized by Google

od njega dobiva vino više ili manje nepovoljan têk; nego da bude tanin od grozdenih pećaka, jerbo je po samoj prirodi s vinom srodniji, neosjeća se u vinu, pak je i prema ljudskomu zdravlju. Uzme se 6—8 grama na hehtolitru uljasta vina ($3^1/_2$ do $4^1/_2$ grama na bečko viedro), pak raztopiv ga u 100 grama dobre žganice (konjaka) slije se u vino te će tim lakše sluzavinu (od koje i postaje uljasto) na dno oboriti.

Neimajući ovako priredjena tanina, uzme se jedna hektolitra vina (= $1^3/_4$ bč. viedra), saspe se nutar 7 kilogr. (1 kilogr. = $1^3/_4$ fnt.) stučenih pećaka, ostavi se u vinu barem mjesec dana, zatim se otoči vino s pećaka te se razdieli razmjerno prema potrebi medju bolestno vino. Ovako taninom zasićeno vino može se osim toga i dobrom žganicom (konjakom) zalijati i za potrebu čuvati.

Jošte bolje si je prirediti tinkturu; metnuv u konjak na pol litre 100 grm. stučenih pećaka, ostavi se umetak osam dana u konjaku, a onda ga ociediti s pećaka i čuvati za potrebu. Od ove tinkture uzmu se 3 do 4 grama na jednu butilju uljasta vina.

Ja — veli pisac A. Bizzarri — pripravljam tu tinkturu ovako. Prigodom berbe odaberem stanovito množtvo pećaka, izperem ih dobro u studenoj vodi, zatim ih saspem u toplu vodu, gdje ih nekoliko vremena ostavim, da se vodom razkvase, pak onda ovako zasićenu vodu ociedim i pošto je ohladila dodam tomu isto toliko prave vinske žeste i čuvam tinkturu za porabu. Koliko se od ove tinkture ima bolestnu vinu dodati, to visi ob okolnostih, ali pošto si vinu prilijao tanina (tinkture), valja ga za nekoliko dana pretočiti.

Liečeći uljasto vino pronašao sam, da je za to dobar liek takodjer s r j e š n a k i s e l i n a (acidum tartaricum) i trieslovina kiselina; ja sam je rabio 50 do 60 grama na hektolitru vina, pošto sam ju prije s manje istoga vina promiešao, a onda u cielo vino slio te ovo prutom ili šibalom dobro promiešao. Za tri dana je vino ostavilo na dnu talog i postalo zdravim.

Čista sumporna kiselina pomogne vinu koje se prebacilo ali kod uljasta vina nepomaže, a osim toga dobije od nje kiselast i neugodan tek.

Ugrijanje (pasteurovanje) samo ili ujedno s taninom nije me nikada izdalo kod liečenja uljasta vina, vina, te se preporuča osobito ondje, gdje ti drugi liekovi kod uljasta vina nebi uspjeli.

Ja sam uljasto vino, navlastito ono u butiljah, uviek izliečio, ugrijav ga po Pasteuru u vodi, koju sam do 60 stepena Cels. (50 R.) svrućao, dodavši mu kad što za veću sigurnost na butilju dva do tri grama tinkture iz pećaka pripravljene, te je vino takovu postupku podvrgnuto već za jedan dan ozdravilo (prestalo poput ulja teći), bilo je za pilo veoma tečno, a osim toga skroz čisto.

Kao što već rekoh govoreći o čuvanju vina, ako se talog, što ga je napomenutim načinom liečeno vino na dnu ostavilo, mikroskopom iztražuje, najde se u njem množina Pasteurom opisane vinske gljivice.

Izliečeno vino valja poslje nekoliko dana kako je počivalo u lagav ili dobro očišćene butilje pretočiti.

Kada izkapati od gnjilobe bolestni krumpir.

Premda se u nas gospodari u obće netuže, da bi im krumpir u veliko bio gnjio; nu pošto se ipak gnjiloće pogdješto više opazilo, nego što bi čovjek bez osjetljive štete podnieti mogao, neće biti s gorega ovdje saobćiti, što neki gospodar u „prakt. lndw.“ piše o pitanju: Kada je najprobitačnije gnjijući krumpir izkapati. Bijaše to godine 1870 početkom zametanja krumpira, kadno neprekinuta kiša gospodare učini zabrinutimi za krumpir te su u vrieme dospievanja pitali: je li bi bolje bilo krumpir ranije ili kašnje izkapati, da ga čovjek od gnjiloće sačuva? Jedni rekoše: ostaviti ga u zemlji, a to bijahu ponajviše oni ljudi, koji su zadnjih godina svoj krumpir kako se bolest pojavila izkopali, ali ga umah smjestili u vlažne pivnice, gdje se gnjilost dalje razvila i sav krumpir zahvatila. U obće pako naučilo nas izkustvo tečajem krumpirove bolesti, da je zrio krumpir, ako je spravljen u suhih komorah, sušah ili na tavanu, te je slamom, hasurami ili vrećami pokrit da od sunčana svjetla nepozeleni, ostao većim dielom od bolesti sačuvan, pače da se već i nagnjilo mjesto često osušilo te je tako daljnji razvitak gnjiloće uplivom suha zraka zapriečen. Na ovakov način moglo se još nagnjilim krumpirom marhu hraniti ili se mogao s pramaljeća saditi, pošto se nagnjilo ali osušeno mjesto izrezalo. Tuj se dakle već prije opaženo izkustvo i opet potvrdilo, da je naime suh atmosferički zrak najbolji uztuk i liek u obće proti gnjiloći, a napose proti krumpirovoj bolesti; dakako da u samu mjestu nesmije da bude vlage, ako hoćemo da suh zrak krumpir uzčuva. Ako dakle hoćemo da gnjilоćom već okuženi krumpir do obične hore izkapanja u zemlji ostavimo, možemo to bez bojazni činiti onda, ako liepo i toplo vrieme traje, tako da se gnjiloća neće širiti moći, kao što to bijaše godine 1869 i 1870 u mnogih priedjelih. Ako pako nastane izmjenito sad kiša sad liepo, onda će probitačnije biti da se krumpir umah izkopa i kako napomenusmo na suho spravi.

U ostalom, opreznosti, kojih se gospodar držati ima, kad krumpir gnjiti počme, poznate su te se ih valja pomnjivo držati. Mnogi gospodari zaboraviše na nje pa se i pokajaše.

Digitized by Google

GLASONOŠA.

Službene viesti.

P o z i v.

Dne 3. rujna t. g. držat će gospodarska podružnica veliko-gorička svoju redovitu ljetnu sjednicu u školskoj sgradi na velikoj Gorici u 9 satih prije podne.

Predmeti viećanja jesu:

1. Čitanje zapisnika stražnje sjednice.

2. Po §. 24. družtvenih pravilah hrv. slav. gospodarskoga družtva izbirati će se novi podružnički častnici, i to: predsjednik, tajnik i četiri odbornika.

3. Uslied zaključka iste gospodarske podružnice od 15. svibnja t. g. držati će se za seljake popularna predavanja, i to: o sijanju djeteline i ostalih travah zatim o govedjoj pošasti.

Sva p. n. gg. članovi, učitelji i ostali prijatelji gospodarskoga napredka pozivlju se najučtivije da izvole na tu sjednicu svi bez iznimke doći, učione pako: odranska i zaprudska, da budu po svojih učitelji, a obćina kravarska po svojem odborniku zastupana.

U Bukevju dne 16. kolovoza 1873.

Franjo pl. Ferić, predsjednik.

Franjo Galić, tajnik.

Gospodarske viesti.

Gospodarska predavanja za pučke učitelje. Visoka kralj. zemalj. vlada blagoizvoljela je odpisom svojim od 26. srpnja t. g. br. 10169 odrediti, da se počam od 8. kolovoza do 6. rujna t. g. drže na gospodarskom učilištu u Križevcih predavanja iz raznih gospodarstvenih strukah za učitelje pučkih učionah. Ravnatelj gospodarskoga zavoda i učitelji, koji će ta predavanja držati, dobiti će razmjerno po broju satih 432 fr. a. v. nagrade, a svaki od slušateljah dobivat će dnevnice od 2 for. na dan uz putui trošak. Na ta predavanja pozvana su sliedeca gg. pučki učitelji: Horvatin Mirko iz Bistre, Baker Milan iz Petrovine, Herczi Stjepan iz Svračinca, Šlogar Filip iz Tabora, Grivičić Mirko iz Kapele, Blaga Janko iz Štefanje, Muzler Ferdo iz Sesvetah, Pomper Mirko iz Kalnika, Matošić August iz Tovarnika, Kopić Josip iz Gašinacah, Seljan Ivan iz Tordinacah, Szabo Jakob iz Iloka, Sokolić Agrikola iz Novoga, Perša Nikola iz Drage, Majnarić Jakob iz Delnicah. (N. N.)

Statistika vina. Bečka centralna statistična komisija izdala je A. b. Hohenbruckom izradjenu poviest i statistiku austrijskoga vinstva. Glasom toga izvještaja dobila je god. 1870: Koruška 3142, doljnja Austrija 1,643.092, Štajerska 1,348.825, Dalmacija 1,881.052 viedara vina.

Medjunarodni kongres njemačkih šumara i gospodara će se, kako je već javljeno od 19. do 24. rujna obdržavati pod predsjedanjem ministra za ratarstvo. Razpravljat će se na njemačkom jeziku, ali se dopušta razpravljati takodjer na englezkom, francezkom i talijanskom jeziku.

Drveta dinamitom rušiti. Da se danas dinamit (nitroglicerin) kao mnogo silnije sredstvo od baruta i strielnoga pamuka rabi za lamanje pećina to je obće poznato. U novije vrieme počeše njim i ribe u vodi ubijati, što je ipak, pogledom na velik zator malih riba, zabranjeno. Najnovije ruše i najdeblja stabla dinamitom, što ovako biva: Oko stabla po 5 stopa debela omota se u platnenoj krpi 7—9 funta dinamita pa zapaliv ga zgodnom spravom svali se drvo natle, dočim je na prevezanu mjestu odkinuto kao da si ga prepilio. Da se dakle dinamit s najboljim uspjehom rabiti može kod krčenja šuma i vadjenja golema panjevlja, može se po ovom lako shvatiti.

Jeli obrana ptica opravdana. G. Jechl u Pragu napisa u oči sastati se imajućega gospodarskoga kongresa u Beču razpravu o tom: je li onako obsežna obrana ptica, kako se danas zahtieva, sa znanstvenoga gledišta opravdana, te veli na svršetku svoje razprave: „obrana ptica u današnjem obsegu nije sa stanovišta znanosti i koristi opravdana. Mnoge od ptica, koje su danas pod obranu uzete, nezaslužuju toga, pače zaslužuju da ih svatko ubija te se može samo nekoliko malo vrsti pravo koristnimi smatrati“. — Šteta da g. J. nije jedne i druge vrsti naznačio. U ostalom neima dvojbe da će ovo pitanje na bečkom kongresu u pretres doći.

Na pomolog. kongresu u Beču razpravljat će se od 3.—7. listopada o sljedećih pitanjih: Koji su dosad najbolji načini ciepljenja voćaka? Izviештat će dr. Lucas. Koje vrsti jabuka i krušaka (po 3—5 vrsti jesenskih ili zimskih) traže se u Austro-Ugarskoj kao stolno i prodavno voće najbolje te se mogu preporučiti? — Koje od ovih vrsti preporučaju se za toplije podneblje (vinsko), u običnih srednjih (ozimno podneblje) i viših studenih položajih? — Koje novije vrsti jabuka i krušaka mogu se za stolno i prodavno voće preporučit? — Koji strojevi i koje sprave zaslužuju da se u voćarstvu i vinarstvu uvedu?

Odlikovanja izložiteljem u Beču proglašena su na 18. ov. m. Kako g. Vukotinović brzojavlja palo je na Hrvatsku i Slavoniju 7 medalja za napredak, 52 za zasluge, 1 za dobar ukus, 5 za surad i 99 diploma za priznanje. To bi za našu zemlju imalo zbilja još veću cienu, kad bi se bile samo izvrstne stvari nagradjivale; drugačije dobije stvar lice, kad se pomisli, da je od 45000 izložitelja odlikovano njih 30000 a samo 15000 praznih ruku otišlo. Tako da, kako P. Lloyd piše, poradi neciene i medju odlikovanimi veliko nezadovoljstvo vlada.

Ciena žitu.

Varaždin 14. kolov. 1873. Pšenica 80 funt. po for. 6.95. Raž 70 fnt. po for. 4.—. Zob 40 funt. po for. 1.80. Kukuruz 80 fnt. po for. 4.45. Krumpir po for. 2.—. Sieno po for. 1. Slama prosta po 90 nvč.

Beč 17. kolovoza. Pšenica, potiska u Beču 86 fnt. po for. 8 car. cnta.; ugarska u Gjuru 87 funt. po for. 8.20 car. cnta. — Raž, austrijska u Beču 80 fnt. po for. 6.20 beč. mjerov.; česka u Floridsdorfu 79 fnt. po for. 6.30 beč. mjerov. — Zob, ugarska u Beču 48—52 funt. po for. 2.20 do 2.50 beč. mjerov; ugarska u Beču 52 fnt. po for. 2.65 beč. mjerov.; ugarska u Beču 48—52 fnt. po for. 4.56 do 4.80 beč. cnta.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva Petar Zoričić.

Digitized by Google

Broj 35. U Zagrebu 28. kolovoza 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Za berbu.

Malo će biti ove jeseni u Hrvatskoj vinskih priedjela, gdje bi razloga imali berbu obavljati s onakovim slavljem, kako se to sretnijih godina činiti običava, jer se niti najstariji pametari nesjećaju ovoliko obćenitih elementarnih nepogoda, kako ove godine. Vinogradari naših najobsežnijih vinskih priedjela imat će gdješto obirati samo po gdjekoje na pustom šepuru preostalo jagodje, gdješto će im samo polovica grozda dobro doći, a najmanje će ih se tučom netaknutu grožđju poveseliti moći. Na kaošto što smo obzirom na buduću godinu onomadne napomenuli nekoliko pravila, kojih se vinogradar treba da drži pogledom na obrezavanje i gnojenje tučom oštećenih vinograda, tako evo ovdje saobćujemo nekoja pravila, kojih se kod berbe držati imadu. Ova pravila će dobro doći onim vinogradarom, kojim su vinogradi cieli, a možda još višeonim, koji će imati brati grožđje tučom oštećeno. Mnogi, želeći od stučena grožđja ipak čim više koristi dobiti, neće gnjilo, suho i pljesnivo jagodje odabirati onom pomnjom, kojom bi to bio činio, kad bi imao s obiljem zdrava grožđja posla. Imajući malo grožđja valja gospodaru paziti, da mu se i ovo malo zdravo održi, a to će mu se moći samo onda, ako kod berbe zdravo od nezdrava bude odabirao. Dakako da treba da se i u tom složimo, zdravo što je li nezdravo.

Kod priebora valja pred očima imati grožđje tučom ozliedjeno i ono, koje je od druge bolesti oboljelo.

Nadajmo se, da je doba tuči već minula; dosad je pako tuča stukla ponajviše tvrdo jagodje, te se ovo sunčanom žegom već posušilo, ili će se posušiti te budu ovi osušci zdravim jagodjem izpremiešani. Kad je vinogradara već nesreća snašla, onda je svakako ponj bolje, da mu je led natukao grožđje dok je tvrdo; jer osušenim jagodjem neće se zdravo okužiti moći. Ali se bojimo, da će gdjekoji vinogradari, štedeći troška, osuške zajedno sa zrelim jagodjem pobrati, držeći ih neškodljivimi. Tuj će se prevariti. Jer koliko se otučeno jagodje sunčanom žegom i posušilo, ima ipak u njem toliko surove kiseline, da će ti vino ne samo preko mjere zakiseliti, nego se s one kiseline uplivom vrienja i drugih kemičnih prietvorba može razviti i drugih kojekakovih primjesi, koje će vinu samo nahuditi moći.

Ovo smo napomenuli stoga, što znamo da ima vinogradara, koji ovakove nezrele osuške nedrže škodljivimi. O gnjilom i pljesnivom jagodju nećemo da na šire razpravljamo, jer onoga nemožemo smatrati svojim prijateljem, koj gnjilo sa zrelim jagodjem bere.

Glede pljesni su mnenja razdieljena. Onu pljesan, koja se uhvati gnjila grožđja te ju mačak zovu, drže obćenito škodljivom; ali nedrže takovom Tuckerovu pljesan, koja se u novije vrieme žalibože naših vinograda dosta u veliko prihvatila. Buduć da s ove pljesni grožđje nesagnjije, nego samo zakrljšvi i podpuno nedozreli, neodlučuju ga mnogi gospodari od zdrava. U ostalom od kakove je koristi sok ovakova grožđja u vinu može se već s toga razabrati, što je zakršljalo i s toga nedozrelo, da i nenapominjemo toga, da i kobna nametnica, koja gnječenjem i prešanjem u vino dospije, nemože ovomu nego samo škoditi. Pošto dosad nije dokazano, da bi vino od Tuckerove pljesni zdravlju škodilo, može se ovakovo grožđje napose obrati i s drugim lošijim grožđjem za prosto brzo potrošno vino ili sirće obratiti, da tako barem nikakovu korist zalegne, ali ga svakako odabirati od grožđja dobru i stalnu vinu namienjena.

Glede zrelosti i odabiranja grožđja u obće nećemo da opetujemo, što već po više puti u ovom listu pisasmo, zgodno nam se ipak čini, da ovdje primetnemo iz časopisa „Moniteur vinicole“ nekoje opazke, kako ih čitamo u „dalm. gospod. listu“.

„Osim ovih iznimaka — veli se ondje — pravilo stoji da se berba drži kad je grožđje podpuno zrelo, te da se kaca (lagav) napuni u jedan ili najviše dva dana, a onda da se u nju više nedira. Ništa toliko ne-

Digitized by Google

škodi dobru vinu, koliko ako se onoj kaci ili lagvu, gdje je već vrienje započelo, s nova šire dodaje.

Ako sve grožđje vinograda nije u isto vrieme zrelo, može se brati postupno ali samo kod tako velika vinograda, da se mogu napose po dva badnja (kace) nabrati, a to zato, da jedna šira nebude već u vrienju, dočim tek druga k njoj dolazi; ovako se drži berba u velikih vinogradih.

Nemože se dosta preporučiti berba za liepa vremena i pošto je rose nestalo, da grožđje bude tim toplije te može umah vrieti početi. Čim duže ostane šira u bačvi da nevrije, tim više gubi vino, kao što i svaka druga stvar, od svoje dobrote.

Kod berbe valja odbacivati zeleno ili gnjilo jagodje, a navlastito ono, koje je Tuckerovom pljesni zahvaćeno. Dosta je samo nešto od ovakova jagodja da ti pokvare cieli lagav.

Gdje su vinogradi veliki te se bere u više bačava, probitačno je brati grožđje sa stara čokoća napose, a ono s mlada opet napose. Grožđje sa stara čokoća, ako je napose odavrelo, daje uviek bolje vino i mirisom i têkom od onoga, što si ga obrao s mladih vinograda."

Njekoja pravila o vinogradarstvu.

Kod nas se u novije vrieme mnogo novih vinogradah sadi, ali ako se velik dio takovih vinogradara i osvrta na novijom znanosti i izkustvom ustanovljena pravila, kojih se kod osnivanja vinograda držati valja, zato ih ipak imade još mnogo, kojim nije dovoljno ovakova pravila sveudilj u pamet prizivati. Negledi se naime niti na položaj niti na to, kakove je vrsti zemljište, novomu vinogradu namienjeno. Pak je ipak jedno i drugo za budući vinograd od prevelika upliva, jer je to nedvojbeno, da nerodi ista vrst čokota jednakom mjerom na istom zemljištu niti na istom položaju.

Mislimo dakle, da našim vinogradarom neće biti suvišno, ako im saobćimo pravila, što ih namješteni za doljnju Austriju putujući učitelj za vinogradarstvo i vinogojstvo, poznati u toj struci vještak Goethe u „Wnlbi" oglasio. On govori:

O poboljšanju vinarstva gojenjem čokota ovako: Dobro nasadjeno i pomnjivo gojeno čokoće je prvi osnov umnoga vinogojstva. Povoljno uspievanje čokota visi prije svega o tom, kakovo je podneblje i zemljište. Putujući dakle učitelj imat će o tom raditi, da se vinogradi sade i obradjuju samo na onakovu položaju i zemljištu, gdje vinograd sigurnu budućnost ima.

Onakovi položaji, koji su čestim mrazom i pozebam izloženi, nisko ležeća, plitka nepristupna zemljišta kao što i one okolice, koje često krat tuča potuče, imale bi se od vinograda izključiti, jer im je rod nesiguran i nestoje prama trošku, kojim se obradjuju, u povoljnom razmjeru.

Tko nadalje hoće da mu vinograd dobro rodi, treba da ga zasadi na dobro prorahljenu zemljištu, a tomu je rigolovanje neobhodno potrebito. (Kod nas su seljaci zadovoljni, da krčevinu samo prokopaju, nješto dublje doduše, nego za drugo bilje, ali još uviek nedovoljno za čokot. Nešto bolji gospodari idu za korak dalje te izkopaju po dvie stope duboke grabe, u koje čokoće sade, dočim im medju grabami ležeća zemlja ostane neprekopana. Ur.)

Nadalje ima putujući učitelj o tom raditi, da se novi vinograd sadi na redove po tri stope razmaknute, a redovi imadu, koliko moguće ići smjerom poldnevnim, jer će se tim lašnje obradjivati, a sunce će zemljište bolje grijati te će grožđje podpunije dozreliti moći. Dosadanjim sadjenjem vinograda više horizontalnimi popriečnimi redovi pak onda zakapanjem grebenica razraste se čokoće ipak tako, da s toga postane smetnja, kojim se i čokoće u razvitku i obradjivanju prieči.

Sadjenjem vinograda na redove može se najlašnje i čokoće samo čiste vrsti uvesti. Od mješovita čokoća dobiva se, kao što je poznato, vino, koje neznaš kako bi ga okrstio, pak je i lošije, dočim se čokoće iste vrsti lakše obradjuje. Govoreći o čistoj vrsti čokoća, neima se dakako razumievati čokoće samo jedne vrsti, nego se dopušta, pače zahtieva, da prema različitosti zemljišta, bude n. pr. ozgor jedna, u sredini druga, a ozdol napokon treća vrst, svaka na svojem mjestu dakako čista. Vinogradi mješovitim čokoćem nasadjeni nerode nikada niti jednakom mjerom niti dobrotom vina, jer čokot bujnije rastući hrani se i troškom slabije rastućega, tako će čokoće nejednako roditi i nejednako dozrievati.

Prije svega pako neka putujući učitelj o tom nastoji, da se prema mjestnim odnošajem stranom najplodnije, stranom najvrstnije čokoće nasadi. Što koristi vinogradaru sav trošak i sva radnja, kad neima valjana čokoća? Ako čovjek uzporedi čokoće, što je prije 100 godina sadjeno s ovim, što ga danas sadimo, može se uvjeriti o koristi ovoga prema onomu; moguće da će za 100 godina saditi takovo, kojim će naše nadkriljeno biti. Sviet ide uviek napried, te će onaj propasti, koj se ovomu napredku protivi.

Što se gnoja tiče, tu bi učitelj vinogradaru mogao mnogo koristiti, kad nebi toliko puti bio prisiljen da bob u stienu baca. Koliko li gnoja neizhlapi već na gnojištu; koliko li ga kao gnojnica s kišom neotječe! U mnogih vinogradarskih priedjelih neima gnoja a niti novca, kojim bi se gnoja kupilo, s toga nije čudo, da vinogradi slabo rode. Nagnojeni vinograd

Digitized by Google

vriedi upravo toliko koliko dva negnojena. Kao što kod gnojenja moglo bi se i kod obradjivanja mnogo polaštica i poboljšica uvesti, medju ostalim da samo jedno napomenemo, čim bi se obradjivanje vinograda moglo, nećemo da reknemo, poboljšati, ali svakako olakotiti i troška prištediti, mislimo naime porabu željezne žice mjesto kolja, gdje to zahtieva način obradjivanja, položaj i vrst čokoća.

Dakako da je poznato, s kakovimi priedsudami se čovjek u ovom pogledu boriti imade, ali brojevi govore najjasnije, s toga je njimi moći uputiti onoga, koj se uputiti dade o valjanosti željezne žice mjesto kolja. Uzamši na um, da se jedna ral vinograda dade žicom proplesti za 200 for., te odbiv gdjekoje popravke može ona 20 do 30 godina trajati, dočim za toliko vinograda običnim koljenjem treba 12000 kolaca (1000 po 15 for.) što čini 180 for.; doduše manje, ali uzam na obzir da se svakih 5—6 godina vinograd gotovo s nova nakoliti mora vidi se jasno, na kojoj je strani korist, tu se dakako čovjek čuditi mora da vinogradar neće da računa *.

Shodno uredjenje berbe, prešanja i pivničarstva.

Sva dosad napomenuta nastojanja oko bolje gojitbe i obradjivanja čokoća bila bi u zalud, ako se *neradi o tom*, da se s pomnjivim i mučnim obradjivanjem stečenom širom tako barače, kako će od nje dobro vino postati. Putujući učitelj imat će dakle sav svoj trud uložiti kako bi se i u ovom pogledu polaštice izvele.

Da se preranom berbom dobroti vina mnogo škodi, to su već umniji vinogradari uvidjeli, ali pošto je u ovom pogledu slobodnu volju pojedinih vinogradara mučno ograničiti, težko da će i putujući učitelj nevolji doskočiti moći, zato će s boljim uspjehom sav svoj trud onamo obratiti moći, da vinogradare pouči, kako će si bolje sprave nabaviti za prešanje i kako kom i droždje bolje upotriebiti.

U pivničarstvu težko je odziva naći, tu svatko hoće da je njegova mnogogodišnjim izkustvom stečena manipulacija najbolja. Tomu je najvećma krivo nepoznavanje promjena i pojava, štono se pripravljanjem i sveudiljnim pretvaranjem vina postaju, pa kad im se nešto kod vina pojavi, čemu razloga neznadu, onda si neumiju pomoći, te je šteta gotova.

Zato će učitelj svakom zgodom vinogradare pozorna činiti na potrebitu kod prešanja, lagava i drugoga posudja čistoću, uputiti će ih kako imadu rabiti širomjer, toplomjer, kako se opredjeluje kiselina, kako valja podupirati vrienje, kako treba vino češće pretakati itd. Svaki vinogojac imao bi točno poznati proces vrienja i sve što je s njim skopčano, jer o njem visi ponajviše dobrota i zdravlje vina.

Zadatak putujućega učitelja nije da poduči vinogradara, kako si imade dodavanjem umjetnih stvari vino poboljšati ili pomnožiti, to je posao vinskih trgovaca (?), koji imadu sami gledati kako će se o tom uputiti. Glavna zadaća vinskoga producenta je to, kako da dobije čisto i zdravo vino onak, kako je naraslo.

Škodi li govedom što ližu zemlju i druge stvari.

Kad se goveda duže vremena lošom krmom hrane ili su gladom prisiljena da neprobavljive stvari jedu, čini se da im se u želudcu nakupi kojekakve škodljive kiseline pa valjda zato i ližu i progutnu svakojake stvari, da si tu kiselinu suzbiju, kojih se inače nebi latile. Ovakovo lizanje je dakle neka bolest te ako duže vremena uztraje, bude živinče sve mršavije, jer mu u tielo unijdu stvari, koje se s organizmom nemogu sljubiti, a tomu je posljedica obično krhkost kosti.

Takova za lizanjem lakoma goveda ližu jedno drugo te i odkinute lizanjem dlake progutnu, ližu takodjer svakojake nečiste stvari, jedu slamu s gnojišta, nečist, staru kožu, cigle, trulo drvo, ruševinu, komadiće od kosti, a piju kadšto gnojnicu radje nego čistu vodu. Uz to, kako rečeno, omršave, dlaka im se nakostrieši, izgubi prijašnju svjetlost; goveda padnu u neku tromost i napokon poginu. Otvorivši takovo poginuto govedo najdoše na njem znakove obćenite bolesti: mišice bliede i mekane, krv vodena, sluznice takodjer bliede, a mjesto zdrave krvi naližiše u šupljinah tiela surutkastu krv.

Medju govedi rado nagiblju na lizanje osobito one krave muzare, koje se u hlievu hrane. Za uzrok tome navadjaju to: što im se nedaje sol za lizanje, što neimaju dovoljne hrane, ili je ova prašna, kisela i drugačije skvarena, ili napokon što su staje, a navlastito jasle nečiste. Boležljivo lizanje opazit ćeš često samo kod pojedinih, drugdje opet kod više, pače kod svih krava istoga hlieva, tomu je kriv po svoj prilici jedan te isti od navedenih uzroka, ili pako prihvati od jednoga goveda njih više, a onda mahna prejde na sva goveda istoga hlieva. Da se lizanju predusretne valja mu pogoditi

---

* Mi smo se opitali kod vještaka i naprednih naših vinogradara, koji su kolje željeznom žicom u svojih vinogradih zamjenili: kako im ova zamjena račun donosi, te nam odgovoriše: da u nas dok je kolje u današnju cienu, pa bilo još i skuplje, nedolazi žica jeftinije od kolja. Što se pako obradjivanja tiče, razumije se, da žica vinogradaru mnogo zaprekah stavlja, osobito kod prekapanja.

U ostalom, ako hoćemo da si novce za kolje izdane prištedimo, bolje će nam račun donieti, da se latimo vinograde bez kolja priredjivati. Ur.

Digitized by Google

uzrok pak ga onda ukloniti, a najviše se ima paziti na red, čistoću posudja, odkud marha jede i pije i dobro hranjenje u staji. Ako se opazi da jedno govedo liže, valja ga staviti u staji na takovo mjesto, gdje ga ostala goveda neće moći vidjeti i sliediti.

A dobro će takodjer biti, da se takovim govedom dadne takovih liekova, koji stežu, kiselinu ublažuju, kao što n. p. Glauberove soli po 3 lota, pepelike (potaše) $1^1/_2$ fnt., gencijane i stučene hrastove kore svakoga po 1 lot, što se sve pomieša i živinčetu na dan po dva krat dadne. Isto tako je dobro dati: obične kuhinjske soli 1 lot, stučena idjirotova korjena 2 lota, a krede 1 lot.

Najobičniji i najuspješniji liek je voda vapnenica, koja se govedom daje piti, ako neće da ju piju, ulieva im se je po oka svaki dan. Ako to nepomaže te se goveda lizanja neće da ostave, valja ih se koristnim načinom riešiti prije nego omršane.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Stanje marvinske kuge u **karlovačkom fizikatu.** Od zadnjeg izvješća t. j. od 1. do 16. srpnja t. g. pojavila se je na novo govedja kuga u Budrovcih, Zamršju, Vukoderu, Novakih i po drugi put u Barkovićih, **kotaru karlovačkom.**

Dne 31. srpnja ostao je samo 1 komad bolestan.

Do 16. srpnja priraslo je u 10 sela 65 komada.

Od svih 66 komada ozdravilo je 14, poginulo 15. ostalo na liečenju 37.

Jošte su zatvorena sela: Goljak u **kot. karl.,** Gerdun i Jarčepolje u **kot. modrušpotočkom.**

Od početka pošasti do 16. kolovoza o. g. oboljelo je u 23 sela i gradu karlovcu od 3682 glava u 88 hljeva 443, od ovih ozdravilo je 154, poginulo, 231 ubito bolestnih 21, a sumnjivih 33, ukupni dakle gubitak do 16. kolovoza je 285.

Odlikovani na bečkoj izložbi. G. Lukšić izpisao je u posebnoj njemačkoj knjižici imena onih izložitelja, koji su na bečkoj izložbi odlikovani. Po tom izkazu dobilo je od „jedva 500 izložitelja“ njih 6 medalje za napredak, 55 za zasluge, 1 za dobar ukus (Repa Franjo sedlar iz Osieka), 106 diplomu s priznanjem, a 8 medalju za surad. — G. Lukšić neima dosta rieči, kojimi da izrazi svoje veselje nad toli obilatim odlikovanjem. Kako javismo u zadnjem broju po „P. Lloydu“ odlikovano je od 45000 ukupnih izložitelja njih 30000, dakle $66_{.66}$%, a od hrvatsko-slavonskih 500 izložitelja odlikovano 176, dakle $35_{.2}$% i to kako napomenuto s odličnijimi nagradami jako malo; s odlikovanjem drugoga reda (za napredak) samo 6, s prvoga reda (počastna diploma) iz ciele Hrvatske i Slavonije upravo nitko. Pokorny-evi likeri su stekli na svih dosadanjih izložbah prve nagrade te ih težko tko u Beču nadkrilio, a dobio je odlikovanje trećega reda. Je li moguće, da naše šume i naša vina nisu mogla u Beču više priznanja naći?! Za vrlinu križevačkoga gospodarskog-zavoda nesvjedoči najbolje samo priznanje za zbirku podkova! Podkove čini nam se nisu glavni zadatak gospodarskoga šumarskoga zavoda. Od naših vinara nagradjena su samo dvojica Pokorny i Striga odlikovanjem trećega reda, ako izuzmeš grofa Etlza i kneza Odescalchia, koji su za šljivovicu odlikovani i Schaumburg-Lippe-a za šampanjac. Naproti tomu odlikovano je više magjarskih izložitelja za vino s medaljom drugoga, a trećega reda medaljom, kakovu dobiše u nas samo dvojica, je medju ugarske izložitelje razdieljeno, kako iz kataloga nabrojismo, do 60. Koliko i jeste ugarska veća, mislimo da to nije razmjerje, jer nemislimo da ćemo posrnuti ako uztvrdimo, da su se tuj odlikovanja dielila više po razmjeru nego po vriednosti. Da je tomu tako, navadjamo mnenje bečkoga „Ausstellungs-Zeitunga“ koj neimajući razloga Hrvatom laskati o našoj izložbi piše:

„Hrvat. i Slavonija je — piše ovaj list od 30. srp. — kako poznato blagoslovljena surovimi proizvodi svake struke, ona izvaža drva, žita i vina znatno više nego ga uvaža, te se upravo agrikulturnim priedjelom na izložbi odlikuje. U ovom priedjelu izložila je Hrvatska zajednički s Ugarskom te upravo neznaš koja će zdjelica na vagi premahnuti, jeli ona, u kojoj je izložila Ugarska, ili ona, u kojoj trojedna kraljevina. Medju izložitelji, koji se s vinom ugarskim punim pravom takmiti mogu, stoji na prvom mjestu g. Fr. Pokorny iz Zagreba.“ Ocienjujući pisac njegova vina veli o Pokorny-em izloženoj kadarci: „Kadarka je osobita kapljica te osobita mirisa, koj se odlikuje od mirisa ranjskih kao što i hegjalskih (ugarskih) vina. — Grožđje pako, koje ovako izvrstnu kapljicu daje, uspieva samo u Hrvatskoj i Sriemu. Isto tako su hrvatski destilati voća, koji su sa svoje vrline obćenito poznati.“ Pa kako različito izpadoše nagrade onih toli hvaljenih izložaka! Po tom bi rekao, da su tim izvrstnim izložkom drugi faktori nego što je nutrnja vrlina presudjivali. Možda će nam još vrieme o tom što više donieti. T.

Šumstvo na bečkoj svjetskoj izložbi. Zastupano čini:

U Ugarskoj	897.936	hektara
Hrvatskoj i Slavoniji	51.790	„
Krajini	1,056.333	„
Sedmogradskoj	516 767	„
	2,522.826	hektara.

Po Matkovićevoj pako štatistici iznose šume u gradjanskoj Hrvat. i Slavoniji 297.809, a u krajini 940.398, dakle ukupno 1,238.257 jutara iliti preko 702.300 hektara, dakle preko 46% svega šumstva što pod ugarsku krunu spada.

Upliv slobode političke na gospodarstvo. U Českoj je staro gospodarsko družtvo „patriotisch-oekonom. gesellschaft“, što je kod sastavljanja bečke izložbe interese Češke kraljevine patriotično zastupati odlučilo, ukinuto, a mjesto njega oktroiran „landeskulturrat“. Sad su podnieli prvi češki gospodari iz veleposjeda: knezovi Colloredo i Lobkovic; grofovi Clam, Thun, Vallis i dr. vladi molbu, da mogu novo gospodarsko družtvo ustrojiti. Oni su odbiti s razloga, što bi takovo družtvo bilo na ustrb „landesculturratu“. Stoga se vidi, da s onu stranu Litave takmenje u gospodarstvu nije dopušteno.

Peštansko gospodarsko družtvo zaključilo je podnieti vladi priedlog, da se kod njega podigne uzorno pčelarstvo, gdje bi 50 najrazličitijih košnica bilo.

Amerikanska izložba u Filadelfiji, koja će se na uspomenu 100-godišnje neodvislosti sjedinjenih država god. 1876 obdržavati, bit će na toli veliko osnovana, da će ovogodišnju bečku imati daleko nadkriliti.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 36. U Zagrebu 4. rujna 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Kosti i čovječje izmetine kao gnoj.

„Gnoj je duša zemljodjelstvu" veli jedna gospodarska poslovica i doista s pravom; jer bez gnoja nemože se danas ni zamisliti uspješno tjeranje zemljodjelstva.

Dobro orudje i valjana stoka istina da su veoma jake poluge za podizanje zemljodjelstva, odnosno za povećavanje njegovog donosa, nu ipak nisu to jedina niti najglavnija sredstva; jer što koristi gospodaru ako ima cio arsenal od orudja i strojeva, što mu hasni i najplemenitija stoka, ako su mu njive slabe, te mu nemogu dovoljno valjane krme za marvu proizvesti, ili ako ga ta proizvodnja preskupo stane! Što mu koristi? — Ništa! Ili ako i ima kakove koristi, to mu je ta prema uloženomu kapitalu premalena.

Dobra, plodna zemlja prvi je uvjet za uspješno gospodarenje, — razumieva se dakako uz umjenje rada — pošto nam samo snažna zemlja može naplatiti uloženi trud i rad. Slaba ili mršava zemlja zahtieva n. p. oko zasijanoga kukuruza iste one poslove i troškove, kao i ona najbolja i najsnažnija; sjemena treba na slabu zemlju isto onoliko — a obično i više — baciti, kao i na snažnu; razmjeri radnje jedni su te isti, i ako ima kakove razlike, to može biti jedino u tome, što se u jesen za branje manje poslenika iziskuje nego na snažnoj, plodnoj zemlji, što u ostalom neće ni jedan pametan gospodar smatrati kao dobru stranu ili kao prednost. Najglavnija zadaća dakle svakoga gospodara jest to: kako će ovaj prvi uvjet uspješna gospodarenja izpuniti, kako će do snažne zemlje doći, ili ako mu je kojom srećom snažna — kako će ju i nadalje u toj snazi održati. Onaj gospodar, koji nevodi o tome brige, taj ne gospodari, nepriredjuje, taj sam sebi krade, sam sebi jamu kopa, u koju će to prije, to poslje, ali jednom za sjegurno pasti. Stvar je posve jasna: ako ja, recimo, neprestano iz kakove blagajne vadim, a nikada u nju nepridodajem, pitam, neće-li jednom u njoj blaga nestati?

Naši gospodari misle još i danas, kao što nekada krivo mislaše i sami učenjaci, da je dovoljno naime, ako se zemlja ostavi da odpočine — ako se pusti kroz godinu nezasijana, na ugaru. No novija nauka dokazala je, da zemlji kao mrtvoj tvari netreba nikakova odmora, i da se može bez prestanka i kroz vjekove sijati svakim biljem, pa ma ono kako crpilo tlo, samo ako joj se uviek povraća ono, što je bilje iz nje izvadilo — ako se dakle barem u istoj, ako ne u većoj snazi podržava. A da se to postigne neima drugoga puta niti sredstva, osim gnojenja. Zato dakle valja da je prva briga svakoga gospodara, da što moguće više priskrbi sredstvâ, pomoćju kojih će moći ovomu prvomu i najglavnijemu uvjetu obilne proizvodnje zadovoljiti; hoću da kažem, da svu svoju pažnju obrati na to, kako će do što veće množine snažna i valjana gnoja doći. I onaj gospodar, koji se zato brini, koji nedopušća, da mu i šta od onoga pod štetu ode, što bi mu moglo pomnožiti njegovu gnojnu masu, odnosno što bi moglo povisiti plodnost njegovih njiva, taj gospodar može biti sjeguran, da će u svome poduzeću uspjeti; jer kao što je rekao glasoviti francuzki gospodar Dombasle, „gdje ima gnoja, tamo nemože biti loših njiva, no samo loših gospodara".

Stajski gnoj bio je od uviek i svuda prvo i najglavnije gnojivo, no osim ovoga ima još nebrojeno mnogo raznih tvari, koje se kao gnojivo vrlo koristno upotriebiti mogu. Pošto je o stajskom gnoju bilo već govora na jednom od naših sastanaka, to sam danas nakan govoriti o gnoju druge vrsti, koja se pomoćnim gnojem nazvati može, i to kao što u naslovu rekoh: „O kosti i čovječjih izmetina", kao o najvažnijih takovih pomoćnih gnojivî, koja su žalibože kod nas posve zanemarena, sad iz nepoznavanja njihove vriednosti, sad iz glupe predrazsude ili opet iz pukog nehtjenja. No bilo to sad ovim ili onim povodom, istina je to, da je po zemljodjelstvo grdna šteta, što se do danas upotrebljavale nisu, a još grdnija, što se ni dan danas neupotrebljuju.

Digitized by Google

Predjimo na samu stvar i razmotrimo odkud se tolika važnost ovom „ništavilu" pripisuje.

Počmimo sa kostmi.

Važnost kostiju po zemljodjelstvo dolazi od njihove sadržine pranika (fosfora) kao najglavnije i najvriednije sastojine njihove i. ujedno kao najglavnije hrane bilja. Prosjekom sastoje se kosti iz 54% fosforno-kisela vapna, 9% ugljičnata vapna, 15% pepelika i sodika, 15% fosforno-kisele magnezije i 34% ustrojne tvari, koja se zadnja u glavnom sastoji iz lepiva sa 4 do 6% dušika.

Ove sastojine i ovi brojevi pokazuju već dovoljno, važnost kostî za oplodjenje zemlje. No pokraj svega toga ostaje njihova djelatnost u zemlji u prirodnom nesmrvljenom stanju uviek vrlo slaba, jer se u takovom stanju veoma sporo raztvaraju, pa sporo i djeluju. Ali posve je to drugačije, kad se stuku ili na brašno samelju. Onda su kosti izvrstno gnojivo; samo žalibog nije ih tako lahko na sitno smrviti; jer se za to iziskuje poseban mlin, kakav bi si mogli podići samo veliki posjednici — ili manji na dionice — ili naročito tvorničari. U ostalom ipak su izumjeli ljudi i drugo sredstvo, kako da se ta nepovoljnost svlada. O tome niže. —

U trgovini dolaze dvie vrsti košćane mûke (melje) jedna je sirova, a druga poparena. Ova zadnja obično je i sitnije samljeta i toga radi i djeluje u tlu bržje. Predjašnjih godina bilo je sirovo košćano brašno vrlo krupno, no u novije doba pošlo je tvorničarom za rukom i na sitnije ga mljeti.

Krupna samljeta košćana mûka nemože se osobito preporučati, jer 1) krupniji se komadići veoma sporo raztvaraju, osobito oni, koji dolaze od tvrdjih dielova kao što su cjevanice, zubi itd.; 2) nemože se tako jednako u zemlji podieliti, te je na jedno mjesto pane više, na drugo manje, na jedno i preveć, a na drugo ništa, a to povodi za sobom nejednak usjev. Toga radi zaslužuje poparena, na sitno samljeta košćena mûka prednost pred sirovom krupnom, sve kad bi ova i bogatija na praničnoj kiselini bila. Krupna mûka jeftinija je dakako od sitne i poparene, jer ona ima 35% krupnog zrnja, dočim zadnja neima ni malo.

Za bržje djelovanje košćane mûke preporučaju se razna postupanja; tako preporuča Dr. Em. Wolf, profesor na gospodarskoj akademiji u Hohenhajmu, da se prije razasipanja po njivi pusti da malo ugnije, da se naime izmieša sa jednakom množinom — polag objama — piljotine ili dobre zemlje, te da se ciela smjesa dobro nakvasi vodom ili osokom; zatim da se sgrne u jednu čunjastu gomilu i da se tako ostavi (pošto se još slabim slojem zemlje pokrije) kroz osam dana na takovom mjestu, gdje neće biti izložena kiši, da prevri. Poslje osam dana razmetne se gomila i ciela se masa dobro promieša. Čipavac koji se pri tome razvija veže zemlju i piljotine.

(Nastaviti će se.)

Čišćenje i sumporenje vinskoga posudja.

Govoreći o čišćenju i sumporenju vinskih sudova nemislimo Bog zna što nova napisati, ali će gdjekoj čitaoc ovdje ipak naći stvari, koje će mu dobro doći. Pak ima inače stvari, koje su nam poznate, ali ih pogrješno rabimo.

Čim se većma berba približava, tim više valja se vinogradaru brinuti, da mu bude u svoje vrieme sve u redu, a najpače vinsko posudje čisto. Svaka i najmanja nečistoća lagva naškodit će vinu, a mnogi je skvarenosti svojega vina sasvim drugdje tražio uzroke, nego gdje bi jih bio mogao naći.

I manje upućeni vinari znadu, da se u nove hrastove sudove nesmije vino puniti, jer će jim nepovoljni dušac i drugu boju dobiti. Kad bi tomu razlog tražili, našli bi ga u tom, što u hrastovu drvu ima trieslovine (tanina), koja će vinu boju promieniti i nepovoljnu mu duhu ostaviti. Širi ovakovi novi lagvi s toga neškode, što se vrienjem trieslovina i druga drvova duha kao izgrize, te se mnogo toga komom iz odavrele šire ukloni, povrh toga mlado vino još nije dobilo lica (boje), koje bi se sudjelovanjem trieslovine promieniti moglo. Ali i za širu je probitačno nove hrastove lagve prije prirediti, a za staro vino je pako ta priredba tako neobhodno potrebita, da inače vinu, kako već gori rekosmo, pogibelj skvarenosti prieti.

Najjednostavnije priprave se novi sudovi tim, da se vrućom vodom (kropom) dotle izpiru, dok sasvim čista voda proteče. U velikih vinarnicah napušćaju sudove mjesto vruće vode parom dotle, dok je u sve šupljice pronikla i tim trieslovinu izvukla.

Gdjekoji uzmu mjesto vruće vode živim vapnom zamućene vode u nov sud ulijati, da se trieslovina izgubi, nu tim se čini upravo protivno, jer vapno zaprieči izvadak triesla. S toga se priredjujući nove vinske lagve ima paziti i na vodu, kojom se peru, jer ona voda, u kojoj ima mnogo vapna, nije valjana s malo prije napomenuta razloga, te se valja pobrinuti za takovu, u kojoj vapna neima, t. j. neima toliko, da bi se vadjenje triesla zapriečiti moglo. To je pako poznato, da u vodi, koja se iz vrela i bunara vadi osobito mnogo vapna ima, tim više dakako, čim više ima vapna u tlu, gdje se takova vrela, zdenci ili čatrnje nahode.

U tekućoj pako riečnoj i potočnoj vodi ima mnogo manje vapna nego u prije napomenutoj; s toga se za pranje i čišćenje posudja u obće, a najpače vin-

Digitized by Google

skoga preporuča samo tekuća, riečna i potočna voda. Kišnica je pako najčišća zato najbolja.

Želiš li u ostalom saznati, ima li u vodi mnogo vapna, natoči dobro izprano staklo i ostavi slabo čepljeno koj dan na zraku, pa ćeš vidjeti, kako će ti na staklu ostajati tim deblji bieli kolobari, čim je u vodi više vapna.

Ako ipak neimaš kod ruke druge, nego napomenute vode, možeš i njom sudove čistiti, ali onda joj prilij na $1^1/_2$ viedra, $1^1/_2$ do 2 lota čiste sumporne kiseline, vitriola.

Bili u ostalom novi hrastovi sudovi i najbolje izprani i priredjeni, nevalja u nje ipak crna vina puniti; jer će ipak nešto boje izgubiti, nego samo bielo, i to slabije vrsti.

Mi smo već po koj put u ovom listu svratili pozornost naših vinara na čistoću sudova i napomenuli, kako treba stare, već rabljene lagve, ako moraju prazni stati, očistiti zasumporiti i dobro začepiti, da se u njih nemože pljesan zametnuti. Ako li bi se ipak u već rabljenih praznih sudovih pljesan zametnula, nevalja ih izpirati vrućom vodom, jer će se njom pljesan raztvoriti i pojedine čestice s njom medju duge uvući i tim vino osmraditi moći. Pljesan ima se najprije mrzlom vodom odmočiti, kefom dobro ostrugati i iz suda ukloniti, a tekar onda vrućom vodom izpiranje opetovati. Razumije se, da se i ovdje parom s boljim uspjehom vruća voda zamieniti može.

Kao što je poznato, sumpore se lagvi zato, da se u njih pljesan nezametne, a vino opet s toga, da niti u njem pljesan niti takodjer druge bolesti nepostanu. Jer kao što je Pasteur dokazao, postaju obične vinske bolesti od različitih nametnica gljivica, koje se vinom razrastu i tim ga otruju. Sumpor je pako dosad pronašast najvaljanijim uztukom proti životinjskim i bilinskim nametnicam. S toga danas neimaš umna vinara, koj nebi vina umjereno zasumporio tim, da prije lagav zasumpori, a onda na razvitu sumpornu paru (sumpornu nakiselinu) vino nalije.

Sumporeći sud u koj ima vino doći, valja uviek o tom nastojati, da se izprani lagav prije sasvim posuši, nego se ide sumporit. Jer sa zaostale vode i sumporne pare načini se vodenasta sumporna kiselina, od koje s jedne strani duge trunuti počmu, a s druge od ovoga truleža i vino neugodnu duhu na se povuče. Budući sumpor uztuk proti organičkim nametnicam, koje vino raztvaraju, lasno si protumačiti možemo, zašto su zasumporena vina uviek stalnija od nesumporenih.

Kod sumporenja valja se stanovite mjere držati, jer uzamši mnogo sumpora, postane vino težko, te od njega, kao što je poznato, glava boli.

Kakovim plugom, i kako da se ore?

Na jednakom zemljištu uz iste uvjete i okolnosti, uvieke će ti okapanje od veće koristi biti, nego li oranje; s toga prekapanje zaslužuje prednost pred oranjem. Nu buduć da poljodjelcu s razloga, koje bi ovdje bilo suvišno izbrajati, nije moguće svako zemljište okopati, to imade barem o tom nastojati, da i plug, a i način oranja onakav odabere, kojim će se najviše kopanju približiti. Mislimo, da nebude zato s gorega, napišemo li sada, kada će jesensko oranje do skora započeti, koju rieč o tome!

Akoprem sa dobrim plugom možemo na svakoj zemlji dobro raditi, to će se ipak najuspješnija radnja samo onakovim plugom izvesti moći, koji je najsavršeniji i prema vrsti sjemena, radi koga se ore i prema zemljištu, koje se ore. Svatko bo si može i sam protumačiti, da plug, kojim se lahko i plitko zemljište krasno i najbolje ore, za duboku i žilavu zemlju nevalja.

Medjutim mogu se ipak glavna pravila za svaki plug ustanoviti, pa ma se s njime oralo zemljište bilo koje mu drago vrsti, ta pako svojstva jesu: jednostavnost (jer čim je manje na plugu onoga, što oranju nije potrebno, tim savršeniji je plug); jakost, lahkoća t. j. da netreba razmjerno za njega odviše tegleće marve, da se kod oranja s njime lahko upravlja, da nesmeta oranju, vukla ga tegleća marva koje ti drago vrsti, da neklima, iz brazde neskače, preduboko nezalazi itd., i napokon valjani zavoj t. j. da za plugom neostaju rupe i nejednačine, da se brazda ozdo ravno, a sa strane okomno reže, te da se brazda liepo u vis digne i primjerno zaokruženo prevrne.

Nu i najvještiji zemljodjelac neće moći niti najboljim plugom savršenu radnju izvesti, ako nije tegleća marva dosta jaka, ili ako neide razložno, već podskakuje osovno amo i tamo; konji dakle valja da idu sriednjim, goveda pako da se nevuku tromim korakom! Upravo s toga nevalja za takav posao premlada i preslaba marva, taj bo je posao mučan i težak, pak se marva mora njemu od mlada malo po malo priučati. Nevalja ti dakle oranje, gdje treba za dvoje marve pred plugom jošte i posebna čovjeka, gubi bo se kroz to i jedna radina sila, a i radnja ti neće biti savršena, buduć tegleća marva u jednih rukuh, a plug u drugih, te tako zavisi jedno o volji jednoga, drugo o volji drugoga. — Glavno ti je pravilo kod oranja, da si odabereš za oranje vrieme takovo, kada nije zemljište niti prevlažno, a niti presuho, u tom te neka ništa nesmieta svrha, u koju oreš. Nevelimo dakako time, da se zemlja nesmije prije ili kasnije orati, dok pravu vlagu nepostigne, jer onaj težak, koj bi na to uvjeke čekao, čudno li bi se više puti nasolio, a često posvema promašio svrhu oranja; nu treba se svakako barem skrajnosti čuvati. Čim je teža zemlja, tim oprezniji mora da težak bude, da pravu horu, gdje se zemlja odviše pluga nedrži, uhvati. — Koliko puti mora se zemlja orati, to zavisi od toga, kakova je zemlja, koja se ima orati, u kakovu je stanju ista, pak i od bilja, koje se ima u zemlju zasijati. Težku zemlju neori prečesto, jer ako ju odviše razmrviš, pa ti na nju jaka kiša udari, postati će s nje kaša, a kroz to joj nestaje rahlosti.

(Nastaviti će se.)

Digitized by Google

GLASONOSA.

Gospodarske viesti.

Stanje marvinske kuge u karlovačkom fizikatu. Od zadnjega izvješća promjenilo se stanje marvinske kuge u toliko: Dne 16. kolovoza t. g. ostalo je u 7 selah 37 bolestnih komada.

Do 24. pr. mj. priraslo je u 9 sela 64. Ukupno dakle broj bolestnih bio je 101.

Od ovih ozdravilo je 46, skapalo 28; ostaje dakle u 6 selah 27 bolestnih glava.

Od početka pošasti do 24. kolovoza oboljelo je u 23 sela i gradu Karlovcu izmedju 3609 glava u 98 stajah 507, od ovih ozdravilo je 200, skapalo 280; ubito sumnjivih 33, ukupni dakle gubitak 313.

Osim toga pojavila se marvinska kuga u župi sv. šimunskoj kraj Zagreba, te je do 2. kolovoza, skapalo 8 glava, nu pošast je očevidno u popuštanju.

Uspjeh sjemena žapanske gorušice. Ove godine s proljeća razposlalo je gospodarsko družtvo mnogim gospodarom sjemena žapanske gorušice, da pokušaju, nebi li ona kod nas uspievala, jer, kako je poznato, ima u našoj domovini prediela, koji proizvode gorušicu, koja se može s francuzkom ne samo uzporediti već i natjecati. U gospodarskom pokušalištu naškodio joj je ušenac, u vrtu jednoga zagrebačkoga gospodara vidjeli smo ju veoma liepu, no bila je nješto pregusto usijana, a jedan gospodar iz okolice zagrebačke pripovieda nam, da mu je urodila na dobroj, svježim gnojem podjubrenoj zemlji od prilike dvateseterostrukim rodom, te da će ju on na godinu posijati na većem zemljištu. Bilo bi svakako željeti, da naši gospodari pokušaju, nebi li se izplatilo uz obične naše plodine, nastojati i oko proizvoda imajućih vriednost u trgovini. —ć.

U horu! Mislimo da ćemo ugoditi našim čitateljem, ako jim sada, gdje u našoj domovini govedja kuga biesni, navedemo liek proti istoj, kako ga u slov. gosp. od godine 1870 čitamo: „Neki veleposjednik u južnoj Rusiji ima vrlo velika imanja u Krimu, to jest u običnoj koljevki govedje kuge, a na ovih imanjih preko 80.000 ovaca, 2000—3000 goveda, 500 do 600 konja. Ovaj veleposjednik preporuča kao najbolji liek od govedje kuge morsku vodu, te piše nekomu Francuzu o tom ovako: Javljam Vam, da med svimi liekovi, koje sam već upotrebio, da si marhu sačuvam od kuge, nije se nijedan tako dobrim pokazao, kô što morska voda, koju sam davao marhi mjesto druge vode piti. Nijedno živinče koje je pilo morsku vodu, nije napala kuga, premda sam ga dao postaviti med živinu, koja je bolovala od te pošasti“.

Važna izložba. Gospodarski klub u Českoj prirediti će od 6.—12. studenoga 1873 u dvoranah Sofijinskog otoka u Pragu izložbu svakovrstnog sjemenja. Svrha toj izložbi u obće je ta, da se domaći proizvod sjemena toli u zemljodjelstvu, koli i u šumarstvu podigne, napose pako, da se saznade za proizvodna mjesta i vrela izvrstnog svakovrstnog sjemena, te one osobe, koje su se ondje odgojivanju i trgovini sjemena posvetile. Ta će izložba imati tri odiela, a) gospodarstveno, b) sočivno i c) šumsko sjemenje. — U tu izložbu primiti će se samo ono sjemenje, koje je proizteklo li od prošle ljetine. Iznimlje se ipak od toga laneno sjeme i razno drugo, kojega vriednost svakom godinom sve veća biva, nu kod takovoga mora se i njihova godina naznačiti. Od izložaka mora se barma pol austr. vagana poslati. Prijave za izložbu primaju se uz posebne formulare do 6. list. 1873 u uredu gospodarstvenoga kluba u Pragu.

Čime ćeš izliečiti kod kokoši izsukanje nesnog crieva? Takovo izsukanje sbiva se obično kod kokoših, koje osobito velika jaja sa dvostrukim žutanjkom nesu, kroz što se nesno crievo jako razširi, pak kroz to omlitavi. Jesu li druge kokoši već počele na nesnom crievu kljuvati (što one obično na svakom crljenom mesu bilo živom ili ne, rade) to je najbolje takovu kokoš odmah zaklati, buduć da se na takovom mjestu odmah rana načini, a njezina upala jest neizliečiva. Ako se pako to jošte slučilo nije, to ti je liek proti takovomu izsukanju posve jednostavan: Operi cielu stražnju stranu kokoši sa spužvom u mlakoj vodi namočenom, te joj utisni crievo, koje si prije namazao sa provansom (Provencezöl) pazljivo unutar, zatvori zatim kokoš na samu, te ju opazuj kod dalnjega nesenje. Istinabog crievo će joj se jošte po koj put izsukati, nu opetuješ li prenavedeni liek, to će takovo izsukanje postajati sve manjim, dok napokon i posvema neprestane.

Nereži sječku prekratko jer takova uzrokuje često kod konja tako zvanu koliku ili matrun, naročito onda, kada je pomješana deteljom ili užrvnenim žitom (šrotom). Sječka daje se konjem imenito s toga, da s njom pomiešano zrnje bolje žvaču i osline. To se pako nepostizava, ako je sječka prekratko srezana, tada bo gutaju konji i sječku i njenu primješavinu cielu, te je skoro ništa nežvaču. Radi toga zaustavi se i nagomila ta smiesa u crievih, a konj dobi koliku, zapeku. Često nemogu ni najjača čistila pomoći i nagomilane hrane iz crievah izćerati.

Dozrievanje dinjá. Ako ti dinje nemogu na polju ili vrtu dozrieti, donesi ih u sobu, omotaj pamukom i stavi u ormar, gdje će do kakovih 8 dana sasvim dozrieti, liepo mirisati, sladke i tečne postati.

Kako se sačuva frižko groždje preko zime? Tko hoće da imade kroz cielu zimu frižkoga groždja, neka ostavi svakomu grozdu 4 do 6 palaca dugi komad loze, te ga nad posudom, vodom napunjenom, tako objesi, da mu je grozd izvan posude, a komadić trsa sam da je u vodi. Trsom u vodu uronutim doći će toliko vlage u grozd, da mu se jagodice osušiti neće. A to treba, da priredi na mjestu ni odviše vlažnu, ni razsvietljenu, te bez propuha.

Da se meso neizkvari, postupaj evo ovako: kupi u dućanu ili ljekarni drvene kvasine (Holzessig), u tu vruću kvasinu metnu kvierni papir (Pergamentpapier). Pošto se je taj kvierni papir do 1 sat u ovoj kvasini namakao, omotaj njim suho meso i čuvaj na zračnu mjestu. Drvene kvasine ima u dimu, zato i sušimo meso u dimu, da nam se nepokvari.

Ciena žitu.

Varaždin 28. kolov. 1873. Pšenica 80 funt. po for. 7.5. Raž 70 fnt. po for. 4.70. Zob 40 funt. po for. 1.90. Ječam 60 fnt. po for. 3.40. Kukuruz 80 fnt. po for. 4.75. Krumpir po for. 2.60. Sieno po for. 1.10. Slama prosta po 95 nvč. Slama u snopju po for. 1.45.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 37. U Zagrebu 11. rujna 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Kosti i čovječje izmetine kao gnoj.

(Svršetak sliedi.)

Jeftiniji put kojim se može do koristi od kostî doći jest taj, da se pomoćju vapna ili pepela raztvore. Cio postupak sastoji se u tome, da se jednostavno sa živim vapnom ili pepelom izmiešaju, ilovačom pokriju i od vremena do vremena vodom ili bolje osokom polievaju i tako dugo na gomili ostave, dok se u podjednaku masu nepretvore.

U novije doba veoma se preporuča takov jedan *način* raztvorbe kosti, koji je izumio neki Rus po imenu Slijenkov, profesor u Moskvi. Taj način posve je jednostavan, tako da ga može svaki i najprostiji zemljodjelac izvesti, pa ga i sam pokojni Liebig poradi te jednostavnosti i jeftinoće najtoplije preporuča svakomu gospodaru.

Evo u čemu se cio poso sastoji.

Uzme se 7 dielova živog vapna, te se na toliko vodom nakvasi, da se u prah razpadne i takav vapneni prah dobro se izmješa sa 40 dielova izlužena pepela i u tu smjesu slože se kosti bez da ih je nuždno prije stući, na posljedku polije se sve to sa 45 dielova vode.

Ovako slaganje kosti pokušavali su neki u običnih kompotskih gomilah, drugi opet u zidanih i cementiranih 5 stopa dubokih jamah i to tako da na svaku 3 do 4 palca debelu naslagu one smjese, od pepela i vapna, dodju 4 cente kosti sa nuždnom množinom vode. Kad je jama puna ostavi se na miru, da se raztvara, a od vremena do vremena polieva vodom, da se naknadi ona vlaga, što je iz gornje naslage izhlapila. Posle 16 do 21 dana sazori gomila t j. kosti se uplivom pepelnoga ciedja tako razpadnu i razmekšaju, da postanu slične siru. No ipak nuždno je, da se ona masa, pošto se iz jame izvadi, ostavi kroz jedan ili dva mjeseca dok se podpuno raztvori, i tek onda sliedi uporaba. Na jedno jutro dovoljno je, ako se uzme 6—10 centi ove smjese. Pošto se prije smrvi u prah, može se lahko razasipati po njivi garetovim sijalom.

Ovaj postupak nemože doista već jednostavniji biti i za naše okolnosti može se u toliko većma preporučati, što kod nas još neima takovih mlinova niti tvornica u kojih bi mogli kosti na brašno mljeti i pariti.

U trgovini dolazi košćano brašno još pod jednim imenom, i to pod imenom superfosfata. Superfosfat pravi se iz poparena košćana brašna tako, da se sa sumpornom kiselinom — vitrijolom — izmieša. Na 70 funti toga brašna uzme se 30 fnt. vitrijola. No osim kosti upotrebljavaju se za tu svrhu i druge tvari, koje se sadržinom pranične kiseline odlikuju, tako n. p. neke kamine kao koprolit — (okamenjene životinjske izmetine), guano sa bakerskih otoka, sombtero (fosforit istoga imena) itd. Polag toga sad, iz čega je taj superfosfat napravljen, nosi i razno ime. Djelatnost raznih ovih superfosfata u glavnom je jedna te ista, samo što jedna vrst sadržaje više, a druge manje pranične kiseline i polag toga joj je i trgovačka ciena manja ili veća.

Ako dakle hoćemo tlu praničnu kiselinu, tu najvažniju hranu bilja, doprinieti, to je najbolji i najprirodniji put, da se pognoji kostima. Taj gnoj — kao prah — može se razbacati po njivi ili rukom ili pomoćju sijala, te onda plitko zaorati ili dobro zadrljati. Najbolje je, ako se duže vremena pred vjetrom po tlu razasije, n. p. već u jesen za jare usjeve, kako će se kroz to vrieme moći bolje u zemlji raztvoriti i razdieliti. Ovdje se razumieva, da se to smije činiti samo na onih njivah, na kojih se nije bojati, da će česte kiše taj gnoj odplaviti.

Košćeni gnoj djeluje u obće najpogodnije na ozimnine, prem se dade koristno upotriebiti i za jarine i korenjače. Osobito dobro djeluje na pšenicu, repicu, ječam i sladku repu, ako nije samo preveć sušna godina.

Sa sumpornom kiselinom — vitrijolom — pomiešano košćano brašno ili košćani superfosfat djeluje

Digitized by Google

u svih vremenih i okolnostih na [illegible] vrlo povoljno, dočim se naprotiv kod trećega [illegible]a neopaža gotovo nikakov uspjeh. Čisto košćano brašno pokazuje svoju djelatnost vrlo dobro još i u trećoj i četvrtoj godini.

Gnojenje sa košćanim superfosfatom uviek je skupo, jer 6 centi brašna i 160 fnt .sumporne kiseline po jutru uzima se samo kao srednje gnojenje. Najbolje i najsnažnije djeluje pareno košćano brašno — 12 centi po jutru daje vrlo snažno gnojenje.

Nadalje imadu kosti veliku važnost i upotrebu u smjesi sa raznimi životinjskimi i bilinskimi odpadci; ako se naime izmiešaju sa dlakom, papcî, rogovi, raznim dračem, smećem, zemljom itd. pa se iz toga nepravi tako zvani gnoj miešanac ili kompost. Ovakovo gnojivo osobito pogodno djeluje na livade. Gnojenje se preduzima zimi ili za rana proljeća i uviek se opažaju dobrotvorne posljedice kroz više godina, ako se je samo pomenuta smjesa podpuno raztvorila i ako je jednako po livadi razsijana.

Na žestokoj vapnenjači preporuča se košćano brašno izmiešati sa stajskim gnojem. U tu svrhu najbolje će biti od vremena do vremena gnojište posipati košćanim brašnom, pošto se prije izmieša sa zemljom. Tim se veoma povisi snaga stajskog gnoja i ujedno se postigne jednaka razdjelba kosti na cieloj površini. Ovaj postupak je svakako pametan, u tu se svrhu mogu upotriobiti i krupnije vrsti košćanog brašna, koje se u trgovini mnogo jeftinije dobiti mogu, dočim u svakom drugom slučaju sitnije prednost ima.

U nekih pokrajinah, gdje ima sladorana, vrlo se koristno upotrebljava i košćani ugalj za gnojenje njiva osobito za repu. Ako kažemo, da sadržaje ugljične i dušične sastojine, to mu je djelatnost i vriednost kao gnoja očevidna. 20 centih košćanog uglja po jutro, da je snažno gnojenje, te djeluje na tri usjeva uzastopce.

Na posljedku vriedno je spomenuti, da se često dogadja, da trgovci, koji se prodajom košćanog brašna bave, znadu kad i kad radi većeg dobitka primiešati brašnu i drugih tvari i tako mu snagu umanjiti. Osobito rado upotrebljavaju u tu svrhu vapno i pepeo od kamenog uglja i za to je dobro uviek uzimati ju uz garantiranu analizu u kojoj mora da stoji i to, koliko vlage sadržaje u sebi. Jeftine robe valja se uviek kloniti, a uzimati samo od pripoznatih trgovaca. Ciena košćanom brašnu je obično 4—5 for. po centi.

Kad se tome pribroji privoz do nas, skupo je dosta i za to držimo, da će biti uviek probitačnije, ako si sam gospodar prikuplja kosti i ako ih sam gore opisanim načinom za gnojenje pripravi. A valjda neće potrajati još dugo, pa će se i kod nas naći ljudi, koji će uvažavajuć vriednost kosti, odvažiti se na podizanje takovih mlinova i tvornica, kao što se i u drugih naprednih zemljah već odavno nalaze, što bi prava blagodat za naše zemljodjelstvo bilo!

Kao što se vidi dakle vriednost kosti je veoma velika po povećavanje proizvodnje i naročito po one gospod. biline, koje se odlikuju velikom sadržinom praničnina, kao najplemenitije i najskuplje hrane za bilje. Što naša zemljišta već slabo pšenicu, repicu i druge skupociene biline donose, uzrok je to, što su oskudna na praničnoj kiselini. Gnojenjem kostima popravit će se najlakše i najsigurnije i za to umjesto što puštamo, da se kosti naših životinja u široki sviet izvažaju, latimo ih se i sami i počmimo i mi njimi svoje njive gnojiti, kao što to mudri Englezi već od 100 i više godina čine i koji na milijune centi kosti u svoju zemlju navažaju; i ako tako uzradimo, ne vjerujem, da ćemo toliko vikati na hrdjave i neplodne godine!

Osobito oni posjednici, koji su blizu gradova ili baš u gradovih, imadu sgodu da se tim koriste, gdje se tolika množina marve izkasapi.

Jedan vol od sriednje težine ima oko 70 fnt. kosti; $4\frac{1}{2}$ fnt. kosti sadržaju 1 fnt. pranične kiseline u vriednosti 16—20 nvč.

Računajte dakle koliko se izgubi u jednom povećem gradu, koliko svaki gospodar u svojoj kući, i na posljedku koliko gubi ciela trojednica samo kroz to, što se razsipaju kosti, pa sravnite onda s onom koristi, koju bi imala kad bi se sve za gnojenje njiva upotriebile?! Računajte, jer brojevi najbolje dokazuju; oni su najbolji filozofi!

(Nastaviti će se.)

Kakovim plugom, i kako da se ore?

(Konac.)

Ako već težku zemlju nesmijemo prečesto orati, to moramo pjeskovitu samo toliko puti, koliko je to potrebno za iztruhljenje trnja i korova; u protivnom bo slučaju, a naročito orana za suše, izgubije sastavnost, te postaje praševitom, kroz što izgubije vlagu i sigurnu podlogu. Zato ori takovu zemlju s jeseni ili s proljeća, dok imade u njoj jošte dovoljne vlage.

Kad si zemlju izorao, pusti ju neko vrieme da se slegne, to bo je glavni uvjet buduće obiljne žetve, eto što se o tom piše: „Izmedju jednoga i drugoga oranja, treba da se zemlji vremena ostavi, da prhkom postane, t. j. od jednoga oranja do drugoga treba da zemlja toliko vremena ima, da se slegne, prokuha, protruhne, te se tim raztvori, inače će češće obradjivanje više škoditi, nego koristiti. Ako se vrieme brže mienja, može i oranje jedno za drugim brže sliediti, nego kod trajne budi suše, budi mokrive. Obično drži se u ovom pogledu pravilo, da se drugi put zemljište neore, dok izza prvoga travom neozeleni, ali se ipak čeka izmedju

Digitized by Google

prvoga i drugoga oranja 5 nedjelja; preorano zemljište ili pašnjak, valja da duže na drugo oranje čeka, nego drugo zemljište. Izmedju prvoga i drugoga oranja, valja zemljište podražiti".

Osim svega toga imaj uvieke i to pred očima, da žito, izuzam ječam i sočivice voli grudastu zemlju, usuprot pako bilje sitna sjemena n. pr. repica, raž, repa itd. voli sitno prašenu zemlju, u tu svrhu pako, nije ti potrebno zemlju češće orati, već se posluži za to branom ili valjkom. — Lahko zemljište nije shodno na slogove orati, osim ako je odviše vlagi podvrženo, nu kod težke i žilave zemlje su slogovi osobito na ravnini koristni, ali nesmiju biti preširoki.

Kod češćega oranja zemljišta, valja uvieke o tom nastojati, da se zemlja za svaku žetvu samo jedanput prevrne; jer ona zemlja, koja će imati novi usjev preuzeti samo onda čista na površje dodje, ako nije kod prijašnjega oranja već sa drugom zemljom pomješana bila. Od ovoga je pravila iznimka samo onda, ako ratar želi dolnju zemlju ili medjusobno ili s drugom vrstom zemlje pomješati, ili ako hoće dolnji sloj, pošto je isti dubokim oranjem već odzgor dolje prevrnut, sada opeta na površinu iznieti. Nu taj slučaj nastaje samo kod zemljišta, koje je preko zime uzorano ležalo, te ga s proljeća treba opeta preorati. Ovdje će biti od velike koristi, da preko zime mrzlinom sprhla gornja zemlja, dodje dolje, a dolnja opet, da se na površje provali.

Želiš-li, da ti se zemlja duboko ore, čini to uvieke s jeseni, a naročito na žilavoj i ilovatoj zemlji. Razlog tomu je taj, što takova radnja treba više truda i vremena, a to se obavi najlaglje u jesen, kada neima toliko drugoga posla, i što će led, voda, vjetrovi i t. d. zemlju orahliti, pa će biti pitomija. Kada takovu zemlju oreš, imaj uvieke na pameti da biljka, tražeć si hranu, korenje svoje duboko spušta, ako joj je zemlja dosta rahla, zato što dublje oreš, tim ćeš obilatije žeti, a osobito onda, ako duboko oranje još gnojem podupreš.

Dokinuće robote.

Čujemo pouzdano, da je naša vlada jur poslala na najviše mjesto na odobrenje zakonsku osnovu o dokinuću robote *, što ju kani predložiti za razpravu hrvatskomu saboru i to već u ovom zasiedanju. Neima dvojbe, da će to biti veoma važna promjena u našem obćinskom životu, i da tuj treba dobro promisliti, što se tim zakonom dokida i što se uvodi u život, ovo bo je takodjer jedno od onih pitanja, na koje se ne odgovara jedino: „ta taj je zakon već svuda uveden, pa ne valja, da jedina Hrvatska čuva ostanke stare nedostojne robote"; već je valja riešiti obziruć se pomno na okolnosti našega seljačtva i na stanje naših obćina.

Mi smo čuli iz ustiju samih zastupnika, da se u stvaranju zakona o poljskom redu nije dosta temeljito radilo, te da je stoga i nepodpun i nejasan, osobito u onih točkah, koje su dodane absolutističkom dotičnomu zakonu ili koje su iz njega promienjene. Da se to i ovdje nezgodi, mi bismo molili naše zastupnike, ako ovaj naš glas do njih dopre, da makar za ovoga zasiedanja taj zakon i nebio gotov, nepostupaju prenaglo, već da čuju o toj promjeni volju i glas naroda, da izbroje i vagnu razloge pro i contra, a prema tomu da rade.

Da tko nas pita, ima-li više razloga za ukinuće robote ili za njezino zadržanje, mi bismo odlučno odgovorili, da jošte nije vrieme njezinu dokinuću, a to s toga:

Što je do sada naš narod većinom ograničen na sám poljski rád, kojemu nije hora kroz sve vrieme cieloga ljeta, te protiču tjedni i mjeseci, kad ne može naći nikakova posla ni zaslužbe. Ako se obćinski rád, što je moguće, tako udesi, da se ima obaviti u tom praznom vremenu, obavi seljak svoju običnu robotu, da ni nezna kako; dočim bi težko osjećao, da ju obćinskim nametom mora plaćati. Uzmite cielo naše Zagorje, uzmite Podravinu, Posavinu itd. te upravo skoro cielu domovinu, pa ćete vidjeti, da će nam se s ovoga razloga sav narod izjaviti za pridržanje robote.

Drugo je Štajer, Austrija, Česka, gdje sve, što je išto sposobnije radi u tvornicah, ali kod nas valjalo bi prije podići tvornice nego-li ovakove naredbe stvarati.

No prigovoriti će tko, da će upravo na obćinskom poslu naći mnogi seljak zaslužbu kad prestane robota. Dobro, no tada će svaki sebe plaćati, no k tomu još nove troškove namirivati, koji će bez dvojbe tim zakonom narasti. Sada zna svaki seljak, koj mu je komad puta navažati, te čim dobije zapovjed, navozi ga. Ako budu najmljeni težaci put navažali treba jim posebnoga nadzornika, da posao uviek nadgleda, jer znamo, da ovakovi obćinski težaci bez prigleda i potjerivanje nemarno rade. Ta tko nije gledao u Zagrebu i ostalih gradovih, kako se izmedju kamenja trava čupa i ulice škrope? Čovjeku bi se smučilo gledajuć onoliku lienost. To bude, ako obćina preuzme sav obćinski rád u svoju upravu. Iznajmi-li se pako posao, gdje su se do sada upotrebljivali robotnici, podhvatniku, taj će dakako svoj dobitak tražiti, a to dakako na trošak obćinara, plaćajućih namet. Marljiv gospodar, osobito ondje, gdje postoje zadruge, nije obćinskoga ráda ni osjetio,

* Mi smo bili u stanju i ugledati u nacrt dotične osnove, te možemo za ovaj put samo spomenuti, da se tu ni ne radi o podpunu dokinuću sve robote, već ob odkupu težaka za javne gradjevine i **kotarske** ceste. Po tom će dakle obćinam ostati prosto za obćinske radnje i putove zadržati robotu. Mi ćemo u budućem broju koju više o tom reći. Op. Ur.

Digitized by Google

jer je sam radin s radinom družinom posao žurno obavio, a tada se latio drugoga posla. Bez ikakove dvojbe najveć robotnika išću ceste i putevi, s upravo glede njih moja tvrdnja stoji bez prigovora. A da se dadu krasne cesti narediti i uzdržati robotnici, dokazao nam je Utješenović u varaždinskoj županiji i Raizner u kotaru zagrebačkom.

Mi smo ovim samo potakli razpravu o tom pitanju, a prijatelje molimo, do svoje nadovežu ili nas o protivnom upute.

O dopunjivanju vina.

Čuvaš-li vino u sudovih (lagvih), to ti ga sve manje postaje, te tako rekuć sve više izčezava.

Množina toga izčeznutja zavisi: od kakvoće drva (da li je više ili manje porozno), od veličine lagava (kod malih lagvah je površina razmierno prema sadržaju veća, nego kod velikih lagvah; pak s toga je i izhlapljivanje jače, nego-li kod posliednjih), od kakvoće vina (da-li su jaka ili težka vina), od stupnja vlage, pivničnog zraka (u suhih pivnicah je izčeznutje veće, nego-li u vlažnih). S toga se mnogim vinskim trgovcem priljubiše vlažne pivnice, akoprem su opet takove s drugoga gledišta škodljive, buduc da pljesnivoću u toliko pospješuju, da se njezinu jaku širenju i škodljivomu uplivu jedva na put stati može

U onoj mjeri, u kojoj se vino iz lagva izhlapi, dopre uzprkos neprodušnom začepu, kroz pore drveta zrak unutra, koj je povod tvorbi octa i pljesnivoće,

Da se pako taj u lagav unišavši zrak što manje vremena u dodiru sa vinom pusti, preduzima se radnja, koju zovemo: „dopunjivanje". To dopunjivanje biva obično na taj način, da se već prema množini izčeznuća, svakih 8—14 dana, a takodjer i svaka 3—4 tjedna lagav odčepi, kroz izhlapljenje nastavši prazni prostor sa vinom izpuni, te lagav opet čvrsto začepi.

Želimo-li, da nam vino u koliko je to moguće, svoju izvornu narav pridrži, to se moramo kod dopunjivanja služiti sa vinom iste vrsti, t. j. od iste vrsti grožđja, iste godine, te istog položaja, a ovo je moći najlaglje u dobro začepljenih bocah sačuvati. Nemožemo-li pako vino iste vrsti za dopunjivanje upotrebiti, to uzmimo barma za to, vino iste dobrote.

Mnogi vinski trgovac mora često sa gorjim vinom dopunjivati, kroz što s vremenom, posve naravski, i sve vino u lagvu gorjim postane. Mnogi si vinogradar utvara, ili želi druge o tom uvjeriti, da imade 60—70 godišnjeg vina, dočim ipak imade u lagvu samo njeku smjesu prerazličitih vina iz svih mogućih godišta.

Dopunjivanje vina pruža nam najbolju priliku, nevaljalo vino sve polahko popraviti, prilievajuć vino bolje naravi. Ako je vino, koje je vrlo dugo ležalo, rezkim postalo, te ga dopunjivamo novim jakim vinom, to ovo prouzroči opetovno vrienje, uslied koga se rezki tek vina izgubije.

Buduć da je dopunjivanju poglavito ta svrha, da se uslied izhlapljenja vina u lagav unišavši zrak odstrani, to dolazimo i na tu pomisao, da bi se za dopunjivanje u mjesto vina, takodjer i drugo kakovo sredstvo bilo tekuće ili čvrsto upotriebiti dalo, samo ako tu narav posjeduje, da se ga vinska kiselina neprimi, da vinu nikakav neugodan miris ili tek neprivlači, nikakovo škodljivo svojstvo nepodieli, u kratko, da u nikojem pogledu neprouzroči promjenu u dobroti vina. Kao takovo sredstvo upotrebljuje se mnogo već od duga vremena kremeno-kamenje, to se mora prije dobro ugrijati i oprati. Ugrijati toga radi, da se na kamenu viseće organičke t. j. bilnaste ili životinjske tvari, koje bi mogle vinu škoditi, unište; oprati pako, najbolje sa nješto soličasto-kiselom vodom, toga radi, da se odstrani zemlja i sva na kamenu ležeća nečistoća. Kod izbora takovih kamena, moramo osobito pozorni biti. Izaberimo samo one, za koje posve izvjestno znademo, da su kremenasti. Bilo je već slučajeva, da su vinogradari za dopunjenje upotrebili potočno kamenje, koje je kremenastomu vrlo nalik, ali koje, kao što se je kasnije izkazalo, nije ništa ino, nego krečno kamenje bilo. Posljedica toga bila je ta, da su vapnjenjaci na vino odkisno djelovali, da se je vino pomutilo, buduć se je vinsko-kiseli kreč izlučio, da je dobilo gorki tek, radi preslabe kiseline, koja je u vinu ostala. Za tu okolnost nije se do sada zaslužena pozornost upotrebljavala. Posvema je lahko moguće, ako i nevjerojatno, da se u pojedinih slučajevih uzrok vinske gorkosti toj okolnosti pripisati ima, što se u mjesto neraztopljiva kremenjaka, raztopljivi vapnenjak za dopunjivanje upotrebio. Ako si dakle neželimo dobro vino pokvariti, neobhodno je potrebno, da kamenje, koje zâ dopunjivanje upotrebiti želimo, dobro pokušamo, te sam čisti kremen uzmemo. Nismo-li pako, po vanjštini sudeć, kadri vapnenjake od kremenovca razpoznati, to imademo još druga sredstva, za njihovo razpoznanje:

1. Vapnenjaci dadu se dobrim ocielnim nožem ocrtnuti, kremenjaci ne.

2. Vapnenjaci raztope se u kiselini, koja sa vapnom raztopivi spoj tvori (n. p. solićnina, kvasinovina); kremenjaka neprimi se nijedna od ovih (izim jedićnine). P. L.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Poziv u glavnu skupštinu.

Izvanredna glavna skupština hrvat. slav. gospodarskoga družtva saziv1je se na dan 21. listopada 1873 u dvoranu narodnoga doma, za 10. sat jutrom.

Na dnevni je red stavljeno:

1. Izvještaj o stanju družtvenoga imetka.
2. Proglašenje družtvenih po Njeg. ces. i kr. Veličanstva potvrdjenih pravilah.
3. Izbor družtvenoga predsjednika, i podpredsjednikâ i upravljajućega odbora.

U Zagrebu dne 4. rujna 1873.

Upravlj. odbor hrv.-slav. gosp. družtva.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 38. U Zagrebu

18. rujna 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Kosti i čovječje izmetine kao gnoj.

(Nastavak.)

Predjimo na čovječje izmetine.

Čovječje izmetine spadaju medju najsnažnije vrsti gnoja, i važnost koja im se daje u nekih krajevih svieta, kao u Kitaju, Belgiji i u nekih pokrajinah Francuzke, posve je na svome mjestu: jedno što do toga gnoja može lahko doći svaki gospodar, a drugo što se može upotriebiti i za svako tlo i za svaku vrst gosp. bilja, odlika, kojom se nemože baš svaka vrst gnojiva pohvaliti. Djelatnost ovih „zaostataka probave“ dolazi odtuda, što sadržaju u svome koncentriranom obliku i u veoma fino podieljenom stanju sve one ustrojne i rudne tvari, koje su za razvitak bilja nuždne. Njihovim zaoravanjem u zemlju povraćaju se njivi sve one čestice, koje su joj oduzete prošlimi žetvami i koje su s vremenom prešle u tielo čovjeka, koji se je timi žetvami hranio. U ostalom možemo već i iz toga na važnost čovječjih izmetina zaključiti, što znamo, da je gnoj od naše domaće živine uviek tim bolji i snažniji, što je bolja i snažnija krma, kojom ju krmimo. Kad dakle stoji ovo pravilo, da od bolje hrane dolazi bolji i gnoj, nećemo-li vjerovati, da su onda čovječje izmetine snažnije od svakih drugih, pošto se čovjek sigurno boljom i snažnijom hranom hrani, nego i koja vrst naše domaće živine. No još bolje će to dokazati praktički pokusi.

Dva njemačka agronoma Hermstaedt i Schübler — pronašla su pokusom da dade isti komad zemlje (koji je bez gnojenja donosio samo trostruko sjeme t. j. triput onoliko koliko je nanj bačeno ili zasijano), kad se pognoji:

biljevnim gnojem	5terostruko	sjeme	
hlievskim (govedjim)	7	„	„
golubijim gnojem	9	„	„
konjskim „	10	„	„
čovječjom mokraćom	12	„	„
čovječ. krut. izmetinami	14	„	„

A Boussingault i Liebig pronašli su, da svaka glava izmetne na dan srednjom mjerom 750 grama; i to 625 grama mokraće i 125 grm. krute tvari sa 3% dušika. To iznaša preko jedne godine 274 kilograma ili $5\frac{1}{2}$ centi veoma snažna gnoja, a ta množina sadržaje u sebi toliko dušika, koliko je nuždno da se proizvede 400 kilograma (800 fnt.) pšenice, ili da se pognoji 20 arâ t. j. jedna trećina našeg jutra.

Polag ovih podataka nije težko izračunati, koliko se gubi kroz to, što se danas neupotrebljava ovako snažan gnoj.

Tako se je izračunalo da milijun stanovnika u Parizu proizvede preko godine:

krutih izmetina	45,600.000	kilograma
tekućih „	228,125.000	„
Ukupno	273,725.000	kilograma

ili 547 i pol milijuna naših funta; a to bi dovoljno bilo da se pognoji od prilike 17 i pol milijuna hectara ili 35 milijuna naših jutara zemlje. Polag toga mogao bi sam Pariz uzdržavati u trajnoj plodnosti jednu trećinu od ciele porezne francuzke zemlje.

Napried rekosmo da se u Francuzkoj barem u nekih pokrajinah ovaj gnoj upotrebljava, a znademo još i to, da je ta zemlja kako u drugom svakom pogledu tako i u zemljodielstvu mnogo naprednija od naše Trojednice; pa kad uzmemo, da se u Francuzkoj — kao što se je izračunalo — izgubi preko godine gnoja u vriednosti od 4 milijarde franaka, dakle od prilike dvaput onoliko, koliko iznosi godišnji porez, ili $\frac{4}{5}$ od onoga troška što morade Pruskoj u ime ratne odštete naplatiti, šta da velimo onda za našu domovinu i koliko mora da gubimo mi kroz tu nehatost, koji ne samo da neupotrebljavamo nikakvog drugog gnoja do stajskoga, no koji i ovo jedino gnojivo razsipamo i u more pušćamo!?

Zaista bi mnogo pametnije učinili kad bi veću pozornost na gnoj i gnojenje njive obraćali, u mjesto što jadikujemo nad sirotinjom i što vičemo na zle godine!

Digitized by Google

Dumas, jedan od članova prvog državnog kora za vladavine pokojnog razcara Napoleona ovako se jednom u savjetu izrazio o važnosti ljudskih izmetina: Zemljodjelstvo — veli on — polaže svoju nadu naročito na uporabu zahodskog blata i druge nečisti po varoši, jer se tu usredotočuju sve one zemljane tvari, koje su zemlji kroz bilje i životinje oduzete, i polag toga ona varoš, koja bi povraćala svu svoju nečist polju, davala bi mu toliko, koliko je nuždno za proizvodnju nove godišnje hrane za cjelokupno njeno stanovničtvo.

Kao što gore navedosmo, može se godišnjimi izmetinami srednje glave pognojiti 20 arâ ili $^1/_3$ jutra i proizvesti 400 kilograma žita, ili 280 kilograma (560 fnt.) brašna ili na posljedku 380 klg. pečena kruha; a kako potrošak kruha na dan i na glavu neprelazi jedan kilogram, to onda preostaje tu nešto i viška.

Po tome dakle nije krivo mislio onaj filozof, koji je rekao, da svaki čovjek, kad ponovi proizvodine onoga što je potrošio, već samo toga radi ima pravo na obstanak na zemlji.

Ali ni čovječje izmetine nisu uvjek jednako snažne. Jedan zemljodjelac iz okolice Pariza zakupi jednom čišćenje zahoda u jednoj gostioni, koja je na najboljem glasu u „Palais-royal", i okuražen uspjehom pri upotrebi na svome imanju, prohtjede mu se razširiti uporabu ovoga gnoja još većma i toga radi preuzme on preko sebe čišćenje više parižkih kasarna. Pa šta bi? — Gnoj iz kasarne pokaza na njivi mnogo slabiji učinak od onog iz „Palais-royala". Uzrok ovoj razlici posve je jednostavan: vojnički ručak mnogo je postniji i mršaviji od onih ručaka, što se pripravljaju u pomenutoj gostioni.

Polag toga su izmetine bogataša u obće mnogo bolje za gnojenje od izmetina sirotinje — radnika. Evo i opet jedne pobude dakle za borbu protiv siromaštvu, pošto je ovo zlo polag gornjega ujedno i zapreka napredovanju zemljodielstva i obilnijoj proizvodnji.

Ovim držimo da je važnost ljudskih izmetina kao gnoja dovoljno objašnjena, pa predjimo sada na drugo pitanje: Zašto se naime taj gnoj pokraj tolike hvale i vriednosti samo riedko gdje upotrebljava, i kako bi se mogao uzrok toga neupotrebljavanja odkloniti?

(Svršetak sliedi.)

Bjesnoća.

Bjesnoća je za ljude i životinje toli užasna bolest, da liečnike i neliečnike svaki slučaj zanima, koj se na nju odnosi. Liečnici su, kako je poznato glede liečenja u mnenju razdieljeni; jer dočim jedni drže, da proti njoj neima dosad lieka, te se protive ljekovom, koje neki obiteljskom tajnosti drže, te ih u slučaju potrebe nesretnikom nude, dopuštaju drugi ovakove liekove i tim liečivost bolesti priznaju. To je u nas poznato, da Njemčić iz križevačke županije ne samo slobodno lieči, nego ga pače na zemaljske troškove bolestnikom dozivlju.

Neupuštajući se dalje u ovu u naše područje nezasjecajuću struku, napomenut ćemo ovdje, što dr. C. J. Kilian, liečniki savjetnik i prof. u Petrogradu ob ovoj bolesti piše.

Znakovi: Iza kako je bolestnik — piše ovaj vještak — ovom bolesti otrovan, projde nekoliko vremena, a on neosjeća nikakovih posljedica. Napokon se već zacieljena rana opet zarumeni i to bez svakoga povoda. Uz to postaje bolestnik žalostan i turoban, jelo i pilo bude mu ogavno, u grlu dobije stezanje, te s toga mučno guta.

Sad već nemože bolestnik nikakove kapljevine gutati, neprestano izbacuje slinu, počme pokadšto biesniti i hoće da grize itd. Bolest se svrši grčevi, iza kojih sliedi, kadšto već za dva do tri dana, smrt.

Uzroci: Bjesnoća može se uz više bolesti pridružiti, ali najobičniji joj je uzrok otrov, što ga je biesna životinja svojom balom (slinom) u tjelo bacila. Bolest sama leži više ili manje u nekoj suhoj žili (tetivi), s toga dolazi od ozlede suhih žila najprije padavica, od česa poznati grč u vratu dolazi.

Liečenje: Najprije se ukloni uzrok bolesti, a onda bolest ozliedjenih tetiva tim, da se izvede na njih upala. Prije svega valja o tom raditi, da se zapriеči te bolest nebukne.

Sriedstva su proti tomu ova:

a. Najprije preveže se ozliedjeno udo iznad ugrižena mjesta.

b. Ako je blizu vješt ranar, neka umah ugriženo mjesto izreže. Osim toga valja ranu umah izprati jakom raztopinom od soli ili jakim lugom; okolo rane neka se na nekoliko mjesta do krvi zareže te se neka nastave rogovi, koji neka dotle krv vuku, dok je na okolo sva krv izvučena; neka se na ranu naspe baruta i zapali, a onda postavi melem od španjolskih muha.

Ovomu postupku dodaje dr. C. G. Kilian, sin prijašnjega, takodjer praktički liečnik sliedeće:

„U ostalom, od nekoliko vremena nestalo je u Ruskoj, imenito u orelskoj guberniji, svakoga straha pred biesnoćom, jer ondje poznadu sredstvo, koje daje posve siguran liek proti ovoj bolesti. Evo ga:

Nakupi se, najbolje mjeseca kolovoza korienja od vodene bokvice (alisma plantago L.) te se dobro očisti od sluza i zemlje. Posuši se na suncu, uzmu se jedna ili dva jaka korjena, tri ili više slabijih, stuku se na prah, naspi ga na putrom namazani hljeb, te ga podaj bolestniku da ga pojede.

Ovako se uzme dva ili najviše tri krat i to da je posve dovoljno, da se otrov biesna psa, pa bio on još

Digitized by Google

jači, uništi, pače i onda, ako je kod bolestnika biesnoća već buknula. Ovo korienje da je uspješno isto tako i kod životinja, koje je druga biesna ugrizla. Valjanost ovoga lieka da je 25godišnjim izkustvom sasvim dokazana.

Kratak opis bokvice vodene. Vodena bokvica (žabočun, kornjačnica, froschlöffel) je 1—4 stope visoka batva, lišće je jajasto ili bodkasto, srcasto ili u petlju svedeno, ima 5—9 rebaraca, bieli ili crvenkasti malen cviet, koje u presljen ili metlicu sakupljen, plod je trosrh (na tri ugla). Korjen je debeo kao u luka, a ima po sebi mnogo žilica. Biljka raste i kod nas u stojećoj vodi, močvarah, i po grabah. S pramaljeća stoji biljka pod vodom, a kašnje, kad što već mjeseca svibnja pomoli se iz vode, te mj. lipnja procvate. Poznati i naći ju je lako, jer joj je stabljika jako razgranjena, a grančice su bez lišća, te nose samo cviet i kašnje plod. Bilina ima u sebi mnogo ljutine, jer ako metneš lišća ili korjena na golo tielo, načinit će ti se prišti. Kad se posuši, nestane joj ljutine, te ju Kalmuci i jedu.

Kad smo već u rieči o bjesnoći, navesti nam je najnovije i velevažno odkriće ruskoga profesora patolog. anatomije M. M. Rudneva. Kako javlja ruski vladin viestnik obrati ovaj prof. osobitu pozornost pasjoj bjesnoći, te je pronašao velevažnih znakova, koji su dosadanjim motriteljem izmakli, te bi mogli i na liečenje bolesti velik upliv imati. Rudnev došao je anatomičkim iztraživanjem do ovoga velevažnoga resultata. Glavni uzrok bjesnoće je anatomička promjena bubrega i to parenchymatoznom zapalom. Ova zapala razlikuje se od drugih sličnih tim, što je ciela tjenica (gornja kožica) bubregâ oboljela, te da se ovi lako ratvore, jer su bubrežne cievčice nekom mastnom sluzavinom izpunjene, od česa upravo i sliedi obično smrt. Našav ovako uzrok bolesti, naći će se po svoj prilici i liek proti njoj.

Predence.

Nije mučno dobra i napredna gospodara poznati; osvrni se po njegovu gnojištu, po oranicah, grabah i plotovih, pa ćeš reći: ovo je napredan gospodar. Isto tako je po neredu i zapuštenosti, što ih kod obradjivanja zemljišta vidiš i nevaljana gospodara spoznati moći. Mi smo ovakov znak nemarna gospodara osobito često nalazili na djetelini. Videći naime kako predence (vilinska hora, grinta) sve više mah otimlje, te djetelina sve većma pred njom uzmiče, nemože nam se na ino, nego da uzkliknemo: evo nemarna gospodara! Mi takova negospodara nekorimo, što on nečita našega lista, te bi se bio mogao uputiti o načinu, kako bi se ovoga dosadnoga korova iz svoje djeteline bio riešiti mogao; ali ga korimo zato, što nije barem druge bolje gospodare popitao, da mu svjetuju liek, kojim da si djetelinu očisti.

Moguće da je koj put i pokušao drač izkorjeniti, ali je, nepošav mu to za rukom, odustao od daljnjih pokusa. Hrdjav je to gospodar koj poslje prvoga zlo izpaloga pokusa klone duhom i preda se nevolji.

Ovomu jadikovanju dade to povod, što uzprkos propoviedanju i naučanju, uzprkos tolikim dobrim primjerom svaki čas nalazimo djetelišta dosadnim i štetnim predencem izpremrežena, a ipak nije istina, da se ga čovjek nebi mogao riešiti samo kad bi htio. Budi nam dakle oprošteno, što se i opet na predence svraćamo.

Ako se gospodaru prvi krat na djetelini predence pokaže nemože mu se zamjeriti, ali se prigovoru nemože oteti, ako mu se ova nametnica od godine do godine djetelinami povlači. Rekosmo, da mu se nemože zamjeriti, ako mu se prve godine predence pojavi; jer ga je sa kupljenim sjemenom na svoje polje donio. U tom pogledu nemožeš se niti na najstarije i najglasovitije firme osloniti, pa ako samo koju stotinu zrnaca predenčeva sjemena s djetelinom kupiš, to je dovoljno, da ti za koju godinu, ako proti tomu lieka netražiš, otruje svu djetelu.

Ima više biljevnih parasita (nametnica), koji o trošku pitoma bilja živu, ali su najškodljiviji oni, koji lišća neimaju. Budući naime lišće organi, koji hranu iz zraka hvataju, pripravljaju i upodabljaju tako, da ju bilje probavljati, te od nje napredovati može, mogu listnate nametnice uzimati i od drugud hranu, a ne od biline na kojoj rastu. One pako nametnice, koje neimaju lišća — kao što ga neima predence — ne samo nemogu iz zraka primati hrane, nego one nisu niti dobljenom surovom hranom zadovoljne, jer je bez lišća nemogu upodabljati, nego jim treba već sitno izradjene upodobljene hrane, da ju samo svojimi cjevčicami razvadjati mogu. Zato se i opleće predence onako tiesno oko djeteline, lana, konoplja, hmelja itd., da im može tim lakše već priugotovljenu hranu izsisati.

U nas se nalaze četiri vrsti predenca lanova (cuscuta epilinum W.), koje se najviše lana hvata; stabljika mu je bez ogranaka; predence djeteline (cus. trifolici, takodjer majoš), raste ponajviše o djetelini; predence majkine dušice (cusc. epithymum) hvata se poznatoga mirisnoga bilja majkine dušice, kunice, žutilice, dapače i trava ovsika, vlasulje itd., veliko predence (cus. major) hvata se većega bilja: hmelja, kopriva, krumpira, manjega grmlja, vrbovlja itd.

Ima kojekakovih liekova, kojim predence uništiti preporučaju: pokošeno do gola, mjesto polijati sumporno-kiselim kalijem, ili još bolje sumpor-vapnikom (schw.-calcium). Ali budući su ovdje napomenuti liekovi, osobito ovaj drugi, otrov za bilje, nestat će na okolo i djeteline i druge zeleni.

Digitized by Google

Dosad se najboljim i najjeftinijim liekom, koj i mi preporučismo, pokazao oganj. Predencem obrasla mjesta imadu se do zemlje pokositi, zatim po 2 do 3 decimetra (1 decim. = $3^3/_4$ palca) na kratko sasječenom slamom posuti, ovu malo petrolejem poštrcati i upaliti.

Tko hoće da uz takov postupak bude i u buduće od viline kose čist, neka o tom nastoji, da si kod kuće od ovoga drača čista djetelinskoga sjemena uzgoji; jer kao što gori napomenusmo badava ćeš tako čista sjemena od trgovačke firme tražiti.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Kakovu vinu nadati se ove godine. Iztraživajući minule godine 1872 od vremena do vremena grožđje na našem pokušalištu bjesmo još prije berbe došli do uvjerenja, da ćemo one godine imati lošije vino od god. 1869. Mnogi od naših vinogradara, oslanjajući se samo na liepo vriemo i na mekaničnu kušnju pobijahu naše mnenje tvrdeći, da će vino godine 1872 ako ne onakovo kakovo godine 1865, a ono svakako mnogo bolje biti od onoga godine 1869. Danas već nitko netaji, da su se naša iztraživanja obistinila. Mi smo i ovih dana analizovali na pokušalištu grožđje na slador i kiselinu, te smo došli do uvjerenja, da će ove godine vino biti slabije od prošle godine. I opet nam prigovaraju ljudi, da to nije moguće, pošto ovako liepo vrieme grožđju služi i ako mu ovakovo do berbe uztraje. Ali mi smo uvjereni, da i najljepše jesensko vrieme neće moći ono nadoknaditi, što je dosad zaostalo. Mi smo minule i ove godine iztraživali iste vrsti grožđja istoga dana, naime 13. rujna pak smo dobili ovaj rezultat:

	God. 1872		God. 1873	
	Slador.	Kiseline.	Slador.	Kiseline.
Kadarka	16 %,	9 ‰;	15 %,	10.5 ‰.
Moslavac	16 %,	12 ‰;	14 %,	15.5 ‰.
Kraljevina	18.5 %,	6 ‰;	15 %,	8.5 ‰.
Graševina drobna . .	18.2 %,	9 ‰;	15.2 ‰,	13.5 ‰.
Graševina talijanska .	18.5 %,	8.5 ‰;	16.5 %,	9.5 ‰.
Klevnac crni	21 %,	8 ‰;	17.5 %,	10 ‰.
Portugizac modri . .	21 %,	5 ‰;	18.5 %,	6 5 ‰.
Frankovka modra . .	20 %,	7 ‰;	18 %,	10 ‰.
Plemenka hrust. . .	16.2 %,	5 ‰; .	14 %,	6 ‰.

Iz ovoga pregleda se vidi, da je grožđje pogledom na slador još daleko od normalne mjere (20 %), dočim kiselina već danas stoji dosta povoljno. Uztraje-li do berbe ovako liepo vrieme spasti će kiselina do normalnoga stepena 5—8 potisućina (‰), ali nemislimo da će slador do željene mjere dotjerati. Prema tomu dakle nadati se vinu srednje ruke, svakako za stepen slabijemu od prošle godine.

Kako možeš kroz zimu najsjegurnije i najuspješnije uzčuvati lučicu. Odaberi samo onakove lučice, koje nisu deblje od najmanjega oraha, sveži jih u mrežicu ali jako riedko platno, te obiesi na tavan, kuda dim prolazi ili jošte bolje obiesi ih u dimnjak. „Fr. Bl." pripoviedaju, da se od ovakove lučice u dobro pognojenoj zemlji dobiva luk od kojega je svaka glavica po funt težka.

Recept za tintu za bilježenje rublja. Sieme od zapadnog bubrežnjaka (Anacardium orientale, Elephantenläuse) očisti se od uljnate (mastne) svoje koštice, razreže u komadiće i polije smiesom od etera i absolutnog alkohola. Tako se dobije smedji sok, koj u iztočnoj Indiji rabe kao tintu za bilježenje rublja. Izciedjena alkoholska sućina se izkuha, dok se toliko sgusne, da se s njom može pisati. S ovom se tekućinom u rublje upišu slova, koja se, pošto se posušiše, poškrope vapnenom, te slova postanu sasvim crna.

Kada je najbolje travu kositi? Gledom na mliekarstvo nije svejedno, da-li ti kosiš travu već onda dok još necvate ili kasnije. To je izkusio neki Jonas najbolje; on bo je svoju livadu razdielio na tri diela, te je prvi dio pokosio već onda, kada nije jošte nigdje trava cvala; drugi pako dio onda, kada je u najljepšem cvietu stojao, treći napokon dio onda tekar, kada je već posvema odcvao. Te tri vrsti siena upotrebio je Jonas u tu svrhu, da kod kravah mliekarica sravni branivost istoga gledom na množinu mlieka, te je pronašao, da je od onoga prije cvietanja trave pokošenoga siena 127 funta, a od onoga poslje cvietanja pokošenoga 133 funta potrebno bilo, ako je htio isti proizvod mlieka postići, koj sa centom u najljepšem cvietu pokošenoga siena.

Košnja po kiši. U Englezkoj izumili su stroj, kojim se može trava umjetno posušiti sa razvručenim zrakom. Taj stroj, koj će gospodara posvema neodvisnim od vremena učiniti, pretvori svježo-pokošenu, ma i mokru travu u nekoliko časa u zeleno, mirisavo sieno. Pokusi tim strojem učinjeni; dokazali su njegovu valjanost, nu uporaba njegova neće se tako lahko moći uvesti; jer loženje mnogo proguta.

Da uhvatiš tvorca. Zametni zamke, najbolje pojače kljuse (pacolovku), metni u nju malo ambre (dobiješ u apoteki) i konopljena sjemena. Ovako ostavi dva i tri dana nipošto ne dirajući ni premještajući. Tvorac dan dva obilazi, i kad vidi da nije dirano, onda naidje i uhvati se. T-k.

Da stoku od muha sačuvaš. Muhe se ponekad navrnu na stoku tako, da ova sirota nezna već što da radi braneći se. Muhe obično na izvestna mjesta padaju i bodu; ta mjesta treba namazati ribnjom mašću, pak nijedna muha više na to mjesto pasti neće. T-k.

— Kod sastanka pomologa i prijatelja voćarstva i vinogradarstva, što-no će boraviti u Beču od 2. do 7. listopada t. g. učestvovati će i naše gospodarsko družtvo. Družtveni predsjednik velemožni gospodin savjetnik Mojsija Baltić zastupat će po zaključku odborne sjednice od 4. t. m. družtvo na kongresu ovom.

Ciena žitu.

Varaždin 11. rujna. 1873. Pšenica 80 funt. po for. 6.99. Raž 70 fnt. po for. 5.2. Ječam 60 fnt. po for. 3.65. Zob 40 funt. po for. 1.85. Kukuruz 80 fnt. po for. 4.68. Krumpir po for. 2. Pasulj po for. 4.30. Heljda po for. 4. Sieno po for. 1.10. Slama u snopju po for. 1.40.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 39. U Zagrebu 25. rujna 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Kosti i čovječje izmetine kao gnoj.

(Konac.)

Što se čovječje izmetine pokraj sve svoje velike vriednosti samo riedko gdje upotrebljavaju, najglavniji je uzrok njihovo za izvažanje neprikladno stanje i njihovo zaudaranje ili smrad, a uz ovo privezala se je još i glupa predsuda, koja zadnja još i mnogomu drugomu koristnomu preduzeću na putu stoji.

Ovaj zadnji uzrok odklonit će s vremenom nauka ili još sigurnije nužda; jer nužda je, kako vele, najbolja učiteljica na svietu. A da se odkloni prvi onaj uzrok, izumjeli su ljudi takodjer sredstva.

Kitajci su prvi, koji su počeli upotrebljavati ljudske izmetine za gnojenje svojih njiva; šta više one su kod njih prevažan trgovački predmet. I oni imaju svoje javne zahode pa iz tih zahoda vade blato i trguju njime. U tu svrhu izmiešaju ga sa laporom i iz te smjese prave pogače na formu onih, što se prave od zaostataka pri ciedenju ulja iz lana, konoplje, repice i t. d. i razašilju jih pod imenom „tafu“ daleko u sviet kao i drugu robu.

U novije doba latili su se i Francezi ovoga načina pripravljanja, a pod imenom pudrette dolazi čovječja pogan već odavna u trgovini. Poudretta je prašinasta smjesa od dobre zemlje, treseta i suhog zahodskog blata, sa $1\frac{1}{2}$ — 2% dušika.

Treći način pripravljanja čovječijih izmetina za porabu jest taj, da se pretvore u gnoj miešanac ili kompost; i taj način držimo, da bi za naše okolnosti bio najpraktičniji a upravo i jedini put, kojim bi se moglo doći do koristi od čovječijih izmetina, pošto kod nas neima nigdje nikakove fabrike ni za kinezku „tafu“ ni za francezku pudretu.

To pretvaranje u kompost biva tako, da se frižke izmetine izmiešaju sa raznimi ustrojnimi i neustrojnimi tvarmi kao n. p. sa sječkom od razne slame i svakovrstnimi drugimi bilinskimi i životinjskimi odpadci, kao što je razan korov i drač, papci, dlake, rogovi i t. d.; od neustrojnih tvari zemlja, vapno, pepeo, sadro i t d. Kad se ciela smjesa vrijenjem pretvori u podjednaku masu, onda se može upotriebiti kao i obični stajski gnoj samo dakako tom razlikom, što od ove smjese treba manje po jutru nego što obično trebamo od stajskoga gnoja.

Još jednostavniji način priprave zahodskoga blata bio bi onaj, što ga preporučuje jedan francezki praktičar. Evo kako on radi.

Ja uzmem — veli on — dugačku slamu iz konjskoga gnoja, pa ju izsiečem na sječku. S ovom sječkom izmiešam stanovitu množinu blata iz zahoda, izmiešam dobro vilama i prelijem mokraćom. Poslje 24 sata nastane u toj smjesi veoma jako vrijenje. Kroz tri dana prolivam svaki dan po jedanput tu masu mokraćom i za osam dana dobijem crn posve ugorio jednolik gnoj. — Što se pako tiče zaudaranja, to se ovo — govori dalje — više približava mirisu ljubice nego čemu drugomu.

Na posljedku tvrdi, da je, gnojeć tim gnojem, dobivao 15terostruko sjeme, dakle za jedanput više nego što Schübler i Hermstaedt navode.

No bez sumnje najbolji i najpraktičniji način pripravljanja komposta iz čovječijih izmetina biti će onaj od drugog jednog Franceza po imenu Goux-a. Goux-ov način priprave dovodi sobom dvostruku korist: jednu s gledišta gospodarstvenoga a drugu sa zdravstvenoga. Njegov način zahtieva posebno uredjenje zahodâ, a pri tom ciela stvar posve je prosta. U mjesto što se kopaju obične jame, podmetne se u zahod kakovo bure od 5—6 akova (vidi sliku). Na dno toga bureta nabaca se kojekakovih tvari, koje su sposobne za upijanje tekućine. Te se tvari na dno slože, pa se na tu naslagu stavi jedan okrugao kalup, koji je napravljen iz dasaka. Promjer toga kalupa treba da je 6—8″ uži nego je promjer bureta; dolnja strana toga kalupa treba da je porazmjerno uža od gornje. Kad se taj kalup postavi u bure, onda ostaje oko njega prazan prostor u buretu. U taj prazni prostor izmedju prostora kalupa i bureta treba nabacati istih onih tvari, koje su i na dno bureta metnute i zatim jih u naokolo ovlaš nabiti. Pošto se sad

Digitized by Google

izvuče kalup van, ostaje u sredini bureta prazan, gore širji dole uži, prostor, u koji će kasnije izmetine padati. One upojne tvari upijat će vodenu sadržinu ovih izmetina, i vezat će, koje lučbeno koje mehanički, one plinove, koji se iz izmetina razvijaju, te će se time ujedno odstraniti onaj kužni smrad u zahodu a drugo ostat će snaga izmetine jača za gnojenje.

Kad je bure puno dade se posve lako i bez ikakvoga zaudaranja izvesti.

Ovako pripravljen gnoj može se odmah upotriebiti za gnojenje ili pak ostaviti kao i stajski gnoj ili kao i drugi kompost na gomili do potrebe.

Kao tvorivo za upijanje vodene sadržine iz izmetina mogu se upotriebiti razne tvari, koje u gospodarstvu dolaze; tako n. p. slama ili sječka, izmiešana sa suhom balegom ili suhim muljem, prašinom (smetom) sa tavanâ i žitnjakâ; osobito se preporuča smet iz kuhinje, onda razni životinjski odpadci, vunene krpe, treset, zemlja i t. d.

Ovim načinom hvatane su izmetine i na svjetskoj izložbi u Parizu god. 1867.

Stvar je dakle kao što se lahko uviditi može tako jednostavna, da već nemože biti jednostavnija, a što je pri tom takodjer važno — nije ni skupa. Godišnje izmetine jedne glave naknadit će cio trošak oko toga uredjenja zahoda. Naročito sada, gdje se tako širi kolera, taj nepozvani gost, i gdje toliko ljudstvo kao žrtva pada, valja da nastoji svaki gospodar, da mu je u kući što moguće čistiji vazduh i da mu zahodi smrad neizpušćaju. Jer uz uredan život jest čistoća vazduha u kući najglavnije branilo protiv te nesretne pošasti.

Toliko o važnosti i koristi ovih najsnažnijih dviju vrsti pomoćnih gnojiva; a svakomu pojedinomu leži u interesu, da se koristi ovimi snažnimi sredstvi za povećavanje proizvodnje i popravljanje svoga materijalnoga stanja. Naročito mi, koji smo se dali na polje privrede i koji smo pozvani da se u prvom redu borimo proti obćoj biedi — proti siromaštini, nesmijemo nikako pušćati iz vida u svojem kasnijem praktičnom životu ovih toli važnih sredstva za povećanje naše slabe proizvodnje.

Sadjenje i uzgoj voćaka.

O njegovanju voćaka piše u „landwirthu“ barun Bibra, čuveni vještak u voćarstvu, razpravu, u kojoj nalazimo mnogo nauka i za naše voćare, stoga joj evo ustupljujemo mjesta u našem listu.

Ja sam osvjedočen, piše ovaj vještak, da bi mnogi gospodar rado sadio voćke, kad bi jih imao, ali kupovanje i dostavljanje njihovo na dotično mjesto je s više ili manje troška skopčano, pošto je samo u malo mjesta sjemeništâ za voćke. Ovakovoj oskudici dalo bi se lako i s neznatnim troškom pomoći. U Austriji ima mnogo prediela, gdje se svake godine (iz voća) šira preša; tu treba samo da se izprešci, kojimi se inače obično krmad hrani, na skopanoj i pognojenoj zemlji razbacaju, te će o pramaljeću mlada drvešca potjerati.

Gdje toga neima, lako si je drugim načinom koštica jedarkâ i druge vrsti sjemenja od voćaka nabaviti te ga u zemlju posaditi. Pak ima i trgovinâ, od kojih se može sjeme željenih voćaka nabaviti.

Tako će drvca, ako se još i okapanjem očiste od korova dosta brzo rasti. te ostanu tu 2 do 3 godine. Uz to treba paziti, da jih čovjek tako uzgoji, da budu jaka i uzpravna, te da jih vjetar ili druga nezgoda neslamlje, isto tako valja jim suvišne mladice odrezavati ali tako, da čovjek nezareže u stabalce niti da neostane na njem okrajak; u prvom slučaju će stabalce biti ranjeno, s česa se mnoga i budućemu odraslu drvu opasna bolest zametne; u drugom će stablo ostati kvrgasto, čim je opet ljepota stabla povriedjena. Nadalje je probitačno da se jednom u godini, najbolje s jeseni, zemljište okolo mladih divljaka okapa i od drača očisti.

Pošto je voćka dovoljno dorasla, može se ili umah oplemeniti, ili se s jeseni presaditi, pa tekar s proljeća ciepiti. Bolje će biti, ako se voćka još na sjemeništu oplemeni.

Ovakovim načinon uzgojene voćke zaslužuju s više obzira prednost pred drugimi; jedno što, izuzam nešto truda, nestoje gospodara mnogo, a drugo naviknut će voćke podneblju te će se, da tako reknemo mnogo sjegurnije pripitomiti, nego one, koje čovjek od drugud nabavi da i nenapominjemo, da se kod prevažanja mnogoj i korienje ošteti.

Da se voćke kod presadjivanja sigurnije prihvate dobro će poslužiti ovaj način presadjivanja: pošto je jama izkopana, naspe se nutar zemlje, prilije se vode te se lopatom tako premieša, da s toga bude prigusta kaša, te se onda nutar voćka usadi. Ovakov postupak mogu svakomu preporučiti, jer sam se o valjanosti sâm osvjedočio. Dokaz tomu da su mi od 600 presadjenih voćakah samo 2 izostale.

S presadjenjem voćke još nije posao dovršen, već ju treba neprestano paziti i gojiti, ako čovjek hoće, da od nje žudjenu korist ima. Zato zaslužuju sljedeće radnje, da se uvaže

Ako drvo neima dovoljne vlage, usahnut će. Da dakle vlaga uzmogne do žilja, koje su mu životni strojevi, proniknuti, treba po 5—6 stopa na okolo stabla zemlju prokopati te tako prorahliti. To biva najzgodnije u jeseni.

Preporuča se takodjer češće gnojenje; valja ipak primjetiti, da, ako se misli s hlievnim gnojem gnojiti te ga do žilja smjestiti, valja uzeti samo dobro provreli (struli) gnoj, jer svježi drveću škodi. Gnojnica i nečist iz zahoda je takodjer veoma dobar gnoj, ali s njim nevalja gnojiti, dok je drvo u njegi.

Digitized by Google

Dok drvo još podpore treba, valja češće prigledati, nije li vjetar ili koja druga nezgoda stablo od kolca odriešila.

Glavni posao je svakako obrezavanje i čišćenje drva, da dobije liepu krošnu. Nu tim nebude drvo samo ljepše, nego bude i voće deblje i bolje, jer čini da do njega sunce i zrak više pristupa.

Ova radnja može se obaviti mjeseca veljače i ožujka, zgodnije bi to bilo s jeseni, dok je na drvu još lišće, te se suho od zelena granja lasnije spoznati može.

Dobro je takodjer, da se stabla s jeseni omotaju slamom, ili sagrade trnjem i granjem, te se tako proti zecem zaštite.

Voćke, koje rastu na jaku tlu, bujaju odviše, te će se od pretilosti užeći, u takovu slučaju valja jim žilu t. j. sok opustiti; to biva tako, da se s proljeća vrtlarskim nožem od krošna do tla zarez povuče. Zarez ipak nesmije ići dalje nego samo do drva, t. j. da se samo kora proreže. Da se mlado drveće čuva mašine i lišaji, gdje inače kukci svoja jaja nesu te se i druga gamad drži, uzmu se tri čestí ilovače, dvie gašena vapna, a jedna čest prosijana pepela, tomu se prilije gnojnice, napravi se kaša te se njom pobolje omaže. Stabla velikoga ili srednjega drveća, koje se nemože tako lasno omazati, omete se poslje kiše tupom metlom.

Opet ukinuće robote.

Obrekosmo, da ćemo se povratiti na taj predmet, pa to eto činimo tim više, što je vladin zastupnik u jednoj od posljednih saborskih sjednicâ izjavio, da je dotična osnova jur gotova. On je pače pošao i dalje te na neki način proglasio tu stvar prešnom, staviv ju u savez s poznatom ponudom veletržca Kleina, da je spreman pozajmiti vladi pol milijuna forinti za javne gradnje, kod kojih bi se dala narodu zgoda da što god zasluži.

Kako nije u saboru nitko ništa primjetio razlaganju vladina zastupnika, bojati se je, da se je do sele o toj stvari sbilja nanje mislilo, nego li treba.

Nas nije sve ovo, a ni peticija grada Bakra za ukinuće javnih težaka, uzdrmalo u našem mnienju, te velimo, da je upravo pogubno ovako u naprečac dokinuti tu staru inštituciju i zamieniti ju novim porezom.

Vlada predlaže u nacrtu te zakonske osnove, da se javni težaci za radnju kotarskih cesta i inih gradnja, imadu odkupiti tako, da ima svaki odrasli za rad sposoban muž od 16—60 godine plaćati godimice 2 for. a. v. a za svaki komad tegleće marve i konja po 1 forint 50 nov. te po tom računa svu odkupninu ciele Hrvatske i Slavonije na preko 600.000.

Uz taj ogromni porez ostala bi i nadalje javna robota za sve obćinske gradnje i puteve, koja je dakako mnogo veća i obsežnija od one prve. Tim bi se stvorio najveći metež, jer bi uz robotu narod plaćao još i porez, o kojem je do sada znao malo ili ništa.

Sva dokazivanja prijatelja te nove osnovane uredbe ništa ne vriede.

Vele neki, da propada množina radnoga kapitala, da su javni robotnici zli težaci, da je uz robotu nemoguće podići naša obćila i t. d.

O propadanju radnoga kapitala moglo bi biti govora onda, da nam ima u zemlji za sve radnike uviek zaslužbe. Al ovako, dok se oda svuda čuje vapaj, da neima zaslužbe — nemože biti ni govora o radnu kakapitalu. Gdje je tu logika, kad se stavlja u savez ponuda Kleinova s dokinućem robote?

Zato jer neima sviet zaslužbe, nudi Klein novac, da se narodu zaslužba pruži, i opet zato, jer neima zaslužbe, neka od sada narod plaća ono gotovim novcem, što je do sada mogao odslužiti svojom rukom i svojim blagom. Čudnovata argumentacija.

No veli se, tà municipija to sáma traže. Ni tu nismo u neprilici za odgovor; jer što se Bakra tiče, ondje su odnošaji takovi, kakovi nisu u svoj ostaloj domovini, a glede molbâ ostalih županijah i obćina, to znamo, kako se tu često zaključci stvaraju N. pr. zaključak županije zagrebačke za uvedenje batina!

Stoga, da nam je svjetovati išto u tom predmetu, predložili bismo, neka se odluka o tom predmetu ostavi samoupravi županija i obćina, koje najbolje znaju, kakove su jim potrebe i kako jim se najuspješnije doskočiti može.

Opazka ured. Čujemo pouzdano, da je saborski zakonodavni odbor čitav operat vladin zabacio i da novu osnovu pripravlja.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Na p. n. izložitelje voća i grožđja.

Za izložbu voća i grožđja, koja će počamši od 1. do 15. listodada trajati, imaju se izložnine tako na vrieme poslati, da prispiju najdulje dne 29. rujna ovamo.

Za mjesto od 1 kvadratnoga metra ima se platiti mjestovine 1 for. Ista se ima odmah poslati pod naslovom: Na upraviteljstvo hrv.-slav. odieljenja bečke svjetske izložbe u Beču. (Weltausstellungs-Postamt.)

Voće, osobito grožđje neka nebude prezrelo, a pozorno pakovano. Grožđje neka bude hrvatskim mjestnim (lokalnim) imenom označeno.

U Beču, 18. rujna 1873.

Vukotinović,
umir. veliki župan i upravitelj hrv. slav. odieljenja bečke svjetske izložbe.

Digitized by Google

Gospodarske viesti.

(*Koledar za bečku svietsku izložbu.*) Od 18. do 27. rujna: izložba konja, peradi, pasa, mačaka, riba itd.

Od 26. rujna do 4. listopada: medjunarodni medicinski kongres.

Od 1. do 15. listopada: izložba ciepiljnakâ i vinarstva.

Od 4. do 6. listop.: izložba divljači.

Od 4. do 6. listop.: medjunarodna izložba mliekarstva, njegovih pomagala i prometala.

Listopada 31. svršetak izložbe. —

Medjunarodna izložba konja, koja se je u Beču 18. o. mj. otvorila, izpala je preko svake nade dobro; kod iste zastupane su Francezka, Italija, Rusija, Njemačka, Egipat i Austrija; jedino Englezka izostala je, što se tim većma žaliti mora, jer je upravo englezka vrsta konja kod nas skoro najobljubljenija, a uzgoj njihov osobiti, te bi samo sreća za one naše konjare bila, kojim novčana sredstva nedozvoljuju u Englezku poći, da si mogu na bečkoj izložbi pribaviti nešto izkustva o plemenitom i razložnom odgojivanju englezkih konja. Najkrasnije, najhitrije, a ujedno i najuztrajnije konje izložila je Rusija, dotično veliki knez Nikolajević i knez Roman Sanguszko; prvi 16, a drugi 9 komada. U koliko smo do sada doznali, nije od Hrvata nitko svoje konje izložio, što veoma žalimo, jer smo uvjereni da bi i konji našega biskupa Strossmajera, grofa Jankovića, vlastelina D. Josipovića itd. ne malu pozornost probudili!

Gdje živi kroz zimu vinova uš? O tom su si dugo vinogradari razbijali glavu, te su mislili, da će ta vinova uš možebiti barem u jakoj zimi zaglaviti. Ele sada su iztraživanja u Francezkoj, gdje je ta uš naviše štete prouzročila, dokazala, da se uš kroz zimu povuče u zemlju, te ondje, viseća na korienu trsovom, u nekom mrtvilu zimu proživi. Kod pokusa, da tu uš unište, pokazalo se kao najbolje sredstvo: voda; valja bo samo korenje povodnjiti, ili barem češće i jače one trsove zalievati, gdje se ušenac pojavio, pa će te bolesti nestati.

Kalifornijčki krumpir jest posve nova vrsta, koju su neki počeli pokusa radi saditi, da vide nebi li se dala i u Europi udomiti. Neki dr. Heuser u Eppingu (Njemačka) izvješćuje takodjer o svom pokusu, te se hvali, da nije nikada niti mislio tako dobar uspjeh postići; ne samo da mu je cima mnogo ljepša i veća (koja je osobito dobar gnoj za livade), već je i gomolje od osobite rodovitosti i težine, a naročito od ruževca, brestavca i „neuzporedivog krumpira.“ Ovaj posljednji je biel, obal, nešto malo stisnut, brašnat i osobito težak, osim svega toga, dade se i vrlo dobro i lahko čuvati.

Mahovina na voćkah zadaje svim voćarom veliku brigu, jer uništuje voćku; da se je pako oslobodiš, preporuča „američki agrikulturista“ uporabu karbolnog sapuna i luga na sljedeći način: Iz običnog drvnog pepela načini srednje-jaki lug; na 10 polića toga luga prilije se pol funta karbolne kiseline, ta se smjesa prokuha i vruća namaže sa slamnatom metlom na mašinasta mjesta na voćki. U malo dana odpadne ti sva mahovina, te se na onom mjestu nikada više nepojavi. To jednostavno sredstvo, koje osim toga niti najmanje zdravlju voćaka neškodi, upotrebljuje se vrlo dobrim uspjehom, a osim toga opazilo se jošte, da na takovu drvu nikada kukci štetu neprave.

Upliv starosti na pitance. Riha, upravitelj dobra, navadja u „bečkom gosp. listu“ neke podatke, koji jasno dokazuju, koliki i kakav upliv doba pitane marve na tovenje imade. Od 60 pitanacâ volova izabralo se 10 komada od 5 do 6, a 10 komada od 10 do 12 godina starih, koje su tovili sa posve jednakom hranom, te prispodabljajuć jih, opazilo se, da je kod vaganja, koje se svakih 14 dana preduzimalo, bila sljedeća razlika:

Težili su	mladji volovi,	stariji volovi
prosinca 15. 1872.	8620 funt.	10650 fnt.
poslje 100 dana	9140 „	11100 „
Narast težine	520 funt.	450 funt.

Mladji dakle volovi težili su za isto vrieme i kod istoga jednakoga krmljenja za 70 funti više nego stariji.

Nova kriepka hrana razpošilje se sada iz južne Amerike u formi prašine pod imenom „mesnatog brašna,“ koja se pravi iz odpadaka od pripravljanja mesnog ekstrakta. Iztražujuć to mesnato brašno, pronašlo se, da sastoji iz 10.48 proc. vode, 4.48 proc. pepela, 72.06 proc. proteintvari i 12.42 proc. masti, te da po tom predstavlja vrlo bogatu na dušiku hranu. Pokušali su već s njom braniti, te ćemo u svoje vrieme o njezinoj vriednosti izvjestiti svoje čitatelje.

Kako da spravimo krumpir? Dugotrajna suša i žega učini, da je krumpir već prestao rasti te ga već počeše izkapati. S toga evo kratka odgovora na stavljeno pitanje, jer je važno i znamenito, da si barem to dobro spremimo i zdravo sačuvamo, što smo nabrali. Svi bo tvrde, da je krumpir posve droban. Najbolje i najjednostavnije spravlja se krumpir evo ovako:

Na dno pivnice pospe se barem 2 palca na debelo suhe prašine. Na ovu prašinu razastre se krumpira. na ovaj opet pospe suhe prašine, i tako nastavi dotle, dok se smjesti sav krumpir. Ako je krumpir suh, možeš ga nasipati svaki put na debelo, ako li je vlažan, valja da ga siplješ plitko *ili* na tanko. Na vrh se nasiplje za trećinu stope opet suhe prašine pa će tako sve šupljine med krumpirom izpuniti, što je glavna zadaća kod toga posla. Ova prašina upija svu vlagu, što je ima u pivnici i u krumpiru i od koje (vlage) krumpir gnije. Prama tomu, da li ima u pivnici i u krumpiru više ili manje vlage, uzme se više ili manje suhe prašine. Nu u obće se uzimlje po prilici na 8 centi krumpira 1 cenat suhe prašine. Dobro će biti, da si čim prije gospodari nabave takove suhe prašine s cesta, nu može se za to uzeti i suh piesak a i lapor smrviti. Ovim se postupkom zapriečuje i bolest krumpira; jer kad se krumpir metne u suhu prašinu, posuši se, što je bolestna, a ostalo ostane zdravo. P. p.

Kako ćeš mlade voćke obraniti od ogrizanja. Neugodni vonj čadja i u njih sadržana drvna kiselina čine, da su čadje dobro sredstvo za očuvanje bilina od buba i druge gamadi. A ni zecevi neće dirati u mlade voćke, ako si jih do potrebite visine namazao čadjami pomješanimi s mliekom. Ako odgrneš ponešto zemlju i oko stabalca pospeš čadje, sačuvati ćeš i korenje od svakoga oštećenja. To možeš učiniti i kod povrća.

Kako ćeš dobiti dobra sjemena od krastavaca. Da dobiješ dobra sjemena od krastavaca, nevalja da ga uzmeš odmah od najprvoga a niti od najposljednjega ploda. Najbolje je birati onda, kad si već nekoliko puti obrao plod, jerbo prvi krastavci nisu podpuno razviti, a posljednji nedozriju posve. Uzmi dakle za sjeme najljepše krastavce, koji nisu posve blizu korenja a ni posve na kraju loze, nego neuzmi više od jednoga komada od svake loze.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić**.

Digitized by Google

Broj 40. U Zagrebu

2. listopada 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Marvinska kuga.

Napisao Mato Krajačić.

Pošto ova bolest nemilice hara i ubija našu marvu, te pošto se ovo zlo sve to većma i dalje širi i pošto napokon proti tomu zlu nije osjeguran niti seljak i kako vele niti pop, niti grof, već se je proti njemu veoma težko i tegotno, te pravo reći i nemoguće braniti; jer se je već odveć zakorjenilo, to sam naumio o toj pošasti koju prosboriti u gospodarskom našem listu, nebih-li možda time barem našim naprednijim gospodarom u pomoć pritekao, što bi mi veoma milo *bilo*. S našim seljakom o tom razgovarati značilo bi bacati bob o tvrdu stienu, koj se je nikada primiti neće. On niti što vjeruje, niti se hoće da čuva, nego samo veli: To je Bog dao, to će Bog i uzeti. Ele, u družtvu ovakovih tvrdokornjaka zlo i naopako i za pametne, te zrele i razborito misleće ljude. Naravno je, da Bog daje sve i zlo i dobro; ali ako si nećemo sami da pomognemo, baš nije niti Bogu nuždno, da nam silom milostinju dieli; jer Bog veli: Pomozi si sam, pa ću ti i ja pomoći. Neka se nitko netješi time, što sada skoro već nastaje zima, pa da će ova možda to zlo uništiti.

Toga neka nitko neočekuje; jer su ovoj pošasti otvorena vrata tako u zimi kao i ljeti, pa koliko bi se i dala zimom uništiti, neće joj toga dopustiti okorjelost i tvrdoglavost naših ljudi. Da je tomu sbilja tako, zasvjedočavaju nam to svagdanji zatvori ljudi, u koje se ovi stavljaju tako sada, kao što su se stavljali i onda, kada je ova bolest buknula Zabranjuje se ljudem, da zajedno pasu marvu, a osobito da nepuštaju ove niti blizu bolestnoga mjesta; ali se za ovo slabo mari, te istom kada je seljak okusio nesreću, onda se kaje, što se nije znao čuvati. Vrlo je dakle neizvjestno dokle će ova bolest uz ovakovo postupanje biesniti.

Ova bolest spada medju kužive iliti priljepčive, te se je živinče dobaviti može stranom neposredno, stranom posredno.

Neposredno se dobavlja zdravo marvinče ove bolesti, kada dodje upravo u doticaj s bolestnim, a posredno se okužuje govedo po ljudih, muhah psih itd., koji mogu sasvim lasno uzrokom ove bolesti postati; dočim čovjek okolo hodajući stane u izmetine bolestnoga živinčeta, te ga na noguh u svoju staju donese; ili muha s bolestnoga živinčeta sjedne na zdravo; ili psi razvuku po pašnjacih, livadah i dvorovih meso i kosti od poginulih na ovoj bolesti komada, te se tako zdravo marvinče okužiti može, da čovjek ni sam nezna gdje i kakvim načinom. Isti vrači, koji se kod nas većinom sastoje iz kojekakvih neukih seljaka ili starih zamazanih baba, mogu veoma često zdravu marvu okužiti; dočim hodajući oko bolestne marve i uljevajući u nju sirče (ocat) i vodu, u kojoj se je kuhao Bog sam znade kakov drač, sasma lasno doticajem svojim u drugoj staji zdravo živinče okuže. Ja sám znadem takovu jednu babu, koja hodajuć oko bolestne marve, okužila je svoju vlastitu kravu, kojoj nije znala niti mogla pomoći, već joj je ova poginula. To joj je po svoj prilici božja nagrada za njezina crna diela. Nisam naumio nikoga osudjivati, ali sam ovo samo za oto napomenuo, da se ljudi takovih nakaza čuvaju i paze, te jih nepuste do svoga zdravoga blaga niti blizu, kamo-li da se u nje sliepo pouzdaju.

Pošto naši ljudi nevjeruju, da je ta bolest sbilja marvinska kuga, te pošto ju krste kojekako, a ponajviše vele, da su to koze, biti će mi dužnost ponajprije ovdje opisati znakove, po kojih se ta bolest razpoznaje, pa opazi-li tko na svom bolestnom marvinčetu sve ote znakove, koje ću navesti, neka bude onda uvjeren, da je to sbilja bolest, koja se zove: marvinska kuga.

Ova se bolest može u glavnom razdieliti na tri razdoblja, te su znakovi prvoga razdoblja sljedeći:

Dlaka se na marvinčetu nakostreši, te u vis stoji i živinče ima zimu i vrućinu. Časom je veća zima, a časom opet vrućina; kod toga je živinče snuždeno i turobno, malo jede, ponješto je zatvoreno, te prestane preživati. Meso se na marvinčetu kao razpusti, te iz-

Digitized by Google

gubije svoju prijašnju čvrstoću, kadkada kima glavom te je bojazljivo i ponješto kašlja.

Znakovi drugoga razdoblja jesu: Groznica postane jača, što se vidi odtuda, jer živinče na cielom tielu drkće, dlaka izgubije svoj prijašnji sjaj, a osobito se drmaju i tresu stražnje noge, na kojih se od slabosti ziblje. Ako ga čovjek pogladi čvrsto rukom uzduž hrbta u okolišu bubrega, to živinče ne samo da se duboko prigne i previne, već se često od boli na tlo sruši. Marvinče sve to teže i teže diše tako, da mu i iste slabine (taštine) pri udisanju zraka u vis odskakuju, kao u nedušljiva iliti sipljiva konja; kod toga skuči i jako kašlja. Kadkada strašno ruči i u vrućici luta ovamo, onamo kao ludo. Oči se zažare i pocrvene te počmu suziti, a iz nosa počima izticati bala; mokrača ide od živinčeta po malo, te je crvenkasta. Bredje krave u ovom razdoblju ili polegu mrtve teliče ili izvrgnu.

Treće razdoblje. Živinče veoma drkće; sasvim oslabljeno sruši se na zemlju te njegov pogled, glas, kretanje i čitavo ponašanje izražuje veliku sdvojnost; neprestano traži, gdje bi si prikladnije mjesto i položaj našlo. Ako ga s mjesta, gdje leži,proćeramo i prisilimo tako, da ustane, a ono se postavi na vrh papaka te se tako jako skoči, da mu hrbat posve u vis stoji. Živinče je čisto propalo; oči su mu mutne i duboko u lubanju upale, a iz njih iztica žuta tekućina kao gnoj. Gubicu objesi te je ova kakono i meso okolo zubi blieda; škriplje zubmi te su ovi u laloki čisto u slabom stanju. Jezik je sasma oslabljen te modrasta kao olovo izgleda, a iz usta živinčeta iztica takodjer smrdljiva slina; veoma tužno skuči i stenja. Bala, koja mu curi iz nosa, je gusta i gnojna izgleda; a jezik je sav kao i nebce prišti osipan. Gdjegdje po tielu ukažu se mjehuri, koji šušte kao da su zrakom napuhnjeni, kad čovjek prieko njih rukom potegne. Često lieva strana živinčeta otvrdne, tielo se nadme i sada se ukaže i pojavi vodenast, kao strvina (mrcina) smrdeći i s krvlju pomješani proliv. Živinče postaje sve slabije i mrzlije; najednoć se zadnji kraj živinčeta opet spusti, te postane sasma tašto i prazno, a bila (Puls) već skoro ni ćutiti nije; guzno crievo (Mastdarm) se otvori i na polje viri; živinče postane mrzlo kao led, legne postrance i izdahne.

To su dakle u kratko znakovi, koji pokazuju, da je marvinče kugom napadnuto. Tko dakle na svom bolestnom živinčetu ovakve znakove opazuje, neka znade, da to nisu nikakove koze; a u ostalom što bilo da bilo, zlo je na svaki način veoma veliko i strašno.

Uzroci marvinske kuge. Našim ljudem se ova bolest pričinja kao njeko čudo; dočim ga ni starac šestdeset ili sedamdesetgodišnji zapamtio nije, pa obično svatko propitkuje: odkuda ovo zlo, koje naši ljudi ponajviše „palež“ i „koze“ nazivaju, dolazi? Mnogo se je ob uzroku i postanku ove bolesti razpravljalo i pogovaralo, dok se je skoro jednoglasno zaključilo, da se ota pošast kod nas nikada sama po sebi nepojavlja, nego da imade svoj izvor u Ugarskoj, odkuda se onda trgovinom dalje razprostranjuje. Kako to? zapitati će tko; ta trgovina marvom se svake godine i od vajkada ćera izmedju nas i Magjara, pak se ipak za našega pamtivieka nije jošte s njom i ovakvo zlo k nam dovelo. Istina je to doduše; ali se svake godine niti u Ugarskoj nepojavlja ova pošast, a niti se prije nije mogla i k nam donjeti tako brzo, kao što se može sada, dočim je sve željeznicami izprepleteno. Sada možeš za 24 ili 48 sati dobiti i pribaviti si vole Bog zna odkuda i od koga-li, što nisi mogao prije ni za 8 dana.

Ovi su voli na onom mjestu, gdje si je kupio, još sasma zdravi izgledali, ali se je bolest u njih istom kod tebe čisto razvila i ti si postao nesretan. Glavni uzrok ovoj bolesti je dakle kod nas okuženje, te se je zdravo marvinče dobavlja, kako je već rečeno, budi neposredno od bolestnoga, budi posredno, što se na razne načine dogoditi može.

(Svršetak sliedi.)

Umno gospodarstvo.

I.

Prošlo je ono tužno vrieme, kada naš seljak bijaše rob svomu gospodaru; sada je samostalan i upravlja svojim imetkom kako ga volja. Ova okolnost je za našu zemlju od zamašnog znamenovanja, ne samo glede gospodarstva već i u obziru socialnom i političkom.

Nastaje nam sada pitanje, koliko se je naš seljak poslužio ovom slobodom na korist svoju, koliko je pripomogao razvitku i materialnom blagostanju domovine, koliko su mu pripomogli nadležni faktori, da se uzdrži na površini sa ostalimi, oriaškim korakom napredujućimi narodi.

Na ovo pitanje je do istine težko odgovoriti, kada neimam pri ruci statističke brojeve od svih prediela Hrvatske od godine do godine, ali se nevaram, ako uztvrdim:

1. da veći dio ladanjskoga puka stoji na primitivnom stupnju naobraženja u gospodarskoj struci, te po tom i njegovo gospodarenje je lošo.

2. Veleposjednici, koji se umnim gospodarstvom bave, veoma mali dio naše zemlje po načelih umnog gospodarstva obdjelavaju.

3. Mali dio seoskoga puka je osvjedočen o potrebi, drugim načinom tjerati gospodarske poslove, kojim bi si pomnožao glavnicu i povećao kamate, prem su na njega djelovale toli revno njekad cvatuće podružnice gospodarskoga družtva, časopisi, knjige, škola itd.

Digitized by Google

Uzroci slabom napredku naše zemlje nedaju se lahko izbrojiti nu navesti ćemo njekoje, da narod ponješto opravdamo, koji nije nazadku ovomu izključivo sám kriv.

Do sada bijaše veoma malen broj naobraženih gospodara, koji bi primjerom poticali puk na bolje obradjivanje svoje zemlje; u novije vrieme imade ih do istine više, te su rationalno naobraženi inteligentni činovnici kod veleposjednika, plemića itd. čemu je ne malo pripomogao križevački zavod, jer se može ponositi ovelikim brojem svojih slušaoca, koji zauzevši svoja mjesta hvalevriednim nastojanjem djeluju toli revno i perom i činom na puk, tjeraju u svakom smislu umno gospodarstvo. A imade i medju svećenstvom, učiteljstvom i inimi striliši dobrih gospodara, koji su voljni svaki napredni korak podupirati.

A kako naš seljak? Ako je i uplivom škole i naukom od strane svojih prijatelja oslobodjen od kojekakvih predsuda i nepovjerenja u sve, što mu se preporuča, ipak ostaje kod svojega te radi danas kako je pred 100 god. radio. Tomu dakako pripomaže najviše i zadružni život. Znadem n. pr., da je došao mladić iz križevačkoga zavoda, te htjede članove zadruge uputiti o mnogočem boljem, dokazivao i nagovarao ih, ali badava. Gospodar veli, a družina sluša. Moralno duhovne tmine nije se još veći dio naroda otresao, *česa radi* se obće znade, da bude morao propasti, ako se nepovede za umnijim obradjivanjem zemlje, jer bude opet robovao prem u drugom smislu onim, koji od svoje zemlje tri i četiri put više teže nego on.

U čemu je zemlja naša napredovala, imademo zahvaliti ponajviše gospodarskomu družtvu i negda toli liepo napredujućim podružnicam, školi i križevačkom zavodu. Dovedeno je naime u zemlju plemenitijih vrsti domaćih životinja, uvjeriše se veleposjednici o naravskom i shodnom hranjenju i odgoju istih, a sve to ne malo djeluje na maloposjednika — seljaka, pače vidimo, da blizu gospoštijah stanujući seljaci liepo prianjaju uz načela umnog gospodarstva; gdje bo se pokazuje novo orudje čim bi se mogli i više pohvaliti, da se subvencijom vlade otvaraju gospodarske izložbe na više mjestih naše domovine, i da križevački zavod šalje tamo svoje makine te pokuse čini.

Isto tako uvjeriše narod javni strukovni organi o shodnom gnojenju i nadomjestjivanju iztrošenih hranivih čestica zemlje, te su načela Liebig-ova prodrla i kod nas na mnogo mjestih i u seljačke kolibe

Križevački zavod smatraju svi narodu svomu dobromisleći muževi nuždnim, te se i s toga glasovi dižu, da se preustroji.

S razloga, što dakle imade sbilja naobraženih gospodara kod kojih nemanjka poduzetnoga duha, s razloga, što kako rekoh liepo se napred koracati počelo, s razloga što se od sadanje nove vlade nadati možemo izdašnoj pomoći i što će škole uredjene biti, pitajmo: o čemu moraju napredni gospodari nastojati, da žudjenu svrhu postignu?

Želimo da imaju pred očima sliedeće točke, te prama njim rád i djelovanje svoje da udese:

1. Uložena glavnica u gospodarstvo ima se računati prama prometu, tako, da umnim načinom obradjivana zemlja dade tolike kamate, koliko uloženi novac u prometu dobivati može, te se u pravom razmjerju opet upotrebljeni novac na tjeranje gospodarstva umnožava i dovoljne bar kamate nosi.

Ovo imajući pred očima morali bi svi faktori nastojati, da znanstvena iztraživanja i resultati prodru neustrašivim i neumornim nastojanjem medju puk i veleposjednike u čitavoj zemlji, da nam statistika za 5 ili 10 godina pokaže, je-li se ne samo kod pojedinca, nego u čitavoj zemlji dohodci i postotci dižu, čim više zemlje teža, tlo prama umnim pravilam popravlja itd. u kratko rečeno — sve grane u gospodarsku struku spadajuće sbiljno njeguju.

Ujedno treba vazda sa koristnim spajati liepo. Po svojstvih naše zemlje znademo, da i ona može priličiti „krasnom vrtu", samo treba radinih rukû i znanja.

2. Treba nastojati, da nam zemlja umnažanjem gnojiva, boljim težanjem i čistim izvrstnim sjemenom dvostruki plod daje, a livade sijanjem pitnijih trava što više hraniva marhi pružale budu.

Ovo dvoje je prva i neobhodna potreba pri svakom seljaku ako hoće napredovati.

3. Imamo nastojati da se umanji trošak koji jest priličnu velik. Porez, prirez, namet, šumarina, sjeme, težaci, gnoj, osiguranje itd. mora poljodjelac namiriti. Nu zato bi marha morala veći dohodak nositi. Na više mjestih smatrao je seljak marhu kao nješto potrebita za tjeranje gospodarstva a ne da mu i ona obiljan dohodak nosi. Zaoto ostadosmo kod stare pasmine s malom iznimkom, dočim drugdje vlada i obćine kupovanjem plemenitih pasmina narodu su pomogle i sebe i njega obogatile. A što da rečemo o gnoju? Moramo dakle gojiti dovoljno marhe, da od nje što veću korist budemo imali.

4. Dužnost je onim, koji su vješti, a i pozvani iztraživati svojstva zemlje u raznih predielih domovine, da to čine s največom pripravnostju i pomnjom, da si obrtom umnažamo cienu proizvodom. Sva zemlja nije jednaka; u njekojoj bi okolici najbolje uspjevao hmelj, u njekojoj lan, burag, šljive itd. I naša je zemlja blagoslovljena obzirom na tlo i podneblje, a možda i više nego mnoga druga, pa zašto nebi i kod nas procvala trgovina tvornicami?

Reći će mnogi lahko je pisati što bi trebalo, pita se kako omogućiti i pospješiti posao, da se zahtjevano

Digitized by Google

i željeno izvede. Gdje vlada mlitavost za obće dobro, gdje se ne njeguje znanost u dovoljnoj bar mjeri, gdje nitko nepazi, da-li se izvršava sve što vlasti naredjuju ili družtva zaključuju, gdje neima poduzetnoga duha i novčanih sredstva, gdje neima rodoljubivog osjećanja, tamo neima sreće i blagostanja, jer neima napredka.

(Svršetak sliedi.)

Kisela raž za krmu.

Ob ovakovoj krmi piše dr. Kratzmann u „W. lndw. Ztgu“ ovo:

Minula jesen i zima činila je gospodarom glede zimskih usjeva mnogo brige. Od topla vremena i mnoge vlage uzbujaše se usjevi visoko, pak su onda pod sniegom gnjiti morali. Na jakih zemljah bijahu usjevi ovoj nevolji izloženi i bez sniega; jer su lako polegli i s toga gnjiti počeli.

Da se tomu uklone dadoše mnogi gospodari svoje ozimnine rogatom marhom, a gdješto i konji popasti, što mi se s dva razloga nije činilo praktičnim, jedno što je uviek vlažno zemljište bilo odviše zagaženo, drugo što mi se toliko zelene krme nije činilo zdravom hranom.

Pokošenu raž sa sječkom ili bez nje, osobito ako je nekoliko vremena ležala, nije marha rado jela ili barem ne tako rado, da bi se ciela bila s uspjehom potrošiti mogla.

Premda mi se činilo, da zelena raž poradi mnoge vlage, kojom je čestom kišom i rosom nakvašivana, neće valjana biti za kiselu krmu, zato sam se ipak, nehoteći je na gnojište baciti, odvažio da s njom pokus učinim.

Dao sam dakle 9 stopa duboku, toliko široku i 12 stopa dugačku prema dubljini užu jamu na suhu zemljištu — naše spodnje zemljište bijaše laporast prudj — izkopati, te zelenu raž sa nešto soli nutar zgaziti.

Nemogući poradi trajne kiše cielu jamu zapuniti, napunio sam ju sedam stopa visoko, ozgor metnuh na tanko pljeve, da otvarajući kašnje jamu uzmognem lakše kamenje i zemlju s raži odstraniti, napokon zametah jamu zemljom tako visoko, da je bila glavicom završena.

Ležeći na raži toliko zemlje sleže se ona glavica tako, da se moralo zemlje prisipavati. Pukotine bješe oda svuda zabite.

Tako zatrpana ležaše zelena krma pet tjedana dok ju podjoh otvoriti. Jamu otvorih kako se obično takove jame otvaraju, a da mi se zemlja natrag nutar nekotura, položih dužinom na rub dasku, koja koturanje prečijaše. Kako sam potrebnu porciju krme izvadio, bude jama opet zatvorena. Krmu sam sjekao obično za slamu nožem i uviek do dna. Krma je odsječena gladko, a bijaše smedjo-zelena, sabita masa; raztrgav odsječeni kus vidjelo se, da je lišće ostalo neraztvoreno, a mirisalo je kiselasto, kao što miriše zelen kukuruz, koj je ovako zatrpan. Znamenito je to, da je krma mnogo vode izgubila. Mogao si odsječene komade raztrgati, neopaziv zato ništa više vlage, a kad je zelena krma bila u jamu gažena, bijaše ipak vode toliko, da je gazi — teljem izpod noguh pištala.

Ovom krmom dadoh vozne volove hraniti, davajući svakomu na dan po 12 funta pomiešav ju sa slamnatom sječkom, a tomu je nešto repičnih kolača i krumpira dodavano.

Kao kod svake novine, bijaše i ovdje ljute borbe proti priedsudam, proričuće mi, da će biedni volovi poginuti. Da mi bude, što lako moguće, ma s kakova drugoga uzroka samo jedan vol poginuo, eto mene ubojice.

Ali srećom ne samo da mi od 50 kiselom ražju hranjenih volova nije niti jedan poginuo, nego nebude niti bolestni ni jedan. Marha je ovu krmu rado jela te sam došao do osvjedočenja, da se na velikih imanjih od prebujnih zimskih usjeva dade dobra i jeftina krma prirediti.

Pod svrhu samo primiećujem, da u sličnom slučaju nebi svjetovao, da se onako mnogo zemlje nabaca na jamu — osobito ako nije puna — jer slažući se pritisnuta krma, dojde u jamu odviše zemlje; to ipak bude opaženo, da je svakako treba, da se ovako vlažan materijal pritisne, jer čim više pritisnut, tim će se bolje uzčuvati.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

O tečaju marvinske kuge u karlovačkom fizikatu. Od posliednjeg izvješća raširila se je znatno marvinska kuga; do sada okužena su u 4 kotarih županije zagrebačke spadajućih na karlovački fizikat 28 sela; u kojih je od početka pošasti t. j. od konca mjeseca ožujka izmedju 4421 komad rogate marhe u 129 stajah oboljelo 767 glava; od ovih je ozdravilo 330, skapalo 377, ubito bolestnih 22, a sumnjivih 33, ostane dne 16. rujna bolestnih 38 komada; prestala je u selu Jarčepolju, kotara modrušpotočkoga.

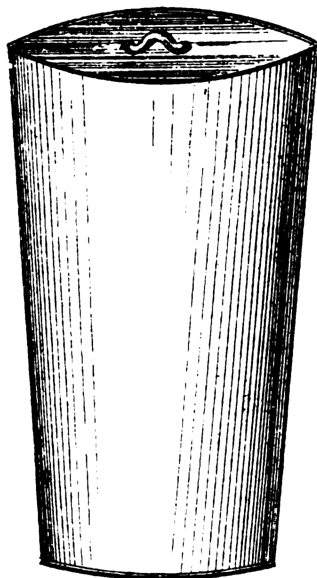
☛ Pogriešno izostavljeni prilog k članku „Kosti i čovječje izmetine kao gnoj“ u br. 39 priluže se ovomu broju.

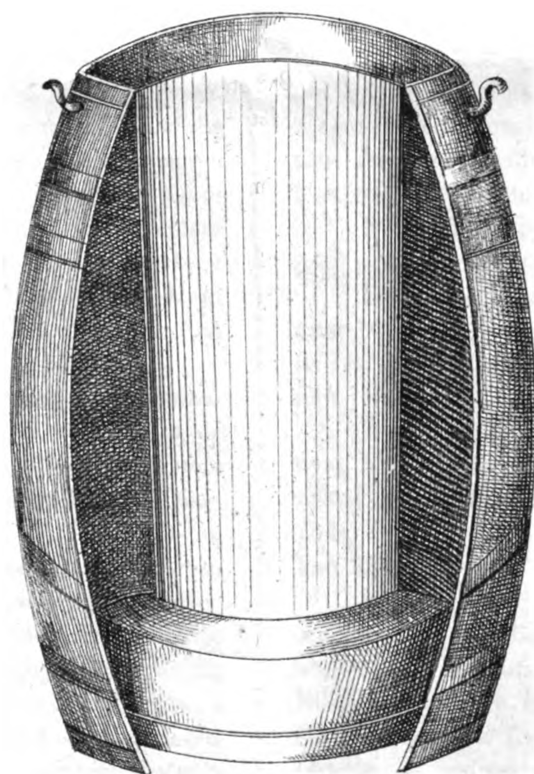
Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva Petar Zoričić.

Digitized by Google

Sprava

za pripravljanje komposta iz čovеč. izmetinah.

Digitized by Google

Broj 41. U Zagrebu 9. listopada 1873. God. XXI.

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Marvinska kuga.

Napisao Mato Krajačić.

(Konac.)

Liečenje marvinske kuge. Istina, da je najbolje i najsigurnije sredstvo proti ovoj pošasti biti na oprezu i čuvati svoju marvu, da se neokuži. Ali polag sve opreznosti, pazke i čuvanja, ipak se dogoditi može, da gospodara ova nesreća postigne. Kod nas je ponaravno običaj zavladao, da ljudi neznajući si pomoći, gledaju prekrštenih ruku, gdje jim se njihova marva, njihov novac, njihovo najveće imućtvo u zemlju zakapa. Tomu je pako ponajviše krivo neznanje, nehajstvo, nestašica sredstva, ljenost i neuztrpljivost. Njeki, kojim je žao, da jim životinja onako bez svake pomoći pogiba, traže pomoći sad u ovom, sad u onom. Jedni kuhaju kiselu juhu, te ju u svoju bolestnu životinju uljevaju, drugi ju opet poje samim ljutim octom i to znatnom kolikoćom, da po tom ubogo živinče u svojoj utrobi još veće boli trpi. Jedni lječe ovim, drugi onim, a ponajviše jih mirnim okom gleda, kako jim životinja nemilo propada.

Ja doduše nisam jošte nigdje imao prilike nikakovih o tom pokusa praviti, te neće dakle niti nitko od mene očekivati, da ću nješto stalna i sigurna o tom prosboriti, nego ću se ipak usuditi navesti način glasovitoga njekoć njemačkoga živinara Fridrika Pilgera, kojim je on liečio ovom boleśću napadnutu marvu. Ovaj se je čovjek u prošlom vjeku god. 1795., 1796., 1797., 1798. i 1799. veoma mnogo zanimao i bavio ovom boleśću na lievom i desnom briegu rieke Rajne, u Švabskoj, Bavarskoj itd. kako sam pripovjeda u svojoj knjizi, koju je izdao god. 1802. te sam kaže, da se usudjuje reći, da se njegovim načinom liečenja može sigurno od devet oboljelih komada pet smrti ugrabiti samo kad se u vrieme t. j. odmah u početku bolesti živinčetu u pomoć priskoči. Na takov način bi se dakle ugrabilo ovoj bolesti preko 50% marve, a sada kod nas mjestimice nepreostaje ni 10% komada. To je zaista velika razlika! Po mom mnenju je polag ovoga, do sada vladajuća tvrdnja, da je naime ova bolest neizlječiva, neumjestna. Ta pokušati bi se u tom obziru ipak nješto moralo. Prije se nije znalo niti opančenomu govedčetu pomoći, već se je prekrštenih ruku gledalo, gdje je ubogo živinče, koje bi gospodaru jošte koristiti moglo, pogibalo, a dandanas se i tomu zlu može tako rekuć sasma lasno doskočiti, samo treba znanja, odvažnosti, nješto strpljivosti i râda. Bez pokusa neće se doći do nikakova napredka te bi dakle valjalo sbilja svojski oko toga nastojati, da se pronadje sredstvo, koje bi barem najuspješnije, ako ne već sasma sigurno kod ove bolesti djelovalo. Buduć da je isti Pilger bio vrlo praktičan u svojoj struci, to ću ja njegov način liečenja ove bolesti ovdje navesti, nebih-li time koga na ozbiljan râd potaknuo i štogod za boljak i napredak domovine doprineo.

Najjednostavniji način, kojim se je on kod toga posla služio jest ovaj:

Bolestno živinče mora se svaki dan 4 puta slamom čvrsto trti i to svaki put po četvrt sata dugo, da se time pospješi pravilno kolanje krvi te dobije, ako je zatvoreno, sljedeći klystir:

Skuhaj ½ fnt. lišća od duhana u dva polića vode; ovaj uvar zatim prociedi te kad je mlačnim postao, pridaj mu dvie pune šake kuhinjske obične soli, te podaj bolestnomu živinčetu svaki put po jedan polić kao klystir.

Vrlo je pako potrebito kod ove bolesti i takovo sredstvo, koje izvlači pokvarene sokove ili kako naši obično vele — nutarnju vrućinu na polje. Zaoto se po Pilgerovu sustavu rabi ili tiesto, priugotovljeno od gorušična sjemena (Senfteige), ili povrtnica (Meerrettig). Ostriže se naime na stražnjih noguh nad koljenom izvana ili iz nutra sva dlaka, po dvie šake veličine što moguće bolje; zatim se stuče u prah sjemena gorušična 8 loti, pomješa sa dva lota brašna i popari s toliko vruće vode, koliko treba, da od toga postane tiesto.

Digitized by Google

Ovim se tiestom ili oblože ostrižena mjesta ili se tiesto stavi u male vrečice, sašivene od tanka lanena platna te vrpcom okolo nogû oveže. U prvom slučaju mora se tiesto takodjer lanenom krpom omotati, da nespadne Ako se povrtnicom služiš, moraš ove prije nastrugati ili naribati te ju na ostrižena mjesta sličnim načinom bez svake daljnje priprave namjestiti.

Što se nutarnjih liekova tiče, to preporuča Pilger osobito crveno vino, za koje on veli, da često nadkriljuje sva ostala ljekovita sredstva. Ovo se mora u bolestno živinče ulijati mlačno i s nješto običnoga jedaćega ulja pomješati i to u povećih podatcih, da može prodrieti kroz svu u probavnih organih sadržavajuću se hranu. To se može bolestnomu marvinčetu podavati 4 puta na dan, svaki put po jednu holbu te pomješati u svaku holbu vina $^1/_2$ mjerice (sajtlika) ulja. Ovaj liek, kaže on, dielovati će bolje, nego bi se čovjek i nadati mogao.

To bi bio dakle najjednostavniji i najjeftiniji način, kojim se ova bolest lieči te moram svakako jošte napomenuti, da ljudi, koji bi se bavili ovim ili má kojim drugim načinom liečenja bolestne marve, nedolaze niti blizu zdrave; jer mogu najlaglje postati uzrokom ove pošasti.

Govoreć o liečenju marvinske kuge, nemogu mûkom mimoići, da sam čuo u narodu za jedno ljekovito sredstvo, koje mi njeki čovjek pripovjedao te za koje je tvrdio, da je sbilja sigurno; jer da su njemu svi komadi preostali, kod kojih ga je rabio, a ostali da su mu poginuli, kojih nije mogao liečiti, budući je i sam prekasno za oto sredstvo saznao. Ako je ovo istina, što mi je taj čovjek kazao, onda se u našem narodu nalaze dvie velevažne tajne, koje bi se morale po što, po to svietu odkriti. I to je tajna ova i ona Niemčićeva proti ujedu biesnoga psa. Ja se o njoj nisam naravno jošte osvjedočio, pa s toga niti nemogu, da ju ovdje odkrivam; ali kad bih bio uvjeren o njezinoj istinitosti i valjanosti, mislim, da mi nebi bila ni griehota ni sramota, da za obće blagostanje, sreću i napredak i vjerolomac postanem; jer sam se tomu čovjeku zavjerio, da neću toga nikomu kazati. (Učinite pokus, ta žalibože imadete dosti sgode, za to. Op. ur.) Predbježna sredstva. (Präservirmitteln).

Njeki, da sačuvaju svoju marvu od ove bolesti, upotrebljuju svakojaka predbježna sredstva, kojimi bi joj tobože put zapriečili, ali sva ta sredstva nekoriste ništa, jer rabio čovjek što mu drago, to će se marvinče uza sve to okužiti, ako dodje u doticaj s bolestnim ili ako mu se posrednim načinom kuživo priobči. Jedni kade ili dime svoju marvu borovicom ili octom, drugi puštaju krv, oni opet navadjaju talov (Haarseilstecken); nu to je sve suvišno i bezuspješno. Puštanje krvi kao i navadjanje talova neprudi; jer ova bolest nespada medju nikakove prave zapale, te budući marvinče ovom boleśću tečajem vremena i ovako jako oslabi, to bude ovim postupkom sasvim uništeno te se time ovoj bolesti još veća uništujuća moć podaje; Wollstein pače kaže, da upravo ono marvinče, kojemu se u ovoj bolesti mà samo malo krvi oduzme, nikako je preboljeti neće.

Ako je gospodaru baš do toga stalo, da mu bude u stajah uviek čist i nepokvaren zrak, to se može najpraktičnije poslužiti Humboldtovim načinom. U jedan criep baci se naime šaka soli, a na ovu se ulije njekoliko kapljica hudićeva ulja (Vitriolöhl) te se time svaki dan nakade staje, a može se criep u kakovu kutu, gdje marva nemože do njega doći, i ostaviti; jer se kod toga nije bojati vatre, budući se samo po sebi bez ikakove pripomoći ognja dimi.

Kako se valja napokon vladati, čuvati i paziti u mjestih, gdje se je ova bolest pojavila, te kako valja u obće postupati sa zdravom, bolestnom i poginulom na ovoj pošasti marvom, o tom su županijske oblasti izdale valjan naputak te bi to bilo suvišno ovdje navadjati partime svoj kratak savjet, koj da Bog dade te bi od koristi bio, zaključujem.

Umno gospodarstvo.

II.

(Konac.)

U prvašnjih redcih navedoh njeke točke na koje bi se imao obzir uzeti kod uvadjanja umnog gospodarstva, da se dovinemo pravoj svrhi. Nu tko želi postići svrhu, treba tražiti i izabrati ona sredstva, koja su izvediva i jamče nam za povoljan uspjeh.

Prvi nepobitni uvjet napredku u ovoj struci su izgledna gospodarstva pod rukovodstvom vještih gospodara, stojećih već na njekom bar stupnju nuždnog, povremenog u obće za shodno priznatnog znanja, koji djelujući u svom djelokrugu osvjedočiše sebe, i u stanju su osvjedočiti druge o izkušenom probitku preduzetih umnih radnja. Ovi prosti svake dvojbe, straha, predsuda i nepovjerenja imaju kao pojedinci a opet i u družtvu riešavati ovo životno pitanje svrsi shodnim radom, te zajedničkimi silami nastojati o boljku i savršenosti koliko znanja gospodarskoga, toliko i sredstvih, koja su im nuždna. Ako u ikojoj struci ljudskoga zanimanja, a to je u ovoj čisto znanje i strukovna vještina ona glavnica, koja najveće kamate nosi, te neima u gospodarstvu napredka bez duhovne naobrazbe i prave spoznaje samih gospodara.

Rekoh da sbilja naobraženih gospodara ima, dielom slušaoca križevačkoga zavoda, svetjenika, učitelja, činovnika kod veleposjednika, da i maloposjednika, koji su kadri medju narodom širiti i čistiti nazore

Digitized by Google

prama označenoj svrsi, buditi na rád i oživiti moralnu snagu naroda. Ali budući im je glavna svrha naobraziti neukoga seljaka i preobraziti ga u umna gospodara, što se sve njihovo djelovanje razbija o zapreke, koje obadvim na putu stoje i prije se odstraniti moraju uplivom raznih faktora, koji su kadri složnim nastojanjem dovesti seljaka do samostalnoga umnoga gospodarenja na što bi ga poticala samosvjest i dobra volja. Ovi faktori jesu: škola, družtva i vlada sa podredjenimi si organi.

Njihova zadaća jest:

a. pribaviti poljodjelcu znanje, priliku mu dati, da si pribaviti može glavnicu i upotrebiti ju uzmogne što najuspješnije, da usavrši i svakim danom pospješi svoj rád, te da po tom što više produktivne i dovoljne dohodke noseće zemlje obdjelava.

b. Sve što umnom gospodarstvu na putu stoji odstraniti, kao što i sve označenu svrhu pospješujuće pribaviti.

Sredstva, kojih im se latiti valja jesu sliedeća:

1. Preustrojiti pučku učionu prama duhu vremena, da uzmogne kulturnoj zadaći svojoj u punoj mjeri zadovoljiti. Po njoj se mora i može doći do sveobće naobrazbe bez koje gospodarstvu napredku neima, jer su predtečna znanja nepobitni, temeljni uvjeti uspješnom umnom gospodarenju.

Toga radi trebalo bi pobrinuti se:

a. za shodne pomoćne učevne knjige, koliko za svakdanju, toliko za nedjeljnu (produžnu, strukovnu) učionu a ovakove putem razpisanih nagrada pribaviti.

b. Nastojati da se pripravnici na učiteljištu praktično i teoretično gospodarstvo uče, zatim svake godine njekoje vještije učitelje šiljati na gospodarski zavod.

Predlog o sposobnih za takav tečaj učiteljih imale bi činiti većinom glasovâ gospodarske podružnice, potvrditi je gospodarski odiel kod vlade.

c. Gdjegod je moguće, te imade dovoljnih sila za poučavanje i shodna sredstva (n. pr. učitelji, koji su već tečaj svršili) imali bi se ustrojiti gospodarski tečaji.

d. Po zimi, gdje okolnosti dopušćaju, imaju se otvoriti zimske učione za poljodjelce na kojih bi učitelji pod nadzorom putujućih učitelja ili druge za oto sposobne osobe, predavali. (U Primorju bi se predavalo vinogradarstvo, graditeljstvo i brodarstvo).

e. Vlada bi imala razpisati natječaj za vrstne putujuće učitelje. Njihova dotacija morala bi biti osigurana. Križevački zavod ima vrstnih mladića i sposobnih za takovu službu. Gdje nije moguće takovog učitelja namjestiti, neka ga zamieni ina vrstna osoba. Svi gospodari dužni bi bili predavanju prisustvovati.

f. Kod križevačkoga zavoda ustrojio bi se specialni tečaj za svaku pojedinu struku gospodarstva; posebni za svilarstvo, pčelarstvo, vrtlarstvo i t. d. Zavod bi uzajmio kotarskim ili županijskim izložbam svoje makine te bi pokuse činio na licu mjesta.

2. Uvadjanjem svih onih institucia, kojimi se jur ine zemlje ponose podigle bi se gospodarske podružnice, koje bi ravnalo gospod. družtvo pod nadzorom gospod. odiela kod zemalj. vlade sdruženoga sa odsjekom nastave.

3. Sabor naš imao bi što skorije u pretres uzeti zakon o zemljarini i porezu (spada po rev. nagodbi na ugarski sabor. Op. ur.) (kako ih ovih dana u „Obzoru“ čitasmo) te komasacijom staviti zemljišta u povoljnije stanje; stvoriti zakone o izsušenju polja, livada i berega.

4. Uvesti racionalno pašničtvo, koje uz umno vodjeno poljodjelstvo jest najobiljnije vrielo dohodaka. (Osobito obćinske pašnike trebalo bi preorati i drugim krmnim biljem posijati; umni bo pašnici imaju više hranivosti od prirodnih.)

5. Obzirom na pučko odgojenje i javni moral morala bi obć. zastupstva ustanoviti red, po kojem bi svaka vrst blaga na pose od jednog ili dviuh pastira tjerana izmjenice u ogradjene pašnike dolazila.

6. Izsušene, zanemarene pašnike, ledine, koje ništa nenose, pa su prikladne za livade u takove je pretvoriti bila bi dužnost obćina.

7. Trebalo bi nastaviti gradjenje željeznica, cesta, regulirati rieke, kanale itd.

8. Utemeljiti valja kod pokrajinskih banka povlašćene narodne banke ili po sebi predujmovnice, obrtničke pomoćnice, novčane zadruge itd. da si poljodjelac može pribaviti u potrebi novca i nemora se na milost i nemilost predati kojoj krvopiji.

9. Ustanoviti bi se imao red, po kojem bi se sve podružnice u Hrvatskoj imale vladati ovisne od glavnog centralnog gospod. odiela zemalj. vlade, po kojem bi mogle gospod. interese bolje zastupati, jer ovaj odiel stajao bi u doticaju sa vladom i zakonodavnim zastupstvom te bi sve na boljak u ovoj struci smierajuće mogao izposlovati i novcem podupirati.

10. Djelovanje svih faktora bilo bi od maloga uspjeha i koristi za obće dobro, ako se nebi doznalo što i kako se radi. Zato bi *a)* valjalo ustrojiti županijske i kotarske izložbe; *b)* sastaviti svake godine statistiku svakoga kotara ob obradjivanju i iznosu zemlje, o nuždnih sredstvih, zapreka itd.

11. Kod gospodarskog družtva trebalo bi ustrojiti odsjek od vještijih gospodara, kojim bi bila zadaća izpitati u raznih predielih naše domovine svojstva zemlje i okolnosti, od kojih ovisi sadjenje ili sijanje trgovačkih i poljodjelskih plodina. Gdje bi n. pr. rasao hmelj, lan, konoplje itd. Ovaj odbor poticao bi ob-

Digitized by Google

činske organe da nastoje ta shodna bilja nabaviti i puku preporučiti.

12. U Zagrebu imalo bi se ustrojiti družtvo za izvoz i privoz plodina, stojeće u savezu s inimi sličnimi družtvi u tu i inozemstvu; ovo družtvo nabavljalo bi bolje sjeme (ruski lan, česki hmelj, umjetne sastavine gnojiva i. t. d.) a opet bi se brinulo za izvoz plodina vina, rakije, žita i. t. d.

13. Sve zakone, koji bi se protezali na dizanje stočarstva, konjarstva; na obranu poljskih plodova i voćaka, proti zlim ljudem, škodljivim kukcem; na zabranu hvatanja ptica, trebalo bi tiskati i medju puk i učeću se mladež porazdieliti.

14. Napokon bi se imao sastati kongres svih naprednih gospodara iz ciele domovine, da se posavjetuju, što je sada učiniti i novoj vladi na uvaženje s gospodarskog gledišta predložiti. Taj kongres imao bi se sastati i svake bar tretje godine. Po njem bi se doznalo, na koliko se materialno i kulturno stanje naroda diže, koje su želje pojedinaca i cielih družtva, kakve mjere trebalo bi dalnjeg napredka radi preduzeti i t. d. Tako bi mogla zemlja naša procvasti, bolja budućnost, sreća i blagostanje kod nas se udomiti. Zamislimo se i svaki štogod možemo doprinesimo, a ponajprije u istinu vjerujmo riečim pokojnog našeg pjesnika: „Pali smo braćo pali.“ Ali smo kadri se dignuti. Napred!

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Poziv u glavnu skupštinu.

Izvanredna glavna skupština hrv. slav. gospodarskoga družtva sazivlje se na dan 21. listopada 1873 u dvoranu narodnoga doma, za 10 sati jutrom.

Na dnevni je red stavljeno:

1. Izvještaj o stanju družtvenoga imetka.
2. Proglašenje družtvenih po Njeg. ces. i kr. Veličanstvu potvrdjenih pravila.
3. Izbor družtvenoga predsjednika, i podpredsjednika i upravljajućega odbora.

U Zagrebu, dne 4. rujna 1873.

Upravljajući odbor hrv.-slav. gosp. družtva.

Gospodarske viesti.

Berba, započela je ovoga tjedna u najviše strana zagrebačke okolice, te nam gruvanje mužara navještuje, da se gospodari ugodno u procienjivanju branja prevariše: jer se nam malo ne svi hvale, da više nabiraju, nego li što su se nadati mogli. Usuprot svemu tomu, mošt drži svoju cienu, te ga ippod 8 for. vedro jedva možeš naći, pak i taj je rezak i kisel, što našu tvrdnju, da će ovogodišnje vino kiselije biti od prošle godine posvema podkriepljuje, te s toga i nemožemo na ino, nego one bolje vinogradare, koji su naš savjet slušali, te jošte neberu, pohvaliti.

Mi smo se poduzetom od 28. rujna još jednom analizom učvrstili u onomadne izrečenom uvjerenju, da ćemo ove godine lošije vino imati od lanjskoga te smo opazili, da se je grožđje istinabog po nješto popravilo glede sladora ali bi se jošte više moglo glede kiseline. Oni pako koji mnogo zelenike imadu, morali bi još dobrano počekati, da im barem toliko kiseline izgubi, da se bude mogla zažmirenim očima piti. Ove godine nije zelenika sladorom toliko loša, kaošto se bojasmo, jer ga je dotjerala blizu do 17 po sto, što je svakako mnogo, pošto ga kraljevina neima više od 18%; ali kiseline ima preko 20‰, dočim je g. 1864 imala u vrieme berbe samo 19‰. Ako i oduzmemo ovomu grožđju na boljem položaju (jer naš je istočni) nekoliko stepena kiseline, još je uviek toliko ostane, da takova zelenika nije za pilo, a primješav ju drugomu vinu, pokvarit će ga. Komu se ipak nepazeći na još sveudilj trajuće liepo vrieme, pohtjelo mošta te već bere, svjetovali bismo mu, ako mnogo zelenike ima, neka barem ovu ostavi dok se malko skroti. U nijednom pako slučaju nebismo ove godine svjetovali, da se zelenika s drugim grožđjem mieša; jer drugo grožđje, ako i nije sladorom obilato, neima barem kiseline odviše.

Karlovačko-riečka željeznica biti će, kao što nam novine javljaju, do koj dan prometu otvorena, te će tako Ugarska sa morem u neposredni doticaj doći. Čovjek bi po tom mislio, da će se Ugarska dići, te da će sada tekar moći svoje prirodne proizvode u pravoj mjeri izvažati; nu oni se varaju koji tako misle, Ugarska bo glede žita imade ogromnoga takmaca, koj je već i do sada to učinio, da se u Ugarskoj pak i kod nas više njezin kruh jede nego li ugarski ili iz banatske pšenice pečen, u taj takmac jest Rusija. Odkako je Rusija svoju željezničku mrežu razapela, koju medjutim još svakim danom sve više i više širi, počeo je izvoz njezina žita svakom godinom u toliko rasti, da je ona iz svih europskih tržišta, pače i iz englezkih sve ostalo žito iztisnula. Koliko se je taj izvoz od god. 1861 pa do godine 1872 dignuo, neka služe dokazom ovi službeni statistički podatci, koje je donio sam Pest. Lloyd, koga nije moći u tom pogledu s pristranstva koriti. „Izvoz žita ruskoga iznosio je god. 1861-68·2 milijuna rubalja, god. 1862-53·5 mil. god. 1863-44·2 mil. god. 1864-57·7 mil. god. 1865-61·3 mil. god. 1866-73·6 mil. god. 1867-94·0 mil. god. 1868-73·6 mil. god. 1869-86·9 mil. god. 1870-160·0 mil. a god. 1871-182·9 mil. — Izvoz dakle ruskoga žita narasao je u roku od 10 godina za ništa manje nego 100 miliuna srebrnih rubalja.“ Kad je dakle Rusija već do sada toliku silnu konkurenciju našemu žitu na europejskom tržištu pravila, i kada su već do sada (što je poznata stvar) Riečani ungarezi ruski hleb jeli, koliko li će više Rusija moći sada istom s Ugarskom konkorirati, kada dobije svoje željeznice posvema gotove. Riečko-karlovačka pako željeznica bude za nas i u tom pogledu od velike koristi, što će to rusko žito, koje morem u Rieku dolazi, i do nas sada na laglji i jeftiniji način doći. —

☛ **Ovomu broju priložena su nova po Njeg. ces. kr. Veličanstvu potvrdjena pravila hrv-slav. gospodarskog družtva, kao što i „cienik“ sadjenica iz družtvenog pokušališta u Liepoj Vesi.**

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić**.

Digitized by Google

Broj 42. U Zagrebu

16 listopada 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

O gnojitbi vinogradâ.

Gnojitba vinogradâ jest od toli zamašna upliva na njihov uzgoj, da je vriedno na to obratiti najveću pozornost. Svako gnojenje treba da se udesi prema kakvoći klime, tla, i vrsti biljke koja se gnojiti imade, svako imade svoju formu ili svoj način, a kod vinogradâ dolazi osim toga još jedna osobita okolnost u obzir; dočim naime jednogodišnje rastline dopuštaju promjenu, te se iza prve vrsti može nasaditi takva, kojoj priašnja nije oduzela njenu posebnu hranu, to kod vinogradâ iztrošene tvari treba nadomješćati gnojem, nećemo li, da nam se njihova snaga budi gledom na količinu ili kakvoću vremenom izcrpi.

Ovdje ćemo reći koju o vrsti i o načinu gnojitbe vinogradâ.

Koje stvari treba da u sebi sadržaje gnoj za vinograde? Ovo pitanje riešiti ćemo onda, ako si predočimo, kakvih sastavinâ imade sam trs u sebi. Te sastavine su osim običnih plinovitih tvari svake biljke ove pepelnate česti: vapnenjača, magnezija, pepelik i pranična kiselina.

Vapnjenaće i pepelika imade dovoljno u laporu i drvenom pepelu, za ove tvari netreba upravo smeća, pak samo smeće nebi ni dovoljno bilo za ona zemljišta, koja imadu malo vapnenjače i pepelika, tuj već treba pridonositi lapor itd. Magnezije i pranične kiseline imade dosta u smeću, koje takodjer pruža plinovite stvari, u koliko jih zemlja neprihvati već iz atmosfere. Kad je nužda za praničnu kiselinu, možemo se poslužiti koštanim brašnom, što u trgovini dolazi pod imenom „Superphosphat."

Prema tomu valja dakle udesiti gnojitbu. Vrst gnoja treba prilagoditi zemljištu. U našoj klimi daje smeće ili dobra zemlja posve dobar gnoj, samo se slabim vapnenim i pepeličnim zemljam moraju dodavati prije spomenute primjese.

Drugi važni uvjet jeste, kojim načinom se imadu vinogradi gnojiti?

Tu dolazi najprije rahlenje zemlje. Mora se najme paziti, da ne bude zemlja samo dobro nagnojena, već da bude takodjer rahla, za da zrak može djelovati na nju. Veoma probitačna je u tu svrhu piljevina, prst (Holzerde), a i trieslo se može upotrebiti. Žgani vinski trop izvrstan je tim više, što još uvjek nješto pepelika u sebi sadržaje.

Za rahlost zemlje dobar je takodjer svježi slamni gnoj; nu dok je frižak, malo imade rudnih česti, te ga mnogo više treba. Nu moći ga je prirediti tako, da na jedan slog stajskoga smeća posijemo zemlje na to polijemo gnojnicom i tako dalje u više naslagâ. Ovako priredjeni gnoj imade i tu vriednost, da bude ugljičnokiseli amoniak glinom mekanički vezan, te nemože tako lahko izhlapiti, niti trsu ili vinu nanieti onu štetu, koju amoniak inače rado zadaje.

Govedji gnoj bio bi najbolji za vinograde. Ostale vrsti kao konjski i ovčiji gnoj sadržaju osobito u frižkom stanju previše amoniaka, nu mogu se upotrebiti tabodjer, ako bude amoniak pomiešan zemljom.

Najprikladnije vrieme za gnojenje vinogradâ jest jesen poslie berbe i predzimno doba. Tada se gnoj najlaglje raztvara i s tlom spaja, a razlučene soli mogu se upiti u zemlju i doprieti do najdubljih žilica. Trsovo korienje veoma duboko u zemlju siže, za to je važno da se na to uzme obzir U to doba nemože ni amoniak neposredno djelovati na grozd, a to je opet od velike važnosti za kakvoću vina, pošto preveliki upliv amoniaka, kako rekosmo, za kakvoću vina štetnih posliedica imade.

Manje probitačno je gnojenje u proljeću jer nedjeluje toliko na plod, koliko na razvoj granja i lišća. Može se takodjer dogoditi, da nastupi suho vrieme, pak se gnoj neimade prilike raztvoriti. Svakako je dakle gnojenje u jeseni poslie berbe najbolje stih razloga, što se gnoj uslied jesenske kiše laglje raztvori i što raztvoren u dubljinu dopire.

Gnojenje u ljetu djeluje obično prijatno na lozu. Ali čim se to više prema jeseni obavlja, tim laglje do-

Digitized by Google

biva vino njeki neugodan tek, ako smeće nije posve sagnjilo bilo. Osobito se takovom gnojitbom sakupe proteinove slučenine, koje u vinu radjaju one bolesti, što dolaze od preobilne ljepčivosti.

Gnojenje vinogradâ obavlja se na više načina.

U njekih predielih, gdje je pjeskovito i jako vapneno tlo, izkopaju se jame po stopu duboke kamo se gnoj uloži i opet pokrije zemljom. U njekih predielih običaju se čokoti presadjivati; tu se čokot usadi, nješto malo pokrije zemljom i onda pognoji. Nadalje običaju njeki vinogradari iza trsa izkopati jamu, te unutra opet zakopati gnoj. Njeki takodjer kopaju zemlju uzduž cielih redova trsa, te izdubine napunjuju gnojem, koje oduzetom zemljom pokrivaju. Napokon se i tako gnoji, da se gnoj po vinogradu razbaca i podkoplje ili da se izkopaju po dvie stope duboke jame, pa unutra umetne gnoj, kako je gdje prilika.

Svaki od ovih načina imade nješto za sebe, nu niti jedan nedade se svim vinogradom preporučiti, već tu treba mjestne okolnosti uvažiti. Glavni moment jest dubljina, u koju valja staviti gnoj.

Za to obstoji obćenito pravilo, u rahlih i zraku pristupnih zemljah neka bude gnoj dublje, u mokrom nepropustnom i težkom tlu pako manje duboko ukopan. Treba najme da osim vlage i zrak u doticaj sa gnojem dolazi.

Ova pravila vriede za sve metode gnojitbe, lahka raztvorba gnoja i pristup zraka svuda je mjerodajno.

U briegovitih vinogradih veoma je praktična sliedeća metoda. Tlo se pognoji iza redova. U tu svrhu najprije se sasiplje gnoj medju četiri čokota, zatim se uzduž prvoga gornjega reda izkopa jama pol do jedne i pol stope duboka, a izkopana zemlja grne se uz brieg. Izkopane jame budu napunjene donešenim gnojem, te se ista radnja nastavlja na dolnjem redu tako, da se gnoj sa izvadjenom zemljom opet pokrije.

Istina, takovo gnojenje zahtieva mnogo više truda nego li drugo koje, ali se taj trud izplati time, što je zemlja znatno bolje pognojena i što se tom prigodom zemlja neprekidno na gornju stranu vinograda prenosi te netreba napose premješćati onu zemlju, koja je kišom oplavljena. Kraj toga ostane gnoj u sjeni trsovoj, te se nemože tako lahko raztvoriti i izhlapiti, kao onda kad bi medju redove ukopan i sunčanoj žegi izložen bio.

Dalnja prednost ove metode sastoji se u tome, što jedva trebamo polovicu onoga gnoja, što bi se inače potrošio; sa istom kolikoćom možemo naime svake druge godine pognojiti vinograd, dočim bi ga po drugih metodah sa istom množinom tek svake četvrte godine u stanju bili pognojiti.

(Nastaviti će se.)

O neplodnosti voćaka.

Neznam da li se ikoj gospodar na što toliko tuži, koliko upravo na neplodnost voćaka, koje on svom pomnjom i pažnjom njeguje, te jedva čeka, da okusi plod svoga višegodišnjega truda. Nu riedko je ipak koj izmedju njih, koj bi hotio ili znao iztražiti mane, koje voćku smetaju, da dulje vremena do svoga naravskoga stepena nedospije, naime da nenosi ploda. U tom obziru najgorje su voćke jabuke, koje stavljene u zemlju, obično se dvie tri godine liepo drže, a onda ili usahnu, ili ako i ne usahnu, to se samo dosta hitro u vis dižu, ali ostaju jalove.

Uzrok neplodnosti kod svih voćaka u obće moramo tražiti ili u prebujnoj vegetaciji, koja proizvede prebrzi, i jaki uzrast, kao što to u obće kod mladih stabala vidimo, ili opet s druge strane u preslaboj vegetaciji, koja zakržljavi voćku bilo to sa zlog postupanja s njome, ili nevaljala ležišta i tla.

Da i sbilja jedno i drugo može veliki upliv na uspievanje stabla imati, pače da može i prouzročiti jalovost što više i usahnuće t. j. smrt voćke, evo dokaza iz izkustva. Želeći si na drugi nekakav način svoj stan promieniti, odlučio sam štalu (hliev) koja mi je smetala liepi izgled na obližnja brda, porušiti, te na drugom mjestu podignuti, a na onom mjestu gdje se je štala nalazila, pak i na samom dvorištu, koje se je pred štalom nalazilo načiniti voćnjak. Zamišljeno-*učinjeno!* Štala bi porušena, a težaci stanu kopati jame za voćke, hvat duboke, pol hvata široke, zemlju mi raztroje, tako da sam mogao živu crnicu unutar baciti, a sa drugom mrtvicom jamu s gora zasipati. —

Nu kopajući jame nadjoše, da je tlo ondje, gdje je štala bila, vrlo mekano, da je zemlja vrlo duboko skroz crna i bujna, dočim usuprot ondje, gdje je dvorište bilo da je tlo vrlo mršavo, puno kamena i prudja. Zasadim voćke i to: jabuke, kruške i trešnje; ele nebile voćke niti godinu dana u zemlji, prekrasno potjerale, bujno i hitro uzrasle, nu počele ujedno i kržljaviti. Ja sam sve moguće smišljao, što bi moglo uzrokom tomu kržljanju biti, a tražio sam i sredstva kako da tomu na put stanem. Napokon odlučih izkopati dva stabla, i to jedno iz onoga tla, gdje je prije štala bila, a jedno odanle, gdje je prije dvorište bilo; pak što nadjoh? Korien voćke od štalnoga tla bio je posvema malen, jer kraj onih silnih i bujnih sokova, koji su se u štalnom tlu, nakvašenom kroz tolike i tolike godine mokraćom živinskom nalazili, te koji su jedva dočekali sgodu, da se mogu po pridošlom u tlo korienju u vis dizati, nije se korien mogao razvijati, a voćka nemoguća se dosta hitro prema bujnom zahtjevu sokova širiti, stala je kržljaviti, te su njezine drugarice, nalazeće se na istom tlu i sbilja za kratko vrieme usahnule. — Posve je drugačije bilo sa drugom voćkom, ondje nadjoh

Digitized by Google

korien veoma velik, nu ravan, te duboko zarinut u zemlju, dočim postranih korienčića nije skoro niti bilo; voćka je uspievala veoma dobro i liepo, dok je korien iz dobroga tla dobre sokove srkao, nu čim se je korien produljio u nevaljanu zemlju, počela je i voćka kržljaviti. Dočim mi je dakle ondje prebujna vegetacija uništila drvo, ovdje mi ju je preslaba grdno okržljavila.

Pitanje dakle nastaje što nam valje činiti, da se toj nevolji na put stane? Da na to odgovor točan dobijemo, moramo razlikovati voćke, koje su već dulje vremena u zemlji i voćke, koje tekar zasadjujemo; kod prve vrsti voćaka valja nam to pred očima imati: Ako je tlo za stablo prebujno, dakle ako voćka toga radi ploda nenosi, što se radi silnih sokova mora odviše brzo širiti i razvijati, moramo o tom nastojati, da nam kruna drveta što širja postane, nu čuvajmo se takovoj voćki grančice samo kratiti, već ih upravo posvema odrežimo; korienju takovih voćakâ moramo sunce i zrak što bliže pripustiti, pak toga radi zemlju ponješto odmetati i razrahliti. Ako li je zemlja za korienje odviše vlažna, povucimo oko stabla razmjerno duboke jame za odstranjenje vode. U slučaju pako preslabe vegetacije, odkopajmo osobito sada u jesensko doba nješto zemlje od stabla, npr. na jednu stopu duboko, te obložimo tako odkopano stablo dobrim prhlim gnojem, sa gnojštinom dobro nakvašenim, pak ostavimo tako *do proljeća,* a onda izvadimo gnoj napolje, obkopajmo liepo stablo, te mu prikratimo po nješto grančice. Kod druge vrsti, naime kod zasadjivanja voćaka imajmo uvieke ova pravila pred očima: gojimo što je više moguće malena nizka stabla, ova bo prije plod nose, nego li visoka, a nisu nikada toliko niti vjetrovom, a niti magli izložena, kao što visoka. Kad kopamo jamu, gledajmo kakovo je tlo: ako je tlo bujno i dobro, sadimo voćku za pol stope dublje, nego li obično; jer će kroz to sunce i zrak teže do njezina koriena doprieti, te sokovi neće moći toli žestoko u grane teći, kao što u protivnom slučaju; ako li je tlo mršavo i zločesto sadi voćku što više možeš, a tlo od jame izpuni daskami ili drvom, kamienjem ili jakim prudjem; jer će to zakrčiti prodiranje koriena u dubljinu, već će se morati širiti više u gornjoj površini zemlje, neće tako sisati zločeste sokove iz mršave zemlje, koja se obično dublje nalazi, već će izložena više zraku i suncu bujnije se razvijati i dobrimi sokovi gornje žive zemlje hraniti se. Napokon pazi uvjeke na to, da ti sriednja grana, t. j. pravo stablo neide hitro u vis, te toga radi prikraćuj tu granu što više možeš, da se mogu kraj nje prostrančne grane hitrije i jače razvijati, te da kroz to kruna drvetu što ljepša i zračnija postane, to bo ti neće samo oku goditi; voć i plodonosnu korist pružati. Osim toga uzmi nekoliko jednako dugih štapića, pak sa timi štapići razmakni u jednaku daljinu grane od sriednjega u vis rastućega stabla, kroz to će grane doći više u horizontalni položaj, te sokovi neće moći po njima tolikom hitrinom prolaziti, a to je upravo glavni uvjet skoromu i liepomu plodu! — D. J.

I.

Pravila za hranjenje stoke

piše F. Blažeković.

B. Pravila na pose*

Premudra providnost naravi opredjeli svakomu pojedinomu živinčetu hranu kojom se uzdržavati imade. Upotrebljujuć našu domaću životinju za razne, ne baš uvjeke njenoj naravi odgovarajuće svrhe, uzdržavanjem i hranjenjem te životinje kroz stoljeća sa onakovom hranom, kakovu gospodar tih stvorova — čovjek najlaglje si pribaviti može, uradi se to, da se naša domaća životinja, ako ne baš posve protinaravno goji, to ipak od primitivnoga svoga razvitka kulturom čovjeka posve odpada.

Nekažemo oviem, da gospodar domaću živinu poput divjače goji i odhranjuje, ali primjetiti moramo, da naravno hranjenje marhe puno više koristi, nego li hranjenje po koje kakovih kombinacijah i receptih, ili iz ništa stvorenih idejah.

Razjasnjujući ovo, promotrimo prije nego li na samu stvar prodjemo, obći odnošaj u kom narav hranivog materiala u odnošaju prema naravi naše razne domaće životinje stoji.

1. Konj, kako u svom organizmu, tako i u poslovih za koje ga providnost stvorila ustrojen je za jaku mnogo hranivu i prostu od dušika hranu.

Njegov mali želudac nije kadar veliku množinu hrane probaviti, a ipak mu organizam pomoćju svojih veoma savršenih duševnih i tjelesnih sila mnogo potroši.

Naravna njegova zadaća već sa sobom donosi, da napinjajući fizične svoje sile, brzim kretanjem ili vožnjom tereta, u razmjerno kratkom vremenu mnogo snage iztroši, a ipak mu je utroba tako ustrojena, da samo malu kolikoću hrane probaviti može; tim je jasno, da mu je narav što krepču, jaču i mnogo hranivih čestica sadržavajuću hranu naznačila.

2. Govedo je u svom organizmu tako ustrojeno, da ne samo veliku množinu nego i lošiju hranu probaviti može, te pomoćju svoje izvrstno ustrojene utrobe, iz najlošije hrane ponješto hraniva izcrpi. Drugom stranom opeta zadovoljujući svojoj zadaći, kao dojno, tegleće, ili pitano marše, može se održati lahkom, iz mnogo vodenih čestica sastojećom hranom, miešajući ju ponješto suhom krmom.

---

* Vidi: Fütterungslehre von Dr. H. Settegast 1872.

Digitized by Google

3. Ovca od naravi na suhu aromatičnu hranu upućena skapala bi od vlažne hrane. Hraneći ovce sa gomilami (repa, korun i t. d.) neobhodno je potrebito suhu krmu primješati.

4. Ako li svinju sve jedućoj životinji brojimo, to joj je ipak vlažnija lahko probavljiva hrana prikladnija; toveć ju zaslužuje za tu svrhu prvo mjesto sočivo.

Gledom na gori rečeno, prodjimo na posebna pravila pojedine vrsti hrane i hraniva, u kom pomodju kemičkih analiza i dugotrajna izkustva prvo mjesto žitu i sočivu pripada. Žito i sočivo sastoji se iz velike množine krv tvorećih čestica, sadržavajućih mnogo proteina i lahko raztopljivih ugljevnih hydrata, spajajućih tako veliki dio hraniva sa razmjerno manjom svotom neupotrebljivih čestica lahko je organizmu probavljivo, te tvoreći životinji loj, meso, mast i t. d. krepi ju. Svakomu domaćemu maršetu prvu i najbolju hranu pruža:

Pšenica (Analitika.)

	Péligot	Boussigault	Péligot
Bez dušičnih čestica	71.2	68.1	61.7
Dušičnih čestica .	10.2	14.6	21.5
(Masti i loja) . .	(1.0)	(1.2)	(1.5)
Pepela	1.7	1.6	1.9
Vode	14.6	14.0	13.2
Vlaknine i ljuskâ .	1.8	1.7	1.7

Pšenica se zbog velike ciene nerabi osim lošije vrsti.

Raž (Analitika)

	A. Müller	Payen	Fressenius
Dušičnih čestica .	9·1	11.6	13.6
Bez dušičnih čestica	67.6	68.6	60.3
(Masti i loja) . .	(2.3)	(1.9)	(0.9)
Pepela	1.4	2.2	1.8
Vlaknine i ljuskâ .	3.5	3.5	10.1
Vode	18.3	14.1	15.0

Konjom se raž samo kod obavljanje težkih poslova može u manjih obrocih od 3—4—5 funta na jednom dati. Ako je jeftinija može se i teglećim volovom davati.

(Nastaviti će se.)

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Bučine koštice za otjeranje trakavice (Bandwurm.) Profesor dr. Zürn pokušao je, da li bi se trakavica dala sa košticami bučinimi uspješno odtjerati, za pokus uzeo je tri psa, te se je pokazalo, da koštice izljupljene i na sitno smrvljene, a pomješane sa kakovim čistilom (Ricinovo ulje) odmah otjeraju i ubiju trakavicu. Bilo bi veoma koristno, da se takovi pokusi nastave. Jeftinoća toga sredstva, ako bi se isto u obće uspješnim pokazalo, dopuštala bi, da se svake godine po jedno ili dva takova liečenja na psih preduzmu, kroz to bo občuvali bi ovčarnice od metiljanja (Drehkrankheit), čemu su, kao što je u obće poznato ponajglavnije psi krivi. —

Kako duboko mora se sjeme u zemlju baciti? Na kr. danskoj živinskoj i gospod. školi činio je prof. Jörgensen kroz više godina pokuse o tom, kako bi duboko valjalo koje sjeme pod zemlju baciti, te se je u obće taj posljedak dokazao: Za sočivo nije od nikakova važna posljedka, da li ono uješto dublje ili više zasijano bude, samo se nesmije preko granice duboko u zemlju zarovati, žito usuprot voli dublji ali ne preduboki položaj, treća napokon vrsta sjemenja, kao što je repično, djeteličuo, travno itd. tim bolje uspjeva, čim je manje zemljom pokriveno. —

Berba dovršena je malo ne po svuda, pak akoprem je vrieme toli krasno. da si jedva u sried ljeta čovjek ljepše željeti može, to su se ipak vinogradari unatoč našemu posliednjemu opominjaju, bacili i na zeleniku, te ju većom stranom onako nedozrielu pobrali. Glede same berbe kazali smo za okolicu zagrebačku, a naročito za Vrabče da se je količina mošta u tolikoj množini pokazala, kako i najstariji ljudi skoro ondje nepamte, a sada nam to isto javljaju i od sv. Ivana na Zelini, iz Varaždina i kalničkih brdina. Ciena moštu pada; dočim ga kod sv. Ivana jošte uvieke po 8-10 for. drže, nude ga u zagrebačkoj okolici, pa i u samom Zagrebu po 6-8 for. a kao što nam prijatelj iz Gjurgjevca (belovarska županija) javlja, imade ondje najboljega, koliko ga goder želiš po 4-5 for. — Dočim su u cieni mošta vinogradari sa raznih krajeva naše domovine nesložni, to su se u kakvoći mošta svi jednoglasno složiti, da je kiseliji i režčiji nego li je prošle godine bio; jer kako je kraj ovogodišnje vegetacije sve daleko zaostalo, tako je bilo i sa grožđjem, koje je imalo istina bog podosta sladora, ali previše kiseline.

Bečkoj „Novoj Presi" pišu iz Spljeta u Dalmaciji, da je tamo berba već dovršena, pa da je vrlo slaba. Radi velike suše i žege grožđje se posušilo, pa je s toga i malo izdalo. U predjelih gdje rodi bolje vino, stoji vedro već sada 20 fr., u onih gdje ima obična vina, po 12 i 13 fr. I masline urodiše ove godine vrlo slabo, jer se je plod posušio, a ono malo što ga ima, već sada prem još nezreo, pada sa stabla. Vino i masline glavni su izvodi Dalmacije; kad ovi slabo urode, za Dalmaciju zlo. God. 1874. bit će za Dalmaciju tužna. Za to spomenuti list bečki zahtjeva, neka se što prije počmu graditi željeznice, da pučanstvo nadje zaslužbe te se očuva od gladi.

Ciena žitu.

U Varaždinu. Pšenica po 7 for. Raž po 5.10. Ječam po 3.40. Zob po 1.90. Kukuruz po 4.10. Krumpir po 2 for. Pasulj bieli po 4.35. Sieno centa po 1.10. Slama u snopju centa po 1.40. Slama prosta po 90.

U Beču Pšenica banatska 85 funta težka 8.05 Raž moravska 80 funti težka po 6.30. Ječam slovački 70 funti težak 4.40. Kukuruz po 5 for.

U Pešti. Pšenica 7.85. Raž 5.75. Ječam 4.60. Zob 2. 27. Kukuruz 5 for.

U Gradcu. Pšenica 8.34. Raž 5.81. Zob 2.52. Kukuruz 4.21. —

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 43. U Zagrebu

23. listopada 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

O gnojitbi vinogradâ.

(Nastavak.)

Običaje li se vinograd gnojiti svake četvrte godine, pak je vinograd po kojoj inoj metodi bio pognojen, tada se gnoj već u prvoj god. skoro iztroši, ili se naime brzo raztvori ili ga kiša odplavi, a po ovoj metodi koju mi preporučamo, ostaje gnoj puno trajniji, te zaista po tri, četiri godine može izdurati. Nakon dvijuh godina naći ćemo dapače još tragovâ sagnjiloga smeća, prema kojemu se povukoše korjenčići. Zato se opet mora paziti kod ove metode, da nebudu korjenčići presječeni kod kopanja jamah, a tomu je lahko i bez uštrba na *uspjeh moći* izbjeći tako, da druge godine nekopamo jamu tik iza čokota, već malo dalje, a tek u četvrtoj godini da se povratimo na prijašnje mjesto.

U nizinah ova metoda već nije posve uporabiva, jerbo se sastavine gnoja na sve strane jednako porazdiele. Ipak valja i tude, da se gnoj umetne tik čokota i to s one strane, od kuda ga sunce ne ogrieva.

Sada ćemo još razpraviti pitanje, koliko puti se imade ponoviti gnojenje? U njekih predielih gnoji se vinograd svake treće, četvrte godine, u njekih još u kraćih odsiecih; gdjegdje onda, kad slučajno imade materiala itd. To se radi, kako tko misli, da je izkusio. Nu i zato imade izpitanih i proučenih pravila.

Opetovanje gnojitbe zavisi o vlastitosti tla i o kakvoći gnoja. Gdje neima vapnjenjače ili pepelika, tamo treba više stajskoga gnoja i češćega gnojenja ako se neobičavaju pepelične tvari primješavati. Tako isto treba ilovasta i težka tla riedje nu jače pognojiti, lahka, svaka pjeskovita, vapnena tla laglje, nu opet češće. Gusto i jako gnojenje djeluje na obilnu vegetaciju, ali prejaki gnoj može štetno djelovati na kakvoću vina. Pjeskovito tlo može se na korist množine ploda i bez uštrba na kakvoću vina jače pognojiti, dočim kod mastna tla obratno biva.

Prema tomu lahko se je ravnati vinogradaru, kako kad mu je više stalo do veće obilnosti ili do bolje dobrote vina. Kako je vidjeti, ovdje se najbolje ukazuje korist iztražiti tlo, te samo kod točna poznavanja njegovih sastojina bude moguće sa sigurnošću pogoditi pravi način gnojitbe.

To su obćenita pravila za gnojitbu vinogradâ. No svakomu vinogradaru osim toga moraju dobro biti poznate pojedine vrsti gnoja, njegove sastavine i vlastitosti, ako hoće, da bude posve racionalno postupao. Zato ćemo jošte prosboriti o njekih najvažnijih gnojevinah odnosećih se na vinogradarstvo.

Gnojiva su u obće: 1. rudna 2. biljevna, 3. životinska, 4. biljevno-životinska i 5. umjetna.

I. Rudna gnojiva.

Amo spadaju sliedeće vrsti: vapno, sadra, soli kao lužne soli, solikov, kameno ugljeni pepeo, kuhinjska sol itd. zatim lapor, iskrolistnik i zemlja.

1. Vapno. Buduć da čokotu osobito vapneno tlo dobro prija, to mu se vapno mora pridodavati, ako ga tlo po sebi neimade, nu ipak ne previše, jer čokot u čistom vapnenom tlu gine, u jako vapnenom tlu pako manje napreduje. — Treba li tlo pognojiti vapnom, to nam najbolje rabi negašeno vapno, koje se prije nego šnjim pognojimo vinograd, pomješa nješto sa vlažnom zemljom, zatim se ovom smjesom veoma lahko pospe površina vinograda. No to nesmije da se obavi po kišovitom vremenu, jer bi se vapno pretvorilo u pravi mort, tek onda, kad se vapno sa zemljom valjano spoji, dobro dodje daždj ili umjetno zalievanje, jer se tad vapno sve po malo razluči i dalje razprostrani.

Vapno veoma povoljno djeluje na humus osobito u težkom, mokrom, ilovastom tlu, u kome se humus težje raztvara, rahli takodjer tvrda tla i doprinosi mu time potrebnu toplinu.

2. Sadra. To je spoj sumporne kiselne sa vapnom, te po ovoj potonjoj sastavini djeluje slično vapnu, osobito na vlažnom, a manje na suhom, pjeskovitom tlu. U vinogradarstvu ne dolazi do porabe nikad u čistom stanju, jer je težje raztopiva od vapna.

Digitized by Google

3. Soli. Medju ovimi gnojinami jest najvažniji pepelik i solik nu ovi se nikad neupotrebljuju u čistom stanju kao gnojno sredstvo, već u nečistom stanju kao drveni i kameno-ugljevni pepeo. Kubinjska sol se neuzima radi svoje skupoće obično za gnojivo, zato su kao gnojiva veoma djelatne zemlje sadržavajuće salitru iz poda marvinskih staja, podruma i čovječih stanova.

4. Lapor, u koliko se u njemu nalaze vapnene i pepelične slučenine.

5. Zemlja, spada takodjer medju vrstna gnojiva po svom sadržaju gline, vapna, sadre, lapora itd. Najbolja zemlja za gnojivo vinogradâ jest neiztrošena šumska zemlja.

II. Biljevna gnojiva.

Ova su dvoje vrsti; ili su to neposredne biljevne i životinske sastavine ili odpadci i izmetinje istih.

Biljevna gnojiva rabe se još u nezrielom stanju kao gnoj, te se zovu podorine; ili su to ostanci sazrielih i velikih bilina.

Gnojenje podorinom poduzimlje se sjetvom sočnih bilinâ, i to tako, da u proljeću odmah poslije prvoga okapanja ili tečajem ljeta kod drugog rahlenja vinograd gusto zasijemo. K tomu se izaberu biline, koje brzo rastu, te su širokoga lišća, jerbo ove najveći dio svoje hrane iz zraka primaju, te uslied svoje sočivnosti hitro sagniju i najveći dio hrane za čokot posjeduju.

Da jim se pospješi rast, posipavaju se ove biline još pepelom, vapnom i sadrom. Prigodom drugog odnosno trećeg okopavanja, moraju se ove biline zakapati pod zemlju i to svakako prije, nego što su dozriele, jer drugačije izcrpe iz tla previše hrane i cviet sadržaje dušika, koj treba da čokotu bude pričuvan.

Ova gnojitba je skopčana s malim troškom, te je mogu upotrebiti oni, koji neimadu sredstva za drugu; osobito se s uspjehom rabi u lahkom pjeskovitom ili vapnenom tlu, u kojem se životinski gnoj brzo troši; nu drugim se ne preporuča, jer tlo vinograda previše zasjenjuje, a kroz to prouzrokuje više hlada nego topline, ter napokon otegoćuje potrebno obradjivanje.

Duljim izkustvom pokazalo se je, da je trsovo drvo i njegovo lišće veoma dobro biljevno gnojivo, već poradi svoga obilnoga sadržaja pepelika, te od dulje vremena mnogim vinogradarom dobrim uspjehom rabi. Trsovo drvo kao mekanije od inih, strune brzo u zemlji te da je u ovom stanju sasvim dobar gnoj, tako da je u boljemu tlu svaku drugu gnojitbu prištediti moći. Dakako da se u prvih 4-6 god. ne možemo najboljemu uspjehu nadati, kao od dobroga govedjega gnoja, ali usuprot imade gnojenje s trsovim drvom tu prednost, što rahli tlo, što bude hladno, mokro i nepropustno tlo propustnije i toplije, što ne samo da uklanja njeke bolesti čokota, nego takodjer uzrokuje finoću i miris vina, i napokon bude ovom gnojitbom suzdržan jaki odtok vode prigodom jake kiše, i kroz to onemogućena odplava zemlje.

Postupak kod ove gnojitbe je sliedeći: da bude trsovo drvo sposobno za gnojenje, mora se sasjeći na 2-3 palca duge trieske, a razumije se po sebi, da za to mogu vriediti samo tanje trsove grane. Triešće pobaca se zatim po vinogradu, te kad ponješto sprhne, zakopa se prigodom okapanja u zemlju. Neki običavaju lozino drvo podmetnuti na cestu, da ga mimo prolazeća kola smrve, nu ovaj postupak nevalja, jerbo kišom mnogo hranivih čest za čokot odplavi.

Biljevnomu gnoju spada takodjer izprešan vinski trop, koj svojim sadržajem pepelika pruža dobar gnoj. Razumije se da prepaljeni trop neodgovara svojoj svrsi, jer kroz kuhanje veliki dio pepelika pogubi, pak se onda samo u gnjilom stanju sa osokom pomješan upotrebiti dade.

(Nastaviti će se.)

I.

Pravila za hranjenje stoke

piše F. Blažeković.

B. Pravila na pose

(Nastavak.)

Ječam (Analitika.)

	E. Wolf	E. Wolf	Palsan
Dušičnih čestica .	10.5	11.5	13.2
Bez dušičnih čestica	57.8	66.1	60.5
(Masti i loja) . .	(3.0)	(1.9)	(60.5)
Vlaknine	13.6	5.4	11.5
Pepela	3.8	2.3	2.8
Vode	15.7	14.7	12.9

Uzmanjka li zob, može se mjesto nje ječam konjem dati, no neodgovara toliko svrsi kao zob. Mladjoj marhi i ždrebetu može se kao brašno ili žrvnina s vodom smješano podavati; govedom pako ili ovcam kao žrvnina ili kao cielo zrnje. Svinje se u svakom slučaju od ječma jako pomažu.

Zob (Analitika.)

	A. Müller	F. Krocher	Andersen
Dušičnih čestica .	8.8	9.64	10.1
Bez dušičnih čestica	64.3	61.32	
(Masti i loja) . .	(6.4)	(5.74)	74.5
Vlaknine	9·6	12.76	(6,1.) M.
Pepela	2.7	3.28	2.7
Vode	14.6	13. 0	12.2

Zob sačinjava konju glavnu hranu, te mu se na svaki način svakomu obroku može dati. Starijoj životinji

Digitized by Google

se žrvnjena sa sječkom podaje. Govedom, ovcam, telićem junadi i stoki u obče u svakom slučaju. Svinjam za pitanje suho ili kao brašnena juha.

Kukuruz (Analitika.)

	Hellriger	R. Fresenius	Lenz
Dušičnih čestica .	8.8	10.04	15.12
Bez dušičnih čestica	72.5	73.34	63.71
(Masti i loja) . .	9.2	(5.11)	(4.74)
Vlaknine	4.9	1.58	3.46
Pepela	3.2	1.58	1.55
Vode	10.5	13.46	16.09

Podaje se težko poslujućim konjem, a za druge nije probitačna. Budući da mu je manja ciena nego drugomu žitu, rabi se u novije vrieme više nego prije osobito samljeti, za pitanje govedâ, ovacâ, a osobito kod svinjâ zauzima kukuruz prvo mjesto.

Hajdina (Analitika.)

	Horford i Kroeker	Zeimmek	Piere
Dušičnih čestica .	8.5	9.1	13.1
Bez dušičnih čestica	37.8	52.5	
(Masti i loja) . .		(2.8)	(3.2)
Pepela	2.0	2.4	
Vode	14.2	14.0	
Vlaknine		22.0	

Teglećim konjem i pitancem volovom i ovcam, u ostalom pako za svaku svrhu izvrstna.

Grahorka (Analitika.)

	Weiske	
Dušičnog hraniva . . .	27.50—27.81	29.06
Bez dušičnog hraniva .	47.80—48.03	46.12
Vlaknine	7.17— 6.87	6.22
Pepela	4.60— 3.61	3.64
Vode	12.93—13.68	14.36

Upotrebljuje se za konje samo sa zobju ili sečkom na treći dio pomješana. Za goveda, ovce i svinje u obće nije baš sasvim probitačna, ali ako nužda zahtjeva može se dati.

(Nastaviti će se.)

Glavna skupština hrv.-slav. gosp. družtva,

Obdržavana bi prošloga utorka tj. dne 21. listopada u ½ 11sati prije podne. Od skupštinarâ bili su sliedeći prisutni: Preuzv. g. Gjuro grof Jelačić, presv. g. Franjo Novak, velem. g. Mojsia Baltić, kanonici: Miković, Rumpler i Taljan, župnici: J. Šavor. D. Stražimir, J. Roneš, Gj. Barabaš, Gj. Matosović, Fr. Batić, St. Rihtarić, zatim gg: V. Babukić, E. Suhin, J. Torbar, Janušić, Zoričići Petar i Antun, Farkaš, Malin, Jambrečak, Benković, Špišić i Jagić. Skupštinu otvori velem. g. Mojsija Baltić shodnim govorom gdje navadja, kako je poslije odstupa g. kanonika Jandrića upravljao družtvom podpredsjednik Pavao Hac do svoje smrti, a poslije njegove smrti preuzeo je on na predlog upravlj. odbora, upravljeni na visoku kr. zem. vladu, potvrdom ove družtvenu upravu. Spominje, da družtvo jur 33 godine obstoji, pak da su to sada 4. nova družtvena pravila, kojimi se ustrojstvo družtveno mienja, svaka su se sve više usavršivala, dok evo ova posliednja pravila na toliko se usavršiše, da pružaju taku rekuć cielomu našemu narodu dovoljno prilike uticati u razvitak cielokupnoga domaćega gospodarstva.

Poslije pozdravnoga govora izviesti veleč. g. E. Suhin družtveni blagajnik, skupštinu o stanju družtvene imovine, spominjuć da računa za ovu godinu nemože toga radi ovdje navesti, jer nije jošte konac ove godine nastupio, nu ipak već sada može spomenuti, da se je družtvo svilačkoj zakladi za 3000 for. zadužilo, što, ako se na um uzme, da vis. zem. vlada imade po votiranom po vis. saboru budgetu za ovu godinu jošte 4000 for. družtvu izplatiti, prestaje biti dugom, osim toga pako nasadilo se ove godine i preko 800.000 trsovnih korienjakâ, zada tako družtvo svim, svake godine sve to većim i većim naručbinam zadovoljiti uzmogne, što i opeta veliku pomnoženu glavnicu predstavlja. Imovinsko družtveno stanje jest sliedeće:

a) Plodnoga imetka ukupna svota	40.033	for. 38	nč.
b) Neplodnog „ „ „	9.795	„ 89	„
Ukupno	49.829	for. 27	nč.
Passiva iznose ukupno . . .	6.052	„ 15	„
Čisti imutak .	43.777	for. 12	nč.

c) Zakladni družtveni imutak:

1) Haraminčićeve zaklade . . .	2768	for. 33	nč.
2) Paravićkine „ . . .	707	„ 19	„
Ukupno .	3476	for. 19	nč.

Napokon spominje g. blagajnik, da bi najbolje bilo dionice narodnih svakojakih zavoda, kod kojih je sjegurno, da se neće i onako nikada ne samo kamati, već niti glavnice natrag povraćene dobiti, pomenutim narodnim zavodom pokloniti.

G. Novak misli da nije danas to predmet viećanja, već da je ova skupština sazvana jedino ad hoc, t. j. da se nova pravila proglase i da se novo predsjedničtvo i upravljajući odbor izabere.

G. Matosović čuo je mnogo toga po g. blagajniku medju imovinom družtvenom navedeno, nu nije nigdje čuo, što je sa družtvenom svilom?

G. Suhin odgovara, da je to posebna zaklada, utemeljena lih u tu svrhu po vis. vladi, da se svila

Digitized by Google

goji, pak se ta svilačka zaklada posvema odieljeno od ostalih družtvenih računa upravlja i vodi.

G. Šavor jest toga mnienja, da se cielo računsko pitanje odgodi do buduće skupštine, budući da nisu i onako, kako je sam g. blagajnik rekao, za ovu godinu jošte računi zaglavljeni. (Prima se.)

G. Novak pita samo kakova je to Kranjčićeva obveznica, radi koje parnica teče, i da li je utjeriva?

G. Suhin razjasnuje, da je taj Kranjčić bio odpravnik družtveni, pak da je tom prigodom družtvenoj blagajni prepornu svotu dužan ostao nu da je ta obveznica uknjižena na Kranjčićevih nepokretnostih, pak s toga da je utjeriva. —

G. Barabaš (župnik iz Odre) usudjuje se tom prigodom, što je od g. blagajnika čuo da se Haraminčićeva nagrada sbog pomanjkanja natjecatelja nije mogla nikomu podieliti, predložiti, neka bi sl. upravljajući odbor sam uvieke došao u Odru podieliti nagrade, a on da je uvjeren, da će se onda i natjecatelja i to valjanih natjecatelja za tu nagradu naći. Plaši li se sl. odbor troškova, a on da je pripravan na svoj trošak kola poslati, samo da se stvari samoj pomogne.

G. Suhin uvjerava g. predgovornika, da se je o tom jur u svoje doba rieč u odboru povela, te da se je to već onda zaključilo u svoje doba učiniti.

Nakon toga pozove vel. g. M. Baltić družtvenoga tajnika g. Petra Zoričića da pročita toli družtvena nova pravila, koli i vis. odpis, kojim su ta pravila potvrdjena, što on i učini, a nakon pročitanih novih pravila, prošlo se je na biranje predsjednika, dvajuh podpredsjednika i 12 odbornika. Glasovalo se je ceduljama, a za pregledatelje glasovnih cedulja imenovao je g. predsjednik preč. g. Ivana Mikovića, kanonika i pogl. g. Viktora pl. Špišića odvjetnika. Nakon pol satne stanke proglasi g. predsjednik sliedeći posljedak glasovanja: Glasovalo je svih ukupno 25, od ovih dobio je za predsjednika 24 glasa: preuzvišeni gosp. Gjuro grof Jelačić, za podpredsjednike: Baltić Mojsia 24, Jakčin Andrija 23. Za odbornike: Čordašić Franjo, Krešić Mio i Šušković Josip po 25, Barač Franjo, Janušić Hinko, Zoričić Petar, Malin Naum, Reškovac Stevo, Suhin Eduardo i Torbar Josip po 24, te Zoričić Antun i Miković Ivan po 20 glasa. Posljedak glasovanja i zauzeće mjesta po novom ravnateljstvu pozdravi skupština burnim živio!

Zauzev i g. grof Jelačić predsjedničko mjesto, progovori po prilici ovako: Veleštovana gospodo! Na tolikom odlikovanju i povjerenju, što mi ga danas izkazaste iskrena Vam i srdačna hvala, nu ja se vrlo bojim, da neću moći svim onim nadam, koje se od toga slav. družtva u mene stavljaju, zadovoljiti. Kao što i sami znadete, služio sam ja dugo vremena u ces. kr. vojsci, pak sam tekar sada pod svoju starost, počeo se gospodarstvom baviti; nu moje je načelo, sve svoje slabašne sile posvetiti blagostanju, boljku i napredku premile naše domovine, pak upravo s toga razloga primam ja i ovo častno i odlično mjesto s veseljem!" (Dugotrajni živio!)

G. Šavor spominje kako je po čitavoj našoj domovini oduševljenje i radost zavladala, kada se je doČulo, da je Njeg. Veličanstvo imenovalo banom trojedne kraljevine Preuzv. gosp. Ivana Mažuranića, koj je uvieke dokazao plemeniti žar ljubavi za promicanje koristi i sreće narodnje. On mnije, da gosp. družtvo nebi tu radost nikako ljepše izraziti moglo, nego ako bi iz sriedine svoje glavne skupštine izabralo deputaciju, koja bi Preuzv. g. bana išla pozdraviti, te mu interese gosp. družtva što toplije preporučila i na srdce stavila, a predlaže ujedno za tu deputaciju sliedeće osobe: gg. Baltića, Mikovića, Novaka, Farkaša, i Ant. Zoričića, kojim se na želju ciele skupštine pridružio i veleč. gosp. Šavor. — Buduć da je dnevni red za tu skupštinu oviem bio izcrpljen, digmuo je istu g. predsjednik.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Uspjeh ovogodišnje berbe. Mi smo prošle god. 1872 dne 1. listopada i ove god. dne 12 listopada iztraživali na našem pokušališta grožđje na slador i kiselinu i pronašli ove rezultate:

	1. listop. 1872		12. listop. 1873	
	sladora u postot.	kiseline u postot.	sladora u postot.	kiseline u postot.
Kraljevina	20 %	6 ‰	21 %	6.5 ‰
Kadarka modra . .	19.5 %	6 %	18 %	7.5 ‰
Frankovka	20.75 %	5 ‰	20.5 %	6.5 ‰
Moslavac (šipelj) . .	20.5 %	7 ‰	21 %	10 ‰
Graševina dišuća . .	18.5 %	7 ‰	19 %	9 ‰
Graševina talijanska .	20.5 %	4.5 ‰	20 %	8 ‰
Plemenka hrustava .	18 %	5.5 ‰	16 %	7.5 %
Zelenika.	19 %	13. ‰	16.75 %	18 ‰

Iz ovoga priegleda vidi se, kako stojimo s ljetošnjim moštom prema lanjskomu. Sudeći ljudi po jeziku uvjeravahu nas, da će ove godine biti vino znatno bolje od lanjskoga; ali mi uzporedjujući po analiz[illegible] s drugim, nemožemo toga vjerovati. Istina, da se je gdjekoje grožđje od 29. rujna pak do 12 listopada za čudo popravilo (kraljevina i šipelj svako za 3% sladora), jer bijaše do polovice listopada gotovo kolovozna vrućina; nu sasvim tim nije se drugo grožđje za mnogo pomaknulo, dapače je zaostalo za onim od 1. listopada prošle godine. Istina je samo to, da su oni, koji su barem do 8 listopada čekali prilično dobro vino dobili, dočim su oni koncem rujna kiselicu brali. Ova godina je najbolje pokazala, koliko to vriedi počekati s berbom barem do 10. listopada.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić**.

Digitized by Google

Broj 44. U Zagrebu 30. listopada 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

O gnojitbi vinogradâ.

(Nastavak.)

III. Životinjska gnojiva.

Sva životinjska tjelesa ili njihove pojedine česti služe bilinam za hranu, te se tako mogu smatrati gnojnimi sredstvi.

Amo spadaju životinjski odpadci, kao iz konjodernice, krvi, dlake, vune, crievâ, papakâ, rogovâ, kostî, perja itd., napokon spada u taj red osoka.

Odpadci iz konjodernicâ jesu ostanci neupotrebljenoga mesa parnutih životinjâ. Ako se takvi odpadci nameću u jame, te pokriju sa žganim vapnom i zemljom, kroz što svoj oštar vonj malo po malo gube, dadu nam izvrstno i hitro djelujuće gnojivo.

Krv spada takodjer u red kriepkih i brzo djelujućih gnojiva. Može se ili frižka u tekućem stanju trsu prinesti, ako se u izkopanu jamu nalije i pokrije sa zemljom, ili se može u sguštenom stanju sa vapnom i zemljom pomješana na isti način upotrebiti. Veoma bi koristno bilo, kad bi se krv iz klaonicâ odvadjala u zidane jame, te bi se na opisani način priredjivala za gnojivo.

Kopita, rogovi, papci ili bolje rekuć njihovi odpadci t. j. strugotine, što tokaru odpadaju, daju svojim sadržajem dušika dobro gnojivo, ako se prije sa zemljom, vapnom ili pepelom pomješaju i prilievanjem osoke do vrijenja dotjeraju.

Dlake i drugi odpadci iz kožarnicâ moraju se prije porabe za gnojenje, kao i strugotine kostî sa vapnom, zemljom i osokom u vrijenje dotjerati, jer se naročito dlaka veoma težko i polagano raztvara.

Vuna. Odpadci tvornicâ, osobito vunene krpe pružaju takodjer izvrstno gnojivo. Razumije se, da se vuna ili vunene krpe moraju raztrti te politi osokom, pak se u takvom stanju u zemlju zakopaju i prepuste vrijenju kroz zimsku vlagu, a mogu se takodjer prije gnojenja sa zemljom i osokom pomješati, tako da gnoj već savrije u gnojnicah, pak se onda kano gotov gnoj izvozi u vinograd.

Kosti. Buduć da se kosti u svom naravnom stanju prepolagano raztvaraju, to se mogu samo smrvljene upotrebiti, u koju svrhu imade posebnih mlinova. Čim su kosti sitnije samljetê, tim se brašno istih laglje raztvara i tim je djelatnije. Raztvorba i djelovanje pospješuje se takodjer time, da se koštanomu brašnu pridoda sump. kiselina. Ova smjesa pretvori se za njekoliko dana u njeku bielu kašu, pošto sump. kiselina čvrste sastojine kostî raztvara, te se spaja sa vapnenimi česti u sadru.

Kod porabe u vinogradih nakvasimo spomenutom tekućinom koštano brašno, te mu primješamo istu količinu zemlje i pepela, kroz što se je manjkajući pepelik pridodao. Zatim ovu smjesu sbijemo u jednu hrpu, te ju pustimo njekoliko dana, ako je fino samljeto brašno, a opet 2—3 tjedna, ako bijaše brašno krupnije, da se raztvara, te se od ovako priredjena gnoja svakomu trsu kod okapanja dade po jedna puna šaka, nu nipošto tako, da doprije do korjena, niti preduboko u zemlju. Mješanje ovako priredjena gnoja sa stajskim djubretom povisuje mu djelovanje.

Guano i ptičje blato u obće.

Guano sastoji se iz izmetina morskih ptica, koje se naročito ribami hrane, te iz sagnjilih čestî istih. Guano se je na nenapučenih otocih i pećinah južnoga mora tečajem stoljećâ sakupio u velikih naslagah, te se je prije njekoliko godinâ počeo u Europi kao gnojivo upotrebljivati. Najbolji dolazi iz pokrajinâ, gdje nikada ili riedko daždi, kao iz Perua i južne Amerike, jer iz pran kišom imade malu cienu.

Ka guanu spada takodjer blato golubova, kokoši i druge peradi. Buduć da se perad većim djelom hrani kukci, zrnjem i zelenimi bilinami, te je ova hrana sitnija i finije probavljena, to je takodjer ptičje blato lahko raztvorivo i brzo djelujuće. Nu sadržaje mnogo dušika i zato je veoma dražljivo, s toga se mora prije porabe

Digitized by Google

zemljom i pepelom pomješati ili u veoma malenoj mjeri trsu pridonjeti.

Izmedju gnojiva od domaće peradi bolje je kokošje i golubje blato, nego li od gusakâ i patkâ, jer je ovo potonje vodenije, sadržavajući mnogo slabijih biljevnih sastojina.

Kod porabe ovih vrsti gnoja sa obilnim dušikom treba oprezno postupati, jer bude čokot pretjeran u rastu, te doduše mnogo daje, ali malo ploda donaša ili sasvim pogine, i jer porabom oštroga gnoja sâmo vino rado neugodan tek dobiva.

Osoka. Ova se sastoji iz sakupljene mokrače domaćih životinja, spojene sa tekućinom iz čvrstih životinjskih izmetina nastalom kroz kišu. Gnojitbi sa osokom ugibaše se veoma vinogradari u prijašnje doba rad njezina prejaka sadržaja amoniaka. Nu nije ni ovo gnojivo tako pogibeljno, samo se preporuća, da se osokom u zimskih mjesecih gnoji. Pokusi se je ipak dokazalo, da osoka ni u ljetu nije škodljiva, samo ako je njome vinograd bio pognojen prigodom kiše. Postupak je veoma jednostavan. Izkopaju se najme jame za čokotom, u koje se naliju 2—4 polića osoke, te izvadjenom zemljom opet pokriju. Češće se ipak gnojitba osokom nesmije ponoviti, baš radi prejaka sadržaja amoniaka. Veoma dobro služi osoka za polievanje drugih krutih gnojiva i za tvorenje komposta (mješani gnoj iz organskih i rudnih tvari.)

(Konac sliedi.)

Pravila za hranjenje stoke

piše F. Blažeković.

B. Pravila na pose

I.

(Nastavak.)

Grašak i grah (Analiza.)

	Grašak			Grah		
	Hell-riegel	R. Brand.	Völker	E. Wolf	Sheven	F. Krok.
Dušičnih hranina	20.9	20.08	23.4	22.67	25.5	24.65
Bez dušičnih hranina	58.3	54.52	50.0	46.26	45.3	48.46
(Masti i loja)	2.1	1.86	2 0	1.27	45.3	1.90
Vlaknine	4.2	5.21	10.0	7.93	11.4	7.94
Pepela	2.0	1.76	2.5	3.44	3.4	3.40
Vode	14.6	16.43	14.1	19.30	14.4	10.00

Težko radećim konjem, te pitajućoj i teglećoj rogatoj marvi jako izvrstan hranivi materijal, nu samo onda, ako je sa lošijom hranom pomješan. Ovcam kao hranivo prvoga reda u smjesi sa drugim zrnjem.

Modri i žuti vućak (Lupin).*)

Raztvornici (Analitici.)

	d. Žuti lupini (Lup. luteus)			Modri Lup. (Lup. augustifolis		
	Höckehart	Eichorn	Seivert	Höckehart	Seivert	
Dušičnih čestica	28.3	36.3	39.18	29.66	21.75	22.0
Dušično-čiste česti	41.4	32.8	35.60	48.09	47.82	49.4
Masti	5.0	6.3		4.90	5.60	5.6
Vlaknine	14.1	12.7	11.45	10.23	10.17	12.2
Pepela	4.0	3.8	3.58	2.58	2.55	3.2
Vode	12.2	14 3	9.45	16.19	16.32	13.2
Gorčike Bitterstoff	?	?	0.60	0.46	0.54	?

Medju hranivim materijalom, koji se sa većom množinom hraniva i proteina od drugoga odlikuje, uzimaju prvo mjesto lupini ili vućak, te si osobito u novije vrieme tim kod njemačkih gospodarah dobro ime pribaviše, što je stranom u nižjoj cjeni, a stranom opet, što u najlošijem tlu uspje. Akoprem mu je tek nješto gorak, to ga ipak marha svake vrsti, kojoj se sa solnom kiselinom priredi, veoma rado jede, tim više, što mu sadržaj gorkoga alkaloida veoma prikladno na probavljenje djeluje. Želim da se ova izvrstna vrst hrane u našoj domovini pokuša.

Laneno sjeme.

Razprava (Analiza.)

	Passigau	Weiske	Hoffmann
Dušičnih čestica	20.5	21.87	21.8
Dušiko-prostih	58.0	56.70	59.4
(Masti)	39.0	30.11	26.2
Vlaknine	3.2	6.16	?
Pepela	6.0	3.27	6.4
Vode	12.3	12.00	9.4

Posve zdravo i dobro laneno sjeme može, ako ga dosti imade, svaku vrst zrnja izmjeniti, ako je lošije, to se može smješano sa drugim upotrebiti, kod upotrebljivanja treba osobito na redovitu izlučbu exkrementa paziti — kod griže se može muka lanenoga sjemena kao izvrstan liek upotrebljivati.

II. Sieno.

Od pamtivjeka rabi čovjek sjeno za uzdržavanje svoje stoke kroz zimu, naznačujući mu prvo mjesto za zrnjem. Akoprem nas je izkustvo o valjanosti i probitačnosti sjena kao hraniva dovoljno osvjedočilo, to ipak zavisi od mnogih upliva, ako bi htjeli jednakost hraniva sa jednakosti hranivih čestica uzporediti. Ako li je i

*) Vidi gelbe und blaue Lupinen, Fütterungslehre Dr. H. Settegast. Strana 170. i Anale der Landwirthsch. 1869. V. i VI. svez. str. 404.

Digitized by Google

kod zrnja više puti kolikoća dušičnih čestica različita, kako smo to iz gori navedenih uzporedjanja viditi mogli, to je razlika u jednakih vrstih zrnja tako neznatna, da niti u teoriji osobitu matematičnu nejednakost neprouzroči, — a u praktičnome životu te nejednakosti i posve nestaje.

Drugačije se to sa sienom imade; upliv, koji na sieno u raznih okolnostih djeluje, tako je mnogostručan, da upravo jednakost hranivih čestica jedne vrsti siena prema drugom opredieliti nije moguće. Mnogi, a možda i najveći dio čitaoca ovoga članka misli si „šta će nam jednakost hraniva kod siena?!“ Nu ja kažem, da je od tolike važnosti tu jednakost ako ne baš opredieliti, a to bar po prilici, neću reći theoretično, nego praktično prosuditi, da to samo onaj dokučiti može, koji iole znade, kako mienjanje kakvoće i kolikoće hraniva na organizam životinjski djeluje; takav zločesti upliv nejednakoga hraniva može se samo kod siena slučiti, a kod druge hrane, uzmimo zobi, ne, jer iz raznih njiva skupljena uvjeke, kako već rekosmo, ako ne baš sasvim jednaki, to ipak posve neznatan, (ako je drugačije ta zob zdrava,) razmjer hraniva u njoj ostane, što kod siena nećeš nikada naći, uzmimo samo sieno sa suhe i brežnate livade, sravnjeno sa sienom mokre, nizke, šašnjate livade, pa ćemo viditi, u koliko su hranivne čestice različne, zatim hranivo sjeno od djeteline nije jednako sa sienom iz obične sienokoše, sieno, koje je pri sušenju pokislo, različito je od presušenoga siena, dà, napokon svaka vrst trave i bilja kao sieno posušeno daje razni stepenični položaj hraniva, pak ako bi tko dosta vremena imao, mogao bi raztvorbenim kemičkim putem više stotina vrsti siena opredieliti.

(Nastaviti će se.)

Ratila na bečkoj izložbi.

Kao što u obće izložbe ponajviše k tomu doprinose, da se trgovina i obrtnost unapredi, umjetnost uveliča, sviet pobliže upozna, tako je i napose ova bečka izložba na svakom polju i u svakoj struci do sada nečuvena i nevidjena nam predočila, a naročito u ratarstvenom gospodarstvu dokazala, da je naobraženost i savršenost u pojedinih ratarskih strojevih toli silno napredovala i tako visoki stepen postigla, kako si ga dosele niti najumniji niti najsmjeliji ratar pomisliti usudio nije. Mislimo dakle našim čitateljem ugoditi, ako jim njeka ratila na bečkoj izložbi izložena opišemo, da si tako i oni, kojim ne bi moguće to današnje čudovište osobno posietiti, barem iz opisa ponješto isto predstaviti uzmognu.

Kad o ratilih govorimo, uvjereni smo, da će svakomu ponajprije na um doći onaj stroj, kojim se ponajviše služimo za dobavljanje svagdanjega hljeba, t. j. plug. Pak to kao da su izložitelji veoma dobro shvatili, jer od nijedne vrsti ratila neimadeš toliko komada i toliko raznostručnih izloženih, koliko upravo od pluga.

Govoreć o plugu, dužnost nam je početi sa onim izložiteljem, koj nam je najkrasniji pregled u razvijanje i usavršivanje plugova pružio, te koj je po tom i u najvećem broju pluge izložio, a taj izložitelj jest c. kr. austr. ministarstvo poljodjelstva, koje je u posebnom u tu svrhu sagradjenom pavilonu uredilo historičku sbirku plugova, njih 167 na broju, zatim 65 plužnih preprega i 125 komada svakovrstnih ručnih sprava za obradjivanje tla.

Bilo je istina bog i na dosadašnjih izložbah takovih izložitelja, koji su nastojali posjetiteljem predočiti historičko razvijanje ove ili one vrsti ratila, nu to je sve bilo načinjeno u modelih, a sam posjetitelj morao si je onda ono, što je u modelu u malom obliku vidio, u velikom predstaviti, pače i ova bečka izložba imade takovih izložitelja npr. u iztočnoj agrikulturnoj dvorani kr. gospodarska akademija iz Pruskova, koja je izložila u modelih historičko razvijanje mlatilâ i sijalâ, zatim kr. pruski gospodarstveni muzej u Berlinu, koj je izložio osam modela, predstaviv u njima historičko razvijanje strojeva za košnju, započev sa strojem starih Gallâ, kako ga opisuju Plinij i Paladij, nu ratila u obće ili plugove napose, što izvorne, što u naravskoj veličini načinjene, historički poredane, nije do sada nigdje nitko izložio, pak ta sretna misao, kojom je u razvijanju plugova, plužnih preprega i ručnih poljodjelskih sprava novi pravac udaren i novomu znanstvenomu iztraživanju put utrt, pripada bezdvojbeno austr. ministarstvu poljodjelstva.

Kraj svega toga moramo pomisliti i na one potežkoće, koje su obstojale kod ustrojavanja te sbirke; jer svakomu, pa ma i manje vještomu ratoru poznato je, da historički podatci o plugu ili su nikakovi ili posve manjkavi, te da imade zemalja, a u tih zemljah opeta i krajeva, gdje se je plug od najstarijih vremena počamši uvjeke u jednakoj formi uzdržao, a zub vremena i vremenitog napredka vrlo je malo na njegovo usavršenje djelovao. Najljepši nam primjer glede toga sâma ova sbirka pruža, gdje plug, što ga danas u Siamu rabe, posvema priliči onomu plugu, što su ga narisana našli u grobu Beni-Hassana, koj je grob, kao što je poznato, do 3000 god. prije Isusova narodjenja izklesan.

Po tom se dakle u Indiji jošte danas rabi isto onakav plug, kakav se je u Egiptu već prije mnogo tisuća godina rabio. — Nu kraj svega toga ipak je znamenito i zanimivo razredjenje izloženih u tom pavilonu plugova na takove, koji imadu odgrinaću i na takove, koji neimadu odgrinaću, pak ako uzmemo na um, da tu imade plugova sa cieloga svieta, a naročito, da imade plugova iz svakoga skoro kraja naše carevine, to se moramo začuditi onoj velikoj sličnosti, što ju imadu plugi iz njekih krajeva naše carevine sa plugi iz druge

Digitized by Google

strane svieta; tako n. pr. plug iz Koruške imade veliku sličnost, pače, malo da nije posvema jednoličan sa današnjim indijskim plugom, jer je i jedan i drugi najprimitivnije konstrukcije, dočim se plug naše domovine i to naročito iz Podravine, malo razlikuje od pluga, što ga sjevero-amerikanski seljak rabi. U koliko je indijski plug sa koruškim primitivan, u toliko je opeta japanezki kompliciran, nu za onakovo tlo, kakovo je u Japanu, čini se, da nijedan komadić željeza i drva na njemu nije suvišan. Kraj svih ostalih plugova, ponajviše nam u oči pada ruski, tako zvani „Kasulja", jer neobično veliki prostor zauzima. — Koli zanimiva je ta historička sbirka plugova, svaki će čitatelj odmah uviditi, ako čuje, da se u njoj uz izvorni staro-rimski plug, što su ga uz njekoliko komada starih rimskih novaca našli u Gorici u zemlji, nalazi i onaj plug, kojim je car Josip II. god. 1769 u Moravskoj, na njivi seljaka Josipa Novotnoga odrezao dvie brazde.

Nuz te pluge, kao što već prije napomenusmo, nalazi se 65 predpregâ plužnih, koje nas poučuju u tom, kakovim načinom u kojem kraju plug napred pomiču, pak tu imade po tom prepregâ za ljude t. j. robove, kako jih još dan danas na njekih mjestih Azije imadu, zatim za konje, volove, krave, bivole, osle, mule itd.

Progledav tako barem površno tu liepu historičku sbirku plugova u pavilonu c. kr. ministarstva poljodjelstva, budi nam dozvoljeno budući put svratiti naš pogled u agrikulturne dvorane, te si razviditi parne pluge, koji u našoj domovini žalibože jošte poznati nisu.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

O tečaju marvinske kuge u karlovačkom fizikatu. Od posliednjeg izvješća razširila se je marvinska kuga. Dne 16. rujna t. g. ostalo je 38 bolestnih komada; do 10. listopada priraslo je u 10 sela 227 glava; ukupni dakle broj bolestnih komada bio je 265. Od ovih ozdravilo je 137; parnulo 96; ubito bolestnih 4, a 1 sumnjiv; ostane bolestnih 27. Od početka pošasti do 10. listopada oboljelo je u 31. selu izmedju 4566 glava 994; od ovih ozdravilo je 459, skrapalo 482, ubito bolestnih 26, sumnjivih 34; jošte boluje 27; prestala je pošast u selih Janušju, Barkovićih, Novakih i Straži.

Sredstvo da občuvaš voćke od ogriza zeceva. Uzmi 8 do 9 mjerica nagnjile govedje krvi, zatim po prilici $^1/_4$ funta Assafoedita (u ljekarni dobiješ), koju prije u toploj vodi raztopiš, pridodaj k tomu nješto životinjskih izmetina i vapna, sve to dobro promješaj, i pusti prije uporabe jedan dan ležati. Kod rabljenja uzmi metlu ili kist, te namaži njime voćke, nu moraš osobito na to paziti, da dan, kada ćeš voćke mazati, nebude niti vlažan a niti mrazovit.

Preduboko zasadjeno drveće, ili takovo, komu jest kroz nasipavanje zemlje korienje duboko u zemlji, te kroz to počelo kržljaviti, spasiš od konačne propasti najlaglje ovako, ako odkopaš na okolo stabla 2 do 3 palca duboko zemlju, te komad kore okolo stabla oguliš, kroz što se na stablu načini skula, iz koje potjera novo korienje, a stablo na novo oživi. —

Da li su nakoleni vinogradi boljî ili nadroteni? To pitanje razpravljeno je u 28. skupštini njemačkih šumara i gospodara u Monakovu, te je odgovor glasio tamo, da je drot bolji ondje, gdje nije tlo prestrmo; za takovo pako traje, kod kojih loza jačo tjera, jest od mnogo većega uspjeha kolje. —

Nova bolest na repi pojavila se u Francezkoj u tolikoj mjeri, da je čitave krajeve lišila repne ljetine. U vrieme, kada se je repa već počela debljati, pojavile su se kod repinoga koriena njekakove dlake i konci, najprije bieli a onda ljubičasti. Ti konci počeli su se sve većma širiti, te su u kratko vrieme svu repu, pače i svu njivu tako obrasli (kao što po prilici grinta djetelinu), da se repa nije mogla dalje razvijati, nego je počela kržljati i do mala je posvema sagnjila. Iztraživajući professor A. Petterman tu bolest, pronašao je, da su ti konci njeka vrst parasitâ, koji su se već prije zasijane na onoj njivi repe ugnjezdili ondje budi na krumpiru, lucerni ili safranu. Lieka proti toj bolesti drugoga neima, nego svu oboljelu repu spaliti, a na onom mjestu buduće godine niti repu, niti krumpir, lucernu ili safrana sijati, da se tako ti konci neimaju na čemu uzdržati, već preoranjem njive osuše i poginu.

Podzemnica (Arachis hypogaea) jest bilina, koja raste u južnih krajevih, te so u najnovije doba veoma mnogo i sa vrlo dobrim uspjehom rabi kao krma za životinju. Njezino osobito svojstvo jest to, da se poslije odcvietanja njezin zeljnati držak upili u zemlju, te joj ondje plod u liku oraha dozrije. Nutarnja koštica toga oraha jest biela sa sivom kožom preobučena, vanjska pako ljuska jest drvena. Podzemnica pržena služi za hranu ljudem, te se iz nje i mast vadi, koje sadržaje u sebi do 10 postotaka. Sve vrsti životinje jedu tu podzemnicu vrlo rado, a centa stoji je samo 11 do 12 franaka. —

Novo sredstvo za uništenje poljskih miševa. Poznata je stvar, da ćeš miša najprije ubiti, ako mu škulju dimom napuniš. Do sada rabili su u tu svrhu željeznu peć, iz koje su pomoćju meha tjerali dim u mišju škulju. Na njivu se dakako željezna peć nedade vući, pak s toga je počeo trgovac Moog u Karlsruhe praviti njekakove pilule, od kojih prodaje 10 komada za 1 nvč. Te su krugljice načinjene iz jute, namočene u solićastoj kiselini, osmolene i posipane žveplenim cvietom, kod uporabe valja ih pazljivo na svieći zapaliti, u mišju škulju pustiti, te onda istu sa nješto zemlje zatvoriti. Takova goruća krugljica da je kadra sve poljske miševe utamaniti. P. L.

Kalifornički krumpir jest posve nova vrsta, koju su njeki počeli pokusa radi saditi, da vide, nebi li se dala i u Europi udomiti. Njeki dr. Heuser u Eppingu (Njemačka) izvješćuje takodjer o svom pokusu, te se hvali, da nije nikada niti mislio tako dobar uspjeh postići; ne samo da mu je cima mnogo ljepša i veća (koja je osobito dobar gnoj za livade), već je i gomolje od osobite rodovitosti i težine, a naročito od ruževca, brestavca i „neuzporedivog krumpira". Ovaj posliednji je bio obao, nješto malo stisnut, brašnat i osobito težak, osim svega toga, dade se i vrlo dobro i lako čuvati. Z—k.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić**.

Digitized by Google

Broj 45. **U Zagrebu** 6. studenoga 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

O gnojitbi vinogradâ.

(Konac.)

IV. Biljevna životinjska gnojiva.

Amo spadaju govedji gnoj, konjski, ovčiji, gnoj od krmadi, zatim čovječja pogan.

To su izmetine domaćih životinja i ljudi pomješane sa biljevnimi ostatci od stelje. Životinjske izmetine bez stelje, čini se da su s toga od manje koristi kao gnojivo vinogradâ, što se veoma lahko i brzo raztvaraju, od čega ili vino veoma trpi ili veliki dio gnojnih čestí bez hasni izhlapi. Buduć da je u vinogradih rad njihove topline lučbena djelatnost veća, nego u drugih zemljištih, s toga je upravo ovdje lagano raztvaranje potrebnije, a ovo se samo mješanjem stelje postigava.

Kao stelja prikladna je slama žitaricâ, osobito ječma i zobi, jer najviše pepelika sadržaje, dočim heljdina slama već neodgovara ovoj svrsi. Bobova slama imade takodjer mnogo pepelike, ali treba kod ove dulje vremena, dokle u gnoj sagnije.

Graškova, grahorova i korunova slama sadržaje pepelike poput prijašnjih, a od ovih najbolja jeste slama ogrštice.

Listovna stelja ne samo da veoma malo imade za vinograd koristnih svojstva, nego ni to joj nepruža osobite preporuke, što se list veoma težko raztvara, pak se i životinjske izmetine nespajaju dobro sa listom. Samo u tom slučaju, kad u tlu nije vapnenih čestí, može listovna stelja biti hasnovita, nu i tada je moći na laglji način pribaviti tlu vapna.

Piljevina djeluje u težkom tlu bolje kano rahlilo, nego kao valjana stelja, jer u sebi sadržaje neznatnu količinu pravih hranivih čestí, akoprem se po vrstih drva razlikuje.

Zemlja kano stelja takodjer je manje prikladna, jerbo joj manjka sposobnost za rahlenje, a gnoj sam u njoj se prebrzo raztvara.

Izmedju gnojivâ ove vrsti zauzima govedji gnoj prvo mjesto. Isti neprelazi tako brzo kao druge vrsti u raztvorbu, djeluje trajnije, te sadržaje mnogo lužina, koje imadu upliv na pomnožavanje sladora u grozdju. Spaja se najlaglje sa zemljom, svojom vlagom privlači upliv zraka, te osim toga imade svojstvo, da sipko, pjeskovito tlo čvrsti, da vruće vapnenasto i laporno tlo hladi, zatim da hladnu ilovaču i mokru grinu grije i napokon težko ilovasto tlo svojim sadržajem slame rahli. U svome sagnjilom stanju neuzrokuje nikakvih štetnih posljedica na trs i vino, jer izmedju svih životinjskih gnojiva imade najmanje dušika, koj vinu podaje neugodan tek.

Konjski gnoj je suh imajući malo vlage, te se radi svoje čvrstine veoma težko spaja sa steljom, naročito što bude svakim danom sa steljom iz stajâ iznešen. Konjski gnoj sadržaje veoma mnogo dušika, s toga je veoma žestok, te slabije djeluje od govedjega gnoja, pošto hitro u vrijenje prelazi. Pomješan sa mokračom, razvija mnogo amoniaka, koj se poznaje po zaudarajućem vonju i koj lahko izhlapi, ako se gnoj sa sadrom ili običnom zemljom nepokrije. To isto vriedi o govedjem gnoju, što no je svojim sadržajem i djelovanjem sličan konjskomu gnoju.

Gnoj od krmadi je židkast i hladan, te ga nevalja rabiti radi neugodnosti teka, što no ga po njemu osjećamo u vinu.

Nu i taj gnoj može se u maloj količini sa drugim gnojem mješati, ili sasvim gnjil upotriebiti sa dobrim uspjehom.

Još nesposobnija je čovječja pogan za vinograde po svome sadržaju dušika, ako ju još koji drugi razlozi neodvraćaju od vinogradâ.

Napokon imade umjetnih gnojivâ, koja se prire-djuju u tvornicah iz raznih biljevnih, životinjskih i rudnih sastojina. Simo spada kompost i kemička gnojiva.

Kao što rekosmo, treba je za racionalnu gnojitbu poznavati svojstva tla i gnojiva, te njihov medjusobni razmjer.

Ovi redci neka potaknu pozornost naših vinogradara na prvi uvjet racionalnoga vinogojstva. S vreme-

Digitized by Google

nom bude prilike točnije iztražiti tla domaćih vinograda te bude moguće prikladne načine gnojitbe većom sigurnošću opredieliti. Privremeno možemo biti zadovoljni, ako se razširi uvidjenje, da starinske običaje valja zamieniti iztraživanjem i pokusi sa stalnimi rezultati znanosti. Tada će iz hrvatske ekonomije, a napose iz vinogradarstva niknuti silno narodno bogatstvo.

C. K.

Pravila za hranjenje stoke

piše F. Blažeković.

B. Pravila na pose

I.

(Nastavak.)

Uzporedjujući sieno sa zelenom krmom od iste vrsti trava, gubi isto mnogo u razmjerju kakvoće i kolikoće hraniva i to kroz upliv, kome je kod tvorenja podvrženo, npr. kroz vrieme kositbe, mjesto i okolnosti sušenja, različite načine tvoriti sieno itd. Zato ne samo da isto sušenje hranive čestice i snagu iz trave izvlači, nego i prije navedeni uplivi mnogo njezinu jakost troše, s toga se i nikada suha krma sirovoj uzporediti nemože.

Iz prerečenoga sliedi jasno, od kolike je važnosti prije nego li suhu krmu mienjamo, dobro promotriti, sa kakovom vrsti siena posla imademo, a uz to i razmjer hraniva po prilici barem opredieliti. Tu se je uvjeke najbolje ravnati u razmjerju jednakosti kao 1 bezdušična čest = 5. dušičnim čestim: jer kao što već rekosmo strogu kakvoću i kolikoću hraniva u sienu nije moguće naći, a svaki, koj bi uvjeke po jednom kalupu hranio, veoma bi pogriešio, valja bo i ovdje paziti na sveobće pravilo: „hrani s onim i onako, kako naravi maršeta odgovara."

Što se tvorenja i pripravljanja razne vrsti siena tiče, nespada toliko na zdravstvenika, koliko na gospodarsku struku, samo ako to sieno nuždnu množinu hraniva posjeduje, a da svatko tu množinu barem ponješto prosuditi uzmogne i u kakovoj se različitosti kod raznovrstna siena nalazi, evo njekoliko kemičkih razprava:

a) Sieno iz obične livade.*)

	dušičn. čestic.	bezduš. čestic.	masti i loja	Vlakn.	Pepela	Vode	Analitikeri
a) Sieno	5.81	52.52	—	18.84	6.21	16.92	Pincus
	8.71	46.64	3.42	23.61	6.68	14.36	Hofmeist.
	8.75	50.88	—	19.68	4.24	16.40	Pincus
	9.1	46.0	3.2	23.0	7.6	14.3	Weiske
	11.75	35.10	3.00	32.48	6.32	14.35	Wolff
b) Otava	8.4	38.1	—	30.7	8.3	14.5	Grussin
	9.8	49.1	6.8	19.8	9.11	11.9	Way
	11.9	40.7	—	23.3	9.7	14.3	Stückh.
	13.9	39.3	—	22.9	9.4	14.3	Stückh.
	18.5	38.3	5.0	19.7	11.2	12.3	P. Bretschn.

*) Vidi St. Megast: Fütterungslehre 1872.

Kako se dakle iz sravnjivanja ovdje navedenoga vidi, što su ga stavili prvi u toj struci radeći muževi kemikeri, to sieno u normalnih okolnostih sakupljeno, iz raznih ali dobrih livada ipak se u sadržaju hraniva razlikuje.

U sliedećem pako sravnjivanju kemičkih razprava pokazati ćemo upliv pripravljanja na nejednakost hraniva:

u funtih.

	Prot.	Bezd. čestic.	Masti	Vlakn.	Pepela
1) U zelenoj travi pri početku cvietanja	272.6	428.2	23.2	169.9	58.8
2) U suhom sienu bez kakvoga gubitka	269.3	411.4	30.3	174.2	62.0
3) U smedjem sienu (Braunheu)	247.6	244.9	18.0	252.1	60.0
4) U običnom sienu i pod obič. upl. sakuplj.	188.8	344.2	19.4	171.5	43.9

Mnijem da je oviem dosta o sienu i razmjerju njegova hraniva rečeno, t. j. barem u toliko, da će si to svaki po svom mnienju na korist moći upotrebiti.

III. Sirova krma i paša.

Paša i sirova krma, ili u užjem smislu rieči trava, bez dvojbe je čovjeku poznata iz predhistorično doba, a životinji je doznačena od naravi. Promatrajući mudru uredbu providnosti božje, mora svaki iole dublje misleći čovjek i gospodar pripoznati, da taj način najnaravnije hranitbe još iz one dobe datira, gdje nije niti čovjek a niti marše ili u obće stoka u svom patriarhalnom načinu življenja poznala zob, ili sieno ili drugu koju krmu; pak je ipak u ono doba čovjek bez dvojbe i više i bolju stoku imao, nego što ju mi razmjerno danas posjedujemo.

To nas mora na tu misao i sumnju navesti, da paša i način hranjenja sa sirovom krmom mora najbolja biti, te kao hranivi material prvo mjesto zauzimati. Promatrajući mi to pitanje, kao svako, po kemičko-fiziologičnom načelu, moramo doista dopustiti paši prvo mjesto, nu po gospodarskom načelu i obziru nemože paša nikada zob ili sieno zamieniti; jer se nemogu niti najmanje okolnosti današnjega narodnoga gospodarstva uzporediti sa potrebami naših patriarhalnih praotaca. —

Na svaki način prisililа je nužda čovjeka, poslje obširnijega razprostranjenja i sve većega umnožavanja marhe i ljudi, da si manjkajuću hranu svoje stoke, koja nebi nikako samom pašom obstati mogla, na drugi koj način nadoknadi, te istom kroz to upoznata bi važnost siena, zobi i drugoga hraniva.

Digitized by Google

Nu ipak kraj svega toga moramo priznati, da je paša najsavršeniji hranivi material; ta pogledjimo samo velike ravnine Rusije i neugodne puste Ugarske, koli krasno blago mi ondje vidimo, i to bez ikakova primiešanja druge koje hrane! Ta ondje je stoka zdravija i uzdržaje se ljepše, nego li ona, koja se goji u staji. To priznanje potvrdjuje nam i teoretična razprava; jer ako sieno, kao što već gori rekosmo, uplivom sušenja gubi na hranivu, pak ako košnja pašnika, t. j. trave, kao što ćemo dolje dokazati, množinu hrane tj. dušičnih čestica i proteina umaljuje, to je posvema jasno, da tako sieno, kao što i sirova krma u kakvoći i dobroti za pašom zaostaje. A to dokazuje i sliedeća raztvorba:

Prokuhane česti.

	Od zelene djeteline	Od siena djeteline	Od pokošene trave	Od čupane trave ili paše	Višak na korist paše
Org.čest:	71.2	64.1	62.59	75.42	12.83
Protein.:	72.5	69.8	61.37	78.19	1.50
Bezd. č.:	79.0	74.9	70.52	78.26	7.74
Masti:	75.2	72.8	62.62	64.18	1.56
Vlakn.:	58.2	52.0	48.65	67.15	18.50
Pepela:	58.2	52.0	28.35	31.11	2.76
Suhih č.:	64.4	64.1	28.35	31.11	2.76

Nu naše današnje gospodarske okolnosti nedopuštaju pašnik u užjem smislu upotrebljavati i to stranom s toga, što domaća životinja, koju za teglenje upotrebljujemo neima dosta vremena, tražeć si na pašnicih hranu nasititi se, a stranom što nemožemo toliko pašnika smoći, da si svu marhu uzdržajemo; jer kako jednom stranom pašnik, ako je u dobrom razmjerju sa množinom pasećega se blaga, maršetu veoma koristi zato, što se slobodno kretati, te vrst trave, koja joj ide u tek, si sama izabrati može, tako je opet drugom stranom paša veoma škodljiva, kad se na razmjerno mali prostor pašnika veliko množtvo marhe pusti, te na njemu ista niti dosta hraniva, a niti mjesta naći nemože; takova paša zauzima u načinu hranjenja zadnje mjesto, osobito onda, ako još takovomu pašniku potrebita voda manjka.

Što se hranjenja sa zelenom krmom, tj. sa okošenom travom ili biljem tiče, kao djetelinom, zobi, grahoricom, zelenim mladim kukuruzom, ražju itd. to već iz raztvorbe znademo, da je na svaki način i pod svakimi okolnostmi bolje i koristonosnije, nego sa sienom, stranom s toga, što marha takovu hranu lahko probavi, a opet veći dio hraniva dobije nego od siena, stranom opet zato, što za pripraviti tu hranu nije tolikoga posla. Način hranjenja oviem materialom dosta je poznat, te ga zato nije nuždno obširnije razglabati.

(Nastaviti će se.)

Udjenje mesa.

Udjenje mesa u praksi jest posvema jednostavno; dovoljno nasoljeni komadi objese se u dimnjak ili nad komin, te ostanu ondje visiti dotle, dok su dosta suhi i nakadjeni. Medjutim je veoma dobro biti na čistu i glede teka i glede trajne valjanosti mesa, a to tim više, što nadjemo mnogo puti podudjeno meso, koje bi moglo mnogo bolje biti, te od koga bi se, da se je pomnjivije udilo, mnogo manje moralo kao nevaljano odrezati i baciti. Mnogi misli, da za uditi meso glavna je potreba množina dima, nu takovi se varaju; glavno se mora kod udjenja paziti na dovoljno i razmjerno izsušenje mesa. Istinitost toga uvidja se već odatle, što na jugu sjeverne Amerike, pak i u južnoj Americi meso ude ne dimom, već time, što ga na tanko remenje izrežu, te valjano osuše. Ta i kod nas se na više mjesta neudi meso, već na propuhnom mjestu objesi, te od vremena do vremena namaže drvenom kvasinom. U tom slučaju imade takova drvena kvasina istu zadaću, što i dim, tj čuva meso naročito od škodljivih zareznika i štetnih gljiva (pljesnivoće) te od gnjiloće dotle, dok se na toliko neizsuši, da se više i nemože pokvariti.

Škodljivo upliva na udjenje:

1) Pretopao dim i

2) Vodena para i voda, što se na meso slegne.

Pretoplim i suhim dimom posuši se površina mesa prebrzo, načini se kora, a u njoj nastanu pukotine; vrućinom se nadalje može raztaliti i nješto masti. Obje te okolnosti štetne su i po valjanost, izgled, i tek mesa. Vodena para i voda, što se slegne na meso, škodljive su bez sumnje i češtje, nego li velika vručina. Visi li meso u kuhinji, ili ćak u praonici, to dodje do njega mnogo vodene pare, koja očito prieči razmjerno izsušenje mesa. Kroz noć, ili kroz ono vrieme, dok se neloži, razhladi se meso odviše. Naloži li se opeta, to nastaje već kroz gorenje drva, a jošte više kroz kuhanje vode i vodenih tekućina, množina pare, koja se sgusne na mrzlom mesu, upravo tako, kako se u zimi na mrzlih prozorih sobna vodena para slegne (rosa na prozorih); meso se zamrlja, pak opeta prodje dosta vremena, dok bude tako suho, kao što je prije bilo.

Bude li meso dimom škuro, a površina mu se takovim slegnućem vode opeta namoći, razide se jedan dio dimne tvari, te prodre u podudjeno meso često više crta duboko. Odtuda dolazi, da je udjeno meso često mnogo crta daleko od vana unutar škuro, te zločesti tek imade; dočim kod valjanoga udjenja smije samo veoma tanka kožica mesa ili špeha škura biti, te po dimu mirišati.

Dimne tvari mogu i onda u prevelikoj množini predaleko u meso prodrieti te isto pocrniti, ako je dim

Digitized by Google

bio pretopao, kroz što se jedan dio masti raztopi, dimne tvari raztavi, te sa ovimi u nutarnjost mesa ili osobito špeha prodre. Ta vidimo često slaninu više crta unutar škuru, samo toga radi, što je za vrieme udjenja ili čuvanja bila pretopla ili višeputi rosnata.

Koj je dakle postupak kod udjenja mesa najbolji? Dobra udionica imade toli za udjenje mesa, koli i za čuvanje podudjenoga mesa, tako veliku vriednost, da nebi smjela u nijednoj kući manjkati, gdje se meso suši. Opisati ću ovdje spremu, kakova se dade načiniti i osobito dobro upotrebiti ondje, gdje je malo gospodarstvo, te gdje se samo kad i kad po jedna svinja zakole. K jednom dimnjaku u gornjem spratu kuće dozidao se prostor od 27 palaca dubljine, 20 palaca širine i 1 hvat visine, providjen sa željeznimi vrati. Taj prostor jest u spoju sa dimnjakom kroz dva otvora, od kojih jedan utiče u gornji a drugi u dolnji dio prostora; na dolnjem kraju gornjega otvora načini se limeni zatvor (Schieber), koj se dade u dimnjak urinuti. Urine li se taj zatvor, to ide dim kroz dolnji otvor u udionicu, te izilazi iz nje gornjim otvorom. Razumije se, da je taj zatvor moći višeputi i prikladnije udesiti izvan udionice, nu svakako mora da bude izpod gornjega, a iznad dolnjega otvora, tako, da ako se taj urine, to mora propuh iz dimnjaka kroz udionicu vući. Gledom na veličinu tih otvora valja mi primietiti, da moraju biti toliki, kolika je nutarnja širina dimnjaka, ali jih valja nješto više, nego li šire načiniti. Ako su ti otvori premaleni, to je propuh kroz zatvor i udionicu veoma manji, što u velikoj mjeri nesmije biti.

Za vješanje mesa pušteni su na obje strane u jednakoj visini na proti, iza svakih 20 palaca, redovi cigle, njekoliko crta unutar viriti; meso objesi se na željezne štapiće, koji se namjeste na one cigle u udionicu.

Ako li se u takovoj kući sa kamenim ugljenom loži, može se kraj toga mala željezna peć namjestiti i spojiti sa dimnjakom, pak u toj peći naloži se s jutra samo malo sa treskama, u toliko, da se može dim u udionicu napustiti, a kroz dan se zatvori udionica; jer kameno uglevje proizvodi previše dima, što bi mesu škoditi moglo. Razumije se samo po sebi, da se prema množini klânja svinja mora i udionica većom načiniti.

Kada se meso iz zasoli donese, posipa se često sa piljenicami ili posijami. Taj postupak je vrlo probitačan, kroz to bo se na samom mesu manja kora načini, pak ako se nanj vodena para slegne (zarosi), to ostane ta vlaga većinom na posijah ili piljenicah, one pako škure dimne tvari neprodru toliko u meso. Prije nego li se meso rabi, mogu se piljenice i posije lahko odstraniti.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

G. Vladoj Köröškenji, nadšumar županije zagrebačke napisao je knjigu pod naslovom „Obće šumarstvo" za samouke, za one, koji se žele izpitu lugarstva i pomoćnoga šumarstva podvrći, kao i za sve prijatelje šumarstva i narodnoga gospodarstva u trojednoj kraljevini". Pregledav to djelo, moramo reći, da smo se iskreno uzradovali, našav u cjelosti i ukupnosti nauku, koju bi morao svaki lugar dobro proučiti, i naučiv ga, koristno se u praksi po toli silni narodni imutak, kao što su šume, služiti. G. pisac napisao je to djelo lahko shvatljivim, i u toliko popularnim načinom, u koliko se takovo djelo popularno pisati dade, a gledao je i ne strukovnjaku čitatelju njime ugoditi. Cjelo djelo, osim predgovora i uvoda razdieljeno je na tri djela, na: 1) „Prirodopis šumskoga drveća", 2) „Nauku o šumarenju" i 3) na „matematiku u porabi šumarstva", te broji 166 strana u velikoj osmini, a ciena mu je 1 for. 20 nvč. Djelo, koje se dobiva u knjižari Svetozara Galca u Zagrebu, preporučujemo što toplije!

O ljetini ovogodišnjoj predleže nam izvješća iz svih država Europe i Amerike. Iz njih moći si je obću sliku uspjeha ovogodišnje ljetine predstaviti. U cielom i velikom možemo ljetinu označiti kao dobru ljetinu srednje vrsti. Raž patila je uplivom vremenih nesgoda u toliko, da ju nije niti iz daleka moći dobrom nazvati toli glede kakvoće, koli i kolikoće. Pšenica dobro je uspjela, pa joj i kakvoću hvale. Ječam je gospodara obilato nadario, nu kupci se tuže, da nije po svuda liep, jer da ga je vrieme prigodom žetve ponješto pokvarilo. Zob se upravo izkazala, toli glede množine koli i valjanosti. Krumpir, to glavno hranivo nuz raž, uspjeo je po svuda i skroz dobro, što tim više vriedi, što je ljetina raži slabo izpala. Vina po svuda dosta, osim njekojih krajeva južne Europe, gdje se tuže na tuču, i sriednje Amerike, gdje suša nije dopustila, da se grozdje puni. Ozimne uljenice, kod nas repica, dobro je uspjela u množini, a jošte je više nagradila gospodara u valjanosti. Sočivice nemogu se toliko potužiti glede slame, koliko glede zrna. Sieno je radi vladajuće suše malo, ali zato je vrlo dobro izpala djetelina i repa, te se s toga nije za krmu bojati. Burak uspjeo je u obće veoma dobro.

Ako se opečeš, najbolji ti liek proti rani pruža žesta (spiritus). Postupaj ovako: čim se opečeš, uzmi žestu, te namaži ili jošte bolje drži neprestano ono opečeno mjesto u žesti, te će ti bol odmah utišati; nu ako hoćeš, da ti žesta i dobro djeluje na ranu, nesmiješ tim kupanjem rane prestati (ako je rana velika) prije, dok crvena opalina nepobliedi, ili dok nastali mjehur nepukne, što se svakako u 6 do 10 sati sbude. Taj liek rabi se sa osobitim uspjehom kod djece, nu ako se u većoj mjeri rabi, valja tu osobito na to paziti, da alkoholno izparivanje na diete omamno nedjeluje.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić**.

Digitized by Google

Broj 46. U Zagrebu 13. studenoga 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Preustrojeno gospodarsko družtvo.

Već od dulje vremena čuo si malo ne svakoga rodoljuba, koji se ili sam gospodarstvom bavi, ili je prisiljen živiti na ladanju, medju pukom, komu je glavna zadaća: težanje zemlje, čuo si rekoh želju izraziti: „Eh kamo sreće, da nam se gospodarsko naše družtvo preustroji!“ Pak doista taj glas, koji je zahtjevao preustrojstvo našega družtva, postao je do mala obćim, tako, da se samo gosp. družtvo nije moglo tomu glasu neodazvati, tè su sbilja nova družtvena pravila sastavljena, *podnešena* Njeg. Veličanstvu na previšnje odobrenja, potvrdjena i u život privedena — ali ipak jošte neoživljena.

Pitati će mnogi, kako to, da nisu oživljena? Zar je možebiti to krivo, što nisu jošte novo izabrani predsjednik i podpredsjednik po Nj. Veličanstvu potvrdjeni? To sjegurno nije uzrokom, već bi ja rekao, da je tu ponajviše krivo kod nas Hrvata rek bi udomljeno mnienje, da samim preustrojstvom kojega družtva već je stvar svršena i uredjena, te ako su nova pravila potvrdjena, i u glavnoj skupštini proglašena, da je već cielomu silnomu zahtjevu udovoljeno, kojim se traži kriepak i svježi po narod naš koristan družtveni život, mnienje, ako je novi upravljajući sriedišnji odbor izabran, da se taj već sam mora brinuti, kako će se družtvo što više napred pomaknuti, u svom djelovanju što veću korist cieloj domovini pružati, te se u toj svojoj djelatnosti što više po domovini razgraniti i razširiti.

Ele tko pročita nova družtvena pravila, taj se je osvjedočio, da tomu nije tako, nestoji bo ovdje niti do predsjednika, a niti do upravljajućega odbora, da družtvo na novo oživi, već tu stoji najviše do **„podružnicâ“**, kojim je po novih družtvenih pravilih ta uzvišena čast predana, da samostalno t. j. neodvisno od sriedišnjega odbora u Zagrebu, svoj rad u korist čitavoj zemlji, a svaka naročito svojemu kraju udješuju, kojim je taj važni zadatak stavljen, da svojim radom poput udâ čovječjega tiela, cjelo tjelesno ustrojstvo u novo kretanje i novi život privedu!

Tko dobro promotri svrhu gospodarskoga družtva, naime unapredjenje cielokupnoga domaćega gospodarstva u obće, a svake gospodarstvene grane na poseb, taj će i sam dopustiti, da se ta svrha nikako nebi dala polučiti od družtva, koje nebi imalo svojih zastupnika, svojih pomagača ondje, gdje se upravo najviše taj cilj ili ta družtvena svrha polučiti imade, tj. kod puka našega, a ti zastupnici družtveni imadu biti „gospodarske podružnice“, njihovi bo članovi jesu ili iz samoga puka, ili pako oni, koji medju pukom živu, te tako kadri najviše nanj uplivati. Bilo je istinabog i do sada gospodarskih podružnica po našoj domovini, nu mnogo bilo je takovih, koje su u svom začetku već i umrle, mnogo opet takovih, koje su snivale zimski sanak, a vrlo malo takovih, od kojih se je glas života i rada dojavljivao, kao što npr. od podravačke, veliko-goričke, sv. ivansko-zelinske, pak žalibože uvjeren sam, da će i od sada, kada je podružnicam veliki i važni djelokrug po novih pravilih dosudjen, isto tako kao što i dosada ostati, ako nebude jednoga, bez česa nemože nijedna stvar valjano uspjevati, a to je dobra volja ne samo u predsjednika podružničkoga, koj, ako slučajno iz obsjega svoje podružnice ode i sama podružnica s njegovim odlazkom umre, već i u svih članovâ podružničkih, koji će se imati sastajati na dogovore, te na tih dogovorih jedan drugoga na rad i napredak poticati. Toliko budi za danas dosta rečeno, a dok se čitatelji udobrovolje za rad i podignuće podružnica, kazati ću i jošte koju o tome!

Pravila za hranjenje stoke

piše F. Blažeković.

B. Pravila na pose

I.

(Nastavak.)

Hranivo iz gomilja.

U raznih slučajevih i mjestih je već gomilje, a izmedju ovih razne vrsti repâ i koruna (krumpir)

Digitized by Google

gospodarstvu kod manjkanja druge hrane, izvrstno hranivo pružale. Dobrota ovoga hraniva sastoji u lahkoj probavljivosti i izcrpljenju svih hranivnih česticâ, nu samo onda sasvim izvrstno djelovati može, ako se sa suhom krmom smieša, ako to zanemarimo, gubimo veliku čest hraniva, jer ovo neprobavljeno, u odpadcih ostane. Niti jedna vrst gomilja nemože se sa uspjehom kod hraneće marhe upotrebiti, ako se s drugom krmom nepomješa, barem u toliko, u koliko narav hranećega maršeta za uzdržavanje normalnoga procesa probave zahtjeva.

Njihov veliki razmjer vodenih česticâ djeluje na ustroj probave zlo, te ga neurednim i slabim čini, teglećoj marhi nedaje dosta jakosti, a mladu marhu čini neuztrajnom i slabom, dočim smiešano sa suhom krmom, za ovce i goveda dobru hranitbu daje. Konjem na nikakov način nije gomilje prikladno.

Ako se baš upotrebljuje, može se, kako rekosmo osim konja za svaku vrst domaće marhe jako dobro upotrebiti, ako se barem na polak sa suhom krmom smieša.

Buduć da korun (krumpir) i vrsti repe kod nas izmedju gomilja za hranitbu prvo mjesto zauzimaju, to evo pokazujemo raztvorbu radi točnijega rukovodjenja i miešanja sa drugom krmom onim, koji gomilje kao hranitbu upotrebiti misle.

Raztvorba.*)

Vrst gomilja	Dušič. čest.	Dušik.-prostih	Masti	Vlakn.	Pepela	Vode	Raztvorbenici
Korun	1.31	13.88	0.09	0.51	0.87	83.46	Kroeker
	1.64	22.13	0.24	0.76	1.32	74.15	Brandes
	2.01	23.80	0.80	2.39	1.10	70.70	R. Hoffmann
	2.28	25.47	0.24	0.85	1.40	70.0	Hofmeister
Mrkva (žuta repa)	0.61	10.50	—	1.07	0.91	86.90	Wolff
	1.14	12.32	—	1.21	1.13	81.20	Dietrich
	1.80	13.40	—	0.80	1.30	82.70	Grusiuss
Sladka repa	0.81	15.18	0.09	1.30	0.83	81.88	Dietrich
	0.87	15.35	—	1.33	0.89	81.86	Wolff
	1.1	15.7	—	1.4	3.8	81.0	Grouven
Koleraba	0.76	8.8	—	1.09	0.75	88.6	Hellinger
	1.1	7.1	—	0.03	0.6	91.0	Bussingault

*) Vidi Dr. A. Settegast. Fütterungslehre 1872.

V. Hranivo iz odpadaka strojeva i tvornica. (Technische Abfälle.)

Ovaj dio sveobćega pravila za hranivo, žalibože kod nas je skoro bez ikakove važnosti, te osim posijâ i pivne smjese (Breitreber) mogli bi drugo prešutjeti, nu budući da je ovdje govor o djelovanju svakovrstnoga hraniva na organizam životinje, to nesmijemo i ovo izpustiti:

Posije.

Vrst posijâ	Dušik. čest.	Dušik.-prostih	Mastn. česti	Vlakn.	Pepela	Vode	Raztvorbenici
Pšenične posije	12.5	60.00	4.00	12.00	5.00	14.00	E. Peters
	14.9	56.6	3.6	9.7	5.00	13.8	Millon
Ražene posije	12.0	52.5	2.5	7.00	3.6	14.00	E. Peters
	14.07	58.86	4.50	7.61	5.46	14.00	Hoffm.
Posije hajdine	17.88	66.74	5.57	11.92	3.46	suho	F. Krök.
	21.98	51.22	4 66	22.22	4.58		F. Krök.

Posije su u ovom odjelu možda jedino hranivo, koje se kod nas u obće rabi, te kako iz raztvorbe vidimo, ako se nemože baš sa zrnjem uzporediti, da se za ovim, izmedju hraniva sadržavajućega najviše hranivih čestica pomoćju svoga veoma maloga sadržaja vode izvrstno mješati može sa hranivom, držećim mnogo vodenih česti. U takovoj smjesi daje sa repom, korunom itd. za svaku vrst domaće marve prvo i veoma hasnovito, na svaki način upotrebljivo hranivo.

Odpadci iz uljnih tvornicâ.

Vrst tih izmetâ	Dušik.-čestic.	Dušik.-prostih	Masti	Vlakn.	Pepela	Vode	Raztvorbenici
iz glošn.	31.45	37.39	11.32	12.02	6.58	12.56	Karmr.
	37.37	39.15	11.36	7.74	7.76	8.07	Strohm.
iz lanen.-sjemena	23.3	50.9	9.2	9.1	7.00	9.6	Stöckh.
	32.7	39.2	6.00	5.1	8.3	14.3	Boussingault
	25.6	39.8	12.4	14.1	7.2	18.2	Wolff

Kako već rekosmo, ova vrst hraniva kod nas budućnosti neima, ako baš tko dodje u slučaj s njom hraniti, to za nju ista ona pravila stoje kao i za posije, budući da je i ta vrst hraniva suha, te se sa onakovom smješati dade, koja veliku čest vodenih česticâ posjeduje. U dobro opredieljenomu razmjerju, kojega svaki gospodar naći može, ako uzporedi raztvorbe smiešajućega materiala, može se ta vrst hraniva na svaki način upotrebiti, a osobito svinjam veoma hasni.

(Nastaviti će se.)

Digitized by Google

Izložba grožđja u Prateru.

U vrtnom pavilonu bečke izložbe bijaše u posliednje vrieme izloženo samo grožđje , jabuke, kruške i drugo voće.

Tu bijahu obilato zastupane razne zemlje: Švedska, Belgija i Njemačka, a iz austrijsko-ugarske monarkije nije ostala nezastupana nijedna pokrajina.

Sjeverne zemlje izložiše ne samo krasnih jabukâ, i krušaka kao npr. Belgija, koja posla ovamo upravo izvrstnih krušaka, već i liepa velika, debelih jagoda grožđja, premda u njih trs neuspjeva, već pod staklom.

Osobito vriedno je spomenuti frankenthallera i hamburžki muškat, koj je i pod staklom dobio dosta jaka muškatnoga teka.

Prave vinorodne pokrajine izložiše najveć debela grožđja za zobanje, a manje pravoga vinskoga grožđja. Običnom se obćinstvu dakako većinom najveć mile te vrsti, te i takove sbirke povlače na se najveć pozornosti.. Šteta samo, što tim upravo vinarstvo malko dobiva, pa je s toga i nemoguće činiti tuj potanja študija o pravom grožđju.

Njemačka izložba, inače na oko veoma neznatna, bila je bogata plemenitim grožđjem, te je razpostavila krasan izbor onoga drobnoga i malenoga grožđja kao *rieslinga, tr*aminera i ruländera.

Dolnja Austrija nebi bila skoro ni zastupana izuzamši klosterneuburžki vinarski zavod, da nije vinski trgovac Wieninger izložio prvenaca svoga grožđja iz svoga pokušališta u Gumpoldskirchenu.

Štajerskoj valja priznati, da se je odlikovala, budući skoro svaki njezin prediel bio zastupan u kolektivnoj izložbi svojimi vrstmi grožđja i voća. Tu se je dalo upravo proučiti štajersko grožđje, kao: plavec, palvanec, laska, modra cimetovka, ričanac i mosler, kisele zelenike, i crvenoga portugizca (in brine) bilo je u obilju; no nije manjkalo ni boljih istom uvedenih vrsti, kao talijanske šragevine i burgundera itd.

Južna, vinom bogata Tirolska, osobito prijazna okolica bocenska, koja se već kod posliednje prigodne izložbe voća liepo poniela, izložila je krasnoga stolnoga voća, osobito jabuka i grožđja, a Gartenbauverein iz Botzena posla liepih primjeraka nova stolna grožđja. Izložba obilovaše teroldigom, negrarom, nosiolom i lagrainom isto tako vodenim b l a t e r l o m (?) marzeminom i vernačemtim pralikom našega trolingera. Novouvedeno rensko grožđje bijaše izloženo pod krivim imenom, pače sam riesling , bieli klevner i traminer dobi krivo ime, a njihovim imenom okrstiše druge kojekakove vrsti. —

Od stolna grožđja izloži to isto družtvo krasnih primjeraka damascenera, muskat-damascenera, canom hall muscata, royal i vin gard, dordine de bella, malage (valjda prije bieli damaskovac) itd. i mnogo drugih vrsti. —

Ugarska posla mnogo grožđja, pače mnogo podpunih trsova ili bar granja s lišćem u loncevih, tako da su se dale sravnjivati razne vrsti.

Budimski vinarski učevni zavod izloži preko 100 vrsti u loncevih, samo šteta, što radi ovogodišnjega neprijatna vremena nije bilo sve to podpuno liepo razvito, no sam način i uredjenje iste izložbe bilo je izvrstno, te se preporuči za sve buduće izložbe.

Bez dvojbe bijahu izložci gospodarskoga učilišta u Kestelju tako pogledom na razvitak grožđja, kako i na bogatstvo pojedinih vrsti najljepši, a sve to bje podjeljeno u dva odiela, tj. za vinsko i stolno grožđje. Od ovoga posliednjega bilo je tuj upravo orijaških eksemplara, od kojih se odlikovahu veličinom grozdova i debljinom jagoda osobito korani, muškat segletski, gyertya, callio grand rappo, una mamolla reale, bourdel as jura, morillon spaniol itd.

Ugarska bje jošte napose osobito dobro zastupana posebnom bogatom sbirkom grožđja revnoga vinara Kovacsa iz Batarkena. On izloži u posudah i na tanjirih vinskoga i stolnoga grožđja , a to tako liepo i ukusno, da nemože biti bolje ni ljepše. Tu je mogao čovjek naći pravoga francezkoga grožđja bordeauxa i burgundera, no dakako slabo je tko to i gledao, jer je i ovo kao svako plemenito vinsko grožđje za oko neznatno, maleno i drobno.

Dovle izvadismo ovaj članak iz Babone „Weinlaube“. Kako čitatelj vidi, neima tu o Hrvatskoj ni spomena. Mi znamo od prije, da g. Babo o hrvatskom grožđju i vinu nikada nije izrekao prijaznoga suda, no nemislimo, da je ovaj put s kakove pristranosti Hrvatsku zaboravio, već da je tomu kriva upravo samo neznatnost hrvatskih izložaka na bečkoj izložbi grožđja i voća.

Ima i u nas plemenita voća i grožđja, no nesmijemo sami sebi tajiti, da smo u ovo njekoliko zadnjih godina za svimi svojimi susjedi daleko zaostali. Napredovasmo i mi, no ne toliko, koliko oni, a svaki nenapredak je u sadanje vrieme očiti nazadak. Što se nâpose tiče izložbe, o kojoj je govor, mislimo, da je nesgodno, tako nježne proizvode, kao što je grožđje i voće, slati na daleke izložbe, pa je to valjda i glavni uzrok, što smo bili tako zlo, ili bi reć nikako zastupani. S toga mislimo, da bi bila dužnost našega gospodarskoga družtva, da se opet postara za partikularne izložbe u Zagrebu i podružnica. U obće valjalo bi, da preustrojeno družtvo pokaže malo više okretnosti i života, ako neće, da ga narod zanemari i podpuno zaboravi.

Digitized by Google

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Javljaju nam iz Bidrovca u obćini sesvetskoj, da je ondje kuga sasvim prestala, a isto tako i u Popovcu, no da je stala tim jače biesniti u bližnjih selih Vidovcu, Dankovcu i samom Čučerju. U župi Markuševačkoj da je do sada poginulo svega do 20 komada, a više nego li toliko da je ozdravilo. U obće se pokazalo, da, ako je gdje i blago oboljelo, ako se nanj za dobe pazilo, ako se u toplini držalo, čistilo, po hrbtu trlo, nije pogibalo, da dakle i ovdje valja ono: pomozi si sam, pa će ti i Bog pomoći. Koliko je obćinsko poglavarstvo revno, a naredbe proti širenju pošasti stroge, nadamo se, da će to zlo naskoro u središnjem kotaru sasvim prestati. —

Haraćenje šuma na dionice. Trgovina sa drvi je u nas toli živahna, da ju moramo krstiti i smatrati najobsežnijom trgovačkom granom. Kako „W. L. Z.“ iz posvema vjerodostojnih vriela doznaje, razpošilje sada jedno dioničarsko austr. družtvo, česko šumsko-industrialno družtvo u mjesecu 330 vagona rezanoga gradiva u inozemstvo. Kroz cielu godinu 1873 čini to 4000 vagona po 200 centi, što je ponajviše razprodano u gornju Njemačku i renske pokrajine. Da se ovdje neradi o kakovoj mimogrednoj conjuncturi, zato nam jamče ponude, koje je pomenuto družtvo već za čitavi proizvod od g. 1874. dobilo. Taj proizvod umnožati će se, ako budu tomu galičke željeznice ponješto barem htjele udovoljiti, na 6000 vagona po 200 centi, dakle ukupno na 1,200.000 centi, što u pokrajinah renskih prodajnu vriednost od $2^1/_4$ milijuna for. predstavlja.

Proročanstvo iz čaše crne kave. Njeki g. Sauvogeon u Valenciji motrio je više godina pojav u čaši crne kave, pošto ju je osladio, pak ga sada ovako objavljuje: Ako pustimo slador, nepomješav ga, razići se, to se dižu na površinu tekućine zračni mjehurčići, poput pjene. Drži li se ta pjena u sriedini čaše, to možemo posve sjegurno računati na trajno liepo vrieme; slegne li se pjena na okrug kraj čaše, to se sprema jaka i duga kiša; ostane li pjena medju rubom čaše i sriedinom, to nastaje vrieme promjenivo, pliva li nerazdieljeno k jednomu rubu čaše, to nam predstoji umjerena kiša. Taj pojav motrio je on uzporedno sa barometrom i thermometrom, te se je vazda ob istinitosti svoje tvrdnje uvjerio. — To isto pripovjedao je nama već pred dugo vremena i veleč. g. M. Brooz podjašprišt i župnik u Ivancu, te nas i on već onda na taj pojav opreznimi učinio.

Izselenje poljskih miševa. Iz Dente pišu „W. L. Z.“ sliedeće: Ovih dana riešili smo se jedva nevaljalih i dosadnih stanara, koji su u naših vrtovih i njivah neizmjernu štetu počinili, te su se sada, pošto su nam sve pojeli, što je goder za pojesti bilo, u redovih poput neprijateljske vojske odstranili. Poljski miševi naime, koji su posliednje doba kod nas toliko štete počinili, izselili su se, pak jošte sada moći je sastati ciele čete zakasnelika, koje naši seljaci u ogromnoj množini ubijaju. Na njihovom putovanju nesmeta tomu gadu ništa; oni obidju briežuljke i brdine, a preplivaju u sjatenih redovih najsilnije vode, tako, da bi možebiti jedino obći pokrajinski ustanak štogodj koristiti mogao. Njihov najgrozniji neprijatelj je svinja, koja jih u nevjerojatnoj množini tamani, ali nju žalibože nemožemo upotrebiti za čišćenje njiva, jer bi nam svojim rovanjem, malo ne upravo toliku štetu prouzročila, što i miševi sami.

Krumpirov jubileum. Krumpir, ta velika blagodat čovječanstva, slavi ove godine svoj stogodišnji jubileum. Istinabog već u 16. stoljeću donio ga u Europu admiral Drako, nu njegovu razplodu i uvedenju tolike su se i tako silne zaprieke na put stavljale, da je isto pesvema prestalo. Istom učenjaku Parmentieru podje g. 1773. u Francezkoj za rukom u velikoj ga mjeri uasaditi, te izposlovati, da se je Ljudevit XVI. počeo zanj zauzimati, tako da se je isti upravo istom pred sto godina počeo ondje, a odanle i u cieloj Europi uvadjati.

Bi li hranili krumpirom ili burakom. Pitanje, što zaslužuje prednost kao hranivo za dojnu i toveću marvu, da li krumpir ili burak? bilo je u mnogih gospodarskih družtvih u posliednje doba kao glavno pretresano. Skoro sva praktična izkustva pokazala su se u prilog buraku, pak i znanstvena iztraživanja i sravnjivanja dokazuju to isto. Nu stvar sama postaje tim važnijom, ako mi postignule iznose na jednakoj površini sravnimo, budući da resultat toga sravnjivanja i opeta u prilog buraku pada. Jer akoprem imade burak manje suhih čestica (12 procenta prema 25 proc. kod krumpira), to nam predstavlja on u množini na istoj površini ipak veću hranivu vriednost i to, izraženo u procentih 72 za burak prema 37 i pol za krumpir. Kod toga valja i na to obzir uzeti, da je i cima od buraka pomješana sa suhom krmom, osobito dobra krma za mlieko, naročito u prolazno doba iz paše na suhu krmu. Istinabog spravljanje i čuvanje cime čini kod velikoga nasada buraka nješto potežkoćâ, nu i tomu se doskoči sa gaženjem u zakis. Na pitanje, dali bi se burak sadio ili sijao, odgovoreno bi, da je najbolje sijati ga, a onda presaditi, nu dobro ga je i saditi, što je osobito koristno po samu njivu, koja se mora u tu svrhu u zimi dobro pognojiti i od drača očistiti. —

Da li bi kravam muzaram dali sirovi ili kuhani krumpir? Prof. Heiden iztraživao je oba načina, te se je taj posljedak pokazao: 1. Svaki dan davalo se 25 funti krumpira na jedno marše, pak se nije na kolikoći mlieka nikakova osobita razlika opazila, davao se kuhani ili surovi krumpir. 2. To isto valja i o kakvoći mlieka. Niti je bilo mlieko od kuhana krumpira mastnije, a niti ono od surova krumpira lošije; napokon 3. nije se niti na meso nikakav osobiti upliv pokazao. I time je mnoga predsuda i dvojba gospodareva prestala. —

Lahak način grozdje svježo u zimi sačuvati. Kinezi sačuvaju svježo grozdje čak do sried zime ovako: Izrežu u buču (tikvu) okrugljo škulju, zatim izdube buču, te ju napune dozrielim grozdjem, a onda metnu opet izrezani komad na onu škulju, te sprave buču sa sladkim sadržajem na suhom i hladnom mjestu.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 47. U Zagrebu

20. studenoga 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Medjunarodni kongres gospodara i šumara u Beču.

Priobčuje Fr. Stepanek.

Prvi predmet programa bijaše pitanje: „Koja sredstva treba upotrebiti, da se čuvaju za gospodarstvo koristne ptice."

Referent, izvanredni poslanik i opunovlastjeni ministar švajcarski g. pl. Tschudi razpravlja pitanje, te predlaže njekoja sredstva. Ministerialni savjetnik g. G. pl. Marenzeller slaže se s referentom, nu želi, da se ovaj predmet nepovjeri posebnomu odboru, već da ga ovaj kongres rieši. Dr. Brehm iz Berlina obrazloži u podugom ali veoma krasnom govoru, zašto koristne ptice sve više izčezavaju, te medju ostalim veli, da tomu nisu krive mrieže i slična sredstva, kojimi se prijatelji pticâ služe, da ih love, već težanje tla, na kojem se sadi i sije u prostoru od njekoliko milja takovo bilje, koje je uvjet života, narodnom gospodarstvu škodljive gamadi, te se tako svake godine ista umnožava; usuprot se ruše nemilo šume, uništuju gajevi, živice itd., gdje si ptice gnjezda grade. Govornik se slaže sa svimi sredstvi, koja se kane upotrebiti, za očuvanje pticâ, nu želi, da bi se čitav narod za to zauzeo, a ne samo vlasti. Konačno predlaže: „Svakoga treba učiti poznavati ptice, tj. u svih zemljah imaju se vlasti pobrinuti, da vještaci napišu shodne knjige sa vjernimi slikami, u kojih bi se govorilo o naravi i vlastitosti domaćih pticâ; ove knjige treba u školah i medju vrsti pučanstva razdieliti. Tada će se laglje moći savjetom prepriečiti lov na ptice. Govorili su još drugi i predlagali razne načine, kojimi bi se pomoći moglo, dok ministar Chlumecky predloži, da bi se sva gg. govornici složili i formulirali svoje nazore u jedan predlog.

U dojdućoj sjednici prijavi predsjednik, da su se sva gg. govornici složili u sliedećih točkah, te ih preporučaju slavnom kongresu na odobrenje:

C. kr. austrijanska vlada umoljava se, da sklopi medjunarodne ugovore sa ostalimi europejskimi državami na temelju sliedećih točka:

1. Lov i ubijanje ptica, koje se jedino kukci hrane, bezuvjetno se zabranjuje.

2. Nuždno je, da se sastavi popis onih pticâ, koje valja čuvati po medjunarodnom povjerenstvu.

3. Ptice, koje samo zrnje jedu, smiju se loviti, samo ne u vremenu od 1. ožujka do 15. rujna.

4. Mriežom, lovkom i klijom nesmiju se ptice loviti. —

5. Zabranjuje se vaditi jaja i rušiti gnjezda, osim onim pticam, koje su gospodarstvu na štetu, a ovih potonjih popis ima se takodjer proglasiti po dotičnom povjerenstvu.

6. Prodavanje živih ili mrtvih ptica, koje se kukci hrane, zabranjuje se u svako doba; ostalih vrsti je dopušćeno, izuzam u vrieme od 1. ožujka do 15. rujna. No neizključuje se ovom zabranom prodaja jaja i gnjezda spomenutih ptica.

7. Iznimka se tada može dopustiti, ako je lov ptica u interesu znanosti.

Sve ove točke budu en bloc primljene.

U subotu držanoj sjednici došlo je na dnevni red pitanje o medjunarodnoj agrarnoj statistici. Pitanje glasi:

„Koje vrsti i metode iztraživanja preporučuju se na polju gospodarsko-šumarske statistike, da ih svi narodi usvoje i da se postignu pojednaki resultati?"

Referent, ministerialni savjetnik Dr. J. R. Lorenz, obrazloživ u poduljem govoru svestrano pitanje, predlaže sliedeće:

Kongres uvidja nuždu, da se za iztraživanje i izradjenje gosp. šumarske statistike u svakoj državi strukovno ustrojstvo postavi, na pojedine struke treba da u zajednici rade sa obćom administraturom stastistike, te čim se ovako agrarna statistika uredi, dotična data se priobće, za da se iz raznih država dospiela, sravnaju

Digitized by Google

Medjunarodna jednakolikost treba da se u svih onih točkah agrarne statistike postigne: a) iz kojih se jasno vide uzajamne zadaće raznih država u pogledu agrarnom, te sravniv ih, dodje se do prave spoznaje shodnog težanja zemlje u svakoj državi, osobito u obrtnom smislu; zato su od potrebe proglasi, koji se od vremena do vremena ponavljaju;

b) iz kojih se vidi posliedak izvodjenja plodina i obrtnosti i vriednota gosp. šumarskih proizvoda, a ova bi se svake godine morala obnarodovati.

Sureferent savjetnik g. Dr. Meizen iz Berlina preporučuje, da se svakih 10 godina izda spis, u kojem bi se sadržavala svih država razmjerna površina zemlje za gospodarstvo i šumarstvo upotrebljena; o sadjenju ili sijanju važnijih plodina kao i popriečno zaračunan prihod žetve ovih plodina; zatim razmjerna veličina prostora raznih vrstih šuma i kolikoća sbilja tamo se nalazećeg drva; množina tegleće marhe i one, koja je za klanje; isti broj gospodarstva i broj gospodarstvom se bavećega puka. Isti gospodin preporučuje, da se udružene države pobrinu, kako bi se svake godine doznao uspjeh žetve, cjene plodina na trgih i bursah, troškovi odpremljenja kao i trošak na težake itd. — Državni savjetnik Dr. Neumann predlaže, da bi kongres usvojio mnienje obih referenta, te izabrao odbor, koji bi shodne korake učinio, da se agrarnoj statistiki smjer, nuždan ponajprije kod obrta sa žitom što prije ustanovi. Još je govorio savjetnik Weschniakov, vitez Komers, Dr. Ficker i učitelj Damseaux.

Svi govornici formulirali su svoje predloge i želje u sliedeće točke:

Medjunarodni kongres umoljava c. kr. austrijsku vladu, da učini shodne korake, kako bi se udružile sve države, te položile temelj gosp. šumarskoj statistiki. Uz to se preporučuje, da se svakih 10 godina s narodnim popisom sastavi enqueta, koja bi sadržavala razdieljenje površine zemlje, kako se za koju gospodarsku ili šumarsku svrhu upotrebljava; sadjenje važnijih (trgovačkih) plodina kao i popriečno zaračunani prihod žetve ovih plodina sa dodatkom, kojim načinom ili po kojem sistemu se zemlja teža; zatim veličinu prostora raznih vrstih šuma i kolikoću sbilja u njih se nalazećeg drva; množinu tegleće marhe, za kakovu radnju ista gdje služi i kakvu korist ponajviše daje; broj gospodarstva i broj gospodarstvom se bavećega puka; konačno proračun trošnje.

Nadalje preporuča kongres, da pojedine države objelodane, odnosno priobće u godišnjih izvješćih:

a) ciene proizvoda na pojedinih trgih i bursah i promet š njimi, na koliko moguće svaki tjedan;

b) ob uspjehu žetve;

c) odpremni potrošak od cente i milje po željeznici, zem. cesti i po vodi, dnevnice težačke, dobrovoljne ili prisilne mjene gospodarstva, kako skupo se prodaju ili uzimlju pod zakup.

C. kr. austr. vlada umoljava se, da u sporazumljenju sa ostalimi državami imenuje povjerenstvo iz strukovnjaka, koji bi zastupali medjunarodni statistički kongres. —

(Konac sliedi.)

Pravila za hranjenje stoke

piše F. Blažeković.

B. Pravila na pose

I.

(Nastavak.)

Odpadci iz tvornica spiritusa i rakije.

Vrst tih u kotlu izcrpljenih odp.	Dušik. čest.	Dušik. prostih	Masti	Vlakn.	Pepela	Vode	Raztvorbenici
Iz koruna (krumpir.)	1.00	2.74	0.14	0.72	0.53	95.00	Hellr.
	1.33	2.82	0.18	0.50	0.35	95.00	Grouven
iz kukuruza	1.39	4.14	0.78		0.79	22.90	Rithaus.
	1.95	4.78	0.89	0.69	0.36	92.22	Lene

Ako uzporedimo izmetke i odpadke već u kotlu izcrpljena kukuruza ili koruna kod tvorenja spiritusa ili rakije sa zdravim neizcrpljivim materialom, to ćemo veliku razliku opaziti moći, te gubitak proteina u njima u velikoj množini naći, koji dakako izcrpljen prokuhom pretvorio se u spiritus.

Promatrajući tu okolnost, u prvi mah nebi nikakovu važnost tim odpadkom kao hranivu pripisali, pa ipak ti izcrpljeni ostatci koruna i kukuruza izvrstno hranivo, ako ne baš za konje, a to za svu ostalu marhu, osobito za svinje pružaju.

Rekli smo u sveobćem djelu, du onakovo hranivo, koje veliki dio hranećih čestica posjeduje, ako se samo daje, nemože sasvim probavljeno biti od maršeta, te zato ostale česti sa izmetinami neizcrpljene ostanu; taj je slučaj kod koruna a i kod kukuruza, zato, ako kuhanje spiritusa polovicu hraniva iz rečenoga materiala izcrpi, to još uvjek dosta ostaje, da se ti izcrpljeni ostatci, ako ne baš kao izvrstna, a to barem kao dosta dobra hrana u smjesi sa suhom krmom upotrebiti može. —

Ječmene klice i tvorenjem piva izcrpljeni ječam.

Vrst	Dušik.-čestic.	Dušik.-prostih	Masti	Vlakn.	Pepela	Vode	Raztvorbenici
Kuhanjem izcrpl. ječ.	3.2	11.7		6.1	1.4	77.6	Wolff
	4.1	9.5	1.3	3.7	1.0	81.7	F. Krök.
	6.3	14.9	1.7	3.1	1.0	74.7	W. Mayer
Ječmene klice	23.6	45.3	—	17.0	6.8	7.2	Sheven
	23.8	48.9	2.9	18.5	5.1	3.7	Way
	27.6	21.5	3.0	32.1	8.3	10.4	Hein

Digitized by Google

Izmedju svih ostataka može se izcrpljeni ječam (Treber, Biertreber) bez ikakove brige, dali hranećoj marhi naškodi, bez da ga drugom kakovom suhijom krmom mješamo, upotrebljavati, te daje izvrstno hranivo, konjem zamjenjujuć zrnje; pitajućoj i teglećoj marhi pruža veoma hasnovitu hranu, a kravam muzaram osobito ga preporučiti moramo, jer na tvoritbu mlieka veoma djeluje; ovcam i svinjam može se u svih slučajevih dati.

Što se ječmenih klicâ tiče, to se ove, buduć mali dio vodenih čestica posjeduju, sa gomiljami mjesto posija upotrebljavati mogu.

Izcrpljena repa iz sladornih tvornica.

	Dušič. čest.	Dušik. prostih	Masti	Vlakn.	Pepela	Vode	Raztvorbenici
	0.76	2.05	0.15	2.18	1.03	87.11	W.Wikl.
	0.82	6.92	—	1.58	0.52	89.38	Schulz
	1.29	5.88	0.16	3.06	1.03	86.24	W.Wikl.

Što se ove vrsti tvornih ostataka tiče, to se kod izcrpljene repe iz sladornih tvornica na sve ono paziti mora, što je kod gomilja u obće rečeno, te nikada samu, nego uvjek sa suhom krmom pomješanu dati. Veoma dobar uspjeh se postići može, gdje je moguće, ostatke uljenih tvornica ili ječmene k lice razmjerno po raztvorbi smješati, te tako goveda, ovce i svinje hraniti.

Mlieko.

Vrst mlieka	Dušiko-držeće čestí	Dušiko-pr.	Masti	Pepela	Vode	Raztvorbenici
Sladko, friško mlie.	2.68	6.52	2.17	0.83	89.97	Struckm.
	3.24	8.45	3.49	0.73	87.58	Müller
Mlieko bez vrhnja	3.19	3 07	0.97	0.83	90.91	Heiden
	3.56	5.22	0.52	0.82	90.41	Scheven
Vrhnje	2.62	43.99	33.43	0.72	61.67	Völcker
	2.69	44.31	41.16	0.45	52.51	Müller
Sirutka	0.82	7.17	1.05	0 61	91.40	E. Peters
	1.05	4.57	0.12	0.80	93.58	Heiden

(Svršetak sliedi.)

„Vinarstvo“ u Hrvatskoj, Slavoniji i vojnoj Krajini.

Sastavio Drag. Lambl.

Gosp. Drag. Lambl, ravnatelj križevačkoga šumarsko-gospodarskoga zavoda itd. itd. napisa i na svjetlo izda knjižicu na njemačkom jeziku pod napisom: „Der Weinbau in Kroatien, Slavonien und in der Militärgrenze.“ Ovom knjižicom moći će se naš narod malo okoristiti, budući naštampana na jeziku, koj je većemu dielu našega naroda nepoznat. Ali namjeniv g. L. svoj „Weinbau“ bečkoj izložbi, a navlastito velikoj izložbi groždja i kongresu voćara i vinogradara, što se je početkom minuloga mjeseca listopada u Beču bio sastao, trebalo mu da piše njemački. Ali ako mnije, da je u ovoj knjižici vjerno nacrtao stanje desetogodišnjega napredka u vinarstvu i vinogradarstvu u našoj domovini, mislimo, da je sebe i druge prevario. Bio bi veoma lake vjere čovjek, koj bi stanje vinogradarstva ovako vinom bogate zemlje, kao što je naša domovina, po ovako površnoj radnji suditi htio. Pače smo uvjereni, da je g. L. svojim „Weinbau“-om one, koji nisu u našoj domovini u ovom pogledu od drugud bolje upućeni, samo u bludnju zaveo.

Govoreći o podneblju, zemljištu, vinorodnoj površini naše domovine čini se, da g. L. neće da zna, ili zbilja nezna, što je o tom u našoj domovini u novije vrieme temeljitije napisano, nego što je on to iz tudjinskih knjiga prepisao.

Kad bi n. pr. g. L. bio zavirio u mnogo prije od njegove knjižice drom. Matkovićem izdanu statistiku „Hrvatska i Slavonija u svojih fizičnih i duševnih odnošajih. *Spomenica za svjetsku izložbu*“, bio bi našao, da se njegova površina vinograda od one Matkovića znatno razlikuje, a ipak je dr. Matković svoje podatke iz najpouzdanijih izvora crpio. I srednju godišnju toplotu naše domovine bio bi po ovom djelu mogao temeljitije navesti. Za takove malenkosti se g. L. nebrine. Upuštajući se u orografske razlike, digao je Klek na 5210 stopa, dočim po točnih novijih mjerah dosiže jedva do 3800 st. Ali onako točan pisac, kao što je g. L., negleda na razliku od 1400 st.

G. Lambl, čini se, da ima čudnovate pojmove o laporu, kad veli, da su sve vrsti laporasta zemljišta s toga za vinogradarstvo povoljne, što vodu propuštaju. Ako se to može reći o pjeskovitu, nemože se toliko o vapnovitu, a najmanje o glinovitu laporu. Budući naših vinograda malo na pjeskovitu, nego više na vapnovitu, a jamačno najviše na glinovitu laporu, kojemu je pretežna sastojina glina, moći će svatko dobro prosuditi, zašto ovakova zemljišta vodu težko propuštaju.

Da ono, što g. L. o nekoljenih vinogradih na str. 9. pripovieda, nije istina, može se svatko osvjedočiti, koj je vidio slavonske i Štrigine vinograde.

Izuzam nješto dosta površna i u mnogom pogledu pogriešna uvoda preveo je g. L. ostali dio svojega „Weinbau“-a iz starijega Trummera, navlastito izpisao je iz njegova djela vrsti grоždja s tom samo razlikom, da je sustavan Trummerov red mjestimice poremetio. Tako je npr. Trummer stavio do crnoga umah bieli „trolinger“, jer mu je po obilježjih bliži nego crveni, a g. L.

Digitized by Google

je red zamienio, zapostaviv bieli crvenomu „trolingeru“. —

Pogledom na terminologiju držao se g. L. više na hrvatski prievod njemačkoga nazivlja (u zaporkah) nego na obična u narodu imena: weisser hainer preveo je sa biela, dočim se u narodu zove drobna zelenika; weisser heunisch zove se u narodu debelom, a ne bielom bjelinom. Bolje bi bio učinio, da se bude i tuj Trummera držao, koj ju nazva slovenskim jezikom debela, velika bjelina.

U obće valja primjetiti, da se i u ovoj knjižici pogledom na hrvatsku terminologiju groždja samo povećava veliki metež, koj je neznamo kim zametnut, ali L—blom svakako podupiran. G. L. navadja u svojoj knjižici modri i crni „heunisch“; radi bismo znati, kojimi se bitnimi obilježji jedno od drugoga razlikuje?

U naših vinogradih ima modroga i bieloga „Kölnera“, ali ga narod nepozna niti pod imenom „Kölner“ niti „kolonjka“; nu za mukovatku se znade.

O modroj mukovatki, ili kako L. po Trummeru veli „kapčini“ izrekao je g. L. dosta loš sud, navodeći ju tekar u drugom redu valjana grožđja, jer da nedaje dosta crna vina. Mi neznamo, jeli g. L. na svojem „mnogogodišnjem putovanju po Hrvatskoj i Slavoniji“ mogao ili znao igdje u većem množtvu i na sgodnom položaju gojenu modru mukovatku „studirati“, te može o njoj takov sud izreći. Nu pošto stari Trummer veli: „der blaue Kölner gibt sehr vielen aber leichten weissen Wein,“ a po njem to isto i stari Babo opetuje, misli g. L., da tako mora da bude i u Hrvatskoj. Granešinski župnik ima dobranu množinu čiste modre mukovatke, pak daje intensivno crno tako kriepko vino, da se može i najboljim crnim vinom o bok postaviti.

Tako je g. L. sa svoje, „višegodišnjem izkustvom“ podupṛte stolice presudio i našoj kraljevini. Naši seljaci i stari hrvatski vinogradari tvrde, da je kraljevina izvrstno stolno grožđje, ali za vino nevalja, jer da nije stalno. To isto kaže st. Trummer: „diese Sorte hat keinen besonderen Werth . . der Wein ist ohne Gewürz und nur zum schnellen Verbrauche und keineswegs auf das Lager geeignet.“ St. Babo pozivlje se o tom grožđju na Trummera. Pa kad hrvatski seljaci, Trummer i Babo to kažu, onda mora istina biti. Kraljevina je prema podneblju izključivo hrvatsko grožđje, pače prema zemljištu još tjesnije samo na njekoje prediele omedjašeno. Tko zna s dobljenim od kraljevine grožđjem baratati, dobit će izvrstno i stalno hrvatsko vino. Primjer imamo u Striginoj kraljevini. Ali tko nepozna narav hrvatske kraljevine i nezna prema toj naravi s dobljenim od nje vinom baratati, neima prava suditi mu, pa ma on proputovao još više nego što proputova g. L.

Mi neimamo razloga, g. L—blu. vjerovati, što on ob ovih vrstih, pak i u obće o našem vinarstvu i vinogradarstvu tvrdi. On doduše piše, da je našom zemljom, a i Ugarskom, Austrijom itd. proputovao; ali mi neimamo pozitivnih dokaza, da je g. L. na tom putovanju što naučio: naša zemlja barem o tom malo zna. G. L. je već 11 godina ravnateljem križevačkoga zavoda, ima priliku, da sa svimi mogućimi vrstmi grožđja pokuse čini: pak što zna zemlja o tih pokusih ?

G. L. piše doduše: da je širomjerom (mostvagom) u ruci mnogo godina svojstva pojedinih vrsti čokoća (valjda grožđja?) iztraživao; nu što od tud imamo koristi? G. L., kao ravnatelj križevačkoga zavoda imao bi se stiditi ovakova „iztraživanja“, ta danas imadu i seljaci širomjere, te oni iztražuju isto onako, kao što g. L. Zar šira neima drugih sastojina do sama sladora? Ima dakako, al o takovih analiza neima g. L. niti magle u glavi. G. L. je od g. ml. Trummera, koj je na križevačkom zavodu vinogradar, nješto „profitirao“, ali koliko je označivanju pojedinih vrsti čokoća vješt, vidi se i s toga, što se u svojoj knjižici drži veoma nepouzdane stare Trummerove metode: dieliti čokoće pe debljini jagodja, a nezna ništa o novijoj analitičkoj metodi.

Hoteći da pokaže, koliko je križevački gosp. zavod razvitku našega vinogradarstva pomogao, navadja g. L. nove, racionalnim načinom nasadjene vinograde u njekih križevačkih predielih. Neniječemo upliv kriz. zav. na bolji razvitak našega vinogradarstva; ili imamo razloga tvrditi, da ovaj napredak ima veoma malo zahvaliti g. L—blu., budući čvrsto uvjereni, da bi se u nas za mnogo veći napredak znalo u vinarstvu i vinogradarstvu, kad bi uprava gosp. zav. bila povjerena sposobnijemu čovjeku, nego što je g. L. Nu kad bi g. L.-u bilo stanje našega vinogradarstva bolje poznato, morao bi priznati, da vinograda sortiranih i racionalnim načinom nasadjenih ima mnogo takodjer oko Zagreba i po ostalih priedjelih naše domovine, te da je u obće umno napredovanje vinograda u nas mnogo prije započelo, nego što je Hrvatska za Lambla i znala.

Sve u jedno: šteta za novce, koji su izdani za ovaj „Weinbau“. Križevački zavod, poslavši ono 225 vrsti grožđja, što ga je u zav. vinogradu nasadjeno, bio bi polučio istu svrhu i bez L.-blove knjižice. — Pod svrhu g. L.-u još jednu: On tvrdi na str. 38. svoje knjižice, da u našoj zemlji ima „liferanta“, koji pod prave vrsti čokoća prodavaju krive, loše ili barem nečiste vrsti, čemu da imamo zahvaliti u vinogradarstvu nazadovanje. Mi držimo, da je g. L. dužan ovakove varalice ili, najblažijom riečju, sljepare poimence javnosti predati, inače je takovoj sljepariji sukrivac g. L., koj znade za nju, a neće da ju odkrije. *T.*

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 48. U Zagrebu 27. studenoga 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Ustrojavajmo gospodarske podružnice!

Sastao sam se prije njekoliko dana sa prijateljem iz Zagorja, koj mi reče: „Dajte nam Vi od sriedišnjega upravljajućega odbora gospodarskoga družtva pošaljite njeke podatke, po kojih imademo gospodarsku podružnicu u Zagorju ustrojiti, pak nam kažite nekoga, koj bi imao početak učiniti, eto Vam za tri do četiri nedjelje liepe podružnice!“ Uvjeren sam, da si je možebiti upravo te rieči mislio i mnogi drugi, u drugom kojem kraju naše domovine, kada je pročitao posliednji članak u našem listu pod naslovom: „preustrojeno gospodarsko *družtvo*“, pak je to potaknulo u meni misao, tko da je zvan gospodarske podružnice ustrojavati? —

Odgovor je na to pitanje posvema lahak; u prvom redu zvan je na to svaki pravi i iskreni rodoljub, komu je u obće na srcu sreća i blagostanje našega naroda, a na pose, koj želi, da se naše gospodarstvo na ladanju t. j. u puku već jedanput iz povoja djetinjih odmakne, te barem ponješto dostigne ostali napredni gospodarstveni sviet. U drugom redu moramo razlučiti takova mjesta, u kojih već podružnice gospodarstvene obstoje, od onakovih, gdje jih niti u samom mjestu, a niti u blizini toga mjesta jošte bilo nije. U prvih mjestih naći će se možebiti još predsjednik ili podpredsjednik ili makar i samo član obstojeće jur podružnice, pa će taj posve jednostavno sporazumiv se sa nekolicinom svojih prijatelja ureći sastanak budi kod sebe ili svoga kojega prijatelja, te na taj sastanak pozvati sve i svakoga, koj želi napredak gospodarstveni u našoj domovini. Mjesto kao i dan sastanka može se prijateljem doglasiti u našem listu, a osim toga i kroz gospodu župnike i obćinske urede, pak je najbolje u kotaru izabrati takova mjesta, koja su skupnija, tj. gdje više duša u skupu živi, koja su najpristupnija cielomu kotaru i koja imadu za to prikladan prostor. U onih pako mjestih, gdje podružnice još nikada bilo nije, rodoljubi veoma grieše, dok čekaju, da jim sriedišnji gospodarstveni odbor iz Zagreba nekoga označi, koj imade početak učiniti, te sastanak gospodara sazvati, ili dok čekaju, da jim se iz Zagreba podatci pošalju, po kojih bi imali gosp. podružnicu ustrojiti; jer kada bi se sriedišnji odbor u prvo upuštao, značilo bi staru pogriešku ponavljati, tj. čovjeka označivati, po kom bi se možebiti podružnica istinabog ustrojila, ali bi i životarila samo tako dugo, dok bi se taj označenik za to brinuo, a čim bi on to prestao činiti, eto i smrti podružničine.

Rekao sam u posliednjem članku, da je potrebna za ustrojstvo podružnice najprije dobra volja, i to ne samo u predsjednika, već u svih podružničkih članova; pojavi li se u obćinstvu kojega kraja takova dobra volja za ustrojstvo podružnice, pojavi li se uvidjavnost koristi od takove podružnice, to će se sliedom te podružničke nužde naći odmah i čovjek u onome kraju, koj će sastanak gospodara, bilo to kod sebe, bilo kod svojega prijatelja ureći, te podružnicu uzkrisiti, pak mu tu neće trebati nikakovih posebnih podataka, kojih bi se on ili novi članovi kod ustrojavanja podružnice držati imali, ta nova pravila hrv. slav. gospodarskoga družtva su najbolji podatci za svakoga; ona tako točno označuju djelokrug podružnica, da bi svaki drugi podatci glede toga suvišni bili, a ta pravila su razposlana u sve krajeve naše domovine, a neimade li jih tkogod, neka se samo obrati na upravljajući odbor, pak će jih odmah dobiti.

Najbolji primjer za preustrojstvo već obstojećih, kao što i za stvaranje novih podružnica jest današnji „poziv“ u našem listu g. Drag. Stražimira na članove stare sv. ivanske podružnice, taj poziv imale bi i ostale podružnice i ostali rodoljubi što prije nasliediti, sastanke sazvati, na njima se urediti, i već neke zaključke stvoriti, koji bi se budućoj predstojećoj glavnoj skupštini imali kao predlozi o možebitnoj kakovoj preinaci, bilo koje godjer struke gospodarstva ili inoga kojega poduzeća gospodarskoga družtva gotovi staviti.

To neka služi kao kratak odgovor momu prijatelju iz Zagorja, pak i svim njegovim jednomišljenikom, a doskora nješto o načinu života podružničkoga!

Digitized by Google

Medjunarodni kongres gospodara i šumara u Beču.

Priobćuje Fr. Stepanek.

(Konac.)

Na dnevni red dolazi predmet o gospodarskih pokušališćih. Pitanje glasi: „Koje vrsti gospodarske struke imale bi se izabrati za gospodarska pokušališća i koji sistem mogao bi zadovoljiti medjunarodnoj svrsi."

Referent gosp. prof. Zoller iz Beča predlaže:

„Umoliti treba sve gospodarstvom se baveće države, da ustroje medjunarodna pokušališća;

sveobću zadaću istih neka izradi medjunarodno povjerenstvo."

Sureferent prof. Haberlandt iz Beča i prof. Robbe iz Tharand-a podupiru u bitnosti predlog Zollerov, samo što prvi želi, da se trgovina sa sjemenjem dobro nadzire, drugi pako da zavodi, kojim nadleži iztraživati valjanost sjemenja, sdruženi budu sa gospodarskimi zavodi u pojedinih zemljah, ili da budu samostalni.

Baral iz Pariza je toga mnienja, da bi morale vlade iniciativu poprimiti u svrhu izmiene raznih mnienja pojedinih naroda, koje se može postignuti proglasi, a ove bi izdavala sva pokušališća i sva gospodarska učilišta svih zemalja.

Sva ova mnienja i predlozi imaju se formulirati u jedan predlog i skupštini ga na odobrenje predložiti.

Zatim se pristupi k drugom dielu treće točke programa o šumarskih pokušališćih. Pitanje glasi:

„Koje vrsti šumarske struke imale bi se izabrati za šumarsko pokušališće i koji sistem bi zadovoljiti mogao medjunarodnoj svrsi."

Sjednicu (u utorak) otvorio je podpredsjednik Aug. grof Malzan iz Berlina.

Rieč povede referent prof. Dr. Arth. Seckendorf. —

Najprije konstatira obće neznanstvo u šumarskoj struci, naglasi nuždnu potrebu šumarskog pokušališća i to za statistiku i naravoslovnu znanost, od koje posliednje za medjunarodne interese kao shodno preporuča iztraživanje zračnih pojava, jer šumarska statistika i ostala naravoslovna opažanja mogu samo za mjestne okolnosti od koristi biti.

Konačno predlaže:

1. Vlade se imaju pobrinuti i svom mogućom snagom nastojati, da se šumarska pokušališća ustroje i napreduju.

2. Bilo bi za željeti, da se samo takovi strukovnjaci za rukovodjenje takovih zavoda izaberu, koji bi sve svoje sile posvetiti mogli samo ovom poslu, da prouče silni materijal, koji se osobito u prvo vrieme bude sakupio.

3. Čim se koje šumarsko pokušališće u kojoj zemlji otvori, treba da vlada uputi predstojnika zavoda, da se u sporazumljenje stavi s ostalimi, jurve postojećimi šumarskimi zavodi, da se predmeti, koje razpravljati ili opažati jest u medjunarodnom interessu, ponajprije izaberu, kano da se svi predstojnici dogovore o obćoj i jednakoj metodi iztraživanja.

4. Za medjunarodna iztraživanja imaju se uzeti sva ona pitanja, koja su kadra razjasniti upliv šuma na podnebje, množinu kiše, tvorenje vriela, poplave itd. Ova pitanja morala bi se bezodvlačno u pretres uzeti, jerbo od njih ovisi konačno utanačenje mjera proti haranju šuma. — Prof. Dr. Ebermayer pridodaje poslie obširnog razlaganja sliedeće još točke:

a) Imade se izabrati izmedju predstojnika šum. pokušališća posebno povjerenstvo, zatim

b) umoliti c. kr. austr. vladu, da na sudjelovanje i utemeljenje šumarskih pokušališća pozove ostale europejske države.

Predlozi i ovaj dodatak budu primljeni.

U sriedu otvori ministar-predsjednik sjednicu, a na dnevni red dolazi zadnja četvrta točka programa. Pitanje glasi: „Kakovo medjunarodno sdruženje je potrebito, da se na put stane sve više se širećemu haranju šuma?"

Referent, nadšumar Bernhardt razvija u veoma liepom i sa pohvalom primljenim govoru historički razvoj šumarstva obzirom na postojeće sadanje principe o slobodi imetka; dokazuje, kako ova sloboda haranju šuma u prilog dolazi. Kaže, da prikladno tlo za šumarstvo svih zemalja potrebuje svojsko njegovanje osobito u primorskih stranah, na visokih brdah, na prašuljah kao i svih onih mjestih, gdje mnogo vriela ima i koja na obali rieka leže. Nadalje veli, da ako i nije još temeljito dokazano, kako toplina, nalazeća se u tlu, šumom posadjenom djeluje od vremena do vremena na uspješno težanje zemlje i njenu rodovitost, ipak se uztvrditi može, da je sadjenje šuma neobhodno potrebito, ako ima biti zemlja plodna i od raznih nepogoda sačuvana kao i da na mjestih, kojih su vriela presušila sva narav neobumre — pustinjom nepostade.

Referent stavlja sliedeće točke na odobrenje, koje Dr. Indeich i savjetnik Peyer živo podupiru i skupština primi:

1. Priznaje se, da je neobhodno potrebito udruživanje pojedinih europejskih država, jer se samo tako na put stati može haranju šuma i djelovati na uzdržanje i gospodarenje osobito onih šuma, koje leže na vrielišćih, na obalah povećih tekućih voda; ovakove šume bezrazložno harajuć, nanieli bismo trgovini i prometu ogromnu štetu, jer bi ponestajalo vode, ili bi se joj rušećim se pjeskom (zemljom) tek zatvorio, ili bi se obale rušile; uz to bi mogla lahko i poplava uništiti plod go-

Digitized by Google

spodarstvu služećih njiva ne samo pojedincem, već i čitavim državam.

2. Priznaje se, da onaj dio narodnog gospodarstva, koji smjera na uzdržanje i svrsi shodno njegovanje onih šuma, koje leže na prašuljah, brdah, strmih gorah, na obali velikih voda i sličnih mjestih, usvojiti i unaprediti je posao svih naobraženih država, za koje se sveobća načela ustanoviti imaju, a ove pojedinim državam i pojedincem za ravnanje služiti imaju, da se narodno gospodarstvo od štete očuva.

3. Priznaje se nadalje, da u točki 1) i 2) spomenuto uzdržavanje šuma može se unaprediti shodnimi zakoni, osobito za skupne šume (više gospodarom pripadajuće), i da samo medjunarodno udruživanje, sporazumljenje u iztraživanju, sastavljenje shodnih zakona, poprimljenih u tu svrhu mjera i priobćivanja istih može najviše doprinieti k razvoju šumarstva.

4. Priznaje se, da nam manjka do sada podpuno znanje svih onih zaprieka, koja jesu ili budu nanešena narodnom gospodarstvu haranjem šuma, s toga točan temelj neimamo, na kojem bi se shodne mjere preduzeti mogle, da se takovom na put stane.

5. Da se točan temelj pronadje, nuždna su statistička data, po kojih se dozna za položaj, veličinu prostora i svojstva šuma.

6. Austrijsko ministarstvo za poljodjelstvo umoljava se, udruživanje u ovu svrhu s ostalimi europejskimi državami utanačiti.

Sada dolaze na dnevni red formulirane točke o gospodarskih pokušališćih. Glase ovako:

1. Imade mnogo uzajamnih zadaća, kojih riešenje predstoji medjunarodnim gospodarskim pokušališćam:

a) iztraživanje zračne oborine, koliko ima u njoj dušikove kiseline i amoniaka;

b) ustanovljenje upoja pojedinih za težanje odredjenih zemalja;

c) znanstveno usavršenje vodo[illegible]stva;

d) razlučba za gospodarstvo važnijeg sjemenja i zrnja; —

e) razjasnjenje, kako upliva pasm[illegible]a i vrst hrane kod dojne marhe na množinu i sastavine mlieka;

f) metoda i nadgled kod gnoja, sjemenja i jaja svilenih buba.

2. Vlade treba umoliti, da umnožavaju broj gospodarskih pokušališća.

3. Rukovoditelji, (predstojnici) pokušalištnih zavoda imadu se često sastajati na medjunarodni dogovor i uspjeh takovog obielodaniti.

4. C. kr. austrijska vlada umoljava se, da ove zaključke izvede.

Sve ove točke budu primljene.

Sada ustaje podpredsjednik Boiiel, te preporuči, da se u svoje vrieme opet medjunarodni kongres sastane, što bijaše i primljeno; zatim progovori vitez Chlumecky kao predsjednik, zahvaljujuć članovom kongresa na prisutnosti i vlastim, koje su svoje poslanike na kongres odaslale; želi, da zaključci nebudu puko slovo na papiru, već da bi jih narodi svjestno uvažili i usvojili, a njihove vlade opet izvele. On sam, veli, hoće sa svom ozbiljnošću povjereni mu posao izvesti. Pitanja i zaključci ovi su zamašnog sadržaja i nemogu se od danas do sutra riešiti, ali štogod je moguće učiniti, bude učinjeno, da na stazi napredka dalje idemo. (Živio!)

Podpredsjednik grof Malzan zahvaljuje predsjedniku na sazvanju kongresa, kao i na obzirnom vodjenju razpravnih pitanja.

Savjetnik Weschniakov zahvaljuje se Austriji, a napose gradu Beču, što je gostoljubivo primio članove kongresa.

Sa željom „da se brzo i sretno opet vidimo“, zaključi ministar-predsjednik kongres gospodara i šumara.

Pravila za hranjenje stoke

piše F. Blažeković.

B. Pravila na pose

I.

(Konac.)

Mlieko je ono hranivo, kojom majka narav i u prvih dana života našu domaću životinju hrani, te zato isto ovdje u toliko spominjemo, u koliko medju hranivo iz gore rečenih uzroka spada: Mnogi na polju gospodarstva veoma zaslužni muževi pokušaše mlieko sa drugim kojim hranivom izmjeniti, a to osobito ondje, gdje gospodarstvo i materializam mlieko u većoj mjeri zahtjevaju, npr. blizu velikih gradova, u tvornicah sira itd., nu štogodjer su glede toga pokušali, sve bi jim bez uspjeha; jer ma kako dobru vrst hraniva imali, mlieko i njegov upliv na mladu marhu nikada nadomjestiti nemožemo. Toga radi je uvjek probitačnije, da se gojenčetu onoliko mlieka ostavi, koliko mu je nuždno za dobro uzdržavanje, te na nikakovi način mu mlieko oduzeti ili sa drugom hranom smješati.

U onom slučaju, gdje mlado gojenče samo ostane, a mati ili pogine, ili se u drugu svrhu upotriebi, jest probitačno nuz hranjenje sa sladkim, frižkim mliekom sve pomalo mlado i na drugu krmu priučati, kao na sieno, zob itd., nu na nikakvi način mlieko sasvim izpustiti, ako nećemo jednom stranom, da nam marše pogine, drugom pako stranom opet proti naravi djelovati, jer takav posao nikakva uspjeha neima, kako smo to već kod sličnih pokusah vidili, gdje se žalibože po nalogu njekih recepta naravi usuprot radi.

Napoj.

Ne samo da je napoj od iste važnosti kao i hrana, nego u mnogih slučajevih on veću važnost imade za

Digitized by Google

uzdržavanje marhe, te je pače neobhodno potrebit, jer manjkanje vode marha jače osiećuje, nego li manjak hrane, a žedju mnogo težje trpi, nego li glad.

Koliko i kakove vode imademo pojedinomu maršetu dati, da si žedju ugasi, opredieliti napose nemožemo, jer to uvjek od okolnostih, u kojih ista marha živi, zavisi, najbolje je u toj struci živinčetu na volju ostaviti, te mu onoliko vode piti dati, koliko ono hoće, jer još nikada nije tko čuo, da bi se maršc prenapilo. U obće se veli, da ovca najmanje vode treba, svinja pako najviše, med ovimi stoji konj i govedo.

Što se kakvoće vode tiče, to mora napojna voda biti svježa iz zdenca ili iz tekuća čista potoka, ne preveć mrzla (8—10⁰ Reom.); ne odviše žuhka (herb, bitter); voda iz mlaka, kanala, ribnjaka i takovih mjesta, gdje organične tvari sagniju jako je nezdrava, te može jedan napoj takovom vodom cielu ovčju ili govedju stoku uništiti. Na koncu još primetiti moramo, da običaj, ovcam za vrieme paše vodu oduzeti veoma je zločest, te je već čestoputi mnogo štete gospodarstvu naneo, jer dodje li takovo stado do kakove mlake, napije se, te je onda mnogim bolestim podvrženo.

S o l.

Ulogu, koju sol u čovječjem i živinskom organizmu izpunjuje, treba poznati; kako je to rudo važno za uzdržavanje organizma, te kako je jedino, koje se u svih tekućih vodenih tvarih nalazi, to je i hranivomu materijalu odkuda u organizam živinčeta prolazi, od neobhodne potrebe; jer ona pomoćju svoje djelivosti kroz cieli organizam prodje, te sa excrementi opeta iz životinje izadje, te tako svojim proticanjem cieli organizam živinčeta očisti i laglju probavu hraniva prouzroči, s toga nemožemo na ino, nego našoj domaćoj životinji u hranu ju ili mješati ili čistu dati. Mnogi će ovdje na misao doći, da zašto divja zvjerad soli nedobije, pa ipak živi, no onaj neka samo promisli, da se svaka vrst naše domaće životinje za njeku svrhu upotrebljuje, te zadovoljujuć svojoj zadaći, puno više organičnih čestica, a s njimi i soli potroši, nego li divja životinja.

Upliv, koga sol na organizam čini, jest taj, da organe probavljenja u njihovom poslu podupire, a mišice i krv u njihovom djelovanju da podupire, raztvoreći pomoćju svoje raztopljivosti sve hraneće čestice.

Akoprem je po prilici izračunano, koliko soli svaka vrst naše domaće životinje treba, to je ipak najbolje, ako i sol kao vodu na volju maršetu ostavimo, te mu tako dugo kamen lizati dademo, dok hoće, jer previše soli organizmu više škodi nego li koristi, po našem mnienju dosti je soli na dan:

Za ovcu	1- 2 quinta	Za svinju	1—2 quinta
„ govedo	1—2 Lt.	„ konja	$^1/_2$—1 Lt.

GLASONOSA.

Službene viesti.

P o z i v.

Dne 11. prosinca t. g. obdržavat će se sjednica gospodarske podružnice sv. ivanske u sv. Ivanu prije podne ob 9 sati, na koju se svi p. n. gg. članovi što najuljudnije pozivlju.

P r e d m e t i   v i e ć a n j a :

1. Preustrojstvo gospodarske podružnice po smislu §. 25. pravila hrv. slav. gospodarskoga družtva.
2. Koja se imadu poprimiti sredstva, da oživi pravim marom gosp. podružnica, te zadovolji svojoj zadaći: da se što većma promakne svestrani napredak gospodarstveni.
3. Predlozi.
4. Skupljanje godišnjih prinosa.

Do p. n. gg. članova stoji, da gosp. podružnica sv. ivanska novim svježim duhom opet oživi. Dao Bog, u to se ime mnogobrojno sakupili!

Na d. Zelini 19. studena 1873.

D r a g. S t r a ž i m i r,
podpr. gosp. podr.

Našoj vis. zem. vladi priobćio je kr. talijanski konsulat dopisom svojim od 7. o. mj. br. 577, da će se dojduće godine u mjesecu svibnju držati u F i o r e n c i b o t a n i č k o - p o l j o d j e l s t v e n a i z l o ž b a, te je ujedno vis. zem. vladu pozvao, da i Hrvatska i Slavonija u poljodjelstvenoj struci kod upitne izložbe sudjeluje. — Dočim od strane zem. naše vlade upitnomu sudjelovanju neima zaprieke, kao što se to naročito u dopisu na naše družtvo spominje, to već sada činimo sve podružnice na tu izložbu pozorne, te jih molimo, da se u svojih sastancih porazgovore, da li bi se, i na koj način kod iste izložbe sudjelovalo? — U isto doba držati će se u Fiorenci i medjunarodni botanički kongres. Pobliži program ciele izložbe donieti ćemo u budućem kojem broju.

Gospodarske viesti.

Tok smole na voćkah najlaglje ćeš po glasovitom pomologu Pauliu ovako izliečiti: Ona mjesta, gdje se smola pojavi, izreži do zdrava drva, rane čisto sa kefom izperi, pak sa vlažnimi, platnenimi krpami izpuni, te cielo sa velikom lanenem krpom, koju uvjek mokrom ili barem vlažnom drži, omotaj. Za 8—10 tjedana zacieliti će rane, narasti će nova kora, te su voćke spašene.

Da ti u podrumu nenarastu gljive, te da ti stvari neopljesnive, uzmi 1 dio soli za kuhanje, a 2 djela koncentrirane sumporne kiseline, pak to prolij na nekih mjestih podruma, nestati će gljiva i pljesnivoće.

Gospodari! čuvajte prepelice, ona bo je, kao što nam Amerikanci poručuju, jedna od najboljih gospodarovih prijateljica, jer vadi iz zemlje gusjenice, kukce i ostali gad, te ga pojede. —

Izdaje h r v a t s k o - s l a v o n s k o g o s p o d a r s k o d r u ž t v o; — tiska D r a g u t i n A l b r e c h t.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 49. U Zagrebu

4. prosinca 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Bi li sadio voćke u jesen ili proljeće?

To se je pitanje već vrlo mnogo puti potaknulo i nanj odgovorilo; nu pitaš li ti i danas voćara i vrtljara, kada bi voćke sadio, dali u jesen ili proljeće, svaki će ti odgovoriti, da je to za uspjeh voćke svejedno. Pak doista mi vidimo vrlo dobre, pače i na glasu voćare, saditi voćke ili u obće drveće i u proljeće i u jesen. Mi vidimo proljetni, a i jesenski nasad jednakim načinom i uspievati i propadati. Nu ipak, kraj svega toga naše je mnienje, da se nasad proljetni u mnogom obziru može jesenskomu nasadu predpostaviti. Eto u kratko zato razlogâ: Kratki jesenski dani, pak i ostali silni poslovi riedko kada dopuštaju nam, da mi jesenskomu nasadu svu našu brigu i pomnju obratimo. Često je tlo u jesen već odviše vlažno i mokro, pak ako ga nepustimo kroz dulje vremena, da se uplivom zraka i mraza umekša, izgubije lahko u onakovom stanju svoju šupljikavost (poroznost) i blagost (mekoću). Nenadano nastali mrazovi pogibeljni su osobito sisajućemu korienu mlade zasadjene voćke, da nesmrzne, a to tim više, ako mi taj korien nepovalimo u zemlju onako, kako je to od potrebe. Osim toga nastaju za ružnim i nepogodnim vremenom kod svake voćke više — manje težki i neizvedivi, dotično mnogo pomnje i točnosti zahtjevajući poslovi, kao: kolenje, obrezanje (klaštrenje), razriedjenje korienove krune kod sadjenja, pomnjivo pokrivanje iste sa tresetinom (Moorerde), zamatanje zasadjenog drveća proti ogrizom divljači itd.

Često puti zateče nas upravo kod zasadjivanja snieg, pak nam onda valja drveće u zemlju zagrnuti, što mnogo puti sa sobom gnjiloću koriena donosi, naročito onda, ako nismo to sa svom pazkom učinili, ili ako je drveće sa svojim korienjem pregusto poredano, a prostor, što je medju tim korienjem ostao, nije izpunjen sa zemljom.

Veliku pako prednost zaslužuje proljetni nasad pred jesenskim, ako samo jame nasadne u jesen ili zimi priredimo. Do pod konac zime smrzne izkopana zemlja tako, da bude prhla i rahla, te se do proljeća pretvori u prašnatu massu, što nasad neobično olahkoćuje, te tu posljedicu imade, da se zasadjena drva sigurno primu, pak još i u kasnije doba da drvetu kod rasta osobito pomaže, buduć se korienje u prhlih okrajcih jame laglje uvrieži, a uzrast kriepćiji biva. Često nas zaprieči mraz, da drva neprivežemo uz kolac, a to je upravo najpotrebitije, jer bi jesenski vjetrovi mogli drvetu mnogo škoditi. Obično dakako zasadimo drvo, stavimo kraj njega kolac, te jedno uz drugo privežemo.

Ali to nevalja! Ako je drvo privezano, to mora u istoj visini ostati, ma se zemlja i slegla, kroz što bi se dakako i drvo sa zemljom skupa imalo sleći. Jesmo li mi drvo prije slegnuća zemlje privezali, to će sada isto uz kolac visjeti, a ne u tlu stojati, što dakako veoma škodi njegovu uspievanju. Nastupi li u vrieme zasadjenja mraz, to se dakako slegnuće drveta kroz to zaprieči, buduć da ga gornja smrznuta zemlja čvrsto drži, a dolnja se sve više slegla.

Obično se u proljeće smrznuta zemlja odtopi, kroz što bi se i vezanje uz kolac omogućilo, nu do onda mogla je jesenska i zimna bura već mnogo toga uništiti. —

Neda se tajiti, da i proljetni nasad imade nekoje mane ili barem neprilike, od kojih nam valja naročito spomenuti to, što se sadjenje lahko na tako daleko zategne, dok drveće stane listati. Ako drvlje u tom stanju i nepropadne, a to mu svakako škodi. Takovo drveće raste prve godine obično jako zlo, te jedva druga ili treća godina pripomogne štogodj njegovu uspievanju. —

U pomologičnom mjesečnom časopisu priobćuju se kad i kad svakojaka izkustva glede sadjenja voćaka, pak medju ostalimi nalaze se nabrojena ondje izkustva glasovitoga pomologa Jahna iz Meiningena, iz kojih se vidi jasno, da je svakako probitačniji proljetni nasad od jesenskoga, jer drveće, zasadjeno u jesen, a naročito jabuke, propadaju osobito na težkom tlu prečesto, buduć pate kroz zimu ne toliko od mrzline, koliko od mokrine,

Digitized by Google

tako, da im malo ne čitavo korienje ognjili. Jesmo li ipak u jesen sadili, (jer nam je možebiti vremena u proljeće nestalo) a zasadjeno drveće nam nije do sriedine svibnja potjeralo, to, da se od štete barem donekle uzčuvamo, nepreostaje nam ino, nego da drveće onda — ali podnipošto kasnije — iz zemlje izvadimo, te bolestno korienje do zdravoga drveta obrežemo, kroz što će se drvu omogućiti tjeranje novoga korienja. Isti pomolog opažuje, da je zasadjeno drveće u svibnju kod sve to više rastuće žege škodljivo više, nego jedanput zalijati, i to kod sadjenja.

Napomenuti nam valja jošte i to, da se ono drveće, koje imade brzo dobro sjenu pružati, najlaglje i najsjegurnije može saditi u zimi, najbolje u prosincu, kada je zemlja već prilično smrznuta, i to sa svom zemljom, koja visi primrznuta korienju. Taj način sadjenja jest istinabog malko skup, nu sjeguran i veoma uspješan, pak su ga do sada kod svih velikih i brzih poduzećih osobito dobro rabili, kao što npr. kod uredjenja izložbenih prostora u Parizu na Marsovom polju i sada u Beču u Prateru; nu tom prilikom nesmije se kruna drvetu obrezati. *J.*

Valjane livade, dosti krme.

Nije dosti mnogo livada imati, a njima nikakove brige posvetiti i s njima ništa posla imati; jer takove livade priliče više pašnjakom i to zlim pašnjakom, na kojih raste svaki drugi drač i korov, samo ne ona trava, koja bi imala marvi dobru i pićnu hranu pružati. Mnogi gospodar, koj imade svoju livadu na mjestu naravskomu položaju livade nepriatnomu, vara se veoma, ako misli, da trava na takovoj livadi podnipošto uspjevati nemože. Ako bi uspjeh livade uvjeke od njezina položaja zavisio, to bi mnogi krajevi stradali na krmi, pače bi se ciele zemlje mogle na nestašicu valjanih livada potužiti.

Što nam dakle valja učiniti, da lošu i nevaljalu livadu u dobru pretvorimo? Imade tu više toga, a na prvom mjestu spominjemo vodu. Mnogi će mi možebiti prigovoriti: „ta vode imade na mojoj zemlji i odviše, kamo sreće, da je toliko neimadem!“ Upravo s toga upotrebi sva sredstva, da tu vodu odstraniš, što ćeš najlaglje učiniti dreniranjem, tj. odvodnimi cievi. Ali što ćemo ondje, gdje vode neima, te gdje nam nije moguće nikako livadu budi radi njezina položaja, budi radi nestašice vode u blizini popraviti? Ondje nam valja druga sva moguća sredstva upotrebljivati, kojimi možemo barem to izposlovati, da drača i korova nestane, a tlo prikrije liepa i dobra pićna trava; a su sredstva sliedeća: polievanje livade sa gnojštinom, gnojenje sa kompostom, gnojenje sa umjetnim gnojivom, kao: guanom, pepelinom itd., oštrim drljanjem u proljeće, navažanjem vapna i lapora, napokon i navažanjem pjeska i zemlje. — Ovo posliednje sredstvo od osobita je uspjeha na vlažnih i dubokih livadah, gdje kroz to mešine nestane, a tlo novo pokrivalo dobije. Kod polievanja livade sa gnojštinom moramo na to paziti, da gnojštinu držimo u pokrivenih jamah, gdje je prije, nego li ju rabimo provrijala, te da ju na livadu samo za vlažna vremena ili kada snieg leži, nevažamo. To je svakako najbolje i najkorienitije sredstvo za popravak livade. Pepelina i guano, osobito ako se u jeseni po livadi razbacaju, od osobita su upliva na bujnost trave, a oštro drljanje u proljeće najviše će ondje koristiti, gdje smo u jesen kompost navezli. Ta sredstva su izkušana, te su jim krasne posljedice po nekom Bonsmanu ovako pobilježene: Jedna ral livade negnojene dala je 7 i pol centi siena; jedna ral gnojena sa kompostom 16 centi; jedna ral negnojena, ali drljana 15 centi; jedna ral pognojena sa kompostom, a uz to i podrljana 32 centa siena. Prema tomu moći će se i naši gospodari ravnati, a sredstvo neka si ono izaberu, koje jim je najprikladnije. *J.*

Dobro sjeme, dobar plod, dobra ljetina.

Akoprem je ta izrieka u obće dobro poznata, to ipak jošte danas toliki gospodari proti njoj griešе. Često puti uzme se upravo sa neoprostivom nemarnosti ono zrnje sa tavana za sjeme, koje se gore nalazi, nepazeć tom prilikom na to, da to sjeme nevalja, budi toga radi, što vrieme uvažanja žitu nije povoljno bilo, budi napokon toga radi, što možebiti nije prošla godina glede ljetine onako uspjela, kako bi to za željeti bilo. Zrno, koje je ma na ikoji način trpilo, nesmije se nikada za sjeme rabiti. Neka mi nitko neprigovori, da je preskupo u takovom slučaju novo sjeme kupovati. Trošak biti će malen, a dohodak svakako veći, nego što bi ga zločesto sjeme donjelo. Očitiji je svakako upliv roditelja na lik, veličinu itd. kod životinja. Kod ovih je radi njihove veličine i ostalih svojstva laglje opaziti upliv, nego li kod maljušnoga zrnca. Nu što valja za životinje, to valja i za bilje. Je li sjeme dobro, je li njiva dobro i liepo priredjena, to će i bilina dobro uspjevati i dobru ljetinu pružiti, kao što dobro uspieva i dobre vlastitosti razvija životinja, ako je od dobre pasmine i dobro gojena.

Koli mnoga svojstva predjâ na životinju djeluju, uvidja se iz hiljadu i opet hiljadu slučajeva. Premlada životinja nemože svojim potomkom onoga dati, česa sama jošte neima, a preživjela opeta ne onoga, česa više neima. —

U vrtljarstvu imademo bilina, koje su nekih organa lišene, a imademo jih opeta, koje iste organe u suvišku imadu, a napokon i takovih, koje riedkosti proizvode. Tako npr. kozjak, koga smo predugo umnožavali lučicom, nedaje više sjemena, buduć da je takovo

Digitized by Google

i suvišnim postalo. Iz istoga razloga prestale su mnoge riedke vrsti krumpira cvasti, jer smo iste pred više vremena prije cvietanja izkopali. Sjeme, koje imademo od lana ili konoplja, prije, nego li je isto podpunoma dozorilo, rodi bilinu veoma malenu i kržljavu, tako, da ćemo za koju godinu od našega ljepoga i velikoga lana i konoplja imati patuljne vrsti. Repica, koju žanjemo toga radi nješto prije nego li posve dozori, da zrnje nepogubimo, biva svakom godinom sve to manja. Puštajmo pako poslije, da ta izrodjena vrst opeta posvema dozori, to ćemo ju opeta do mala u toliko povećati, da će svoju prijašnju veličinu zadobiti. Moći je dakle vrsti životinja i bilina u njihovoj kakvoći i umanjiti ili zakržljiti, ali opet i podići, ako se za njihovu reprodukciju poslužimo vlastitostmi i svojstvi onakovih vrsti, koje su kadre ono od sebe dati, što drugim manjka, da jih uzmognemo brojiti u red dobrih vrsti. Neki vrlo vješti gospodar izviestjuje nas, da je glede toga osobito zanimivih pojava doživio. Kod njega se slučilo, da je na njegovoj njivi djeteline, koja je u jesen prekrasno izgledala, u proljeće posvema nestalo. Lišće se sgurilo, stabljike prestadoše rasti, a najveći dio se usuši, te ju neka vrst gnjilosti pritisne. Tu bolest pripisao je on ponajprije tlu, zatim vremenitoj nepogodi, ili sličnim takovim mogućim uzrokom, ali na zločesto sjeme nije pomislio. Nekoliko godina kasnije žeo je isti gospodar, prije nego li je posve dozorila raž, što ju je za krmu zasijao, a nije ju mogao u pravo doba potrošiti. Žeo ju ponješto zelenu, a zrnje na vidik zrielo, nije valjda jošte stepen podpune zrielosti postiglo; to sjeme zasije on na novo, da imade u proljeće krme. Sjeme je prekrasno izklijalo i potjeralo, nu zatim lišće požuti i zakržljavi, te bi tlo tako jako svake biline lišeno, da ga je morao preorati i na novo zasijati.

I tu se je svašta nagadjalo, nu pravi razlog zakržljanju spomenute raži ostao je i nadalje nepoznat.

Napokon zasije naš prijatelj u sliedećoj godini na prostoru od 3 hektara (nješto manje od 2 rali), koji je ljepom repom urodio, ječam sa djetelinom. Dvie trećine njive zasijao je sjemenom od sriednje kakvoće, koga je dobio sa djetelišta ne posve dozriela, a ostali dio sa sjemenom prve i najbolje vrsti. Za vrieme žetve ječma bila je djetelina posvuda jednaka i liepa. Pošto je visoko narasla, pokošena bi prvi put u listopadu, te se je sve do prosinca liepo držala. U to vrieme usušilo se mnogo stabljika na onoj strani, koja bi zasijana sjemenom sriednje kakvoće, te od to doba počelo se stabalje u tolikoj mjeri sušiti, da u proljeće od sve djeteline ništa nije preostalo do nekoliko busena i grmića; svega drugoga posvema je nestalo, tako, da se na to ništa nije moglo računati. Bilina, činilo se, da je podjedjena kakovim kukcem, pak samo one stabljike, koje su po svoj prilici od najboljih i najjačih zrnaca potjerale, ostale su, te su dale sriednju košnju, buduć da je njihov broj vrlo malen bio. Kod druge košnje činila se krma nješto jaćom, nu ipak je ostala još uvjek kržljavom. Na onoj strani njive, koja bi zasijana sjemenom prve vrsti, bila je krma izvrstna. Druga košnja bila je vrlo liepa i jaka, te se činilo, da ovdje uzrasla djetelina nije od iste vrsti sa onom, što je na prvom komadu uzrasla. Tom prigodom sjeti se izvjestitelj nevaljalosti svoje prve djeteline, isto tako i prenavedene raži i jošte nekih pšeničnih sjetvâ, koje je isti udes postigao.

Ako dakle i nemožemo uztvrditi, da sve zavisi od sjemena, jer dobro sjeme, zasijano u zlo obradjeno tlo, može i zlim plodom uroditi, kao što i s druge strane sriednje sjeme u dobro obradjeno zemljište zasijano, može i dobar plod donieti, to možemo ipak iz mnogih primjera i opažanja uvjereni biti, da je izbor sjemena vrlo važan, te da nemožemo dosta žrtava doprinieti, samo da dobro i posvema zrielo sjeme dobijemo i zasijemo. *J.*

Rušni moljac.

Rušni moljac (Kleidermotte) razlikuje se istinabog ponješto od krznenoga i tapetnoga u krilih, nu ipak su si svi ti domaći i kućni moljci mnogo slični, te našemu ruhu, divanom, stolcem, tapetom itd. veoma škodljivi. Moljci lepršu kao leptiri, od sriede proljeća do polovice ljeta, pak i još kasnije, najobičnije samo u noćno doba u razsvietljenih sobah ili za dana u sunčanoj žegi naokolo, te traže prikladno mjesto, gdje da jaja snesu.

To učine na svaku vunenu tvar, u divanih, stolcevih izpunitih sa konjskom dlakom, u zidnih pukotinah, na triemu i podu. Iz jajâ, koje ćeš jedva moći prostim okom viditi, stvore se po prilici nakon 3– 4 nedjelje, nježne 16nožne gusjenice, koje si stanu kućice graditi. Ponajprije opredu se sa vrlo tankim svilenim pokrivalom, oglodju zatim vunu ili dlaku od tvari, na kojoj leže, te načine uz primješaj svoje vlastite ljepčive tvari polusvileno valjčasto predence oko sebe, koje je na obje strane otvoreno, odkuda gusjenica sada na jednu, a sada opet na drugu stranu glavu pomoli, da uzmogne sa svojim škarastim grizalom budi tvar glodati, budi dalje puzati tako, da bi čovjek mislio, da dvje glave imade. Zavoj gusjenice imade iz vana uvjeke boju one tvari, od koje se hrani, s toga ju često na vunenoj tvari niti neopazimo.

U tom stanju ostanu skoro čitavu godinu, jedu skoro neprestance sve dalje i dalje, te pošto su već sve okolo sebe oglodale, progrizu tvar. Samo u zimi počivaju. Prema proljeću zapredu posvema svoju kućicu, zakukulje se, te izadju za njekoliko nedjelja kao leptirići. —

Digitized by Google

Takove leptiriće zove naš narod „coprnice“, te posve dobro radi, što te coprnice pali i ubija. Za uništenje tih veoma pogibeljnih razorača našega ruha i pokućtva, rabi se kao izvrstno sredstvo terpentinovo ulje. Namaži komadiće papira sa terpentinovim uljem, pak metni medju ruho. To ubije sigurno moljce, te jim je toli nesnosno, da gdje tu duhu ćute, onamo lje nedodju. Buduć da to ulje ništa neškodi boji odjela, a njegova duha se odmah izzrači, to se ovo sredstvo sasvim lahko upotrebiti dade. Isto takove komadiće papira meću i medju mufe i krzna. Velike tvari izkefaju se tim uljem. Cjele sobe moći je 24 ure držati zatvorene u terpentinovoj pari. Sličnu korist pruža i dešpikovo ulje (Spiköl). Nalaze li se moljci sbilja u krznu ili kojoj tvari, to se na sliedeći način postupa: Krzna ili odjeća posvema razprostri, te jih razapni na naslonjala dvajuh stolaca. Pod tako razapetu odjeću metni goruće žeravke, te ju posipaj obilnije sa paprikom. Čim si to uradio, udalji se brzo iz sobe; jer bi ti para od paprike lahko i prsim i očim nahudila. To je najsigurnije sredstvo, sve moljce uništiti. Razumieva se samo po sebi, da moraš osobito na to paziti, da ti žeravka tvari ili odjeći preblizu nebude, da se tako ista nezapali. — *J.*

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Novi kongres. Austr. ministarstvo poljodjelstva, potaknuto medjunarodnim kongresom njemačkih gospodara i šumara, odlučilo je prirediti novi kongres. Taj bi se imao sastati na shodnom, tekar se opredieliti imajućem mjestu, te su već glede toga stalni predlozi ostalim državam od austr. vlade učinjeni. Taj novi kongres imao bi se sastojati iz odaslanika vladinih i zastupnika najvažnijih gospodarskih i šumarskih družtva, te bi imao viećati najviše ob onih zakonskih ustanova i sredstvi, koja bi se imala poprimiti za olahkoćenje medjunarodnog prometa sa gospodarskimi i šumarskimi proizvodi, sa životinjami, gospodarskimi strojevi i gnojivom.

Taj novi kongres imao bi ujedno i takova pitanja gospodarstva u pretres uzeti, koja su prikladna, napredak gospodarske i šumarske industrije promaknuti. Odaslanikom dati će se na razpolaganje točni podatci žitne produkcije od tekuće godine, da se kongres uzmogne uvjeriti, koje su države upućene na uvoz, a koje imadu nadu na izvoz.

Izložba sjemenja u Pragu, što se je prošle nedjelje obdržavala, sjajno je za rukom izpala. Na toj izložbi bile su zastupane skoro sve vrsti sjemena, pak akoprem su češki veleikaši na daleku glasu kao dobri gospodari, to jih je ipak na toj izložbi mali posjed, naročito što se kakvoće sjemena tiče, daleko nadkrilio. „Pražki gosp. tjednik“ spominje, da se je ta izložba pretvorila skoro u „sjemeni sajam“, te se je sve bolje sjemenje, a naročito prekrasni krumpir gospoštije Chotovin odmah razprodao. Za nagrade dielile su se srebrne i mjedene drž. kolajne i diplome, te je svih skupa 37 izložitelja nagradjeno.

Velika medjunarodna izložba u Filadelfiji u Americi otvoriti će se 19. travnja 1876. Mjesto izložbe biti će u Fairmount parku na obali rieke Shuylkilla. Osnova o razdjeljenju grupâ jest ova: 1. Surovine iz rudstva, bilinstva i životinjstva. 2. Surovine i izradci, koji se rabe budi kao jestvine, budi u industriji, te koji su posljedice extractivnih i kombinatornih procesa. 3. Tkanine i klobučine, odjela i predmeti, koje na tjelu nosimo. 4. Pokućtvo i ostali za stan potrebiti predmeti. 5. Micala i prenosila. 6. Orudje, instrumenti, makine i poraba istih. 7. Sprave i načini za umnožanje i razprostranjenje obće znanosti. 8. Mjerničtvo, javne radnje, graditeljstvo itd. 9. Plastična i grafična umjetnost. 10. Predmeti, koji razjasnjuju nastojanje oko podignuća i poboljšanja fizičnog, duševnog i moralnog čovječjeg stanja. Dalnje podrazdieljenje razpada se opeta na 10 redova, a može se i na daljnih 10 nastaviti, bez da cielosti škodi. Što se tiče temeljne osnove, zaključila je komissija: Da se izložbeni predmeti razporedjaju po odsjecih u paralelnih galeriah, te da svi jednoj državi pripadajući predmeti u skupu ostanu. To pako da će se postići komim spojem paralelnih galeria, tako, da će na svaku državu jedan pravokut odpasti.

Medjunarodna izložba u Londonu 1874. otvoriti će se 6. travnja, a svršiti 31. listopada 1874. Program: 1. Najnovija iznašašća na polju znanosti. 2. Najnovija iznašašća na polju ukupnih umjetnosti. 3. Radnje civilnih mjernika. 4. Radnje graditelja. 5. Pomoćni strojevi i modeli za zdravstvene gradnje. 6. Pomoćni strojevi i nacrti za loženje vodom, parom i zrakom. 7. Svakovrstna ložila. 8. Gotovo gradivo iz cementa, morta, mutnog stakla i štukaterije. 9. Končane čipke. 10. Kože i kožnine. 11. Izvanjska vina. 12. Surovine. 13. Strojevi i pomagala, kojimi se izložci proizvode. Svaki izložitelj izloži svoje predmete same u jednom primjerku. Da li će se predmet u izložbu primiti, odlučuje jedno povjerenstvo, pak se već to imade za odlikovanje smatrati, što će se izložitelju pod konac izložbe posebnom kolajnom potvrditi. Izložitelji nose samo troškove transporta, a mjesto, ormare i stolove priskrbi britansko povjerenstvo bezplatno.

Cjenik žitne burze u Beču od 29. studenoga 1874. Pšenica banatska, 85 funti težka 8 fr., a ugarska 86 funti po 7 fr. 90 nvč. Raž galička 77 fn. težka po 5 fr. 66 nv. Ječam moravski 70 fn. po 5 fr. 15 nvč. Zob ugarska 52 funta težka po 2 fr. 75 nvč.

K trgovini gnoja. Na tržištu gnojiva nastao je preokretaj. Dočim su do sada sve ciene rasle, te su mnoge naručbine prazna skladišta nalazile, nastao je sada preveliki proizvod sa svimi svojimi posljedicami. Naročito se težko prodadu superphosphati, pak u mnogih vrstah moći je funtu u vodi raztopljene sumporne kiseline sa ništa manje nego 20 nvč. kupiti. Na pravi peruanski guano, koštenu melju i neka ostala na glasu tržišta sa gnojivom nije taj preokretaj još ništa djelovao. Nu posve je jasno, ako će gospodari situaciju uviditi i upotrebiti, da bi pod uplivom sada nastupivšeg preveliikog proizvoda gnoja, istu peruansku vladu prisiliti mogli, da snizi cienu guanu, koja je od nekoliko godina skoro za 1 fr. 50 nvč. na centi povišena.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 50. U Zagrebu 11. prosinca 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Kongres vinara u Beču.

Osim svih ostalih krasnih posljedica, što jih već sada ima, i što će jih još u kasnije doba bečka svjetska izložba imati, napomenuti nam je one mnoge sastanke svakojakih strukovnjaka, koji su se tom prigodom, potaknuti austr. vladom u Beču, obdržavali.

Mi, kojim je zadatak taj, da svaki napredni i važni korak u gospodarstvu, toj najobsežnijoj i najvažnijoj grani državnoga i u obće ljudskoga života pozornim okom pratimo, donjesmo ne dugo tomu u dva broja našega lista kratak opis sjednica, što su jih gospodari i šumari svijuh naroda u Beču za vrieme izložbe imali, a sada nam je jošte dužnost naše čitatelje obavjestiti o sastanku vinara, što se je u Beču 2. listopada i sliedećih dana istoga mjeseca obdržavao, jer su mu zaključci po napredak vinstva od prevelika zamašaja i važnosti.

U prvoj sjednici preduzeo se samo izbor 3. predsjednika i 3. bilježnika. Za 1. predsjednika izabran bi poznati vinar, barun Babo iz Klosterneuburga, koj ipak sjednicam nije prisustvovao.

Prvo pitanje, koje se na dnevni red stavilo, bilo je sliedeće: „Koje vrsti grožđja su se u pojedinih zemalja za razne svrhe kao osobito sposobne izkazale, te u koliko je njihov posljedak prema raznomu podnebju različan?“

O tom pitanju govorio je mnogo barun Dael pl. Koeth, naročito spominjao je razne uvjete, koji su potrebni za uspjevanje trsa. Što se tiče položaja vinogradâ, to je onaj prema sjeveru najgorji, bolji je prema iztoku ili zapadu, a najsgodniji prema jugu; a isto tako da je viseće tlo bolje od ravnoga. Što se okoliša tiče, to štite gore ili šume sa sjeverne strane od mraza i mrzlih vjetrova; ako je u blizini rieka ili voda u obće, to djeluje vrlo koristno na vinograd. U Njemačkoj da se sade ponajviše sliedeće vrsti grožđja, bjeli burgundovac i rizling; a od crljenog grožđja rani i kasni burgundovac.

Zatim navedoše pojedini članovi vrsti grožđja iz svojih krajeva, pak tu vidimo, da su bile zastupane na tom kongresu: Štajerska, Moravska, Ugarska, Tirolska i dolnja Austrija. O Hrvatskoj nebi niti govora; jer za nju govori posvuda njezina tutorica Ugarska.

Drugo pitanje, koje se na dnevni red stavilo, jest od velike važnosti, naime: „Na koj način može se postignuti jednolično nazivoslovje raznih vrsti grožđja?“

Dr. Velten misli, da bi to najlaglje bilo postignuti sa latinskimi imeni, nu da se uz to ipak u pojedinih pokrajinah pridrže domaća nazivoslovja. U tu svrhu pako da je najprije potrebno sve vrsti grožđja točno proučiti, što je najlaglje u vinarskih školah, kakova već u Klosterneuburgu obstoji, te bi takove valjalo posvuda, gdje je to samo moguće, ustrojiti. Morale bi se sbirke grožđja urediti, gdje bi se grožđje čuvalo, te na sve krajeve šiljalo, kroz što bi se saznalo, koja se vrst grožđja u kakovoj okolici kako zove. Iz svih zemalja pako moralo bi se iz vinarskih škola poslati grožđje na jedno odredjeno mjesto, gdje bi se imalo sravnjivati, te ustanoviti, da li je grožđje razno imenovano, doista razne vrsti?

Nakon toga primljen bi taj predlog: Neka bi se izabrao stalni medjunarodni vinarski odbor, koj bi se imao svake godine, kada je zrielo grožđje, sastati na stanovitom, opredieliti se imajućem mjestu u svrhu označenja vrsti grožđja, i neka bi se taj medjunarodni odbor god. 1874 u Tridentu sastao; jer će se ondje i njemački voćari i vinari sastati.“ Zatim povede se rieč o pasteuriziranju*) i zračenju mošta, te pošto su glede pasteuriziranja bila mnienja prisutnika vrlo različita, složili su se glede zračenja mošta svi u tomu, da je ono po mošt od velikoga i osobito dobroga upliva, a

*) Pasteur, glasoviti kemik kod francezka vlade, tvrdio je, da ako želimo, da nam vino posve dozori, moramo ga kod pretakanja iz jednoga suda u drugi propuštati kroz razbieljenu željeznu ciev, pak taj način konačnoga i brzoga zorenja vina rabe doista neki vinari u Beču, nu niti sami neznadu, s kakovim uspjehom. Op. ur.

Digitized by Google

to podkriepljuje neki g. Englert i primjerom iz izkustva. —

Dr. Velten razpravlja zatim pitanje: „Što znademo ob uzrocih raznih vinskih bolesti?“ te kaže, da se te bolesti mogu podieliti u one, koje su čisto kemičke naravi, i one, koje od organizma zavise. Govornik izjavljuje, da glede prvih uzroka nisu strukovnjaci jošte danas na čistu, te s toga i smatra važnijimi drugu vrst bolesti, kao: ciknjenost, tegljivost, gorkost, sjedost vina. Ovi organizmi da stoje na najnižem stepenu životinjstva i bilinstva, oni stoje na granici obijuh carstva, te su stranom pljesni, stranom bacterie. Sredstva proti tim bolestim su sliedeća: 1) Djelovanje visoke ili nizke temperature, kroz što se razvijanje organizma prieči. 2) Sumporenje vina i sudova. 3) Primjesa alkohola ili trieslovine, prema tomu, kako je već vino sastavljeno.

G. Stifft, vinski veletržac iz Beča pripovjedao je, da mu u više godina nijedno vino nebi tegljivo, a onda dodje opeta godina, gdje su mu sva vina tegljivimi postala. On da je već prije 20 godina izkusio, da su ljudi, koji su svoja tegljiva vina u miru pustili, ista u roku od tri četvrta godine izliečili. Istinabog preporuča se jedno sredstvo, kako bi vina, koja naginju k tegljivosti najlaglje moći izliečiti, naime da ih iz suda pretočimo u otvoreni badanj, a odavle u druge sudove; nu on da je izkusio, da ako se jedan dio takovoga vina pretočio, a drugi u miru puštao, to je pretočeno vino veoma dugo vremena trebalo dok se je oporavilo, dočim se nepretočeno vino u vrlo kratkom vremenu popravilo. On tvrdi, da se tegljiva vina nikada više izkvariti neće.

Što se sjedosti vina tiče, to on takovu bolest smatra samo kao dokaz siromaštva nutarnje vinske sastavine. Kriepka i jedra vina uzdrže se veoma dugo zdrava od te bolesti, pak makar uvieke zrak unilazio, dočim slaba vina doskora sjede. Primješamo li takovom vinu dostatnu množinu alkohola, to izgubi odmah sjedost posvema; ali kraj svega toga ipak ta bolest ostaje uvjeke opasna.

G. Ogulin izvjestjuje o silnoj tuči, što je 19. srpnja o. g. u okolici Rudolfswerta u Kranjskoj pala. Ponajprije prolomio se oblak sa tučom, a onda padao bi preko 15 časova snieg, koj je tlo u visini od 4 do 6 palaca prikrio. Niti jedan listak nije na drveću ostao, svi trsovi bi oguljeni, mladice sgnječene, a iz ranjenih mjesta tekao je sok. G. Ogulin čekao je do 10. kolovoza, dok su se nove mladice razvile, tada je dao po svojih najboljih težacih, i to pod vlastitim nadzorom rezitbu preduzeti tako, da su na oštećenoj lozi samo dvie mladice ostale, od kojih je jednu prikratio. Kolovoza 31. bile su mladice već 3 do 3 i pol stope visoke. Rujna 9. poudarano bi opeta kolje, narasle mladice uzanj privezane, tlo sa motikami narahleno, da se vegetacija unapriedi, a posljedak te radnje bijaše za čudo povoljan. (Jelenčani i Okičani čujte! op. ur.)

G. Haas razpravljao je zatim 7. pitanje, naime: „Koji načini iztraživanja mošta i vina, i za koje sastojine su u praksi najprobitačniji?“

Taj gospodin napomenu, da je u praksi najpotrebitije označiti u moštu slador i kiselinu, u vinu alkohol, kiselinu i extrakt, a u crljenom vinu osim toga i trieslovinu. Za označenje alkohola preporučio je jednaku temperaturu, i jedino valjani postupak destilatorne probe; za oznaku sladora da je u praksi najbolja klosterneuburžka moštna vaga, itd. Ostale svakojake bolesti nedaju se drugačije označiti, nego u laboratoriu, pak s toga nisu za praktikera niti od osobite važnosti.

U to stupi u dvoranu glavni ravnatelj izložbe, g. barun Schwarz, te javi skupštinarom, da je mnogo na izložbu poslanoga grождja putem propalo toga radi, jer je bilo zlo upakovano, navadja, ujedno i pokazuje sakupljenim vinarom francezki način pakovanja grožđja, koj se u tome sastoji, da se škatulja, u kojoj se grožđje nalazi, sva napuni grožđjem i to tako, da izgleda, kao da je sva škatulja natrpana samimi jagodami, tj. nesmije izmedju jagoda nigdje nikakav prostor ostati, a niti se takav čim drugim izpuniti, nego jagodami. — Šilju li se veliki grozdovi, to je najbolje svakoga napose u jednoj malenoj škatuljici, obloženoga svega sa papirići poslati.

Nakon toga izviestja stavlja se pitanje: Što se je izkusilo glede uništenja ušenca? Professor Rösler, odgovarajući na to pitanje, dokazao je, da se je ta bolest uvukla sa amerikanskimi trsovi, te navadja dvojaka sredstva proti toj bolesti: prašnata i tekuća. On misli, da se prašnata imadu posve zabaciti, jer nedopiru do korienja trsova, gdje se upravo ušenac drži, usuprot da su tekuća vrlo dobra, a izmedju ovih: gnojština, paklina, (Theer), karbolna kiselina (raztaljena u vodi) i stajski gnoj najbolja. Usljed toga odgovora zaključio je kongres, da smatra osobitom potrebom, da se proti ušencu, gdje se je on pojavio, odmah sa svimi mogućimi sredstvi postupa.

Posliednje pitanje bilo je: „Koji su najizdašniji liekovi proti bolestim grožđja?“ Ravnatelj Mah kaže, da je najbolji liek sumporenje grožđja, koje se mora preduzeti ne prije 9. ure u jutro, a ne poslije 2. ure popodne; jer je zato potrebita viša temperatura.

Nakon toga zaključen bi kongres, sa željom, da se svi u pravo vrieme nadju u Tridentu.

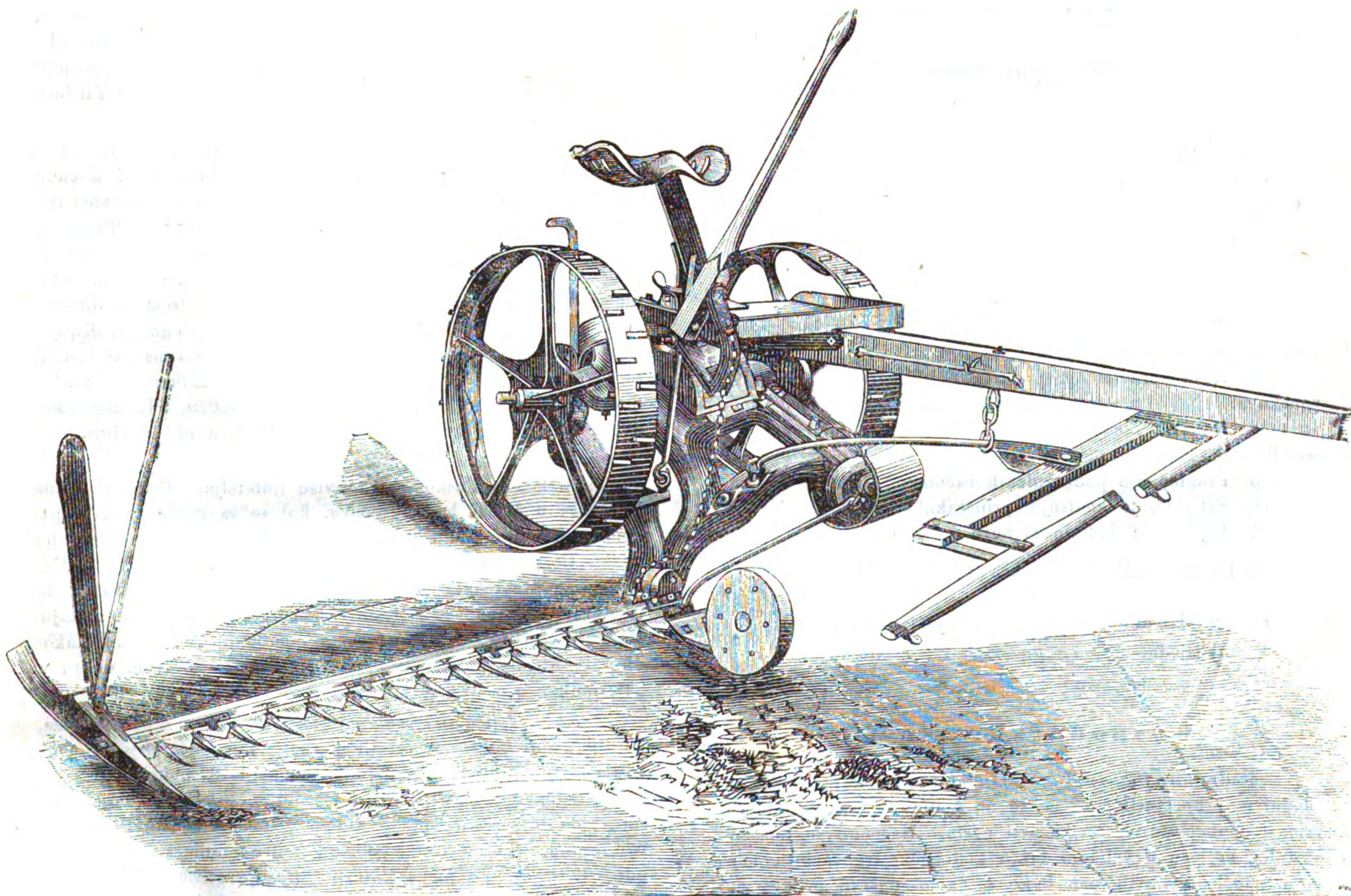
Kosilo i želo.

Za orbom je žetva i kositba najmučniji, al i najznamenitiji ratarski posao. Svaki bogatiji gospodar zna,

Digitized by Google

da su onda težaci najskuplji, pa ipak ih nemože toliko dobiti, koliko bi trebalo, da se taj rad na vrieme svrši, jer košenje i žanje ide vrlo sporo od ruke, a mučna je to radnja, buduć da se obično obavlja na najžešćoj sunčanoj žegi. Čekati pako nesmije ni malo, jer ako ostavi žito podulje u polju, iztrunit će mu se polovica zrnja; i ako nepokosi u horu sieno, izgubit će polovinu njegove vriednosti, il će nadoći kišovito vrieme, pa mu može sve propasti. Mnogi bi gospodar puno više marve hranio, da mu spravljanje siena nezadaje toliko posla. Zato su ratilari odavna smišljali, nebi li se košenje kakvim strojem ubrziti moglo. Već u početku ovoga vieka sagradili su njeki Škoti i Englezi kosilo; al mu se rabljivost nije posvjedočila.

Najnovije kosilo pokazuje priložena slika. Kako slika kaže, kosilo ima dva kola kao kolečke iliti ornice od pluga, samo što su ta kola u kosila veća, naime od 2 stope u promjeru. Gore nad ovima točkovima smješteno je sjedalo za vozića (kučijaša), a pod njima vidiš pojedine dielove stroja, koji neima nikakvih slabih i krhkih sastavina, a radi, kad konji napried tegle kolečke. Samo kosilo vidiš lievo. Sastoji se iz željezne

motke, u koju je ušarafljeno jedno 12 noževa, tako, da je kosilo kao velika pila, a leži na kolašcu, što ga vidiš do njega. Kad konji, a š njima kola, napried krenu, zamahne kosilo, pa onda pokosi svu travu, do koje dopire. Za jedan dan može se ovako do 6 rali sjenokoše pokositi. Noževi se mogu prema potrebi niže spustiti ili pridići, a može se i ciela sprava, kad se posao svrši, preklopiti kao škljocka, ter onda leže noževi do noguh kočijaša, koji pomoću poluge kosilom ravna.

Kad se ima ovim strojem kositi pšenica ili drugo žito, doda mu se osobita sprava, kao velike grablje, ter ove vlaće grabe i rukovodaju (u rukovieti polažu), kad ga kosilo pokosi. Ovako se od kosila napravi želo (Erntemaschine). Na našoj slici neima tih grabalja; one zastupaju onu spravu od kose, koja se zove tolja, i namjesti se na kosu, kad se njom zob kosi. —

Kosilo je do 9 centi težko i treba za 2 cente tegleće snage, tako da ga mogu 2 jaka konja po sav dan tegliti. Nego ciena mu je za pomanje gospodare velika, jer čitav stroj (zajedno s pomenutima grabljama) stoji 650 for.

Digitized by Google

Samo se kaže, da mora biti prilično ravna oranica ili sjenokoša, koju želimo kosilom kositi, inače bi kosilo svaki čas u zemlju zapelo ili se baš pokvarilo. Da pako kosilo u povoljnih okolnostih korist baca svomu gospodaru, vidimo odtuda, što je g. 1851. prvo rabljivo kosilo bilo sagradjeno od Mac Cormicka, pa se je već g. 1862. do 50.000 takvih strojevah upotrebljavalo; al od onda su ti strojevi znatno popravljeni, pa zato i više razšireni.

(Iz prevodnoga zakonika od dra. B. Šuleka, koji će ovih dana na svjetlo izaći.)

GLASONOŠA.

Službene viesti.

P o z i v.

Dne 14. prosinca t. g. prije podne u 10 sati obdržavati će se na Tkalcu (kod presvietloga g. biskupa Gj. Smičiklasa) sjednica gospodarske podružnice križevačke.

Predmeti viećanja biti će:

1. Izvješće o djelovanju podružnice prošle i ljetošnje godine.
2. Izvješće ob uspjehu izložaka iz kotara križevačke podružnice na bečkoj svietskoj izložbi.
3. Nova pravila gospodarskoga družtva hrvatsko-slavonskoga.
4. Nabava raznoga sjemenja za članove podružnice na temelju §. 34. novih pravila.
5. Pregledanje podružničkih računa.
6. Sakupljanje godišnjih prinesaka.
7. Predlozi pojedinih članova.

U Križevcih 3. prosinca 1873.

Drag. Lambl, predsjedn. — Franjo Ožegović, tajnik.

Gospodarske viesti.

Medjunarodna izložba u Londonu, za koju smo u posliednjem broju javili, da će se na godinu u travnju otvoriti, vrlo je mnogo odziva u Austriji našla. Naročito su to bečki obrtnici, koji su u velikom broju kod bečke trgovačke komore svoje izložke prijavili, pak kako se iz dosadašnjih prijava vidi, naći će se skoro u svakom odsieku te izložbe naši predmeti, a najviše će jih svakako biti u odjelu koža i kožnina.

Austrijski generalni konsulat u Parizu razpošilje ob ovogodišnjoj vinskoj ljetini u Francezkoj sliedeće izviestje: Mraz, što je od 25. na 26. travnja pao, počinio je vinu skoro u cieloj Francezkoj neprocienivu štetu, samo pokrajine, ležeće na sriedozemnom moru, koje su od sjevernoga vjetra Anverguenskimi gorami zaštićene, izmakle su toj nesreći. Iz početka pričiuilo se, da je sav vinski ovogodišnji prirod propao; nu nastala ugodna ljetna vručina, u toliko je grożdje popravila, da je istinabog vina za polovicu manje, nego li drugih godina, nu manju količinu nadomješćuje obilno vrla kakvoća. Vinogradi u Francezkoj, u ukupnoj površini od 2,500.000 hektara (4,325.000 jutara), pošto su trsovi izliečeni od pošastne bolesti (Oidium) što je prošlih godina onuda haračila, pružaju popriečno 50 milijuna hektolitera (87 i pol milijuna austr. vjedara) vina, koj iznos narasao je u god. 1865. i 1869. pod osobito prijaznimi okolnostmi na 70 milijuna hektolitera. Potrošak vina u samoj Francezkoj narasao je u posliednjem desetgodištu od 30 na 40 milijuna hektolitera, nu k tomu nije priračunan iznos od 6 do 7 milijuna hektolitera, što se potroši za rakiju i ocat.

Kako se drugdje sa pticami postupa. U Cincinati sastalo se družtvo acclimatizacije (udomaćenja), koje si je stavilo za zadaću ptice udomaćiti, koje se odlikuju budi liepim pojem, budi koristju, koju gospodaru i vrtljaru pružaju. Družtvo potrošilo je prošloga proljeća 500 dolara na uvoz 15 novih vrsti ptica, pak je europejsku poljsku ševu sretno udomačilo. Sada je odlučilo udomačiti sjenicu, koja je poznata kao osobita uništiteljica štetnih kukaca. Kod nas žalibože ubijaju jošte sjenice i njezine drugarice.

Novi talijanski način, grożdje sačuvati. Trgovina sa svježim grożdjem u inozemstvo biva sve obsežnijom, a ciena sa napredniјim godištem sve većom, s toga se i traže sredstva, kojimi bi moći grożdje što dulje svježim sačuvati. Tako nalazimo sada novi način, po kom bi se grožđje moglo sve do uzkrsa tako svježim sačuvati, da izgledje, kao da si ga tekar onda sa trsa odrezao. Evo ga: Grožđje odreži po liepom, sunčanom vremenu, osnaži ga od svih mogućih gnjilih ili pljesnivih jagoda, te donesi kući, tada svaki grozd napose nakadi sa benzinom, te stavi jedan do drugoga u ladicu i to medju fino kukuruzno lupinje, nu tako da se netiču. Ladicu onda dobro zatvori, da nedodje u nju niti zrak, a niti prašina.

Gojitba kunića (pitomih zeceva). Francezka gojitba kunića nalazi u Českoj sve to više ljubitelja. Osim g. Ivana Köršnera u Veski kod Sezemica, koj se sa racionalnom gojitbom pravih francezkih kunića bavi, te ju kani u proljeće na veliko tjerati, kupio je sada i g. Adolfo Jerička, pivar u Rešicu, više prekrasnih gojenčeta francezkih izvornih kunića, te je za nje dao napose sagraditi veoma praktično uredjenu staju. Taj isti goji kuniće sa najvećom pomnjom, te je kuniće takodjer iz Augsburga naručio, da jih može na svom dobru u „Burianki“ u veliko gojiti.

Bi li teliće privezao ili slobodne pustio? Da izkuša, koj bi način bolji i koristniji po gospodara bio, priveza neki Ritter od 12 teleta u isto doba iztelenih 6 odmah, a 6 jih spusti slobodne trčati. Svih 12 telića sisalo je majke 48 sati, tada bi odstavljeni, te zadobe jednaku množinu mlieka i istu hranu. Kao 2 i pol godišnje telice otelile su se po prvi put, i to sve od jednoga bika. Poslije oteljenja mjerilo se mlieko tih 12 krava, te se u vremenu od 46 tjedana za 6 odmah privezanih krava bolji iznos mlieka pokazao, nego kod drugih 6; nu zato su one bile mnogo ljepše i jače i veće, po tom sjegurno i za 1 centu težje od prvih. Po tom izkustvu bi dakle dobro bilo, da se telićke privežu odmah, jer jim je zadatak dojenje. a junčeki da se slobodni puste.

Listovnica uredničtva.

Prekolužnjaku: Za ovaj broj stigao nam Vaš dopis prekasno, s toga u budućem broju.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo: — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić**.

Digitized by Google

Broj 51. U Zagrebu 18. prosinca 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Poziv na predplatu.

„Gospodarski List“ izlazi kao i dosad svaki tjedan po jedan krat na polak tabaka.*) Pozivljemo dakle p. n. gg. predplatnike, da se čim prije predbroje, da se može potrebita naklada za vremena ustanoviti.

„Gospodarskomu Listu“ je godišnja ciena:

Za Zagreb na godinu 3 for., pošiljan u kuću 3 for. 50 novč. — Za vanjske pošiljan poštom 4 for. —

Napokon molimo gospodu dosadanje predplatnike, koji nam što duguju — a takovih ima žalibože veoma mnogo, — da dug čim prije podmire.

Odpravničtvo
„Gospodarskoga Lista.“

*) Taj „poziv na predplatu“ uvrštujemo poput onih od prošlih godina, promjeniv ga ipak u toliko, koliko to nova družtvena pravila zahtjevaju. Onim pako, koji nas pitaju, neće li se „Gosp. list“ povećati, budi pripomenuto, da o tom glavna skupština odlučuje, koja će se doskora sasvati; jer je Previšnja potvrda našega predsjedničtva, kao što upravo doznajemo, prispjela. — (*Opazka uredničtva.*)

Čišćenje vina,

piše C. K.

Kod ciele manipulacije vina neima nijedno pitanje, u kojem bi vinogradari nesložniji bili, kao upravo u pitanju čišćenja vina. Jedni zabacuju čišćenje posve, dočim ga drugi za nuždnu potrebu drže. U jednom podrumu nesmije nijedno vino, u drugom pako mora sve vino čišćeno biti. Jedni daju prednost morunjem mjehuru (Hausenblase), drugi Šelatinu (Gelatine), treći kliji (Leim), krvi, mlieku a napokon njeki bjelancu. Imade osim toga još dovoljna množina drugih čistila u prašnatom ili drugom krutom stanju, takodjer u tekućem, nu sva ova sredstva sastoje se ipak od jednoga te istoga gore navedenih, te jih samo trgovci veoma preporučuju.

Isto tako smo nesigurni u količi čistila i u načinu, kako se ovimi postupa i kako se upotriebljuju. Da li se raztopljen morunji mjehur (Hausenblase) ugrijati, bjelance na snieg tući mora ili ne.

Nu ipak je i to dan danas već bolje protumačeno, te svakome više manje poznat postupak čišćenja sa ovim ili onim sredstvom.

Mi nećemo razpravljati ovdje, koje je od napomenutih sredstva najbolje, jer se je o tom već dosti puti poveo razgovor, nu reći ćemo, da imade osim ovih sredstva još drugih, koja su kadra mutno vino očistiti, te su jednostavnija i bolja.

Sredstvo ovo, koje ćemo ovdje opisati, je tako zvano prekapanje vina (das Filtriren).

Prijašnji nastroji osnivahu se najviše na tom, da se je mutno vino kroz stanovitu količu papira prešalo, Ovaj postupak bio je dosta nespretan i nesavršen, s toga se je i od njega odustalo.

Od novijih nastroja se je osobito dobrim pokazao onaj, koj će takodjer podosta poznat biti, u slicu válja od bieloga lima, te je 5—6 stopa visok, a stopu do 1 i pol širok. Na gornjoj strani učvršćena su vjesila, na koja se objese vrećice, sašivene iz platna, nu ne

Digitized by Google

preriedkog, jer bi vino isto takovo kao što ga ulismo, moglo i izticati.

Nastroj je ovaj toli dobro poznat, da ćemo i njegovo opisivanje mimoići, te se baviti sa jednim novijim, koj je veoma jednostavan, nu sa tako dobrim uspjehom rabljen stroj, da ga je vriedno preporučiti, a može ga svaki prosti bačvar prigotoviti.

Kod ovoga aparata glavnu ulogu predstavlja pjesak, sitno kamenje ili samljeta staklovina.

Za bolji i razumljiviji dokaz navesti ćemo kratak primjer, koj će nam jasno kazati valjanost stroja i dobro djelovanje pjeska, kamenja itd.

Zavirimo malo u prirodu, motrimo okom rieke i potoke, te vodu, koja njimi protiče. Voda ova sadržaje dosta nečistoće u sebi, te ju s toga i vidimo mutnu; odkud ipak dolazi, da opažamo osobito na plićih mjestih i čistu vodu?

Na ovo pitanje je sasvim lahko odgovoriti.

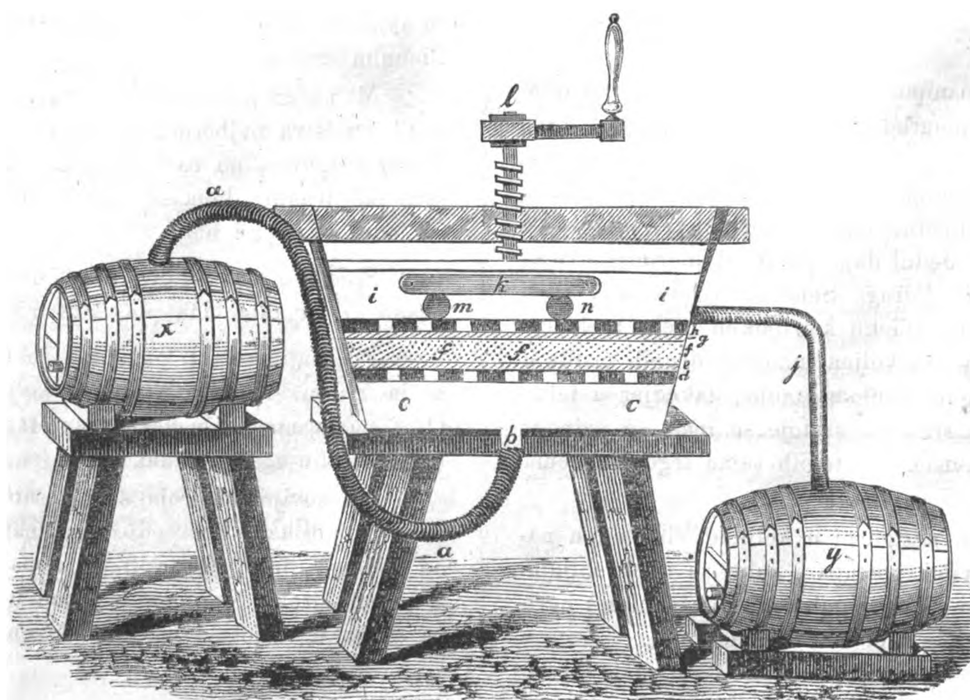
Voda, koja bijaše mutna, čim je dalje tekla, sve to čišća bijaše, nečistoće njezine padale bi na dno, te se prihvaćale kamenčića i pjeska, na dnu se nalazećega. Uzmimo n. pr. jedan čist kamenčić i bacimo ga u vodu, ako isti kamenčić pustimo od prilike njekoliko sati u vodi, to je isti onaj, koji smo čist u vodu bacili, sada pošto ga izvadismo, omotan blatom i drugom nečistoćom, te izgleda, kano da se ga njeka pljesan prihvatila, a obično je tamno-zelenkaste boje.

Liep je takodjer primjer, da kamenje i pjesak prima svakojaki smet vode na sebe, što ga imamo kod cisterna. Voda kišnica nije sama po sebi čista, pošto je pako protekla kroz kamenje i pjesak, postala je tako čistom, da ju prikladnom za piće rabimo.

Kao što u ovih primjerih razjasnismo djelovanje pjeska i način djelovanja, isto valja i kod ovog aparata za čišćenje vina.

Vino, koje je mutno, te proteklo budi kroz pjesak, kamenje ili samljetu staklovinu, zaustavilo je svoju nečist na stienah pjeska, te iztiče sasvim čisto van.

Da se stvar laglje shvatila bude, pridodajem ovdje sliku cieloga aparata, kojim se postupa na sliedeći način:

Lagav sa vinom, koje čistiti kanimo, mora stojati na uzvišenom mjestu, s toga, što treba da vino u naš stroj utiče tolikim tlakom, da može prodrieti kroz pjesak, staklovinu ili kamenje itd.

U lagav *x* utaknemo ciev *a*, koja je iz kaučuka, te koja je svojim krajem utaknuta u ciev dolnjega poda našega aparata *b*. Nečisto vino iz lagva *x* utiče kroz ciev *a* i kroz doljni otvor *b* u prazan prostor *c*. Pošto je u prostoru *c* vino sakupljeno i tlakom siljeno, to prodire dalje kroz doljnje probušeno dno *d*. Na probušenom dnu *d* nalazi se suknena krpa *e*, na ovoj opet naslaga sitnog kamenja, pjeska ili staklovine, a naslaga je 3—4 palca visoka pod *f*. Na naslagu *f* dolazi opet suknena krpa *g*, a na ovu potonju gornje probušeno dno *h*. Nečisto vino, pošto je došlo u prostor *c*, probija svojim tlakom kroz doljnje probušeno dno *d*, kroz suknenu krpu *e*, kroz staklovinu, kamenje ili pjesak *f*, gdje se nečist na stienah pjeska ili kamenja zaustavlja, te vino od nečisti osobodjeno, prodire još kroz gornju krpu *g* i napokon kroz gornje probušeno dno *h*, odkud dolazi u prostor *i*, te iztiče otvorom i cievlju *j* sasvim čisto u podstavljen lagav *y*.

Na gornje probušeno dno dodju ležati dvie grede 1 i pol' debele, koje označujemo sa *m n*, na ove opet dolazi popriečna greda *k*, takodjer od prilike 1 i pol stope debela, te napokon šaraf *l*, kojim pritišće greda *k* dvie grede *m n* i probušeno dno *h* u tu svrhu, da se nebude pjesak i ostalo moglo micati i da je sve skupa dobro pričvršćeno.

Iz opisa toga mislim, da će biti svakome uporaba razumljiva i svatko će uviditi, da je ovaj stroj sa malim troškom skopčan, pa što je najviše vriedno, da se valjanome uspjehu nadati možemo, a netreba nam se bojati kao kod čišćenja sa šelat nom, bjelancem itd. da smo previše il premalo od čistila uzeli.

Napomenuti mi valja, što je već i po sebi razumljivo, da se pjesak i kamenje prije porabe dotle sa vodom prati mora, dok voda sasvim čista neodtiče. Takodjer se nesmije uzimati pjesak, sadržavajući vapna u sebi, buduć vapno škodljivo na vino djeluje. Cieli aparat ovaj nješto je veći od obič. škafa, tko si želi naručiti i pokus šnjim praviti, taj se kajati neće.

Digitized by Google

Ovogodišnje vino prede.

Čusmo već više vinara, koji nam se potužiše, da im se ovogodišnje vino, kad ga toče, vuče. Ovakovo je vino poput ulja gusto, te ga gdjekoji zovu uljasto; drugi opet, jer se razvlači, vele, da im vino prede (franc. vin filant; njem. das Zähewerden des Weines).

Često prede vino još, dok je mlado, umah kako je odavrelo; drugdje to opazimo i kod stara vina. Ova dva slučaja valja razlikovati.

Ima okolica, ili, da bolje reknemo, vinograda, iz kojih se vino mal ne svake godine razvlači, te ćeš ovu mânu opaziti samo kod bielih i to najčešće slabih vina; dočim toga neima kod crnih, a i kod bielih jakih, samo riedje. Uzrok je tomu, što u tvrdom grozdju ima odviše slunovine, te se ova, budući je od sladora razmjerno više, kod pretvaranja sladora u vinovicu, dakle kod vrienja nije mogla sva na dno oboriti, već ostav vinom razasuta, čini ovo mutno i tako gusto, da se vuče. Buduć da prema različitim okolnostim jedne godine u istom grozdju više sluzovine ostane nego druge, razumije se, da takove godine dobijemo uljasto vino, dočim je drugih godina teklo tanko, kao i svako drugo dobro vino. —

Ako se ovakova razvlačivost pojavi kod jaka i kriepka vina, neima čovjek razloga, da bude zabrinut, jer se ta mâna malo po malo izgubi; ali ako to bude kod slaba vina, može se, ako proti tomu neradiš, sasvim skvariti.

Što dakle činiti, da neštetuješ? Valja prije svega znati uzrok, od česa ova nevolja dolazi, pa ukloniv uzrok, osigurao si, u najviše slučaja u vinu zdravlje.

Već gori rekosmo, da je razvlačivosti uzrok sluzovina, koja se vinom razišla; valja dakle sluz uklonit. To ćeš učiniti dosta puti samim pretakanjem. Izkustvo uči, da se sluz prije obori, ako dodje sa zrakom (kisikom) u doticaj, s toga će probitačnije biti, da se ovakova vina na neoborivu zraku pretoče, nego da se to čini vinskimi smrkovi (pumpami). Nemožemo dakle dosta preporučiti gospodarom ovakova vina, da ga već sad pretoče, a mjeseca veljače ili ožujka to opetuju. Razumije se, da sud, u koj se pretače, ima dobro zasumporen biti, Opaziv, da se vino, poslje kako si ga prvi krat pretočio, nije licem popravilo, valja ti se pobrinuti i za liek, a to je trieslo (tanin).

Da je trieslo uztuk sluzovini, vidi se i s toga, što crna vina, jer u njih ima uvjek obilato triesla, nisu razvlačiva, s toga možemo s razlogom kazati, da u vinu, koje prede, neima triesla, ili ga barem neima toliko, da bi sluzovinu oboriti mogao, valja mu ga dakle umjetno dodati. —

Ljudi, koji su manipulaciji vina vješti, drže triesla uvjek u pripravi. Ima mnogo stvari, iz kojih se ovaj liek pripravlja, ali su najbolje pećke (koštice), koje se iz grozdja dobivaju. Bože mili! koliko množtvo se tih pećaka jeseni po zemlji okolo preša razaspe; ili u najboljem slučaju s komom u vinograd baci. A kako bi muka od pećaka razvlačivu vinu dobro došla: to mu je najbolja protimba.

Nu znajući ili barem sluteći, da je veoma malo naših vinara ovakova lieka spremilo, neima druge, nego da ga potraži kod onoga, tko ga ima.

Komu se dakle vino, pošto ga je opetovano pretočio, još uvjek razvlači, taj neka potraži lieka kod g. Fr. Pokornoga u Zagrebu. Liekom se valja požuriti svakako još prije, nego li pramaljetna toplina razasut u vino fermenat natjera, da vino živahnije zakipi.

Ima nemalo slučaja, gdje je ovakovu vinu pasteurovanje pomoglo. Tko dakle ima tomu spravu, ugodit će uljastu vinu, da ga poslje, kako je nakon prvoga pretoka odpočinulo, pasteuruje.

Mi smo ovo s toga napisali, što mnogi razvlačivanje vina odviše na laku ruku uzimlju, veleći: to će se samo od sebe izgubiti, onako od prilike, kako misle, da će bolan čovjek, ako mu je sudjeno, umrieti, ako nije, neće. Mi smo gori natuknuli, u kojem slučaju može ove nevolje i bez ljudske pomoći nestati. Nu jesi li ti siguran, da je upravo tvoje vino u takovu slučaju?

Što dosad rekosmo, valja samo o mladom vinu, kao što je ovogodišnje, kojemu dakle još običnijim, lakšim baratanjem pomoći ima.

Ima slučaja, gdje se već gotovo dozrelilo staro vino razvlačiti počme. Na oko je ovo ista nevolja, koju kod mlada vina napomenusmo, ali u samoj stvari je drugi pojav: ovo je gotova bolest, koja nepolazi od suvišna još neslegla sluza, nego od gljivica nametnica (parasita), koje su se vinom razvijati počele, i ako ih u zametku, ili barem prvom razvitku neugušiš, ode ti vino. Ovdje već nepomaže pretakanje — jer se to kadšto dogodi vinu u butiljah začepljenu — a težko da će pomoći i tanin: tu je dosad jedini liek pasteurovanje.

U ostalom ova bolest od one kod mlada vina napomenute mâne može se mikroskopom razpoznati.

T.

Dopis

(iz Prekolužja 1. prosinca 1873.)

Prem mi zvanični i domaći moji poslovi skoro ni za odmor vremena neostavljaju, a k tomu slabo zdravlje istu volju za râd otimlje, to ipak nemogu odoljeti želji, dočim se stalo nastojati oko ustrojavanja podružnica, da o njih koju nereknem.

Sravniv agrikulturno naše stanje samo sa susjednom Slovenskom, obuhvati nas čudna nieka zlovolja, što se mi sa našim poljskim gospodarstvom iz starog

Digitized by Google

gliba ravnodušja tako sporo mičemo i u gospodarstvu mal ne na istom mjestu stojimo, na kojem stojasmo i onda, kad nebijaše niti gospodarskog družtva niti podružnica. Nekanim ovim objediti nit gosp. družtvo a niti podružnice; niti smjeram ovim reći, da il družtvo ili podružnice neulagahu dovoljno truda i brige za napredak gospodarstveni. I ono i ove radiše polag mogućnosti, al priznat nam je, pa ma i porumenili, da neuspješe. —

A zašto? Zato, što je podružnica premalo, te i ono malo smalaksaše i svoj rad prema zahtievu i svrsi neudesiše, da nam se pokazuje sve to veća nužda ozbiljnog i neutrudivog rada, nećemo li za koju godinu uz silne novčane žrtve, što ih od nas država, obćina pa i naša kućna potreba zahtieva — pasti u posvemašnje neizliečivo siromaštvo. Latimo se indi složno i odlučno sredstva i načina, kako da prietećeg nesmiljenog neprijatelja suzbijemo. Jedini po mom mnienju način i sredstvo za unapredjenje gospodarstva našeg jesu podružnice. Dakle, neka se brinu prijatelji naroda i njegove sreće, da se i u onih okolica, u kojih dosada nebijaše podružnica, iste podignu. Pa kad to učine, neka nemisle, da su dosta učinili. Onda im tek valja svojski nastojati, da rad podružnički tako udese, da bude na seljački stališ njihove okolice uplivao, inače će im ostati trud uzaludan. Inteligentna klasa našeg naroda napreduje, ona se trudi i muči, da svoja gospodarstva na veću vriednost, a po tom i korist dotjera; ali kao pravi prijatelj naroda mora sve moguće načine upotrebiti, da i narod nezaostane, nego da upozna vriednost svoga posjeda i silno neizcrpivo bogatstvo, koje u njem sačuvano leži, samo ga treba znati umnim nastojanjem svake godine sve više izvaditi i koristno upotrebiti.

Težko je doista raditi, kad čovjek poviše godina ni tračak uspjeha svoje muke, truda i troška neopaža. A takav težki, skoro bezuspješni rad sliedjaše naše podružnice. Samo tvrda, postojana volja, te uvjerenje, da nijedan dobro zamišljen i valjano udešen rad neće pa makar i iza godina bezuspješan ostati, bodri nas na postojanost. Vruća pako želja, rodu i domovini koristiti i odužiti se, neda nam mirovati, već nas potiče svedj na nove zamisli i nove načine, osobito ako vidimo, da nas prijašnji izdaše. I tako se eto njeke podružnice — prem težkom mukom — uzdržaše sve do danas u neprekinutom radu.

Nova pravila davaju podružnicam veću slobodu, širji djelokrug; prem ni dosadanjimi nebješe tako sputane, da se nebismo bili mogli nadati većemu napredku. Bivša indi pravila nisu toliko kriva, rodoljubivo pregnuće pojedinih članova nije krivo, a slab se ipak napredak postignuo, — što je dakle tomu krivo?

Podružnicu nije težko ustrojiti, teže ju je uzdržati, al ju je najteže tako urediti i rukovoditi, da se u istinu njezinim radom ona stvarna svrha postigne, koja se postići namjerava, t. j. da bude ona na seoske naše gospodare koristno djelovala, te je od njihovog dosadanjeg nedostatnog načina gospodarenja odvine, i s novim umnim gospodarenjem upozna i sljubi.

(Svršetak sliedi.)

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Poziv.

Gospodarska podružnica jastrebarska obdržavati će dne 29. prosinca t. g. svoju redovitu sjednicu u gospoštijskoj pisari u Jastrebarskoj u 9 sati prije podne, kamo se svi p. n. gg. članovi i ini prijatelji napredka najuljudnije pozivlju.

Predmeti viećanja:

1. Proglašenje družtvenih po Njeg. ces. kr. Veličanstvu potvrdjenih pravila, kojimi se podružnicam širji i važniji djelokrug opredieljuje.
2. Izbor podružničkoga predsjednika, podpredsjednika, tajnika i odbornikâ.
3. Posebni predlozi gg. članova.

Gospodarska podružnica jastrebarska.

Dragutin Jaugcer, predsjednik. Gjuro Rožman, tajnik.

Gospodarske viesti.

Gospodarstvena statistika Englezke. Englezki trgovački ured upravo je izdao gospodarstvenu statistiku za 1873., iz koje mi gledom obradjivanja tla sliedeći sastavak vadimo. Zasijalo se tla:

	Pšenicom Acrâ	Ječmom Acrâ	Zobi Acrâ	Krumpir. Acrâ
1871.	3,571.894	2,385.783	2,715.707	617.691
1872.	3,598.957	2,216.332	2,705.837	564.088
1873.	3,490.392	2,336.020	2,676.234	514.693

Iz toga proizlazi, da se je ondje od god. 1872—1873 za 3 procenta manje pšenice nasijalo, nego li god. 1871—1872, to isto bilo je i sa zobi za 1·1 procenta, kod ječma pokazuje se višak od 0.9 procenta, nu taj nije ipak postigao prostor od god. 1871. Najveći manjak pokazuje krumpir, naime 8 procenta.

Stanje životinja Velike Britanije pokazuje 25. lipnja sliedeće brojeve:

	rogate marve,	ovacâ,	svinjâ,
1871.	5,337.759	27,119.569	2,499.602
1872.	5,624.994	27,921.507	2,771.740
1873.	5,964.549	29,427.635	2,500.259

Sravniv godinu 1873. sa 1872. izadje za rogatu marvu prirast od 6 procenta, za ovce od 5.4 procenta, za svinje pako manjak od 9 procenta, akoprem je njihov broj veći od 1871.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić.**

Digitized by Google

Broj 52. U Zagrebu 25. prosinca 1873. **God. XXI.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč.; ako jim se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.; za izvanjske članove 1 st. 80 novč. Prinosak iznosi 4 st.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako jim se u kuću pošilja, 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Poziv na predplatu.

„Gospodarski List“ izlazi kao i dosad svaki tjedan po jedan krat na polak tabaka.*) Pozivljemo dakle p. n. gg. predplatnike, da se čim prije predbroje, da se može potrebita naklada za vremena ustanoviti.

„Gospodarskomu Listu“ je godišnja ciena:

Za Zagreb na godinu 3 for., pošiljan u kuću 3 for. 50 novč. — Za vanjske pošiljan poštom 4 for. —

Napokon molimo gospodu dosadanje predplatnike, koji nam što duguju — a takovih ima žalibože veoma mnogo, — da dug čim prije podmire.

Odpravničtvo
„Gospodarskoga Lista.“

*) Taj „poziv na predplatu“ uvrštujemo poput onih od prošlih godina, promjeniv ga ipak u toliko, koliko to nova družtvena pravila zahtjevaju. Onim pako, koji nas pitaju, neće li se „Gosp. list“ povećati, budi pripomenuto, da o tom glavna skupština odlučuje, koja će se doskora sazvati; jer je Previšnja potvrda našega predsjedničtva, kao što upravo doznajemo, prispjela. — (*Opaska uredničtva.*)

Na izmaku godine.

Poslije dovršena posla pravi obično svaki gospodar račun, da vidi u kakovom je razmjerju njegova radnja prema proračunu, što si ga je prije započeta posla stavio. —

Godina 1873. evo je na izmaku; valjani gospodari vade svoje knjige, sravnjivaju ih sa žitom u žitnicah, vinom u podrumih, sočivom u komorah, novcem u kesi i — znojem, što su ga prigodom radnje toliko puti s čela otrli!

Istina je, da se proračun svagdje i u svakovrstnom podhvatu sastaviti i za mjerilo budućemu potrošku staviti mora, nu i to je istina, da nigdje nije tako težko proračun sastaviti, kako upravo u gospodarstvu, jer nijedan podhvat nije toliko zavisan od naravi i njezinih nepogoda, koliko upravo gospodarstvo; — dodje tuča, suša, mraz itd., sve sami takovi nepredvidjeni slučajevi, koji se žalibože prečesto dogadjaju, proti kojim i usljed najbolje volje ili lieka neima, ili ako ga i imade, a taj je toli skup, da valjanoga gospodara veoma boli i peče, takav liek za vremena si pribaviti.

Takovih nepredvidjenih slučajeva rodila nam i ova prošla godina, a rodila nam jih žalibože u tolikoj mjeri, kako riedko koja, te će se s toga i mnogi gospodar kod svoga računa vrlo neugodno sjetiti svoga rada i truda, uložena kroz čitavu godinu u svoje gospodarstvo. —

Gledamo li na pojedine grane gospodarstva, to ćemo za ovu godinu medju njimi najzadovoljnijega viditi vinogradara, komu, ako je tuča i suša umanjila ponješto količinu, to mu je narav opeta s druge strane kakvoćom nadomjestila. Manje zadovoljan od ovoga promatra posljedak svoje radnje i svoga troška poljodjelac. Kod njega pridodje k svoj nepogodi vremena jošte i poljski miš, koj mu na više mjesti strn i sjeme upravo do trunice uništi. Količinu nije mu narav niti kakvoćom pripomogla, a skupa radna nadnica stavi ga u položaj, u kom mora ozbiljno razmišljati o strojevih, kojimi bi si mogao zamjeniti ili barem umanjiti čovječju radinu silu.

Digitized by Google

Napokon dolazimo do stočara, koj se težkim uzdisajem s ieća svojih liepih krava muzara, svoje desne ruke — liepe junadi, jednom rieči svoga blaga, što mu ga nesmiljena kuga stranom sama ugušila, a stranom prouzročila, da bi mu isto uništeno, potučeno. —

Proti svim tim gospodarovim nevoljam, donio je „Gospodarski list“ u svoje doba liekove, te je gledao, da čitateljem svojim savjetom, crpljenim stranom iz vlastita izkustva, a stranom iz najnovijih, dobra glasa knjigâ od inih naroda pripomogne. U koliko su ti liekovi prudili i koristili, imadu suditi oni, koji su liekove rabili, a i nama bi veoma ugodili, da posljedak njihove uporabe i ostalim čitateljem saobće.

Nu kraj svega toga, što je minula godina po same gospodare tako lošo izpala, mora ju gospodarsko družtvo ipak liepimi slovi u svoj dnevnik unjeti, u tu bo godinu pada njegovo preustrojenje, od koga zavisi i bolji i uspješniji rad po čitavo gospodarstvo naše domovine. Da će pako taj rad doista uspješniji po naš narod biti od dosadašnjega, jamči nam ono oduševljenje, kojim su se pojedine gospodarske podružnice u svom životu javile, onaj praktičan put, kojim su one u svojih skupštinah udarile. Žaliti nam je ipak veoma i u tom slučaju, što neima u našemu kolu krajiških sestrica „bratovština“, da složno rukom u ruci radimo, da se materijalno stanje ciele naše ukupne domovine pridigne. Nu što do sada nebi, nadajmo se, da će od sada biti, kada se i onako stao onaj gvozdeni zid rušiti, koj nas je jednorodnu i jednokrvnu braću u svakom javnom životu jedne od drugih lučio! —

Izmakom dakle ove godine neka se i gospodari naši gledaju ujedno sa gospodarskim družtvom preustrojiti; neka trieznom promisli ustanove proračun za buduću godinu; neka cielom snagom svoga duha i svom kriepčinom svoga tjela prionu uz rad, krečuć se u granicah proračuna; neka nastoje napredak našega vieka u gospodarstvu, koj orijaškimi koraci pred nami odskakuje, barem do nekle postići, da mu posvema trag neizgubijemo; neka nezaziru od izumâ, što nam ih taj napredni viek pruža, kao takovih, koji za nas neimadu tobože valjane svrhe. Jedna te ista kabanica nije za svakoga čovjeka, ali prikrojiv ju veličini dotičnoga čovjeka, biti će mu dobrom zaštitom proti buri i nepogodi vremena. Prikrojimo si dakle te izume naprednoga vieka prema našim okolnostim i potrěbam, pa će nam i oni dobro doći, da se s njimi na našu korist poslužimo. —

Ako je doista istinito ono načelo, koje je dan danas po čitavom naobraženom svietu istinitim priznato, naime, da u zemlji leži sakriveno bogatstvo naroda, onda su našemu narodu jošte pune šake posla i rada, da to bogatstvo, koje sve do danas žalibože jošte sakriveno leži, na vidjelo i svjetlo iznese, što mu je moguće jedino po zdravih načelih umna gospodarenja! U to ime Bog pomogao!

J.

Od čega valjano vrienje vina zavisi?

Za valjano vrienje vina nuždno je: sasvim zrelo grožđje, zrak i toplota. Nu pošto se sve ovo nestiče zajedno u svako doba, to je vinar ponjekad prinužden, da vještinom svojom i umjetnošću sve ono nadoknadi, što dobro vrienje uslovljava, a ono opet odkloni, što bi dobrom vrienju smetalo.

Da vino dobro prevrieti može, zavisi od kakvoće grožđja i od zračne toplote.

Grožđje neima uvjek u sebi dovoljno šećera, a da bi se iz njega dovoljna količina alkohola razviti mogla, jer, ili nije grožđje sasvim zrelo, ili je šećer s mnogom vodom u soku jagoda smješan, ili na posljedku zato, što vrieme nije dopustilo, da se šećer u grožđju dovoljno razvije. —

U svih ovih okolnostih stoji nam samo jedno sredstvo na razpoloženju, kojim se ovaj prirodan nedostatak u grožđju nadoknaditi i popraviti daje, a to je: slabom vinu dodati šećera. Ovdje se mora na to paziti, da se nedoda ni odviše mnogo, a ni premalo; jer, ako se doda odviše, biti će gusta šira, pak će težko vrieti, a ako se opet malo metne, onda će vino ostati slabo. — To je samo način, kojim se ovaj prirodni nedostatak u grožđju nadoknaditi može.

I stari su isto ovo znali, jer su med sa širom mješali i ostavljali da prevrije. Uzmi jedan pun kotao šire i ukuhaj je do polovine kotla, pomješaj ga sad s novim vinom i ostavi da prevrije. Ovim načinom ode neki dio vode u vidu pare, a zaostali šećer sluzne se tako, da vino jednačije prevrije i da bolje bude. Gdje su vina slaba, tu treba širu ukuhati i onako postupati, kao što je gore rečeno, a kod nas n. pr. samo onda treba to činiti, kad su ljeto i berba kišoviti, ili ako je grožđje nedozrielo pobrano.

I šira i vino mogu se popraviti, ako se ostave, da se smrznu, t. j. ovako: ulij vino ili širu — koje želiš da popraviš — u bačvu, al ne mnogo na jedanput, ostavi je nepokrivenu, da se na zimi smrzne, pak će se tu veći dio vode, koja se u vinu nalazi, smrznuti. Ako zima nije odveć ljuta, onda možeš tu bačvu (kacu) s vinom il širom ostavit, da na polju preko ciele noći prestoji; a ako je zima odviše ljuta, onda treba ostaviti samo nekoliko sati preko dana. Ako ovo namjeravaš u većoj količini da preduzmeš, a ti uzmi dobro okovane sudove, nalij ih vinom ili širom, al samo do tri četvrtine suda, da jedna četvrtina ostane prazna, a to zato, da se nebi sud razpukao. Led, koji se u sudu uhvatio, nije čista voda, nego u njoj imade i vina po-

Digitized by Google

mješana, zato ga baš i netreba baciti, jer se od njega dobro sirće napraviti može. Kad se vino jedanput smrzne, onda ćeš dva puta jače vino dobiti. Ovo, od neke česti vode oslobodjeno vino, može ti za popravljanje drugih slabijih vina poslužiti.

Ova su sredstva kod nas slabo poznata, pak se zato i neupotrebljuju, a naši vinari treba da znadu, da na ovaj način prave fabrikanti od našeg vina: tokajsko, šampanjsko, madejrsko itd. i prodaju ga opet nami za preskupe novce.

I grožđje samo može se pripraviti na dobro vrienje vina, ako se najpre na suncu malo prosuši.

Pripravljajući kljuk ili širu da dobro prevrije, moraš u obzir uzetu kakvoću grožđja i dobrotu vina, kog imati želiš. Neko grožđje ima osobiti miris, npr. tamjanika, dinka, muskat itd. pak bi se taj miris izgubio, kad bi se ostavilo, da vino naglo i dugo vri. Druga opet grožđja imaju u sebi mnogo jačine, koja se samo onda popraviti i usavršiti može, ako ostavimo, da vino duže vrije. Zato se npr. u Šampanju za bielo vino bere grožđje vrlo rano s jutra, dok je na njemu još rosa, a crno tek onda, kad sunce poviše stoji i rosu osuši. —

Slaba vina treba u sudovima ostaviti, da prevre, a jača možeš i u otvorenih kacah ostaviti, da prevre. Za sve prediele i odnošaje nemože se jedno pravilo utvrditi, jer je za označenje pravila nuždno: da vinogradar pozna prirodu svoga grožđja i osnovana pravila i uslove vinskog vrienja, i tek će iz ovih pravila moći sebi za svoje okolnosti posebna pravila utvrditi.

Dalje je rečeno, da i od toplote zavisi vrienje. Što je zrak topliji, tim i vino počme prije vrieti i brže vrije. Ako je dakle nuždna toplota, a neima je, onda treba vina ugrijati i u kacu uliti, gdje će vino da vrije, ovo toplo vino izmješaj dobro s kljukom, ili na posljedku i pivnicu onu ugrij, gdje vino stoji i treba da prevrije, — no prvi je način bolji. I time se može toplota povisiti, kad se gazi komina, jer je u hladnijih predjelih izkustvom posvjedočeno, da se komina lakše ugrijala i da je prevrila, kad je nogama počešće gažena.

(*Po Babo-u.*)

Staro i usušeno sjeme.

Mnogo puti se je, osobito u posliednjem desetgodištu dokazalo, od kolike je koristi kod mnogih gospodarskih i vrtnih rastlina, ako se za sjeme upotriebljuje više godina staro, ili kroz zimu u tu svrhu stanovitomu stupnju topline izloženo sjevo. Mi upućujemo svakoga na probitke, koji su dokazani sa sušenim u prostoj sobnoj toplini krumpirom, lukom, lanom itd. a ovdje navadjamo ono, što je o tom vrlo ugledni i izkusni gospodar napisao. On kaže ovo:

Svaki vrtljar znade, da mu valja cvietno korienje, pošto je svoju dužnost učinilo, iz zemlje izvaditi, te sa velikom pomnjom na što sušije mjesto staviti, ne samo toga radi, da ne gnije, nego i toga radi, što glede svoje klice posvema u mir stavljeno, a u svoje vrieme zasadjeno, tim većom silom i krasotom razvija se i cvate. Poznato je gospodarom iz izkustva, da ako oni ruski, ili tako zvani rigajski lan sa domaćim iste godine ubranim lanom na istom komadu zemlje, te u isto doba zasiju, onaj prvi obično dvostruku visinu posliednjega postigne. Pustimo li pako domaći lan 2—3 godine u njegovoj luski na suhu, prozračnu mjestu prije nego li ga zasijemo, to će postignuti visinu ruskoga. Pače: Usušimo li svježe ubrano laneno sjeme u mlakoj krušnoj peći, tako pazljivo, da zadrži svoju klicavost, to postignemo već u prvoj godini isti posljedak. Prednost dakle ruskoga sjemena u tom se sastoji, što češtje više godina prije u Rusiji stoji, nego li do nas dodje, a po svoj prilici ga Rusi i u svojih sobah suše u tu svrhu, da se vozeć na ladji ne izpljesnivi ili ne utuhteni.

Nješto slična sbiva se i sa dinjami, akoprem iz drugoga uzroka. Vrtljari znadu iz izkustva, da ako zasade frižko sjeme od dinja, da će malo ili ništa ploda dobiti; jer će sjeme prebujno u listje i cviet iztjerati. Pustimo li pako to sjeme 3—4 godine na kakovom suhom mjestu, to će ono zasadjeno najviše u plod tjerati. Njeki vrtljari nose u tu svrhu frižko sjeme kod sebe na svom tjelu, da se brže izsuši, te ga onda mogu već prve godine rabiti. To je znak našim gospodarom, da pazljivo sušenje sjemena od veće će koristi biti po plod, nego li po lištje.

P. L.

Dopis

(iz Prekolužja 1. prosinca 1873.)

(Konac.)

Veliko-gorička gospodarska podružnica obstoji neprekidno od svog začetka, a to je po prilici od 1860. godine. Od to doba častim se i ja njezinim članom biti, te prem nisam kod svake sjednice bio, znadem ipak, koliko se mnogi njezini vrstni članovi neprestano brinuše ob izboru sredstva i načina, kojimi bi se podružnički sastanci i njihovo djelovanje i na puk proteglo, i time se pravoj potrebi podružnice zadovoljilo. Mnoge zamisli, mnogi predlozi i zaključci u tu svrhu ostadoše bez koristi, pa mi je priznati, da se je medju gdjekojimi članovi s tog ne uspjeha porodila sumnja o ikad ikakvom uspjehu podružničkog djelovanja, a bijaše i predloga o njezinom razlazu. U takovih pogibeljnih krizah našao bi se uvjeke član, koj je toj namjeri znao predusriesti i obstanak podružnice spasiti. Kroz sve zaprieke, neprilike i pogibelji, s kojimi se boriaše, prodje

Digitized by Google

ipak sretno, udariv si čvršći temelj i utrv si sjegurniji put, kojim će uz pomoć božju i neutrudiv rad svojih članova svoj zadatak valjano i muževno riešiti.

Podružnici ovoj predsjeda već drugu periodu poglaviti gosp. Franjo pl. Ferić vlastelin obiedski, gospodar neizmierno brižan i neumoran; pa koli se brini i nastoji oko svoga vlastitoga gospodarstva, koje će se za koje vrieme moći punim pravom uzor gospodarstvom zvati — želi on, da se i seoska gospodarstva podignu, pa s toga podružnicu ovu upravo njeguje. Obljubljen je i štovan od seljaka i od gospodina, a to silno djeluje na koristan rad.

Ova podružnica bijaše već davno uvidila, da će joj sve nastojanje malo vrediti, nebudu li seljaci na sjednice dolazili; s toga se je i na kot. oblast obraćala, ova joj svoju pomoć obricala, a kad se buduća sjednica sastala, seljaka nebijaše.

U ljetnoj ovogodišnjoj sjednici neznam na čiji predlog bijah bo odsutan, stvori se zaključak, da svaki član u svojoj okolici izabere napredku voljna, u koliko moguće knjigi i pismu vješta četiri seljaka, te ih u dojduću sjednicu dovede. Na ovaj zaključak obreče veleč. gosp. župnik veleševački Gjuro Matosović, pripravit se za praktično predavanje o sijanju djetelje, a gospodin Vinko Sajc, ljekarnik u V. Gorici o govedjoj kugi. Gosp. Matosović održa svoje obećanje, pa ga naši novi članovi i gostovi pazljivo i rado slušaše. Gosp. Sajc bijaše u svom obećanju zapriečen, te ni nedodje na sjednicu. Ali poznavajuć njegovo rodoljublje i stalnost njegove rieči, uvjeren sam, da će on to u budućoj sjednici tim više učiniti, što je taj nemili gost ljetos u ovoj podružnici mnogo oko osuzio, mnogoj obitelji nemastan obrok prouzročio i mnogo polje gospodarevoj koristi oteo. Potrebno je dakle, da narav te nevidljive nemani koliko bolje moguće upoznamo.

Posve smielo mogu reći: da naše podružničke sjednice nebudu više samo razprave predloga pojedinih članova i sabiranje godišnjih prinesaka, nego će one biti praktična škola našim mladim seoskim pregalcem.

Biti će možda gdjetko, pa kazati: nije muž tako uputljiv, te će vam vjerovati, da vi njega za njegovo dobro medju se zovete; jer ga posliednje saborske pijanke uvjeriše, da se nije dobro na vože vina i kotlove guljaša namamiti dati. Praznoruki su ti naši članovi, neobeću oni mane nebeske nit obilja kanaanskog; već ga upućuju na postojanu marljivost, štednju i ine krieposti gospodarske.

Naći će se možda i gdjetko, koj će si misliti, odkuda u veliko-goričku podružnicu ti gospodarski strukovnjaci, a možda nijedan ni nepozna ni baruna Babo-a niti druge glasovite poznavaoce vina i vinogradarstva; pa i jest tako. (Nečini ništa. Op. ur.) Nu i bez strukovnjačke vještine dade se mnogo dobra učiniti. A hoćemo li, da nam se gospodarstvo u napredak makne, dužan je svaki inteligentan Hrvat tvorom i sborom otoj težkoj zadaći u pomoć priskočiti, te nastojati, da bude kadar što podpunije i mnogostručije odužiti se milom rodu i domu.

Latimo se čitanja glasovitih gospodarskih knjiga, te crpeću nauku saobćimo u podružničkih sjednicah i inih zgodah seoskim gospodarom, kojim niti pretieče novca, niti vremena u tu svrhu.

Da se pako uzmognu podružnice uspješno, složno i podpunije djelovati, smatra veliko-gorička gospodarska podružnica (što je u mnogih svojih sjednica očitovala) neobhodno potrebitim, da se zapisnici podružnički tiskaju i prilogom „gospodarskog lista" objelodanjuju. O tom pako neka nastoji sl. upravlj. odbor hrv.-slavonsk. gosp. družtva. —

Prekolužac.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

Marvinska kuga. U karlovačkom fizikatu bila su 30. studenoga o. g. u 8 sela kotara karlovačkoga i jaskanskoga 24 komada bolestne govedi. Od začetka kuge, t. j. 14. ožujka do 30. studenoga oboljelo je u 41. selu kotara: pokupskoga, jaskanskoga, karlovačkoga i modrušpotočkoga od 6059 komada, u 225 staja, ukupno 1652 komada, od tih ozdravilo je 861, poginulo 737, potučeno 30 bolestnih a 43 sumnjiva goveda. Ukupni dakle gubitak 810 komada.

U vojnoj krajini oboljelo je od 1. siečnja do 30. listopada o. g. u 90 mjestah ukupno 3469 komada goveda na kugi. Od ovih ozdravilo je 1448 komada, poginulo je 1837 komada, ubijeno bi 148 bolestnih, 24 sumnjivih komada, ukupni dakle gubitak 1909 komada. Pošast bjesnila je u ličko-otočkom okružju, u kotaru Zavalje u 3 mjesta, u kot. Perušić u 4 mjesta, u kot. Otočac u 10 mjestih. U ogulinsko-slunjskom okružju: u brinjskom kot. u 4 mjesta, u kot. rakovičkom u 8 mjestah, u kot. plaškom u 3 mjesta, u kot. barilovićkom u 5 mjesta, u kot. slunjskom u 5 mjesta i u kot. ogulinskom u 4 mjesta; nadalje u banatskom okružju: u kot. Vrginmost u 4 mjesta, u kot. glinskom u 11 mjestih, u kot. dubičkom u 1 mjestu, u kot. petrinjskom u 5 mjesta; zatim u gradiškom okružju u kot. novskom u 6 mjestih, u kot. gradiškom u 3 mjesta; napokon u 1 mjestu kot. županjskoga, okružja brodskoga. Konačno bjesnila je u dvje gradske obćine, naime u Petrinji i u Brodu.

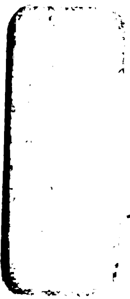
Gorivo bez dima. Neki T. D. Engles u Londonu dobio je povlasticu, da smije praviti gorivo pod imenom: Pyrolith, što ga je on izumio. Isto sastoji se od prašine drvenog i kamenog ugljevlja, pomješanog sa solićnikom ili čim drugim tomu sličnim. Tu smjesu stisnu u oblik cigle, te ju u toploti posuše. Taj materijal gori bez dima, a pošto si ga zapalio, neimadeš s njime nikakve brige više.

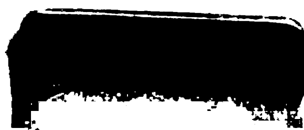
Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska Dragutin Albrecht.
Uredjuje u ime upravlj. odbora gospod. družtva **Petar Zoričić**.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Fr. Hollnsteiner
k.k. Hof Buchbinder

